

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve
Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy
Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021 / Şanlıurfa, Türkiye*

Kongre Tam Metin Kitabı

Editörler

*Doç. Dr. Güray ALPAR
Dr. Mustafa Latif EMEK*

ISBN: 978-625-7636-15-5
İKSAD Yayınevi

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve
Millî Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy
Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021 / Şanlıurfa, Türkiye*

KONGRE TAM METİN KİTABI

Editörler

**Doç. Dr. Güray ALPAR
Dr. Mustafa Latif EMEK**

İKSAD Yayınevi ®

Bu kitabın tüm hakları İKSAD Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.

İKSAD Yayınevi - 2021©

Yayın Tarihi: 27.03.2021

ISBN: 978-625-7636-15-5

KONGRE ID

KONGRE ADI

Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve
Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy
Uluslararası Sempozyumu

TARİH ve YER

12 Mart 2021 / Şanlıurfa, Türkiye

ORGANİZATÖR

İktisadi Kalkınma Ve Sosyal Araştırmalar Derneği

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Necati DEMİR, Gazi Üniversitesi

ONUR KURULU

Prof. Dr. Celil ABUZAR, Harran Üniversitesi
Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL, İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet OKUR, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Mahire HÜSEYNOVA, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TALAS, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GAFARLI, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Muntazir MEHDİ, Pakistan Modern Diller Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Salih MERCAN, Bitlis Eren Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK, Harran Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ahmet ÖZ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Levent BİLGİ, Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Osman Kubilay GÜL, Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Murathan KEHA, Atatürk Üniversitesi
Dr. Aygün MEHERREMOVA, Bakü Devlet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt GÖKÇE, Harran Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Betül ORUÇ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Ayşe ERKMEN, Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARTAL, Harran Üniversitesi
Elvan CAFAROV, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Öğr. Gör. Hasan AKÇAY, Harran Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Celil ABUZAR, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ, Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Atilla YARGICI, Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Asiye ŞENAT, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Rıfat ATAY, Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ, Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer SABUNCU, Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Erol ERKAN, Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emin USTA, Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ÖZ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Levent BİLGİ, Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK, Harran Üniversitesi
Doç. Dr. M. Emin USTA, Harran Üniversitesi
Dr. Abbas KARAAĞAÇLI, Giresun Üniversitesi
Dr. Abuzer KALYON, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Ayşe ERKMEN, Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Betül ORUÇ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Gülşen MEHERREMOVA, Azerbaycan Diller Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt GÖKÇE, Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murathan KEHA, Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARTAL, Harran Üniversitesi
Dr. Terane NAĞİYEVA, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Öğr. Gör. Hasan AKÇAY, Harran Üniversitesi

Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı Ve Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu

KONGRE PROGRAMI

12 Mart 2021
Şanlıurfa

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ❖ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ❖ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ❖ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ❖ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir

-Açılış Konuşmaları-

12.03.2021
09:00 – 09:30

Prof. Dr. Necati DEMİR
Kongre Başkanı

Prof. Dr. Mustafa TALAS
Onur Kurulu Üyesi

Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Düzenleme Kurulu Başkanı

Dr. Abuzer KALYON
Davetli Konuşmacı

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-1
ŞİFRE: 120321		Saat: 09 ³⁰ – 12 ⁰⁰	SALON-1
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ulvi KESER			
Prof. Dr. Ulvi KESER	Girne Amerikan Üniversitesi	İNGİLİZ DÖNEMİ KIBRIS'INDA SANSÜR UYGULAMALARI VE İSTİKLAL MARŞI	
Öğr. Gör. Dr. Günseli GÜMÜŞEL	Atılım Üniversitesi	MEHMET AKİF DEDE: TORUNLARININ GÖZÜNDEN MEHMET AKİF ERSOY	
Dr. Öğr. Üyesi Celal GÜLŞEN	Beykent Üniversitesi	MEHMED AKİF ERSOY'UN EĞİTİM ANLAYIŞI	
Dr. Əli FƏRHADOV	Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi	İSLAM DÜNYASINDA İSLAMÇILIQ VƏ İSLAM BİRLİYİ PROSESLƏRİNƏ BAXIŞ: C. ƏFQANI Və M.A. ERSOY NÜMUNƏSİ	
Dr. Akif ÇARKÇI	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	MEHMED AKİF'TE İSLAMCILIK FİKRİNİN KENDİNE ÖZGÜ BOYUTLARI	
Prof. Dr. Hasan TUTAR	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	KARANLIKTAN ŞAFAĞA: İSTİKLAL MARŞININ GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN OKUNMASI	
Prof. Dr. Ali Akpınar	Necmettin Erbakan Üniversitesi	MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNDE KUR'ÂN TASAVVURU	
Doç. Dr. Hatira GULİYEVA	Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi	MƏHMET AKİF ƏRSOYUN DÜNYAGÖRÜŞÜ Və TARİXİ İSTİQLAL MARŞININ FƏLSƏFƏSİ	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-1
ŞİFRE: 120321	Saat: 09 ³⁰ – 12 ⁰⁰		SALON-2
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK			
Dr. Mustafa Sarper ALAP	MEB	İKİ VATANSEVER ŞAİR: MEHMET AKİF ERSOY ve MUHAMMED İKBAL	
Doç. Dr. Fettah KUZU	Gaziantep Üniversitesi	MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNDE KİMLİK BİLİNCİ	
Dr. Gülnar Ramiz kızı GAMBAROVA	Azerbaycan Ulusal Bilim Akademisi	"XX YÜZYIL BAŞINDA AZERBAYCAN VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI (Mehmet Akif Ersoy ve Hüseyin Cavid çalışmalarına dayanarak)"	
Dr. Öğrt. Üyesi Abuzer KALYON	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	MEHMET AKİF'İN KUR'AN MEALİNİN SERÜVENİ	
Doç. Dr. Xedice İSGENDERLİ	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi	MEHMET AKİF ERSOY VE HALİL RZA ULUTÜRK ŞİİRİNDE MİLLİ MÜCADELE	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHRAMAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi	MEHEMET AKİF'İN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK VE ÇOCUKLUK TEMASI	
Dr. Öğr. Üyesi Talip ÇUKURLU	Siirt Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY'UN MISIR HAYATI VE KUR'ÂN-I KERİM MEALİ	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-1
ŞİFRE: 120321		Saat: 09 ³⁰ – 12 ⁰⁰	SALON-3
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Alizade ASKERLİ			
Doç. Dr. Eşqane BABAYEVA	Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi	ÇAĞDAŞ AZERBAIJAN ŞİİRİNDE İSTİKLALİYET MÜCADELESİ	
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	OSMANLI TÜRKÇESİ DERSLERİNDE MEHMET ÂKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNİN KULLANIMI	
Dr. Öğr. Üyesi Gülşah PARLAK KALKAN	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	İSTİKLAL MARŞI'NIN ANLAŞILMA DÜZEYİNİN TESPİTİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA (LİSE VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ)	
Doç. Dr. Tarık SOYDAN	Ankara Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY DÜŞÜNCESİNDE MODERNLEŞME, EĞİTİM VE KÜLTÜR	
Öğr. Gör. Dr. Kudret Safa GÜMÜŞ	Aksaray Üniversitesi	“İSTİKLÂL MARŞI”NDA ARUZ TEKNİĞİ	
Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT	Kırıkkale Üniversitesi	"MEHMET AKİF ERSOY'UN ASIM ŞİİRİNDEKİ SEMERCİ HİKAYESİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BAĞLAMDA BİR YAKLAŞIM DENEMESİ"	
Prof. Dr. Alizade ASKERLİ	Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi	BAHTİYAR VAHABZADE' NİN TÜRKÇÜLÜK ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ VE MEHMET AKİF ERSOY	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-1
ŞİFRE: 120321	Saat: 09 ³⁰ – 12 ⁰⁰		SALON-4
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Defne ERDEM METE			
Dr. Yahya AKYOL	Millî Eğitim Bakanlığı Çiğli Şehit Şenali Ocak Ortaokulu	MEHMET AKİF ERSOY'UN GAZETE YAZILARINDA ve MEKTUPLARINDA ÇALIŞKANLIK DEĞERİNE BAKIŞI	
Yrd. Doç. Dr. Fethi TURAN	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	İSTİKLAL MARŞIMIZIN “KARAKTER EĞİTİMİ” AÇISINDAN ANALİZİ	
Dr. Özgür GEDİKLİ	Millî Eğitim Bakanlığı	MEHMET AKİF ERSOY VE SABAHATTİN ALİ'DE “ÇOCUK VE YOKSULLUK” TEMASI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME	
Dr. İlham AĞAZADE	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi	MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CAVAT YARADICILIĞINDA MİLLÎ MÜCADELE	
Doç. Dr. Barış METE	Selçuk University	AKİF AND THE IDEA OF REPRESENTATION	
Doç. Dr. Defne ERDEM METE	Selçuk University	THE USE OF ANECDOTES IN MEHMET AKİF ERSOY'S PROSE	
Semih SÖĞÜT	Necmettin Erbakan Üniversitesi	MEHMED ÂKİF ERSOY'UN BATI TELAKKİSİ	

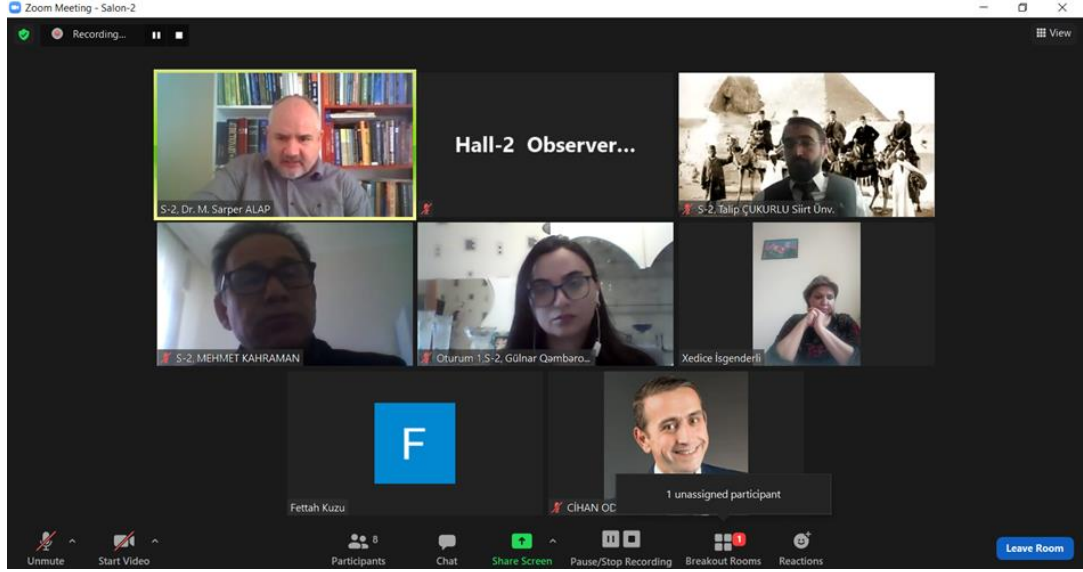
ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-2
ŞİFRE: 120321	Saat: 13 ³⁰ – 16 ³⁰	SALON-1	
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Metin ELKATMIŞ			
Doç. Dr. Cem TUNA	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY'UN 'SAFAHAT' ADLI ESERİNDE YENİ İNSAN HAKLARI	
Doç. Dr. Mehmet OKUTAN	Trabzon Üniversitesi	MEHMET AKİF'İN EĞİTİME BAKIŞI	
Doç. Dr. Mehmet Emin USTA	Harran Üniversitesi	ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN BİR ÖGESİ OLARAK MARŞ KAVRAMI VE İSTİKLAL MARŞI	
Doç. Dr. Fidan ABDURAHMANOVA	Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi	AZERBAYCAN VE TÜRK EDEBİYATINDA İSTİKLÂL MARŞI	
Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU	İnönü Üniversitesi	MEHMET AKİF'İN "VAİZ KÜRSÜDE" ŞİİRİNDE ŞARK TEMBELLİĞİ VE YOZLAŞAN MÜSLÜMAN TİPİ	
Dr. Öğr. Üyesi Nermin Zahide AYDIN	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	BÜTÜN YÖNLERİ İLE MEHMET AKİF ERSOY	
Doç. Dr. Fatma KALPAKLI	Selçuk Üniversitesi	İSTİKLAL MARŞI'NIN SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ ÜZERİNE YANSIMALARI	
Öğr. Gör. Bayram ARMUTCI	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	ÜÇ BOYUTLU YAZICILARIN GÖRME ENGELLİ BİREYLER İÇİN AFİŞ TASARIMINDA KULLANIMI: "İSTİKLAL MARŞI" AFİŞİ UYGULAMASI	
Öğr. Gör. Ali TELLİ	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	İSTİKLAL MARŞIMIZ, İLK SİVİL SAVUNMA MÜCADELEMİZDİR	
Doç. Dr. Metin ELKATMIŞ	Kırıkkale Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK OLMAK	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-2
ŞİFRE: 120321		Saat: 13 ³⁰ – 16 ³⁰	SALON-2
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nurullah ULUTAŞ			
Dr. Öğr. Üyesi Arslan KARAOĞLAN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	TEMATİK OKUMA ÇERÇEVESİNDE MEHMET AKİF ERSOY'UN TEFSİRİNİ YAPTIĞI ÂYETLERİN ANLAM HARİTASINI BELİRLEME	
Aybala Özcan	Data Yayınevi	MEHMET AKİF ERSOY VE YOKSULLUK TEMİ	
Dr. Yaşar Seracettin BAYTAR	Diyanet İşleri Başkanlığı	MEHMET AKİF'İN, ŞİİRLERİNDE YER VERDİĞİ ARAPÇA İFADELİ İKTİBÂS VE TELMÎH SANATLARI	
Doç. Dr. Mustafa KARA	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	İSTİKLÂL MARŞI'NDA KUR'ÂN-I KERİM'DEN İKTİBASLAR	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Betül Oruç	Necmettin Erbakan Üniversitesi	MEHMET AKİF'İN DİLİNDEN KUR'AN AYETLERİNİN MOTİVE EDİCİ GÜCÜ	
Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÇİFTÇİ	Hakkâri Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY VE KUR'ÂN'A DÖNÜŞ PROJESİ	
Dr. Mehriban Nağı qızı SƏRDAROVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	MƏHMƏD AKİF ƏRSOY VƏ AZƏRBAYCANÇILIQ İDEYALARI	
Nurlane MEMMEDOVA	Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi	MEHMET AKİF ERSOY VE AZERBAYCAN EDEBİYATI	
Dr. Öğr. Üyesi Ümit AKTI	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	KÜRESEL ÇAĞDA İSTİKLAL MARŞINI YENİDEN OKUMAK	
Prof. Dr. Nurullah ULUTAŞ	Bitlis Eren Üniversitesi	TÜRK VE SUDAN MİLLİ MARŞLARININ MİLLİ DUYUŞ VE DÜŞÜNÜŞ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-2
ŞİFRE: 120321		Saat: 13 ³⁰ – 16 ³⁰	SALON-3
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Könül HACIYEVA			
Doç. Dr. Aydoğan SOYGÜDEN	Erciyes Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY'UN KİŞİLİĞİ ÜZERİNDE ATASPORU GÜREŞİN ETKİLERİ	
Dr. Süreyya YİĞİT	Regional Development Studies Institute, New York, A.B.D.	MAGZHAN ZHUMABAEV'S DISTANT BROTHER: HEARTFELT SUPPORT FOR THE ANATOLIAN REVOLUTION	
Dr. Öğr. Üyesi Yüksel GÜNGÖR	Kocaeli Üniversitesi	MİLLİ MÜCADELEDE MEHMET AKİF'İN MEBUS OLARAK HİZMETLERİ	
Öğr. Gör. Dr. Enes ÖZ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	TÜRK BASININDAKİ AKİSLERİ İLE İSTİKLAL MARŞI'NIN KABUL EDİLME SÜRECİ	
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır ÇOKAMAY	Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi	İSTİKLAL MARŞI BESTECİSİ OSMAN ZEKİ ÜNGÖR'ÜN MÜZİK YAŞAMINA BİR BAKIŞ	
Günel AHMADOVA	Bilim uzmanı	İSTİQLAL ŞAIRİ MEHMED AKİF ƏRSOYUN VƏTƏN EŞQİ	
Ar. Gör. Talha ÇİÇEK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	AKİF'İN "MAHALLE KAHVESİ" ŞİİRİ VE KAHVE (HANE)LERİN GELENEK İÇİNDEKİ YERİ	
Dr. Öğr. Üyesi Celal ASLAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	MEHMED ÂKİF ERSOY VE ALİ ULVİ KURUCU	
Dr. Öğr. Gör. Gülsün NAKİBOĞLU	İstanbul Teknik Üniversitesi	SAFAHAT'IN BİRİNCİ KİTABINDA İMGESEL BEDEN DİLİNİN ÖRTÜK MESAJININ MEHMET ÂKİF ERSOY'UN OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN SON DÖNEMİNDE İNSANA VE TOPLUMA DAİR TESPİTLERİ ÜZERİNDEN OKUNMASI	
Doç. Dr. Könül HACIYEVA	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi	İSTİKLAL MARŞI DÖNEMİNİN EDEBİ SİMALARI VE ATATÜRK	

ZOOM ID: 895 0736 7100		Tarih: 12.03.2021	OTURUM-2
ŞİFRE: 120321	Saat: 13 ³⁰ – 16 ³⁰	SALON-4	
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Merziyye NECEFOVA			
Doç. Dr. Engin UĞUR	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY KONULU AFİŞ TASARIMLARININ GRAFİK TASARIM TEKNİĞİ AÇISINDAN YORUMLANMASI	
Öğr. Gör. Kifayet ÖZKUL	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	İSTİKLAL MARŞI ve SANAT	
Dr. Öğr. Üyesi Nülüfer ÇELİK	Korkut Ata Üniversitesi	MEHMET AKİF ERSOY'UN ÜZERİNDE DURDUĞU KAVRAMLARIN KUTADGU BİLİG'DEKİ KARŞILIĞI	
Doç. Dr. Filiz KALYON	Millî Eğitim Bakanlığı	MEHMET AKİF'İN MİSİR'DA KALEME ALDIĞI ŞİİRLER	
Doç. Dr. Terane REHİMLİ	Azerbaycan Devlet Pedagoji Universitesi	ÇANAKKALE SAVAŞI MEHMET AKİF ERSOY YARATICILIĞINDA	
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah LÜLECİ	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	MAZİDEN İSTİKBALE: İSTİKLAL MARŞI'NIN TARİHİ ARKA PLANI	
Doç. Dr. Bağır Babayev	Nahçıvan Devlet Universitesi	MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CEVAT: ULUSAL "İSTİKLAL MARŞI" NIN YAZARLARI	
Halil BOLAT	Çorum İl Millî Eğitim Müdürlüğü	ÜSTÜN ZEKALİ VE YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN İSTİKLAL MARŞI'NA YÖNELİK ALGILARI	
Prof. Dr. Merziyye NECEFOVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi	BAĞIMSIZLIK DEVRİ EDEBİYYATIMIZDA MARŞLAR	

FOTOĞRAF GALERİSİ

Zoom Meeting - Salon-2

Recording...

Hall-2 Observer...

S-2, Dr. M. Sarper ALAP

S-2, MEHMET KAHRAMAN

Xedice Isgenderli

Fatih Kuzu

S-2, Talip ÇUKURLU Siirt Ün.

Oturum 1.S-2, Gülnar Qambaro...

KARAH ÜNİVERSİTESİ

Servet ALTUNTA...

CIHAN ODABAŞI-KOÇAĞI

S-2, Abuzer Kaly...

Recording

Talip ÇUKURLU Mehmet Akif'in Kur'an-ı Kerim Meali Genişletilmiş - PowerPoint

Oturum açın

Dosya Giriş Ekle Tasarım Geçişler Animasyonlar Slayt Göstersi Gözden Geçir Görünüm Yardım PDF-XChange Ne yapmak istediğinizi söyleyin Paylaş

Yapıştır Yeni Slayt - Botum - Pano Slayt - Yayı Tipi Paragraf Çizim

1 2 3 4 5 6

1. Mehmet Akif Mısır'a Neden Gitti?

- Öncelikle Şu Sorunun Cevabını Verelim:
Akif Mısır'a Şapka Takmamak İçin Mi Gitti?
- 30 Ağustos 1925 Kastamonu şapka konuşması yapıldı.
- Ekim 1925'te Akif Mısır'a gitti.
- 25 Kasım 1925 Şapka Kanunu, yürürlüğe girdi ve bütün memurlar zorunlu oldu.

SIİRT ÜNİVERSİTESİ Belaman Tıp Fakültesi

Slayt 2 / 60 Türkiye (Türkiye)

Notlar Açıklamalar

10/74

Hall-2 Observer...

S-2, Dr. M. Sarper ALAP

S-2, MEHMET KAHRAMAN

S-2, Talip ÇUKURLU Siirt Ün.

Zoom Meeting - Salon-2

Recording...

Hall-2 Observer...

S-2, Dr. M. Sarper ALAP

S-2, MEHMET KAHRAMAN

S-2, DOÇ. DR. MAHMUT ÖZTÜRK

S-2, Talip ÇUKURLU Siirt Ün.

Oturum 1.S-2, Gülnar Qambaro...

Xedice Isgenderli

CIHAN ODABAŞI-KOÇAĞI

F

Hasan ÇİFTÇİ

MUSTAFA KARA

Elvan CAFEROV

Fettah Kuzu

Unmute Start Video

Participants 12 Chat Share Screen Pause/Stop Recording Breakout Rooms Reactions

Leave Room

İÇİNDEKİLER

KONGRE KÜNYESİ	i
BİLİM KURULU	ii
KONGRE PROGRAMI	iii
FOTOĞRAF GALERİSİ	iv
İÇİNDEKİLER	v
Yazar & Konu	No
Günseli GÜMÜŞEL	1
MEHMET AKİF DEDE: TORUNLARININ GÖZÜNDEN MEHMET AKİF ERSOY	
Əli FƏRHADOV	10
İSLAM DÜNYASINDA İSLAMÇILIQ VƏ İSLAM BİRLİYİ PROSESLƏRİNƏ BAXIŞ: C. ƏFQANİ VƏ M.A. ERSOY NÜMUNƏSİ	
Akif ÇARKÇI	16
MEHMET AKİF'TE İSLAMCILIK FİKRİNİN KENDİNE ÖZGÜ BOYUTLARI	
Xatira QULİYEVA	27
MƏHMET AKİF ƏRSOYUN DÜNYAGÖRÜŞÜ VƏ TARİXİ İSTİQLAL MARŞININ FƏLSƏFƏSİ	
Mustafa Sarper ALAP	36
İKİ VATANSEVER ŞAİR: MEHMET AKİF ERSOY ve MUHAMMED İKBAL	
Gülmar Ramiz kızı GAMBAROVA	43
XX YÜZYIL BAŞINDA AZERBAIJAN VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI (Mehmet Akif Ersoy ve Hüseyin Cavid çalışmalarına dayanarak)	
Xedice İSGENDERLİ	49
MEHMET AKİF ERSOY VE HALİL RZA ULUTÜRK ŞİİRİNDE MİLLİ MÜCADELE	
Mehmet KAHRAMAN	54
AKİF'İN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK VE ÇOCUKLUK TEMASI ÜZERİNE	
Talip ÇUKURLU	57
MEHMET AKİF ERSOY'UN MISIR HAYATI VE KUR'ÂN-I KERİM MEALİ	
Eşqane BABAYEVA	65
ÇAĞDAŞ AZERBAIJAN ŞİİRİNDE İSTİKLALİYET MÜCADELESİ	
Tarık SOYDAN	72
MEHMET AKİF ERSOY DÜŞÜNCESİNDE MODERNLEŞME, EĞİTİM VE KÜLTÜR	
Kudret Safa GÜMÜŞ	83
"İSTİKLÂL MARŞI" NDA ARUZ TEKNİĞİ	
Alizade ASKERLİ	95
BAHTİYAR VAHABZADE'NİN TÜRKÇÜLÜK ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ VE MEHMET AKİF ERSOY	
Yahya AKYOL	105
MEHMET AKİF ERSOY'UN GAZETE YAZILARINDA ve MEKTUPLARINDA ÇALIŞKANLIK DEĞERİNE BAKIŞI	
Fethi TURAN	112
İSTİKLAL MARŞIMIZIN "KARAKTER EĞİTİMİ" AÇISINDAN ANALİZİ	
Özgür GEDİKLİ	119
MEHMET AKİF ERSOY VE SABAHATTİN ALİ'DE "ÇOCUK VE YOKSULLUK" TEMASI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME	
İlhame AĞAZADE	134
MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CAVAT YARADICILIĞINDA MİLLİ MÜCADELE	
Mehmet OKUTAN	139
MEHMET AKİF'İN EĞİTİME BAKIŞI	
Salim DURUKOĞLU	146
MEHMET AKİF'İN "VAİZ KÜRSÜDE" ŞİİRİNDE ŞARK TEMBELLİĞİ VE YOZLAŞAN MÜSLÜMAN TİPİ	
Nermin Zahide AYDIN	156
BÜTÜN YÖNLERİ İLE MEHMET AKİF ERSOY	

Bayram ARMUTCI	
ÜÇ BOYUTLU YAZICILARIN GÖRME ENGELLİ BİREYLER İÇİN AFİŞ TASARIMINDA KULLANIMI: “İSTİKLAL MARŞI” AFİŞİ UYGULAMASI	168
Ali TELLİ	
İSTİKLAL MARŞIMIZ, İLK SİVİL SAVUNMA MÜCADELEMİZDİR	177
Metin ELKATMIŞ	
MEHMET AKİF ERSOY’UN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK OLMAK	186
Aybala Özcan	
MEHMET AKİF ERSOY VE YOKSULLUK TEMİ	197
Yaşar Seracettin BAYTAR	
MEHMET ÂKİF’İN, ŞİİRLERİNDE YER VERDİĞİ ARAPÇA İFADELİ İKTİBÂS VE TELMÎH SANATLARI	201
Mustafa KARA	
İSTİKLÂL MARŞI’NDA KUR’ÂN-I KERİM’DEN İKTİBASLAR	219
Ayşe Betül ORUÇ	
MEHMET AKİF’İN DİLİNDEN KUR’AN AYETLERİNİN MOTİVE EDİCİ GÜCÜ	234
Nurettin ÇİFTÇİ	
MEHMET AKİF ERSOY VE KUR’ÂN’A DÖNÜŞ PROJESİ	242
Nurullah ULUTAŞ	
TÜRK VE SUDAN MİLLİ MARŞLARININ MİLLİ DUYUŞ VE DÜŞÜNÜŞ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	251
Aydoğan SOYGÜDEN	
MEHMET AKİF ERSOY’UN KİŞİLİĞİ ÜZERİNDE ATASPORU GÜREŞİN ETKİLERİ	261
Yüksel GÜNGÖR	
MİLLİ MÜCADELEDE MEHMET AKİF’İN MEBUS OLARAK HİZMETLERİ	270
Bahadır ÇOKAMAY	
İSTİKLAL MARŞI BESTECİSİ OSMAN ZEKİ ÜNGÖR’ÜN MÜZİK YAŞAMINA BİR BAKIŞ	287
Günel AHMADOVA	
İSTİQLAL ŞAİRİ MEHMET AKİF ERSOYUN VƏTƏN EŞQİ	296
Talha ÇİÇEK	
AKİF’İN “MAHALLE KAHVESİ” ŞİİRİ VE KAHVE(HANE)LERİN GELENEK İÇİNDEKİ YERİ	305
Celal ASLAN	
MEHMET ÂKİF ERSOY VE ALİ ULVİ KURUCU	309
Engin UĞUR	
MEHMET AKİF ERSOY KONULU AFİŞ TASARIMLARININ GRAFİK TASARIM TEKNİĞİ AÇISINDAN YORUMLANMASI	313
Kifayet ÖZKUL	
İSTİKLAL MARŞI ve SANAT	322
Nülüfer ÇELİK	
MEHMET AKİF ERSOY’UN ÜZERİNDE DURDUĞU KAVRAMLARIN KUTADGU BİLİĞ’DEKİ KARŞILIĞI	334
Bağır BABAYEV	
MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CEVAT: ULUSAL “İSTİKLAL MARŞI” NIN YAZARLARI	342
Merziyye NECEFOVA	
BAGIMSIZLIK DEVRI EDEBİYYATIMIZDA MARŞLAR	348

MEHMET AKİF DEDE: TORUNLARININ GÖZÜNDEN MEHMET AKİF ERSOY
GRANDFATHER MEHMET AKİF: MEHMET AKİF ERSOY FROM HIS GRANDDAUGHTERS
VIEWPOINT

Günseli GÜMÜŞEL

Öğr Gör Dr., Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-8068-4294

ÖZET

Vatan şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un zorluklarla geçen hayatının resmi olmayan detayları ve kişiliği en güvenilir kaynak olarak aile bireylerinden öğrenilebilir. Mehmet Akif Ersoy'un isimlerini bizzat verdiği torunları Ferda ve Selma Argon'un yazar Fatih Baytar ile yaptıkları röportajlar ve anlattıkları anılardan oluşan bir seçki hiç kuşkusuz onu daha iyi anlamamızın ve eserlerini verdiği ortamın manevi boyutunu kavramamızın bir yolu olacaktır.

Çalışmamızda her şeyden önce Mehmet Akif Ersoy'un torunlarının gözüyle aile içinde nasıl tanındığına odaklanacaktır. Onun nasıl bir dede, baba ve eş olduğu irdelenmeye çalışılacaktır. Milli Mücadele yıllarına ait anılara özel bir önem verilecektir. Özellikle İstiklal Marşı'nın yazılması ve Mustafa Kemal ile ilişkisine yeni bir boyut kazandıran Kuranı Kerim'in Türkçe'ye tercüme edilmesi meselesi hakkında ailesinin aktardıkları üzerinde durulacaktır. Ayrıca gönüllü sürgün yeri olarak adlandırabileceğimiz Hilvan'daki günleri mercek altına alınacaktır.

Son olarak nasıl vefat ettiği, vefatından sonraki gelişmeler ve aile üyelerinin söz konusu gelişmelere yaklaşımı ve yorumlarına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Ferda Argon, Selma Argon, İstiklal Marşı, Kuran'ı Kerim'in Türkçe'ye Tercümesi.

ABSTRACT

Unofficial details of the hard story of our homeland poet Mehmet Akif Ersoy life and his personality could be reliably learnt from his family members. Mehmet Akif Ersoy's granddaughters Ferda and Selma Argon whose names were personally given by Mehmet Akif, did interviews with the author Fatih Baytar and also their memories about their grandfather created an anthology. So, these materials certainly will provide to understand Mehmet Akif Ersoy better and to comprehend spiritual atmosphere which he was studying in for his achievements.

First of all our study will focus on Mehmet Akif Ersoy's identity among his family members mainly from the point of his granddaughters. This study will try to make clear his characteristics as a grandfather, a father and a husband. It attributes great importance to Turkish Independence War time. Especially for Turkish National Anthem and translation to Holy Quran in Turkish language with its effects on relationship between him and Mustafa Kemal will be told in accordance with the family memories.

In addition this study is focusing the understanding of family and children themes in Mehmet Akif Ersoy's books.

In a **Keywords:** Mehmet Akif Ersoy, Ferda Argon, Selma Argon, Turkish National Anthem, translation to Holy Quran

GİRİŞ

Türk milletinin en değerli şahsiyetlerinden biri topluma mal olmuş eserleri ve eserlerine yansıttığı kişiliği ile hem cemiyette hem de edebiyat ve tarih alanlarında bir çığır açan Mehmet Akif Ersoy'dur.

1873 yılının Aralık ayında, İstanbul-Fatih'te, Sarıgözel Mahallesinde dünyaya gelen Mehmet Akif, Mehmet Tahir Efendi ile Emine Şerife Hanım'ın ilk çocuğudur. Mehmet Akif hakkında az bilinen gerçeklerden ilki onun doğumuyla başlar. Arapça'ya son derece hakim olan babası, oğluna isim verirken doğum tarihini de not düşmek istediğinden Ebced hesabı kullanır ve ona "Ragıyf" ismini verir. Türkçe'de yaygın olmayan bu isim zaman içinde Akif haline döner ve böyle de kalır. Anne ve babasından çok ilgi gören Mehmet Akif mutlu bir çocukluk geçirir. Bu mutlu çocukluğun anılarını onun Safahat'ının ilk şiiri olan Fatih Camii'nde görmek mümkündür:

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: 'Bu gece,

Sizinle camie gitsek çocuklar erkence.

Giderseniz gelin amma namazda uslu durun;

Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!'

Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.

Namaza durdu mu, haliyle koyverir peşimi...

Namaz biter. O zaman kalkarak o pir-i güzün,

Alır çocuklar, oğlan fener çeker önde,

Gelir düşer eve yorgun, dalar pek asude

Derin bir uykuya." (Koyuncu, 2012)

Babasına "seçilmişlerin, beğenilmişlerin iyiliksever adamı" anlamında bir sözcükle hitap eden Mehmet Akif nasıl bir çocukluk geçirmiş olmalı ki bu anıları, kendi çocuklarını ve onların çocuklarını yetiştirirken etkisini göstermemiş olsun.

Çalışmamızda Mehmet Akif Ersoy'un torunlarının ağzından yeni bir portresi yaratılmaya çalışılacak olmakla birlikte vatan şairimizle ilgili güncelliğini kaybetmeyen İstiklal Marşı ve Türkçe Kuran-ı Kerim gibi konularda da ailesinin görüşleri üzerinde durulacaktır.

1. MEHMET AKİF ERSOY'UN ÇOCUKLARI VE TORUNLARI

Mehmet Akif Ersoy can yoldaşı İsmet Hanımla 1898 Eylülünde evlenmiştir. Kırk sene kadar devam eden evlilik hayatları boyunca Cemile, Feride, Suad isimli kızları ile Emin Tahir ve İbrahim Naim isimli çocukları dünyaya gelmiştir.

İbrahim Naim bir buçuk yaşında ölür.

Büyük kız Cemile Hanım, Ömer Rıza Doğrul ile evlenir. Seyhan adında bir kızları vardır. Oğulları Bülent küçük yaşta ölür ve Cemile Hanım'ın Nazan ve Rezzan adında iki kızı daha olur. Torun Nazan Hanım hiç evlenmezken; Rezzan Hanım'ın Serpil, Ayçin ve Aydemir adında üç çocuğu vardır.

Feride Hanım Muhyiddin Akçor ile evlenir. Seyhan ve Nihal adında iki kızı vardır. Torun Seyhan Hanım'ın Seda adında bir kızı; Nihal Hanım'ın ise Fatma ve Ahmet adında iki çocuğu vardır.

Suad Hanım ise Veteriner Yüzbaşı Ahmet Ali Bey ile evlenir. Fatma Ferda ve Selma adlı (Argon soyadlı) kızları ile Cevat adında bir oğlu vardır. Cevat, Suad Hanım'ın üvey oğludur.

Emin Bey ise Mehmet Akif'in en çok tanınan çocuğudur. (Anar, 2011)

Çalışmamızın temelini oluşturan anıların sahipleri Fatma Ferda ve Selma Hanımlar ile oğul Emin Bey olacaktır.

1.1 Mehmet Akif Ersoy’a Göre Aile ve Çocuk

Günümüzde tüm dünyada sağlıklı bir gelecek inşası için ailenin ve çocuk yetiştirmenin önemi üzerinde ısrarla durulmaktadır. Bu denli güncel bir konu olarak yerini koruyan aile ve çocuk Mehmet Akif’in hemen hemen her eserinde kendisine bir yer bulabilmektedir. Ona göre çocuklar masumlukla özdeşir. Çocuklar mutlu bir gelecek beklentisinin başrol kahramanlarıdır. Öyle ki ülkelerin selametleri çocukların elindedir ve bu önemli kaynak eğitim yoluyla çok daha olumlu bir noktaya taşınmak zorundadır. Eserlerinde yüksek insanlık meziyetlerini de sezdiğimiz şair, “Hürriyet” şiirinde insanları, şanlı bir yolculuğa çıkararak Osmanlı ülkesini anayasal yönetimle daha ileriye taşıyacak olan çocuk taburunun selamlanmasını ister:

“Bu bir ketibe-i ma’sumedir ki, ey millet:

Selama durmalısın şanlı rehğüzarında (Amin Alayı:442)” (Şengül, 2018)

Şairin bahsettiği çocukların terbiyesi elbette ailede başlar ve Mehmet Akif de “yıkmadık bir şey bıraktık, sade bir şey, aile” dediği bu yuvada en büyük mutluluğun yine çocuklarla bulunabileceğini vurgular (Fırat, 2015).

Mehmet Akif İslamiyetten gelen aile anlayışı ile eski Türk geleneğinden gelen anlayışı birleştirir (Ercilasun, 1987).

Onun şiirlerinde mutlaka yaşatılması gereken bir kurum olarak kendini gösteren aile, sadece çocukların merhamet gösterilip korunduğu bir yer değil aynı zamanda önemli bir eğitimden geçirildiği yuvadır. Kendisi erken yaşlardan itibaren babası tarafından ciddiyle eğitilmiştir. Hem özel hayatı hem de cemiyet için tasarladığı ailenin ideal insan tipini yaratabilmek için giriştiği eylemlerin direği daima eğitimle elde edilenlerdir:

“Zafere ulaşmada sabrın önemini kavrayan Akif’in ideal insanı, kendinden sonra iyi bir ad bırakmayı gaye edinen, bugünün işini yarına bırakmamanın bilinciyle zamanını en verimli şekilde kullanabilen, kalbi vatan aşkıyla dolu, aile müessesesinin önemini kavramış, taklitçi değil yaratıcı, kafası ve kalbi gibi vücudu da sağlam ama ince ruhlu ve hassas (rakik) bir insandır. “ (Gülendam, 2016)

1.2 Çocuklarının Gözünden Mehmet Akif Ersoy

Yakın dönemin süreli yayınlarından Mehmet Akif’in kızı Feride Hanım’ın ve damadı Muhiddin Akçor ile oğlu Emin Bey’in anılarına ulaşılabilmektedir. Çalışmamızın maksadının dışına çıkmamak adına bu bölümde kişilerin anıları kendi ağızlarından aktarılacaktır.

Feride Hanım babasıyla ilgili bir anısını şöyle hatırlar:

“Babam küçükken, zaman zaman bizi gezmeye götürürdü. Çok küçüktük o zamanlar. Hatta yorulduğum zaman beni omzuna alırdı. Gezdirirdi...Babam arkadaşlarıyla çay içer sohbet ederdi. Bana da lokum verirdi. Daima açık havayı severdi babam. Geniş bahçeli evlerde otururduk. Bizim büyük şairlerin şiirlerini okuturdu. Bazen açıklardı. Bir kısmını ezberletirdi... Harp esnasında çok üzüntülüydü. Fazla konuşmazdı. Heyecanlıydı. Arkadaşlarıyla sabahladıkları olurdu. Konuşuyorlardı ve kazanacağımıza son derece inanıyordu.” (Anar, 2009)

Damadı Muhiddin Bey ise şunları aktarır:

“Bir gün dahi abes lafla iştigal ettiğini iştmemiştim. Çocuklarının da devamlı bedenlen güçlenmeleri, bir şeyler öğrenmeleri için elinden geleni yapardı.” (Günaydın, 2017)

Son olarak Emin Bey ise babasının ayırt edici özellikleri ve son zamanları hakkında şu sözleri söyler:

“Bence, ilmi ve edebi kıymetinden çok, karakterinin kıymeti daha fazla idi. Çok kuvvetli bir iradesi vardı. Hatta bu bazen inatçılık derecesini bulurdu. Otuz beş sene kullandığı enfiyeyi bir sözle bıraktığını hatırlarım. Son zamanlarda çok bedbindi. Sebebi de Garp’ın dev adımlarla ilerleyişi ve yükselişi karşısında bizim sönük kalışımızdı. Bir kusuru vardı. Çok fazla itimat ederdi. Bu yüzden pek çok nankörlükler görmüş, kırılmıştır. Diyebilirim ki ben, en sevdiği bir tane oğluna fazla itimat etmesi hayatta başarısızlığımıza amil olmuştur...Mütedeyyindi; fakat asla softa değildi. Dinin tababet, ziraat,

iktisat gibi işlenecek, ilerlenecek, tekamül ettirilecek bir ilim şubesi olduğuna kaniydi. Yobazlardan nefret eder, dinin birtakım softalar elinde şirazesinden çıktığını daima söylerdi.” (Anar, 2009).

1.3 Torunlarının Gözünden Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif Ersoy’un torunları Selma ve Ferda Hanımların dedelerini anlattıkları satırlar Fatih Bayhan tarafından kitaplaştırılmıştır. İsimlerini bizzat Mehmet Akif’in koyduğu Selma ve Ferda Hanımlar, Suad Hanım’ın kızlarıdır. Ferda Hanım doğduğunda Mehmet Akif Mısır’dadır ve kızı Suad ondan torunu için isim istediğinde kağıda bu isimleri yazar. Böylece Suad Hanım büyük kızına “yarın” anlamına gelen Ferda, daha sonra doğacak kızına ise Selma adını verir. (Bayhan, 2016)

Şair, küçük Ferda için bir de şiir yazmıştır:

“Ferda Kadın! Ferda Kadın!

Ben görmeden sevdim seni.

Sen galiba, gördün beni,

Pek ihtiyar, hoşlanmadın!

Ferda Kadın, Ferda Kadın!

Ey yavrumun ilk tavrusu

Pek tatlı şeysin doğrusu.

Lakin neden çirkin adın?

Yok yok, adın cidden güzel;

Dünyada her şeyden güzel;

Aydan güzel, günden güzel;

Ay, gün nedir? Senden güzel;

Hatta derim: Benden güzel!

Zira “yarın” “dün”den güzel.” (Karaer, 2010)

Dede sevgisinin her satırda hissedildiği bu duygulu sözlerin muhatabı Ferda Argon 21 Aralık 2012’de vefat etmiştir. Selma Argon ise Türkiye’nin dört bir yanında dedesi Mehmet Akif Ersoy’u anlatmaya devam etmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde ilgili kitaptan ve röportajlardan bir seçki sunulacaktır.

Selma Hanım’a göre Mehmet Akif büyük bir vatanseverdir:

“Dedem, vatani, milleti, bayrağı, ezanı, Allah ve Peygamber yolunda gitmesiyle büyük bir ahlak abidesidir. Samimi bir insandır. Kan bağı olmamın dışında bütün milletimizin dedesidir.”

(<https://www.trthaber.com/foto-galeri/mehmet-akif-ersoyun-torunu-dedem-buyuk-bir-vatanseverdi/31565.html>)

Selma Hanım dedesinin çocukluğuna değindiği sözlerinde ondan şöyle bahseder:

“Dedem İstanbul Fatih’te doğdu ve çocukluğu Fatih Camii’nde geçti. 4 yaşında okumaya başladı. Annesi dini eğitim görmesini istiyordu. Babası onun öğretmeni gibiydi. Dedem Farsça, Arapça ve Fransızca’yı ana dili gibi konuşuyordu. Öğretim hayatı zorlu geçmiş ama öğrenmeye doymayan bir insandı. Hocalarının peşinden ayrılmazdı. Onlardan ders almak için sokakta pazarda nerede görürse görürün peşlerinden koşardı. Bir kelime bile öğrenmek için çocuk yaşında tüm gücüyle çabalardı. Ömrünü öğrenmeye ve öğretmeye adamıştır.”

(<https://alacamposta.com/haber/torunu-mehmet-akif-i-anlattı>)

Selma Hanım dedesinin az bilinen bir özelliğini de şu sözlerle anlatır:

"Başka bir özelliği de sportmen oluşuydu. Sporla vücudun ve beynin çok güzel geliştiğini bize anlatır. Şimdinin gülle atma sporuna benzeyen taş atma diye bir spor vardı. Onda birinciydi. Boğazı yüzerek geçecek kadar iyi bir yüzücüdür. Yürümeyi çok severdi. Fatih'teki evinden Halkalı'daki okuluna yürüyerek gidip gelirdi. Yürürken de düşünür ve fikirler geliştirdi. Aynı zamanda güreşçidir. Hep bir alışveriş halindedir. Kendisine güreş öğretene okuma yazma öğretirdi..."

(<https://www.haberler.com/mehmet-akif-ersoy-un-torunu-dedesini-anlatti-10393952-haberi/>)

Mehmet Akif Ersoy Osmanlı İmparatorluğu'nun en çalkantılı döneminde yaşamıştır. Bu dönem onun kişiliğinin ve sanatının oluşmasına önemli katkı sağlamıştır:

"Dedemin şiirlerindeki özellik, her şiiri yaşayarak yazmış olmasıdır. Yani bize bir belgesel bırakmış. 'Ne gördüysem onu yazdım. Hayalle yoktur benim işim' der. Göremediği yerleri de arkadaşlarından dinler. Bir özelliği de şiirlerinde insanları konuşturmasıdır.

1908'e kadar hayatı hep insanların arasında geçer. Adım adım Anadolu'yu dolaşırken insanlarla bir arada onların ihtiyaçlarını, nelerden korktuklarını, nelerden hoşlandıklarını görür ve ileride bu tecrübeler milli mücadele günlerinde çok işine yaramıştır. Çünkü insanları çok yakından tanır. Sözü de dinlenen bir insandır. İnsanlara verdiği nasihatlerle de ünlenir her yerde."

(<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/mehmet-akif-ersoyun-torunu-argon-dedem-her-siirini-yasayarak-yazdi/1332206>)

1.4 İstiklal Marşı Nasıl Yazıldı?

Selma Hanım dedesinin Milli Mücadele'ye katılımı ve İstiklal Marşımızın öyküsünü de verdiği röportajlarda sıklıkla dile getirir:

"Dedem Mehmet Akif Ersoy, Anadolu'ya Milli Mücadele için çağrıldığı zaman koşarak Kastamonu'ya geldi ve burada da 'Sebilürreşad' dergisini çıkarmıştır. Hatta İstiklal Marşımız kabul edilmeden Açıksöz Gazetesinde İstiklal Marşımız yayınlanmıştır.

Burada Nasrullah Camisinde vaazlar vermiştir. Bu dergileri ve vaazları çoğaltılıp bütün cephelere dağıtılmıştır ki askerlerin morali düzelsin diye. Çünkü dedem, orada Sevr Antlaşmasının ne demek olduğunu boğazımıza dayanmış bir bıçak olduğunu anlatır."

(<https://dogrusozgazetesi.com/kastamonu-benim-icin-ikinci-bir-vatan-gibidir-9356.html>)

"Milletin tutkusu ve heyecanını anlatacak bir marş ihtiyacı doğuyor, yarışma düzenlenmesine karar veriliyor. Birinciye 500 altın hediye bir yarışma tertip ediliyor ve 724 şiir geliyor. Bunlar cepheye dağıtılır okutulur ancak bir heyecan yaratmamıştır. Mustafa Kemal bizzat 'Üstad Mehmet Akif Ersoy'un neden şiiri yok' diye sorar, çünkü Mustafa Kemal dedemin vatanseverliğini, heyecanını ve coşkusunu biliyor, çevresindekiler ise 'Yarışma olduğu için Üstad katılmadı, yarışma ile millette parayla şiir yazmam, hele hele İstiklal Marşı olacak bir şiiri asla yazmam, ısrar etmeyin dedi, Mehmet Akif' yanıtını verirler. Dedemi şiir yazması için ziyaret edenler 'biz sizin adınıza bu şiiri yazdıracağız diye söz verdik' diyorlar, dedemde üç defa 'söz mü verdiniz' diye sorar, çünkü söz dedem için ancak ölürse tutamayacağı bir şeydir, o zaman 'yazacağız' yanıtını veriyor. Ve aklındaki bütün cümleleri kağıda döküyor."

(<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/malatya/torunu-mehmet-akif-ersoyun-sakli-kalmis-oykulerini-anlatti-12645986>)

"Yarışmanın ödülü olan 500 altını dedeme vermeye çalışıyorlar ancak dedem bunu kabul etmiyor ve 'ben bunu almayacağımı size önceden söyledim' yanıtını veriyor. Dedemiz de o yıllarda şehit yakınları ve gazilerine meslek öğreten bir kuruma 500 altını bağışlıyor ve bu bağışın yapıldığına dair bir dergide yayın yapılmasını istiyor çünkü 'daha önceden almayacağım dedi şimdi aldı cebine koydu' sözleriyle muhatap olmamak adına dergide bu yayını yaptırdı.

Dedem o gün cebinde sadece iki lira varmış onu da meclise gidip gelmek için yakın arkadaşı Şerif Bolarlı'dan almış."

(<http://file.yesilyurt.bel.tr/faaliyetler/MART-2018/files/basic-html/page15.html>)

1.5 Kuran-ı Kerim Tercümesi Meselesi

Mehmet Akif hakkında gündemde tutulan bir başka konu da Kuran-ı Kerim'in Türkçe'ye çevrilmesi meselesidir. TBMM'de 1925 yılında yapılan bütçe görüşmeleri sırasında alınan bir karar üzerine Kuran-ı Kerim'in tefsiri için Elmalılı Hamdi Yazır'a, tercümesi içinse Mehmet Akif Ersoy'a teklifte bulunulmuştur. 1926-1929 yılları arasında yoğun şekilde çalışarak tercümeyi bitirdiyse de vefatına kadar üzerinde çalışmaya devam etmiştir. Ancak ezanın kanun zoruyla Türkçe okutulduğu yıllarda namazların da Türkçe Kuran-ı Kerim tercümesiyle kılınacağı endişesini taşıdığından yaptığı anlaşmayı feshedip aldığı bir miktar parayı da geri vererek çalışmasını teslim etmemiştir. Mehmet Akif Mısır'da hastalandığı zaman Türkiye'ye geri dönmeden vefat etmesi durumunda tercümenin yakılmasını vasiyet ettiği anlaşılmaktadır. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>)

Bu vasiyetin yerine getirilip getirilmediği tartışma konusu olsa da aileyi temsilen Selma Hanım'ın konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

"Cumhuriyet ilan edildikten sonra artık ben de kendi işime döneyim diye düşündü. O arada kendisine çok önemli bir görev veriliyor. Çok önem verdiği Allah'ın kelim-i kibarı Kuran'ı Kerim'i tercüme etmek. Kuran-ı Kerim'i tercüme görevini alıyor ve yapıyor. Hem de defalarca yapmış, yani anlatıldığına göre yapmış, beğenmemiş, bir daha yapmış yine beğenmemiş ve uzun uğraşlar sonucunda bitirmiş. Kuranı Kerim benim tercümemle, benim tefsirlerimle okunacak. Ya ben bir noktada yanlış yaptıysam, sonra Peygamberimin yüzüne nasıl bakarım demiş. Ondan dolayı yaptığı meali teslim etmediğine inanıyorum...meal için aldığı parayı, bitirmediği için geri göndermiş... Dedemin çalışması yakılmış. Onun, vasiyetine aykırı hareket edecek dostları yoktu. Kendi etrafında kendi gibi dostları vardı. Uzun müddet saklamış olabilirler. İşittiğim kadarıyla bir müddet saklanmış. Ancak daha sonra kurulan bir heyetle bu vasiyet yerine getiriliyor. Biz ailesi olarak bu durumdan haberdar değiliz..." (Bayhan, 2016)

Atatürk bu tercümeyle büyük önem veriyordu. Kendisi uzun yıllar bu tercümenin izini sürmüştür. Hatta hasta yatağında yatan Mehmet Akif'e aracılar göndermiştir ve ondan tercümeyi istemiştir. Ancak Mehmet Akif, tercümeyi Mısır'da birisine verdiğini, o kişinin de tercümeyi başka birine verdiğini ve zaten tercümeyi beğenmediğini ve iyileşirse yeni bir tercüme çalışması yapacağını dile getirmiştir. Aracılar tercümenin akıbetini hiçbir zaman öğrenememişlerdir. (Cündioğlu, 2017)

Son olarak Selma Hanım'ın dedesi hakkında son bir isteği vardır:

"Dedem Almanya'da bulunduğu sürede camilerde esirlere vaazlar veriyordu. Ve o vaazlar çoğaltılıp cepheelerde savaşan Müslümanlara gönderiliyordu. Vaazı dinleyen çok sayıda Müslüman yanlış cephede olduğunu görüp savaşı bıraktı. Bu vaazların kayıtlarının kopyaları Almanya'da duruyormuş. Geçen yıl Köln'de Başkonsolosluğa başvurduk. Arşivden bulunup bize kopyasının verilmesini talep ettik. Dedem iyi bir hatipti. Dedemin vaaz yaparken sesini duymak istiyorum. Bu konuda ümidimi hiç kaybetmedim."

SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy sadece Türk edebiyatına ve topluma katkılarıyla değil yüksek insani hassasiyetleriyle de tarihte kendisine büyük bir yer açabilen nadir insanlardandır. Hayatı boyunca doğru bildiğinden şaşmamış ve başta çocukları olmak üzere torunları dahil tüm insanlığın çocuklarına da bu öğüdü vermiştir. Çünkü o ideallerinde yarattığı Asım'ın neslinin dedesi olmayı gerçekten başarabilmiştir.

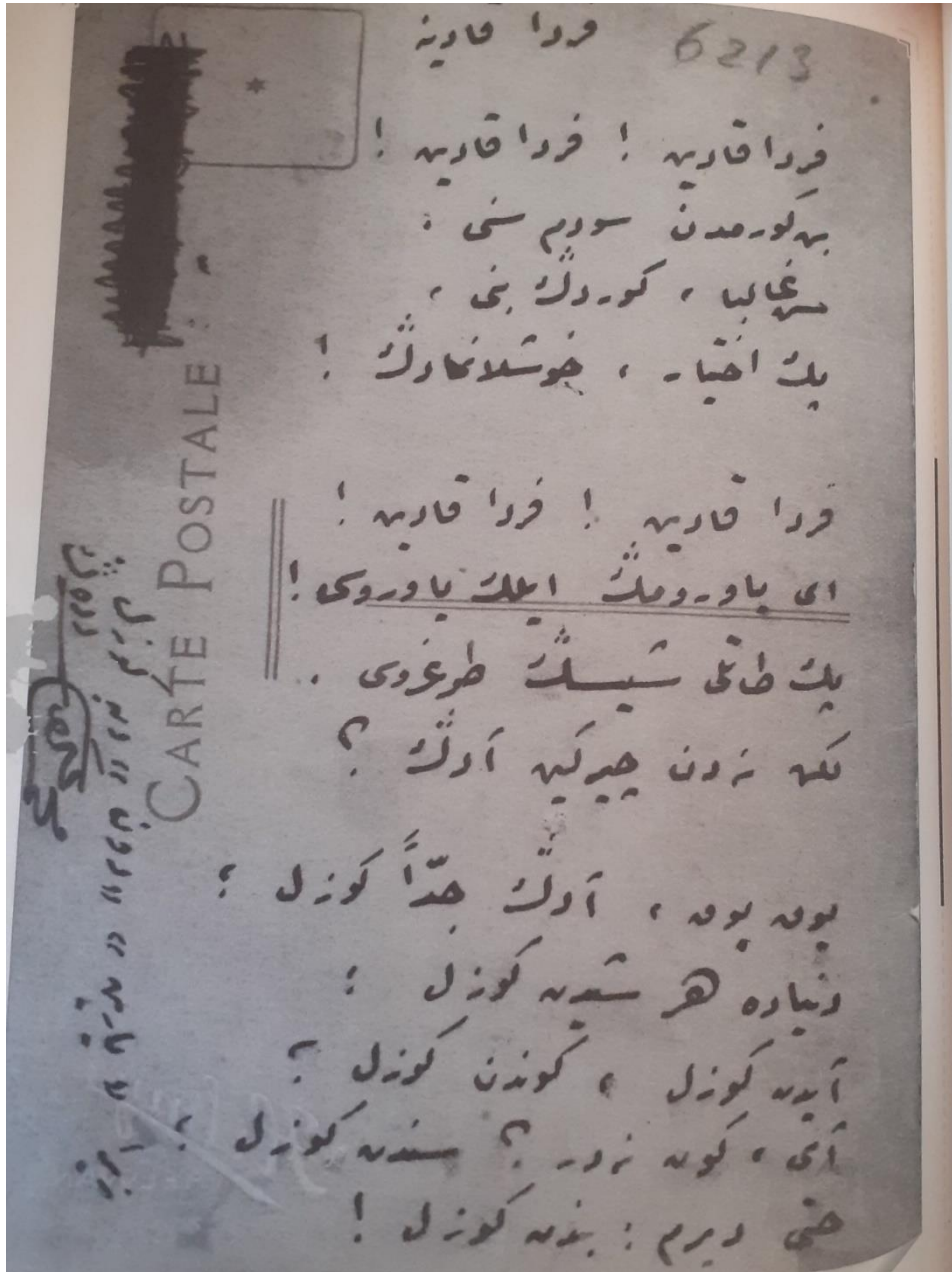
Torunlarının ve çocuklarının gözünden yeniden yaratmaya çalıştığımız Mehmet Akif tablosu göstermiştir ki o, toplumun en ihmal edilmiş ve korunmaya muhtaç parçası olan çocuklara hem yazın hem de özel hayatında özel bir önem atfetmiştir. Mümkün olan her şekilde yanında olmaya çalıştığı çocuklarına ve torunlarına aile kurumunun önemini kavratmıştır. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan mektupları bunun kanıtı niteliğindedir. Bu mektuplarda insan, baba, eş ve dede Mehmet Akif'i tanımaktayız.

Tüm hayatı mücadeleyle geçen vatan şairi Milli Mücadele'de de aktif görev almıştır; İstiklal Marşımızın yazılması ve Kuran-ı Kerim'in Türkçe'ye çevrilmesi dahil kendisine verilen her görevi maddi bir

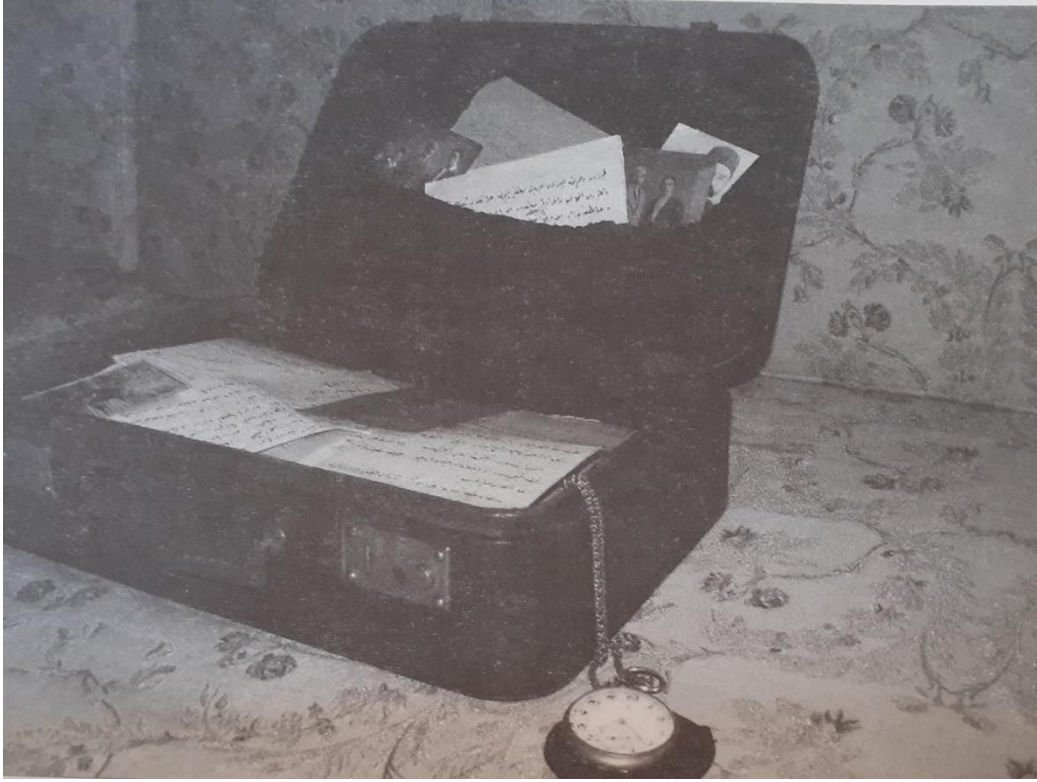
karşılık beklemeden layıkıyla yerine getirmeye uğraşmıştır. Bu süreç sırasında çocuklarına ve torunlarına olan özlemi ile kendisi yuvadan uzaktayken onların doğru yetiştirilip yetiştirilemediği kaygısı bugün herkes tarafından bilinmektedir. Şartlar öyle gerektirdiğinden çok önem verdiği ailesinden ve çocuklarından, torunlarından uzakta kalan Mehmet Akif vatani için gerçekten hiçbir hiçbir fedakarlıktan kaçınmamıştır. Sonunda ise ailesine “muhteşem bir isimden ve gururdan” başka bir şey bırakamamıştır.

EKLER

EK 1: Ferda Kadın Şiirinin Orijinali.

EK 2: Mehmet Akif Ersoy'un Ailesinde Bulunan Mektupları ve Saati.

KAYNAKLAR

- 1) Anar, T. (2011), “Bir İstiklal Aşığı Mehmet Akif Hayatı, Sanatı, Fikirleri Üzerine Araştırma ve İncelemeler, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- 2) Anar, T. (2009), “Şair mi Baba mı? Çocuklarının Gözünden Mehmet Akif Ersoy”, I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Sempozyum Dizisi 2, Burdur.
- 3) Bayhan, F. (2016), “Dedem Mehmet Akif”, Timaş Yayınları, İstanbul.
- 4) Cündioğlu, D. (2017), “Bir Kuran Şairi”, Kapı Yayınları, İstanbul.
- 5) Ercilasun, B. (1987), “Mehmet Akif’in Şiirlerinde Kadın ve Aile Temi”, Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1: 34-40.
- 6) Fırat, H. (2015), “Safahat ve Aile Eğitimi”, TÜBAR-XXXVII, Bahar 2015: 170-188.
- 7) Gülendamlar, R. (2016), “Milletin Derdiyle Dertlenen Bir Hisli Yürek Mehmet Akif Ersoy”, Berikan Yayınevi, Ankara.
- 8) Günaydın, Y. T. (2017), “Babam Mehmet Akif İstiklal Harbi Hatıraları, Emin Akif Ersoy”, Kurtuba Kitap, İstanbul.
- 9) Karaer, N (2010), “Mehmet Akif Ersoy’un Aile Mektupları”, S.E.K. Yayıncılık, Ankara.
- 10) Koyuncu, F. (2012), “41 Soruda İstiklal Marşı ve Mehmet Akif Ersoy”, Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli.

- 11) Şengül, M. B. (2018), “Mehmet Akif Ersoy’un Safahat (Birinci Kitap) Adlı Şiir Kitabında Çocuklar”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, Aralık 2018: 876-897.
- 12) URL 1: <https://alacamposta.com/haber/torunu-mehmet-akif-i-anlatti>
- 13) URL 2: <https://www.haberler.com/mehmet-akif-ersoy-un-torunu-dedesini-anlatti-10393952-haberi/>
- 14) URL 3: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/mehmet-akif-ersoyun-torunu-argon-dedem-her-siirini-yasayarak-yazdi/1332206>
- 15) URL 4: <https://dogrusozgazetesi.com/kastamonu-benim-icin-ikinci-bir-vatan-gibidir-9356.html>
- 16) URL 5: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/malatya/torunu-mehmet-akif-ersoyun-sakli-kalmis-oykulerini-anlatti-12645986>
- 17) URL 6: <http://file.yesilyurt.bel.tr/faaliyetler/MART-2018/files/basic-html/page15.html>
- 18) URL 7: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>

İSLAM DÜNYASINDA İSLAMÇILIĞI VƏ İSLAM BİRLİYİ PROSESLƏRİNƏ BAXIŞ:

C. ƏFQANI VƏ M.A. ERSOY NÜMUNƏSİ

A LOOK AT THE PROCESSES OF ISLAMISM AND ISLAMIC UNITY IN THE ISLAMIC WORLD: THE EXAMPLE OF J. AFGHANI AND M.A. ERSOY

Əli FƏRHADOV

Dr., Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin böyük elmi işçisi, ORCID: 0000-0002-9322-3670

XÜLASƏ

XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəllərində qərbçilik, irançılıq və türkçülükə yanaşı Qacar İranında və Osmanlı Türkiyəsində islamçılıq inkişaf etdi. XIX əsrin sonlarında İranda Cəmaləddin Əfqaninin və XX əsrin əvvəllərində Mehmet Akif Ersoyun Türkiyədəki fəaliyyətləri islamçılığı və islam birliyini gücləndirdi və həm İran, həm də Türk aydınlarının inkişafında dəyərli rol oynadı. Qacar və Osmanlı dövlətlərinin tarix boyu millətlərarası bir dövlət olması və əsrlər boyu islam dünyasının mərkəzləri olması bu proseslərdə vacib olmuşdur. Osmanlı xilafəti, dünya müsəlmanlarını Sultan II Əbdülməmidin panislam siyasəti ilə öz ətrafında birləşdirməyə, xüsusilə Osmanlı imperiyası içərisindəki fərqli etnik qrupların separatçı meyllərinə qarşı çıxmağa çalışdı. Bu sahədə əslən Azərbaycandan olan C. Əfqani kimi ziyalılar Osmanlı rəhbərliyi altında ittihadi-islam ideyasını dəstəklədilər, İranın və Osmanlının azadlığını bir ittifaqda gördülər və İslam qardaşlığı ideyasında birləşdilər, etnik separatizmin aradan qaldırılmasına çalışdılar. Türkiyədəki ittihadi-islam fikrinin əsas təmsilçilərindən biri də “İstiqlal Marşı”nın müəllifi şair Mehmet Akif Ersoydur. C.Əfqaniyə yaradıcılığında böyük əhəmiyyət vermiş, ittihadi-islam yolunu davam etdirmiş, "Səfahat" şeirlər toplusunda islam maarifçiliyi mövzusunda dərinlən çalışmışdır. "İslam dünyasının Cəmaləddinlərə ehtiyacı var" dedi və C. Əfqaninin islam qarşısındakı xidmətləri haqqında şeirlər yazdı və C. Əfqaninin redaktoru olduğu “Urvətül-vüsqa” qəzetinin bir çox məqaləsini ilk dəfə türkcəyə çevirdi.

Qeyd etdiyimiz bu mütəfəkkirlər XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Qacar İranında və Osmanlı Türkiyəsində ittihadi-islam prosesinin inkişafında böyük rol oynadılar. Onların sayəsində XX əsrin əvvəllərində Qacar İranında məsrutə inqilabı baş verdi, türk xalqı isə istiqlal müharibəsində işğalçılara qarşı mübarizədə qalib gəldi, müasir Türkiyənin əsasını qoydular, beynəlxalq arenada müsəlman türk xalqının şanlı səsinə dünyaya duyurdular.

Açar sözlər: İran, Türkiyə, islamçılıq, islam birliyi, C.Əfqani, M.A.Ersoy

ABSTRACT

In the late 19th and early 20th centuries, along with Westernism, Iranianism and Turkism, Islamism developed in Gajar Iran and Ottoman Turkey. The activities of Jamaladdin Afghani in Iran in the late 19th century and Mehmet Akif Ersoy in Turkey in the early 20th century strengthened Islamism and Islamic unity and played a valuable role in the development of both Iranian and Turkish intellectuals. The fact that the Gajar and Ottoman states have been an international state throughout history and have been the centers of the Islamic world for centuries has been important in these processes. The Ottoman Caliphate sought to unite the world's Muslims around itself with the pan-Islamic policies of Sultan Abdulhamid II, especially against the separatist tendencies of different ethnic groups within the Ottoman Empire. In this field, intellectuals such as J. Afghani, originally from Azerbaijan, supported the idea of Islamic unity under the Ottoman leadership, saw the freedom of Iran and the Ottomans in a union, and united in the idea of Islamic brotherhood, trying to eliminate ethnic separatism. One of the main representatives of the idea of Islamic unity in Turkey is the author of the National Anthem, poet Mehmet Akif Ersoy. He attached great importance to J.Afghaniya in his work, continued the path of Islamic

unity, and worked deeply on Islamic enlightenment in the collection of poems "Safahat". "The Islamic world needs Jamaladdins," he said, writing poems about Afghani's services to Islam and translating many articles in the Urvatul-Vusqa newspaper, edited by Afghani, into Turkish for the first time.

These thinkers played a major role in the development of the Islamic union process in Gajar Iran and Ottoman Turkey in the late 19th and early 20th centuries. Thanks to them, a constitutional revolution took place in Gajar Iran in the early twentieth century, and the Turkish people won the war of independence against the invaders, laid the foundations of modern Turkey, and made the glorious voice of the Muslim Turkic people heard in the international arena.

Keywords: Iran, Turkey, Islamism, Islamic union, J.Afghani, M.A.Ersoy

1. GİRİŞ

XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində İslam dünyası qərbçilik, ərəb, fars, türk millətçiliyi ilə yanaşı islamçılığın da inkişafına səhnə oldu. XIX əsrin sonlarından etibarən İranda Cəmaləddin Əfqani və XX əsrin əvvəllərində Mehmet Akif Ersoyun Türkiyədəki fəaliyyətləri islamçılığı və islam birliyini gücləndirdi. Qacar İranı və Osmanlı Türkiyəsinin tarix boyu çoxmillətli dövlətlər olması millətçiliyə qarşı ümmətçilik və islamçılıq şüurunun daha qabarıq olmasına səbəb oldu. Osmanlı Türkiyəsi, dünya müsəlmanlarını Sultan II Əbdülhəmidin panislam siyasəti ilə öz ətrafında birləşdirməyə çalışır, etnik azlıqların dövləti parçalamasına mane olmağa cəhd edirdi. Qacar İranı isə Mirzə Mülküm xan, Mirzə Yusif xan kimi islahatçı qərbçilərlə mürtəce ruhanilərin, şahpərəstlərin rəqabət səhnəsinə çevrilmişdi. Belə bir mühitdə əslən Cənubi Azərbaycandan olan İran mütəfəkkiri C. Əfqani kimi ziyalılar Osmanlı rəhbərliyi altında ittihad-i-islam ideyasını dəstəklədilər, İranın və Osmanlının müttəfiqliyinin, İslam birliyi ideyasının onları Qərb imperializmindən xilas edəcəyinə inandılar.

Türkiyədəki ittihad-i-islam fikrinin əsas təmsilçilərindən biri də "İstiqlal Marşı"nın müəllifi şair Mehmet Akif Ersoydur. O, C.Əfqaniyə yaradıcılığında böyük əhəmiyyət vermiş, ittihad-i-islam siyasətini dəstəkləmiş, "Səfahat" şeirlər toplusunda islam maarifçiliyi mövzusunun dərinədən təqdim etmişdir. "İslam dünyasının Cəmaləddinlərə ehtiyacı var" deyən M.A.Ersoy C. Əfqaninin islam qarşısındakı xidmətləri haqqında şeirlər yazmış, C. Əfqaninin redaktoru olduğu "Urvətül-vüsqa" qəzetinin bir çox məqaləsini ilk dəfə türkcəyə çevirmişdir. Onların bu fəaliyyəti İran və Türkiyə arasında əsrlərdən bəri davam edən məzhəb çatışmalarını sonlandırmaq, islam bayrağı altında birləşmək, Qərb imperializminə son vermək, islamın o şanlı günlərini geri qaytarmaq ümidinin təzahürləri idi.

2. C. ƏFQANİNİN YARADICILIĞINDA İTTİHADİ-İSLAM DÜŞÜNCƏSİ

İstiqlal şairi M.A.Ersoyun da böyük dəyər verdiyi din alimlərindən biri olan Cəmaləddin Əfqani yaradıcılığında dini maarifçiliyə geniş yer vermişdir. C.Əfqani "Quranın həqiqi ruhu azadxah fikirlərə uyğun gəlir. Bir müsəlman ziyalı Quranın təliminə əsaslanaraq xalqı demokratik məfkurələrlə tanış edə bilər"¹ deyir, İran və Türkiyədəki ictimai-siyasi problemlərin Qurandan deyil, dini cəhəldən və istibdaddan qaynaqlandığını göstərirdi. C.Əfqani Azərbaycanla əlaqədar problemləri də öz əsərlərində və məktublarında işıqlandırır. O, "qəhətlik və zülm hökm sürür, xalq qorxu içindədir" yazır, əhalinin narazılıq içində olduğunu, bu səbəbdən müxtəlif üsyanların baş verdiyini, Nəsrəddin şah hökumətinin isə problemlərə biganə qaldığını göstərirdi.²

C.Əfqaninin yaradıcılığı dövrün digər ziyalıları tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir. Onunla şəxsən görüşən Ə.Ağaoğlu, C.Əfqaninin məhz İran Azərbaycanından olduğunu qeyd etmiş,³ məşhur fransız şərqşünası E.Renanın (1823-1892) – "Onunla görüşərkən İbni Rüşdü xatırlayıram" dediyini nəql

¹ Qurbanov Ş. Cəmaləddin Əfqani və Türk dünyası. Bakı, 1996, s.206.

² Qurbanov Ş., a.g.ə., s.202.

³ "Cəmaləddin Əfqani". Haz: Ş.Qurbanov. Bakı, 2000, s.11.

edərək C.Əfqaninin islam elmlərində geniş baxışlı, kəskin bir zəka sahibi olduğunu, qayəsinin islam ölkələrini, xüsusən İranı islah etmək olduğunu bildirmişdi.⁴ Ə.Hüseynzadə isə “Siyasəti-fürusət” əsərində C.Əfqaninin Qacar istibdadına qarşı mübarizəsinin mükəmməl təsvirini vermiş, İranın onu yarım əsrə yaxın çürüdən Nəsrəddin şahdan qurtuluşuna məhz C.Əfqaninin səbəb olduğunu göstərmişdi.⁵ M.Ə.Rəsulzadə isə “İran tarixçeyi-inqilabı” əsərində C.Əfqaninin İranda azadlıq düşüncəsini ortaya atan və ittihadı-islam ideologiyasına son şəklini verən bir mütəfəkkir olduğunu qeyd etmişdi.⁶ İran alimləri isə Nəsrəddin şahla qarşı olan 1891-ci il tənbəki üsyanından başlayaraq 1905-1911-ci illər məşrutə inqilabının qələbəsinə qədər olan bütün proseslərin mənəvi rəhbəri olaraq C.Əfqanini göstərmişdilər.⁷

Kabildə, Nəcəf və Kərbəlada dini təhsili alan⁸ C.Əfqani Əfqanıstanda siyasi fəaliyyətlə məşğul olmuş, Böyük Britaniyanın müstəmləkəçi siyasətini tənqid etdiyi üçün ingilislərin tələbi ilə oradan və daha sonra getdiyi Hindistandan sürgün edilmişdi.⁹ C.Əfqani müsəlmanlara müraciət edərək - “Böyük Britaniya hökumətinin mənim kimi zəif bir ziyarətçidən qorxması və əngəlləməsi Britaniya hökumətinin ədalətsizliyini və bu torpaqlar üzərindəki hakimiyyətinin zəifliyini göstərir”; “Haqqın şərəfi və ədalətin sirri adına and içirəm ki, nüfuzu milyonlara çatan sizlər ingilislər və onlar tərəfindən sizin istiqlalınızı yox etmək və sərvətlərinizi ələ keçirtmək üçün istifadə edilən övladlarınız qarşısında milçək olsaydınız, vızılıtnız Böyük Britaniyanın qulaqlarını kar edərdi, əgər qurbağa olub Böyük Britaniya adasını dənizdən əhatə etsəydiniz, onu okeanın dibinə batırdı, sonra azad olaraq Hindistana döndərdiniz”, demiş, daha sonra Misirə getmiş,¹⁰ buradan da ingilislərin əli ilə qovulduğu üçün Parisdə, tələbəsi Məhəmməd Əbdüvəhəb ilə birlikdə ərəb dilində “Urvətül-vüsqa” (“Möhkəm tellər”) qəzetini 1884-cü ildə nəşr etməyə başlamışdır. Qəzeti islam ölkələrinə havayı göndərən C.Əfqani İran və Osmanlı xalqlarının maariflənməsinə çalışırdı.¹¹ C.Əfqani qəzetdəki yazılarında Avropa dövlətlərinin islam ölkələri üzərindəki xəbis planlarından bəhs edir və bu sahədə aktiv olması üçün Osmanlı dövlətinə müraciətlər edirdi. Bu yazılarda xüsusilə İngiltərənin istismarçı və işğalçı siyasəti izah edilir, onların daxili aləmi göstərilirdi. C.Əfqani müsəlmanların Qərbi imperializminə qarşı mübarizəsində islamın mehdilik düşüncəsini dəstəkləyir və təbliğ edirdi.¹² C.Əfqani və “Urvətül-vüsqa” istismara məruz qalan müsəlman xalqlarının oyanmasında xeyli rol oynadı. Qəzetin bu fəaliyyətindən qorxan ingilis hökuməti 18 nömrədən sonra qəzetin nəşrini dayandırdılar.¹³

1888-ci ildə Nəsrəddin şah Avropada olarkən C.Əfqaninin böyük bir etibar sahibi olduğunu görərək onu İrana dəvət edir. Qaynaqların göstərdiyinə görə C.Əfqani İrana gedərkən Bakıya da gəlmiş, amma burada çox qalmamışdır. O dövrdə Tiflisdə nəşr olunan “Kəşkül” qəzetinin səhifələrində C.Əfqaninin Bakı üzərindən Tehrana getdiyi qeyd edilmiş, qəzet oxucularının onu yaxşı tanıdığı göstərilmiş,¹⁴ fikirlərindən nümunə verilmişdi.¹⁵

1889-cu ildə Tehrana gələn C.Əfqaninin burada yenə öz islahatçı fikirlərini açıq-aşkar təbliğ edərək İran şahını mütləqiyyətdən və ingilis tabeliyindən vaz keçirməyə çalışması, onu konstitusiyalı monarxiyaya dəvət etməsi şahla olan münasibətlərini korlamış və qətlinə fərman verilməsinə səbəb olmuş,¹⁶ Fransa səfirliyinin işə qarışması nəticəsində öldürülməkdən qurtulsa da təhqiramiz şəkildə İrandan

⁴ Ağaoğlu Ə. İran və inqilabı. Bakı, 2009, s.59.

⁵ Hüseynzadə Ə. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 2007, s.433.

⁶ Resulzadə M.Ə. İran türkləri. İstanbul, 1993, s.72-73.

⁷ Ayatullah Mutahhari. Son yüzilyıldaki islami hərəketlər // www.islamkutuphanesi.com

⁸ Akdağ S. Said Nursi və siyasi düşüncələri. İstanbul, 2009, s.53.

⁹ Enamullah A. Cəmaləddin Afgani'nin düşüncə dünyası. Konya, 2012, s.8.

¹⁰ Bayram P. Şarkın böyük filozoflarından Cəmaləddin Afgani və onun türk dünyasına təsirləri // Journal of Qafqaz University, № 10, Vol.1, 2002, s.2.

¹¹ Baykara H. İran inqilabı və azadlıq hərəketləri. İstanbul, 1978, s.9.

¹² Şık İ., Yürük T. Bir Osmanlı arşiv belgesi ışığında Cəmaləddin Afgani'de Mehdilik anlayışı // Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi, № 17-1, 2012, s.31-50, s.31.

¹³ Bayram P., a.g.m., s.10.

¹⁴ “Kəşkül” qəz, 11 noyabr 1889, № 93, s.2; “Şeyx Cəmaləddin” // “Kəşkül” qəz., 30 oktyabr 1889-cu il, s.2.

¹⁵ “Sədayi-həqq” qəz., 22 yanvar 1913.

¹⁶ Enamullah A., a.g.ə., s.30-31.

qovulmuşdur.¹⁷ İstanbula, Osmanlı xəlifəsi II Əbdülhəmidin yanına gedən,¹⁸ sünni-şiə yaxınlaşması mövzusunda xəlifəyə bir məktub da təqdim edən¹⁹ C.Əfqani onun sayəsində ittihadi-islam, yəni islam birliyi ideyasını həyata keçirmək istəyirdi.²⁰ C.Əfqani İran müsəlmanlarını da II Əbdülhəmidin xəlifə kimi tanımaları üçün razı salmağa çalışır, onlara yüzlərlə məktub göndərərək Osmanlı-İran ittifaqının onları Avropaya qarşı daha güclü edəcəyi ideyasını yayırdı.²¹ Nəsrəddin şahın 1896-cı ildə öldürülməsindən sonra nəzarət altında saxlanılan Cəmaləddin Əfqani cəmi bir il sonra İstanbulda öldü. C.Əfqaninin vaxtsız ölümü böyük şayiələrə səbəb oldu. Bəziləri onun ittihadi-islam siyasəti səbəbilə ingilislər tərəfindən zəhərləndiyini,²² bəziləri Nəsrəddin şahın ölümündə iştirakına görə II Əbdülhəmidin onu öz səltənəti üçün də təhlükəli gördüyü üçün qəhvə ilə zəhərləyib öldürdüyünü,²³ bəziləri İran casusları tərəfindən zəhərləndiyini,²⁴ iddia etdilər. C.Əfqaninin öz həkimi isə onun zəhərləndiyini, içdiyi qəhvədən sonra ani olaraq öldüyünü bildirmişdi.²⁵ C.Əfqaninin Sultan II Əbdülhəmidin təqdim etdiyi qəhvə ilə zəhərləndiyini o dövrdə dilə gətirilən bu beyt də təsdiq edir:

“İçincə sayeyi-lütfü hümayunda bir qəhvə,

Cəmalullahı seyr etdi Cəmaləddini Əfqani”²⁶

Göründüyü kimi həyat və fəaliyyəti ilə həm islamın xarici düşmənlərinə, həm də daxildəki düşmənlərinə qarşı mübarizə aparən C.Əfqaninin ölümü xeyli güclü və sayca çox olan düşmənləri tərəfindən də arzu edilən və istənen idi. O, öldürülsə də ideyaları özündən sonra da yaşadı. Ə.Ağaoğlu, Ə.Hüseynzadə, M.Ə.Rəsulzadə, M.Əbdü, Mehmet Akif kimi mütəfəkkirlərin üzərində böyük iz qoydu.

3. M.A.ERSOY VƏ İSLAMÇILIQDA ROLU

Dövrün böyük türk şairi və mütəfəkkiri M.A.Ersoy 1873-cü ildə İstanbulda anadan oldu. İstanbul darülfünununda (universitet-Ə.F.) Osmanlı ədəbiyyatı, ərəb dili müəllimi, islamçı “Sirati-müstəqim” və “Səbülürreşad” jurnalının əsas müəlliflərindən olan M.A.Ersoy bir müddət İttihad və Tərəqqi Partiyasının əsas xadimlərindən biri olsa da, Qurtuluş savaşında TBMM hökumətinin yanında yer aldı, millətvekili seçildi. “Milli mücadilənin mənəvi rəhbəri” adlandırıldı.²⁷ Lakin Atatürk hökumətinin şəriətə zidd dünyəvilik siyasəti ilə razılaşmayan M.A.Ersoy bir müddət Misirdə yaşadı, Qahirə Universitetində türk dili və ədəbiyyatı dərsləri verdi. Atatürk hökumətinin Quranın türkcəyə tərcüməsi və təfsiri proqramında yer alan M.A.Ersoy Türkiyə hökumətinin namazı türkləşdirmək siyasətinə qatılmadığı üçün yazdığı Quran tərcüməsinin də özü tərəfindən məhv edildiyini qaynaqlar bizə xəbər verir.²⁸ 1936-cı ildə İstanbulda rəhmətə gedən M.A.Ersoy Türkiyənin Dövlət Himninin - İstiqlal Marşının sözlərinin müəllifi, İstiqlal şairidir.

M.A.Ersoyun yaradıcılığında islamçılıq, xüsusilə C.Əfqani mövzusu özünəməxsus yer tutur. C.Əfqaniyə heyran olan M.A.Ersoy Türkiyədə ittihadi-islam düşüncəsinə və islam maarifçiliyinə öz xidmətini vermişdir. Özünün möhtəşəm “Səfahat” adlı şeirlər toplusunda islam mövzusunun dərinlən işləmiş, “Aləmi-islama Cəmaləddinlər lazımdır”²⁹ deyərək C.Əfqaninin islama etdiyi xidmətləri

¹⁷ Resulzade M.E., a.g.ə., s.72.

¹⁸ Karadeniz Y. Kaçar hanedanı (1795-1825). Malatya, 2004, s.194.

¹⁹ Hüləgü M.M. İngiliz belgələrində pan-islamizm ilə ilgili bir rapor // Türk Dünyası Araştırmaları, № 85, 1993, s.184-197.

²⁰ Bayram P., a.g.m., s.4.

²¹ Hüləgü M.M., a.g.m., s.4.

²² Karadeniz Y., a.g.ə., s.194.

²³ Resulzade M.E., a.g.ə., s.73.

²⁴ Enamullah A., a.g.ə., s.14.

²⁵ Həsənzadə T. XVIII-XIX əsrlərdə İranda yaşamış azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimlər (Mehdi Bameddin “Tarixi-ricali-İran” əsəri əsasında). Bakı, 2007, s.205-206.

²⁶ Baykara H., a.g.ə., s.29.

²⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>

²⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>

²⁹ Ersoy M.A. Asım // Safahat. İstanbul, 1993, s.405.

şeyirləşdirmiş, onun “Urvətül-vüsqa”dakı bir çox məqaləsini də türkcəyə tərcümə etmişdi. Dahi şair öz həyat və yaradıcılığı boyu C.Əfqaninin yolunu davam etdirmiş,

“Doğrudan doğruya Qurandan alıb ilhamı

Əsrin idrakına söylətməliyik islamı”³⁰

deyərək, türk xalqını islam bayrağı altında birləşməyə çağırırmışdı. O, öz dövründəki ictimai-siyasi problemlərin kökünü də müsəlmanların islamdan uzaqlaşmasında görür və “Kim müsəlmanların dərdi ilə dərdlənməzsə, onlardan deyildir” hədisi ilə başladığı şərinə belə yazırdı:

“Müsəlmanlıq harada! Bizdən keçmiş insanlıq belə...

Neçə həqiqi müsəlman gördümsə, məqbərdədir,

Müsəlmanlıq bilməm, amma deyəsən göylərdədir!”³¹

Öz dövründəki elm və təhsilin acınacaqlı vəziyyətini də tənqid edən M.Akif:

“Hadi göstər baxalım indi də İbnür-Rüşdü?

İbn Sina niyə yox? Harda Qəzali görəlim?”³²

deyərək fəryad edir,

“Yeni bir mədrəsə təsis edəlim”³³ misrası ilə islam dünyasının qurtuluşunun bir yolunu da elm və maarifin, mədrəsələrin islah edilməsində, yeni məktəblərin açılmasında görürdü. M.Akif müstəmləkəçi avropalıların da əsl simasını şeyirlərində göstərir, islam aləminə hücum edənləri qəfəsdən çıxmış yirtici gərəşən adlandıraraq ifşa edirdi.³⁴

NƏTİCƏ

C.Əfqani, M.A.Ersoy kimi islamçı mütəfəkkirlər XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Qacar İranında və Osmanlı Türkiyəsində ittihadi-islam prosesinin inkişafında böyük rol oynadılar. Onların mütərəqqi fikirlərinin sayəsində XX əsrin əvvəllərində Qacar İranında məsrutə inqilabı baş verdi, türk xalqı isə istiqlal müharibəsində işğalçılara qarşı mübarizədə qalib gəldi, müasir Türkiyənin əsasını qoydular, beynəlxalq arenada müsəlman türk xalqının şanlı səsinə dünyaya duyurdular. Dini maarifçilik uğrunda mücadiləsi və istibdada, xarici işğala qarşı apardığı mübarizələrlə Azərbaycan, İran, Türkiyə və ümumşərq tarixində özünə əbədi ad qazanan C.Əfqaninin, M.A.Ersoyun və onun kimi mütəfəkkirlərin öyrənilməsi və təbliği həm islami düşüncə tariximizin öyrənilməsi, həm də müsəlman xalqlarının maariflənməsi baxımından da aktual və faydalıdır. Daim tədqiq və təbliğ edilməlidir.

QAYNAQLAR

Ağaoğlu Ə. İran və inqilabı. Bakı, 2009.

Akdağ S. Said Nursi və siyasi düşüncələri. İstanbul, 2009.

Ayatullah Mütəhhəri. Son yüzilyıldakı islami hərəketlər // www.islamkutuphanesi.com

Baykara H. İran inkilabı və azatlıq hərəketləri. İstanbul, 1978.

³⁰ Ersoy M.A., Asım // Safahat, s.381.

³¹ Ersoy M.A. Hatıralar // Safahat, s.273.

³² Ersoy M.A. Asım // Safahat, s.381.

³³ Ersoy M.A., a.g.ə., s.405.

³⁴ Ersoy M.A., a.g.ə., s.389.

*Qəbulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Bayram P. Şarkın büyük filozoflarından Cemaleddin Afgani ve onun türk dünyasına tesirleri // Journal of Qafqaz University, № 10, Vol.1, 2002, s.1-11.

“Cəmaləddin Əfqani”. Haz: Ş.Qurbanov. Bakı, 2000.

Enamullah A. Cemaleddin Afgani'nin düşünce dünyası. Konya, 2012.

Ersoy M.A. Safahat. İstanbul, 1993.

Həsənzadə T. XVIII-XIX əsrlərdə İranda yaşamış azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimlər (Mehdi Bamdadın “Tarixi-ricali-İran” əsəri əsasında). Bakı, 2007.

Hülagü M.M. İngiliz belgələrində pan-islamizm ilə ilgili bir rapor // Türk Dünyası Araştırmaları, № 85, 1993.

Hüseynzadə Ə. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 2007.

Karadeniz Y. Kaçar hanedanı (1795-1825). Malatya, 2004.

“Kəşkül” qəz, 11 noyabr 1889, № 93, s.2.

Qurbanov Ş. Cəmaləddin Əfqani və Türk dünyası. Bakı, 1996.

Resulzade M.E. İran türkləri. İstanbul, 1993.

“Sədayi-həqq” qəz., 22 yanvar 1913.

“Şeyx Cəmaləddin” // “Kəşkül” qəz., 30 oktyabr 1889-cu il, s.2.

Şık İ., Yürük T. Bir Osmanlı arşiv belgesi ışığında Cemaleddin Afgani'de Mehdilik anlayışı // Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi, № 17-1, 2012, s.31-50.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>

MEHMED AKİF’TE İSLAMCILIK FİKRİNİN KENDİNE ÖZGÜ BOYUTLARI SUI GENERIS DIMENSIONS OF ISLAMISM IDEA IN MEHMED AKİF

Akif ÇARKÇI

Dr, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Şube Müdürü,

ORCID: 0000-0001-6522-7140

ÖZET

İstiklal Şairi Mehmed Akif, gerek eserleri gerekse siyasi ve düşünsel faaliyetleri bakımından İslamcı kulvarda değerlendirilen bir şahsiyettir. Kimi yazarlar tarafından birinci kuşak İslamcılar arasında sayılan Mehmed Akif, Osmanlı İmparatorluğunun yıkıldığı, parçalandığı ve Osmanlı bakiyesi milletlerin büyük acılar çektiği bir dönemde yaşamıştır. Yetişme dönemi Birinci ve İkinci Meşrutiyet Dönemlerine denk gelen Mehmed Akif, dönemin diğer aydınları gibi “devlet nasıl kurtulur? Sorusu üzerine epey kafa yormuş, bu noktada gerek yazıları gerekse siyasi faaliyetleriyle incelenmeye değer bir çaba sarf etmiştir. Meşrutiyet döneminde Osmanlıcılık, batıcılık, pantürkizm ve panislamizm tartışmalarına şahitlik eden Mehmed Akif Ersoy, İstiklal Mücadelesi ve Cumhuriyet döneminde de siyasi ve fikri faaliyetlerini sürdürmüş, İslamcılık merkezli bir düşünsel ve siyasi hareketi hayatının merkezine almıştır.

Mehmed Akif’in İslamcılığının, literatürde örneklerine bolca rastlandığı şekliyle tanımlanan bazı temel parametreleri bulunmakla birlikte, İstiklal Şairinin İslamcılığının nev’i şahsına münhasır bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şairin eserlerinde bazen kendisine özgü boyutlarıyla ortaya çıkmakta bazen de kendisini diğer şair ve yazarlardan ayıran noktalar itibarıyla belirginleşmektedir. Bu çalışma Mehmed Akif’in kendine has fikir dünyasını ve siyasal duruşunu ortaya koymasına, Akif’i diğerlerinden ayıran noktaları öne çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Mesela Akif’in İslamcılık anlayışında; milliyetçilikle İslamcılığı meczeden anlayışı, sadece fikir merkezli değil aksiyona dönük İslamcılığı, içinde yetiştirdiği düşünce havzasının genişliği göz önüne alındığında İstanbul merkezli İslamcılık anlayışı, vatansız müslümanlığa karşı çıkışı noktasında istiklal ve hürriyet fikrine yakın duran İslamcılığı, particilik ve fırkacılıktan ziyade ilim ve terakkiyi merkeze alan İslamcılığı Akif’in İslamcılığını oluşturan temel parametreler olarak ele alınabilir.

Çalışma bu yönüyle literatüre özgün bir katkı sağlayacak, Akif hakkında yazılanlar arasından yeni bir pencere aralayarak Mehmed Akif’in siyasal duruşunu belirleyen özgün yönler ortaya çıkarılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Düşünce, İdeolojiler, İslamcılık, Mehmed Akif.

ABSTRACT

The Poet of Independence, Mehmed Akif, is a person who is considered in the Islamic track in terms of both his works and his political and intellectual activities. Mehmed Akif, who is considered among the first generation Islamists by some writers, lived in a period when the Ottoman Empire collapsed, disrupted and the nations of the Ottoman Empire were suffering greatly. Mehmed Akif, whose upbringing coincided with the First and Second Constitutional Period, like other intellectuals of the period, pondered the question of how to save the state, and at this point made an effort worth examining both with her writings and political activities. Mehmed Akif Ersoy, who witnessed the discussions of Ottomanism, Westernism, pan-Turkism and pan-Islamism during the Constitutional Monarchy, continued his political and intellectual activities during the War of Independence and the Republic period, and took an Islamic-centered intellectual and political movement at the center of his life.

Although there are some basic parameters of Mehmed Akif's Islamism, which are defined with many examples in the literature, there are some basic characteristics of the Islamism of the İstiklâl Poet. These characteristics sometimes appear in the poet's works with their own dimensions, and sometimes they become evident in terms of the points that separate him from other poets and writers. This study is important in terms of revealing Mehmed Akif's unique world of ideas and political stance, and highlighting the points that distinguish Akif from others. For example, Akif's understanding of Islamism that spoils nationalism and Islamism, his Islamism which is not only thought-centered but action-oriented, Istanbul-centered Islamism understanding, considering the breadth of the basin of thought in which he grew up, his Islamism which stands close to the idea of independence and freedom in his opposition to stateless, his Islamism, which centers science and progress rather than partisanship and partyism can be considered as the basic parameters that constitute Akif's Islamism.

In this respect, the study will make an original contribution to the literature, by opening a new window among the writings about Akif and unique aspects that determine the political stance of Mehmed Akif will be revealed.

Keywords: Political Thought, Ideologies, Islamism, Mehmed Akif

GİRİŞ

Mehmed Akif'in yaşadığı dönemde bugün kullanıldığı şekliyle "İslamcılık" kavramı neredeyse kullanılmamıştır. Dönemin dini ve siyasi eğilimlerine -cılık, -cilik gibi ekler ya da yaftalar eklemek Babanzade Ahmed Naim gibi Mehmed Akif'in yakın arkadaşları tarafından pek hoş karşılanmamıştır. Hata Babanzade'nin bu konuda ciddi tenkitleri olduğu çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir.³⁵ Bu anlamda Mehmed Akif'in de Babanzade gibi düşüneceği varsayıldığında İslamcılık teriminden çok İslamlaşma, İttihad-ı İslam gibi kavramların dönemsel olarak kullanımda olduğu düşünülebilir. Nitekim dönemin bir diğer İslamcı aydını Sait Halim Paşa da eserlerinde benzer yaklaşımı kullanmış, Mehmed Akif kendisinden yaptığı bir tercümede eserin başlığına İslamlaşmak ifadesini koymayı tercih etmiştir. Ancak biz çalışmada gerek İttihad-ı İslam kavramını gerekse İslamcılık kavramını benzer yaklaşımları ve eğilimleri ifade etmek üzere kullanıyoruz. Burada sadece şöyle bir nüans gözetilebilir; İttihad-ı İslam diğer bir deyişle Panislamizm İslamcılığın daha çok bir cephesini anlatan ya da açıklayan bir eğilim ya da ideolojidir. Yani İttihad-ı İslam İslamcılığın tamamını karşılamak üzere kullanılmış bir kavram değildir. Nitekim Akif'in İslamcılığını oluşturan unsurlar arasında ahlak, iktisat, ilim, medeniyet gibi alanlara işaret eden fikirler ve düşünceler de bulunmaktadır. Ancak burada daha çok Mehmed Akif'in İslamcı kimliğine vurgu yapan eğilimleri inceleme konusu yapıldığından diğer alanlardan daha ziyade Mehmed Akif'in siyasal görüşleri ele alınmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında Mehmed Akif'in yetiştiği dönemde etkili olan fikri ve siyasi akımların memleketin kurtuluşu, insanlığın gidişatı ve istikbal hakkında farklı görüşleri bulunmaktadır. Mesela dönemin akımlarından birisi olan Pantürkistler daha çok Türk kavimlerinin kader birliği yapmasından yana iken Batıcılar ise tamamıyla garp alemiyle sağlanacak bir entegrasyon neticesinde memleketin kurtulacağını ve istikbalin daha aydınlık olacağını savunmuşlardır. Mehmed Akif'in de içinde bulunduğu varsayılan İslamcılar ise kurtuluşun daha çok büyük İslam milleti, halifeliğin siyasi anlamda yeniden ihyası gibi idealler etrafında birleşmişlerdir. Mehmed Akif de dönemin diğer İslamcıları gibi benzer ideallere sahipse de kendisini dönemin diğer aydınlarından ayıran nev'i şahsına münhasır bazı özelliklere sahiptir. Bu bildiride Akif'in İslamcı kimliğini oluşturan özgün boyutlar inceleme konusu yapılmıştır.

³⁵ Metin Önal Mengüşoğlu, *Müstesna Bir Şair Mehmed Akif* (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2016), 35.

1-ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Mehmed Akif bir Meşrutiyet ve Osmanlı İslamcısı olarak, dönemin genel özelliği olan ve tüm dünyada Müslümanlara da hâkim olan İslam anlayışının hatalı olduğunu savunarak İslam düşüncesinin yenileşmesi taleplerini dile getirmiştir. Bu sebeple bu dönemdeki İslamcılar Cumhuriyet dönemindeki modern paradigmaları pek kullanmazlar. Akif'in İslamcılığı devleti ele geçirme, Müslümanlara temel İslami bilinç verme, devleti ve milleti İslamlaştırma gibi çağdaş yönelimlerden uzak, daha çok Müslümanların İslam anlayışında değişiklik yapmaya yönelik bir anlayıştır. Esasında Akif'in İslamcılığı ilme ve terakkiye dayalı bir İslamcılıktır. Böylelikle Akif'in İslamcılığı İstanbul merkezli, Osmanlı toplumunun verilerini, esas alan bir İslamcılıktır. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının pek çoğu da aşağı yukarı Akif gibi düşünmektedir. Esasında Osmanlı İslamcılığı devlet üzerinde herhangi bir talepte bulunmamaktadır. Osmanlı İslamcılarının temel gayesi Müslümanların İslam'ı doğru anlama ve İslam'ın özüne dönmeleridir. Osmanlı döneminde devlet zaten İslam'la yönetilmekte ve millet de şöyle ya da böyle Müslümandır. Sorun İslam'ın doğru anlaşılması ve hatalı uygulanması sorunudur.³⁶

Sezai Karakoç da bu konuda benzer şeyleri ifade etmektedir. Mehmed Akif'in ilhamını sokaktan, toplumdan, içinde yaşadığı cemiyetten, aileden aldığını, yerli İslam düşüncesi ile çağdaş İslam düşüncesi arasında bir köprü kurma çabası içerisinde olduğunu düşünmektedir. Karakoç'a göre zaten İslami duygular bu kuşak üzerinde son derece tesirli olup, sadece gelecek nesillerin yetiştirilmesi ve şuurlandırılmaları için bu duygunun daha da pekiştirilmesi gerekmektedir.³⁷

Dolayısıyla Mehmed Akif Mısır kaynaklı İslamcılıktan etkilenmiş olmakla birlikte aslında içinde yaşadığı cemiyetin sorunlarıyla yüzleşmiş yerli ve vatan, toprak, din gibi milli değerleri kendisine referans alan nev'i şahsına münhasır bir kimliktir. Bir aksiyon adamı olarak Akif'in, İslamcılarının önemli bir bölümünün benimsediği bir düşünce olan; "Seccademi serdiğim yer vatanımdır." şeklindeki vatan algısından son derece uzak olduğu açıktır.³⁸ Yani Mehmed Akif bu anlamda milli mefkûre sahibi yerli bir İslamcıdır.

Bu temel düşüncelerden hareketle Mehmed Akif'in İslamcılığındaki nev'i şahsına münhasır boyutları maddeler halinde incelemeye çalışalım. Burada dikkati çeken ilk husus şüphesiz Akif'in sadece bir edebiyat ve fikir adamı olmadığı aynı zamanda bir aksiyon adamı olduğudur. Mehmed Akif hem fikirleri hem de milletin-ümmetin kurtuluşu için verdiği mücadeleyle iki önemli özelliği şahsında toplayabilmiş nadir insanlardan birisidir. Bu açıdan bakıldığında Akif'in kendine has ilk özelliği fikir ve aksiyonu hayatında birleştirmiş olmasıdır.

1.1. Mehmed Akif'te Fikir Ve Aksiyon Merkezli İslamcılık

Siyasal ve Entelektüel biyografisi yakından incelendiğinde de görülecektir ki Mehmed Akif sadece bir fikir ve edebiyat adamı değil aynı zamanda bir aksiyon insanıdır.³⁹ Teşkilat-ı Mahsusa ile birlikte Kuşçubaşı Eşref'in ekibinde Necid'e, Enver Paşa'nın talebiyle Almanya'ya gitmesi bu gayret ve yöneliminin bir sonucudur. İngilizlerle işbirliği yapan Şerif Hüseyin'in önünün alınması için Necid'e giden Mehmed Akif, burada 4.5 ay kalmış, seyahatin hatırası olarak bir de Necid çöllerinden başlıklı şiiri kaleme almıştır.⁴⁰ Bu yönüyle Akif hem yaşadıklarını yazan hem yazdıklarını yaşayan bir kişiliğe sahiptir. Mehmed Akif, inandığı değerler uğruna mücadele etmeyi göze alabilen bir aksiyon insanıdır.

Mehmed Akif'in bu yönü üzerinde çok durulmasa da aslında Mehmed Akif'in siyasi kimliğinin ve siyasi bilincinin hem teorik hem pratik düzlemde gerçekleştiği söylenebilir. Mesela kısır, günübürlük

³⁶ Ercan Yıldırım, *İslamcılığın İki Kurucusu Mehmed Akif ve Necip Fazıl* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2016), 47.

³⁷ Sezai Karakoç, *Mehmed Akif* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2005), 23.

³⁸ Atıf Akgün, "Mehmet Akif Ersoy'un Türk Dünyası Şairlerindeki Tesir Alanına Bir Bakış", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4) (2017), 2389-2413.

³⁹ İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: "Muhammed İkbâl ve Mehmed Akif", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 22 (2004): 152.

⁴⁰ Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992), 8-21.

siyasi tartışmalardan çok da hoşlanmadığı bilinen⁴¹ Mehmed Akif'in sırf devletin kurtuluşuna bir katkı olur düşüncesiyle⁴², şartlı bir yemin sonrasında dâhil olduğu İttihat ve Terakki bünyesindeki faaliyetleri de bu türdendir. Mehmed Akif bu çatı altında çok uzun durmamışsa da burada yaptığı çalışmalarda cemiyet çatısı altında toplanan insanların kültürel çitalarını yükseltmek için cemiyet kulüplerinde Arapça dersleri vermiş, Balkan Savaşları esnasında Müdafai Milliye Grubu İrşad Heyeti'nde yer alarak vaazlar vermiş, halkı bilinçlendirecek çalışmalar yapmıştır. Daha sonra İttihatçılarla etnik milliyetçilik konusunda anlaşamayınca cemiyetten ayrılmış, İttihat Terakkiciler de Mehmed Akif'in Darülfünun'daki derslerine son vermişlerdir.⁴³

Buradan da anlıyoruz ki aslında Mehmed Akif direkt olarak herhangi bir cemiyet, çevre ya da hizbin adamı değildir. Gerek Teşkilat-ı Mahsusa bünyesindeki faaliyetlerinde gerekse İttihat ve Terakki Cemiyeti bünyesindeki faaliyetlerinde tek düşündüğü konu vatanın ve milletin selameti, bekasıdır. Yani “devlet, dolayısıyla toplum nasıl kurtulur?” sorusunun hem fiil hem kavli mücadelecisidir. Bu anlamda Mehmed Akif devletin ve milletin âli menfaatleri söz konusu olduğunda fiilen mücadeleye iştirak etmiş, inançlarına ve düşüncelerine ters gelen noktalarda da tavrını açıkça belli ederek kendisini farklı bir şekilde konumlandırmıştır. Zaten dikkat edilirse Mehmed Akif'in İttihat ve Terakki içinde bulunduğu dönem “parti” yani hizip değil “cemiyet” dönemidir.⁴⁴

1.2.İstanbul Merkezli İslamcılık Ve Mehmed Akif

Mehmed Akif ve dönemin İslamcı aydınlarının bir araya geldikleri, daha sonra 1912 de Sebilürreşad adını alacak olan *Sırat-ı Müstakim* Dergisi, İslami düşünce etrafında toplanmış ancak Türk Dünyasıyla ilgili gelişmeleri de pas geçmeyen bir entelektüel mecradır.⁴⁵ Yayının çıkmaya başladığı merkez ise İstanbul'dur. Dergi, İstanbul'dan bütün İslam ve Osmanlı coğrafyasına seslenmektedir.

1.3. Birinci Ve İkinci Kuşak İslamcılar Arasında Mehmed Akif

Ömer Çaha, Michelangelo Guida gibi bazı yazarların güncel tanımlamasıyla, Osmanlı ve Meşrutiyet İslamcılarının da içinde bulunduğu Birinci Kuşak İslamcılar arasında sayılan Mehmed Akif o günün tanımlamasıyla İttihat-ı İslamcıdır, panislamisttir. Ancak Mehmed Akif'in İslamcılığı ilk kuşak İslamcılar içerisinde de farklı bir kulvara oturmaktadır. Namık Kemal gibi İlk kuşak İslamcılarının bir kısmı genellikle modern eğitim kurumlarından yetişmiş olmalarına rağmen esasında medrese terbiyesi almış, batıda eğitim görmemiş, Fransızca gibi yabancı dillere vakıf olmalarına rağmen birebir batıda yaşama tecrübesi çok da olmayan bir kuşaktır. İttihat ve Terakki içinde yer alan bazı İslamcılarının kısa süreli Paris'te ve sair yerlerde kısa süreli de olsa kalmış olmaları bu durumu değiştirmemektedir. Oysaki ikinci kuşak İslamcılar modern eğitim kurumlarından yetişmiş, Nurettin Topçu ve Necip Fazıl gibi batı düşüncesinden etkilenmiş, batıda doktora yapmış (örneğin Nurettin Topçu) ve oralarda yaşamış zatlardır. Mehmed Akif ikinci kuşak İslamcılar gibi batıda yaşamış ve eğitimi batıda tamamlamış bir aydın değildir. Ancak erken yaşlarda vakıf olduğu Fransızcası sayesinde Mehmed Akif'in Batılı yazarların özellikle edebi eserlerinden etkilendiğini söylemek mümkündür.⁴⁶

Mehmed Akif Fransız Şairlerinden Hugo'nun eserlerinden, Lamartine'nin eserlerinden, Fransız klasiklerinden Daudet ve Zola'dan da edebi ve felsefi anlamda da etkilenmiştir. Yine Mehmed Akif'in Mithat Cemal ile birlikte Sefiller, Hernani, Ruyç Blas, Jack, Sapho, Lourdes, Rome ve Paris'i Fransızcılarının okudukları bilinmektedir. Yine Mehmed Akif, Rousseau'nun “Confessions” unu, ve

⁴¹ Eşref Edip Fergan, Mehmed Akif Hayatı Eserleri (İstanbul: Işıklar Kitabevi, 1938), 330.

⁴² Güngör Göçer, “Mehmet Akif Ersoy'un Siyasal Kimliği Ve İttihat Ve Terakki Cemiyeti İle Olan İlişkisi”, *MAE Üniversitesi SBE Dergisi*, C.9, S.19 (Haziran 2017): 354-367.

⁴³ A.g.e., 354-367.

⁴⁴ A.g.e., 354-367.

⁴⁵ M. Ertuğrul Düzdag, *Mehmed Akif Ersoy*, (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyükleri Dizisi, 1996), 71.

⁴⁶ Mithat Cemal Kuntay, *Mehmed Akif* (İstanbul: Timaş, 2012), 27-28.

Henryk Sienkiewicz'in "Quo vadis" ini de bir kaç kez okuduğu bilinmektedir.⁴⁷ Bazı batılı yazarları okumuş olmakla ve bir batı diline hakim olmakla Akif'in Batı edebiyatından ve düşüncesinden haberdar olduğunu anlamamız mümkündür. Dolayısıyla Mehmed Akif Batıya tamamıyla yabancı bir Osmanlı İslamcısı değildir.

1.4. Bir Osmanlı İslamcısı Olarak Mehmed Akif

Mehmed Akif hem Doğu hem Batı kaynaklarını bir düzeye kadar okumuş bir Osmanlı aydınıdır. Osmanlı İslamcılarının ortak özelliği İslamcı kimliklerinin bir devlet talebi ya da siyasal hizipçilikten ziyade daha çok ilim ve terakkiye dayalı olmasıdır.⁴⁸ Bu anlamda Müslümanların daha çok İslam'a yaklaşmaları ve dini düşüncenin yenilenmesi bu İslamcı anlayışın merkeze aldığı bir yaklaşımdır.

Esasında Mehmed Akif de aynı kulvarda bulunmaktadır. Mehmed Akif'in düşünsel biyografisine baktığımızda burada daha çok toplumun güncel sorunlarına eğildiğini,⁴⁹ İslam'ı yanlış anlamının sosyal ve dini sonuçlarının irdelendiğini, toplumun dini algısının değişmesi gerektiği düşüncesinin işlendiğini görüyoruz. Dolayısıyla Akif'in İslamcılığı İstanbul merkezli bir Osmanlı İslamcılığıdır. Bu bakış açısının temelinde Mehmed Akif'in Safahat isimli eserinde ve diğer çalışmalarında daha çok İstanbul'da yaşayan Osmanlı toplumunun güncel meselelerini irdelemiş olması ve İstanbul'un o dönemde İslam dünyasının hilafet anlamında merkezi konumunu devam ettiriyor olmasıdır. Osmanlı İslamcılığı devlet üzerinde herhangi bir talepte bulunmamaktadır. Daha çok Müslümanların İslam'ı doğru anlama ve İslam'ın özüne dönmeleri talebidir. Osmanlı döneminde devlet zaten İslam'la yönetilmekte, millet de şöyle ya da böyle Müslümandır. Sorun İslam'ın doğru anlaşılması ve hatalı uygulanması sorunudur. Ancak bu İslamcılık siyasal niteliği itibarıyla lokal değil ümmetçi ve daha evrensel temellere dayanmaktadır. Yani Mehmed Akif bir yönüyle yerel bir yönüyle evrensel İslamcılık çizgisinde bir aydındır. Mehmed Akif'in evrenselliği adalet, hak, çalışma, kardeşlik, ümmet gibi İslam'ın temel değerlerine yaptığı referanslardan oluşmaktadır. Yerelliği ise Osmanlı toplumunun o günkü yerel ve belli bir zaman dilimiyle mahdut sorunlarıyla ilişkilidir.

1.5. Akif'te Milli Mefûreye Dayalı İslamcılık

Mehmed Akif bir İslam Devleti talebinde bulunmasa da tüm dünya Müslümanlarının entegrasyonunu ve kader birliğini savunan bir anlayışa sahiptir. Dolayısıyla Mehmed Akif Safahat'ta, Mısırlı İslamcılara yaptığı atıflardan da anlaşılacağı gibi⁵⁰ Mısır kaynaklı İslamcılıktan etkilenmiş olmakla birlikte⁵¹ aslında içinde yaşadığı cemiyetin sorunlarıyla yüzleşmiş yerli ve vatan, toprak, din gibi milli değerleri kendisine referans alan nev'i şahsına münhasır bir kimliktir.⁵² Bir aksiyon adamı olarak Akif'in, İslamcılarının önemli bir bölümünün benimsediği bir düşünce olan; "Seccademi serdiğim yer vatanımdır." şeklindeki vatan algısından son derece uzak olduğu açıktır.⁵³ Yani Mehmed Akif bu anlamda milli mefkûre sahibi yerli bir İslamcıdır.

1.6. Mehmet Akif'te İlim Ve Terakki Merkezli İslamcılık

Mehmed Akif eğitim hayatı boyunca hem dini ilimleri hem de dünyevi ilimleri tahsil etmiş bir edebiyatçı ve düşünürdür. Babasından ve Fatih'teki hocalarından aldığı İslami tahsil yanında Halkalı Baytar Mektebi'nde ve Rüştîye'de aldığı fenni eğitimlerle her iki yönünü de güçlendirmiştir. Pasteur'a olan

⁴⁷ A.g.e., 27-28.

⁴⁸ Ercan Yıldırım, *İslamcılığın İki Kurucusu Mehmed Akif ve Necip Fazıl* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2016), 105.

⁴⁹ Safahat'ın Mahalle Kahvesi, Kufe ve benzeri şiirleri o günün Osmanlı toplumunun meselelerini anlatmaktadır.

⁵⁰ Ersoy, *Safahat*, 402.

⁵¹ Suat Mertoğlu, "Akif Araştırmalarına Bibliyografik Bir Katkı", *Divan Dergisi*, C.2, S. 235-249 (1999): 235-240.

⁵² Ahmet Kabaklı, *Mehmed Akif* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2012), 87.

⁵³ Nihal Atsız, *Mehmet Akif, Tarih, Kültür ve Kahramanlar (Makaleler-2)* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015).

hayranlığı bilinen bir gerçektir.⁵⁴ Ayrıca en yakın dostlarından birisinin Kandilli rasathanesinin kurucusu olan Fatin Gökmen olduğu da bilinen bir diğer konudur. Dolayısıyla Mehmed Akif, Müslümanların sadece dini ilimlerde değil pozitif bilimlerde de başarılı olması gerektiğini savunan bir İslamcı kimliğe sahiptir.⁵⁵

Batı medeniyetini tek dişi kalmış canavar olarak tanımlayan Mehmed Akif'in Batının ilminin ve fenninin alınmasına taraftar olması hatta bunu savunması modernist yönüyle açıklanabilir. Ancak Mehmed Akif'in modernistliği inkarcı ve geleneği reddeden bir kıvamda değildir.

Kaleme aldığı eserlerinde çalışmaya, terakkiye, ilme, fenne ve bilime sarılmayı öğütleyen Mehmed Akif diğer yandan da koskoca bir medeniyet birikimi üzerinde oturduğumuzu, bu birikim üzerinden toplumun kendisini yeniden tanımlayabileceğini savunan bir düşünsel yapıya sahiptir. Mesela Akif'in kuru tevekkülü eleştiren, tembelliği yeren, kaba softalığı hırpalayan şiirleri bu yönüne işaret eden boyutlar içermektedir.⁵⁶

1.7.Akif'in İslamcılığında Dünyevileşme Karşıtlığı

Mehmed Akif tavır ve retorik itibarıyla dünyevi değerlerden çok manevi değerleri ön plan çıkaran bir İslamcıdır. Mehmed Akif'in hayatında para, mülk, konfor, lüks gibi maddi değer taşıyan unsurların bir ehemmiyeti bulunmamaktadır. Babasından kendisine kalan evden başka hiçbir şeyi olmayan ve daha sonra bu evi de kaybeden Mehmed Akif İstiklâl Marşı karşılığında ihtiyacı olmasına rağmen kendisine teklif edilen ödülü reddetmiştir.⁵⁷

Ayrıca Mehmed Akif Teşkilat-ı Mahsusa ile çıktığı yolculuklarda çok meşakkatli yolculuklar yapmış, yakın arkadaşlarından birisinin çocuklarını kendi himayesine alarak maddi durumu iyi olmamasına rağmen onlara yıllarca babalık etmiştir. Ayrıca baytarlık mesleğini sürdürdüğü yıllarda amiri konumundaki kişi haksız yere görevden alınca kendisi de bu haksızlık karşısında hazır görevinden istifa etmiştir.⁵⁸

İstiklâl Mücadelesi boyunca Anadolu'nun dört bir yanını gezmiş olması, verdiği vaazlarla hem düşmanın nefretini üzerine toplamış olması, riskli görevlerle yurtdışına seyahatler gerçekleştirmiş olması konformist bir İslamcı olmadığının en açık delilleridir. Bu yönüyle Mehmed Akif sadece dünyalıkla olan ilişkisinde değil aynı zamanda yazdığını yaşayan, yaşadığını da yazan nadir münevverlerden birisi olduğunu ispatlamış olmaktadır.

1.8.Mehmed Akif'te Günlük Politikadan Uzak İslamcılık

Mehmed Akif'in İslamcılığının bir diğer parametresi ise günübirlik siyasetten uzak durmuş olmasıdır. Mehmed Akif diğer meşrutiyet İslamcıları gibi siyasete girmeyip daha çok fikir planında kalmıştır. Akif, hayatını esas olarak fikri ve edebi mücadeleye adanmış bir edebiyat, aksiyon ve düşünce adamıdır. Bu yönüyle direkt olarak bir siyasi parti taraftarı ya da siyaset adamı değildir. Hem fikri yaşamında hem edebiyatında hem de özellikle milli mücadele dönemindeki faaliyetlerinde mücadelesinin merkezine din, millet ve vatan gibi kavramları yerleştirmiştir.

Mehmed Akif'e göre eğer siyaset kavramına ille de bir değer yüklenecekse siyasetin bu kavramlara hizmet etmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁹ Mehmed Akif bu düşünceler içerisinde kısa bir dönem İttihat

⁵⁴ Hanri Benazus, *Mehmed Akif* (İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi, 2012), 32.

⁵⁵ Hasan Şen, Mehmed Akif Ersoy'un Düşüncelerinin Biyografik Analizi, *Sosyoloji Dergisi*, S.34 (2016): 243-268.

⁵⁶ Ersoy, *Safahat*, 218.

⁵⁷ Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar II*, 159.

⁵⁸ Kabaklı, *Mehmed Akif*, 20.

⁵⁹ Mehmed Akif : ...İyi ama bütün milletlerde pek çok fırkalar vardır. Dünyaları da pekiyi gidiyor. Terakki edip duruyorlar. Bu fırkalar hiç de onların izmihlaline sebep olmuyor. Evet onlar fırkayı tefrika manasında telakki etmiyorlar. Onların fırka hayatını size la teşbih şöyle temsil edeyim: Tıpkı bizdeki mezhepler gibi. Ben Hanefiyim,

ve Terakki içinde bulunmuş ve daha sonra da Burdur Mebusu olarak TBMM çatısı altında görev yapmıştır. Ancak Mehmed Akif'in İttihat ve Terakki'nin siyasi parti olarak teşkilatlanmış kolu İttihat ve Terakki Fırkası ile bir bağı olmamıştır. Hatta daha sonra İttihatçı hükümetler muhalif yazıları sebebiyle edebiyat fakültesindeki hocalık görevinden de uzaklaştırmışlardır.⁶⁰ Bütün bu süreçlerde Mehmed Akif günlük siyasi çekişmelerin içine pek dâhil olmamış, siyaseti bir çıkar elde etme aracı olarak kullanmamış, milletvekili olduğu dönemde dahi siyasi çekişmelerden uzak kalmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla Mehmed Akif'in gerek İttihat Terakki içinde gerekse meclis çatısı altında bilinen manada bir siyasi parti taraftarlığı yaptığı söylenemez.⁶¹ Eşref Edip Fergan, İstiklal Savaşı yıllarından sonra bir gün Akif'e rastladığında, kendisine "artık siyaset adamı oldun" şeklinde bir ifade kullanınca Mehmed Akif bu söz karşısında Abdur'a atfedilen şu cümlelerle kendisine cevap vermiş, "Allah'a sığınırım: şu siyasetten, siyaset sözünden, siyaset manasından, siyaset vs"⁶² şeklinde yakınmalarda bulunmuş, günü birlik siyasete olan nefretini dile getirmiştir.

Ayrıca bazı eserlerinde Mehmed Akif, siyasi partiler hakkında olumsuz, negatif bir görüşe sahiptir. Akif, siyasi partilerin, Avrupalı devletlerin Osmanlı'yı parçalamak ve içeriye tefrika sokmak için destekledikleri birer nifak odağı olduğunu düşünmektedir.⁶³ Cumhuriyet döneminde yürütülen siyasetin ise kişisel menfaat, makam ve çıkar kaygılarını öne aldığına, bu anlamda millet ve vatan hizmeti için bir gayret gösterilmediğine inanmaktadır.⁶⁴

1.9.Mehmet Akif'te Milliyetçilikle İslamcılığı Sentezleyen Millet Odaklı İslamcılık Anlayışı

Nurettin Topçu'nun da ifade ettiği gibi İslamcı aydınlarına göre milliyetçilik ırkçılık ve kemikçilik, milliyetçi aydınlarına göre İslamcılık ise hurafecilik ve vatansız varlık olmaktır. Mehmed Akif bu kalıbı yıkmış, milliyetçiliği Gökalp'in Anadolu ruhunu anlamayan ruhsuz milliyetçiliğinden kurtarmış, milli bir karakter olarak İslamcılık içinde ırkçı olmayan bir milliyetçi duyarlılığın var olabileceğini göstermiştir.⁶⁵

Sezai Karakoç ve Ahmet Kabaklı gibi düşünürler de aşağı yukarı Akif hakkında benzer değerlendirmeleri yapmışlardır.⁶⁶ Kabaklı'ya göre de Mehmed Akif belki siyasi alanda değil, ama dil, terbiye, ahlak, töre folklor, hukuk, felsefe gibi kültüre, harsa bağlı konularda kimsenin olmayacağı kadar millidir, Türk milletinin millisidir. Nitekim milli mücadeleden sonra yazılan İstiklal Marşı da bu millilikten doğmuştur.⁶⁷

*sen Şaîsin. Sana itiraz ediyor muyum? İkimiz de aynı Yaratıcıya ibadet ediyoruz. İkimizin de Kur'an'ımız, Peygamberimiz aynı. İşte onlar da yekdiğerine karşı bu nazarla bakıyorlar. Bizde ise öyle mi? Heyhat! Fırkacılık tefrikacılıkla karar kılıyor. Birbirimize düşman kesiliyor. Her fırka diğer fırkayı vatanın düşmanı tanıyor. O nazarla bakıyor. "Maksat memleketin selametidir. Filan fırka selameti şu yoldan harekette görmüş, bizim fırka da bu taraftan gitmekte" demiyor. İşte tefrikalar hep bu yüzden oldu. Nihayet memleket uçurumun kenarına geldi..."⁵⁹ diyor. Kaynak: Mehmed Akif Ersoy, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, (Ankara: DİB Yayınları, 2016), 191.*

⁶⁰ M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Ersoy* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyükleri Dizisi, 1996), 21.

⁶¹ Eşref Edip Fergan, *Mehmed Akif Hayatı Eserleri* (İstanbul: Işıklar Kitabevi, 1938), 330.

⁶² Ag.e., 330.

⁶³ Mehmed Akif Ersoy, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar* (Ankara: DİB Yayınları, 2016), 191.

⁶⁴ Ersoy, *Safahat*, 419.

⁶⁵ Nurettin Topçu, *Mehmed Akif* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2011), 46.

⁶⁶ Sezai Karakoç, *Mehmed Akif* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2005), 23.

⁶⁷ Kabaklı, *Mehmed Akif*, 9.

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasını oluşturan dönemde Mehmed Akif ümmetin ve milletin içinde bulunduğu parçalanmışlığı göz önüne alarak Osmanlı'nın elde kalan son tebâsı olan Türklerin Anadolu'daki varlık mücadelesini göz önüne alarak bir kurtuluş çaresi olarak ırkçılık esasına dayanmayan bir İslami tonlu milliyetçiliği benimsemiştir. Ancak buradaki milliyetçilik kavmiyetçilik gayesi güden bir milliyetçilik anlayışına dayanmamaktadır. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın cihat çağrılarına Müslümanların pek itibar etmemesi, aksine milliyetçi ayaklanmalar ile Osmanlı'ya karşı savaşmaları bu fikre yaklaşmasında oldukça etkili olmuştur. Ersoy'un benimsediği milliyetçilik pozitivist bir milliyetçilikten ziyade, din tarafından içeriği donatılmış mukaddesatçı bir milliyetçiliktir.⁶⁸ Yani Ersoy, dinin ve milliyetçiliğin birbirinden uzak algılanan tanımlarını birbirine yaklaştırarak, bu iki anlayışı tek bir potada eritmeyi başarmıştır. Milliyet ve Kavmiyet ifadelerini 1. Safahat'ta hiç kullanmayan Akif, 2. Safahat'ta bu iki kavramı kullanmaya başlamıştır. Kavmiyet İslam'ı yıkacak bir ayrılık hissi olarak ifade edilmiş ve İslam dinin diğer bütün kavimleri (müntesip olunan soy, ırk, unsur) tek bir milliyet altında tuttuğu fikrini Safahat'ın pek çok yerinde dile getirmiştir.⁶⁹ Esasında "Müslümanlığa veda etmedikçe kavmiyetçi olamazsınız"⁷⁰ diyen Akif, nasyonal anlamda Avrupa'da hızlı bir şekilde yayılmış olan ve çok uluslu bir yapı olan Osmanlı'yı da tehdit eden milliyetçilik/nasyonalizm hareketlerine karşı, dini merkeze alarak onun etrafında birleşmeyi esas alan bir kanaat ve hareketin taraftarlığını yapmaktadır.

Sırât-ı Müstakîm Dergisi mensubu aydınlar, Mehmed Akif ve arkadaşları, neşriyatlarının ilk yıllarında, Türkçülük, bir kültür hareketi olarak Müslüman Türkleri uyandırmaya çalışırken, onu pek tabii olarak desteklemişlerdi. *Sırât-ı Müstakîm* "Türk İslâm Âlemi" genel başlığı altında, dış Türklerden haberler veriyor, "Ümmet-i Türkiyye" sözünü kullanıyor, "Türk Birliği" teklif eden mektupları yayınlıyordu. 1909'da kurulan *Türk Derneği*, dergiyi kendine yayın organı olarak tanıyor, Ahmed Midhat Efendi'nin "Türklüğe Dâir" konferansı ve benzerleri yayınlıyordu.⁷¹ Fakat "Türkçülük" hareketinin kısa bir zaman sonra siyâsî bir şekle bürünmesi üzerine Akif ve arkadaşları ona karşı çıkmışlardır. Çünkü böyle bir cereyanı, İslâmiyet'e aykırı bulmakla beraber, Osmanlı vatanında bulunan Müslüman fakat gayri Türk unsurların ayrılmasına sebep olacağı için tehlikeli de görmekte idiler.

Âkif'in Safahatta bulunan ırkçılık aleyhtarı şiirlerinin yazılışı sebebi de budur. Buradan da net anlaşılacağı üzere Mehmed Akif'in sınırları İslam'dır, İslam'ın izin verdiği kadar milliyetçi, İslam'ın izin verdiği kadar Türkçüdür. Bu anlamda Mehmed Akif kültürel anlamda bir Türk milliyetçiliğini inkâr etmemiş, eserlerini neticede Türkçe olarak yazmış ve her Müslüman milletin kendi içinde kendi adet, gelenek görenek ve töresiyle uyanması, özüne dönmesi gerektiğini savunmuştur. Mehmed Akif Türklük meselesine de bu şekilde bakmaktadır.

Diğer taraftan Mehmed Akif entelektüel biyografisinde ırkçılık, kavmiyetçilik ve milliyetçilik gibi meselelere yer vererek gerek şiirlerinde gerekse düzyazılarında konuya ilişkin görüşlerini yazmıştır. *Sebilürreşad*'da yayınlanan makalelerde, verdiği vaazlarda bu konuya bakışını netleştiren yazıları bulunmaktadır. Hucurat Suresi'nin 13. Ayetini tefsir ettiği yazısı,⁷² Hucurat Suresi'nin 7. Ayetini tefsir ettiği yazısı,⁷³ Köy Hocası, Hind Müslümanları ve Osmanlılar, Müslümanlık Bağı ve ırkçılık gibi şiirleri,⁷⁴ Hatıralar kısmında yayınlanan ve ırkçılığın bir İngiliz oyunu olduğunu işleyen şiiri, yine

⁶⁸ A.g.e., 9.

⁶⁹ Ersoy, *Safahat*, 161.

⁷⁰ Ersoy, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, 107.

⁷¹ M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988), 72-74.

⁷² Ersoy, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, 107.

⁷³ A.g.e., 72.

⁷⁴ Ersoy, *Safahat*, Muhtelif Sayfalar.

Türklerin İslam'ın civan unsur olduğuna dair şiirleri, bunların hepsi Mehmed Akif'in milliyetçilik meselesine bakışını özetleyen çalışmalardır. Yine Beyazıt Camii vaazı⁷⁵ ve Şehzadebaşı Kulübünde yaptığı konuşmalarda⁷⁶ da Mehmed Akif ırkçılık, milliyetçilik gibi meselelere dair görüşlerini kamuoyu ile paylaşmıştır.

Bu yazı, şiir ve vaazların ortak teması, ırkçılığın bölücülüğe, tefrikaya yol açacağı, bu yüzden tasvip edilmeyeceği, kavmiyetçilik ve ırkçılık düşüncesinin bir İngiliz oyunu olduğu⁷⁷, yabancı unsurlar tarafından İslam dünyasına ve Osmanlı'ya sokulduğu, hizipçiliğin de en az ırkçılık kadar menfi olduğu düşünceleridir. Yine Türk milletinin İslam'a büyük hizmetlerinin dokunduğu, Osmanlı bakiyesi Anadolu'nun İslam'ın ve Müslümanların son güvenli yurdu olarak ayakta tutulması gerektiğine dair vurgular bu eserlerin özünü oluşturmaktadır.

Bütün bunlar üst üste konulduğunda aslında Şükûfe Nihal'in eleştirdiği gibi Mehmed Akif milliyet ve Türk düşmanı değildir. Aksine Akif sadece ırkçı bir Türkçülüğe ve kavmiyetçiliğe karşıdır.⁷⁸ Mehmed Akif'in, Cumhuriyet'in ilanından sonra beklediği anlamda bir devlet ve siyaset düzeninin kurulmadığını algılamaya başlamasıyla birlikte Mısır'a gidişi bazı çevreleri rahatsız etmiş, Mehmed Akif'in şapka vs. inkılaplarına karşı olduğunu öne süren çevreler Akif'i eleştirmişlerdir.

SONUÇ

Bütün bunlardan da anlaşılacağı gibi Mehmed Akif'teki ana siyasal eğilim bir yönüyle yerel, bir yönüyle evrensel bir tarafla da İstanbul merkezlidir. Gerek entelektüel biyografisi gerekse siyasal biyografisi analiz edildiğinde Akif'in İslamcı olduğunda herhangi bir şüphe yoktur. Ancak Akif şu hususiyetler itibarıyla nev'i şahsına münhasır bir İslamcıdır.

1-Bir defa Mehmed Akif vatansız, milliyetsiz İslamcılardan değildir. “Seccademi serdiğim yer vatanımdır” görüşü Mehmed Akif'te hâkim değildir.⁷⁹ Mehmed Akif Müslümanların yaşadığı her bir coğrafyayı vatan saymakta, millet-i İslam'ın vatansız, yurtsuz yaşayamayacağını savunmaktadır.⁸⁰ Bu görüşü hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde savunmuştur.

2-Akif'in İslamcılığı bu anlamda milli değerleri ön plana alan bir İslamcılıktır. Akif'e göre Anadolu son müstakil İslam vatanıdır. Burası da elden giderse İslam'ın bayrağı yere düşecektir. İstiklal Marşındaki mısralarda işlenen vatan, istiklal, din, hürriyet gibi kavramlar Mehmed Akif'in milli değerler konusundaki hassasiyetlerini açıkça vurgulamaktadır.

3-İslamcılık, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “İslam Birliği” (İttihâd-ı İslam) fikri etrafında şekillenen ve ilk olarak Namık Kemal(1840-1888), Ali Suâvî (1839-1878) ve Ziya Paşa (1825-1880) gibi isimlerin temsil ettiği Yeni Osmanlılar arasında gündeme gelmiştir. Mehmed Akif de Cumhuriyet kurulana kadar diğerleri gibi klasik manada bir Osmanlı-Meşrutiyet İslamcısıdır, İttihâd-ı İslamcıdır. Ancak Akif'in İslamcılığında bir devlet ve siyaset düzeni talebi yoktur. Daha çok ilme, ilerlemeye ve dini doğru anlaşılmasına dönük bir İslamcılık anlayışı Akif'te hakimdir.

4-Akif'teki İslamcılık Daha çok dinin doğru anlaşılması, dini düşüncenin yenilenmesi, din-toplum ilişkilerinin yeniden tesisi ve ahlak merkezli yerli bir İslamcılıktır. İlim ve terakki yoluyla gelişmeyi savunan bir İslamcılık anlayışına sahiptir.

⁷⁵ Ersoy, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, 186.

⁷⁶ A.g.e., 179.

⁷⁷ A.g.e., 196-226.

⁷⁸ Yeni Adam Gazetesi, 11 Mart 1937, Sayı:117.

⁷⁹ Atsız, *Mehmet Akif, Tarih, Kültür ve Kahramanlar (Makaleler-2)*.

⁸⁰ Nurettin Topçu, *Mehmed Akif* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2011), 46.

Bu anlamda Mehmed Akif gerek Osmanlı döneminde hilafet müessesesini desteklemesi, gerek içinde yaşadığı toplumun sorunlarına bizzat eğilmesi (ki şiirlerinde İstanbul'un mahallelerinde yaşanan yoksulluk, hastalık, cehalet ve tembellik gibi kavramlar işlenmiştir),⁸¹ gerekse İstanbul kültürüyle yetişmesi ve İstanbul'da ilim tahsil etmesi hasebiyle de İstanbul merkezli bir İslamcıdır.

5-Mehmed Akif'in İslamcılık anlayışının temelinde ümmet fikri bulunmaktadır. Bu fikrin etrafında birleşecek olan milletlerin bir takım esaslara göre hareket etmeleri gerekmektedir. Bunlar sırasıyla Müslümanların hür olması, Müslümanların yabancıları dost edinmemeleri ve Müslümanların kendi aralarında birbirlerinin dostu, kardeşi ve sırdaşı olmalarıdır.⁸²

Akif'in şiirlerinde millet ile ümmet kavramları aynı anlamda kullanılmıştır. Mehmed Akif'in ümmetçiliği şiirlerine şu şekilde yansımıştır:

*O imandan velev pek az nasip olsaydı millete,
Şu üç yüz elli milyon halkı görmezdin bu zillette!*⁸³

Yine başka bir mısrasında Akif;

*Uzaklaşan da imandan, cemaatten uzaklaşma!
Nasıl yekpare milletler var etrafında bir seyret!*⁸⁴

İslam Alemi'nin perişanlığını anlatan bir makalesinde Mehmed Akif millet kavramını yine ümmet yerine kullanmaktadır:

*Alınlar terlesin, derhal iner mev'ud olan rahmet,
Nasıl haşır kalır "tevfiki hak ettim" diyen millet*⁸⁵

6-Mehmed Akif'te ümmet ile millet kavramları hemen hemen eşdeğer kavramlar olarak kullanıldığından 'Millet-i İslam' ile 'Ümmet-i Muhammed' kavramları birbirine hem siyasal hem de düşünsel anlamda çok yakındır.

7-Mehmed Akif'in eserlerinde özellikle öne çıkan istiklal, bağımsızlık, hür olmak gibi kavramlar⁸⁶ Akif'e özgü millet merkezli İslamcılığın önemli parametreleridir. Başlı başına İstiklâl Marşı'ndaki istiklal kavramına yapılan vurgu bile Akif'in bağımsızlık ve hürriyet anlayışına verdiği önemi ortaya koymaktadır. Bu anlamda Mehmed Akif dönemin Halde Edip gibi bazı mandacı aydınlarından da ayrılmakta Safahat'ın Süleymaniye Kürsüsünde isimli bölümünde bilhassa İngilizlere sert şekilde muhalefet etmektedir.⁸⁷

Akif buradaki görüşleriyle hem İslamcılığı İngilizlerin icât ettiği ve kendisine İslam dünyasından müşteri bulduğu eleştirisinin muhatabı olmaktan varestedir hem de bağımsızlığa, özgürlüğe olan inancını teyit etmiştir.

⁸¹ M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), 161. Ayrıca Bkz. Orhan Okay, *Bir Karakter Heykelinin Anatomisi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1989), 57-67.

⁸² Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar II*, 44-45.

⁸³ Ersoy, *Safahat*, 323.

⁸⁴ A.g.e., 454.

⁸⁵ A.g.e., 456.

⁸⁶ Mehmed Akif Ersoy, "İstiklâl Marşı", *Safahat* (İstanbul: Fide Yayınları, 2008), 477.

⁸⁷ Kaya, *Mehmed Akif'in Dini ve Siyasi Fikirleri*, 6.

KAYNAKÇA

- Akgün, Atıf. “Mehmet Akif Ersoy’un Türk Dünyası Şairlerindeki Tesir Alanına Bir Bakış”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(4) (2017), 2389-2413.
- Atsız, H. Nihal. “Mehmet Akif”, Tarih, Kültür ve Kahramanlar (Makaleler-2), İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.
- Benazus, Hanri. Mehmed Akif, İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi, 2012.
- Çelik, İsa. “Çağdaş İki İslam Şairi: “Muhammed İkbâl ve Mehmed Akif”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22 (2004): 152.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. Mehmed Akif Ersoy, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyükleri Dizisi, 1996.
- Fergan, Eşref Edip. Mehmed Akif Hayatı Eserleri, İstanbul: Işıklar Kitabevi, 1938.
- Ersoy, Mehmed Akif. Tefsir Yazıları ve Vaazlar, Ankara: DİB Yayınları, 2016.
- , Mehmed Akif. “İstiklâl Marşı”, Safahat, İstanbul: Fide Yayınları, 2008.
- Göçer, Güngör. “Mehmet Akif Ersoy’un Siyasal Kimliği Ve İttihat Ve Terakki Cemiyeti İle Olan İlişkisi”, MAE Üniversitesi SBE Dergisi, C.9, S.19 (Haziran 2017): 354-367.
- Guida, Michelangelo. Ömer Çaha, ‘İslamcılık’, Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler, Derleyenler: Ömer Çaha, Bican Şahin, Ankara: Orion Yayınları, 2015.
- Kabaklı, Ahmet. Mehmed Akif, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2012.
- Karakoç, Sezai. Mehmed Akif, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2005.
- Kara, İsmail. Türkiye’de İslamcılık I, İstanbul: Dergâh Yayıncılık, 2014.
- Kayhan, Melek. “Milli Mücadele ve Mehmed Akif Ersoy” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 129-131
- Kuntay, Mithat Cemal. Mehmed Akif, İstanbul: Timaş, 2012.
- Kutay, Cemal. Necid Çöllerinde Mehmet Akif, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992.
- Mengüşoğlu, Metin Önal. Müstesna Bir Şair Mehmed Akif İstanbul: Okur Kitaplığı, 2016.
- Mertoğlu, Suat. “Akif Araştırmalarına Bibliyografik Bir Katkı”, Divan Dergisi, C.2, S. 235-249 (1999): 235-240.
- Okay, Orhan. Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1989.
- Şen, Hasan. Mehmed Akif Ersoy’un Düşüncelerinin Biyografik Analizi, Sosyoloji Dergisi, S.34 (2016): 243-268.
- Topçu, Nurettin. Mehmed Akif, İstanbul: Dergah Yayınları, 2011.
- Yıldırım, Ercan. İslamcılığın İki Kurucusu Mehmed Akif ve Necip Fazıl, İstanbul: Pınar Yayınları, 2016.

MƏHMET AKİF ƏRSOYUN DÜNYAGÖRÜŞÜ VƏ TARİXİ İSTİQLAL MARŞININ FƏLSƏFƏSİ

**WORLD VIEW OF MECHMET AKIF ERSOY AND THE PHILOSOPHY OF THE HISTORICAL
MARCH OF INDEPENDENCE**

Xatira QULİYEVA

Fəlsəfə elmləri doktoru, dosent, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Fəlsəfə və Sosiologiya
İnstitutunun Multikulturalizm və Tolerantlıq Çokkültürlük ve hoşgörü və fəlsəfəsi şöbəsinin müdiri

ORCID 0000-0002-4889-6569

ÖZET

Məlumdur ki, hər bir sənətkarın dünyagörüşünün formalaşmasında dövr, cərəyan edən ictimai-siyasi, həmçinin mədəniyyət böyük təsirə malikdir. Bu baxımdan XIX əsrin sonu və XX əsrin ilk 3 onilliyində dünyada və eləcə də Türkiyədə cərəyan etmiş maarifçilik hərəkatının nümayəndəsi - məşhur türk şairi, siyasətçi, müəllim, diplomat Mehmed Akif Ərsoyun dünyagörüşü də elmi multidisiplinar kontekstdə maraq doğuran mövzulardandır. Mehmed Akif Ərsoyun zəngin irsini fəlsəfi kontekstdə də, fəlsəfi-siyasi, ədəbiyyat tarixi, ədəbiyyat nəzəriyyəsi, dilçilik və habelə elm tarixi istiqamətlərindən tədqiq-təhlil etmək türk dolğun mənbədir maarifçiliyinin dərk üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Beləliklə, bu məqalədə Mehmed Akif Ərsoyun dünyagörüşündən, maarifçi fəlsəfi baxışlarından, poetikasıdan və həmçinin dərkindəki ziddiyyətlərdən bəhs olunur.

Əlbəttə hər bir sənətkarın, o cümlədən şairin yaradıcılığında şah əsərlər olur. Məhmet Akif Ərsoyun Türkiyənin Müstəqillik tarixinə həsr olunmuş İstqlal Marşı da belə tarixi dəyər daşıyan əsərlərdəndir və bu məqalədə əsas təhlil obyektidir.

Onu da xüsusilə qeyd etməliyik ki, bu fəlsəfi очерк Mehmed Akif Ərsoyun millətinin könlünə həkk etdiyi, dünyanın ən uzunömürlü və seçilən marşlarından biri – “İstiqlal Marşının 100 illiyi münasibəti ilə yazılmışdır. Müəllif tarixi mənbələrdən çıxış edərək böyük Türk aydını Məhmet Akif Ərsoyun dövrü, dünyagörüşü, keşməkeşli həyatından bəhs edir, şairin həyat və fəaliyyətində dünya maarifçiliyinin rolunu qiymətləndirir.

Həmçinin Məhmet Akif Ərsoyun dini maarifçiliyi onun dərk olunmasında ziddiyyətli məsələlərdən biri olduğundan məqalədə bu istiqamətdə də geniş təhlillər aparılmış və şairin dərin məzmunlu fəlsəfi əsərləri ilə obyektiv şəkildə əsaslandırılmışdır.

Anahtar Kelimələr: Atatürk, Akif Ersoy, Çanakkale, İstiklal, Marş

ABSTRACT

It is known that the period, the current socio-political, as well as culture have a great influence on the formation of the worldview of each artist. From this point of view, the worldview of the famous Turkish poet, politician, teacher, diplomat Mehmet Akif Ersoy, a representative of the enlightenment movement that took place in the world and in Turkey in the late 19th and first decades of the 20th century, is also of interest in the scientific multidisciplinary context. The study and analysis of Mehmet Akif Ersoy's rich heritage in the philosophical context, philosophical-political, literary history, literary theory, linguistics, as well as the history of science is an important source for the understanding of Turkish enlightenment.

Thus, this article discusses Mehmet Akif Ersoy's worldview, enlightenment philosophical views, poetics, as well as the contradictions in his perception.

Of course, there are masterpieces in the work of every artist, including the poet. Mehmet Akif Ersoy's Independence Anthem, dedicated to the history of Turkey's independence, is one of such works of historical value and is the main object of analysis in this article.

This philosophical essay was written to mark the 100th anniversary of the Independence March, one of the world's longest-lived and most distinguished hymns.

Based on historical sources, the author talks about the period, worldview, hard life of the great Turkish intellectual Mehmet Akif Ersoy, and evaluates the role of world enlightenment in the life and activity of the poet.

Also, since the religious enlightenment of Mehmet Akif Ersoy is one of the contradictory issues in his understanding, the article also conducts extensive analysis in this direction and objectively substantiates it with the poet's deep philosophical works.

Keywords: Atatürk, Akif Ersoy, Canakkale, İstiklal, Marsh

GİRİŞ

Məlumdur ki, XVIII əsrin ilk onilliyində Avropada yaranıb, XIX əsrin iyirminci illərində artıq bütün dünyaya yayılan, XX əsrin ilk onilliklərində son mərhələsini güclü dinamika və dolğun məzmununda tamamlamış maarifçilik hərəkatı tarixə ağıl, tərəqqi, milli mədəniyyətlərin inkişafı mərhələsi kimi daxil olmuşdur.

İctimai-siyasi, sosial-iqtisadi mahiyyət kəsb edən maarifçilik bədii yaradıcılığın, elmi-nəzəri fikrin ideya təsir gücünə arxalanır və öz fəlsəfi-etik qayəsini, məqsəd və məqamını əsaslandırır. Heç də təsadüfi deyil ki, maarifçiliyin beşiyi sayılan Fransada bu hərəkatın aparıcı simaları olan fransız yazıçı-larının tarixyüklü, inqilab ruhunda olan ədəbi yaradıcılığına əsaslanan fransız ədəbiyyatı maarifçiliyin klassiki hesab edilmişdir. Bu da tarixi faktdır ki, maarifçilik dövrü terminini də tarixə məhz fransız dramaturqu M.Volter bəxş etmişdir.

Konkret olaraq Volterin din adı altında kilsə ilə mübarizəsi onun konstitusiyalı hüquqi cəmiyyət maarifçiliyindən qaynaqlanırdı. İngiltərədə də bu maarifçi fəlsəfi-etik bünövrəyə əsaslanan maarifçilər dini xürafatı şəxsiyyətin formalaşmasında ciddi maneə kimi görür və ona qarşı ateist mövqedə dayanırdılar. Ümumiyyətlə, bütün Avropa maarifçiləri bu və ya digər dərəcədə dini tənqid etməklə, bu məsələdə eyni prinsipial mövqeni təmsil etmişlər. Güclü ideya yeniliyi, köhnənin tənqidi pafosunu daşıyan şüur hadisəsi olan maarifçilik bütün xarakteri ilə Türk xalqının da gələcək inkişafı üçün qanunauyğun bir proses olmuşdur.

Məsələn, Türkiyədə maarifçilik XIX əsrin 50-70-ci illərində təşəkkül tapmış, XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Osmanlı imperiyasının dərin süqut dövrü ilə paralel olaraq cərəyan etmişdir.

Bütün dünya maarifçiləri kimi Türk maarifçi sənətkarları da konstitusiyalı hökumət, sosial ədalət, azadlıq, bərabərlik hissələrini, dinin, mövhumatın tənqidini əsərlərində əks etdirməklə yeni həyat ideyalarını təbliğ edirdilər.

Bu baxımdan məşhur türk aydını – türk maarifçiliyinə ədəbi əsərləri və fəaliyyəti ilə fədakarlıqla xidmət göstərmiş Mehmed Akif Ersoyun həyat və yaradıcılığı elmi araşdırmalar üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

ARAŞDIRMA

Türk millətinə qəhrəmanlıq ruhu verən Türk İstiqlal Marşı dünyanın ən seçilən və unudulmaz marşıdır. Əlbəttə hər marşı unudulmaz edən şərdir. Milli marşların sözlərinə pasaport da deyilə bilər. Bu baxımdan şairin şəxsiyyəti, dünyagörüşü, millilik hissi, həyat fəlsəfəsi əsasdır.

Elə bu düşüncə ilə 100 il boyu eyni həərətlə qəlbləri isidən, dövlət müstəqilliyini, qəhrmanlığı təbliğ edən Türk İstiqlal Marşı və bütünlükdə zəngin irsi Məhmət Akif Ərsoyun dünyagörüşü, həyat fəlsəfəsini öyrənmək və qiymətləndirmək üçün dolğun mənbədir.

İlk öncə Məhmət Akif Ərsoyun dövrünün, içərisində yetişdiyi mühit, təhsili və əmək fəaliyyətinin onu İstiqlal Marşını yazmağa hazırladığını söyləyə bilərik.

Bütün dövrlərdə Vətənin, ölkəsinin əsl vətəndaşı olanların həyatlarında qarşılaşdıqları bir tale vardır: yoxsulluq, yetimçilik, müxtəlif addı və Vətəni ümid yeri seçməyə kökləyən məhrumiyyətlər. Məhmət Akif Ərsoyun da qismətində bu acı qədər yazısı vardı və bu qədər onun həyat universitetləri oldu.

Uşaqlıqdan ərəb və fars dillərini bilən Məhmət Akif Ərsoyun Qurani Kərimi oxuması, hətta Quran hafızı olması dövrü üçün də, yetişdiyi mühitə görə də xarakterikdir. Lakin onun dini dünyagörüşündə İslamın və müqəddəs kitabımızın dərki məsələsində müəyyən anlaşılmazlıqlar da yox deyil. Belə ki, Məhmət Akif Ərsoyun fəlsəfi baxışlarında ən ziddiyyətli məsələ onun din mövzusunda əsərləri ilə bağlıdır. Bunu Türk elm adamları və ümumiyyətlə türk ictimaiyyəti vaxtaşırı yada salır. Məhmət Akif Ərsoyun “tənqidləri” əsasən onun Misir dini mühitində olması, dövrünün məşhur ərəb maarifçiləri – türk mənşəli İslam alimləri Cəmaləddin Əfqani və Məhəmməd Abdunun təsiri altında yetişməsi və bundan irəli gələrək də Qurani Kərimi Türk dilinə çevirməsində yad təmayüllərə uyduğu ehtimalları ilə bağlıdır.

Qeyd etməliyik ki, İstər Cəmaləddin Əfqani və Məhəmməd Abdoh da dövrün maarifçi ziyalıları idi. Onlar da bütün maarifçilər kimi İslam islahatları tərəfdarı idilər. Dövr onlardan da köhnəyə bağlı bütün təsəvvürləri dağıtmağı və inqilab xarakterli yeniliklər tələb edirdi. Heç də təsadüfi deyil ki, ərəb maarifçilərinin hüquq, fəlsəfə, din və ümumiyyətlə, cəmiyyət ideyaları İslam və onun müqəddəs kitabı Quranla müəyyənləşirdi və dövrün dini baxışları mövhumatla elə buxovlanmışdı ki, din və mövhumat qarışdırılmışdı. Bu baxımdan Məhmət Akif Ərsoyun möhtəşəm ustad adlandırdığı Məhəmməd Abdohlar Misirdə, M.F.Axundzadələr Azərbaycanda, İbrahimbəy Zeynalabdin Marağailər İranda, Robindranat Taqor, Moxandas Karamçand Qandilər Hindistanda birmənalı surətdə tərəqqi, insan azadlığı istiqamətində bütün arkaik mənəvi sütunları dağıdır, hüquq baxımından əziyyət çəkən cəmiyyəti köhnə əxlaq qaydalarına qarşı inqilaba, əsasən də şüurda inqilaba səsləyirdilər. Təbii onların inqilab xarakterli fəaliyyətlərində dini mövhumat əsas tənqid hədəfi olduğundan İslam kitabı Quranın müdafiəsi ilk məsələ idi. Akif Ərsoyun aşağıdakı misralarında bu “inqilabdan” bəhs olunur:

Mısırın en muhteşem üstadı Muhammed Abduh

Konuşurken neye dairse Cemaleddin’le
Der ki tilmizine efganlı -Muhammed dinle
İnkılap istiyorum, başka değil, hem çabuk,
Öne bizler düşüp İslâm’ı da kaldırmazsak,
Çıkarıp gönderelim hâsılı şeyhim yer yer,
Oradan âlem-i İslama Cemaleddinler.
İnkılap istiyorum ben de, fakat Abduh gibi...

Və ya Akif Ərsoyun dərk edilməmiş, indi tənqidlərə məruz qalan bu misraları:

İnmemiştir hele Kur’an hakıyla bilin

Ne mezarlıkta okunmak nede fal bakmak için.

Diqqət etdikdə Akif Ərsoy bu misralarda Quranın məzarlıqlarda oxunmasını, fala baxılması üçün açılmasını tənqid edir. Açıq anlaşılır ki, maarifçi şair Quranın “hakkıyla” ciddi biliklərin öyrədilməsi, tərəqqi üçün endiyi, dirilərə faydası ideyasını irəli sürür. Həmçinin də o, mövhumatı tənqid edir.

Yaxud da Məhmət Akifin bu misraları:

Doğrudan Doğruya Kur'an'dan Alıp İlhamı,
Asrın İdrakine Söyletmeliyiz İslamı'.

Akif Ərsoyun “Yarəb, bu uğursuz gecənin yoxmu sabahı” şeri də radikal konservator tənqidçilərinə meydan açan, əslində saf maarifçi düşüncələrini poetik şəkildə ifadə edir:

“Ya rab, bu uğursuz gecənin yok mu sabâhı?

Mahşerde mi bîçârelerin, yoksa felâhı!”.

Bu şair küfri deyil, adi insan duasıdır. Allahdan imdad diləyən bəndələrin yarıdanla bu cür dialog nümunələrini ifadə etmiş minlərlə ədəbiyyat vardır.

Əksinə, bu dialogdan, şairin Allaha vermiş olduğu sualların mənasından Allaha və İslama hörmət hissi ucalır.

İslâm ayak altında sürünsün mü nihâyet?

Ya Rab, bu ne hüsrandır, İlâhi, bu ne zillet?

*J*J*

Eyvâh! Beş on kâfirin îmanına kandık;

Bir uykuya daldık ki: cehennemde uyandık

Nəhayət şair nadanlardan şikayət edir və yerdə inqilaba gücü çatmadığı, geriliyi uçurub-dağıtmağa qadir insan olmadığı üçün “adil-İlahiyə - Allaha üz tutub şikayətini ünvanlayır:

Mâdâm ki, ey adl-i İlâhi yakacaktın...

Yaksaydın a mel'unları... Tuttun bizi yaktın?..

Bu misralar qeyd-şərtsiz böyük türk maarifçisinin cəmiyyəti sağaltmaq, tərəqqiyə qovuşdurmaq məqsədindən xəbər verir və o təqdir olunmalıdır, nəinki tənqid.

Ümumiyyətlə, həmin dövrdə bütün dünya maarifçiləri bu kimi zahirən Allahdan narazı çıxışlar edirdilər. Onların bu narazılıqlarının, “Mən bütün dinləri puç və əfsanə hesab edirəm” (M.F.Axundov) kimi Allahı, dinləri inkarlarda məqsəd İnsanın qüdrətinin şüurlarda bərqərar olması idi. Beləcə, Avropada, o cümlədən İranlı-turanlı bütün dünyada bu şüur inqilabı ideyası yeni, modern cəmiyyət proqramı olduğu üçün asanlıqla dərk olunmayıb, müsbət qarşılanmır və böyük milli maarifçilər kütlə tərəfindən təqib və tənqid olunurdular.

Bu baxımdan Akif Ərsoyun özünün və təbliğ etdiyi islam maarifçilərinin dərk olunmaması dünya maarifçiliyi üçün xarakterik bir haldır.

TƏHLİL:

Məhmət Akif Ərsoyun bioqrafiyasında belə bir qeyd vardır ki, o, Quran ayələrini hazırlamaq məqsədilə Dəyanət İşləri Bakanlığı ilə razılıq imzalamışdır. Qurani Kərimi tərcümə edə biləcək yeganə adam olduğu üçün onun Quranı “Türkçeye tərcümə işinə 1908- ci ildən ısrar edilmişdir. Tərcümə işinə qəti başlamayacağı anlaşılnca Quran ayələrini yazmağa güclə razı olmuşdur”.

Əslində Akif Ərsoyun Qurani Kərimi Tərcümə işini qəti şəkildə rədd etməsi onun Qurana ehtiramının sübutudur, həmçinin dərin məntiqə əsaslanır.

Bu da Akif Ərsoy həyatı və dini baxışları ilə bağlı rəsmi hadisədir: Belə ki, Akif Ərsoyun “ən məşhur əsəri “Safahat” 1924-cü ildə Türkiyədə dərc edildi. Bir neçə il yaz aylarını İstanbulda, qışları Misirdə

keçirən Məhmət Âkif 1926-cı ilin qışından sonra Misirdən dönmedi. Qahirə yaxınlığındakı Xilvana yerləşti. Burada əsasən təkliyə çəkilərək Quran ayələri üzərində çalışdı. Ancak ölkədə milli din layihəsinin (Türkce azan-ibadət) həyata keçirilməsini öyrəncə öz gördüyü işin bu layihədə istifadə olunmasından çəkinərək 1932-ci ildə müqaviləni ləğv etdi. Dəyanət İşləri Başkanlığı həm tərcümə və həm də izah işini Elmalılı Hamdi Əfəndiyə verdi. Akif öz yazdıqlarını dostu Yozqatlı İhsan Efəndiyə (Ekmeleddin İhsanoğlunun atası) təhvil verdi və vəsiyyət elədi ki, vəfat edib bir daha gəlməzsə o, bu əlyazmalarını yandırsın”(5).

Məsələyə obyektivlik aynasından baxsaq Akif Ərsoyun İslam və Qurana, Məhəmməd peyğəmbərə(s.s) ciddi və Saf niyyətli yanaşması asanlıqla anlaşılar. Belə ki, Məhmət Akif Quranı mükəmməl bilən İslam mühafizəkarı olaraq azan və ibadətin türk dilində səslənməsini çox doğru olaraq uyğun bilməmişdir. Hətta ümumi, kütləvi istifadədə nöqsanlı səslənmənin müqəddəs kitaba xələl gətirə biləcəyi ehtimalına görə özü Quran ayələrini tərcümə və izahı layihəsindən vaz keçmişdir. Deməli, Quranın türk cəmiyyətində başa düşülməsi və ya elmi mənbə kimi tərcüməsinin kifayət etdiyini düşünmüşdür. Bu onun Quranı yüksək qiymətləndirdiyinə lokonik tutarlı misaldır. Hətta o, maliyyə baxımından da ona əlverişli olan müqaviləni pozmuşdur.

Akif Ərsoyun həyatı haqqında mənbələrdə göstərilir ki, “Akifin damadı Ömer Rıza, “meali” İhsan Efəndidən almaq üçün çox çalışır, amma ala bilmir. Bu meali İhsan Efəndidən almaq üçün dövlət qatından Efəndi'dən almaq üçün devlet katından hatırhörmətli adamlar araya girir, İhsan Efəndi “yandırıldı” deyərək mövzunu bağlayır. Yalnız İhsan Efəndi ölüm yatağındaykən oğlu Ekmeleddini çağırır əl yazmanı ona təhvil verib yandırmasını vəsiyyət edir. ... Ekmeleddin İhsanoğlu, Abdülhamid Han devri şeyhülislamlarından Mustafa Sabri əfəndinin oğlu Prof İbrahim Sabri və üç nəfər Misirdə bir evdə görüşərək metal bir tas içində əlyazmanın cildini sökərək səhifələri tək-tək yandırır”(5).

Bu məzmunlu məlumatlarda diqqət çəkən bir məsələ, “yandırılma bitincə prof. İbrahim Sabri Bəyin oxuduğu dördlük dünya durduqca mealdən din öyrənməyə qalxanların surətinə şamar kimi enəcəkdir”- cümləsi ilə bağlı deməliyə ki, bu düşüncə ciddi və məntiqi şüura əsaslanır.

Amma təəssüf ki, dünya şöhrətli bir çox yazıçıların, şairlərin sirləri kimi bu məsələ də hələ ki, konkret elmi qiymətləndirmələrlə həlzlənməmişdir.

Məhz buna görə də böyük türk aydının dini baxışlarını belə naməlum ştrixlərə əsaslanıb kölgələmək, ümumiyyətlə, əsl yaradıcı insanlara xas poetik təxəyyül özmarlaqlarla yozmaq, çərçivələmək doğru deyil.

Məsələn, Məhməd Akif ən qiymətli əsərlərindən biri “Çanaqqala şəhidlərinə” şerində şəhidlərin müqəddəsliyini onların son məqamının Peyğəmbər qoynu olduğunu vurğulayaraq yüksək qiymətləndirir:

Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrən,
O demir çenberi göğsündə kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülseñ taşacaksın...Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...

Ey şəhid oğlu şəhid, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

Mehmet Akif “Ordunun duası” şerində də Peyğəmbərə poetikanın imkanları ilə ehtiram hisslərini ifadə edir:

Yılmam ölümədən, yaradan, askerim;
Orduma, «gâzî» dedi Peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın.
Âmin! desin hep birden yiğitler,

«Allâhu ekber! » gökten şhidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!
Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman.

Məhmət Akif Ərsoyun bütöv amalı - Türk dövlətinə, vətəninə, xalqına, onun elminin, ədəbiyyatının inkişafına bağlı xidmətləri bütün bu anlaşılmazlıqları heç edir. O, təkcə dini bilikləri deyil, Türk ədəbiyyatını da, peşəsi olan veterenarlığı da tədris etmişdir. O təkcə müəllim, məktəb müdiri olmamış, dünya maarifçiliyinin əsas sahəsi nəşriyyat fəaliyyəti ilə də ciddi məşğul olmuşdur.

Məhmət Akif fransız dilini, habelə digər avropa dillərini yüksək səviyyədə bilməsilə də dövlətinə, habelə türk maarifçiliyinə xidmət etmişdir. Məhmət Akif Ərsoyun bioqrafiyasında dərin izlər salmış ictimai-siyasi fəaliyyəti onu fikri, əqidəsi kamil, hərtərəfli vətəndaş-ziyalı kimi tanıdır.

Bu baxımdan böyük maarifçi Mehmet Akif Ersoyun həyatında və yaradıcılığında 1916-cı il Çanaqqala Döyüşü böyük önəm kəsb edir. Onun “Çanaqqala Dastanı”-nı və məşhur – türk millətinin qəlbinə həkk olmuş İstiklal marşının qaynağı “Bizim qəhrəman ordumuz” şerini Turan insanının monifesti də adlandırmak olar.

Bütün maarifçilər kimi “İnsan qəhrəman, qəhrəman İnsandır”(Lessinq) düşünən Akif Ərsoyun həyat fəlsəfəsində qəhrəmanlıq əsas təşkil edir. Şairin dünyagörüşündə “Çanaqqala şəhidlərinə” şeri belə inqilabı ruhda bir əsərdir. Şair vətəni, vətən uğrunda şəhid olan əsgərləri müqəddəs hesab etdiyini belə təsvir edir:

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ceddâd inerek öpse o pâk alını değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târihe" desem, sığmazsın.

Beləcə, Şair “Çanaqqala şəhidlərin” vətən uğrunda şəhid olan soydaşlarını göylərlə, Ayla, gecə ilə, gündüz ilə hətta ən müqəddəs varlıqlarla, Kəbə ilə belə müqayisə edir, ancaq yenə də şəhidləri təsvir etməkdə sözün aciz olduğunu deyir:

Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
"Bu, taşındır" diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyla;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan, (4)
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.(8)

Əlbəttə Məhmət Akif Ərsoyun yazdığı “İstiklal Marşı” isə türk maarifçi düşüncəsinin ən qiymətli əsəridir. “Türk İstiklal Marşı”nın necə meydana gəldiyi də maraq doğurur. Belə ki, Türk İstiqlal Marşının Şer müsabiqəsinə dövrünün Kazım Qarabəkir, Hüseyn Suat Yalçın, Isak Ferrara, Mühittin Baha Pars, Kəmaləddin Kamu kimi tanınmış şəxsləri daxil olmaqla 724 müəllif qatılmış və belə bir güclü yarışmada heç kim qalib olmamışdır. Əvvəl müsabiqənin maddi tərəfinə görə iştirak etmək istəməmiş Məhmət Akif Ersoy müsabiqə nəticəsiz bitdiyində şer yazıb təqdim etmək qərarına gəlmişdir. Beləliklə, Türk Ordusuna müstəqilliyə inamını, vətən sevgisini əks etdirən İstiqlal Marşı

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

şeri əvvəl əsgərlərə oxunmuş, onların dərin rəğbətini qazanışdır. Bundan sonra qazetlərdə yayımlanmışdır.

Ən əsas məsələ müsabiqədə diqqət cəlb etmiş 7 şer 12 mart 1921-ci il tarixində Türk dövlətinin böyük qurucusu, əfsanəvi milli lider Mustafa Kamal Atatürkün rəhbərliyi ilə müzakirə olunarkən Məhmet Akif Ərsoyun yazdığı “İstiklal Marşı” münəşirlər heyəti tərəfindən elə coşku ilə qarşılanmışdır ki, digər şerlərin oxunmasına ehtiyac qalmamış və böyük səs çoxluğu ilə qəbul edilmişdir.

Dövlətini, Xalqını, Ordusunu sonsuz məhəbbətlə sevən, “İstiklal Marşı”nı Türk millətinin əsəri hesab edən böyük şair Məhmet Akif Ərsoy şer müsabiqəsindəki uğuruna görə verilmiş pul mükafatını yoxsul qadınların və uşaqların peşə hazırlıqları üçün yaradılmış dövlət qurumuna köçürmüşdür.

İstiklal Marşının Musiqisi 2 il sonra bəstələnmişdir. 1924-cü ildə Ali Rifat Çağatayın bəstəsi qəbul edilsə də və 1930-cu ilə kimi ifa olunmuşdur. Maraqlıdır ki, 1930-cu ildə Türk İstiklal Marşının musiqisi Osman Zeki Üngörün bəstəsi qəbul edilməklə dəyişsə də, sonradan (2013) marşın musiqisində yenə texniki düzəlişlər edilsə də Mehmet Akifin şeri bu günə kimi toxunulmaz olaraq qalmaqdadır.

Çünki bu şer - Mehmet Akifin İstiklal marşı şeri Türk dövlət quruculuğu, mübariz Türk Ordusunun və yenilməz Türk insanının müstəqillik mübarizəsi tarixinin bir manifestidir.

Böyük türk aydını Mehmet Akif Ersoy özü “İstiklal marşı” - “Bizim qəhrəman ordumuz” şeri haqqında belə demişdir: “Mən onu millətimin qəlbinə gömdüm”. Burdaca, şairin bu mənalı cümləsinin nədən qaynaqlandığını qeyd etmək istərdim. Belə ki, şair “Bizim qəhrəman ordumuz” şerini 8 kitabdan ibarət “Səfahət” adlı çoxcildliyinə daxil etməmiş və səbəbini məhz belə izah etmişdir: “Çünkü ben onu millətimin kalbine gömdüm”.

Diqqət etsək Məhmet Akif Ersoyun üçün bu məchul qərarı üzərində əziyyət çəkdiyi Quran ayələrinin izahı əlyazmasının yanmasını vəsiyyət etməsinə çox bənzəyir. Amma heç bir “tənqidçi” bunda şairi ittiham etmir.

Bu bir cümləlik düşüncənin mənası dərinlən dərin və hekayəsi tarix yüklüdür. Fikrimizcə, Mehmet Akif Ersoy Quranı Kərimi tərcümə etmək təklifinə qəti etiraz edərək də, ciddi tərcümə-izahlarını yandırmağı tapşırırkən də, həmçinin də “İstiklal Marşı”nı “Səfahət” çoxcildliyinə daxil etməyərkən də dinini və dövlətini özündən uca tutduğunu ifadə etmişdir.

Şerin bu misraları 80 milyonluq Türk xalqının babalarının nəvələrinə öyüdü, nəsihəti kimi də çox dəyərlidir.

Mən əzəldən bəridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hansı cılğın mənə zəncir vuracaqmış, şaşarım!
Kükrəmiş sel kimiyəm, bəndimi çeynər, aşarım.
Yırtaram dağları, ənginlərə sığmam, daşarım.

Qərbin afaqın sarmışsa polad zirehli divar,
Mənim iman dolu köksüm kimi sərhəddim var.
Ulusun, qorxma! Necə belə bir imanı boğar,
Mədəniyyət dediyin tək diş qalmış canavar?

Bu şer həm də Mehmet Akif Ersoyun xalqına elə bir qiymətli vəsiyyətidir ki, 100 il ötsə də köhnəlmir, dəyərini daima qoruyur:

Dostum! Yurduma alçaqları uğratma saqın.
Sipər et sinəni, dursun bu həyasızca axın.
Doğacaqdır sənə vəd etdiyi günlər Haqqın...

Kim bilir, bəlkə sabah, bəlkə sabahdan da yaxın.

Bastığın yerlərə “torpaq” deyərək keçmə, tanı:
Düşün altında minlərcə kəfənsiz yatırı.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Sən şəhid oğlusan, incitmə, yazıqdır atanı:
Vermə, dünyaları alsan da, bu cənnət vətəni.

Məhmət Akif Ersoy “İstiqlal Marşı” şeri ilə türk insanına vətənpərvərlik, müqəddəs vətən yolunda fədakarlıq hissləri aşılayır:

Kim bu cənnət vətənin uğrunda olmaz ki fəda?
Şühəda fişqıracaq torpağı sıxsan, şühəda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın bu xuda,
Etməsin tək vətənimdən məni dünyada cüda.

Ruhumun səndən, ilahi, budur ancaq diləyi:
Dəyməsin məbədimin köksünə naməhrəm əli.
Bu azanlar ki, şəhadətləri dinin təməli,
Əbədi yurdumun üstündə mənim inləməli.

NƏTİCƏ:

Bu il Məhmət Akifin İstiqlal Marşı şerinin 100 illiyidir. Amma şerin məzmunu, dili, ruhu o qədər müasirdir ki, sanki bu gün yazılıb. Təsədüfi deyil ki, İstiqlal Marşı ilə bərabər, şair Məhmət Akif Ersoyun özü də çağdaş dövrün müasiri kimi anılır.

Həmçinin bu möhtəşəm misraları ilə şair sanki bu gün Vətən yolunda, Türkiyə Dövlətinin Müstəqilliyi uğrunda şəhid olan igidləri, basılmaz, enilməz Turan xalqlarının arzu və istəklərini təsvir edir:

Dalğalan sən də şəfəqlər kimi ey şanlı hilal!
Olsun artıq tökülən qanlarımın hamsı halal.
Əbədiyyən sənə yox, xalqıma yox bil ki, zaval:
Haqqıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyət;
Haqqıdır, Haqqa tapan, millətimin istiqlal!

Məhmət Akif Ersoyun Türk aydınlıq dövrünün tanınmış nümayəndəsi olduğu onun haqq-ədalət, insan azadlığı uğrunda mübarizə apardığını təsdiq edən şerlərində öz əksini tapmışdır. Məsələn, Məhmət Akif Ersoy “Zülmü Alqışlayamam” şeri buna misal ola bilər.

Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
Adam aldırırma geç git! , diyemem aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!

Akif Ersoy Türkiyənin aydınlıq dövrü zəka sahibi olmaqla bərabər, milli dövlətçilik mövqeyi ilə tanınmış siyasi xadimlərdən biri, millət vəkili, diplomat, bir sözlə vətəndaş şair olmuşdur. Onun bioqrafiyasında yeni qurulmuş dövlətə əsl vətəndaş xidmətləri bu dediklərimizi təsdiqləyir.

Biz bu yığcam yazını bitirərkən xüsusi olaraq qeyd etmək istəyirik ki, böyük Türk aydını Məhmət Akif Ersoyun yazdığı Türk İstiqlal Marşı ilə böyüyən Türk uşaqları tələbə, müəllim, əsgər, həkim, alim, beləcə Türk millətinin tanınmış insanı olur. Amma dəyişməyən Türkçülük və 3 düşüncə - Türk Bayrağı, Mustafa Kamal Atatürk və Türkiyə İstiqlal Marşıdır.

Beləcə, Türkiyə Cumhuriyyətində hər məktəbdə və hər məktəbin hər sinif otağında Yenilməz Türk Bayrağı, dünyanın ən məşhur və əfsanəvi lideri Mustafa Kamal Atatürk ilə böyük Türk maarifçisi Məhmət Akif Ersoyun yazdığı Türk **İstiqlal Marşı** 100 ildir məktəb gələn uşaqların və gənclərin ağappaq, saf zehnlərinə həkk olunarkən Türkiyə güclənir və Türk Bayrağı, Atatürk və İstiqlal Marşını yazan Məhmət Akif Ersoy adı yaddaşlarda silinmez izlər buraxır:

*Qəbulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Qorxma, sönməz bu şəfəqlərdə üzən al bayraq;
Sönmədən yurdumun üstündə yanan ən son ocaq.
O mənim millətimin ulduzudur, parlayacaq;
O mənimdir, o mənim millətimindir ancaq.

Çatma qurbanın olum, çöhrəni ey nazlı hilal!
Qəhrəman xalqıma bir gül! Nə bu şiddət, bu cəlal?
Sənə olmaz tökülən qanlarımız sonra halal...
Haqqıdır, haqqa tapan, millətimin istiqlal!

Türk xalqının könlünə həkk olunmuş İstiqlal Marşı şerini yaratmış Məhmət Akif Ərsoy geniş məzmunlu fəaliyyəti, zəngin yaradıcılığı ilə böyük bir maarifçilik məktəbidir. Məhmət Akif Ərsoyun dünyagörüşü, həyat və sənət fəlsəfəsi istər sağlığında, istər özündən sonrakı 85 il qədər bir müddətdə əsl elm, ədəbiyyat fədakarlarını, alim və tədqiqatçıları cəlb etməkdə, öyrənilib, dəyərləndirilməkdədir.

Biz bu yazıda böyük türk maarifçisinin dünyagörüşü, həyat fəlsəfəsi, inqilabi ideyaları haqqında yığcam təhlillərimizi bölüşdük.

Ancaq fikrimizcə, Məhmət Akif Ərsoyun dünyagörüşü, illər, yüzillər keçsə də köhnəlməyən, Türk dünyasının qəlbinə həkk olunmuş və hər səslənəndə tərəvətlənən Türk İstiqlal marşı qarışıq unikal ədəbi irsi, bütövlükdə böyük türk aydınının həyat fəlsəfəsi hələlik tam olaraq dərk olunmamışdır və bu fəlsəfə dərinə, şəffav mövqedən tədqiq edilib dəyərlənməlidir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Erdal Toprakçı, Ercan Baysülen. Mehmet Akif Ersoy un Eğitim Felsefesi 1 (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz) <https://docplayer.biz.tr/59183862-Mehmet-akif-ersoy-un-egitim-felsefesi-1-konusmalari-ve-yazdiklari-isiginda-nitel-bir-analiz.html>
2. Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy Mehmet Âkif Ersoy hakkında araştırma yapınız. <https://www.egitimsistem.com/mehmet-akif-ersoyun-hayati-42213h.htm>
3. Mehmet Akif Ersoy Hakkında Bilinmeyenler ve İstiklal Marşı <https://www.neoldu.com/istiklal-marsi-mehmet-akif-ersoy-hayati-33111h.htm>
4. Mehmet Akif Ersoy, Mehmet Akif Ersoy Edebi Kişiliği <https://www.edebiyatogretmeni.org/mehmet-akif-ersoy/>
5. Mehmet Akif Ersoy hakkındaki acı gerçekleri görmezden gelemeyiz. <http://gercekmetahmetakifersoy.blogspot.com/2013/12/mehmet-akif-ersoy-kimdir-hayati-safahat.html>
6. Mehmet Akif Ersoy şerhəri. <https://www.e-sehir.com/siirler/yazar85.html>
7. Çanaqqala keçilməz, insanlıq ölməz <https://www.trt.net.tr/azerbaycan/global-perspektiv/2018/03/14/canaqqala-kecilme-z-insanliq-olme-z-929547>
8. Çanaqqala Şəhidlərinə (şer) <https://www.milliyet.com.tr/siirler/canakkale-sehitlerine-siiri-mehmet-akif-ersoy-6356545>

İKİ VATANSEVER ŞAİR: MEHMET AKİF ERSOY ve MUHAMMED İKBAL
TWO PATRIOTIC POETS: MEHMET AKİF ERSOY AND MUHAMMED İQBAL

Mustafa Sarper ALAP

Dr. Millî Eğitim Bakanlığı, Kırıkkale, ORCHİD NO: 0000-0003-0537-8152

ÖZET

Ülkelerin bağımsızlık mücadelelerinde vatansever şairlerin ve vatansever şairlerin yazmış oldukları şiirlerin mücadelede çok büyük etkisi vardır. Bağımsızlık mücadelesi ülkedeki her insanın hep birlikte mücadele etmesi sonucu başarıya ulaşmaktadır. Türklerin de bağımsızlık mücadelesinde Türklerin vatansever şairi Mehmet Akif Ersoy'un yazmış olduğu İstiklâl Marşı, topluma çok büyük bir ilham vermiştir. Bu şiirin şairi Mehmet Akif Ersoy, ailesinin desteğiyle birlikte iyi bir eğitim almış, farklı eğitimlerde yer almış ve son olarak veterinerlik görevinde bulunmuştur. Akif bağımsızlık mücadelesinde etkin bir rol oynamıştır ve ayrıca Burdur milletvekili olarak ta mecliste yer almıştır. Akif, İstiklâl Marşı'nın yazılması yarışmasına katılmış, iki gün boyunca Taceddin Dergahı'nda marşı yazmış ve hiçbir ödülü kabul etmemiştir. Ayrıca Akif, Sahafat isimli çok meşhur bir kitap yazmıştır.

Pakistan 1937 yılında Hindistan'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olmuştur. Pakistan'ın bağımsızlık mücadelesinde Pakistan'ın vatansever şairi Allame Muhammed İkbâl'in büyük bir rolü olmuştur. Bunun yanında İkbâl, Türklerin milli mücadelesinden çok etkilenmiş ve Türklerin mücadelesini ilham almıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında İkbâl, Türk halkına destek olmak için mitingler düzenlemiş ve yardım organizasyonları yapmıştır.

Akif ve İkbâl birbirlerinin çağdaşı olan şairlerdir ve fikirleri birbirine çok benzemektedir, ayrıca her iki şair birbirlerinden yazılı kaynaklarda övgüyle söz etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Pakistan, Akif, İkbâl

The poems written by patriotic poets and patriotic poets have a great influence on the struggle for independence of the countries. The struggle for independence succeeds as a result of the struggle of all people in the country together. The Turkish National Anthem, written by the patriotic poet Mehmet Akif Ersoy, inspired the society in the struggle for independence of the Turks. The poet of this poem, Mehmet Akif Ersoy, received a good education with the support of his family, took part in different trainings and lastly worked as a veterinarian. Akif played an active role in the struggle for independence and also took part in the parliament as a Burdur deputy. Akif participated in the contest for the writing of the Turkish National Anthem, wrote the anthem for two days in Taceddin Dervish Lodge and did not accept any awards. In addition, Akif wrote a very famous book called Sahafat.

In 1937 Pakistan became an independent state. And depart from India. Pakistan's patriotic poet Allama Mohammed Iqbal had a great role in Pakistan's struggle for independence. In addition, Iqbal was very influenced by the national struggle of the Turks and was inspired by the struggle of the Turks. During the War of Independence, Iqbal held rallies and organized aid organizations to support the Turkish people.

Akif and Iqbal are poets who are contemporaries of each other and their ideas are very similar to each other, and both poets praised each other in written sources.

Keywords: Turkey, Pakistan, Akif, İqbal

1.GİRİŞ

Yaşadıkları döneme damga vuran çeşitli isimler vardır. Bu isimler hiçbir zaman unutulmazlar. Hem Türkiye hem de Pakistan için unutulmayacak iki isim yer almaktadır. Bu isimler Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy ve Pakistan’dan Allame Muhammed İkbâl’dir.

Mehmet Akif Ersoy, Türklerin vatansever şairidir ve İstiklâl Marşı’nın da şairidir. Muhammed İkbâl de Pakistan’ın bağımsızlık mücadelesinin öncülerinden olan ünlü bir vatansever şairdir. Her iki şair farklı ülkelerde yaşamışlardır ama düşünceleri pek çok açıdan birbirine benzemektedir.

2.VATANSEVER ŞAİRLER MEHMET AKİF ERSOY VE MUHAMMED İKBAL

2.1. Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif Ersoy İstanbul Fatih’te 1873 yılında doğmuştur. Babası Mehmet Tahir efendi; annesi ise Emine Şerife hanımdır. Babası ünlü bir alimdir. Mehmet Akif, 4 yaşında okula başlamıştır. Akif, küçük yaşlarda Arapça eğitimi almış ve gençlik çağında şiire ilgi duymuştur. Akif, 1882 yılında Fatih Merkez Rüşdiyesine başlamıştır.

Akif, bu dönemde babasından Arapça, dışarıdan Farsça derslerini takip etmekteydi 1885 yılında rüşdiyenin ardından Mülkiye Mektebine başlayan Mehmet Akif bu okulun üç yıllık ilk dönemini tamamlamış ve yüksek kısmının birinci sınıfındayken babasının vefatı, ayrıca evlerinin yanması üzerine kısa yoldan meslek sahibi olmak için yeni açılan Mülkiye Baytar Mektebine girmiştir Bütün sıkıntılara rağmen okulunu birincilikle bitiren Mehmet Akif bu dönemde Ispartalı Hakkı Bey’in teşvikiyle Fransızcasını ilerletmiş ve Batı edebiyatını takip edecek kadarda kendisini geliştirmiştir.⁸⁸

Mektep yıllarında sporla, bilhassa güreşle meşgul oldu ve son iki senede şiire olan ilgisini arttırdı. Mezuniyetinin ardından Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye ve Islâh-ı Hayvânât umum müfettiş muavinliğiyle memuriyet hayatına başladı. Görev yeri İstanbul olmakla birlikte önce Edirne’de, daha sonra Anadolu ve Rumeli’nin çeşitli bölgelerinde dolaşarak bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalar yaptı. Bir ara ordunun ihtiyacını karşılamak için gerekli alımları yapmak üzere Şam ve civarında dolaştı. Bu seyahatlerde köylüyü de yakından tanıma imkânını elde eden, halkın dert ve meseleleri hakkında doğrudan bilgi sahibi olan Mehmed Âkif’in tesbit ve tahlilleri şiirlerine realist ve canlı tablolar halinde aksetmiş, çözüm tekliflerinin isabetli olmasını sağlamıştır.⁸⁹

Mehmet Âkif, Tophane-i Âmire Veznedarı Emin Bey’in kızı İsmet Hanım’la yirmi beş yaşında iken evlendi. Bu evlilikten Cemile, Eerîde, Suâd, Emin ve Tâhir adında beş çocuğu dünyaya gelmiştir.⁹⁰

Mehmed Âkif, Balkan Savaşı sırasında kurulan ve ileriki yıllarda Millî Mücadele’nin teşkilâtlanmasında önemli rol alacak olan Müdâfaa-i Milliyye Cemiyeti’ne bağlı Hey’et-i Tenvîriyye’ye (Hey’et-i İrşâdiyye) katıldı. Burada halkı edebiyat yoluyla uyandırmak ve aydınlatmak için Abdülhak Hâmid, Recâizâde Mahmud Ekrem, Süleyman Nazif, Hüseyin Cahit (Yalçın), Mehmed Emin, Abdülaziz Çavuş, Cenab Şahabeddin ve Hüseyin Kâzım Kadri’yle beraber heyetin kâtib-i umûmîsi olarak çalıştı.⁹¹

5 Haziran 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisine Burdur milletvekili olarak girmiştir. Vekillik döneminde çeşitli vilâyetlerde Milli Mücâdele’nin önemini anlatan etkili konuşmalar yapmıştır.⁹²

1920 yılının son aylarında Erkân-ı Harbiyye Riyâseti’nin isteğiyle Maarif Vekâleti millî marş güftesi için bir yarışma açtı. Yarışmaya 700’den fazla şiir gelmesine rağmen nitelikli bir manzume bulunamayınca konulan maddî mükâfat sebebiyle yarışmaya katılmayan Mehmed Âkif’in de bir marş

⁸⁸ Ahmet Hakkı Turan, Mehmet Akif Ersoy – Hayatı, Mûsiki Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri, Birikim Ofseti, 2018, Kocaeli, s. 4

⁸⁹ M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim Tarihi:01.03.2021).

⁹⁰ Turan, a. g. e., s. 5

⁹¹ M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim Tarihi:01.03.2021).

⁹² Turan, a. g. e., s. 7

yazması ısrarla istendi.⁹³ Mehmet Akif bunu kabul etmiyordu. Çok ihtiyacı olmasına rağmen “para için şiir yazmam” diyordu. Kazansa da para ödülünü vermeyeceklerine dair sözünü aldıktan sonra yazdı metni Mehmet Akif... Duyguyla, gurur ve onurla, her namuslu ve vatansever türkün kendisini bulabileceğini, her yabancıya saygı dayattan, büyük bir milletin vatansever ruhunu anlatan bir metindir. Bu marşı sadece Mehmet Akif Ersoy gibi bir bilgin yazabildi ve bu bir tesadüf değildi. Bu şahıs bilgiyi vatanseverlikle, yeteneği maneviyatın boyutuyla birleştiren ve barındıran biridir. Mehmet Akif Ersoy tarafından yazılan İstiklal Marşı 1 Mart 1921 tarihinde Mecliste okunmuştur ve 21 Mart 1921 tarihinde resmi olarak kabul edilmiştir. Büyük Meclisin Maliye birimi tarafından para ödülünü almak üzere davet edilen Mehmet Akif Ersoy 500 liralık ödülünü almıştır ve hemen Kızılay Derneğine bağlı “Darul Mesai” Vakfının fakirlerine ve yetimlere bağışlamıştır ve şöyle demiştir: “Bu millete başka bir istiklal marşının yazılmamasını temenni ederim”.⁹⁴

Sonraki yıllarda Mehmet Akif Ersoy, Mısır yolculuğuna çıktı. Orada çeşitli incelemelerde bulundu. 1935’te rahatsızlanan Mehmed Âkif, hava değişimi için bir aylığına Lübnan’a ve o sırada Fransız idaresinde bulunan Antakya’ya gitti. Hastalığının ağırlaşması üzerine 17 Haziran 1936’da İstanbul’a döndü. Nişantaşı Sağlık Yurdu’nda tedavi gördükten sonra yaz aylarında Said Halim Paşa’nın Alemdağ’daki Baltacı Çiftliği’nde oğlu Prens Halim tarafından misafir edildi. Son günlerini de aynı ailenin Beyoğlu’ndaki Mısır Apartmanı’nda kendisine ayırdığı dairede geçirdi ve orada vefat etti (27 Aralık 1936). Resmî şahıs ve makamların ilgi göstermediği İstiklâl Marşı şairinin cenazesi, Beyazıt Camii’nden üniversite gençliğinin ve halkın katıldığı büyük bir cemaatle Edirnekapi Mezarlığı’nda dostu Babanzâde Ahmed Naim’in kabrinin yanında toprağa verildi.⁹⁵

2.2. Muhammed İkbâl

Muhammed İkbâl 9 Kasım 1877’de Pencap bölgesine bağlı Siyalkot’ta doğmuştur. Muhammed İkbâl’in babası Şeyh Nur Muhammed dindar ve sufi bir zattı.⁹⁶ O, çok bilgili bir insandı. Nur Muhammed, çarşıda esnafılık yapıyor, küçük dükkânında baba mesleği olan fes satışı yapıyordu. Aynı zamanda Tasavvuf büyüklerine beslediği derin sevgi ve saygı ile dine bağlılığı sebebiyle çevresinde “okumamış filozof” olarak tanınmıştı. Kendisinde var olan bilgileri insanlara aktaran Nur Muhammed’in dini sohbetleri bir ders gibiydi. Çarşının bütün esnafı onun dükkânında bir araya gelip onu dinlerdi. Bu eşsiz sohbetlerden Muhammed İkbâl’de çok hoşlanırdı. Babasının sohbetlerini hiç kaçırmaz ve bütün konuşulanları dikkatle dinlerdi. Ailesel yaşantısına bakacak olursak, Muhammed İkbâl’in babası Şeyh Nur Muhammed’in yedi çocuğu dünyaya gelir. Bunlardan dördü kız, üçü de erkektir. İkbâl ise Nur Muhammed’in beşinci çocuğudur.⁹⁷

Burada Muhammed İkbâl ile Mehmet Akif arasında benzeşen nokta, her iki şairin de ailesi tarafından iyi yetiştirilmesi ve babaları ile beraber toplantılara katılıp kendilerine faydalı olacak bilgileri almış olmalarıdır.

Muhammed İkbâl’in annesi ise İmam Bibi idi. İyi huylu saf bir İslam kadınıydı.⁹⁸ Her zaman oğlunun yanında olan şefkat dolu bir anneydi. O’da çocuğunun yüksek ahlakla yetişmesi için hayli çaba harcamıştır. 1914’te bu örnek Müslüman anne vefat edince İkbâl yürek acısını “Rahmetli Annemin Anısına” adlı şiirinde dile getirmiştir.⁹⁹

İkbâl ilk eğitimine eski tarz mektepte başlamıştı.¹⁰⁰ O zamanlar okula başlama sistemi olan 4 yıl 4 ay 4 güne denk geldiği vakit İkbâl, ailesi tarafından ilk olarak geleneksel mahalle mektebine gönderilmişti

⁹³ M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim Tarihi:01.03.2021).

⁹⁴ Lindita Khanari Latifi, 42 Yıl Önce İstiklâl Marşını Öğrenirken ve Ninemin Anılarından Mehmet Akif Ersoy, 21. Yüzyılda Mehmet Akif’i Yeniden Okumak Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uluslararası Panel Bildirileri Kitabı, 2016, Burdur, s. 16

⁹⁵ M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim Tarihi:01.03.2021).

⁹⁶ İsa Çelik, Muhammed İkbâl’in Tasavvufi Düşüncesi, Kaknüs Yay., İstanbul, 2004, s. 16

⁹⁷ Celal Soydan, Aşk ve Tutku, Akçağ Yay., Ankara, 1999, s. 3

⁹⁸ Muhammed İkbâl, Benliğin işaretleri, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yay., Bursa, 1998, s. 8

⁹⁹ Muhammed İkbâl, Doğudan Esintiler, Çev. N. Ahmed Asrar, İş Bankası Yay., İstanbul, 1988, s. 4

¹⁰⁰ Celal Soydan, Aşk ve Tutku, Akçağ Yay., Ankara, 1999, s. 3

ve burada geleneksel Hint eğitim programına göre eğitim görmüştü. İkbâl'in okul hayatı çok başarılı geçmişti. Çünkü o, arkadaşlarıyla her zaman rekabet etmişti. Aldığı başarılı sonuçlarla okuldan en iyi derece ile mezun olmuştu.¹⁰¹

Muhammed İkbâl, liseye İngilizce eğitim veren Scotch Mission College (İskoçya Misyon Lisesi)'nde başladı. 1893 yılında İkbâl, bu okuldan da dereceyle mezun oldu. İkbâl, Mir Hasan'ın gözetiminde yeteneklerini sergilemiş, bir yandan ülkesinin haline, öte yandan da aşk ateşiyle yanmaya başlamıştır. Bunu sezen hocası kendisini şiir yazmaya teşvik etmişti.¹⁰²

Muhammed İkbâl, liseden sonra 2 yıl da İskoçya Misyon Lisesi'nin yüksek bölümünde okudu. Bu okulda hem Doğu hem de Batı tarzında eğitim gördü ve 10 yıllık eğitim serüveni 1895 yılında tamamlandı.

Tahsilini üniversitede devam ettirmek isteyen İkbâl, ummadığı bir engelle karşılaştı. O da bulunduğu şehir Siyalkot'ta üniversite olmamasıydı. Ancak eğitimde engel tanımayan İkbâl, üniversite eğitimini yapmak üzere Lahor şehrine gitti. Lahor'da en seçkin üniversite olan Government College (Devlet Yüksek Okulu)'na kaydoldu. Orada 2 yıl eğitim gördü. İkbâl'in şansından olsa gerek, gençlik yıllarında; kişiliğinin yön aradığı dönemde Mir Hasan ve Prof. Arnold gibi iki değerli hocadan ilim tahsil etti.¹⁰³ Muhammed İkbâl, 1901'de açılan Pencap Bölgesi kaymakamlık imtihanlarına girmiş ve doktorların olumsuz rapor vermeleri yüzünden imtihanı kaybetmişti.¹⁰⁴

1908 yılında Almanya'ya gitti ve Almanya'nın Münih şehrinde bulunan Münih Üniversitesi'ne doktora için kaydını yaptırdı. F. Hommell danışmanlığında tezini, Cambridge Üniversitesi'ndeyken yazmış olduğu "The Development of Metaphysics in Persia" (İran'da Metafiziğin Gelişmesi) üzerine yaptı. İngilizce kaleme alınan bu eser sonraları Almanca ve Urdu'ya çevrilip yayımlanmıştı.¹⁰⁵ İkbâl, 4 Kasım 1907 tarihinde Felsefe alanında Doktora unvanını almıştı. Aynı zamanda Heidelberg'de 6 ay kaldığı sürede Almancasını kuvvetlendirmişti.¹⁰⁶

Sonraki yıllarda Muhammed İkbâl Pakistan'a döndü ve memleketi Lahor'da avukatlık mesleğini yaptı. İkbâl avukatlık mesleğini icra ederken bir yandan da Pakistan'ın bağımsız bir ülke olması için mücadele etti. Muhammed İkbâl, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk halkının Kurtuluş savaşında gösterdikleri mücadeleden çok etkilendi ve Pakistan'ın birçok bölgesinde Türklerin kurtuluş mücadelesini desteklemek için mitingler düzenledi. Pakistan'ın bağımsızlık mücadelesi için Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah ile birlikte mücadele verdi. Muhammed İkbâl amansız bir hastalığa yakalandı ve 21 Nisan 1938 yılında vefat etti.

3. MEHMET EKİF ve MUHAMMED İKBÂL'İN BENZER ÖZELLİKLERİ

Akif ve İkbâl, aynı tarihlerde fakat farklı coğrafyalarda yaşamış iki Müslüman şairdir. Biri 1938'de, diğeri 1936'da vefat etmiş, aynı fikirde aynı ıstırapı paylaşan fikir adamlarıdır. Akif, baytarlık okumuştur. İkbâl ise felsefe ve hukuk tahsil etmiştir. Meslekleri farklı olmasına rağmen bu iki fikir adamını birleştiren bir yakınlık vardır. Her ikisinin ortak yanı şair olmaları ve şiirlerini insanları uyandırmak için yazmalarıdır. Her ikisi de memleket meseleleriyle ilgilenen ve Müslümanları içine düşmüş oldukları manevi buhrandan kurtarmak için yazan, konuşan söyleyen fikir adamlarıdır.¹⁰⁷

Doğu ve batı edebiyatlarına vukufu bulunan Akif ve İkbâl, tefekkür şairliklerinin yanı sıra zaman zaman birer gönül şairi, ilham ve ilahi duyguları terennüm eden birer tekke şairi gibidir. Mehmet Akif ve Muhammed İkbâl, Türkiye ve Pakistan'da hürriyet ve istikbal aşkını imanlı coşkun şiirleriyle terennüm eden iki şairdir. A. Schimmel de bu durumu şu sözleriyle dile getirmektedir: "Muhammed İkbâl'in

¹⁰¹Selahaddin Yaşar, Muhammed İkbâl Hayatı, Sanatı, Mücadelesi, Nesil Yay., İstanbul, 2007, s.24

¹⁰²Muhammed İkbâl, Benliğin işaretleri, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yay., Bursa, 1998, s. 8

¹⁰³Celal Soydan, Aşk ve Tutku, Akçağ Yay., Ankara, 1999, s.4

¹⁰⁴İsa Çelik, Muhammed İkbâl'in Tasavvufi Düşüncesi, Kaknüs Yay., İstanbul, 2004, s. 19

¹⁰⁵Muhammed İkbâl, Şarktan Haber, Çev. Ali Nihat Tarlan, Sufi Yay., İstanbul, 2006, s. 12

¹⁰⁶Münevver Ayaşlı, Haminne'nin Suret Aynası, Timaş Yay., İstanbul, 2009, s. 133

¹⁰⁷Cevdet Kılıç, Bir Türk Dostu ve Mevlâna Hayranı Muhammed İkbâl, Elazığ, 2007, s. 165

Müslüman şair sıfatıyla yazdığı bazı şiirleri, kendisiyle aynı çağda yaşayan ve aynı maksatla şiir yazan Mehmet Akif'in şiirlerine benzemektedir.”¹⁰⁸

Akif: “*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.*” diyerek, Türk milletinin hürriyet aşkını dile getirirken,

İkbal: “*Kahhari-ü gaffari-ü kuddusi ceberru*” diyerek, Müslümanların hem sert, hem yumuşak oluşunu haykırmıştır.¹⁰⁹

Mehmet Akif ile Muhammed İkbal'in şiirleri arasında şu hususta şaşırtıcı benzerlikler bulunmaktadır. Akif, tasavvufun özellikle vahdet-i vücud mesleğinin arkasına gizlenerek haramı, meskeneti, dünyaya boş vermişliği telkin eden ve genellikle referans olarak da Hafız Divanı'nı gösteren “ibahiyye” mensuplarını hedef almıştır. O. Süleymaniye kürsüsünde hem Hafız'a hem de onun divanını bir çeşit fetva kitabı gibi kullanan ve tasavvuf kisvesi altında “mey-ü mahbub” edebiyatı yapan şairlere şiddetle karşı çıkmıştır.¹¹⁰

Mehmet Akif ile İkbal'in ayrıldıkları en mühim nokta yetiştirme tarzları ve yetiştikleri muhittir. Bunların her ikisi, yani hem muhitleri, hem yetiştirme tarzlarının iki şair üzerinde de büyük tesirleri olmuş ve bu tesirden bir türlü kurtulamamışlardır.¹¹¹

Her iki şair için tek bir İslam ülkesinin hürriyeti değil, tüm İslam aleminin hürriyeti ve birliği mevzu bahistir. İkbal, Türk kahramanlığını ve istiklâl için canlarını feda eden Türk evlatlarını gıpta ve taktirle karşılarken, Akif'te Hint Müslümanlarına imrenmektedir.¹¹²

Her iki şair birbirleri ile mektuplaşmışlardır, Mehmet Akif, dostları aracılığıyla “Safahat” isimli eserini Muhammed İkbal'e göndermiş ve Pakistanlı şairin bütün eserlerini okumuş ve onun gerçekten yaman bir şair olduğunu söylemiştir.¹¹³

Her iki vatansever şairin birbirleriyle mektuplaşması bağlamında Muhammed İkbal, Mehmed Akif'in adını büyük ihtimalle duymuştu, ancak *Safahatı* okumuş olması düşünülemez. İslam dünyasının doğum ve ölüm tarihleri birbirine çok yakın olan bu iki büyük şairi, aynı adı taşıdıkları gibi, şahsiyet bakımından da birbirlerine çok benzemektedirler. İkisi de kendi ülkelerinin hürriyet ve bağımsızlık şairi, ikisi de coşkun ruhlu, korkusuz birer mümindir. Muhammed İkbal'in bazı eserlerini ilk defa Milli Mücadele yıllarının Ankara'sında okuyan Mehmed Akif, haberleşebilme ümidiyle ona *Safahat'i* göndermiştir. *Sebilürreşad* idarehanesinde kendisini ziyaret eden Hindistanlı Müslümanlara emanet ettiği *Safahatın* İkbal'e ulaşıp ulaşmadığını bilmiyoruz. Ulaşmış olsa bile, Türkçe bilmediğine göre, Akif'in eserini okuyamayacağı açıktır.¹¹⁴

Mehmet Önder bu iki şair için şöyle demektedir: “Akif ile İkbal arasındaki ilk mektuplaşma 1930 yılından sonra Akif Kahire'de iken gerçekleşmiştir. Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul, Konya'da ‘Mevlana ve İkbal’ üzerine bir konferans vermiş ve bu konferansta İkbal'in Akif'e gönderdiği mektubu okumuştur. Farsça mektubunda şu cümlelere yer vermektedir. ‘Türk milletini, modern Türkiye’yi çok seviyorum. Bir gün Türkiye’yi hususen Mevlânâ-i Rûmî'nin Konya'daki mübarek makamını ziyaret etmek istedim. O mübarek toprakların beni, Mevlana'nın naçizane bir müridi olarak kabul etmesini

¹⁰⁸ İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İkbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum, 2004, s. 152

¹⁰⁹ N. Ahmed Asrar, Muhammed İkbal'in Eserlerinde Türkiye ve Türkler, Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul, 1997, s. 76–77

¹¹⁰ İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İkbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum, 2004, s. 157

¹¹¹ Münnevver Ayaşlı, Haminne'nin Suret Aynası, İstanbul, 2009, s. 132

¹¹² İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İkbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum, 2004, s. 177

¹¹³ N. Ahmed Asrar, Muhammed İkbal'in Eserlerinde Türkiye ve Türkler, Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul, 1997, s. 77

¹¹⁴ Beşir Ayyazoglu, Mehmed Âkif ve Muhammed İkbal, Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul, 1997, s. 52

niyaz ediyorum. Gönlümün derinliklerinde bir gül bahçesi görür gibiyim. Ortasında alev alev yanmakta ve ben pervaneler gibi o ateşe doğru koşmaktayım. O ateş Mevlana-i Rumi aşkı ve sevgisidir.”¹¹⁵

Mehmed Akif, İktbal'in Farsça şiirlerini okur okumaz kendisine benzediğini fark etmiş aynı mektupta şunları yazmıştır:

"Ben bu şairin ufak bir risalesini Ankara'da görmüş ve sahibini kendime benzetmiştim, Şark'ta yetişen tasavvuf büyüklerinin bütün şiirlerini okuduktan sonra, garp felsefesini adamakıllı hazmeden İktbal hakikaten yaman şair. Zaten Hind Müslümanlarından ismini bilmeyen, şiirlerini ezberlemiş olmayan yok. Urdu lisanında yazılmış olmak tabiidir. Ancak benim gördüklerim Fârisî. Mevlânâ'yı çok okumuş, çok sevmiş. Ona 'Mürşidim' diyor. Nezdindeki iki eserin biri Peyâm-ı Meşrek'dir. Çok güzel gazelleriyle kıt'aları var. Gazellerin bir ikisi bana sarhoş gibi nara attırdı" demiştir:

Samimi bir tevazu ile, İktbal'in Arapçasının çok kuvvetli, ilmi, irfanı ve şairlik kudreti bakımından ise kendisiyle mukayese edilemeyecek kadar yüksek olduğunu ifade eden Akif, "Yalnız" diyor, "Acemce'deki kuvveti, benim Türkçedeki tasarrufumdan biraz aşağı. Eğer hazretin üslubu da yeni olsaydı İran edebiyatında kıyametler kopardı".

Mehmed Akif'in bu son cümlesi önemlidir: "Eğer hazretin üslubu da yeni olsaydı Muhammed İktbal, en modern meselelerden söz ederken bile, klasik İran şiirinden gelen şiir dilinden kopmamış, duygu ve düşüncelerini, bülbül'lü bir mecaz sistemiyle anlatmaya devam etmiştir."¹¹⁶

İktbal ve Akif'in en önemli benzerlikleri ise, İktbal'in eserlerinde Anadolu Türklerinin acıları ve zaferleriyle ilgilenmesi; Akif'in de eserinde Hint Müslümanlarının sorunlarını, İngilizlerin Hindistan'da sergiledikleri oyunları dile getirmesidir.¹¹⁷

SONUÇ

Ülkeleri farklı ancak fikirleri ve mücadeleleri birbirlerinin aynı olan Mehmet Akif ve Muhammed İktbal ülkeleri adına çok önemli çalışmalar yapmışlardır. Akif ve İktbal'in birbirlerine olan benzerlikleri gençlik çağlarında yaşadıkları deneyimler ile başlamıştır. Her iki şair gençlik çağlarında babalarıyla birlikte şiir ortamlarına girmişler ve önemli şairleri izlemişler ve yıllar sonra çok önemli şiirler yazmışlardır. Akif ile İktbal arasında tek fark meslekleri olmuştur. İktbal, avukatlık mesleğini icra ederken, Akif ise veterinerlik mesleğini icra etmiştir. .

Akif ve İktbal özellikle bağımsızlık mücadelelerinde ön planda olmuşlardır ve vatanseverlik bilincini yazmış oldukları şiirlerle insanlara aşılamışlardır. Akif ile İktbal'in en önemli özellikleri birbirlerinin çağdaşı olmalarıdır. Her iki şair birbirleriyle mektuplaşmışlar ve birbirleri hakkında övgü dolu sözcükler söylemişlerdir.

¹¹⁵ İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İktbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum, 2004, s. 153

¹¹⁶ Beşir Ayvazoglu, Mehmed Âkif ve Muhammed İktbal, Uluslararası Muhammed İktbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul, 1997, s. 53

¹¹⁷ İsa Çelik, Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İktbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum, 2004, s. 178

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, B. (1997). Mehmed Âkif ve Muhammed İkbal, Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- Asrar, N. A. (1997). Muhammed İkbal'in Eserlerinde Türkiye ve Türkler, Uluslararası Muhammed İkbal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- Ayaşlı, M. (2009). Haminne'nin Suret Aynası, Timaş Yayınları: İstanbul
- Çelik, İ. (2004). Çağdaş İki İslam Şairi: Muhammed İkbal ve Mehmet Akif, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, Erzurum
- Çelik, İ. (2004). *Muhammed İkbal'in Tasavvufi Düşüncesi*, Kaknüs Yayınları: İstanbul
- İkbal, M. (1998). Benliğin işaretleri, Çev. Ahmet Metin Şahin, Irmak Yayınları: Bursa
- İkbal, M. (1988). , Doğudan Esintiler, Çev. N. Ahmed Asrar, İş Bankası Yayınları: İstanbul
- İkbal, M. (2006). Şarktan Haber, Çev. Ali Nihat Tarlan, Sufi Yayınları: İstanbul
- Kılıç, C. (2007). Bir Türk Dostu ve Mevlâna Hayranı Muhammed İkbal, Elazığ
- Latifi Khanari, L. (2016). 42 Yıl Önce İstiklâl Marşını Öğrenirken ve Ninemin Anılarından Mehmet Akif Ersoy, 21. Yüzyılda Mehmet Akif'i Yeniden Okumak Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uluslararası Panel Bildirileri Kitabı, Burdur
- Soydan, C. (1999). Aşk ve Tutku, Akçağ Yayınları: Ankara
- Turan, A. H. (2018), Mehmet Akif Ersoy – Hayatı, Mûsiki Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri, Birikim Ofseti: Kocaeli
- Yaşar, S.. (2007). Muhammed İkbal Hayatı, Sanatı, Mücadelesi, Nesil Yayınları: İstanbul

Web Sitesi

M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Akif Ersoy”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim Tarihi:01.03.2021).

XX YÜZYIL BAŞINDA AZERBAIJAN VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI

(Mehmet Akif Ersoy ve Hüseyin Cavid çalışmalarına dayanarak)

AZERBAIJANI AND TURKISH CHILDREN'S LITERATURE AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

(Based on the work of Mehmet Akif Ersoy and Hüseyin Cavid)

Gülner Ramiz kızı GAMBAROVA

Dr., Azerbaycan Ulusal Bilim Akademisi, Nizami Gencevi adını taşıyan Edebiyat Enstitüsü,

ORCID: 0000-0002-2426-3636

ÖZET

Çocuk edebiyatı tarihsel olarak edebiyatın önemli bir parçası olmuştur. Bu literatürün gelişimi ve ona olan ilgi her zaman güncel konulardır. Büyüyen çocuk gelecekte bir birey olarak şekillenir. Çocuk edebiyatının hizmetleri, yüksek insani değerlere sahip ve topluma yararlı bir vatandaş olarak yetiştirilmesinde paha biçilmezdir.

Yirminci yüzyılın başlarında Azerbaycan ve Türkiye edebiyatında yaşanan yeni siyasi ve tarihi süreçlerle bağlantılı olarak "milliyet" kavramı ve "bağımsızlık" konusu gündeme geldi. Bu kavramın ortaya çıkmasında, gelişmesinde ve yayılmasında romantizmin ve temsilcilerinin rolü yadsınamaz. Tüm bu olaylar Azerbaycan ve Türk edebiyat tarihine yeni bir soluk getirmiş, misyonunu yenilemiş ve gelişme yolunu belirlemiştir.

Cumhuriyet döneminde, sanatsal düşünce kendini şiirde daha belirgin bir biçimde ifade etti. Milliyetçilik, Türkçülük, Turancılık düşüncesi yüksek olduğu için şiire de yayılır ve kendisini M.Hadi, C.Cabbarlı, A. Şaik, A. Cavad, A.Abid ve diğer şairlerin eserlerinde daha çok gösterir. Bu dönemde yazılan şiirsel örneklerin temaları ve sorunları bağımsızlık izlenimlerinin ulusal bir yansımasıydı. Edebiyat sürecindeki olayların seyri, edebiyatın konusu ve içeriği kaçınılmaz olarak çocuk edebiyatını etkiliyor, bir dizi şiir örneği, sadece çocuklar için yazılmasa da, milliyetçi idealler temelinde genç neslin oluşumunun temelini attı.

Yeni Türk çocuk edebiyatı biçiminin gelişimi, geçen yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Böylece Mehmet Akif Ersoy, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp ve diğer aydınlar, yeni devlet, yapı ve siyasi rejimin değişmesi sırasında bir kurtuluş aracı olarak yeni çocuk edebiyatının yaratılması gerektiğini biliyorlardı. Çünkü gelecek nesil çöken devlet geleneklerinin restorasyonunda, yeni bir Türkiye'nin kurulmasında arbulucu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, çocuk edebiyatı, Hüseyin Cavid, milli mücadele

ABSTRACT

Children's literature has historically been an important part of literature. The development of this literature and the interest in it are always current issues. The growing child is shaped as an individual in the future. The services of children's literature are invaluable in her upbringing as a citizen of high human values and useful to society.

In connection with the new political and historical processes in Azerbaijani and Turkish literature at the beginning of the twentieth century, the concept of "nationality" and the issue of "independence" came to the agenda. The role of romanticism and its representatives in the emergence, development and

dissemination of this concept is undeniable. All these events breathed new life into the history of Azerbaijani and Turkish literature, renewed its mission and determined the path of development.

During the Republican period, artistic thought expressed itself more prominently in poetry. Because the idea of nationalism, Turkism, Turanism is high, it also spreads to poetry and finds itself m.Come On, C.Cabbarli, A. Shaik, A. Cavad, A.It shows more in the works of Abid and other poets. The themes and problems of poetic examples written during this period were a national reflection of impressions of independence. The course of events in the literary process, the subject and content of literature inevitably affect children's literature, a series of examples of poetry laid the foundation for the formation of the younger generation on the basis of nationalist ideals, although not written solely for children.

The development of the new form of Turkish children's literature dates back to the beginning of the last century. Thus, Mehmet Akif Ersoy, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp and other intellectuals knew that new children's literature should be created as a means of liberation during the change of the new state, structure and political regime. Because the next generation will be a mediator in the restoration of collapsed state traditions and the establishment of a new Turkey.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, children's literature, Hussein Cavid, national struggle

GİRİŞ

Uşaq ədəbiyyatı, erkən uşaqlıq dövründən başlayan və yeniyetməlik dövrünü də əhatə edən, uşaq nitqinin inkişafı və tərbiyəsinə uyğun olaraq onların duyğu və düşüncə aləmini, mənəvi dünyasını bədii xarakterli dil və üslub cəhətdən zənginləşdirən əsərlərin ümumi adıdır.

Uşaq ədəbiyyatı uşaqların böyümə və inkişafına, onların arzularına, hisslərinə, fikirlərinə, qabiliyyətlərinə və zövqlərinə müraciət edən, əyləndirən onların əylənməsində rol oynayan, şifahi və yazılı əsərlərin məcmusudur (Yalçın,2011)

Uşaq ədəbiyyatı uşaqların inam, sevgi, rəğbət, öyrənmə, qrup mənsubiyyəti, oyun, dəyişiklik və estetika kimi mənəvi ehtiyaclarını qarşılayır, onların ifadəli dilinin formalaşmasına, koqnitiv, sosial emosional və şəxsi inkişafına yardım edir.

Uşaqlar ədəbiyyat vasitəsilə əldə etdikləri dil bacarıqları ilə dinləmək, anlamaq, oxumaq, yazmaq və özlərini ifadə etmək qabiliyyətini inkişaf etdirir, şəxsiyyətini tanıyır, özünün dəyərli bir varlıq olduğunu hiss etdirir. Problemlərlə mübarizə bacarıqlarını inkişaf etdirərək, uşaqları mövcud həyat realitetlərinə hazırlayır, uşaqlar içində mövcud olduğu öz mədəniyyətlərini və digər mədəniyyətlərin xüsusiyyətlərini tanıyır və başa düşə bilirlər.

Ətraf aləmə, onun gözəlliklərinə həsr olunan şeirlər kiçikyaşlı oxucular üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Uşaqlığının erkən çağından hər bir uşaq ətrafındakı dünyanı kəşf edir, gözəl, canlı bir məkana çatır, nağıllarda, şeirlərdə öz poetik obrazı ilə təbiətlə ünsiyyət sevincini yaşayır, dünyanı müxtəlif rəng və səslərlə qavrayır, hiss edir. Bu qədər cazibədar, parlaq, gözəl və açıq dünyanın onun üçün naməlum qalmamasına nail olmaq üçün təbiətin təsvirini mükəmməl qədər elə yaratmaq lazımdır ki, o, uşağın kiçik qəlbində dərin iz buraxsın.

Uşaq yazıçısının yaranması üçün çox, olduqca çox şərtlər vardır: nəcib, sevən, diqqətli, sakit, körpəcə-sadətil bir qəlb, yüksək məlumatlı bir idrak, predmetlərə aydın bir baxış, yalnız canlı bir təsəvvür deyil, həm də canlı, şairanə bir xəyal, hər şeyi canlı, zəngin surətlər halında təsəvvür etməyə qabil bir xəyal lazımdır. Aydındır ki, uşaqlara qarşı məhəbbət, uşaq yaşının tələb, xüsusiyyət və tərbiyəsinə dərin bilmək də ən mühüm şərtlərdəndir.

ARAŞTIRMA VƏ BULGULAR

1911-ci ildə Türkiyədə “Milli ədəbiyyat” hərəkatının başlanması ilə birlikdə ədəbiyyatın da uşaqlar üçün təhsildə zəruriliyi vurğulanmışdır. Ziya Göyaltın “Qırmızı alma” (1915), Əli Əkrəm Bolayrın uşaq şeirləri (1917) və “Şeir çələngi” bu dövrdə qələmə alınmışdır.

Cümhuriyyətin ilk illərində təhsilə verilən əhəmiyyətin artmasına və bununla paralel olaraq savad səviyyəsinin yüksəlməsinə baxmayaraq, tezliklə uşaq ədəbiyyatı sahəsində geriləmə müşahidə olunmuşdur.

Bu dövrdə uşaqlar daha çox yeniyetməlik yaş dövrünə uyğun əsərlər qələmə alan Xəlilə Adıvar, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Rəşat Nuri Güntəkin, Aka Gündüz kimi müəlliflərin kitablarını oxuyurdular.

Bundan başqa, uşaqların diqqətini yazdığı tarixi romanlarla cəlb edən daha bir müəllif Abdulla Ziya Kozanoğludur. Müəllifin tarixi əsərlərinə “Qızıltuğ” (1923), “Atlı Xan” (1924), “Türk quldurları” (1926) və “Gültəkin” (1928) əsərləri daxildir.

1 noyabr 1928-ci il tarixində Əlifba dəyişikliyi ilə əlaqədar olaraq kitablar yeni əlifba ilə təkrar dərc olunurdu.

Bu dövrdə uşaqlara daha çox qayğı göstərən və onların cəmiyyətdə mühüm yer tutduğunu vurğulayan tədbirlər keçirilmişdir.

1936-cı ildə Təhsil Nazirliyi və Uşaqların Tərbiyə Şurasının birgə fəaliyyəti nəticəsində bir çox tərcümə olunmuş kitablar nəşr edilmiş, onların dəstəyi ilə Uşaqların Müdafiəsi Agentliyinin “Uşaq jurnalı” (1936-1948) və “Uşaq və “Yuva” jurnalları çap olunmuşdur.

Bundan əlavə, həmin illərdə özəl nəşriyyat evləri də uşaq kitabları dərc etdirirdi.

Əsrin ilk onilliyi Azərbaycan siyasi və ədəbi həyatında mühüm əhəmiyyəti olan bir dönmə olmuşdur. Milli hərəkatın yaranması, onun ictimai-siyasi, ədəbi istiqamətdə inkişafı, milli məfkurənin yaranması və inkişafı məhz bu dövrə təsadüf edir. Saraçlı Ə. deyir ki, “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” kitabında yazır: “Milli tariximizin elə bir mərhələsi olmamışdır ki, bu dövr qədər zəngin, çoxcəhətli və çoxsahəli şəkildə inkişaf etsin, tarixi nəticələr (milli şüurun formalaşması və milli dövlətçiliyin yaranması) əldə etsin, iqtisadiyyatının ən yüksək zirvəsinə çatsın, Azərbaycanı bütün sahələr üzrə dünyaya bağlamış olsun” (Saraçlı, 2007).

Məhz milli şüurda, özünüdərk etmədə baş vermiş bu inqilab Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına şərait yaratdı.

Yeni yaranmış olan bu dövlət tariximizə yeni töhfələr versə də ədəbi-bədii düşüncəyə də təsirsiz ötüşmədi. Ədəbiyyatın əsas meyarı xalqın, onun ayrı-ayrı vətəndaşlarının milli tale probleminin həllinə yönəlmişdir. Əslində elə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bir dövlət olaraq yaranıb intişar tapması elə ədəbi düşüncənin milli ideologiya istiqamətində inkişafından qaynaqlanır. Bu ideologiyanın təşəkkülü isə milli mənlilik, milli müstəqillik və milli dövlətçilik prinsiplərinə bağlıdır.

AXC dövründə ədəbi həyatın mövzu və problematikası siyasi mühitin təsiri altında yaranıb inkişaf edirdi. Bu ədəbiyyatın əsas konsepsiyası azadlığa qovuşmuş olan millətin ideyalarının, arzu və ideallarının təsviri idi. Əhməd Cavad, Üzeyir Hacıbəyov, Məmməd Əmin Rəsulzadə, Yusif Vəzir Çəmənzəminli, Məhəmməd Hadi, Ceyhun Hacıbəyli, Əliabbas Müznib, Ömər Faiq Nəmanzadə, Abdulla Şaiq, Cəfər Cabbarlı və digərlərinin əsərlərində milli oyanışa, düşüncəyə təsir edəcək xüsusiyyətləri görməmək mümkün deyil. Bədii ədəbiyyatda vətənə, millətə, dövlətə, bayrağa sevgi və hörmət hissləri aşılardan əsərlər yazılıb yaradılırdı. AXC-nin yaranmasında misilsiz xidmətləri olan quruculardan biri Məmməd Əmin Rəsulzadə yazırdı: “Ey millətin Lisamül-qeybi olan şairlər, ədiblər, millətin əməllərin, ülvi niyyət və məqsədlərini oxşayınız, kəndisinə millət sevgisi, vətən məhəbbəti, hürriyyət eşqi təlqin ediniz” (Saraçlı).

Bu proses uşaq ədəbiyyatında da özünü göstərdi. XX əsrdə yaranan uşaq əsərləri nümunələrində millilik, vətənə bağlılıq, xalqa sevgi hissləri aşılardı ki, bu da uşaq ədəbiyyatında milli mücadilə, azərbaycançılıq ideologiyasının intişarına yol açmışdır. Humanizm, mənəvi kökə bağlılıq, folklor

maraq üzərində təşəkkül tapan yeni tipli Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı məhz bu xüsusiyyətlərinə görə Türk uşaq ədəbiyyatı ilə oxşarlıq təşkil edir.

Bu dövrdə yaranan uşaq ədəbiyyatı nümunələrindən Abdulla Şaiqin “Gözəl bahar”, “Bir saat xəlifəlik”, “Çoban”, “İntiqamçı xoruz”, “Ürək tikmək, yaxud Qurban bayramı” C.Məmmədquluzadənin “Poçt qutusu”, “Usta Zeynal”, “Kamança”, A. Divanbəyoglundun “Fəhlə” “İlan”, İ. Musabəyovun “Xoşbəxtlər”, Y.V.Çəmənşəminlinin “Əziz”, “Həkim”, A. Şaiqin “Məktub yetişmədi”, “Köç”, S. M. Qənizadənin “Allah xofu”, Ə.Haqverdiyevin “Ata və oğul”, “Bomba” və başqalarının adlarını çəkə bilərik.

Əsrin əvvəllərində Türkiyədə ideologiyada milli mücadilə uğrunda mübarizə aparan şairlərdən biri də Mehmed Akif Ərsoy olmuşdur. Milli şair Mehmed Akif Ərsoy əsərlərində gündəlik həyat tərzini ilə bağlı baş verən hadisələri şərh edərək, sosial yaralara toxunur, təhsil, öyrədici mövzuları hədəf seçir.

Şeirlərində səfalət, yoxsulluq, əzab kimi mövzuları əsas problem kimi qoyarkən gerçəkliyin təsvirinə nail olur, əsərin qəhrəmanının çarəsizliyini göz önündə sərgiləyərək insanlarda mərhəmət hissini oyatmağa çalışır. O, yaşadığı cəmiyyətdə gördüyü uğursuzluqlar, dinin yanlış anlaşılması və təbliği kimi mövzuları təhlil predmetinə çevirirdi. Milli problemlər, elm, din, sivilizasiya kimi mövzulara köklənən yazıçı yaradıcılığında bu mövzuları xüsusilə diqqətə çatdırırdı.

“Bu cihetdən hani hiç yılmasın oğlum gözünüz

Sade Garbın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.

O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin

Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.

Fen diyarında sızan nâ mütenahî pınarı

Hem için, hem getirin yurda o nafi suları

Aynı menbaları ihya için artık burada

Kafamız işlesin oğlum: Kanal olsun arada.” (Çeçen,2011)

Şeirlərində təhsilə, elmə yüksək dəyər verən şair bu misralarda da uşaqlara gecə-gündüz elm uğrunda çalışması tövsiyə edir.

Mehmed Akif Ərsoy üçün nur yuvasına doğru qaçmaq, elm sahibi olmaq şəxsiyyətimizi itirmədən elm sahibi olmaqdır. Uşaq ədəbiyyatının hədəfləri baxımından uşaqların inkişafda olan daxili və xarici dünyalarına yardımçı olmağa nail olmaq üçün bu düşüncələrini yeni nəsillərə ötürməsinin yararlı olacağını düşünürük.

“Səfahətdən Hekayələr” adlı əsərdə “Seyfi Baba” hekayəsi məzmunca yüksək dəyər kəsb edir. Şeirlərində bəşəri sualları, mövcud cəmiyyətdəki qüsurları mövzu hədəfi seçən şair ictimai nöqteyi-nəzərdən yeni nəsillərə örnək olacaq bir münasibət sərgiləyir. M.A.Ərsoyun qələmə aldığı uşaq ədəbiyyatı nümunələri insanlara qarşı humanist münasibət, yoxsullara yardım, uşaqların halal zəhmətə alışdırılmasını təlqin etmək baxımdan dəyərlidir (Bakiler, 1986).

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatında M.A.Ərsoy ilə eyni mövqedən çıxış edən, əsərlərində bəşəri mövzular, ideal cəmiyyət kimi anlayışları təbliğ edən, fəlsəfi və mütərəqqi ideyaların carçısı kimi çıxış edən yazarlardan biri də Hüseyn Cavid olmuşdur. Hüseyn Cavidin uşaqlar üçün qələmə aldığı poetik nümunələr onları həyatda şəxsiyyətə qarşı mübariz bir insan, şəxsiyyət kimi yetişməyə səsləyir, onlara qarşı vuruşmaq üçün oxucunu mədəniyyətə, maarifə, insanpərvərliyə, xeyirxahlığa, dostluğa, əməkdaşlığa çağırır. Bütün bunlar elə məharətlə təqdim edilir ki, hətta kiçikyaşlı uşaqlar belə, çətinlik çəkmədən bu yüksək keyfiyyətləri duya bilirlər.

Şairin “Qızlar məktəbində şeiri uşaqlar üçün nəzərdə tutularaq yazılmış dəyərli şeirlərdəndir. Şair Gülbahardan sorduğu suallara qənaətbəxş cavablar alır. Şeirin məzmunundan aydın olur ki, Gülbaharın atası bəyzadədir. Müəlliməsi Gülbahara dünya malından uzaq olmağı öyrədib, heç bir varda, dövlətdə,

qızılda gözü olmamasını aşılıyıb. Gülbahar müəlliməsinin dediyi kimi, “bir qızın ancaq bilgidir, təmizlikdir ziynəti” sözlərini anlayaraq yalnız Allaha və ona yaxın olan doğma insanlara sevgisini bölüşür:

- Öylə isə, geydiyın geyim nəçin böylə sadə?
Yoxmu sənin incilərin, altun bilərziklərin?
- Var əfəndim, var...lakin
Müəlliməm hər gün söylər, onların yox qiyməti,
Bir qızın ancaq bilgidir, təmizlikdir ziynəti .
- Quzum, yavrum! Adın nədir?
- Gülbahar.
- Pəki, sənin anan, baban varmı?
- Var.
- Nasıl, zənginmidir baban?
- Əvət, zəngin, bəyzadə...
- Öylə isə, geydiyın geyim nəçin böylə sadə?
Yoxmu sənin incilərin, altun bilərziklərin?
- Var əfəndim, var...lakin
Müəlliməm hər gün söylər, onların yox qiyməti,
Bir qızın ancaq bilgidir, təmizlikdir ziynəti.
- Çox doğru söz...
- Çox doğru söz... Bu dünyada sənin ən çox sevdiyın
Kimdir, quzum, söylərmisən?
- Ən çox sevdiyim ilkin
O allah ki, yeri-göyü, insanları xəlq eylər.
- Sonra kimlər?
- Sonra onun göndərdiyi elçilər.
- Başqa sevdiklərin nasıl, yoxmu?
- Var...
- Kimdir onlar?
- Anam-babam, müəlliməm, bir də bütün insanlar... (H.Cavid, 2007)

SONUÇ

M.A.Ərsoyun yaradıcılığındakı uşaq ədəbiyyatı nümunələrini tədqiq edərkən müşahidə etdik ki, o, uşaqlarda insana və cəmiyyətə qarşı həssas olmaq hissi aşılıyır, onlarda estetik zövq formalaşdırır, sosiallaşma, şəxsiyyət kimi yetişmək kimi mühüm problemləri ortaya qoyur. Din, tarix, vətənpərvərlik, milli birlik, milli şüur məsələlərini önə çəkən şair bu xidməti ilə XX əsrin əvvəllərində Türk uşaq ədəbiyyatının təşəkkülündə mühüm rol oynamışdır.

Hüseyn Cavidin uşaq şeirlərində şairin əsas amalı gənc nəslin əxlaqi cəhətdən yüksəlməsinə yönəlmişdir. O, çalışırdı ki, gələcəyin qurucusu olan uşaqlar həm mükəmməl şəxsiyyət kimi yetişsin, həm də, cəmiyyət üçün yararlı fərd olsun. Uşaq zəkasını öz həyat təcrübəsi ilə, bəşəriyyətin əsrlər boyu yaratmış olduğu ən yaxşı sərvətlərlə zənginləşdirməyə çalışırdı. Uşaqlara ithaf olunmuş şeirlərində böyük ədibin irəli sürdüyü problemlər, bir əsr bundan əvvəl yazılmasına baxmayaraq, bu günümüzdə də uşaqların mənəvi tərbiyəsi işində öz aktuallığını itirməmişdir.

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

KAYNAKÇA

1. “Mehmet Akif’te Sosyal Meseleler ve HZ. Ömer Duyarlılığı”, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Millî Birlik ve Bütünlük Sempozyumu/bildiriler, 12-14 Ekim 2011
2. Aytaş, Gıyasettin ve Yalçın, Alemdar. (2011). Çocuk Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.
3. Bâkiler, Yavuz Bülent. (1986). Ölümünün 50. Yıldönümünde Mehmet Akif Ersoy Ankara: Sevinç Matbaası.
4. Çeçen, Mehmet Akif (2011). “Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi”, Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı (Editörler: Doç. Dr. gener Demirel ve vd.), Ankara: Pegem A Yayıncılık. Demirel, gener. (2011).
5. Cerrah, Selim. (2011). “Asım şiirinde Sosyal Olayların Tahlili”, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Millî Birlik ve Bütünlük Sempozyumu/bildiriler, 12-14 Ekim 2011, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi.
6. Düzdağ, M. Ertuğrul. (2006). Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar III, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
7. Hüseyin Cavid. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Çarşıoğlu, 2004, 640 səh.
8. Saracılı Əflatun. Azərbaycan yazıçıları Cümhuriyyət dönəmində.Bakı: “Elm”, 2007, 424 səh.

MEHMET AKİF ERSOY VE HALİL RZA ULUTÜRK ŞİİRİNDE MİLLÎ MÜCADELE

THE NATIONAL STRUGGLE IN MEHMET AKİF ERSOY AND KHALİL RZA ULUTÜRK'S POETRY

Xedice İSGENDERLİ

Doç. Dr. ` Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü Yeni Azerbaycan Partisi Başkanı

ÖZET

Türk`ün istiklal mücadelesi ve vatan aşkı edebiyata da yansımış, bu konu üzerine eserler yazılmıştır. Milli şair Mehmet Akif Ersoy`un, Yurdakul vs. gibi şairlerin şiirlerinde istiklal mücadelesi ve vatan aşkı kendineözü bir şekilde anlatılmıştır.

Türkiye`de olduğu gibi, Azerbaycan halkı da bağımsızlığı uğrunda savaşmış, 30 yıldan sonra 2020`de kırk dört günlük II Karabağ savaşında ise kahramanlıkla zafer kazanmıştır. İstiklaliyet uğrunda mücadele ve zafer şiirlerin de anakonusuna dönüşmüştür. 1990 yıllarında Halil Rza Ulutürk, Bahtiyar Vahabzade, Gabil, Zelimhan Yagup, Sabir Rüstemhanlı, Nurengüz Gün vs. gibi şairlerin şiirlerinde bağımsızlık savaşı önemli yer kapsar.

Şiirlerinde vatan aşkı ve milli mücadeleye yer veren önemli şairlerden biri de Halil Rza Ulutürk`tür. O, hem konferansları, hem de şiirleri ile vatana hizmette bulunmuştur. Onun şiirlerinde vatan harayı, milli mücadele slogana dönüşür. Bu duygu onun ilk şiirlerinden başlayarak karşımıza çıkar. Örneğin, 1962`de kaleme aldığı “Ana dili” şiirinde dilimizi mahfetmeğe çalışanlara şiddetle karşı çıkar.

Bildiride, Mehmet Akif Ersoy ve Halil Rza Ulutürk`ün edebi kişiliği, vatan aşkı, milli mücadelesi kıyaslamalı şekilde araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık Savaşı, Mehmet Akif Ersoy, Halil Rza Ulutürk, Millî Mücadele, Karabağ Sorunu.

ABSTRACT

The struggle for Turkish independence and love for the motherland are also reflected in literature, and works have been written on this subject. National poet Mehmet Akif Ersoy, M.E.Yurdakul etc. In the poems of such poets, the struggle for independence and the love of the homeland are described in their own way.

Just like in Turkey, the people of Azerbaijan fought for their independence, and 30 years later, in 2020, they won the forty-four-day Karabakh war heroically. The struggle for independence and victory has become the anaconus of poetry. In the 1990s, Khalil Rza Ulutürk, Bahtiyar Vahabzade, Gabil, Zelimhan Yagup, Sabir Rüstemhanlı, Nurengüz Gün and others. In the poems of such poets, the war of independence occupies an important place.

Khalil Rza Ulutürk is one of the important poets in his poems, who took part in the love of the homeland and the national struggle. He served the country with both his conferences and his poems. In his poems, the place of the homeland becomes the slogan of the national struggle. This feeling comes to us starting from his first poems. For example, in his poem "Mother Tongue", written in 1962, he strongly opposes those who try to destroy our language.

In the article will be investigated comparatively Mehmet Akif Ersoy and Khalil Rza Ulutürk's literary personality, love of country and national struggle.

Keywords: Independence War, Mehmet Akif Ersoy, Halil Rza Ulutürk, War of Independence, Karabakh Problem

GİRİŞ

Xəlil Rza 1932-ci ildə Salyanda doğulmuşdur. Ədəbiyyata kiçik yaşlarından meyil etmiş, Salyan şəhər kitabxanasının ədəbiyyat dərnəyinə üzv olmuşdur. “Abşeron” adlı ilk şeirini 1948-ci ildə qələmə almışdır. Xəlil Rza Azərbaycan dilinin saflığı və bu dilin başqa dillərin təsirinə məruz qalmaması üçün həyatı boyu mübarizə aparmışdır. Hətta dostları arasında yabançı sözlərdən istifadə edənləri beş qəpik cərimə etmişdir. Bunun əksi olaraq Azərbaycan dilində təmiz danışan insanları isə 1 manat məbləğində mükafatlandırmışdır. Bununla o, öz dilinin təmizliyinə, şirinliyinə nail olmaq istəyirdi. Sabir Rüstəmxanlı X.Rza haqqında belə deyirdi: “Xəlil Rzanı başa düşməyənlər çox idi. Onun cəsarətli vətəndaşlıq şeirlərini dinləməkdən belə qorxanların sayı min-min idi. O, kürsüyə qalxanda durub salonu tərk edirdilər. Xəlilin antisovet, antiimperiya çıxışlarına dəlilik kimi baxanlar, onun səsinə kəsməyə çalışan, yüksək kürsülərə yolunu bağlayan, onu kiçiltmək istəyənlər Xəlil Rza istedadının Allah vergisi olduğunu, şairin Allah hökmü ilə danışdığını dərk edə bilmirdilər”.

Bu amal uğrunda XIX əsrin sonları, XX əsrin əvvəllərində M.Şahtaxtılı, C.Məmmədquluzadə, Ö.F.Nemanzadə, Ə.Hüseynzadə, Ü.Hacıbəyov və digərləri maarifpərvər ziyalılar doğma ana dilinin təmizliyi, saflığı uğrunda daim mübarizə aparmış, ana dilində milli mətbuatı yaratmışlar. X.R.Ulutürk yaradıcılığını 3 mərhələdə təhlil etmək olar:

1. Sovet dövrü
2. Milli azadlıq hərəkatı, meydan dövrü
3. Müstəqillik dövrü

Təsadüfi deyil ki, bu sevgi onun həyatında dərin izlər buraxmışdır. Onun övladı Təbriz Xəlilbəyli Qarabağ savaşında həyatını itirmiş, Azərbaycanın Milli qəhrəmanıdır.

Şair həmişə təqiblərə məruz qalmışdır. O, 1950-ci illərdə “ov” imzası ilə sovet dövrünü tərənnüm edən poemalar yazmışdır. 1980-ci illərdə Xalq hərəkatı genişləndiyi zaman şairin səsi Azərbaycanın bütün bölgələrində eşidilirdi. O, xalq hərəkatına qoşulmuş, bütün çıxışlarında rus şovinst siyasətini doğma torpaqlarımıza təcavüz edən erməni daşnaklarını ifşa edirdi. 1990-cı il 20 Yanvar hadisələri Azərbaycanın yaddaşında soyqırım, qətlə kimi həkk olunmuşdur. M.Qorbaçovun soyqırım siyasəti və onun əlaltılarının törətdiyi bu vəhşilik tarixin qanlı yaddaşına çevrilmişdir. Bakı gülləboran edilmişdir. 1990-cı il yanvarın 26-da Xəlil Rza SSRİ dövlət Təhlükəsizlik komitəsi tərəfindən həbs edilir. Şair Moskvaya Lefortovo həbsxanasına göndərilir. Sorğu-sual, ağır ittihamlar, dözülməz zindan həyatı onun iradəsini qıra bilmir. 8 ay 13 gün şair qəlbinin azadlıq işığında “Lefortovo gündəliyi”ni, 200-dən çox şeir və məktublarını qələmə alır. Bu zaman şair “Ulutürk” təxəllüsünü götürür. Bu zamana qədər o, “Xəlil Xəlilov”, “Xəlil Xəlilbəyli”, “Xəlil Odsevər”, “Xəlil Rza” təxəllüsləri ilə şeirlərini çap etdirirdi. Şairin vəfatından sonra ömür-gün yoldaşı Firəngiz xanım şairin şeirlərini, gündəliklərini, tərcümələrini nizama salıb “Xəlil Rza Ulutürk” imzası ilə çap etdirmişdir. Xəlil Rza şəkər xəstəsi idi, həbsxana həyatı onun səhhətinə ciddi ziyan vurur. 1991-ci il mayın 6-da Ulutürk “Türk milləti mükafatı laureatı” ödünə layiq görülür. 1992-ci ildə isə “Xalq şairi” fəxri adını alır. Süleyman Dəmirəlin tapşırığı ilə Cərrah Paşa adına Şəfa evində onun şəkərini və gözlərini müalicə edirlər. Xəlil Rza 1994-cü iyunun 22-də 62 yaşında dünyasını dəyişir və Fəxri Xiyabanda dəfn olunur. Ölümündən sonra isə “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilir.

Şairin 1962-ci ildə yazdığı “Ana dili” şeirində bir üsyan, bir fəryad var idi. Sanki misralar alov saçır:

Kim qoruya bilməyirsə
Öz yurdunu, yuvasını,
udmasın yurd havasını.

Kim qorumur öz dilini,
itsin mənim gözlərimdən ilim-ilim,
O sahili bu sahilə birləşdirən
polad körpüm, qılıncımdır,
günəşimdir mənim dilim!

Şair vətəni bütöv, azad görmək istəyirdi. O istəyirdi ki, hər bir vətəndaş öz xalqının azadlığı uğrunda mübarizə aparsın. O, öz səsinə yüksəlir, sanki vətənə üz tutub hayqırırdı:

Sürünmüşən iki əsr,
Övladların əsir-yesir,
Nə qəm, adın çəkiləndə
Yad hələ də zağ-zağ əsir.
... Sən can dedin, çor dedilər,
Haqqını basıb yedilər.
Pak, müqəddəs torpağını
Parçalayıb çeynədilər.
O qurdlara sən vermə can,
Qalx ayağa, Azərbaycan!
... Dəmir-beton qapıları
Tay-tay açan, şölə saçan
Yer titrədən, göy gurladan,
Ulduzları öpüb-qucan,
Nə yaralı, nə yarımcan,
Bizə nəfəs, bəşərə can -
Qalx ayağa, Azərbaycan!

Milli azadlıq hərəkatının Meydan dövründə şairin şeirləri düşməyə alov saçır və xalqı birliyə səsləyirdi. 1990-cı il faciəsi şairin yaradıcılığında bir məşəl kimi yanırdı. O, bütün sağlamlığını bu mübarizədə itirsə də, meydanlardan əl çəkmir, gənclər arasında alovlu çıxışlar edirdi. O, türk elini, türk xalqlarını möhkəm bir yumruq kimi görmək istəyirdi. Onun mübarizəsi yurduna göz dikən mənfur qonşular idi. Şairin səsinə vətəni sevməyə hər bir azərbaycanlı səs verirdi:

Biz Türkünə elləriyik,
Qeyrət, qüdrət selləriyik.
Daşnakları qovan bizik,
Dar gözləri ovan bizik.
Yetər meydan suladılar,
Yurdumuzu taladılar.
Bakımızı əzizləyək.
Əqrəblərdən təmizləyək!
Şölə versin bu ləl, mərcan

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Ermənisiz Azərbaycan!

Şairin yaradıcılıq dairəsi o qədər genişdir ki, bu dar çərçivəyə sığa bilməz. Ömür-gün yoldaşı Firəngiz xanım X.R.Ulutürkün 63 adda kitabını çap olunmuş və olunmamış gündəliklərini nəzərə alanda heyrlənməmək olmur. Şairin əsərlərinin tədqiqatçılarından biri olan filologiya elmləri doktoru, professor Əlizadə Əsgərli şairin 80-ci illər yaradıcılığından bəhs edərək yazır: “1980-ci illərin şeirləri mənəvi dəyərləri, humanist keyfiyyəti ilə seçilib. Sənətkarın humanizmi müasir şəraitdə azad, müstəqil və demokratik keyfiyyətlər qazanıb. Mənəvi-tarixi, qan-idrak yaddaşı ifadə edib”. Şairin ən sevilən şeiri azadlıq aşıqlərinin qəlbində bir ömür yaddaşına çevrilib. Onun üçün ən şirin nemət azadlıq idi. Nə şirin sözdür, azadlıq!

Azadlığı istəmirəm zərrə-zərrə,
qram-qram!
Qolumdakı zəncirləri qıram gərək,
qıram, qıram!
Azadlığı istəmirəm bir həb kimi,
dərman kimi
İstəyirəm
Səma kimi,
Günəş kimi,
Cahan kimi!
Çəkil, çəkil, ey qəsbkar,
Mən bu əsrin gur səsiyəm!
Gərək deyil sısqə bulaq,
Mən ümmanlar təşnəsiyəm!!!

Türk xalqının azadlıq fədaisi Məhməd Akif Ərsoy cəmi 63 il ömür sürdü. Bu 63 il ömür kəsiyində xalqını, millətini azad, firavan görmək istədi. Oxşar bir tale, oxşar bir həyat! Hər iki şair azadlıq fədaisi, hər iki şair ömrünü əzablarla keçirmiş, xəstəlikdən dünyasını dəyişmişdir. Məhməd kifin ilk şeiri “Qurana xitab” adlanır. 1908-ci ildən əruz vəznində şeirlər yazmışdır. O, yaradıcılığında insanların dərdlərini, sıxıntılarını qələmə almışdır. “Çanaqqala şəhidləri” dastanı onun ilk böyük dastanıdır. Bursanın işğalı ilə bağlı yazdığı “Bülbül” şeiri isə onun ikinci dastanıdır. Şairi xalqına, millətinə, türk dünyasına sevdiren üçüncü əsəri isə Türkiyə İstiqlaliyyət müharibəsinə həsr etdiyi “İstiqlal marşı”dır.

Qorxma, sönməz bu şəfəqlərdə üzən al bayraq;
Sönmədən yurdumun üstündə yanan ən son ocaq.
O mənim millətimin ulduzudur, parlayacaq;
O mənimdir, o mənim millətimindir ancaq.
Çatma, qurban olum, çöhrəni ey nazlı hilal!
Qəhrəman xalqıma bir gül! Nə bu şiddət, bu cəlal?
Sənə olmaz tökülən qanlarımız sonra halal...
Haqqıdır, haqqa tapan, millətimin istiqlal!

Məhməd Akif Ərsoyun vəfatının 75-ci ildönümü və Türk İstiqlal Marşının qəbul edilməsinin 90-cı ildönümü səbəbilə 1911-ci il “Məhməd Akif Ərsoy ili” elan edilmişdir. İllər keçsə də, hər iki azadlıq aşığı insanların qəlbində daim yaşayacaqdır.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

QAYNAQ

Bağışla, ey vətən. Bakı, “Qorqud” nəşriyyatı, 1996, 146 s.

Ömür kitabını yazan şairə. Bakı, “Mütərcim” nəşriyyatı, 1998, 110 s.

Lefortovo zindanında. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1998, 240 s.

Xəlil Rza. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2005.

AKİF'İN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK VE ÇOCUKLUK TEMASI ÜZERİNE **ON THE THEME OF CHILD AND CHILDHOOD IN AKİF'S POEMS**

Mehmet KAHRAMAN

Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, Uygulamalı
Dilbilim Anabilim Dalı, ORCID ID: 0000-0003-3785-2090

ÖZET

Genel ifadeyle bebeklik ve ergenlik çağları arasındaki insana çocuk denir. Ancak bilim dilinde eken bebeklik, bebeklik; ilk ve son çocukluk, ergenlik ve gençlik dönenleri şeklinde çok ayrıntılı biçimde ele alınıp incelenmektedir. Bizim kültürümüzde askerliğini yapmamış her birey çocuk kabul edilirken kızlar için bu durum evli olmak şeklinde algılanmaktadır. İnsanın duygu ve düşünce dünyasına hitap eden şiirlerde çocuk, gelişmişliğin olarak görülürken evi yuva yapan, aileyi birleştiren, neslin devamını sağlayan varlık anlamına gelmektedir. Akif'in eserlerinde çocuk ve çocukluk temasını işleyen pek çok şiir mevcuttur. Bu şiirlerde anlatılan çocuk, kimi zaman caminin içinde koşan, oynayan hatta biraz da yaramazlık eden, kimi zaman da rahlede kuran okuyan, eğitim yapan bir birey olarak tasvir edilir. 'Asımın Nesli' şiirinde de Akif'in ideallerini süsleyen 'Altın Nesil' olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak Akif için çocuk, eğitilen, terbiye verilen ve gelecekte hayırlı nesil olması beklenen varlıktır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Şiirde Çocuk teması, Akif'in Şiirlerinde Çocuk.

ABSTRACT

Generally speaking, a person between infancy and adolescence is called a child. In our culture, every individual who has not completed his military service is considered a child. However, for girls, this is perceived as being married. However, in the language of science, infancy, infancy; first and last childhood; It is handled and studied in great detail as adolescence and youth returnees. In poems addressing the world of human emotions and thoughts, while the child is seen as developed, it means the entity that makes the house a home, unites the family, and ensures the continuation of the generation. There are many poems in Akif's works that deal with the theme of children and childhood. The child described in these poems is sometimes depicted as an individual who runs, plays or even misbehaves in the mosque, and sometimes reads the Koran in the rahle and teaches education. In the poem "Asımın Nesli", it appears as the "Golden Generation", which embellishes Akif's ideals. In general, for Akif, child means the generation that is educated, given to subjects and auspicious to the future.

1.GİRİŞ

Genel ifadeyle bebeklik ve ergenlik çağları arasındaki insana çocuk denir. Bir insan olarak çocuk, evi yuva yapan, neslin devamını sağlayan, aileyi sevgiyle kuşatan, toplumsal bir varlık olarak değerlendirilebilir. Toplumların geleceğini sağlamak inşa etmek için çocukların iyi yetiştirilmesi şarttır. Çocuk seslenme, yürüme ve konuşma kabiliyetleri kazandıktan sonra topluma katılmaya başlar. Bu katılım çocuğun aile bireyleriyle temasları neticesinde şekillenen davranış kalıplarını kullanarak oyun arkadaşları ve akran gruplarıyla iletişim kurar ve vakit geçirmeye devam eder. Eğitimciler göre 0-2 yaş aralığı bebeklik, 2-6 yaş ilk, 6-13 son çocukluk dönemlerini kapsar. Yine 13-15 yaş aralığı ergenlik dönemi ile birlikte çocukluk döneminin bittiği gençlik döneminin başladığı kabul edilir. Gençlik ise, ergenliği de kapsayan ve üst yaş sınırının daha geniş olduğu bir dönemdir. Bu açıdan bakıldığında gençlik dönemi, ergenliği içine alan ve yaş özelliklerini de bünyesinde taşıyan bir gelişim dönemidir. Ama bu tanımlamalar görece ve kesin sınırları olmayan toplumlara, kültürlerle ve coğrafyalara göre

değişkenlik gösterir. Çocuk kavramını değişik bakış açılarına göre farklı şekillerde tarif etmek mümkündür.

Yukardaki bilgiler çocuğun fiziksel gelişini tanımlamaya çalışırken bireylerin gelişim dönemleri içerisinde, ahlaki gelişim çok önemli yer tutar. Bu bağlamda bireylerin gelişimlerini açıklayan birçok ahlâkî gelişim kuramından söz edilebilir. Bu kuramlardan en çok bilinenleri, psikanalitik kuram, toplumsal öğrenme kuramı, Piaget ve Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramları sayılabilir. Akifin şiirlerinde çocuk,

Türk şiirinde çocuk temasını işleyen birkaç isim zikretmek gerekirse, Karaşta'nın (2008) Yeni Türk Şiirinde Çocuk, Çetintaş, (2006) Safahat'ın Çocukları, Atunya, Hüseyin (2012). Türk Çocuk Edebiyatı Kaynakçası adlı kaynakça çalışmasında 500'den fazla bilimsel yayın/yazıya yer verilmiştir. Türk edebiyatında hemen hemen bütün şairleri şiirlerinde çocuk temasına yer verdikleri görülür. Mesela Cahit Sıtkı Tarancı'da çocuk afacan, yerinde duramayan zıpzıp zıplayan oyun çocuğudur.

“Bu bahar havası, bu bahçe;

Havuzda su şırl şırıldır.

Uçurtmam bulutlardan yüce,

Zıpzıplarım pırl pırlıdır.

Ne güzel dönüyor çemberim;

Hiç bitmese horoz şekerim!

Cahit Sıtkı Tarancı

Akif'in şiirlerinde çocuk, doğan büyüyen, gelişen ve eğitilerek topluma katılan bir insan olarak yer alır ki çocuk farklı hallerde tasvir edilir ve çocuğun farklı ihtiyaçları gözetilerek yazılan başka şiirler vardır. Akifin çocuk terbiyesi için kaleme aldığı şiirde:

Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!

Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.

Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;

Gelen incelmış adam devri, hemen yontulunuz.

Ama dikkatli olun: Bir kafanız yontulacak;

Sakın aldanmayın: İncelmeye gelmez kolunuz!

Mehmet Akif Ersoy Safahat'an

“Köse İmam”da söylediği

Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!

İhtiyarlar, karılar bir de küçükler; bunlar

Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;

Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?

Mehmet Akif Ersoy Safahat'an

Akif'in çocuk temalı şiirlerinde kuşaklar arası çatışmalara değinerek gençliğin dikkatini çekerken Koca Karı ile Ömer ve Mahalle Kahvesi gibi şiirlerinin çizgi film tadında kurgusal sunulması ve karakterin de toplumun içinde hemen hemen her köşe başında rastlanacak türden insanlardan seçilmesi onun yaşadığı topluma, insan ve çocuklara karşı ne kadar duyarlı olduğunu gösterir. Âsim şiiri, şairin idealize edilmiş insanve gençlik tipini çocuk ve gençlik teması bakımında üzerinde etrafıcak durulması gereken tipler olduğu çok açıktır. Bu bağlamda Akif'in şiirlerinde çocuk olgusu ve çocuk teması bir bütünlük içinde ele alınıp kavramdan kapsam ve içerik örnekleri verilerek anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Şiirde Çocuk teması, Akif'in Şiirlerinde Çocuk.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde çocuk ve çocukluk temasını işleyen örneklerden hareketle şairin yaşadığı dönem çocuk ve çocukluk hallerinin şiirlere yansıma durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. Çalışmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi,

Bu çalışmada tarama ve derleme yönteminden yararlanılmış olup safahat adlı kitap evreni, Akif'in çocuk temalı şiirleri örneklemi oluşturmaktadır.

4. SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy, şiir dünyasında kendine has anlatım tarzı geliştiren ve geniş tema çeşitliliğiyle adından çokça söz ettiren bir şairdir. Akif'in çocuk temalı şiirleri dil, üslup ve anlatımıyla farklılık arz etmektedir. Bu farkı yaratan Akif'in şiirlerinde kuşaklar arası anlayış ve çatışmalara yer vermesi okuyucularının dikkatini çeker. Koca Karı ile Ömer ve Mahalle Kahvesi gibi şiirlerinde çizgi film tadında kurgusal dil kullanmıştır. Bu şiirlerinde yer alan karakterler toplumun içinde hemen hemen her köşe başında rastlanacak türden insanlardan seçilmesi onun içinde yaşadığı toplumu iyi gözlemlediği, insanlara karşı ne kadar duyarlı olduğu ve bu toplumun sorunlarını açıkça dile getirdiğini göstermektedir. Âsım şiiri, şairin idealize edilmiş genç tipini temsil ederken, çocuk ve gençlik teması bakımında üzerinde etraflıca durulması gereken tipler olarak dikkat çekmektedir. Neticede Akif'in şiirlerinde çocuk olgusu ve çocuk teması bir bütünlük içinde ele alınıp kavramdan kapsam ve içerik örnekleri verilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Gürel, Ziki (2016), Âkif'in Eserlerinde Çocuk, Çocukluk ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi (S. 8) 185-209
- Karataş, Turan. (2008). Günümüz Türk Şiirinde Çocuk Teması. KÜTHK, s.198-203.
- Çetintaş, Dilek, (2006) Safahat'ın Çocukları, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu, Burdur: 12-19 Kasım 2008.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Çocuk Vakfı yayınları.

MEHMET AKİF ERSOY'UN MİSİR HAYATI VE KUR'ÂN-I KERİM MEALİ

MEHMET AKİF ERSOY'S LIFE IN EGYPT AND THE TRANSLATION OF THE HOLY QURAN

Talip ÇUKURLU

Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

ORCID: 0000-0002-5164-6720

ÖZET

Hayatı, milleti ve devleti için çeşitli hizmetlerde geçen ve vatanını çok seven Mehmet Akif 1925 yılında Mısır'a gitmiş ve 11 yıl sonra 1936 yılında ağır hasta olarak yurda dönmüştür. Akif'in Mısır'a, II. Meclise kabul edilmediği için veya polis takibine maruz kaldığı için gittiği düşünülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Meali yazma vazifesini 1925 yılında kurul kararıyla Mehmet Akif'e vermiştir. Akif, Mısır hayatının uzun bir bölümünü bu iş için ayırmıştır. 1931 yılında mealin yazımı tamamlandığı halde O, meali teslim etmeyeceğini bildirmiş, yapılan anlaşma feshedilmiştir. Akif, yurda dönüşü esnasında meali yanında getirmeyip Yozgatlı İhsan Efendi'ye bırakmış, Mısır'a tekrar dönmeden ölürse yakılmasını vasiyet etmiştir.

Bu bildirinin amacı, Akif'in Mısır'a gitme nedenleri irdeleyerek, Mısırdaki kaldığı sürede yaşadığı önemli olaylar, Türkiye'deki dostlarıyla mektuplaşmaları ve bunların üzerinden nasıl bir ruh haline sahip olduğunu tespit etmektir. Ayrıca, Kur'an mealini yazdığı süreçte yaşadıkları ve tercüme bitirdiği halde teslim etmeme nedenleri üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Mısır, Kur'an-ı Kerim Meali, Yozgatlı İhsan Efendi

ABSTRACT

Mehmet Akif, who spent his life, nation and state in various services and loved his homeland very much, went to Egypt in 1925 and returned home in 1936, 11 years later, as seriously ill. It is believed that Akif went to Egypt because he was not admitted to the Second Assembly or because he was subjected to police pursuit. The Presidency of Religious Affairs gave the task of writing the translation of the Holy Quran to Mehmet Akif in 1925 with the decision of the board. Akif devoted a long part of his Egyptian life for this job. Although the translation of the Quran was completed in 1931, he declared that he would not deliver the work and the agreement was terminated. During his return home, Akif did not bring the work with him and left it to İhsan Efendi of Yozgat, and if he died before returning to Egypt, he bequeathed it to be burned.

The purpose of this paper, by analyzing the causes Akif go to Egypt, where important events during his stay in Egypt, correspondence with their friends in Turkey and how to identify that it has become a spirit out of them. In addition, the events he experienced in the process of writing the translation of the Quran and the reasons for not delivering the work even though it was completed will be discussed.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Egypt, Translation of Holy Quran, İhsan Efendi of Yozgat

1. MEHMET AKİF ERSOY'UN HAYATI (Özetle)

Akif Aralık 1873'te İstanbul'da doğmuştur. Babası küçük yaşta tahsil için Arnavutluk'tan İstanbul'a gelmiş sonra Fatih Medresesi'nde müderrislik yapmış Mehmed Tahir Efendi'dir. Annesi aslen Buharalı olup Tokat'a yerleşmiş Emine Şerife Hanım'dır.

Akif ilk eğitiminin önemli bir kısmını babasından almıştır. Safahat'ta babasını “Hem babam hem hocam, ne biliyorsam kendisinden öğrendim” diyerek tanıtmıştır. Akif, Mülkiye Mektebi'nin yüksek kısmının birinci sınıfında okurken babası vefat etmiştir (1888, 15 yaşında). Hızlıca meslek sahibi olabilmek için 1889'da Mülkiye Baytar Mektebi'ne girmiştir. Aynı yıl çıkan büyük Fatih yangınında evleri yanmasına rağmen okulu birincilikle bitirmiştir (1893, 20 yaşında).

Ziraat Bakanlığı'nda müfettiş yardımcısı olarak memuriyete başlayan Akif Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde dolaşarak bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalar yaptı. Bu arada orduya asker alımı için Şam ve civarında görev yaptı. Hafızlığını da kendi kendine bu yıllarda tamamladı.

II. Meşrutiyet'in ilanında sonra Ebu'lulâ Mardin ve Eşref Edip'le birlikte Sırat-ı Müstakim dergisini çıkarmaya başlamış ve bu derginin baş yazarlığını yapmıştır. (27 Ağustos 1908). Aynı zamanlarda İstanbul Darülfünunu'nda, Darüledep'te, Darül Hilafeti'l-Aliyye Medresesi'nde derslere girmiştir.

Haksızlığa tahammül edemeyen Akif, müdürünün haksız yere görevden alınması üzerine memuriyetten istifa etmiştir (11 Mayıs 1913). (Zalimi alkışlayamam, zulmü asla sevemem... şiirini bu olay üzerine yazmıştır). İttihat ve Terakki'nin savunduğu fikirlere, Ziya Gökalp'in kavmiyetçi fikirlerine, din karşıtı yazılara karşı çıktığı için hükümet tarafından İstanbul Darülfünunu'ndaki görevi bırakılmış, Sebilürreşad birkaç defa kapatılmıştır.

Akif, 1914 yılı başlarında Mısır ve Medine'ye iki aylık bir yolculuğu çıkmış aynı yılın sonlarında Teşkilât-ı Mahsûsâ'nın verdiği görevle üç aylığına Berlin'e gitmiş, esir düşmüş Müslüman tebaaya bağımsızlıklarını kazanmaları için gayret etmeleri hususunda konuşmalar yapmıştır. Mayıs-Ekim 1915 arasında ise Şerif Hüseyin isyanına karşı halkın devlete olan bağlılığını devam ettirmek amacıyla Eşref Sencer Kuşçubaşı'nın başkanlığını yaptığı heyetle Necid bölgesine gitmiştir. Necid Çöllerinden Medine'ye şiiri bu sırada kaleme alınmıştır.

Ağustos 1918'de Darül Hikmeti'l İslâmiyye başkatibi oldu. Milli Mücadele hareketine katılmak için Şubat 1920'de Balıkesir'e giderek Kuvayı Milliye heyetiyle görüştü. Oradan İstanbul'a geçti, işgalin şiddetlenmesi ve sansürün artması nedeniyle gizlice 10 Nisan 1920'de gizlice yola çıkarak 24 Nisan'da Ankara'ya geldi. Hacı Bayram Camii'ndeki ilk vaazının ardından vazifesinden izinsiz ayrıldığı gerekçesiyle Darül Hikmeti'l İslâmiyye'deki görevinden azledildi. Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi üzerine Burdur milletvekili seçildi (5 Haziran 1920). Milli mücadelenin verildiği cepheleri dolaşarak vaazlarını sürdürdü. Nasrullah Camii'ndeki vaazı bastırılarak cephelere dağıtılmıştır.

12 Mart 1921'de İstiklal Marşı Meclis'in ittifakıyla kabul edildi. Milli zaferin ardından yeniden teşekkür eden ikinci mecliste Akif aday gösterilmedi. 1923-1924 yıllarının kışlarını Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'da geçirmiş, Ekim 1925'ten Haziran 1936'ya kadar da Mısır'da kalmıştır. Mısır'dan ağır hasta olarak dönen Akif, 27 Aralık 1936'da Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat etti. Resmi makamların ehemmiyet vermediği cenazesi Edirnekapı Mezarlığı'nda Babanzade Ahmed Naim'in yanına defnedildi. 1960 yılındaki yol çalışması nedeniyle bu iki kabir ve Süleyman Nazif'in kabri Edirnekapı Şehitliği'ne nakledildi. 1986 yılının Mehmet Akif yılı ilan edilmesi sebebiyle Kültür Bakanlığı tarafından kabri yeniden yapıldı. (Andı-Akay, 2010: 17-47; Bakiler, 2006: 50-56; Doğan, 2011: 127-134; Kara, 2012: 11-40; Kurnaz, 2011: 13-24; Okay-Düzdağ, 2003: 432-439).

2. MEHMET AKİF ERSOY'UN MISIR HAYATI

2.1. Mehmet Akif Ersoy Mısır'a Şapka Takmamak İçin Mi Gitti?

Geniş bir halk kitlesi arasında Mehmet Akif'in Mısır'a şapka takmamak için gittiğine dair söylentiler bulunmaktadır. Halbuki olayın tarihsel sürecine baktığımızda bu iddianın doğru olmadığı görülmektedir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1925'te Kastamonu şapkaya dair konuşmasını irad etmiştir. Bu konuşmadan üç ay sonra, 25 Kasım 1925'te “Şapka Kanunu” yürürlüğe girmiş ve bütün memurların giymesi zorunlu hale gelmiştir. Akif ise Mısır'a 1925 Ekim'inde yani kanun yürürlüğe girmeden bir ay önce Mısır'a gitmiştir.

Akif'in şapka hakkındaki görüşlerini öğrendiğimiz hatıralar da mevcuttur. Bunlardan biri Balıkesir Çağlayan Gazetesi sahibi Ruhi Naci Sağdıç'ın hatırasıdır. Sağdıç, Hasan Basri Çantay, Neyzen Tevfik, Akif ve birkaç kişi Sirkeci'deki Karesi Otel'i'nin bahçesinde otururlarken geçen konuşmada Akif'in, "şapka için artık icma-i ümmet var, tabii ki hep giyeceğiz" dediği ve ertesi gün başında bir kasket görüldüğünü söylemiştir (Çantay, 1966: 262).

Başka bir hatıradan ise 1928 yılında büyükelçi olarak Afganistan'a giderken Kahire'ye uğrayan Yusuf Hikmet Bayur, Kahire'de Akif'le görüşmüş ve aralarında şu konuşma geçmiştir:

"...Saatlerce konuştuk. Şapka kanunu yüzünden yurttan ayrıldığının sanıldığını söylemem üzerine: Yok canım, öyle şey olur mu? Müslümanlık, fes veya şapkayla mıdır sanki?.. dedi (Tevetoğlu, 1986:548).

Hatıralardan da anlaşıldığı üzere Akif, şapka takmak ya da takmamak meselesi için Mısır'a gitmemiştir.

2.2. Mehmet Akif Ersoy Mısır'a Hangi Nedenlerle Gitmiş Olabilir?

Mehmet Akif Ersoy'un birden fazla nedenle Mısır'a gittiği düşünülebilir. Örneğin, Akif, hem baytarlık zamanında hem Milli Mücadele döneminde, ülkeyi karış karış gezerek devleti ve milleti için büyük fedakarlıklarda bulunmuştur. Hatta Teşkilat-ı Mahsusa tarafından verilen özel görevlerle yurtdışı seyahatleri de yapmıştır. Birinci Meclis'te Burdur milletvekili olarak görev yapmakta iken İkinci Meclis seçimlerinde muhalifler arasında kabul edilmiş, adı bile anılmamıştır. Bu durumun Akif'i çok üzdüğünü söylemek mümkündür.

Başka bir neden, Akif emekliliği ve emekli maaşını hak ettiği halde, Türkiye'de bulunduğu 1922-1925 arasında kendisine maaş bağlanmamış, ikramiyesi ödenmemiştir. Bu durum da Akif'i bir hayli üzmüştür.

Akif, Milli Mücadele neticesinde elde edilen zaferden sonra kendi fikirlerinin ve fikirdaşlarının yeni hükümetler tarafından makbul tutulmadığını görmekteydi. Sebülürreşad kapatılmış, Eşref Edip "isyana teşvik" suçundan İstiklal Mahkemesi'ne gönderilmişti. Bunun yanı sıra, İskilipli Atıf Hoca kanundan bir yıl önce şapka aleyhine yazdığı kitabı sebebiyle muhakeme olunmuş; suçsuz olmasına rağmen savcı on yıl hapis isteyebilmişti fakat İstiklal Mahkemesi heyeti idamına karar verdi. Akif de şapka kanunundan önce şiirlerinde zalim Avrupalıları, şapkalı Sırp sarhoşlarını, Bulgarları, Yunanları anlattığı bölümde şapka aleyhine sözler söylemişti. Acaba İskilipli Atıf gibi masum olduğu bilindiği halde, şapka aleyhine şiirler yazdığı için o da hapse atılır veya bir gün o da asılabilir miydi? Dönemin şartlarında ve Akif'e karşı gösterilen tutum, Akif'te bu endişeyi oluşturabileceği tahmin edilebilir. Dolayısıyla Akif'in Mısır'a gitmesini tetikleyen nedenlerden biri de bu olabilir.

Akif'in çok üzülüp kabullenemediği bir şey daha vardı ki, peşine sivil polisler takılmış; takip ettiriliyordu. Akif'in yakın arkadaşı, Neyzen Tevfik'in kardeşi Şefik Kolaylı ve Akif'in yine yakın arkadaşı Ord. Prof. Fazlı Yegül'ün bulunduğu bir ortamda Akif şu cümleleri kurmuştu:

"Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben, vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum." (Düzdağ, 2011: 15).

Bir "hürriyet şairi" diyebileceğimiz Mehmet Akif'in hürriyeti ihlal edilmiş, vatanına yaptığı hizmetler göz ardı edilerek bir nevi gönüllü sürgün hayatı yaşamaya zorlanmıştır. İstiklal Marşı'nda "Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ/Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ" diye yalvarırken vatanından uzakta on bir yıl geçirmek zorunda kalmıştır.

2.3. Mehmet Akif Ersoy Mısır'da Abbas Halim Paşa'nın Himayesinde Rahat Bir Hayat Mı Sürmüştür?

Akif'in Mısır'daki yaşamı incelendiğinde bölüm başlığındaki iddianın pek de doğru olmadığı görülmektedir. Akif, Ekim 1925'te Mısır'a oğlu Emin'le beraber gitmişti. Bu süreçte Abbas Halim Paşa'nın köşkünün karşısında kendisine tahsis edilen evde ikamet ediyordu ve sıkıntılı bir hayatı yoktu. Fakat, yaklaşık iki yıl sonra hanımı ve diğer oğlu Tahir'i de yanına getirtti ve Hilvan'da küçük bir eve taşındı. Maddi olarak geçim sıkıntısı içindeydi ve eşinin rahatsızlığı da Akif'i çok yıpratıyordu. Bu durumu, Akif'in Eşref Edip'e yazdığı 31 Ekim 1931 tarihli mektubunda görmek mümkündür:

“Refikamın senelerden beri devam eden hastalığı ve memleketin pahalılığı dolayısıyla fevkalade muzâyaka (geçim sıkıntısı) çekiyorum. Çok zaman Hilvan’dan Kahire’ye gitmek için yol parası bulmak müşkülâtına uğruyorum. Mesela bir suret çıkarmak icap etti. Bunun için harç alınmış. İmadeddin Bey’le birbirimizin yüzüne bakıştık durduk...”

Teskilat-ı Mahsusa reisi Girit’te yaşayan Eşref Sencer Kuşcubaşı’na yazdığı 20 Nisan 1931 tarihli mektuptan:

“Eşrefciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana beş on lira gönderebilirsen çok makbule geçer. Maamafih, hazır paran yoksa katiyyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikrâza (borç almaya) kalkışırsan vallahil azim muazzeb olurum...”

Kuşcubaşı para gönder(e)memiş olacak ki dört ay sonra yazdığı (25 Ağustos 1931) mektupta Akif tekrar hatırlatıyor:

“Benim talebim imkân ile mukayyed idi, hala da öyledir. Bunun için katiyyen üzülmene razı değilim, anladın mı?...”

Eşref Edip’e yazılan 6 Mayıs 1933 tarihli mektuptan:

(Cemile hastanede), Zavallı Rıza’ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acizdi, şimdi de her gün iki buçuk lira hastane masrafı çıktı. Kendisine muavenet imkânım olsa hiç durmayacaktım ama kendim de borç içindeyim. İstikraz (borç para) imkânım da yok ki alıp göndereyim. Allah cümlemizin muini olsun... (Şengüler, 1992, C.9: 481-511).

Örnek olarak verilen yukarıdaki mektuplardan da anlaşıldığı üzere Akif, Abbas Halim Paşa’nın himayesinde rahat bir hayat sürmemiştir. “Abbas Halim Paşa hayatta iken rahattı fakat ölümünden sonra sıkıntıya düştü” şeklindeki görüşler de tutarlı görünmemektedir. Çünkü Abbas Halim Paşa 1934 yılında vefat etmiştir. Akif’in mektuplaşmaları ise bu tarihten öncedir.

Akif’in Mısır’da rahat yaşadığına dair iddianın ikinci mesnedi ise Kahire Üniversitesi’nde derslere girdiği iddiasıdır. Halbuki Akif, Mısır’da iken tam bir inziva hayatı yaşamış, çok fazla kimse ile görüşmemiştir. Hatta Akif gibi Hilvan’da, Akif’e yakın bir yerde oturan Kahire Üniversitesi hocalarından Abdülvehhab Azzâm, onun varlığını, Mısır’a hicretinden 4 yıl sonra, İstanbul’da öğrenmiştir. Bu zat Akif’i, arayıp bulmuş ve Aralık 1929’dan sonra Akif, Mısır Üniversitesi’nde Türkçe derslerine girmeye başlamıştır (Düzdağ, 2011: 42, 70). Akif’in mektuplaşma tarihlerinde göz önünde bulundurulduğunda, üniversitede derslere girmesine rağmen aldığı maaşın yetmediği anlaşılmaktadır.

Akif’in maddi sıkıntılar çektiğine dair en acı hatırayı Müderris İhsan Efendi anlatmaktadır. Abdülvehhab Azzâm, maddi sıkıntılar içinde olan Akif’e, üniversitede Türkçe muallimliği teklif etmiş: “Bilmem ki size zor mu gelir, zahmet olur mu?” demişti. Akif: “Doktor size bunu ben arz etmek istiyordum. Sizinki keramet gibi oldu. Param bitti, çareler düşünüyordum... Hamallık yapmaya da razıyım...” diye cevap verince Abdülvehhab Azzâm’ın gözlerinden yaşlar boşanmıştır (Düzdağ, 2011:304-305).

2.4. Hatıralar ve Mektuplardan Hareketle Akif’in Mısır Hayatı

1940-1946 yılları arasında El-Ezher Üniversitesi’nde okuyan ve Müderris İhsan Efendi, Şeyhülislam Mustafa Sabri ve oğlu İbrahim Sabri Bey’le yakın ilişkileri olan Ali Ulvi Kurucu, adı geçen üç zattan, Mehmet Akif hakkında hatıralar dinlemiştir. Ertuğrul Düzdağ ise bu hatıraları Ali Ulvi Kurucu’dan bizzat dinleyerek kayda almıştır. Aşağıda kısa kısa vereceğimiz hatıralar Düzdağ’ın kayıtlarına aittir.

Müderris İhsan Efendi’nin Hatıralarından:

Bazı Ramazan geceleri biz de üstada cemaat oluyorduk, yanlızsız okuyordu... Evinde, karyola vazifesini görür bir şey, birkaç kanepe, bir hasır seccade, bir çift nalın, bir divitten başka pek bir şey yoktu. Konu komşu eşyasını görmesin diye evden eve geceleri taşındığını söylerdi... Gündüzleri sabah kahvaltısıyla geçiriyor, akşamları ise hafif sebze ve yoğurttan başka bir şey yemiyordu... Plak dinlemeyi sever, Tanburî Cemil Bey’den çok hoşlanırdı. Hemen her gece Şeyh Ali Mahmud’un şu plağını dinlerdi: Ey

saba rüzgârı! Vatan ceylanlarına, o sakın vadiye selamımı götür. Belki zaman müsaade eder de bir gün onların hayalini, velev ki rüyada olsun, gözlerimle görürüm... (Düzdağ, 297-310).

İsmail Ezherli'nin hatıralarından:

Yazın sıcaklarına denk gelen bir bayram günü Akif Kahire'deki dostlarını dolaşmış fakat hiçbirini bulamamıştı. Ezherli'nin kaldığı pansiyona gelmiş, onları görünce çok sevinmiş ve:

“Filana, filancalara uğradım, hiçbirisini bulamadım. Sıcaktan bunalmıştım, sizi de bulamasaydım şu merdiven başına oturup çocuklar gibi ağlayacaktım” demişti.

Akif, Mısır'a gittikten sonra Mısır'a gitmeden önceki Akif'e kıyasla daha az şiir yazmış, bilhassa Kur'ân Meali ile meşgulken hiç şiir yazamadığından muzdarip olmuştur. Eşref Edip'e yazdığı mektuplarda bunu dile getirmiştir:

23 Mayıs 1928 tarihli mektup: Şu bir senedir dört tebriknâmeden başka bir şey yazamadım.

17 Aralık 1929 tarihli mektup: Felek bizi de kıt'acı etti: Dört yılda on iki mısra...

Belki de Akif Meal ile meşgul olmasaydı ya da meşgul olsa bile maddi refahı yüksek, sıkıntısız bir hayat yaşasaydı çok daha güzel şiirler kaleme alacaktı. Nitekim kendi sözlerinden bu yönde planları olduğunu anlamaktayız.

3. KUR'ÂN-I KERÎM MEÂLİ'NİN YAZIM SÜRECİ

21 Ocak 1925'te Afyon vekili Kâmil Miras'ın teklifi üzerine meal ve tefsir konusu gündeme gelmiş sonucunda Diyanet İşleri Başkanlığı Sahih-i Buhari Muhtasarı olan Tecrîd'i Ahmed Nâim Bey'e, Tefsîr'i Elmalılı Hamdi Bey'e vermişti. Meal'in Akif tarafından yazılması isteniyordu fakat o böyle mesuliyetli bir işe girmek istemiyordu. Damadı Ömer Rıza Doğrul:“Akif tam Mısır'a gitmek üzereyken Diyanet riyasetinden böyle bir talep geldi. Kesinlikle kabul etmek istemediğini belirtmiş, ısrar edenlere karşı ısrarla cevap vermişti. Fakat merhumun en aziz arkadaşı Ahmed Nâim'i öne sürdüler. Akif, Ahmed Nâim'in ısrarına dayanamayıp “istemeye istemeye” kabul etti.” demiştir (Cündioğlu, 2013: 140)

Akif, “Türkçe Kur'ân” değil “Meal” denilmesi; ayrı bir kitap olarak değil, Elmalılı'nın tefsirinin içinde basılması; Elmalılı'nın tefsiri yazdıkça Akif'e vermesi, O da meali tefsirle birlikte yazması şartlarıyla tercüme kabul etmiştir. 1932'deki Mısır seyahatinde mealin tamamını okuduğunu söyleyen Eşref Edib övgü dolu sözler sarf ediyor “yeryüzünde Akif'ten başka o selaset ve kuvvette Kur'ân'ı Türkçeye tercüme edebilecek hiç kimse yoktur” diyen Süleyman Nazif, tamamıyla haklıdır. Hakikaten, Cenâb-ı Hak bu mazhariyeti yalnız Akif kuluna ihsan etmiş.” diyordu. Eşref Edib Türkiye'ye dönerken eseri götürüp bastırmak istemiş fakat Akif daha tamam olmadığını söyleyerek izin vermemişti (Düzdağ, 2011: 165'den naklen Fergan, 1938, C.1: 106).

Akif'in meal yazım sürecini şu şekilde özetlemek mümkündür:

25 Ocak 1926'da gönderdiği bir mektuptan mealle meşgul olmaya başladığı anlaşılmaktadır.

30 Haziran 1927 tarihli mektupta, mealin yarıya geldiğini, kalan yarısının daha çabuk biteceğini düşündüğünü, 6-7 ay da tashih süreceğini söylemektedir.

17 Aralık 1929 tarihli mektupta ise, mealin bittiğini, temize çektiğini haber vermektedir:

“Tercüme bitti ama tebyizi bitmedi. Bakalım o mu benden evvel bitecek yoksa ben mi ondan evvel biteceğim.”

5 Ocak 1931 tarihli Eşref Edib'e gönderdiği mektupta ise bitirdiğini fakat göndermekten vazgeçtiğini söylemektedir:

“Kur'ân tercümesinin Hamdi Efendi Hoca'ya devri için nasıl bir kâğıda yazmak lazımsa, yazın da suretini bana gönderin, imza edeyim. Nereden tasdik ettirilecekse ettireyim diye evvelce yazmıştım. Sen hiç aldırmadın! Bu işi ihmal etme. Sonra çok müşkil vaziyette kalırız...”

Akif meali vermekten vazgeçince 1932 yılının ilk yarısında Diyanet ile Akif arasında bir fesih imzalanmış ve meal de Elmalılı Hamdi Efendi'ye verilmiştir. Fakat Akif'in avans olarak aldığı 1000 lirayı nasıl iade ettiğine dair maalesef kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Hasan Basri Çantay ve Nureddin Topçu, bu miktarı Elmalılı'nın üzerine aldığını belirtmişlerdir (Düzdağ, 2011: 204-205).

3.1. Mehmet Akif Ersoy Meali Neden Vermek İstemedi?

Merhum Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi (ö. Kahire 1954) 1932 yılında Kahire'de basılmış olan Mes'eletü Tercümeti'l-Kur'an adlı eserinde, Mehmet Akif'in hazırladığı Kur'an Meali'nin, namazda okutulacağı endişesi ile Türk hükümetine vermediğini belirtmiştir. Ayrıca Akif, Kâmil Miras'a: "... bazı kelimelerin ve birçok edatın mukabilinin bulunmaması... kısa ayetlerde müteaddid edatın içtima etmesi... tercümeyi imkânsız bir hale koyuyordu. Kur'an'ın tam tercümesindeki imkânsızlık ne benim kusurum ne de dilimizin... Kur'an'ın nazmındaki i'caz-kâr belagata baktıkça hayranlığım artıyordu. Tercümemden utanıyordum. Birisi Allah'ın kalamı idi, diğeri Akif kulunun tercümesi. Bu vaziyette ben bu tercümeyi İslam ümmetinin ve Türk milletinin eline nasıl sunabilirim? Bu cihette onu Mısır'dan getirmedim. Demir kasa gibi sağlam ve emin bir dostuma bırakıp geldim. Ben sağlam kalırsam kısa notlar yazarak telafiye çalışacağım. Öürsem, ne yapılacağını o dostum bilir..." demiştir (Düzdağ, 2011: 170-172).

Akif'i, İstanbul'a döndükten sonra Hasan Basri Çantay'la birlikte ziyarete giden Ruhi Naci Sağdıç, hatırasında anlatmaktadır. Akif bu konuda şunları söylemiştir:

"Oğlum sen bu işi basit mi sanıyorsun? Tercümesi istenen eser roman değil, beşeriyetin içtimai mihverini değiştiren Kur'an'dır..."

Dahası var. Tefsirsiz ve izahsız tercümeyi eline geçirenlerden bazı mızrak kafalı cür'etkârlar türeyecek. Kur'an'ın manasını Arapça bilmediğimiz için anlayamıyorduk ama işte tercümesi meydanda. Bizim de akıl ve idrakimiz, bizim de yeter derece kıyaset ve siyasete vukufumuz var, diyerek pis pabuçlarıyla mindere, minbere çıkacak ve oradan vaaz edecekler, hutbeler iradına yeltenecekler. İslam'daki hakiki mana ve maksadı kavramadan irşad yerine ifsada kalkışacaklar..."

Sağdıç ise, "Sonradan işittim ki, bir imam efendi namazda Kur'an yerine mealini okumuş, bu da Akif'in kulağına gitmiş. O da korktuğum şey başıma gelecek, ben de bu vebalin altına gireceğim... diyerek bu işten vazgeçmiş." demiştir (Düzdağ, 2011: 176-178).

1950'de Ankara Halkevi'nde Mehmet Akif ile ilgili bir konferans veren Neyzen Tevfik'in kardeşi Baytar Şefik Kolaylı şunları söylemiştir:

"İstanbul'a geldiği zaman Akif'e meal meselesini sorduk. "Tercüme güzel oldu, hatta umduğumdan daha iyi. Lakin onu verirsem namazda okutmaya kalkacaklar. Ben o vakit Allah'ımın huzuruna çıkamam ve Peygamberimin yüzüne bakamam" dedi." (Düzdağ, 2011: 196).

Akif'in, yaptığı tercümeyi kendisine bıraktığı Yozgatlı İhsan Efendi ise Akif'in tercümenin yakılmasını istemesini iki nedene dayandırıyordu. Bunlardan birincisi Akif'in, yaptığı tercümeyle Türkçe Kur'an denerek ibadetlerde okutulmasının kendisini manevi mesuliyet altına sokacağından korkmasıydı. İkincisi ise eseri tekrar gözden geçirmek istiyordu.

3.2. Mealin Akıbeti Ne Oldu?

Dönemin ileri gelenleri Akif'in Mısır'da bıraktığı meali elde etmek istiyordu. Onun için Akif'in yanına birçok defa çeşitli kişilerle ziyarete gidilmiştir. İlk teşebbüslerden birini önemli idari görevlerde bulunan 1928'de Afganistan'a elçi olarak gönderilmişken yolu Kahire'den(!) geçen Yusuf Hikmet Bayur yapmış, meali almak için Akif'e 5 bin lira teklif etmiş ama olumsuz cevap almıştır. Başka bir teşebbüsü Türkiye'ye dönünce Mithat Cemal Kuntay yapmış fakat mealin yerini öğrenememiştir. Sonra, Hakkı Tarık Us (Giresun milletvekili, İstanbul Basın Kurulu Reisi) ve Ruşen Eşref (Ünvan) Akif'le görüşmüş, 4 bin lira teklif etmiş, Akif kabul etmeyince 10 bin lira (8 bin dolar) teklif etmişler fakat yine de kabul ettirememişlerdir.

Akif öldükten sonra bile meale ulaşabilmek için teşebbüsler sergilenmiştir. Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel bir seyahatinde Mısır'a uğramıştır. Elçilik, Kur'an mealinin İhsan Efendi'ye bırakıldığını kendisine bildirince Bakan'ın kaldığı otelde buluşmuşlardır. İhsan Efendi, "evet bana verdi, şu vasiyeti yaparak: İyileşirse kendine iade etmek, ölürse yakmak şartıyla... Onun öldüğünü haber alır almaz yaktım." cevabını vermiştir (Düzdağ, 2011: 207-214).

Halbuki Yozgatlı İhsan Efendi 15 Temmuz 1961'deki vefatına kadar Meal'i kimseye vermemiş, herkese "yaktım" demiştir. Meğer, meali yak(a)mamış hatta el yazısıyla bir nüsha da kendine çıkarmıştır. Vefatı yaklaşınca oğlu Ekmeleddin'i yanına çağırması ve çalışma masasındaki sağ üst çekmeceyi işaret ederek "şu çekmecedeki defterleri ben ölünce yakacaksın, oranın anahtarı orta çekmecededir." demişti. İhsan Efendi'nin vefatının üçüncü gününde oğlu Ekmeleddin ile İbrahim Sabri Bey çekmeceyi açmışlar, Akif'in mealini görmüşlerdir. Başka bir çekmeceyi açtıklarında ise İhsan Efendi'nin rik'a el yazısıyla yazdığı diğer nüshayı bulmuşlardır. İhsan Bey'in Akif'in vasiyetine ihanet ettiği düşünüldükçe ve dönemin siyasi şartlarının da etkisiyle olsa gerek Prof. Dr. İsmail Şengüler, Osman Saraç ve Ali İhsan Okur'unda bulunduğu bir ortamda, bulunan iki nüsha da yakılmıştır. Yakma esnasında orada bulunan beş kişi bu olayın sır olarak kalması için birbirlerine söz vermiştir. Fakat hadisenin farklı bir boyuta gidebileceği endişesiyle İsmail Şengüler, 1992 yılında olayı itiraf etmiştir:

"Bugüne kadar herkes verdiği söze sadık kaldı fakat ben gördüm ki tercümenin yakılmamış olduğu, falan ve filan kişide parçalarının olduğu yönünde iddialarda bulunanlar var. Bir gün birinin çıkıp "işte Akif'in tercümesi" diyerek piyasaya çıkabileceği bile aklıma geldi ve bu vebal altına girmemek için diğer arkadaşlarımın affına sığınarak kamuoyuna açıklamış bulunuyorum... Defterlerin yakılmış olmasından dolayı benim üzüntüm pek büyüktür. Eminim ki Ekmeleddin Bey ve diğer arkadaşlarım da aynı duygu içindeler. Ama elden ne gelir. İlahi takdirin böyle olduğu anlaşılıyor..." (Düzdağ, 2011: 226-229).

SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy'un, Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra kurulan hükümetlerin gözündeki muhalif olarak görülmesi, İkinci Meclis'te Akif'e yer verilmemesi, emekliliği hak ettiği halde emekli maaşının da ikramiyesinin de verilmemesi, bunlarla birlikte peşine sivil polislerin takılması, Akif'i Mısır'a gitmeye zorlayan nedenler arasında görülmektedir. Akif, çok sevdiği vatanından 1925 yılında ayrılmak zorunda kalmış ve ağır hasta olarak 1936 Haziran'ında yurda geri dönmüştür.

Genelde bilinenin aksine Akif'in, Mısır hayatı süresince Abbas Halim Paşa'nın himayesinde rahat bir hayat sürmediği görülmüştür. Eşref Edib'e, Mahir İz'e, Eşref Sencer Kuşcubaşı'na yazdığı mektuplardan; Yozgatlı İhsan Efendi'nin, İsmail Hakkı Şengüler'in hatıralarından Akif'in maddi zorluklar çektiği kimi zaman yol parası bile bulamadığı anlaşılmaktadır.

Üzerinde çok uzun süre uğraştığı Kur'an Meali'ni, namazlarda Türkçe Kur'an okutulabilecek olması, bu eserin de Akif'in tercümesi olması endişesiyle teslim etmeyip yakılmasını vasiyet ettiği de yapılan araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır. 1961 yılında Yozgatlı İhsan Efendi'nin vefatıyla vasiyeti gereği çalışma masasının çekmeceleri açılmış ve orada bulunan Akif'in yazdığı meal ve İhsan Efendi'nin kendine yazdığı nüsha ortaya çıkmış fakat orada bulunanlarca yakılmıştır.

KAYNAKÇA

- Andı, M. Fatih-Akay, Hasan (2010). İstiklal Marşı İstikbal Marşı 41 Dize 41 Yorum, Hat Yayınevi, İstanbul.
- Bakiler, Yavuz Bülent (2006). Mehmet Akif Ersoy’da Çağdaş Türkiye İdeali, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, S. 73, s. 50-56.
- Cündioğlu, Dücan (2013). Bir Kur’an Şairi, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Çantay, Hasan Basri (1966). Âkifnâme, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.
- Doğan, Mehmet Can (2011). Mehmet Akif Ersoy’u İstiklal Marşı Yazmaya Getiren Fikri Süreç ve Şiirlerindeki Yansımaları, “Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim”, S. 133, s. 127-134.
- Düzdağ, Ertuğrul (2011). Mehmed Akif Mısır Hayatı ve Kur’ân Meâli, Şule Yay. İstanbul.
- Fergan, Eşref Edip (1938). Mehmet Akif, İstanbul.
- Kara, Mustafa (2012). İstiklalimizin Bülbülü Mehmet Akif Ersoy, Özal Matbaası, İstanbul.
- Kurnaz, Cemal (2011). Halkın Çağdaş Şairi, “Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim”, S. 133, s. 13-24.
- Şengüler, İsmail Hakkı (1992). Mehmed Akif Külliyyatı, (10 cilt) Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- Tevetoğlu, Fethi (1986). Mehmet Akif’ten Hatıralar, “Türk Dili Dergisi” S. 420, s. 547-553.

ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN ŞİİRİNDE İSTİKLALİYET MÜCADELESİ THE STRUGGLE FOR INDEPENDENCE IN CONTEMPORARY AZERBAIJANI POETRY

Eşqane BABAYEVA

Doç. Dr. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-4934-4168

ÖZET

Hem Azerbaycan, hem de Türkiye bağımsızlık uğrunda savaşmış, büyük mücadele vererek bu savaşı kazanmıştır. Azerbaycan toprakları 1990 yıllarından Ermeni vandalizmine uğramış, suçsuz insanlar binbir azaba düçar edilmiş, geride kalanları “mülteci” ismiyle yaşamağa mahkum edilmiştir. Tüm bunlara rağmen Azerbaycan mücadele yürüterek zafer kazanmıştır. Tüm bunlar edebiyatın da konusuna dönüşmüş, istiklal mücadelesini anlatan şiirler, hikayeler yazılmıştır. Nüşabə Memmedli'nin “Zengule”, Agil Abbas'ın “Dolu”, Hüseynbala Mirelemov'un “Xecalet” (Utanç), “Dağlardan Atılan Gülle”, Fazıl Güney'in “Kara Kan”, Salatin Əhmədova'nın “Kişilik sengeri”, Sabir Ahmedli'nin “Ömür urası”, Şerif Ağayar'ın hikayeletleri (“Şekil”), Elçin Hüseynbeyli'nin “Karabağ Hikayeleri”, Şemil Sadıq'ın “Kadi'nin Ayağı” vs gibi çok sayıda nesir örnekleri yazılmıştır. Bu eserlerde Ermeni vahşetleri, suçsuz sivillerin, katledilen küçük çocukların ve ihtiyarların acı feryadı ve yıllarca süren vatan özlemi yer almaktadır. Hiç kapanmayan bu yara şiirin, poemaların da anakonusuna dönüşmüş, bu konu üzerine binlerce şiir yazılmıştır. Bunlardan, Bahtiyar Vahabzade'nin “Şehidler”, Nurengiz Gün'ün “Hocalı Faciası”, Elemdar Guluzade'nin “Şehid şehir”, Zelimhan Yaqub'un “O Kızın Gözyaşları”, “Şuşa Şikestesi”, Adalet Asgeroğlu'nun “Derdimizin Kan Rengi”, Enver Ahmed'in poemalarını, Gabil, Bahtiyar Vahabzade, Zelimhan Yagub, Hüseyin Kürdoğlu vs. gibi şairlerimizin şiirlerini zikr edebiliriz.

Bildiride, Azerbaycan bağımsızlık mücadelesini anlatan şiirler incelenecek, aynı zamanda Azerbaycan-Türk birliğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan-Türk dostluğu, İstiklaliyet Mücadelesi, Zafer, Karabağ.

ABSTRACT

The struggle for independence in contemporary Azerbaijani poetry Both Azerbaijan, and Turkey fought in the sake of independence, giving great struggle has won this war. Azerbaijani lands were subjected to Armenian vandalism in 1990s, innocent people were subjected to a thousand torments, and those who remained were condemned to live under the name of “refugees”. Despite all this, Azerbaijan won by fighting. All of these have become the subject of literature, poems and stories have been written about the struggle for independence. Nüşabə Mammadli's “Zengule”, Agil Abbas's “Dolu” (Full), Huseynbala Mirelemov's “Xecalet” (Shame), “Dağlardan atılan gülle” (“Shot Thrown from the Mountains”), Fazil Guney's “Kara kan” (“Black Blood”), Salatin Ahmedova's “Kişilik sengeri”, Sabir Ahmedli's “Ömür Urası” (“Life ura”), Şerif Ağayar's stories, Elçin Huseynbeyli's “Karabakh Stories”, Şemil Sadıq's “Kadi's Foot”, etc. In these works, there are Armenian atrocities, the painful cry of innocent civilians, murdered children and old people, and a longing for a homeland for years. This never healing wound has also become the main subject of poems and poems, and thousands of poems have been written on this subject. Among these, Bahtiyar Vahabzade's "Martyrs", Nurengiz Gün's "Khojaly Disaster", Elemdar Guluzade's "Martyr City", Zelimhan Yaqub's "That Girl's Tears", "Shusha Shikestesi", Adalet Asgeroğlu's “Derdimizin Kan Rengi” (The color of our blood), Enver Ahmed's poems, Gabil, Bahtiyar Vahabzade, Zelimhan Yagub, Hüseyin Kürdoğlu etc.

In the article will be analyzed the poems describing the struggle for independence of Azerbaijan and will also be mentioned the Azerbaijani-Turkish friendship.

Keywords: Azerbaijan-Turkish friendship, Independence Struggle, Victory, Karabakh.

GİRİŞ

Türk dünyası asırlarca savaşlara tanıklık etmiş, istiklaliyet uğrunda mücadele yapmıştır. Bu savaş edebiyata da etkisini yapmış, şair ve yazarlar kalemleriyle, sözleriyle istiklaliyet uğrunda mücadeleye katılmışlar. Mehmet Akif Ersoy'un İstiklal Marşı da bu mücadelenin bir göstergesidir. Söz konusu durum Azerbaycan edebiyatında da kendisini göstermektedir. Toprak uğrunda savaşlar, istiklal sevdası Azerbaycan şiirinin de ana konusuna dönüşmüştür.

1.Azerbaycan Şiirinde Karabağ

Yemyeşil, güllü-çiçekli ovaları, bumbuz pınarları, başı karlı dağlarıyla Karabağ, sadece bir toprak parçası değil, vatan aşkının tecellisidir. Öyle bir aşk ki, hiç düşünmeden uğruna canlar verilir.

Karabağ, uğruna ölünecek eşsiz güzelliği ile dünyaya meydan okuyan güzel bir sevgilidir. Mehlika Sultan'a aşık yedi gençler gibi herkes ona aşık. Gece gündüz yılmadan, ona doğru koşar, ona kavuşacağı günün özlemini çekerek. Belki de bir anka kuşudur Karabağ. Ona kavuşmadan yaşamak zaten yaşamak değildir. Evet aşkların en yücesi, en kutsal olan vatan aşkının ismidir Karabağ! Şair Abbas Sehhet ne güzel anlatmış;

Vatanı sevmeyen insan olmaz

Olsa da ol şahısta vicdan olmaz

(Abbas Sehhet)

Evet, Karabağ ecdadlarımızın medfeni, evladlarımızın meskeni, sevgili yurdumuzdur. Karabağ denince dahi şair Samed Vurgun'un bestelediği dönüştürülen "Azerbaycan" şiiri akla gelir. Memleketin tüm güzellikleri bir bütün olarak bu dizelerde anlatılmıştır:

Gönlüm geçir Karabağ'dan,

Gah bu dağdan, gah o dağdan;

Akşam üstü koy uzakdan

Havalansın Xan'ın sesi,

Karabağ'ın şikestesini.

(Samed Vurgun)

Bu eşsiz güzellikleriyle Karabağ aynı zamanda kalbimizdeki özlemin, hasretin ismidir. Bu vatan toprağı 1990 yıllarından Ermeni vandalizmine uğramış, suçsuz insanlar binbir azaba düşürülmüş, geride kalanları "mülteci" ismiyle yaşamağa mahkum edilmiştir. Tüm bunlar edebiyatın da konusuna dönüşmüş, Karabağnameler yazılmış, hem şiirlerin, hem de hikaye ve romanların anaconusuna dönüşmüştür. Nüşabə Memmedli'nin "Zengule", Agil Abbas'ın "Dolu", Hüseynbala Mirelemov'un "Xecalet" (Utaç), "Dağlardan Atılan Gülle", Fazıl Güney'in "Kara Kan", Salatın Əhmədova'nın "Kişilik sengeri", Sabir Ahmedli'nin "Ömür urası", Şerif Ağayar'ın hikayeleri ("Şekil"), Elçin Hüseynbeyli'nin "Karabağ Hikayeleri", Şemil Sadıq'ın "Gazi'nin Ayağı" vs gibi çok sayıda nesir örnekleri yazılmıştır. Bu eserlerde Ermeni vahşetleri, suçsuz sivillerin, katledilen küçük çocukların ve ihtiyarların acı feryadı ve yıllarca süren vatan özlemi yer almaktadır. Hiç kapanmayan bu yara şiirin, poemaların da anaconusuna dönüşmüş, bu konu üzerine binlerce şiir yazılmıştır. Bunlardan, Bahtiyar Vahabzade'nin "Şehidler", Nurengiz Gün'ün "Hocalı Faciası", Elemdar Guluzade'nin "Şehid şehir", Zelimhan Yağub'un "O Kızın Gözyaşları", "Şuşa Şikestesini", Adalet Asgeroğlu'nun "Derdimizin Kan Rəngi", Enver Ahmed'in "İttilah", "Bu yara köz bağlamaz", "Kalx ayağa, Üzeyir", "Harı bülbül", "Daş Kanı", İsa İsmayilzade'nin "Neren Ağrıyor Vatan" gibi poemalarını, Gabil, Bahtiyar Vahabzade, Zelimhan Yağub, Hüseyin Kürdoğlu vs. gibi şairlerimizin şiirlerini zikr edebiliriz. Bu şiirlerin her birinde, yıllarca işgal altında kalan - Şuşa, Laçın, Kelbecer, Hocalı gibi vatan topraklarımıza duyulan özlem yer almıştır.

Özü boyda gözyaşıdı Karabağ,

Derdimizin baştaşıdı Karabağ.

İkiz ikiz kabirlerdi Karabağ-

Vatan boyu sepelenip.

Her şehidin (göz)yaşıdı Karabağ,

Şehid ömrü yaşadı Karabağ,

Şehid olmuş Şuşadı, Karabağ.

(İsa İsmayılzade)

Şiir boyunca şair İsa İsmayılzade çağrılarda bulunarak, vatan toprağının acısını ağrısını tüm varlığıyla iliklerine kadar hissederek. “Karabağ” kelimesi vatanın simgesine dönüşür. Şaire göre, Vatan toprağı, Bütöv Azerbaycan Karabağ`sız düşünülemez.

Anavatanın eşsiz parçası olan Karabağ hasreti, Laçın özlemi Hüseyin Kürdoğlu şiirlerinin de ana dizesini oluşturmaktadır. “Yaralı toprağım, yaralı sevgim” şiirler kitabı şairin vatan-toprak hasretini, sevgisini, ağrı, acısını kalp çarpıntılarını anlatmaktadır. Bu acıları yaşıyan şair dünya birliğinin bu haksızlık karşısında susmasına isyan eder:

Sanki Karabağ`dan efsane kaldı,

Bir milyon didergin divane kaldı.

Yeryüzü kar oldu, gök yüzü de kör,

Dünya derdimize bigane kaldı

Güzel bir şehirin söndü çırağı,

Taşını taş üste koymadı yağı.

Gitmez sinemizden mahşere gibi

Hocalı yarası, Hocalı dağı.

(Hüseyin Kürdoğlu)

Şiir boyunca şairin dertli ruhunun acı feryadı yer almaktadır. Bu faciaların tanığı olan şair kendi doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmanın acısını çeker. O topraklar ki, anne babasının mezarı da, huzursuz ruhunun harayı da ordadır. Laçın sevdalısı şair el açıp Allah`tan o topraklarda ölmeyi nasip etmesini ister.

Mühlet ver, ey Tanrı, mühlet ver biraz,

Laçın azad olsun, ölüm Laçın`da.

Öpüm toprağını ölümden evvel,

Bir dine-imana gelim Laçın`da.

Şair vatan toprağının özlemiyle öylesine kavrulur ki, “Laçın toprağına kismet olmasam, / Pay verin çöllerde kurt-kuşa beni” - diyerek huzursuz ruhunun yalnız o topraklarda huzur bulacağını söyler:

Beni basdırmayın, atın kurt-kuşa

Kök atıp dünyanı derdim tutmasın

Dertli şair Laçın hasretiyle ağıtlar yakar:

Bekler o dağlar bizi,

Kuşlara sorar bizi.

Özü düşman elinde,

Yad eyler ağlar bizi.

Tüm bunlara rağmen şair içten içe bu özlemin bir gün son bulacağına da inanmaktadır:

Kuruyaydı gözyaşı,

Bizi görüp yanaşı.

Nur saçaydı atamın,

Anamın mezar taşı.

Aşağıdaki dizelerde de şairin o büyük günün geleceğine olan inançı yer almaktadır.

Diz çöküp ayağa düşende yağı,

Yandırın yurdumda sönen çırağı.

Ekin kabrim üstte bir Laçın gülü,

Dökün dibine de Laçın toprağı.

(Hüseyin Kürdoğlu)

Laçınlı yazar Şerif Ağayar'ın da eserlerinde Laçın sevdası ve özlemi büyük yer kapsar.

Sözümün evveli, sözümün sonu

Meskenim, beşiğim, anam, ay Laçın.

İsterim aşkınla Han Kerem gibi

Alışam, ay Laçın, yanam, ay Laçın.

(Şerif Ağayar)

Şairin bu dizeleri Laçın hasretiyle yanan aşığın vatan aşkını anlatmaktadır. Şair için, bu vatan toprağı çocuk beşiğı gibi sıcak ve şefkat doludur. Şair onun taşına toprağına öylesine aşık ki, onun derdleri ile sızlamak, tüm acılarını, aynı zamanda sıcak nefesini duyup çiçekler açmak, gözlerinden akan yaşa dönüşerek, hasret yanağında yığılıp kalmak istiyor. Çünkü onun gönlü Karabağ'dan geçip, kalbi Laçın'la çarpmaktadır.

Büyük şair Zelimhan Yagub'un "Şuşa Şikestesi" eseri de bu bakımdan dikkat çekmektedir. Ulu cedlerini anan şair, bey şeceresinin gururunu yaşayarak, sevgiyle ünlü şair Han kızı Natevanı, Vagıf'ı, Vidadi'yi, aynı zamandı ünlü besteci Uzeyir'i, Han Şuşiniski'ni anarak, vatan toprağını tüm güzellikleri suyu, havası, dağı taşı, mevsimleri, şairleri, türküleriyle hatırlar:

Ulu Penah Han'ım, İbrahim Han'ım,

Vatan damarında kaynayan kanım.

Başım, düşüncem, yüreyim, canım,

Tükenmez Han sesli-Şuşa benim, ben!

(Zelimhan Yagup)

Şiir boyunca, şair Şuşa'nın güzelliklerini – Sarıbaba Yaylağı, Helfeli Çayı, Ballica Çayı, tüm dünyada ün kazanan Turşsu, Aydın pınarı, Goşa pınar, Damcı pınar, Kor pınar, Şırşır pınar, Cokebulak, Dam pınarı, Lilpar pınar, Buz pınar, Derebulak, Kor pınar gibi pınarlarını, Kara Taş, Sarı Taş, Ağ Taş, Hazine Kayası, Kız Kayası gibi ünlü kayalarını tasvir eder. Ardından şiir "Şuşam nerde diyenler/ Dert elinden hastadı" dizeleri ile ağıta dönüşür. Şairin kalemi kan ağlar, bu derde ninniler, türküler ağlar, ağıtlar yakılır:

Ağlar, bayatım ağlar,

Ömrüm, hayatım ağlar.

Kara giyen Şuşa'sız,

Her bir saatim ağlar.

(Zelimhan Yagup)

Şair için Karabağ'sız, Şuşa'sız, Laçın'sız, Kelbecer'siz geçen her saniye bir faciadır. Bu özleme dayanmak imkansızdır. Şair gam oduna tutuşup, göz yaşı döker.

Akıptı kanım, Şuşa,

Çıkıptı canım, Şuşa.

Bu zulüme dözer mi,

Hanımım, hanım, Şuşa.

(Zelimhan Yagup)

Tüm bunlara rağmen şair şiirini iyimser notlarla bitirmeğe çalışır. Bu özlemin sona varacağına, zafer günün yakında olacağına tüm kalbiyle inanır:

Ayağa kalkacak bir gün Kelbecer,

Her kayası kılınc, her taşı hançer.

Ayağa kalkacak Laçın dağları,

Silaha dönecek şah budakları.

Ayağa kalkacak kadim Zengilan,

Yine hak olacak galebe çalan.

Ayağa kalkacak bütün Karabağ,

Bütöv Azerbaycan, bütöv bu toprak.

(Zelimhan Yagup)

Zelimhan Yagub'un şiirlerinde olduğu gibi diğer şairlerimizin de eserlerinde zafer inancı büyük yer kapsar.

2. Azerbaycan Şiirinde Har-ı Bülbül İmgesi

Şunu kaydetmemiz gerekir ki, harı bülbül (Khari-bülbül) veya *Ophrys caucasica*, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesine ait, Şuşa'da biten özgü çiçekli, mucizevi bir bitkidir. Kanaryaya benzeyen bu çiçek özgürlüğün, zaferin simgesi olarak kabul edilmiştir. Harı bülbül demek, Şuşa demek, harı bülbül demek vatan demek. Demir Gedebeyli'nin "Harı bülbül" şiiri de bu doğrultuda kaleme alınmıştır:

Harı bülbül, güzel günler gelicek,

Bizimkidir, sulh, saadet gelicek!

İsa bulağında iller göricek,

Şair Demir, bir ozandı eyleyip!

(Demir Gedebeyli)

Bu yüzden şair için harı bülbül, kalbinin içinde siyahlara bürünmüş Natevan, aynı zamanda şehit olmuş, bir gençtir. Ve şair tüm kalbiyle Türk oğullarının turfan gibi ayağa kalkıp zafer tebilini çalacağına inanmaktadır.

Ben askerim, vermem

Elimden o bayrağı vermem,

Öz canımı veririm,

Karabağı vermem

(Tofik Bayram)

Ve nihayet 27 Eylül 2020`de başlayarak 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı zaferle sonuçlandı. Vatan toprağının her parçası şehit kanıyla suvarılarak özgürlüğüne kavuştu. Yıllardan beridir edebiyatımıza yansıyan bu özlem, acı feryat, ağıtlar zafer marşına dönüştü.

Vahid sorma

Vatan neden yahşıdır,

Adı gelecek gönlüm handan

Görünür

(Aliaga Vahit)

Cevapsa açık ve nettir. Vatan Karabağ`dır. Karabağ`sa Azerbaycan`dır. Huzursuz ruhların zafer sevinciyle huzur bulduğu yerdir orası. Bir zamanlar uzaktan görünen hülyalarımızın gerçekleştiği o yerlerdir orası. Yine de, Karabağ şiirleri yazılacak. Ama bu şiirler artık inlemeyecek! Coşku, zafer dolu şiirler yazılacaktır! Karabağ, Laçın, Şuşa hasretiyle yanan, gelecek güne tüm kalbiyle inanan şairlerimiz, huzursuz ruhunuz huzur bulsun! O Gün Geldi!

Büyük şair Bahtiyar Vahzade`nin “Tpraktan pay olmaz” şiiri duşmanlara en güzel, en net cevabı verdi:

Hardan senin oldu bizim Garabağ?

Adı sahibini demir mi aşıkâr?

Hoşlukla vermezler toprağı, ancak

Kanla mühürleyip, zorla alarlar...

...İsa bulağının zümzümesini,

Cabbar`ın, Seyid`in, Han`ın sesini,

Dalgalı Garabağ şikestesini,

Babek türbesini nece pay verim?..

Şunu özellikle kaydetmemiz gerekir ki, sayın Recep Tayyip Erdoğan ülkemizin 10 aralık 2020 tarihli Zafer geçit töreninde açılış konuşmasını Bahtiyar`ın bu şiirinden örnekle başlıyor. Bu da Azerbaycan-Türkiye kardeşliğinin bir simgesi olarak tarihe geçmektedir.

SONUÇ

Türk edebiyatında olduğu gibi Azerbaycan şiirinde de istiklalliyet, milli mücadele konusu önemli yer kapsar. Araştırma sonucunda 1990 yılları Azerbaycan şiirinde vatan, Karabağ, Laçın konularının ağıt şeklinde kaleme alındığını, Zafer kazanıldıktan 44 günlük savaştan sonra kaleme alınan şiirlerin Zafer sevinçlerini yansıttığı kanaatine varıyoruz.

KAYNAKLAR

- 1.Bahtiyar Vahabzade. “Sular duruldu, gördük dibindeki taşları”. “Yeni Azərbaycan”, 2 şubat 1994
- 2.Bahtiyar Vahabzade. Eserleri. Bakı, 2001.
- 3.Çağdaş edebiyatımızda Karabağ / 26 haziran, 2020
<https://kayzen.az/blog/edebiyat/25686/%C3%A7a%C4%9Fda%C5%9F-%C9%99d%C9%99biyyat%C4%B1m%C4%B1zda-qaraba%C4%9F.html>
- 4.Elçin Galiboğlu, Halk Cebhesi.- 2009.- 5 noyabr.- S.14.
- 5.Eşqane Babayeva. Edebiyatımızın Garabağ İncisi, Uluslararası Mevsimler, Sanat-Edebiyat-Kültür Dergisi, Kış sayısı, 6 (27), 2021, s. 2-5.
- 6.Türk Dünyasının Bahtiyarı. (Bahtiyar Vahabzade`nin hayatı, yaratıcılığı ve içtimai faaliyeti hakkında makaleler toplusu) I hisse. Bakı: “Tefekkür”, 2002
- 7.Vagif Yusifli, “Edebi proses” illeri”, <http://edebiyatqazeti.az/news/edebi-tenqid/2691-edebi-proses-illeri>

MEHMET AKİF ERSOY DÜŞÜNCESİNDE MODERNLEŞME, EĞİTİM VE KÜLTÜR
MODERNIZATION, EDUCATION AND CULTURE IN MEHMET AKİF ERSOY THOUGHT

Tarık SOYDAN

Doç.Dr. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı

ÖZET

Batı'nın gelişmesi ve güçlenmesi karşısında, 18. yüzyıldan itibaren, önce askeri, sonra idari, daha sonra da bir bütün halinde toplumsal ve ekonomik olarak yetersizliklerini kavramaya başlayan Osmanlı yöneticileri, tedricen yenileşme reformlarına yönelmişlerdir. Osmanlı modernleşmesi ya da yenileşmesi adı verilen bu dönemde Osmanlı, bir yandan yarı-sömürge bir toplumsal formasyon olarak, Batı sistemine eşitsiz bir şekilde eklenirken diğer yandan bağımsız bir siyasal birim olarak ayakta kalıp güçlenmeye çalışmıştır. Bu süreçte, yenileşme reformlarıyla birlikte içine girilen toplumsal değişim süreci bir dizi tereddütü beraberinde getirmiş ve “gerekli ya da kabul edilebilir yenileşme ölçütü”nün ne olduğu konusunda çeşitli tartışmalar yapılmıştır.

Değişime tereddütle yaklaşan Osmanlı münevverlerinin modernleşme ya da yenileşme karşıtı olduklarını söylemek doğru olmaz. Temelde mesele ettikleri konu, Batı uygarlığına ait kurum, kural ve değerlerin hangi kısmının, nasıl alınacağı; yeni toplum yapısının hangi temel değerler üzerinden nasıl şekillendirileceğidir. Toplum, bir yandan yenileşirken diğer yandan otantik varlığını nasıl koruyup geliştirecektir? Ziya Gökalp gibi düşünce insanlarında “medeniyet-hars ikiliği” olarak ele alınan bu konu Mehmet Akif Ersoy için de temel bir sorunsal olmuştur.

Veteriner hekimlik, öğretmenlik, öğretim üyeliği, vaizlik, hafızlık, Kur'an mütercimliği, şairlik gibi birçok özelliği bünyesinde barındıran değerli düşünce insanı Mehmet Akif Ersoy, 1908 -1918 yılları arasında Batı'yı “taklit” etmeye karşı çıkan düşünce akımının önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Mehmet Akif, Tanzimat'la birlikte içine girilen değişim sürecinde toplumun otantik varlığına yabancılaştığını, milli ve manevi değerlerinden uzaklaştığını ifade etmiş ve eğitim - kültür politikaları aracılığıyla bu durumun değiştirilebileceğini savunmuştur.

Bu çalışmada Osmanlı – Türk modernleşmesi sürecinde gelişen düşünce akımları çerçevesinde Mehmet Akif Ersoy'un, eğitime ve kültüre ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Çalışmada, Mehmet Akif'in yaşamına dair metinler, “Safahat” adlı kitabı başta olmak üzere, yazıları, mektupları ve şiirleri ile Mehmet Akif üzerine yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Yenileşme, Batıcılık, Mehmet Akif Ersoy, Eğitim, Kültür.

ABSTRACT

In the face of the development and the gained power of the West, starting from the 18th century, Ottoman rulers who began to notice first their military, then administrative and then social and economic inadequacies as a whole gradually turned towards reforms. During its modernization period, the Ottoman Empire joined the Western system unequally as a semi-colonial social formation while on the other hand trying to survive and become stronger as an independent political unit. In this process, the process of social change that occurred together with the reforms led to a number of concerns and caused arguments regarding what the “necessary or acceptable criterion of reform” is.

It wouldn't be appropriate to claim that Ottoman intellectuals who were hesitant about change were in fact against modernization or renewal in the Empire. Their main concern was what components of the institutions, rules and values belonging to Western civilization could be adopted and how they could be applied, hence how the new social structure would be shaped over which basic values. How will society

become more modern while trying to maintain its authenticity and preserve cultural heritage at the same time? The issue, which is considered as “civilization-culture duality” by intellectuals, namely, Ziya Gökalp, was also a fundamental problem for Mehmet Akif Ersoy.

Mehmet Akif Ersoy, a valuable thinker who carried out many professions such as being a teacher, lecturer, veterinary, preaching, Qur'an translator and poet successfully was one of the important promoters of the thought movement that opposed the “imitation” of the West between 1908 and 1918. Mehmet Akif Ersoy stated that the society gradually started to lose its authenticity, diverged from its national and moral values through the process of change experienced with the start of Tanzimat and argued that this problem could be resolved through educational and cultural policies.

In this study, Mehmet Akif Ersoy's thoughts about education and culture are examined within the framework of the thought movement that developed in the process of the Ottoman -Turkish modernization. In the study, texts related to Mehmet Akif Ersoy's life, especially the book “Safahat”, his writings, letters and poems, as well as research related to his works are discussed.

Key Words: Modernization, Innovation, Westernization, Mehmet Akif Ersoy, Education, Culture.

1.GİRİŞ

Mehmet Akif Ersoy (1873 – 1936), Fatih Medresesi hocalarından Arnavut kökenli Tahir Efendi ile Buhara'dan göçmüş Emine Şerif Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'un Fatih Semti'nde dünyaya gelmiştir. Babasından ve başka hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş, Mülkiye İdadisi'ni bitirmiş, bir süre Mülkiye'nin yüksek kısmında okumuş ancak babasının vefatı dolayısıyla bitirmeden ayrılmış, sonra Baytar Mekteb-i Alisi'ni birincilikle bitirip Baytar müfettiş yardımcısı olarak memuriyete başlamıştır. Görevi nedeniyle Anadolu, Rumeli ve Arabistan'ı dolaşmış olan Akif, halkın yaşamı ve hissiyatı ile ilgili bilgisini ve kavrayışını artırmıştır (Karakoç, 1978: 13'den Akt. Yılmaz, 2006: 318).

Bir yandan Umur-i Baytariye Müdür Muavinliği yaparken aynı zamanda Darülfünunda Edebiyat-ı Osmaniye dersleri vermiş, sonraki dönemlerde, ülkeden ayrıldıktan sonra, 1925-1936 yılları arasında Kahire'deki “Câmiü'l-Mısıriyye” adlı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı dersleri vermiştir. Mehmet Akif, örgün eğitim sisteminde yürüttüğü faaliyetler yanında ‘yaygın eğitim’ alanında da önemli işlevler üstlenmiştir. 1913'te kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin halkı edebiyat yoluyla aydınlatma amacı güden neşriyat şubesinde Rezaizade Ekrem, Abdülhak Hamid, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin ile beraber çalışmış, çeşitli camilerde va'azlar vererek halkı vatanı savunmaya çağırmıştır. Milli Mücadele sürecinde Balıkesir, Kastamonu gibi yerlerde va'azlar vererek halkı Milli Mücadele'ye katılmaya ve destek vermeye yöneltmiştir (Tansel, 1991: 28, 89).

II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra, rasathane müdürlüğü yapan Fatin Hoca'nın ısrarı ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olan ve aynı cemiyetin Şehzadebaşı İlmiye Mahfelinde Arap Edebiyatı Dersleri veren Mehmet Akif, Cemiyet'in faaliyetlerinin yalnızca ‘iyi ve doğru olanlarına’ katılacağını belirtmiştir (Okay ve Düzdağ, 2003).

1908'de ‘hürriyetinin ilanı’ ile başlayan süreçte Sırat-ı Müstakim Dergisi'nin başyazarlığını yapmış ve daha sonraları yayınlanan Sebilürreşad Dergisi'nde yazılar, şiirler yazmış, tercümeler yapmıştır. Bir dönem İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmakla birlikte, özellikle Bab-ı Ali Baskını (23 Ocak 1913) ile başlayan süreçte İttihatçı hükümetin uygulamalarını eleştirdiği için Darülfünun'dan istifa etmek zorunda kalmış ve dergisi kapatılmıştır. Bir dönem Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yapan Akif, Almanların eline esir düşen Müslümanları etkilemek için Berlin'e ve sonra Arap Müslümanları etkilemek için Riyad'a gitmiştir (Yılmaz, 2006).

Milli Mücadele'yi başından itibaren aktif olarak destekleyen Akif, çeşitli kentlerde bu doğrultuda va'azlar vermiş ve Biga Mebusu olarak Birinci Meclis'e katılmış, daha sonra Burdur milletvekili olmuştur. 12 Mart 1921'de Milli Marş olarak kabul edilen İstiklal Marşı'nı yazmış, Meclis'te Eğitim ve İrşad Komisyonlarında görev almış ancak İkinci Meclis'te yer bulamamıştır. 1925'de Takrir-i Sükûn

Kanunu'nun çıkması ile birlikte Sebilürreşad Dergisi kapatılmış, Akif de Abbas Halim Paşa'nın konuğu olarak Mısır'a yerleşmiştir. 1935'de Abbas Halim Paşa ölmüş ve bir yıl sonrasında, siroz hastası olan Akif, ömrünün son zamanlarını yaşamak üzere İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a dönüşünden altı ay sonra, 1936 yılında vefat etmiştir (Yılmaz, 2006).

Bu çalışmada Osmanlı –Türk modernleşmesi sürecinin genel koşulları çerçevesinde Mehmet Akif'in modernleşme yaklaşımı ile eğitim ve kültür konularındaki düşünceleri ele alınmıştır. Konu işlenirken ilk önce Osmanlı-Türk modernleşmesi sürecinin ekonomi-politik koşullarına ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmuş ve ardından Mehmet Akif'in düşünceleri, çeşitli şiirlerine dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. OSMANLI – TÜRK MODERNLEŞMESİ SÜRECİ VE SÜRECİN TEMEL DÜŞÜNSEL YÖNELİMLERİ

Osmanlı - Türk modernleşmesi sürecini en genel planda değerlendirdiğimizde görürüz ki; kapitalizm öncesi bir üretim tarzına sahip olan ve yeterli sermaye birikimine sahip olmayan, zayıf bir 'merkezi' devletin içine düştüğü mali, askeri ve siyasal bunalımlar, batılılaşma yönünde değişimi zorlamış, değişim istemi ve/veya zorlaması ise bir yanıyla modern temellerde bir devlet ve toplum yapısı oluşturmaya dönük reformları bir yanıyla da yarı sömürgeleşmiş bir sosyo-ekonomik yapıyı beraberinde getirmiştir.

Batı kapitalizminin sanayi devrimi ile bir sıçrama yaptığı dönemde Osmanlı ile Batı arasındaki ekonomik ilişkiler asıl olarak ticaret üzerinden gelişmiş ve bu ticaret "eşitsiz mübadele" niteliği göstermiştir. Kapitalizmin tekelci bir aşamaya evrildiği dönemde ise ticaret yanında sermaye ihracı ön plana çıkmış, borçlanma mekanizmasının sağladığı olanaklarla birlikte, Osmanlı toplumsal formasyonu ekonomik, toplumsal ve siyasal düzeylerde Batı sistemine uyarlanmıştır (Pamuk, 2005 ; Kazgan, 2006).

Batı'da kapitalizmin ortaya çıkması ve bir dünya sistemi olarak gelişmeye başlaması ile birlikte Osmanlı toplumsal formasyonu kendi iç evrimine de bağlı olarak 18. yüzyıldan başlayarak batılılaşma – modernleşme sürecine, tedrici biçimde, klasik dönemdeki temel nitelikleri yeniden var etme hedefiyle girmiş, ancak bu süreç yaklaşık bir yüzyıllık zaman kesiti içinde bambaşka toplumsal niteliklerle tanımlanan yeni bir devlet ve toplum yapısının oluşmasını beraberinde getirmiştir (Ortaylı, 2006).

Eisenstadt'a (2007) göre, modernleşme, toplumların türdeşleşmesi ve siyasal olarak merkezileşmesi anlamına gelmiş, belirli bir ulusal coğrafyada egemen siyasal kurumların gelişmesini ve bu kurumların sosyo-ekonomik yaşamın hemen her kertesini belirlemeye çalışmasını beraberinde getirmiştir. Modernleşme kavramı bir yanıyla batılılaşma ve çağdaşlaşma gibi kavramlarla ilişkili bir biçimde, daha çok Batı Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkması, gelişmesi ve dünyanın diğer bölgelerine yayılması sürecini karşılayan bir kavram olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı-Türk modernleşmesi süreci için düşünüldüğünde, Ortaylı'ya (2006) göre modernleşme, zaman olarak farklılığı ifade eder. Kendisini milat olarak görür, gelenek üzerinden üretilmesine rağmen geleneğe karşı yapılanır ve önemli ölçüde gelenekten kopuşu ifade eder. Zaman zaman modernleşme, yenileşme, çağdaşlaşma, batılılaşma gibi kavramlar birlikte ya da birbirinin yerine kullanılır. Sonuncusu yani batılılaşma Mardin'e (1991) göre, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa'nın toplumsal ve düşünsel bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşıma verilen isimdir.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı egemenlik sistemi çok yönlü olarak tehdit altındadır. Bir yandan, yarı sömürgeleşmiş toplumsal ve ekonomik yapı, bir yandan dünyada ekonomik krizin emperyalist ülkeleri yeni bir paylaşım mücadelesine sevk etmesi ve bu mücadelenin askeri biçimler almaya başlayarak geniş Osmanlı topraklarını içine alacak şekilde genişlemesi, diğer yandan Osmanlı'nın Hristiyan halklarının ayrılıkçı hareketleri ve bunlara eklenen Arnavut ve Arap ayrılıkçılıkları, dönemi egemenlik sisteminin korunması açısından oldukça zor bir hale getirmiştir. Bu zor dönemde devletin egemenlik ideolojisinin belirlenmesi üzerinden bir dizi tartışma yapılmış, bir takım düşünce hareketleri ortaya çıkmış ya da önceden varolan düşünce hareketleri dönemin

özelliklerine göre yeniden biçimlenmiştir. Bu tartışmada öne çıkan düşünce akımları Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük olmuştur.

Adı geçen düşünce akımları bir bakıma ortak bir eksen paylaştı: “Gerekli ya da kabul edilebilir Batılılaşma ölçüsü ve ölçütü nedir?” Başlangıçta düşünce ayrılıkları belirgin değildir. Doktor Abdullah Cevdet gibi bazı aşırı Batıcılar geleneksel Osmanlı uygarlığının tamamıyla terk edilmesinden ve bunun yerine tümüyle Avrupa usullerinin kabul edilmesinden yanadırlar. Öte yandan, bazı İslamcılar hiçbir Batılı uygulama ve düşüncenin kabul edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak, aydınların büyük çoğunluğu Batı’yı kudretin bir timsali olarak görmekte, Osmanlı’nın yaşadığı krizin ancak Batı’nın belirli unsurları alınarak ortadan kaldırılabilirliğini düşünmektedirler. Sorun Batı uygarlığına ait kurum, kural ve değerlerin hangi kısmının, nasıl ve hangi ölçüde alınacağı sorunudur (Zürcher, 2006).

Bu konudaki tartışmalarda temel ve acil sorun, Namık Kemal’in daha önceleri yanıt bulmaya çalışmış olduğu gibi, Avrupa uygarlığı öğeleri ile Müslüman Osmanlı uygarlığının bir biresiminin nasıl meydana getirilebileceği, başka bir ifade ile, “kendi” olarak kalınırken modernleşmenin nasıl mümkün olacağıdır. 1908 yılından İttihat ve Terakki’nin ikinci iktidar döneminin başladığı 1913 yılına kadar Osmanlıcılık, devletin resmi ideolojisi olmuştur. Sonraki yıllarda net olarak bir kenara bırakılmamakla birlikte Hristiyan Osmanlı halklarının birçoğunun kaderlerini Osmanlı’nın kaderinden ayırdıkları bir dönemde etkisini kaybetmişti. (Zürcher, 2006: 187, 188).

Dönemin bir diğer düşünce akımı olan İslamcılığın ortaya çıkışında tarihçi ve devlet adamı Cevdet Paşa ve Şirvanizade Rüşdü Paşa önemli bir yer tutmuştur. İslamcılık, 1840’lardan itibaren genel bir Müslüman’ca tepki olarak, ısrarlı bir arka plan unsuru olarak belirmiştir. İslamcıların düşüncelerinin odak noktası, Osmanlıların Tanzimat’la birlikte kültür benliklerini kaybetmeye başladıkları ve şeriatı uzaklaştıkları, dolayısıyla gerileme ve çöküşün hızlandığı olmuştur. Osmanlı, İslami benliğine dönmeli, şeriat kurallarının toplumsal alandaki geçerliği yeniden güçlendirilmelidir ki devlet ve toplum kurtulabilsin (Mardin, 1991: 91, 92).

3. MEHMET AKİF ERSOY’UN MODERNLEŞME KAVRAYIŞI VE EĞİTİME YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Mehmet Akif, II. Meşrutiyet Dönemi düşünce hareketleri içinde İslamcı düşünce akımı içinde değerlendirilen isimlerden biridir. Ancak, birçok İslamcı’dan farklı olarak, açık bir şekilde II. Abdülhamit ve “İstibdat” karşıtı bir tavır almış, meşruti sistemi savunmuştur. Kara’ya (2011) göre, 25 ciltlik Sırat-ı Müstakim-Sebilürreşad koleksiyonu’na (1908-1925) bakıldığında Mehmet Akif’in bu tavır süreklilik taşımaktadır. Akif, hilafet ve saltanata eleştirel bakarken anayasa (Kanun-ı Esasi) ve meclis düşüncesini benimsemekte ve savunmaktadır.

Mehmet Akif’e ilişkin literatürde, genel olarak, Akif’in düşüncesi, İslâm modernizmi bağlamı içinde ele alınmakta ve İslamcı düşünce içinde Cemaleddin Efgani ve onun tilmizi olan Muhammet Abduh’un çizgisiyle birlikte değerlendirilmektedir. Kara’ya (2011: 124) göre ise bu değerlendirmeler abartılıdır. Zira, Safahat’ta Efgani ve Abduh yalnızca Asım’da bir defa geçmektedir. Akif’in düzyazılarına bakıldığında ise, Abduh üç defa, Efgani ise dolaylı olarak iki defa geçmektedir.

Kaplan’ın (2007) belirttiği gibi, Mehmet Akif, İslâm’ın değerlerine gönülden bağlı bir düşünce insanıdır ve yaşadığı toplumla birlikte Müslüman milletlerin içinde bulunduğu duruma eleştirel yaklaşmakta ama bu durumun dine yüklenmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Akif’e göre, Müslüman toplumların içinde bulunduğu atalet ve geri kalmışlık dinden değil, dinin gerçek varlığından uzaklaşmada aranmalı; din, hurafelerden arındırılarak çağın koşullarına uygun olarak ihya edilmelidir. Bunu gerçekleştirecek olanlar ise aydınlardır. Ama aydınların büyük kısmı halka ve onun değerlerine yabancılaşmış durumdadır:

(...) Mütefekkirlerinizi dîni de hiç anlamamış;

Rûh-i İslâm’ı telâkkîleri gâyet yanlış.

Sanıyorlar ki: Terakkîye tahammül edemez;

Asrın âsâr-ı kemâliyle tekâmül edemez.

Bilmiyorlar ki: Ulûmun ezelî dâyesidir.

Beşerin bir gün olup yükselecek pâyesidir.

Mündemic sîne-i sâfında bütün insanlık...

Bunu teslîm eder insâfı olanlar azıcık.

Müslüman unsuru gâyet mütedennî, doğru,

Şu kadar var ki değildir bu, onun mahzûru .

“Müslümanlık” denilen rûh-i İlâhî, arasak,

“Müslümânız” diyen insan yığınınından ne uzak!

Dîni tedkîk edeceksek, dönelim haydi geri;

Alalım neş’et-i İslâm’a yakın bir devri:

O ne dehşetli terakkî, o ne müdhiş sür’at!

Öyle bir hârika gösterdi mi insâniyyet? (...)

Akif’e göre dini, göreneklerin getirdiği tortulardan arındırıp ananeye bağlı kalarak doğru anlamak ve anlatmak yani onu ihya etmek gerekmektedir.

(...) Lafzı muhkem, yalnız anlaşılan, Kur'an'ın;

Çünkü kaydında değil hiçbirimiz mânânın;

Ya açar Nazm-ı Celîl'in, bakarız yaprağın;

Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin;

Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için! (...)

Görüldüğü gibi, Akif, dine yönelik yaklaşımında yeniden inşadan değil ihyadan söz etmektedir. Zira otantik olanın, özünde cevher olanın inşası değil ihyası doğru olacaktır. İslam’ın bünyesinde taşıdığı eşsiz cevher çıkarılmalı ve çağın koşullarına uygun olarak güçlendirilmelidir. Akif, İslam’ı ihya etmede göreneğe karşı eleştirel olduğu kadar ananeye bağlıdır.

Mehmet Akif halkçı bir yaklaşıma sahiptir. Halk ve aydınlar konusundaki tartışma Osmanlı-Türk modernleşmesi sürecinin, gerek milliyetçi-Türkçü gerekse İslamcı-Muhafazakâr olsun farklı düşünce insanlarında benzer bir tarzda ele alınmıştır. Mesela Gökalp’e göre, kültürlerin ve ülkülerin kaynağı halkta bulunmaktadır. Ancak halk, ulusu oluşturan hammadde durumundadır. Aydınların bilgisizliği ve yanlış yaklaşımları ulusal varlığa en çok zarar veren etmenlerden biridir. Kendini kendi halkından uzak tutan bir aydın kesimi ulusal kültürü yok ederek bunun yerine yabancı kültürel değerleri ikame edecektir. Ulusal bütünlüğe yönelik bu tehlikeyi önlemek için aydınların halka doğru gitmeleri ve ondan ulusal kültürünün temellerini öğrenmeleri gerekir (Heyd, 1979: 82, 83).

Akif, İslami hassasiyetler üzerinden hareket etmekte ama Gökalp’inkine benzer bir aydın eleştirisine yönelmektedir. Dönemin aydınlarının genel bir yabancılaşma ile belirlendiklerini düşünmekte ve onların modernleşme anlayışlarına karşı çıkmaktadır. Eleştirisinin bir yönünü söz konusu aydınların her toplumun farklı bir değişme tarzı olabileceğini kabul etmeyip Batı merkezli genel bir değişme şeması önermeleri oluşturmaktadır. Akif’in kalemi dönemin batıcı aydınlarını eleştirirken oldukça sivridir Düşüncelerini Süleymaniye Kürsüsünde adlı şiirinde şöyle dile getirmiştir:

“(...) Mütefekkirleriniz anlamıyorlar sanırım,

Ki çemenzâr-ı terakkîde atılmış her adım,

Değişir büsbütün, akvâma, cemâ'ate göre;
Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kerre,
Âdetâ mühlik olur; sonra ne var, her millet,
Gözetir seyr-i tekâmülde birer ayrı cihet.
Bir de hatırlamıyorlar ki, umûmen beşerin,
Dâimâ koştugu son maksada yükselmek için;
Tutacak silsile akvâma değildir hep bir;
Belki her millet için ancak o “mâhiyyet”tir,
Ki kopar kendisinin rûh-i umumisinden (...)

Halkçı bir perspektife sahip olan Akif popülist değildir. Halkın yaşamına ve koşullarına duyarlı olmakla birlikte onun içinde bulunduğu atalet ve geriliğe yönelik güçlü bir eleştirel konum almaktadır. Akif’e göre, batıcı aydınlarla halk arasındaki açığı giderek açılmakta ve bu durum, toplumun kurtulmasında ve gelişmesinde aydınlar çok özel bir yer tuttuğu için, büyük bir problemdir. Aynı şiiirden aktaracak olursak:

“(...)Gelelim şimdi, ne merkezde avâmın hissi...
Şüphe yoktur ki tamâmiyle bu fikrin aksi:
Görenek neyse, onun hükmüne münkâd olarak,
Garb’ın efkârını, âsârını düşman tanımak;
Yenilik nâmına vahy inse kabul eylememek.
Şöyle dursun o teceddüd ki, dışardan gelecek,
Kendi milliyetinin kendi muhîtinde doğan,
Yerli, hem haklı teceddüdlere hattâ udvan !
Müşterek hissi budur işte avâmın sizde (...)”

Mehmet Akif, ilerlemecidir. İnsanlığın her geçen gün daha iyi koşullara doğru devindiğini düşünmektedir. Sürekli bir özellik gösteren bu devinim karşısında herhangi bir gücün durması mümkün değildir. Kara’nın (2011: 121) aktarımı ile:

“Coşkun koca bir sel gibi dâim beşeriyet
Müstakbele koşmakta verip seyrine şiddet
Dağlar, uçurumlar ona yol vermemek ister
Lâkin o ne yüksek ne de alçak demez örter
Akvam o büyük nehre katılmış birer ırmak”

Mehmet Akif, Gökalp’in “uygarlık” değerlendirmesine benzer bir şekilde, medeniyeti farklı ülkeler ve toplumlar arasında ortak bir mefhum olarak ele almış ancak ona ulaşmada her toplumun otantik varoluşundan kaynaklanan farklı kavrayışlar ve yollar olabileceğini belirtmiştir. Süleymaniye Kürsüsünde adlı şiirinde ironik olarak şöyle ifade etmiştir:

“(...) Medeniyette tealisi umûmen Şarkın
Yalnız bir yolu ta’kib ederek kâbildir;
Başka yollarda selâmet gözetin gafildir.

Bakarak hangi zeminden yürümüş Avrupalı,
Aynı izden sağa, yâhud sola hiç sapma malı.
Garbin efkârını mâl etmeli Şarkin beyni;
Duygular çıkmalı hep aynı kalıptan; yâni:
İçtimâî, edebî, hâsılı her mes'eledede,
Garbi taklid edemezsek, ne desek beyhude.
Bir de din kaydını kaldırmalı, zirâ o belâ,
Bütün esbâb-ı terakkimize engel hâlâ (...)

Görüldüğü gibi Akif, taklitçi Batıcılığı eleştirmekte, farklı toplumların maneviyatlarından kaynağını alan farklı medeniyet yolları olabileceğini ifade etmektedir. “İlerleme” modernleşmenin temel düsturlarından biridir ve Mehmet Akif ilerlemeci bir tavra sahiptir. Durmayalım adlı şiirinde geçen şu dizeler bu durumu örnekler niteliktedir:

“(...) Kurtuluş yok sa’y-i dâimden, terakkîden bugün.

Yer çalışsın, gök çalışsın, sen sıkılmazsan otur!

Bunların hakkında bilmem bir bahânen var mı? Dur!

Mâsivâ bir şey midir, boş durmuyor Hâlik bile:

Bak tecellî eyliyor bin şe’n-i gûnâgûn ile.

Ey, bütün dünyâ ve mâfihâ ayaktayken, yatan!

Leş misin, davranmıyorsun? Bâri Allah’tan utan!”

Görüldüğü gibi Akif, ilerlemeyi kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirmekte, azimli olmanın ve çalışmanın önemine işaret etmektedir. Fatih Kürsüsünde adlı şiirinde ise ironik bir şekilde bağımlılık, verimsizlik ve iş bilmezlik üzerinde durmuştur:

“(...)Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:

Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek!

– Fenâ değil yolun amma epeyce sarp olacak!

“Odun” dedin de, tuhaftır, ne geldi aklıma, bak:

Zavallı memleketin yoktu başka mahsûlü;

Odundu, nerde bulunsan, metâ’-ı mebzûlü.

– Adam yetiştiremezmiş, demek ki, toprağımız!..

– Lâtife ber-taraf amma, adam değil yalnız,

Odun da isteriz artık yakında Avrupa’dan!(...)”

Osmanlı - Türk modernleşmesi sürecinin önemli düşünce insanlarından Ziya Gökalp, Batıdan nelerin alınıp nelerin alınmaması gerektiğini saptamak için uygarlık ve hars/kültür ayırımına gitmiştir. Gökalp’e göre “hars” yani ulusal kültür, bireylerde ulusal bilinci geliştiren, toplum için ulusal hedefler (ülküler) gösteren bir özgül değerler bütünüdür. Uygarlık ise akılcılığı ve bilimsel yaklaşımı içeren ve bütün toplumların birlikte oluşturdukları bir kültürel bütündür (Tolan, 1983: 108). Gökalp’in bu ayırmadan ne anladığına yakından bakılacak olursa; ulusun temelini kültürde bulan Gökalp özgünlükle andığı kültürü tanımlamakta büyük güçlük çekmiştir. Gökalp’e (2006) göre, kültürle uygarlığı birbirinden ayıran,

kültürün özellikle duygulardan, uygarlığın özellikle bilgilerden bileşmesidir. İnsanda duygular, yöneme ve isteme bağlı değildir. Bir ulus, başka ulusun dinsel, ahlaksal, sanatsal duygularını taklit edemez.

Gökalp, her ulusun manevi ve nesnel değerlere sahip olduğunu, bunların sadece bir ulusa özgü olmayıp çeşitli ülkelerdeki insanlar için ortak özellikler gösterdiğini bilmektedir. Gökalp'in uluslararası nitelik atfettiği ve uygarlık adını verdiği bu değerler, tamamen ulusal nitelikteki kültür tanımının dışında tutulmuştur. Gökalp, bütün duyguları, yargıları ve ülkeleri kültür tanımı içinde sayarken mantıki ve bilimsel yöntemlerle teknoloji ve bilgiyi uygarlık kapsamına sokmuştur. Bu tanımlama ile kültüre daha çok duygusal ve subjektif bir özellik atfetmiştir. Öte yandan, Gökalp'in uygarlık içine andığı değerler, akla dayanan, objektif, pratik ve çoğu kez nesnel nitelikte değerlerdir. Uluslararası nitelik gösteren uygarlık sadece bilimsel yöntemleri, doğa bilimlerini ve teknik süreçleri kapsadığına göre uygarlık değerleri Avrupa'dan alınmalıdır. Buna karşılık tüm manevi değerler kültürün bir parçası olduğuna ve otantik bir özellik gösterdiğine göre bunlar başka ülkelerden değil din ve ulusal hazineden tedarik edilmelidir (Heyd, 1979: 75, 95)

Mehmet Akif, Gökalp'in uygarlık - hars ayırımına benzer bir şekilde, marifet – fazilet ayırımına giderek batılılaşmanın özgün bir tarzını gerçekleştirmek istemiştir. Faziletin kaynağında din olmalıdır. Hatıralar adlı şiirinde şöyle yazmıştır:

“(…)Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfı Yezdân'ın...

Ne irfânın kalır te'sîri kat'iyen, ne vicdânın (...)”

II. Meşrutiyet döneminden önce, 1905 yılında, Japonların Rusları yenilgiye uğratmaları, geleneksel değerlerin modern bir medeniyette muhafaza edilebileceği yönündeki düşünceleri ivmelemiştir. “Acaba Osmanlılar, Japonların yaptığı gibi, Batı'nın tekniğiyle yetinip kendi değerlerini saklı tutabilir midir?” Mehmet Akif, bu yöndeki düşünceleri, 1908'den sonra ortaya atan önemli kişiler arasında yer almıştır. Böylece 1908-1918 yılları arasında Batı'yı “taklit” etmeye karşı koyan İslamcı bir akım şekillenmiştir (Mardin, 1991: 17, 18).

Mehmet Akif de, döneminin birçok aydını gibi, doğru modernleşmenin yolunu Japon örneğinde görmektedir. Nitekim, Süleymaniye Kürsüsü'nde şiirinde uzun uzun Japonların modernleşme deneyimine yer vermiştir. Bir kısmı aktarılacak olursa:

“(…) Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl millettir?

Onu tasvîre zafer-yâb olamam, hayrettir!

Şu kadar söyleyeyim: Dîn-i mübînin orada,

Rûh-ı feyyâzı yayılmış, yalnız şekli Buda.

Siz gidin, safvet-i İslâm'ı Japonlarda görün!

O küçük boylu, büyük milletin efrâdı bugün,

Müslümanlıktaki erkânı siyânette ferîd ;

Müslüman denmek için eksiği ancak tevhîd (...)”

Mehmet Akif meslekten bir eğitimci ve halkçı/toplumcu bir aydındır. Eğitim ve kültür politikalarını toplumun ayağa kalkması ve gelişmesi için önemli bulmaktadır. Köse İmam adlı şiirinde şöyle yazmıştır:

(...) Bu cehalet yürümez, asra bakın: Asr-ı ulûm!

Başlasın terbiyeniz, ailelerden, oğlum.

Sade hürriyeti ilan ile bir şey çıkmaz!

Fikr-i hürriyeti hazmettiriniz halka biraz! (...)

Mehmet Akif'e göre toplum genel bir cehalet ile belirlenmektedir. Bir an önce cehaletten kurtulmak, bunun için de etkili bir eğitim sistemi kurmak ve işletmek gerekmektedir. Eğitim sürecinde öğretmenlerin rolü çok önemlidir. Akif, öğretmenliğin uzmanlık mesleği olması gerektiğini, yalnızca liyakat sahibi kişilerin öğretmen olarak görevlendirilmesini savunmuştur. Ancak liyakatten de önce öğretmenler imanlı ve ahlaklı kişiler olmalıdır:

“(...)Ne Kürd elifbeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arab;

Ne Çerkes'in, ne Laz'ın var bakın, elinde kitab!

Hülasa, milletin efradı bilgiden mahrûm.

Unutmayın şunu lakin: “Zaman: zaman-ı ulûm!”

Zaman zaman-ı ulûm olmasaydı böyle, yine,

-Kemal-i şevk ile mâdem atılmışız dîne-

Okur yazar olacaktık sıyâneten dîni:

Onun ma'ârif ve vâbeste, çünkü te'mîni

Zavallının yüzü yok cehle, anlaşılmadı mı?

Demek ki: atmalıyız ilme doğru ilk adımı.

Mahalle mektebidir işte en birinci adım;

Fakat; bu hatveyi ilkin tasarlamak lazım.

Muallim ordusu derken, çekirge orduları

Çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı

“Muallimim” diyen olmak gerektir imanlı,

Edebli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı.

Bu dördü olmadan olmaz: vazife, çünkü, büyük (...)

Mehmet Akif, milli dil ve milli anlayış konusunda hassastır. Yabancı dillere ait kelimelerin aynen dile aktarılmasını ve kültüre içerilmesini yanlış bulmuştur. Bu konuda Fatih Kürsüsünde adlı şiirine bakılacak olursa:

“(...)Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz'in,

Fransız'ın, ne olur hâli, sonra, şîvemizin?

Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,

O olmadıkça müyesser değil teâlîsi(...)

Yine aynı şiirinde bilim ve sanat öğrenme amacıyla yurtdışında eğitim konusu üzerinde durmuştur. Akif, yurt dışına eğitim amacıyla gönderilen öğrencilerin Batı'nın kültürünü ve değerlerini değil, bilimini ve sanatını yurda getirmesini önemsemiştir. Batı'nın, özellikle Avrupa'nın, biliminin, sanatının ve sanayisinin öğrenilmesi ve yurda taşınması Akif'in en büyük hayalidir:

“(...)Alınız ilmini Garb'ın, alınız sanatını

Veriniz, hem de mesainize son süratini

Çünkü kabil değil, artık yaşamak, bunlarsız;

Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız(...)

4. SONUÇ

Mehmet Akif, değişim-dönüşüm yanlısı bir mütefekkindir, inkılapçıdır. Ama değişimi, fazileti merkeze alarak muhafazakâr bir zeminden, göreceli olarak geniş bir zaman dilimine yayılan sistematik bir yolla, sağlamak istemektedir: “İnkılab istiyorum ben de, fakat Abduh gibi.” Yetiş’in (2007) belirttiği gibi, Akif için modernleşmek demek, “atalet”ten kurtulmak için çalışmak ve böylece ilimde, fende ve teknikte gelişmektir.

Akif’e göre, Avrupa’nın ilim ve tekniği alınmalı ama maneviyat korunmalı ve İslam, hurafelerden arındırılarak gerçek İslam ihya edilmelidir. Gökâlp’de uygarlık ve hars/kültür kategorilerinden ya da kavramlarından söz edilirken Akif’de marifet ve fazilet kavramları öne çıkmaktadır.

Akif kurtuluşu, bir tür (İslami arka planı olan) modernleşmede görmektedir. İslam’da kadim kaynaklara dönüşü; sade, kolay anlaşılabilir ve kavranabilir, teoriden ziyade uygulamaya önem veren bir din anlayışını savunmaktadır. “İslâm’ın bidat, hurafe ve batıl inançlardan arındırılması; ilmiyenin ve medreselerin tenkidi, buna bağlı olarak ilim anlayışının dönüştürülmesi, ilim hiyerarşisinin reddi veya güçsüzleştirilmesi; tasavvufun tenkidi; ahlâkî kavramların aktivist bir anlayışla yeniden yorumlanması; İslâm tarih tecrübesinin, geçmişin bağlayıcılığının reddi; içtihat kapısının açılması; kültür-medeniyet ayrımının benimsenmesi ve buna bağlı olarak kısmi batılılaşmanın savunulması” (Kara, 2011: 124) Mehmet Akif düşüncesinin önemli öğelerini oluşturmaktadır.

Mardin’e (1991) göre, Osmanlı yenileşmesi sürecinde “seçmeci batıcılık” egemendir. Bu yaklaşım, elverişli görülen öğelerin sistematik olamayan bir tarzda alınması, kendi içindeki Batı sistematikliğini algılamaktan imtina edilmesi, değişimin yaratacağı toplumsal etkilerden, daha da önemlisi erkin dönüşümü ve kaybı meselesinden endişelenilmesi olarak belirmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı aydınları ve devlet adamları, yenileşme sürecinde özellikle kültürel alanda geleneksel kimliklerini, ahlak değerlerini korumak istemiş, batılılaşmayı maddi hayat ve teknolojiyle sınırlı tutmaya çalışmışlardır. Uygarlığın evrensel ve uluslararası, kültürün ise ulusal olduğunu ileri süren Ziya Gökalp, bu anlayışın “teorik” gerekçesini oluşturmaya çalışmıştır (Belge, 1983: 260).

Özçelik’in (2007) isabetle üzerinde durduğu gibi, “bir medeniyeti iki ayrı parçaya bölüp bir kısmını alıp bir kısmını reddetmek” gerçekte ne kadar mümkündür sorusu o dönemde yanıtlanmış değildir. Öte yandan, yine Özçelik’in (2007) belirttiği gibi, o dönemde meselenin ‘seçmeci’ bir tarzda kategorik olarak ele alınması doğal görülebilir. Zira, “o yıllarda meseleleri uzun boylu düşünecek, tahlil edecek zaman ve zemin yoktur. Batı bir realite olarak her alanda içimizdedir ve bizim için bir tehdit unsurudur. Önemli olan mevcut yapıyı ıslah ederek varlığını korumaktır.” Cumhuriyet’le birlikte bu anlayış büyük ölçüde değişmiş, batılılaşma konusundaki rezervler geride bırakılmıştır. Bu değişimin yaşandığı süreçte, toplumsal değişmeyi İslami hassasiyetler üzerinden, marifet - fazilet ayrımına göre kavrayan Mehmet Akif’in, tutarlı bir mütefekkindir olarak, yeni duruma adapte olması mümkün değildir. Dolayısıyla yaşamının sonuna kadar sürecek olan Mısır yılları başlamıştır.

Mehmet Akif’in eğitim yaklaşımına bakıldığında, Yetiş’in (2007) yaptığı toparlamaya göre, Akif’in eğitimsel ve kültürel programını somutladığı “Âsım ve nesli” bilim öğrenecek ve faziletli olacak; faziletli olduğu için edindiklerini insanların ve ülkesinin faydasına sunacaktır. Akif, natüralist-realist bir toplum ve eğitim yaklaşımına sahiptir. Bilimsel bilgiye ve çalışmaya değer verir. Akif için eğitim sürecinin en önemli aktörleri öğretmenlerdir. Öğretmenler, imanlı, ahlaklı, liyakat sahibi ve vicdanlı kişiler olmalıdır.

Son olarak, Akif, ahlak, disiplin, çalışma, azim ve en önemlisi sabır kavramıyla anılabilecek değerli bir mütefekkindir. Kendisini, “sabretmek katlanmak değildir, göğüs germektir” veciz ifadesi ile saygıyla analım.

KAYNAKÇA

- Belge, M. (1983). Cumhuriyet Döneminde Batılılaşma, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, sy.260 – 264, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eisenstadt, S.N. (2007). Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim, İstanbul: Doğu Batı.
- Ersoy, M. A. (2011). Safahat, Konya: Bookcase Yayınevi.
- Gökalp, Z. (2006). Türkçülüğün Esasları, İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları.
- Heyd, U. (1979). Türk Ulusçuluğunun Temelleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, R. (2007). Safahat'ta Medeniyet Tasavvuru, <https://www.tyb.org.tr/prof-dr-ramazan-kaplan-safahatta-medeniyet-tasavvuru-47418h.htm>, Son Erişim Tarihi: 02.03.2021.
- Kara, İ. (2011). Akif'in Aktif Din ve Ahlak Anlayışı, Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 12-13 Mart 2011, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları No.21.
- Kazgan, G. (2006). Tanzimat'tan 21.Yüzyıla, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mardin, Ş. (1991). Türk Modernleşmesi, Makaleler 4, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okay, M. O. ve Düzdağ, E. (2003). "Mehmet Akif Ersoy", İslâm Ansiklopedisi, C.28, İstanbul: TDV Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2006) İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul: Alkım Yayıncılık.
- Özçelik, M. (2007). Mehmet Âkif'in Batı'ya Bakışı, <https://www.tyb.org.tr/mustafa-ozcelik-mehmet-akifin-batiya-bakisi-48165h.htm>, Son Erişim Tarihi: 02.03.2021.
- Pamuk, Ş. (2005). Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820 – 1923), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tansel, F. A. (1991). Mehmet Akif Ersoy (Hayatı ve Eserleri), Ankara: Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Tolan, B. (1983). Toplum Bilimlerine Giriş - Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji, Ankara: Savaş Yayınları.
- Uslu, E. M. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Eğitim Olgusu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yetiş, K. (2007). Mehmet Akif'in Âsım'ın Kişiliğinde Çizdiği Modernleşme, <https://www.tyb.org.tr/kazim-yetis-mehmet-akifin-asimin-kisiliginde-cizdigi-modernlesme-47833h.htm>, Son Erişim Tarihi: 02.03.2021.
- Yılmaz, M. (2006). "Mehmet Akif Ersoy", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (5), İstanbul: İletişim Yayınları. Sy. 318-333.
- Zürcher, E. J. (2006). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.

“İSTİKLÂL MARŞI”NDA ARUZ TEKNİĞİ ARUZ TECHNIQUE IN “İSTİKLAL MARŞI”

Kudret Safa GÜMÜŞ

Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ORCID:0000-0002-1276-3406

ÖZET

Arap edebiyatında ortaya çıkan aruz; daha sonraki süreçte İran edebiyatına, oradan da Türk edebiyatına geçmiş, tarihî süreç içerisindeki gelişimini bu şekilde devam ettirmiştir. İran edebiyatı etkisi altında gelişen Dîvân şiiri ekseninde de aruz, şiirin mihenk taşı olmuştur.

Aruz veznindeki hecelerin açıklık ve kapalılık durumu, şiire ahenk katmış ve bu şekilde şiirin musîkisi oluşmuştur. Bu durum da hem şairi hem de okuyanı şiire bağlamış, böylece şiirin etki boyutu artmıştır. Ahenk, kelimenin ses yapısının kulakta yankı uyandırmasıdır. Bu şekilde Dîvân şiiri, aruzun da katkısıyla güçlü bir şiir diline ulaşabilmiştir.

Mehmet Âkif’in “Safahat”taki şiirleri şekil açısından incelendiğinde, aruzun sesi kendisini göstermektedir. Aruz vezni, Mehmet Âkif’in şiirlerinde Türkçe ile en güzel şekilde yankı bulmaktadır. Ayrıca döneminde aruz vezninin revaç bulmasında Mehmet Âkif’in büyük katkısının olduğu görülmektedir. Bu noktada, Mehmet Âkif’in “İstiklâl Marşı”nda aruz ölçüsünü kullanmış olması örnek olarak verilebilir niteliktedir. Ayrıca “İstiklâl Marşı”nda kullanılan ve Remel bahrinden biri olan “Fe‘ilâtün / (Fâ‘ilâtün) / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün (Fa‘lün)” kalıbının Mehmet Âkif’in üslubuna en uygun kalıp olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Mehmet Âkif’in aruzu kullanmadaki yönü üzerine edebiyat tarihçisi, şair, yazar ve akademisyenlerin değerlendirmeleri ve çalışmaları bulunmaktadır. İlgili çalışmalar incelendiğinde, edebiyat tarihçisi ve şairlerin Mehmet Âkif’in aruzdaki güçlü yönüne ilişkin görüşleri; akademisyenlerin çalışmaların da ise bu görüşlere ilişkin değerlendirmeleri ve bazen “Safahat”taki birkaç şiire yer verdikleri görülebilmektedir. “İstiklâl Marşı”ndan hareketle aruz uygulamaları ve aruzdaki ahengi sağlayan hususlar kısmı üzerinde inceleme yapılması gereği, bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Böylece, kahraman ordumuz için yazılan “İstiklâl Marşı”ndaki ahengi gösteren aruz hususlarını ortaya koymak ve Mehmet Âkif’te, Türkçenin aruzda nasıl bir yer edindiğini göstermek yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Şiiri, Aruz, Mehmet Âkif Ersoy, “Safahat”, “İstiklâl Marşı”.

ABSTRACT

Aruz, which emerged in Arabic literature, later passed to Iranian literature and from there to Turkish literature and continued its development in the historical process in this way. In the axis of Diwan's poetry, which developed under the influence of Iranian literature, prosody became the touchstone of poetry.

The openness and closeness of the syllables in the meter of prosody added harmony to the poem, and in this way the music of the poem was formed. This situation connected both the poet and the reader to the poem, thus the effect size of the poem increased. Harmony is the sound structure of the word resonating in the ear. In this way, Diwan's poetry was able to reach a strong poetic language with the contribution of prosody.

When Mehmet Akif's poems in “Safahat” are examined in terms of form, the sound of prosody reveals itself. Aruz vizier resonates with Turkish in the poems of Mehmet Akif in the best way. In addition, it

is seen that Mehmet Akif contributed greatly to the popularity of the prosody meter during his period. At this point, the fact that Mehmet Akif used the aruz measure in his poem titled “İstiklal Marşı” is an example. It is stated in the sources that the mold "Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)" used in the “İstiklal Marşı” and one of the remel bahri is the most suitable for Mehmet Akif's style.

Literature historian, poet, writer and academicians have evaluations and studies on Mehmet Akif's direction in using aruz. When the related studies are examined, the views of the literary historians and poets about Mehmet Akif's strong side in prosody; It can be seen that academicians' studies also evaluate these views and sometimes include a few poems in “Safahat”. The basic starting point of this study is the need to examine the application of prosody and the aspects that provide harmony in prosody, based on the poem named “İstiklal Marşı”. Thus, it would be appropriate to reveal the harmony of the prosody in the “İstiklal Marşı” written for our heroic army and to show how Turkish has a place in prosody on Mehmet Akif.

Keywords: Diwan Poetry, Aruz, Mehmet Akif Ersoy, “Safahat”, “İstiklal Marşı”.

1.GİRİŞ

Mehmet Âkif'in, şiir dünyasının temelini klasik Türk şiiri geleneği oluşturmaktadır. Klâsik Türk şiiri geleneği içerisinde yer alan Mehmet Âkif'in manzumelerinde, hem şekil hem de muhteva açısından Klasik Türk şiirine özgü pek çok kelime, tâbir, kavram ve şekil özellikleri bulunmaktadır. Mehmet Âkif, bütün şiirlerini aruz vezninde yazmıştır. Klasik Türk şiirine ait pek çok unsurun, Mehmet Âkif'in manzumelerinde yer alması onun gelenekten beslendiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir (Güneş, 2010: 244).

“İstiklâl Marşı”¹¹⁸ gerek nazım¹¹⁹ tekniği gerekse de muhteva açısından değerlendirildiğinde, herhangi bir millî marş güftesinin çok ötesinde Türk edebiyatının en güzel lirik-hamâsî şiirlerinden biridir. 10. bendi¹²⁰ beş mısra olmak üzere, dörder mısralık toplamda on bentten oluşan ve aruzun “Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” kalıbıyla yazılan şiirin her bendinin bütün mısraları kafiye-i mürekkebeyi oluşturmaktadır (Okay, 2001: 355).

“Mehmet Âkif, ilk iki bentte bayrağa hitap etmekte, onun milletin varlığıyla beraber ebedî istiklâlini dile getirmektedir. Şair, üçüncü ve dördüncü bentlerde Türk milleti adına konuşmakta, ebedî hürriyet aşkı ve imanıyla Batılıların maddî güçlerine karşı direneceğini belirtmektedir. Türk askerine hitap eden beşinci ve altıncı bentler, üstünde yaşadığımız yerin vatan olduğunu, onların düşmana çiğnetilmemesi gerektiğini telkin etmektedir. Yedinci ve sekizinci bentlerde şair, sevilen pek çok şey kaybedilse bile vatanın kaybedilmemesini ve ezan seslerinin kesilmemesini yüce Allah'tan niyaz etmektedir. Şair, dokuzuncu bentte bu duasının kabul edildiği takdirde, kendi rûhunun vecd içinde olacağını ifade etmektedir. Son bentte yine bayrağa dönerek ona ve milletine ebediyen çöküş olmayacağını, hürriyetin ve istiklâlin ebediyen onun hakkı olduğu belirden Mehmet Âkif, şiirinde mecaz ve sembollerin çağrışımı ile ifadeyi zenginleştirmiştir. Mehmet Âkif; bayrak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, millet, ırk, vatan, kahramanlık gibi millî kavramlarla iman, şehâdet, helâl, cennet, Hudâ, ezan, mâbed ve vecd gibi dinî motifleri birbiriyle uyum hâlinde zengin bir belâgatla kullanarak Millî Mücadele'ye her defasında vurgu yapmıştır.” (Okay, 2001: 355-356).

¹¹⁸ “İstiklâl Marşı” ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaları belirten bir kaynak için bkz. Bilgin, A. (2007). “İstiklâl Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, (37): 23-34.

¹¹⁹ “İstiklâl Marşı”nın nazım şekli, kafiye şeması göz önüne alındığında (aaaa bbbb cccc vb.) “murabba”dır.

¹²⁰ Kıt'a, beyitlerden oluşan nazım şekli olduğu için “İstiklâl Marşı”nda kıta kelimesinin “parça, bölüm” anlamı dikkate alınarak kullanılmalıdır. Murabba nazım şekli bent esasına dayalı olduğu için bent şeklinde ifade edilmesi, ayrıca son bendin beş mısradan oluşması durumu gözetilerek çalışmada bent kullanımı tercih edilmiştir.

Gerek konu gerekse de -bazı nazım şekilleri hariç- şekil bakımından klasik Türk şiiri, teşekkül aşamasında İran şiirinden etkilenmiş, Türk şairleri kullandıkları aruz vezinlerini de İran edebiyatından seçmişlerdir. Türk şiirinde nazım birimi olarak eski dörtlükler daima önemini korumuş, klasik Türk şiirinde tuyuğ ve halk edebiyatındaki türkülerin tesiriyle gelişen şarkı gibi nazım şekilleri teşekkül etmiştir. Türk şairler, başlangıçtan itibaren hecenin sekizli ve on birli şekillerine uyan aruz vezinlerini tercih etmişler, aynı tef'ilelerin tekrarından kurulu vezinler de yine ilk alınan ve daima şairler arasında beğenilen aruz kalıpları olarak bilinmektedir (Çetin, 1991: 433).

“Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” vezni düz kalıplardandır. Düz kalıptan kasıt, bir tek parçanın artarda tekrarlanmasıdır. Düz kalıplar, edebiyata aruzun ilk girdiği devirlerde fazlaca kullanılmıştır. “Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” vezninde baş ve son kısım vezinde de görüldüğü gibi değişikliğe uğrayabilmektedir. Bu durum, düz kalıplardaki seslerin monotonluğunu yeri geldiğinde kırar niteliktedir (İlaydın, 1964: 46).

“Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” vezninde ilk tef'ilenin “Fâ'ilâtün”, son tef'ilenin “Fa'lün” şeklinde değiştirilerek kullanılması özelliği kalıba canlılık ve kolaylık getirmiş ve dört farklı şekilde kullanılmasını sağlamıştır:

“Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün”

“Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fa'lün”

“Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün”

“Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fa'lün”

“Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” vezninin âhenkli ve kıvrak olması, Türkçenin kısa hece özelliğini karşılamasıyla edebiyatımızda her tür nazım şeklinde, özellikle kasîde, gazel ve kıtalarda çokça kullanıldığı görülmektedir (İpekten, 1999: 226-227).

“Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)” vezni, yukarıda sıralanan özellikleri ile Türkçeye en uygun vezinlerden biridir. Bu vezin; Bâkî, Muallim Nâci, Mehmet Âkif ve Yahya Kemâl'in şiirlerinde ikinci, Nedîm'de üçüncü sırayı almaktadır. Mehmet Âkif'in, aruzun en başarılı numunelerinden olan “Seyfi Baba”, “İstiklâl Marşı” gibi şiirlerinin bu vezinle yazıldığı görülmektedir (Çetin, 1991: 435-436).

Aruz vezninin iyi bir şekilde kullanılabilmesi için uzun çalışmalara ihtiyaç vardır. Başarılı aruzun şartları ile ilgili şu hususların bilinmesi gerekmektedir: Aruzda başarıyı yakalamak için zihâf ve gereksiz imâleler bulunmamalıdır. Ayrıca zihâf ve gereksiz imâlelerin bulunmasa bile parçaların bitip başladığı yerlerde veznin ahengini bozacak sert seslerin ortaya çıkmaması gerekmektedir. Bu noktada ulamalar, sesin kelimedenden kelimeye aktarımında dolayısıyla ahengi sağlamada oldukça önem arz etmektedir (İlaydın, 1964: 64).

2. MEHMET ÂKİF'İN ARUZ KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Mehmet Âkif, gezip dolaştığı yerlerin Türk dili ağızlarını, en ince ayrıntılarına kadar bildiği için Türk şiirinde, aruzun kullanılmasını zirveye taşıyan birkaç şairden birisi olma başarısını göstermiştir. Türkçeyi bu derece en ince ayrıntısına kadar bildiği için kelime bulmakta zorlanmamış, aruzu, Türkçe ile en iyi kaynaştıran şairlerden biri olarak Türk edebiyatı tarihindeki yerini almıştır (Güneş, 2010: 249).

Fuat Köprülü, Mehmet Âkif'in aruzu kullanımı ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Aruzı Türkçeleştirmek ve konuşma diline yaklaştırmak hususunda en büyük muvaffakiyeti Mehmet Âkif gösterdi. Türk aruzunu, onun kadar muvaffakiyetle ve onun kadar tabii kullanan, konuşma dilini aruz

kalıplarına o kadar kolaylıkla sokan hiçbir şair yoktur. Fikret'in, yapmak isteyip de tamamıyla yapamadığını Âkif gerçekleştirdi." (1940: 652; akt. Şafak, 1999: 228).

Mehmet Âkif'in aruzdaki ustalığı ile ilgili olarak Mithat Cemal'in görüşleri ise şu şekildedir:

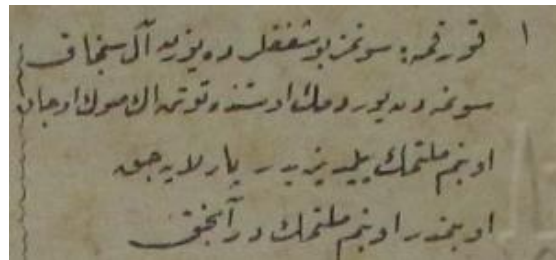
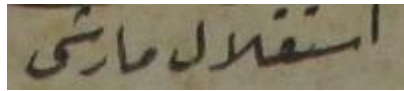
"Mehmet Âkif, aruzun Mimar Sinan'ıdır. Aruzun mimarı olarak Âkif tektir. Aruzla, yüz katlı binalar kurar. Âkif'ten evvel, hiç kimse, bu derece ayağa kalkan bir nazmın sayısız katlarından ufuklara bakmadı. Aruzun içine derunî bir aruzun musikisini soktu. Güftesini bırakın; onun bazı şiirleri beste olarak da eserdir. Mehmet Âkif'ten önce aruz, üstüne üç tel geçirilmiş bir tahta gibiydi. Mehmet Âkif, bu tellerle uyuyan ihtizazları, bir rüyayı, yakalayamayacağına korkan sihirli ellerle, saatlerce, aylarca, hatta senelerce arıyordu. Ve nazmı, yalnız onun şahsına mahsus bir musiki âleti idi. Bunu, yalnız o, bütün vücudunu parmaklarına toplayan ellerle çaldı. Şahsî bir aruzu vardır; kıymetleri ve kusurlarıyla şahsî bir aruz. Birçok manzumelerinde nazmindan doğan hayat, nazmını unutturacak kadar coşkundur. Şairliğinin şuursuz hiçbir tarafı yoktur. Mehmet Âkif, vakayı yazmadan evvel onu yaşıyordu. Yazdığı, şiire döktüğü her olayı, önce kendisi iliklerine kadar hissedip yaşırdı. Belki de onun şiirini etkili kılan en önemli unsurlardan birisi de budur." (Düzdağ, 1996: 195-196, akt. Güneş, 2010: 249-250). Mithat Cemal, aruzun son demlerini yaşadığı bu dönemde Mehmet Âkif'i, aruzla, resim yapan biri olarak vasıflandırmaktadır (Güneş, 2010: 250).

Mehmet Âkif'in aruzunu, bin bir marifet gösteren kartala benzeten Balıkesirli Hasan Basri Çantay, İsmail Habib Sevük ve Süleyman Nazif'in Mehmet Âkif'in aruzu hakkındaki düşüncelerini şöyle zikreder:

İsmail Habib, "Aruz, artık kimse ondan daha ziyade tabiileştirecek değildir. Mısralarını aruzun içine, zarfına sınıksız tetâbuk etmiş bir mazruf gibi yerleştiriyor. Bir marangoz kakması gibi muhkem bir intibak! Kelimeler, mısraa mihlanmış sanıyorsun! Çok sağlam bir şiir." görüşlerini belirtirken Süleyman Nazif, "Hz. Davud'un elinde demir neyse "Safahat" şairi Mehmet Âkif'in elinde, kelime ve aruz da odur." demektedir (1966: 77; akt. Şafak, 1999: 227; Güneş, 2010: 251).

3. "İSTİKLÂL MARŞI" NDA ARUZ UYGULAMASI¹²¹

Aruzun Remel bahrinden "Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)" vezni ile kaleme alınmış olan "İstiklâl Marşı" üzerindeki aruz uygulamaları, her bir bentte mısra bazında ayrı ayrı gösterilmiştir.

Kork	ma	sön	mez	bu	şa	fak	lar	da	yü	zen	al	san	cak
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

¹²¹ İstiklâl Marşı'nın Osmanlı Türkçesi tıpkıbasımı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı "Evraklar" Koleksiyonunda LKE_M000032 demirbaş numarası ile kayıtlı eserden alınmıştır.

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

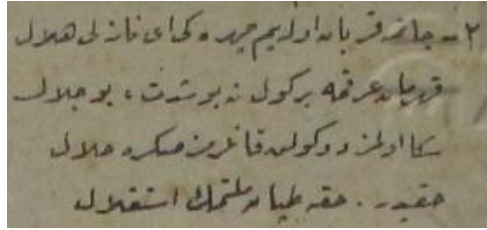

Sön	me	den	yur	du	mun	üs	tün	de	tü	ten	en	son	o	cak
—	•	—	—	•	U	—	—	•	•	—	—	U	—	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

O	be	nim	mil	le	ti	min	yl	dı	zı	dır	par	la	ya	cak
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

O	be	nim	dir	o	be	nim	mil	le	ti	min	dir	an	cak
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Tablo 1. 1. Bente aruzun taktisi.

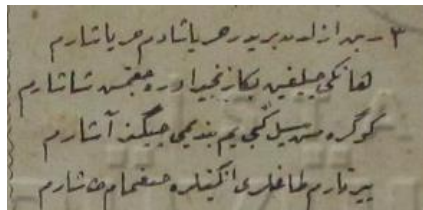
Çat	ma	kur	ban	o	la	yım	çeh	re	ni	ey	naz	lı	hi	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Kah	ra	man	ır	kı	ma	bir	göl	ne	bu	şid	det	bu	ce	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Sa	na	ol	maz	dö	kü	len	kan	la	rı	mız	son	ra	he	lâl
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Hak	kı	dır	Hak	ka	ta	pan	mil	le	ti	min	is	tik	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Tablo 2. 2. Bente aruzun taktisi.

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

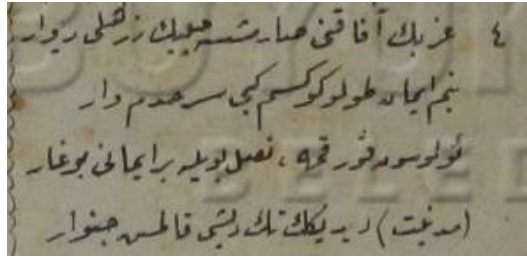
Ben	e	zel	den	be	ri	dir	hür	ya	şa	dım	hür	ya	şa	rım
—	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Han	gi	çıl	gın	ba	na	zin	cir	vu	ra	cak	miş	şa	şa	rım
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Kük	re	miş	sel	gi	bi	yim	ben	di	mi	çiğ	ner	a	şa	rım
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Yır	ta	rım	dağ	la	rı	en	gın	le	re	sığ	mam	ta	şa	rım
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Tablo 3. 3. Bentte aruzun taktisi.

Gar	bın	â	fâ	kı	nı	sar	miş	sa	çe	lik	zırh	lı	du	var
—	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Be	nim	î	mân	do	lu	göğ	süm	gi	bi	ser	had	dım	var
•	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

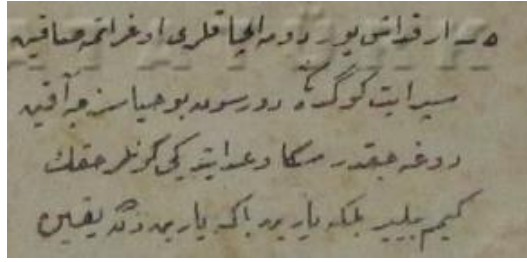
U	lu	sun	kork	ma	na	sıl	böy	le	bir	î	mâ	nı	bo	ğar
•	•	—	—	•	•	—	—	•	—	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Me	de	ni	yet	de	di	ğın	tek	di	şi	kal	miş	ca	na	var
•	•	•	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Tablo 4. 4. Bentte aruzun taktisi.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

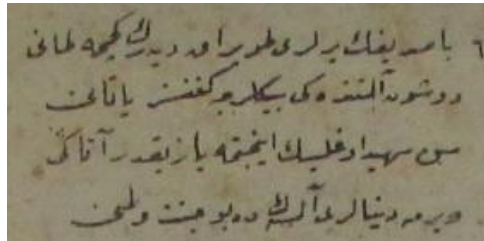
Ar	ka	daş	yur	du	ma	al	çak	la	rı	uğ	rat	ma	sa	kın
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Si	per	et	göv	de	ni	dur	sun	bu	ha	yâ	sız	ca	a	kın
•	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Do	ğa	cak	tır	sa	na	va'	det	ti	ği	gün	ler	Hak	kın
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Kim	bi	lir	bel	ki	ya	rın	bel	ki	ya	rın	dan	da	ya	kın
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Tablo 5. 5. Bentte aruzun taktisi.

Bas	tı	ğın	yer	le	ri	top	rak	di	ye	rek	geç	me	ta	nı
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Dü	şün	al	tın	da	ki	bin	ler	ce	ke	fen	siz	ya	ta	nı
•	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Sen	şe	hîd	oğ	lu	sun	in	cit	me	ya	zık	tır	a	ta	nı
—	•	—	—	•	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—

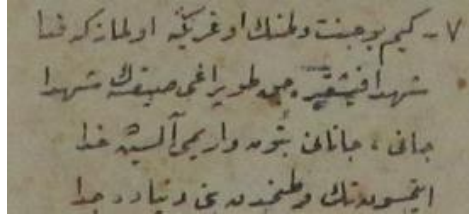

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün
Ver	me	dün	yâ	la	rı	al	san	da	bu	cen	net	va	ta	nı
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Tablo 6. 6. Bentte aruzun taktisi.

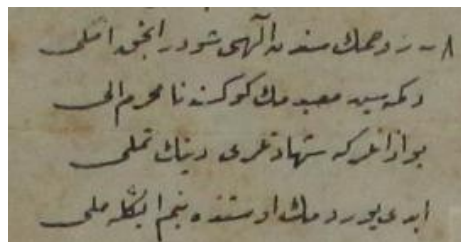
Kim	bu	cen	net	va	ta	nın	uğ	ru	na	ol	maz	ki	fe	dâ
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Şü	he	dâ	fış	kı	ra	cak	top	ra	ğı	sık	san	şü	he	dâ
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Câ	nı	câ	nâ	nı	bü	tün	va ¹²²	rı	mı	al	sın	da	Hu	dâ
—	•	—	—	•	•	—	• (--)	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Et	me	sin	tek	va	ta	nım	dan	be	ni	dün	yâ	da	cü	dâ
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Tablo 7. 7. Bentte aruzun taktisi.

¹²² İlgili kısımda “var” kelimesinin Osmanlı Türkçesindeki yazımı dikkate alındığında okutucu bir “elif” olduğu ve kelimenin Eski Türkçede “bâr” şeklinde uzun ünlülü olarak bulunması durumu üzerinde durmak gerekir. Konuyla ilgili açıklama, değerlendirme bölümünde yapılmıştır.

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

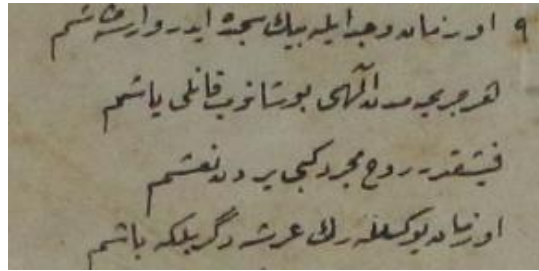
Rû	hu	mun	sen	den	î	lâ	hî	şu	dur	an	cak	e	me	li
—	•	—	—	—	—	—	—	•	—	—	—	•	•	—
<i>Fâ</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

Değ	me	sin	ma'	be	di	min	göğ	sü	ne	nâ	mah	rem	e	li
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—	—
<i>Fâ</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

Bu	e	zan	lar	ki	şe	hâ	det	le	ri	dî	nin	te	me	li
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

E	be	dî	yur	du	mun	üs	tün	de	be	nim	in	le	me	li
•	•	—	—	•	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—
<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

Tablo 8. 8. Bentte aruzun taktisi.

O	za	man	vecd	i	le	bin	sec	de	e	der	var	sa	ta	şım
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

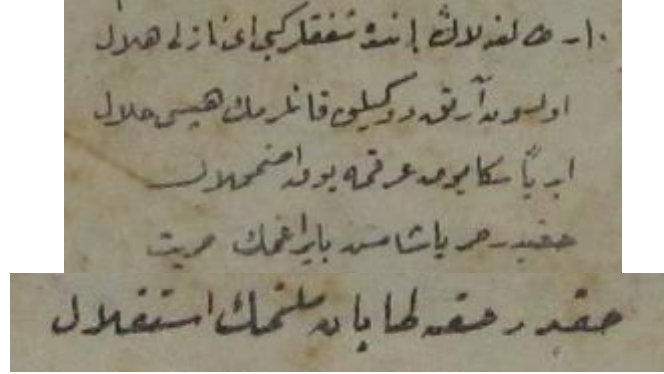
Her	ce	rî	ham	dan	î	lâ	hî	bo	şa	nıp	kan	lı	ya	şım
—	•	—	—	—	—	—	—	•	•	—	—	•	•	—
<i>Fâ</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

Fış	kı	rır	rû	hı	mü	cer	red	gi	bi	yer	den	na'	şım
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
<i>Fâ</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fa'</i>	<i>lün</i>

O	za	man	yük	se	le	rek	Ar	şa	de	ğer	bel	ki	ba	şım
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lâ</i>	<i>tün</i>	<i>Fe</i>	<i>i</i>	<i>lün</i>

Tablo 9. Bentte aruzun taktisi.

Dal	ga	lan	sen	de	şa	fak	lar	gi	bi	ey	şan	lı	hi	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

Ol	sun	ar	tık	dö	kü	len	kan	la	rı	mın	hep	si	he	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lün

E	be	diy	yen	sa	na	yok	ır	kı	ma	yok	iz	mih	lâl
•	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Hak	kı	dır	hür	ya	şa	mış	bay	ra	ğı	mın	hür	riy	yet
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Hak	kı	dır	Hak	ka	ta	pan	mil	le	ti	mın	is	tık	lâl
—	•	—	—	•	•	—	—	•	•	—	—	—	—
Fâ	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fe	i	lâ	tün	Fa'	lün

Tablo 10. Bentte aruzun taktisi.

“İstiklâl Marşı”nın toplamda 10 bendi, aruz bağlamında değerlendirildiğinde; 14 vasl ve 1 imâle bulunduğu; buna karşın, zihâf ve med hususlarına Mehmet Âkif’in başvurmadığı görülmektedir. Söz konusu imâle, 7. bentte bulunmaktadır. İlgili kısımda “var” kelimesinin Osmanlı Türkçesindeki yazımı dikkate alındığında okutucu bir “elif” olduğu görülmektedir. Söz konusu durum dikkate alındığında, imâleyle gerek kalmadan vezne uygunluk dikkat çekicidir. Ayrıca ilgili kelimenin Eski Türkçede “bâr” şeklinde uzun ünlülü olarak bulunması durumu da dikkate değerdir. Her iki husus değerlendirildiğinde, imâle uygulamasına başvurmadan da ilgili hecede vezne uygunluk görülebilmektedir. Bununla birlikte, şairin Türkçe kelime seçimi, uzun hecenin kısa okunması olan zihâfa yönlenmemesini sağlamıştır. Ayrıca Arapça ve Farsça kelimelerde görülen med unsurlarına da şair hiç başvurmamıştır. Söz konusu durumu özetleyen tablo, bent bazında aşağıda yer almaktadır:

Bent Numarası	Aruz Kusurları		Aruzda Ahenk Unsurları	
	İmâle	Zihâf	Vasl	Med
1	-	-	2	-
2	-	-	-	-
3	-	-	-	-
4	-	-	3	-
5	-	-	1	-
6	-	-	2	-
7	1*	-	-	-
8	-	-	4	-
9	-	-	1	-
10	-	-	1	-

Tablo 11. Bent bazında aruz kusurları ve ahenk unsurları

SONUÇ

Mehmet Âkif'in aruzun en canlı vezinlerinden Remel bahrinden olan "Fe'ilâtün / (Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)" vezni ile kaleme aldığı "İstiklâl Marşı"nın aruzun Türkçeye uygunluğu bağlamında şah eser bir manzume olduğu görülmektedir. Bu vezin, ilk ve son tef'ilelerindeki değişme durumu ile diğer vezinlerden farklı bir özelliğe sahip olmakla birlikte, Türkçe kelimelere uygunluğu açısından da ön plandadır.

"İstiklâl Marşı", aruz uygulamaları bağlamında değerlendirildiğinde sadece 14 yerde vasl ve bir yerde de imâle bulunmaktadır. 7. bentte "var" kelimesinin Osmanlı Türkçesindeki yazımında okutucu bir "elif" olduğu ve kelimenin Eski Türkçede "bâr" şeklinde uzun ünlülü olarak bulunması durumu da dikkate alınarak imâle uygulamasına gerek kalmadan da vezne uygunluk görülebilmektedir. Zihâf ve medin bulunmayışı, manzumede Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin ön planda olduğunu göstermektedir.

Mehmet Âkif, uzun seslilerden uzaklaşmış, dolayısıyla imâle ve medde başvurmaya gerek kalmadan manzumelerini kaleme almıştır. Dahası, manzumelerinde Arapça, Farsça kelimelerin çoğu kez Türkçedeki söylenişlerini esas almış olan Mehmet Âkif, bilhassa açık hecesi fazla olan vezinlere yönelmiştir. Bu çalışmada, "İstiklâl Marşı"ndaki aruz uygulamalarını göstererek aruzun şiirdeki ahengini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

1. Bilgin, A. (2007), "İstiklâl Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, (37): 23-34.
2. Çantay, H. B. (1966), Âkif-nâme (Mehmed Âkif), İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
3. Çetin, N. M. (1991), "Aruz". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: TDV Yay. s. 424-437.
4. Düzdağ, M. E. (1996), Mehmet Âkif Ersoy, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
5. Güneş, M. (2010), "Bir Aruz Ustası Olarak Mehmet Âkif Ersoy". *Erdem Dergisi*, (58): 243-254.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

6. İlaydın, H. (1964). Türk Edebiyatında Nazım, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri Kol. Şti.
7. İpekten, H. (1999), Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergâh Yay.
8. Köprülü, M. F.(1940). “Aruz”. İslâm Ansiklopedisi. C.1, İstanbul.
9. Okay, M. O. (2001), “İstiklâl Marşı”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 23. İstanbul: TDV Yay. s. 355-356.
10. Şafak, Y. (1999), “Mehmet Âkif ve Aruz” Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (5): 225-236.

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN TÜRKÇÜLÜK ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ VE MEHMET AKİF ERSOY

BAKHTİYAR VAHABZADE'S VIEWS ON TURKİSM AND MEHMET AKİF ERSOY

Alizade ASKERLİ

Prof. Dr. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, ORCID: 0000-0001-7738-1321

ÖZET

Konunun siyasi ve ideolojik temellerini incelerken, Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları", Cemaleddin Efganî'nin "Milli Birlik Felsefesi ve Dil Birliğinin Gerçek Mahiyeti", Muhammed Emin Resulzade'nin "Panturanizm Hakkında" isimli eserlerine atıfta bulunduk.

Yirminci yüzyılın sosyo-politik olaylarından ve milli rönesansın yeniden canlanmasından bahsederken, Hüseyin Baykara'nın "Azerbaycan İstiklâl Mücadelesi" eserinden de faydalandık.

Konunun kültürel açıdan incelenmesinde (açıklama, analizlerinde) çoksayılı kaynaklara dayanılmıştır (Örneğin; M.E.Sabir, C.Memmedkuluzade, Ü.Hacıbeyli, A.Hakverdiyev, A.Hüseynzade, A.Ağaoğlu, M.Şahtahtlı, Ö.Faik, Y.V.Çemenzeminli; yanısıra "Ekinci", "Ziya", "Hayat", "Keşkül", "İrşat", "Füyuzat", "Taze Hayat", "Yeni Füyuzat", "Molla Nasreddin", "Seda", "Şelale", "Açık Söz", "Dirilik" vs. gibi dergi ve gazeteler. Romantik şiir alanında / M.Hadi, H.Cavid, A.Seppet, A.Şaik, A.Cavad, C.Cabbarlı).

1980 ve 1990'larda Türkçülük ideolojisine yeniden dönüş olmuştur. Bahtiyar Vahabzade, Halil Rza Ulutürk, Memmed Araz ve Rüstem Behrudî'nin eserlerinde Türkçülük ve Türk birliği fikri daha güçlü bir şekilde seslenmiştir. B.Vahabzade daha çok Türkcü ve Turancı şair olarak bilinir. Sanatkarın şiirlerinde Türk dünyası teması önemli bir yer almaktadır. Onun Turancılık ve Türkçülük üzerine şiirleri, yazıları, mektup ve söyleşileri dikkat çekiyor.

Azerbaycan-Türkiye dostluğu ve kardeşliği tarihsel ve çağdaş bir önem (geleneksel) taşır. M.K Atatürk ile H.A.Aliyev, S.Demirel ve H.Aliyev, R.T.Erdoğan ile İ.H.Aliyev'in siyasi ve manevi birliği tarihi değer kazandı. R.T.Erdoğan siyasi konuşmalarında Vahabzade'nin şiirlerinden örnekler verdi.

B.Vahabzade, Yahya Kemal ve Mehmet Akif Ersoy üzerine de yazmıştır. Onların devlet, bayrak, bağımsızlık gibi benzer konu ve motiflerde şiirsel söyleyişi güçlüdür.

Bildiride, her iki şairin Türkçülük üzerine görüşleri incelenecek, şiirleri benzerlik ve farklılık açısından karşılaştırmalı olarak araştırılacak ve her iki şairin Türk dünyasındaki konumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Mehmet Akif Ersoy, B.Vahabzade, Turancılık, Türkçülük, İstiklaliyet Mücadelesi.

ABSTRACT

While reviewing the political and ideological bases of the subject, we referred to the work "Fundamentals of Turkism" by Ziya Gökalp, "Union of Language and Philosophy of National Union" by Jamaladdin Afghani, "About Panturanism" by Mahammad Amin Rasulzadeh.

Speaking of social-political events and national renaissance of the 20th century, we benefited from the work "History of struggle of Azerbaijan for independence" by Husein Baykara.

While analyzing cultural interpretation of the subject, we have been based on the literature and press (M.A.Sabir, J.Mammadguluzadeh, U.Hajibeyli, A.Hagverdiyev, A.Huseinzadeh, A.Aghaoghlu, M.Shahtakhtli, O.Faik, Y.V.Chamanzaminli, as well as journals "Ekinchi", "Ziya", "Heyat", "Keshkul",

“İrshad”, “Fuyuzat”, “Taze Heyat”, “Yeni Fuyuzat”, “Molla Nasraddin”, “Seda”, “Shelale”, “Achig soz”, “Dirilik” and others. In the field of romantic poetry / M.Hadi, H.Javid, A.Sehhet, A.Shaig, A.Javad, J.Jabbarli/)

In the 1980s and 1990s, there was a return to the ideology of Turkism. In the creativity of Bakhtiyar Vahabzadeh, Khalil Rza Uluturk, Mammad Araz and Rustam Behrudi, the idea of Turkism and Turkish union sounded stronger. Bakhtiyar Vahabzade was known as a Turkist and Turanian poet. In the master’s poetry the theme of turkic world occupies a special place. His poems on Turanism and Turkism, as well as articles, letters and interviews attracted attention.

Azerbaijan-Turkey friendship and brotherhood have historical and contemporary significance. The political and moral unity between M.K.Ataturk and H.A.Aliyev, S.Demirel and H.Aliyev, R.T.Erdogan and I.H.Aliyev has gained historical value. R.T.Erdogan used Vahabzadeh's poems in his political speeches.

B.Vahabzadeh wrote about Yahya Kamal, Mehmet Akif Ersoy as well. In their works and motives about the state, the flag and independence poetic pathos is strong.

Our scientific report focuses on the views of both poets on Turkism, compares the similarities and differences of their poetry, and assesses the position of both masters in the Turkish world.

Keywords: Turkish World, Mehmet Akif Ersoy, B.Vahabzadeh, Turanism, Turkism, Struggle for Independence.

GİRİŞ

Azerbaycan halk şairi Bahtiyar Vahabzade güçlü bir Turancı, Türkçü ve Azerbaycançı şair olarak ün kazanmıştır. Hayatı boyunca bu ideolojiler için mücadele yürütmüştür. Turancılık, Türkçülük ve Azerbaycançılık ideolojisi sanatçının makalelerine, röportajlarına, mektuplarına, sosyo-politik şiirlerine, poema ve oyunlarına yansımıştır.

Bahtiyar Vahabzade, tüm Türk dünyasının bütünlüğü, ideolojik ve manevi birliği için mücadele yaptı. Büyük sanatçı şiirlerinde, yazılarında ve röportajlarında Azerbaycan-Türk ilişkilerinin üst düzeyde olmasını anlatmıştır. O’na göre Türk’ün cesareti sadece kahramanlığı ve siyasi istikrarında değil, kültüründe ve günlük yaşamındadır. Bahtiyar Vahabzade, Türk şairi Mehmet Akif Ersoy’u büyük Türk ruhunun tercümanı olarak değerlendirmiştir. Şaire göre dünya halklarının milli marşları arasında Mehmet Akif Ersoy’un İstiklal Marşı’ndan daha ünlüsü yoktur. Makale, aynı zamanda bu iki sanatçının bağımsızlık şiirlerinin karşılaştırmalı şiirsel özelliklerine odaklanıyor.

1. Konunun Siyasi ve İdeolojik Temelleri Üzerine

Turan, Türk halklarının ilk vatanı, büyük tarihi vatan - Orta Asya, Sayan-Altay Dağlarının kuzeybatı bölgeleri, Yenisey Nehri’nin kıyıları anlamına gelir (1, 24). “Turan Türklerin oturduğu, Türkçenin konuşulduğu tüm ülkelerin toplamıdır” (2, 63). Z.Gökalp Türkçülüğün son amacını da Turancılık gibi sonuçlamıştır: “Türkçülüğün uzak ülküsü Turan adı altında birleşen Oğuzları, Özbekleri, Yakutları dilde, edebiyatta, kültürde birleştirmektir” (2, 63).

M.E.Resulzade 1930’da Paris’te neşrettiği “Panturanizm Hakkında” (Kafkaz problemleriyle ilgili) makalesinde (3, 106-114) Turancılığın ideolojik teorik esaslarına fikir bildirmiştir. Belirtmiş ki, Slavyan halklarında olduğu gibi, Türk halklarında da milli birlik fikri yaranmış ve romantik karakter taşımıştır. Türkiye bu birleşmede önemli rol oynamıştır. Türk düşünürleri ve aralarında ünlü tarihçi Mukrimin Halil Yinanc’in (4) da bulunduğu sosyo-politik figürler, “Türklüğü” bir millet olarak değil, “irisi” anlamda algılamışlar. “Anadolulular” tek bir Türk milleti olmadığına, ayrı ayrı kavimler olduğuna inanmışlar. Ziya Gökalp’a, M.E.Resulzade’ye göre “Türkçülük siyasal hareket değil, bilimsel-felsefi-estetik ekoldür. Başka

sözle, medeni bir birlik uğrunda mücadele usulüdür”(2, 63) (“Türkçülüğün Esasları”, Fransa, 1925). Ziya Bey Gökalp “Turan” dedikde hem de, “Türk Azerbaycan’ı”, “Türk Türkiye’si”, “Türk Türkistanı’nı” kastetmiştir. Türkçülük ümmetçilikten, müslümanlıktan, islamcılıktan ayrı değildir.

19. yüzyılın ilk yarısında Sultan Abdülaziz, Türk vatandaşlarının eşitliği konusunda “Gülhane Hattı Hümayunu” adlı bir ferman verdi. Amaç, Hristiyan halkların bazı eğilimlerini Türk devletinin yapısıyla uzlaştırmaktı. Bununla birlikte, 1848 Fransız Devrimi’nin fikirlerinden esinlenen Hristiyan halkları, kararnameden memnun kalmadı ve milli hareketi başlattı. Sultan Abdülhamid önderliğinde “Osmanlıcılık” yenildi ve İslamcılık yerini Türkçülük başta olmak üzere milliyetçi fikirlere bıraktı.

Azerbaycan’da İslamcılık esas olarak yirminci yüzyılın başlarında şekillenmeye başladı. Dinle ilgili siyasi partiler ve kurumlar Demokratik Cumhuriyet’in kurulmasının arifesindeydi. “İttihadi-İslam” ve “Ahrar” partileri aslında İslam’ın birliğini teşvik ediyordu. Onların faaliyetlerinde Azerbaycan’ın bağımsızlığı ve milli devlet olma fikirleri de önemli rol oynuyordu.

1905-1906 ve 1918 siyasi ve sosyal olayları, Ermeni-Müslüman katliamları ve Sünni-Şii ilişkileri, halkın Türklük-Azerbaycan düşüncesine yönelik Müslüman düşüncesini güçlendirdi. Halk, kurtuluş yolunun İslamcılıkta değil, Türkçülük ve Azerbaycancılıkta olduğunu anladı.

Uzun bir tarihsel deneyime dayanarak Türkçülük ideolojisi siyasi bir sistem olarak ön plana çıkmıştır. Ancak, kültürel ve felsefi bir dünya görüşü olarak Türkçülüğün ilk özellikleri eski Türk kültürüne aittir. Milli Türk şair ve yazarları Mehmet Emin Yurdakul’un şiirleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Orhan Seyfi Orhan’ın hikayeleri, Halide Edip Adıvar’ın romanları milli öz farkındalığın örnekleriydi. M.F.Köprülüzade ve Z.Gökalp Türkoloji ve ideolojide örnek oldu ...

2. Konunun Kültürel Yorumu Üzerine

Ulusal basında “Müslüman” kelimesi “Türk” kelimesi ile değiştirilmeye başlandı. “Açık Söz” gazetesi Rus Müslümanlarını Türkler olarak adlandırdı. Kazan ve Volgaboyu Tatarları da bilim ve basın düzeyinde Türkçülüğü desteklediler. Zeki Veleddi Toğan, “Türk ve Tatar tarihi” gibi saygın, bilimsel bir kitap yazdı (5).

Azerbaycan’da milli Türk kendine dönüş, M.F.Ahundzade’nin komedilerine dayanmaktadır. H.Zerdabi, A.Topçubaşov bu fikirleri yaydı. İsmayil Bey Gasprinski Bağcasaray’da (Kırım) Türkçe öğretmenlik yaptı ve “Tercüman” eserini yayınladı. Cemaleddin Efgani, Ahmed Bey Ağaoğlu, Ali Bey Hüseyinzade milli rönesansın, Türkçülüğün ve İslamcılığın uyanışına büyük katkılarda bulunmuş, eserleri Azerbaycan, Türkiye, Batı Avrupa, St.Petersburg, Moskova ve Tiflis’te çeşitli dillerde yayımlanmıştır.

19.yüzyılın sonları, 20.yüzyılın başlarında realist nesir ve dramaturjide Neccef Bey Vezirov, Abdürrehim Bey Hakverdiyev, Celil Memmedkuluzade, Neriman Nerimanov, Üzeyir Hacıbeyli, Yusuf Vezir Çemenzeminli, realist-satirik şiirde Mirze Alekber Sabir, romantik şiirde Muhammed Hadi, Hüseyin Cavit, Samed Mensur, Ahmet Cevat, Abbas Sehhet, Abdulla Şaik, Cafer Cabbarlı, eleştiri ve gazetecilikte Firidun Bey Köçerli, Hasan Bey Zerdabi, Ömer Faik Nemanzade, Neriman Nerimanov, Üzeyir Hacıbeyli, Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Bey Ağayev, Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Alimerdan Bey Topçubaşov, Muhammed Ağa Şahtahtinski, Mehmet Emin Resulzade, Mehdi Bey Hacınski ve diğerleri, gazete ve dergilerde – “Ekinçi”, “Ziya”, “Keşkül”, “Şergi-Rus”, “Hayat”, “İrşat”, “Füyuzat”, “Molla Nasreddin”, “Taze Hayat”, 1910-1918’lerde “Yeni Füyuzat”, “Şelale”, “Dirilik”, “Açık Söz”de Türkçülüğe: Türk menşeli, Türkleşmek, İslamlaşmak modernleşme, milletin ismi, dili, dini, arazisi ve birliğiyle ilgili ulusal-tarihsel konulara değinilmiş, bu ideolojiyi yaymışlar (6, 174).

3. Bahtiyar Vahabzade’nin Türkçülük Görüşleri

Ekim Devrimi’nden (1917) sonra, Azerbaycan şairleri satırları, metinler arası anlamlarda bu fikirleri (1930–1980) yayarlar. 1980’lerde milli-demokratik hareketin başlaması ve ulusal devletçiliğin yeniden tesis edilmesiyle (1991), Türkçülük ideolojisine yeni bir dönüş oldu ve Bahtiyar Vahabzade, Halil Rza Ulutürk’ün eserlerinde daha şiirsel bir şekilde yer aldı (7, 69-76).

Bahtiyar Vahabzade, Haydar Aliyev’in İzmir’de Bakü Parkı’nın açılışında dile getirdiği bir görüşü

hatırlattı: “Biz büyük bir çınarın dallarıyız. Köklerimiz aynı ve o kadar muhteşem bir çınar ağacı ki, onu kaç defa sallamaya, parçalamaya, bizi birbirimizden ayırmaya çalışsalar da yapamadılar”.

Türk Dünyası konusu şairin eserlerinde daha büyük yer kapsar. “Bahtiyar Vahabzade, sadece Azerbaycan Türklerinin değil tüm Türk dünyasının bütünlüğü, ideolojik ve manevi birliği için savaşan kahraman bir şairdir. Bu açıdan yaklaşıldığında açıkça görünüyor ki, geniş anlamda Türk dünyasına hizmet etme konusunda da Bahtiyar Vahabzade’nin büyük rolü ve zahmeti vardır” (8, 648).

Bahtiyar Vahabzade Türkçülük konusunda “Türküstan, Türküstan” (1977), “Yunus Emre” (1986), “İstiklal Neğmekarı”(1997), “Ahmed Cavad” (1993), “Büyük Türkçü” (1997), “Sanat Sanat İçindir, Yoksa Halk İçin” gibi makalelerin, “Ey Kocaman Türkiye” (1998) isimli mektubun yazarıdır. Bu makaleler şairin Turancılık, Türkçülük ve Azerbaycancılık ile Azerbaycan-Türkiye dostluk ilişkilerine ilişkin görüşlerini ifade etmektedir. Bunlar şairin Türkiye üzerine görüşleri veya Türk ülkelerinde yayınlanan kitaplarıyla ilgilidir. Bu makalelerde Bahtiyar Vahabzade, Türk ilmi ve teorik düşüncesi ile olan temaslarını da dile getirmiştir.

Gazeteciler Bahtiyar Vahabzade'den: - Hangi kitapları okuyorsunuz? – diye sorduğunda şöyle cevap vermiş: - Her milletin varlığının iki temeli vardır: Birincisi, ulusal tarihi, kökeni ve kaynağı ve ikincisi, ait olduğu din. Bu iki yön birleşince Millet oluşur. Milletin kökleri ve aidiyeti ile onun manevi dünyası. Bu nedenle milletimi iyi tanımak için onun tarihini, soyunu ve milletimin ait olduğu dini bilmemiz gerekir. Bir insan olarak bunu bilmiyorsam, benim insani niteliklerim, anlamın en önemlisi vatandaşlığım yoktur...”(9)

Bahtiyar Vahabzade, röportajlarında Turancılığın anlamını, Türkçülüğün bilimsel-teorik temellerini anlamak için ciddi şekilde Türk ilmi düşüncesini kullandığını söylemiştir. Yazar şöyle belirtir: “Elbette, bir şahsiyet olarak ben Türk olduğumu çocukluğumdan biliyorum. Fakat bunun bilimsel temellerini son yıllar Türkiye’den getirdiğim büyük yazar ve bilim adamı Nihal Atsız’ın “Bozkurtların Ölümü ve –Bozkurtların Dirilişi”, Mustafa Necati Sebetçioğlu’nun “Türk Destanları”, “Sonsuzluğa Uyanan Taşlar”, Adile Ayda’nın “Etrüskler”, Refik Özdek’in “Türkün Altın Kitabı”, Ali Hümmet Berki ve Osman Kıskıoğlu’nun “Hazreti Muhammed ve Hayatı”, İbrahim Kefesoğlu’nun “Türk Bozkır Kültürü”, Baheddin Ögel’in “Büyük Hun İmparatorluğu”, aynı zamanda İmam Gazzali’nin, Nursi’nin, Öztuna’nın dini ve tarihsel eserlerini okuyunca öğrendim. Onu da belirtelim ki, zikrettiğim bu kitapların yanı sıra, Orhun-Yenisey yazıtlarıyla ilgili pek çok kitap okudum. Bunun yanı sıra namaz ve oruçun İslamda yeri, konumu ve zarureti araştırmağa çalıştım. İslam dini üzerine Batı ve Avrupa alimlerinin fikirlerini farklı kaynaklardan öğrendim. Bu konuda rus alimi Lev Gumilyov’un “Eski Türkler” kitabı bana çok yardımcı oldu. Bir sözle, milletimi, onun tarihini öğreniyor, bununla da kendimi mutlu hissediyorum” (9).

Şair henüz küçük yaşlarından Türkiye ve Türkçülükle ilgili bilgiler duymuştur. “Bu da bir Alinyazısı idi” raportajından: “Benim 10-11 yaşım ancak olurdu ve sürekli olarak değirmançılık yapan amcamın yanına koşardım. Amcam okumuş değildi, fakat o dönemler için çok kıymetli olan radyosu ve uzun bir müstüğü vardı. Amcam radyoda sürekli olarak Ankara’yı dinliyor, dinledikçe müstüğünün içi birkaç kez dolup boşalırdı. Ben ona sorardım: Neden sürekli olarak Ankara’yı dinliyorsun? O cevabında : – Orası bizim Anavatan. Biz Türküz, – derdi. Annem de sürekli olarak böyle sohbetlerle benim kalbimde Türklük aşkı, muhabbeti, ateşi yakmıştı. Doğduğum Şeki’de, eğitim aldığım ailede Türklük duygusu çok kuvvetli idi... Evet, ben bir Türküm ve benim milletimin Türkiye gibi bağımsız bir devleti vardır... (10, 145)”

Bahtiyar Vahabzade, “Ey Kocaman Türkiye” adlı mektubunu fikir ve emel kardeşi Namık Kemal Bey’e onun “Türk Olmak” kitabı için yazmış ve bu yazıyı “Orta Doğu” gazetesinde (29 nisan 1998) yayınlamıştır. “ – Ey şanlı bir tarihe malik olan büyük kocaman Türkiye! Unutma ki, biz seni kendimiz için örnek biliriz. Buna için de sınırlarından kenarda yaşayan büyük Türk dünyasını perişan etmeğe, sana dikilen gözleri kanatmağa, sana beslenen umutları puç etmeğe senin hakkın yoktur. Ortak Atamız Bilge Kağan’ın sözlerini kulaklarında küpe eyle: ”Ey Türk, silkin ve kendine dön!”(11)

Büyük sanatkar makale ve raportajlarında Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinden yüksek şekilde bahsetmiştir. O, 1993’de milli istiklal şairi Ahmet Cevat’ın 100.yıldönümünde Türkiye’de bulunurken gözlemlediği bir olayı hatırlatmış: “Ben ilk kez 1987’de İstanbul’da Ahmet Cevat sanatının büyüklüğünü ve bu sanata Türkiye’de verilen değerin tanığı oldum. Atatürk adına İstanbul Kültür Merkezi’nde benim Türk ziyalılarıyla görüş gecem

vardı. Ben salona girince teypte iliklerime kadar işleyen bir şarkı okundu. Şarkıya tüm salon ayağa kalktı. Sanki herkes büyülenmişti. Sonra ise salon şarkıyı alkışladı. Beni takip eden şair arkadaşım Yavuz Bülent Bakiler'in kulağına eğilerek: – Bu ne şarkıdır? – diye sordum. O, gülümsündü: – Bu sizin büyük şairiniz Ahmet Cevat'ın “Çırpınırdı Kara Deniz” şiirine yapılmış bestedir” – dedi. Sonra bana malum oldu ki, bu şarkı bütün Türkiye’de ün kazanmıştır”(12).

Şair demiş ki, Türk'ün cesareti sadece kahramanlığı ve siyasi istikrarında değil, kültüründe ve günlük yaşamında da tezahür etmiştir. O, Y.B.Kakiler'in “Yalnızlık” kitabıyla ilgili şöyle belirtir: “Bir gerçeği de biliyordum ki, o zamanlar Türkiye’de esir Türklerin büyük derdini düşünenler, bu derdi kendi derdi gibi yaşayanlar parmakla görsenir ve onlar “ırkçı”, “Turancı” olarak damgalanır, zindanlara hapsedilirdi. Böyle bir zamanda “Ey Kafkas dağları, ardında bayraksız memleketin” – diye bağırarak büyük cesaret talep ediyordu. Bu cesareti Yavuz Bülent yapabildi ve milli bağnazlıktan doğan bu cesaret gittikçe onun eserlerinin esas motifine dönüştü. Yavuz Bülent'in kalemi Türkiye sınırları içinde değil, dışında da gezmeye başladı. O, “Kerkük Ağıtı” şiirinde Kerkük Türklerinin “Üsküp'ten Kosova'ya” kitabında Yuqoslaviya Türklerinin, “Azerbaycan Kalbimde Bir Şah Damardır” şiirinde Azerbaycan Türklerinin, “Türkistan, Türkistan” kitabında ise Özbek Türklerinin başına getirilen musibetleri yürek yangısı ve göz yaşları ile dile getirmiştir. Ben “Türkistan, Türkistan” kitabını birkaç kez her defasında da, yazarın bütün dünya Türkleri için alışıp yanan büyük Türk kalbinin karşısında secdeye gelmişim” (9, 145). Bahtiyar Vahabzade Yahya Kemal hakkında da yüksek fikirde olmuştur: “Yahya Kemal'in annesi son derece dindar olmuş ve evladını küçük yaşlarından imanlı eğitmiştir”. Şair kendisi de bu konu üzerine şöyle der: “Benim hem dini hem de milli yetiştirilmem üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan annemdi. Annem çok Müslüman bir kadındı. Mevlut okur, bana Kuran'ı okur öğretirdi” (9, 145). “Sonralar Paris'te okuduğu sıralar Fransız devrimcilerin etkisiyle onda dine karşı şüpheler uyandı. Bu şüphe ve tereddüt birkaç sene devam etmiş, ona azap vermiş. İçinde iki duygu, iki fikir başbaşa gelir. Bir tarafta cedlerinden gelen kan yaddaşı, diğer tarafta sonradan edindiği yabancı, kenardan gelme fikirler...” (9, 145). “Vatana geri döndükten sonra cedlerinden gelen kan yaddaşı kenardan gelme yabancı fikirlere üstün gelir ve o yeniden imana gelir”. “Bu sözler imana, inama şuurlu olarak dönen büyük bir insanın samimi itiraflarıdır. Çünkü o, tüm kalbiyle inandı ki, bir milletin tanıdığı, uğrunda kaza bayrağı kaldırdığı, milyonlarca şehit verdiği bir iman, ülkeler fethetmiş, bize vatan kazandırmış, bu vatani cahanşümül abideleriyle süslemiştir. Böyle olduğu taktirde, bütün zaferleri ve taş yapıtları yaradan imana inanmamak, milyonlarca şehidlerin ruhunu incitmek, kendimizi küçük görmek demektir” (9, 145). Bahtiyar Vahabzade makalede, hatta, Müslümanlığın, dinciliğin köküne de varmıştır. Yahya Kemal Türkçülüğü dinden ayırmamış, onları birlik halinde kabul etmiştir.

4. Mehmet Akif Üzerine Değerlendirmeler

Bahtiyar Vahabzade Türkçü şair Mehmet Akif Ersoy'u ulu Türk ruhunun tercümanı olarak değerlendirmiştir. “Mehmet Akif'i ulu Türk ruhunun, Türk tarihinin, Türk maneviyyatının tesellisi gibi anlıyorum. Ama maalesef ki, Türkiye’de bu büyük Türk'ün büyüklüğünü ve onun Türk halkı karşısındaki hizmetlerini kasten anlamak istemeyenler, onu “gerici” ve “iptidai” şair olarak nitelendirenler de vardır. “Çanakkale Şehidine”, “İstiklal Marşı” gibi misilsiz sanat incilerini yaratmış bu şaire nasıl “gerici” ve “iptidai şair” denilebilir” (9, 145)?

Bahtiyar Vahabzade Mehmet Akif'i defalarca sevgiyle anlatmıştır: “Türkiye Cumhuriyeti “İstiklal Marşı”nın yazarı, büyük Türkçü, büyük vatansever, büyük insan Mehmet Akif benim en çok sevdiğim usta şairlerden. Onun büyüklüğü, her şeyden önce, fikir ve düşüncesinin, inançının ve kişiliğinin büyüklüğünden ileri gelir. Ben onun hayat hikayesini dikkatle okumuş ve her defasında da bu büyük insanın gururu, inanç ve amalına, başka deyişle, şahsiyetindeki bütünlüğe heyret etmişim. Tabii ki, fikir ve düşüncesi, amalı ve şahsiyeti büyük olmayan sanatçının sanatındaki bütünlüğe inanmak zordur. Bahtiyar Vahabzade devam ediyor: “Birinci Cihan Savaşından sonra Batı devletleri, o cümleden İngiltere ve Yunanistan anı kullanarak Türkiye topraklarının büyük bir kısmını işgal ettiler. Memleketin bu ağır günlerinde Mustafa Kemal Paşa meydana çıkarak yabancı düşmanlarla ölüm dirim savaşına başladı. O zaman orduda sıradan bir komutan ünvanı olan Mustafa Kemal sadece ordunu değil, bütün milleti ayağa kaldırdı. Onun askerlere söylediği “Ya öleceksin, yada Gazi olacaksın” sloganı dillere ezber oldu. Türkiye'nin Çanakkale vilayetinde bu ölüm dirim savaşı Türk ordusunun zaferiyle sonuçlandı. Yalnız bu çarpışmada Türk halkı 232 bin şehit verdi” (9). Mustafa Kemal 57. alayın kahramanlığı konusunda şöyle belirtir: “Düşmanın kalkanlarıyla aramızdaki mesafe 8 metredir, yani ölüm kaçınılmazdır. Ön sıradakiler kendilerini ölümün

koynuna atıyorlar. İkinci sıra onların yerini alır. Kıskanılacak ne muhteşem bir manzara. Ölen üç dakika sonra ölümün onu da yakalayacağını biliyor. Ama hiçbir çaşkınlık, sarsılma yok. Okuyabilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim ile cennete gitmeye hazırlanıyor. Bazıları dillerinde kelimeyi şehadet düşmanın üzerine yürüyor. Bu, Türk askerinin ruhunun gücünü gösteren bir hayret ve tebrik örneğidir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale Savaşı'nı kazandıran bu yüce ruhtur”.

İngiliz devlet adamı W.Churchill şöyle yazdı: “Şu an bu yenilgiyi tüm damarlarımda hissediyorum. Çok hayal kırıklığına uğradım. Çok mutlu ve umutluydum, bugüne kadar hep “Çanakkale bizim” derdim. Çünkü bu savaşı kazanmak için askeri, parayı, cephaneyi - her şeyi hesaplamıştım. Her alanda çok iyiydik. Kesinlikle zafer kazanacaktık. Tek bir şeyi hesaba katmamıştık: Mustafa Kemal! Kalbimde İngiliz gururu olmasaydı Türkleri alnından öpmek ve ayak üstünde alkışlamak isterdim” (13, 376).

“Bu muzaffer topraklar, birçok Batı ülkesinin işgal ettiği Türk milletine bağımsızlık getirdi. Büyük vatansever Mehmet Akif Ersoy bu büyük zafere kayıtsız kalabilir miydi? Ve o, 1921'de milletin “İstiklal Marşı” nı yarattı.”(9)

“Ben birçok milletin milli marşıyla tanıştım. Tüm varlığımla söyleyebilirim ki, dünya halklarının milli marşları arasında M.Akif'in “İstiklal marşı” gibisi yoktur. Bu eser, dünya şiirinde vatanseverliğin en güzel somut örneğidir” (9).

“Burada yazar, Türk milletinin inanç ve iman dolu kalbini işgalci Batı'nın modern silahlarına karşı koyuyor ve demek istiyor ki, senin ne kadar korkunç silahların olursa olsun, büyük bir inancın olmadığı için benim karşımda yeniksin. Çünkü benim iman dolu kalbim önünüze çizdiğim en güvenilir sınırdır”. Bahtiyar Vahabzade, M.Akif'in “İstiklal Marşı”nı yüksek değerlendirmiştir: “Yeryüzünde bir Türk milleti olduğu müddetçe bu şiir yaşayacak ve onun cesaretini, korkusuzluğunu, iradesini, ahlakını, dünya görüşünü milletin kulağına fısıldayacaktır. Çünkü bu şiir millete kimliğini, milli varlığını ve yaşadığı topraklar için verdiği kanın bedelini hatırlatıyor:

Bastığın yerleri «toprak! » diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.

“Toprak altında “binlerce kefensiz yatan”, şehit olan, onun Allah karşısındaki yeri, konumu, vatan karşısındaki hizmeti Akif'in “Çanakkale Şehidlerine” adlı başka bir şiirinde daha keskin ve daha sanatsal şekil almıştır.”“Bu şiirinde o, Türk tarihinde büyük iz bırakmış ecdatları gökten yere indirerek, onları şehitlerin alnından öptürür:

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târîhe" desem, sığmazsın.—

diye şehit neşinin tarihten de büyük olduğunu ve onun tarihe sığmadığını ne kadar güzel anlatmıştır! Durum böyleyse, şehitler nereye gömülmeli? – sorusunu böyle cevaplar:

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

Buna, sadece bir şiir denilemez. Buna Vatan, millet uğrunda her türlü fedakarlığa hazır olan, hayatın anlamını Vatana ve millete hizmette gören büyük bir insanın kalbindeki sonsuz duyguların patlaması diye biliriz.

Ben büyük şair, büyük vatansever Mehmet Akif'i böyle tanımış, böyle sevmiş ve bu yüzden bu şiirleri her defa okurken onun hatırası karşısında baş eğmişim” (9).

B.Vahabzade Türk dünyasında, Osmanlı Türkiye'sinde geniş tanınmış, orada yıldönümleri düzenlenmiş, bilimsel-egitim programlarında, kitaplarda ve ders kitaplarında geniş yer edinmiş, çeşitli ödüller kazanmıştır.

Onun 1999 yılında Ankara Atatürk Kültür Merkezi'nde Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı İsmihan Talay'ın himayesiyle Türk Kültüründe, Hizmet Vakfı tarafından kurulan Türk Dünyası - Türk Dili Şeref Ödülleri'nin tanıtım töreni düzenlenmişti. Dünya çapında Türkiye Türkçesi ile eserler yazan Türk dilini dünyaya çevirdiklerine göre bu yüksek ödülü alan şair ve yazarlar arasında Azerbaycan şairi, profesör Bahtiyar Vahabzade de vardır. (15)

Bahtiyar Vahabzade, bilimsel-teorik ve gazetecilik yazılarının yanı sıra şiir, poema ve oyunlarında Turancılığa, Türkçülüğe, bu ideolojilerin anlam ve temellerine, Türk-Azerbaycan dostluk ilişkilerine şiirsel bir önem vermiştir. Örneğin, “Yunus Kervanı”, “Bayrak Kalktı” (1962), “Azerbaycan Oğluyum”, “Atatürk” (1999), “Enver Paşa’-ya”, “Şehitler bu toprağa, halka secde kıldılar” (1999), “Tanrı Türkü Korusun” (2001), “Vatan Marşı” (2002), “Bayrak” (2004, 2009), “Millet, halk, milli şuur” (2005), “Tarih. Zaman. Siyaset” (2005), “Milli Ahlak” (2005), “Azerbaycan–Türkiye” (2009), “M.E.Resulzade`nin hatırasına” (2009), “Ben Türküm” (2011) vs. zikr edebiliriz.

Akademik İsa Habibbeyli Azerbaycan–Türkiye kardeşliğinden bahsederken şairin “Azerbaycan–Türkiye” şiirini özellikle örnek vermiştir: “Halk şairi Bahtiyar Vahabzade`nin “Azerbaycan–Türkiye” şiiri istiklal kazandıktan sonra Azerbaycan’a bütün alanlarda temennisiz destek veren kardeş Türkiye Cumhuriyeti’yle tarihi bağıllığı ve çağdaş ilişkilerini anlamlandıran etkili şiirsel örnektir. “Azerbaycan–Türkiye” şiirine yazılmış şarkı her iki ülkede geniş yayılmış kardeşlik ve birlik marşı olarak biliniyor” (8, 648).

Devlet, bayrak, istiklal konuları Bahtiyar Vahabzade`nin 1990`larda yazdığı makale ve raportajlarından başka, onun tüm şiirsel metinlerini kapsamıştır. Şair, 1960-90`larda “Bayrak Kalktı” (1962), “Garabağ Atı” (1977, 1985), “Halkın Sesi” (1981), “Şehidler” (1990), “Hun Sesleri”, “Eğer Korunmasa İstiklalımız”(1992), “Topraktan Pay Olmaz” (1992), “Vatan Mecnunluğu” (1992), “Vatan Var” (1992), “Biz Vatan için Doğulduk”(1993), “Azerbaycan”, “Ahı Biz Neylemiştik” (1994), “İki Bayrak” (1995), “Şehit Anası” (1996), “Esaret–Azadlık” (1996), “Şehitler bu toprağa, halka secde kıldılar, Hakka köprü saldılar”(1999), “Bayrak” (1999), “Atatürk” (1999) şiirlerini yazmıştır. 2000`lerde yazdığı şiirlerine “Halka” (2000), “Tanrı Türkü Korusun” (2001), “Vatan Marşı” (2002), “İstiklal” (2005), “Azadlık Savaşı”(2005), “Vatan Savaşı” (2005) dahildir. Şairin “İstiklal” ve “Şehidler” isimli poemaları da vardır (14).

Bahtiyar Vahabzade`nin “Özümüzü Kesen Kılıç” (“Göktürkler”) oyunu ise büyük Türk yazarı Hüseyin Nihal Atsız`ın anısına hasredilmiş, üç perde, 12 şekilli bir tiyatro eseridir. Tarihsel belgeler temelinde yazılmış bu eser eramızın 630. yılında Çin`in dağıttığı I.Göktürk Hakanlığının mücadelesini anlatır. Eser sahnenin – tarihin derinliğinden gelen kudretli bir sesle bitmektedir: “Ey Türk! Silkelen, kendine dön! Sen kendine dönünce büyük olursun” (14)!.

Bahtiyar Vahabzade`nin “Vatan Marşı” şiiri eruzdadir, mesnevidir. Şair yazmış: “Ben bir çok halkın milli marşıyla tanıştım. Tüm varlığımla söyleyebilirim ki, dünya halklarının milli marşları arasında Mehmet Akif in “İstiklal Marşı” gibisi yoktur. Bu eser dünya şiirinde vatanseverlik duygularının en güzel örneğidir. Bu küçük şiir parçasında hedefe ulaşmayan, veya zayıf dokunan boş bir misraya rastlamak imkansız. Bu şiir gerçekten de bir milletin istiklalini anlatan bir ateş, bir püskürtüdür.” (9)

Marşın anlamı budur ki, millet oğlu, bu vatan senindir, senin sahibindir. Senin devletin, milletin, dinin var. “Vatan uğrunda ölenler ölümünden doğular”. Bu marş Mehmet Akif Ersoy`un “İstiklal Marşı” ile ruh-pathos, fikir-içerik ve uyum-tonlama açısından parodisidir:

Biz vatan mecnunu, el aşığı, sulh askeriyiz,

Biz vatan namine ölürsek, dirilerden diriyez.

Ey vatan oğlu, düşün, bil ki, senindir bu vatan,

Sabahın, hem bu günün, hem dünendir bu vatan.

Senin öz devletin, öz milletin, öz ceddin var,

Vatan uğrunda ölenler ölümünden doğular.

Benim öz yıldızımı bağrıma basmış hilalim.

Dedi önder: “Yönü bayraktaki üç renkten alım”.

Sen bu gül bayrağın altında meramınca yaşa,
Koyma, düşman nefesinden ona çirkap bulaşa,

Senin öz bayrağının kölgesi cennetti sana,
Güneş her gün doğur ancak içimizden vatana.

Bizim ikbalımızı yazdı kılıcın keseri
Bizi biz etti Dedem Korkut oğuznameleri.

Ey Azerbaycan`ımız, Türkün oğuzlar vatani,
Er oğullar, er yigitler, kişi-kızlar vatani,

Senin hakkındır azadlık, senin aşkındır iman,
Tapınır hakka ve insanlığa haktan doğulan.

Beşerin derdini öz derdi bilip milletimiz.
Bizim öz niyetimizden doğup hürriyetimiz.

Geceler uyumadan önce kendine sor: “Bugün ben ne ettim, beni yurttaş eden kendi yurtdum için”?

Bahtiyar Vahabzade Azerbaycan`ın devlet bağımsızlığı, istiklalı uğrunda çok çalışmıştır. Tesadüfi değil ki, istiklal ödülünü ilk alanlardan biri de (Halil Rza Ulutürk ve Memmed Araz`la birlikte) o olmuştur. “Halk şairi Bahtiyar Vahabzade`nin yaratıcılığında istiklal konusu milli manevi kendiniderk süreçlerinin takdiminden başlayarak bağımsızlık uğrunda mücadele, istiklalın keşiyinde durmak ideolojisine kadar büyük bir yol geçmiştir. Sonuç olarak Bahtiyar Vahabzade`nin örneğinde Azerbaycan ve geniş anlamda Türk dünyası istiklal edebiyatının ünlü şahsiyetini kazanmıştır. Vatansever şairin ismi istiklal edebiyatına büyük katkılarda bulunmuş Ahmet Cevat, Mehmet Akif Ersoy, Cengiz Aytmatov, Necip Fazıl Kısakürek, Samed Vurgun, Resul Rza, Mirza İbrahimov, Oljas Süleymenov gibi kudretli şahsiyetlerin arasında gururla anılır” (8).

27 Eylül 2020`de Azerbaycan`da Vatan Müharebesi başlamış, 8 Kasım`da tamamlanmış – savaş 44 gün devam etmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Ali Baş Komandan, cenap İlham Haydar oğlu Aliyev`in önderliği, muzaffer Milli Ordumuzun reşadeti, halkımızın “demir yumruk gibi birliği” ile topraklarımız ermeni faşizminin işgalinden azat edilmiştir....

Her zaman inanmışız ki, Azerbaycan yeniden doğacak, ardından Türkistan ve Turan ayağa kalkacak. Bu milli idealimizin yakın mesafesi Azerbaycan`ımızın bağımsızlığı, uzak ülküsü ise Turanımızın ekonomik ve kültürel birliğidir. Tüm Türk dünyası bu ideale doğru yürüyor!

Azerbaycan –Türkiye dostluğu ve kardeşliği tarihsel ve çağdaş önem (gelenek) taşır. Mustafa Kemal Atatürk ve Haydar Alirza oğlu Aliyev, Süleyman Demirel ve Haydar Aliyev, Recep Tayyip Erdoğan ve İlham Haydar oğlu Aliyev`in siyasal manevi birliği tarihi değer ve mana kazanmıştır. Bu birlik hem de edebiyat ve kültürümüzün birliğidir. Nasıl ki, cenap Recep Tayyip Erdoğan ülkemizin 10 aralık 2020

tarhli Zafer geçit töreninde konuşması zamanı B.Vahabzade'nin "Topraktan pay olmaz" şiirinden bir paranı hatırlatmış:

Hardan senin oldu bizim Garabağ?
Adı sahibini demir mi aşıkır?
Hoşlukla vermezler toprağı, ancak
Kanla mühürleyip, zorla alarlar...

...İsa bulağının z mz mesini,
Cabbar'ın, Seyid'in, Han'ın sesini,
Dalgalı Garabağ şikestesini,
Babek türbesini nece pay verim?..

şunu da kaydedelim ki, sayın R.T.Erdoğın resmi toplantılarında yeri geldikçe B.Vahabzade'nin şiirlerinden örnekler vermiştir. Bu örneklerden biri de "Azerbaycan – Türkiye" şiirindendir:

Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir,
Aşkımız bir, yolumuz bir:
Azerbaycan-Türkiye.

Bir milletiz, iki devlet,
Aynı arzu, aynı niyet.
Her ikisi cumhuriyet
Azerbaycan-Türkiye.

("Azerbaycan-Türkiye")

SONUÇ

Dede Haydar-Atatürk, iki kıyıyı birleştiren güçtür. Ulu  nder Mustafa Kemal Atatürk, "Azerbaycan'ın kederi bizim kederimizdir, Azerbaycan'ın sevinci bizim sevincimizdir" demiştir.  mummilli lider Haydar Alirza oğı Aliyev, "Türkiye ve Azerbaycan bir millet, iki devlettir" demiştir. Kalplerimizden hep bir ses, bir ığılık kopmuştur: Türkiye iyi ki, varsın! Biz T rkleriz, vatanımız baştanbaşa tüm Dünya'dır. Bayrağımız al güneştir, çadırımız gök kubbesidir.

Bu günlerde bu güvenin en büyük sembolü, Sayın İlham Aliyev ile Recep Tayyip Erdoğan'ın kardeşliğidir. Bu birlik ve kardeşlik daimi olsun!

Bahtiyar Vahabzade belirli bir kapsamda sosyal pozisyona sahip, önemli ölçüde halk için endişe duyan bir kişiliğ  sahiptir. O, şair, bilim adamı, gazeteci, tercüman, milletin elçisi ve milletin ilekeşi olarak özverili olduğunu göstermiş ve tarihte sonsuza dek yaşama hakkını kazanmıştır.

KAYNAKLAR

1. Dergah Kudretov. Türk Halklarının Tarihi. Bakı, “Ümman”, 2000. 496 s.
2. Ziya Gökalp. Türkçülüğün Esasları. Bakı, Maarif, 1991
3. Mehmet Emin Resulzade. Panturanizm hakkında (Kafkas problemi ile alakadar). “Azerbaycan” jurnalı, 1991, №6
4. Mükrimin Halil Yinanç. Türkiye Tarihi: Selcuklu Devri. “Anadolu’nun Fethi”, İstanbul, 1934
5. Zeki Velidi Toğan. “Türk ve Tatar Tarihi”. Kazan, 1912
6. Hüseyin Baykara. Azerbaycan’ın İstiklal Mübarizesi Tarihi. Bakı, Azemeşr, 1992
7. Alizade Asgerli. “Halil Rza Ulutürk (Hayatı, faaliyeti, sanatı)”, Bakı, “Elm ve Tehsil”, 2015
8. İsa Habibbeyli. “Edebi Şahsiyet ve Zaman”. Eserleri. 10 ciltte, II cilt. Bakı, “Elm ve Tehsil”, 2017
9. Bahtiyar Vahabzade. “Sular duruldu, gördük dibindeki taşları”. “Yeni Azerbaycan”, 2 şubat 1994
10. Türk Dünyasının Bahtiyarı. (Bahtiyar Vahabzade’nin hayatı, yaratıcılığı ve içtimai faaliyeti hakkında makaleler toplusu) I hisse. Bakı: “Tefekkür”, 2002
11. “Orta Doğu” gazetesi, 29 nisan 1998
12. “Ahmet Cevat”. 100.yıldönümü münasibetiyle. “Yanan da ben, yaman da ben.”, Bakı, 1995
13. Teymur Ahmedov. Seçilmiş Eserleri. 5 ciltte, IV cilt. Bakı, «Nurlar», 2015
14. Bahtiyar Vahabzade. Eserleri. Bakı, 2001-2005
15. “Tezatlar”. 11-18 mayıs, 1999

MEHMET AKİF ERSOY'UN GAZETE YAZILARINDA ve MEKTUPLARINDA ÇALIŞKANLIK DEĞERİNE BAKIŞI

MEHMET AKİF ERSOY'S PERSPECTIVE ON THE VALUE OF
INDUSTRIOUSNESS IN HIS NEWSPAPER ARTICLES AND LETTERS

Yahya AKYOL

Dr. Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı Çiğli Şehit Şenali Ocak Ortaokulu, ORCID ID: 0000-0002-4844-6349

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy'un gazete yazılarında ve mektuplarında çalışkanlık değeri hakkındaki görüşlerini tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelindedir. Bu çalışmada Mehmet Akif'in çalışkanlık değeri konusundaki görüşlerini tespit edebilmek için *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde yazdığı yazılar ve *Fıraklı Nameler Akif'in Gurbet Mektupları* adlı kitapta toplanan mektupları incelenmiştir. Böylelikle tarihi bir döneme tanıklık etmiş bir eğitimcinin çalışkanlık değeri hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla verilerin toplanmasında belgesel kaynak tarama metodunun kullanılması uygun görülmüştür.

Mehmet Akif Ersoy, çok yönlü bir insandır. Şair, politikacı, sporcu kimlikleri onun çok yönlü kişiliğinde öne çıkmaktadır. Bütün bu önemli özelliklerinin yanında bir diğer önemli özelliği de eğitimci olmasıdır. Mehmet Akif, yalnızca öğretmenlik yapmakla kalmamış, aynı zamanda ideal eğitimin ve öğretmenin nasıl olması gerektiğini eserlerinde işlemiştir.

Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre Mehmet Akif Ersoy'un çalışkanlık değerine çok yoğun bir şekilde değinen bir eğitimci olduğu görülmüştür. Ona göre Batı medeniyeti karşısında ülke olarak geri kalmamızın başlıca nedeni toplumun çalışkanlık bilincini kaybetmesidir. Aynı zamanda İslam dininin de çalışkanlık konusunda inananları teşvik ettiğini yazılarında her fırsatta dile getirmiştir. Mehmet Akif'e göre Doğu toplumları ümitsizlikten kaynaklanan bir tembellik içine düştükleri için acı çekmektedirler. Batı toplumları ise bunun tam tersi bir durum içinde olduklarından dolayı gelişme göstermektedir. Batı toplumlarını çalışkanlık konusunda Doğu toplumlarından üstün kılan bir diğer kavramın ise sabır olduğunu ifade eden Mehmet Akif, Doğu toplumlarının sabır kavramını sıkıntılı bir durum ile karşılaşınca ona karşı edilgen bir tavır geliştirmek olarak algıladığını fakat bu durumun yanlış olduğunu belirtmiştir. Ona göre sabır, ülke ya da bireyler acı çekmesin diye çalışırken yorgunluğa ve uykusuzluğa karşı koyabilmektir. Sonuç olarak Mehmet Akif'in kendi yaşadığı dönemdeki Doğu medeniyetinin çalışkanlık anlayışının olumsuz yönlerini ağır bir şekilde eleştirdiği görülmektedir. Ona göre ümitsizlik içine düşüp çalışmamak ve bu olumsuzluğu sabır ile örtmeye çalışmak İslam dini bağdaştırılamaz.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Değerler Eğitimi, Çalışkanlık

ABSTRACT

This research—in which the general survey model is being used—aims to determine Mehmet Akif Ersoy's opinions on the value of industriousness in his newspaper articles and letters. In this study, in order to determine Mehmet Akif's opinions on the value of industriousness, the articles he wrote in the newspaper *Sırat-ı Müstakim* and his letters that were collected in his book *Fıraklı Nameler Akif'in Gurbet Mektupları* were analysed. Thus, an educator's—who has witnessed a historic period—opinions on the value of industriousness were tried to be revealed. Hence it was found suitable to use the method of document literature review to collect the data.

Mehmet Akif Ersoy is a versatile person. His identities as a poet, politician and sportsman becomes prominent in his versatile personality. Apart from all of these important features, another important feature of him is him being an educator. Mehmet Akif not only taught but also covered how an ideal teacher and education should be in his works.

According to the results of this study, it was seen that Mehmet Akif Ersoy was an educator that touched intensely upon the value of industriousness. To him, the main reason as to why as a country we are falling behind against Western civilisation is the society losing its awareness of industriousness. At the same time, he expressed at every opportunity in his writings that the religion of Islam encourages believers in industriousness. According to Mehmet Akif, Eastern societies are suffering due to the fact that they fell into a laziness that arose from hopelessness. Western societies are, however, showing development because they're in the exact opposite position. Mehmet Akif, who expresses that patience is also another concept that makes Western societies superior to Eastern societies, indicates that Eastern societies perceive the concept of patience as developing a passive attitude towards it when faced with a troubled situation and that is wrong. According to him, patience is to be able to resist sleeplessness and tiredness while working so that the country or the individuals do not suffer. Consequently, it is seen that Mehmet Akif heavily criticized the negative aspects of the Eastern civilisation's understanding of industriousness in the era that he lived in. According to him, not working by falling into despair and trying to cover up this negativity with patience cannot be associated with the religion of Islam.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Values Education, Industriousness.

1.GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Doğu medeniyeti ile gelişmiş Batı medeniyeti arasındaki fark artık çok fazla belirgin hâle gelmişti. Bu nedenle ülkedeki eğitimciler bu durumu düzeltmenin yollarının neler olabileceği konusunu daha yoğun bir şekilde tartışmaya başlamışlardır. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi'nde ortaya çıkan özgürlükçü hava bu tartışmaların niteliğini ve sayısal durumunu etkilemiştir. Artık herkes kendi penceresinden bakarak ülkenin kötü gidişatını durduracak yöntemlere dair fikirlerini cesur bir şekilde açıklayabilir hale gelmiştir (Keskin, 2005). Bu dönemdeki eğitimciler, devletin geleceği için verilecek bir savaşla eşdeğer olarak gördükleri eğitim konusunu artık gündeme daha sık getirmeye başlamışlardır. Fakat bu eğitimciler, her ne kadar eğitimin önemi konusunda hemfikir olsalar da eğitimin niteliği ve şekli konusunda görüş ayrılıkları yaşıyorlardı. Emrullah Efendi gibi bazı eğitimciler, ülkeyi içine düştüğü bu zor durumdan hızlı bir şekilde çıkarmak için üniversite eğitime önem vermek gerektiğini savunurken Satı Bey gibi bazı başka eğitimcilerde eğitimi düzeltmeye ilkokullardan başlamak gerektiğine inanıyordu. Eğitim konusu çoğu zaman bu tartışmaların gölgesinde kalsa da daha önceleri yeterince gündeme gelmemiş pek çok konu artık tartışılır hale gelmişti. Örneğin öğretmen yetiştirme politikaları, okulların fiziksel durumu, üniversite eğitimi ve kız çocuklarının eğitimi gibi konular artık daha sık gündeme gelmeye başlamıştı (Uyanık, 2009).

Bu dönemde İttihat ve Terakki'yi yönetenlerin kendilerinden önce eğitim alanında başlatılan birçok reformu devam ettirdikleri görülmektedir. Bu yöneticiler, okul sayısını arttırmanın yanında mevcut okulların ıslah edilmesi ve öğretim programlarının yenilenmesi hususlarında gayret göstermişlerdir. Aynı zamanda kaybedilen savaşların ve elden çıkan toprakların etkisiyle eğitim alanında bir milli duruşun ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Türkçülük ve İslamcılık temelinde oluşturulan bu milli duruşun, eğitimin neredeyse her alanını etkisi altına aldığı tespit edilmiştir. Örneğin bu dönemde ders kitaplarında vatanseverlik konusuna daha fazla ağırlık verilmeye başlandığı görülmüştür (Şahin ve Tokdemir, 2011).

Bu dönemdeki milli duruşun yalnızca öğretim programları ya da eğitim materyalleri ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Yaygın eğitimin bir aracı olan gazetelerin de bu dönemde milli bir duruş sergiledikleri görülmektedir. Özellikle *Sırat-ı Müstakim* gazetesinin başta başyazarı Mehmet Akif olmak üzere diğer

bütün yazarlarının kaybedilen topraklara tepki gösterdikleri ve bu sorunun temelinde bir eğitim problemi olduğunu vurguladıkları belirlenmiştir (Türker, 2008).

2. MEHMET AKİF ERSOY’UN HAYATI ve KİŞİLİĞİ

Mehmet Akif Ersoy, Öğretmenlik hayatına, 1906’da, Halkalı Baytar Mektebi’nde Resmi Yazışma Usulü dersi öğretmenliği ile başlamıştır. 1908’den sonra ise Darülhilafe Medresesi’nde Osmanlı Edebiyatı derslerine girmiştir. Mehmet Akif’in öğretmenlik yaptığı bu dönemde II. Meşrutiyet de ilan edilmiştir. II. Meşrutiyet’in özgürlükçü havasından da faydalanarak Ebül’ula Mardin ve Eşref Edip ile birlikte *Sırat-ı Müstakim* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Mehmet Akif’in başyazarlığını yaptığı bu gazete devrin fikir hayatını oldukça etkilemiştir (Kaya, 2009). Daha sonra Şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Darü'l-Hikmeti'l İslamiyye Cemiyeti'nin başkâtipliğini yapmış ve 4 Şubat 1920’de azalığa tayin edilmiştir. Bu görevleri 16 Mayıs 1920’ye kadar devam etmiştir. Aynı zamanda 1920 yılına kadar bu kuruluşun yayın organı olan “Ceride-i İlmiyye”yi idare etmiştir. 1929 yılından 1936 yılına kadar Kahire Üniversitesi’nde Türkçe derslerine girmiştir (Deliçay, 2006). Mehmet Akif Ersoy, yalnızca öğretmenlik yapmakla kalmamış, aynı zamanda ideal eğitimin ve öğretmenin nasıl olması gerektiğini eserlerinde işlemiştir. Mehmet Akif Ersoy, bir eğitimci olarak çalışkanlık, vatanseverlik, adalet, özgürlük değerlerini eserlerinde öne çıkarmıştır (Çelik, 2009). Kendi medeniyetimizin, Batı medeniyetinden geri kaldığını gören Mehmet Akif, bir eğitimci olarak bu durumu ortadan kaldıracak fikirler üretmeye çalışmıştır. Milli Mücadele yanlısı olan Mehmet Akif Ersoy, Anadolu’nun çeşitli merkezlerinde vaazlar vermiş ve halkı Milli Mücadele’ye katılmaya çağırmıştır. Özellikle Konya ve Kastamonu’da verdiği vaazlar halk üzerinde çok etkili olmuştur. Milli Mücadele’den sonra ise Mısır’a gitmiştir. Burada belli bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra İstanbul’a dönmüştür. 27 Aralık 1936 tarihinde İstanbul’da ölmüştür (Gülendam, 2009).

Mehmet Akif Ersoy, her ne kadar toplum tarafından şair kimliği ile bilinse de o aslında etkili düz yazılar yazabilen bir yazardır. Yazılarının milliyetçi, muhafazakâr bir çizgide olduğu görülmektedir. Fakat bu özelliklere rağmen din konusunda tutucu bir tavır sergilememiştir. Aksine din adına yapılan yanlışları cesur bir şekilde eleştirmekten çekinmemiştir. Bu açıdan tevekkül, kaza ve kader kavramları konusunda halkın içine düştüğü yanlışları açıkça ortaya koymuştur. İslam’ın aslına uygun bir biçimde yaşanması gerektiğini yazılarında sıkça vurgulamıştır (İlter, 2020). Mehmet Akif’in düz yazılarını *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde yayımladığı görülmektedir. Bu gazete II. Meşrutiyet Dönemi’nin özgürlükçü ortamından faydalanıp ortaya çıkan gazetelerden biriydi. İlk zamanlarda bu isimle yayımlanan bu gazete daha sonra Sebilürreşad adıyla basılmıştı. Başyazarlığını yaptığı bu gazetede sayesinde Mehmet Akif, toplum tarafından daha iyi tanınır hale gelmişti. O günlerde Mehmet Akif bu gazetede yazıları sebebiyle İslamcılık akımının önde gelen bir temsilcisi olarak kabul ediliyordu (Avşar, 2010).

- I. Dünya Savaşı’ndan ülkenin yenik çıkmasıyla beraber devletin bağımsızlığının tehlikeye düşmesi onun İslam dini ile harmanlanmış bir vatanseverlik anlayışı geliştirmesini sağlamıştır. Yazdığı yazılarda İslam’ı yaşamanın en önemli koşullarından birinin çalışkan ve vatansever bireyler olmaktan geçtiğini ifade etmiştir (Cebeci, 2019). Mehmet Akif Ersoy, sosyal konulara duyarlı bir eğitimcidir. Halkın çektiği sıkıntıları ve bu sıkıntılardan kurtulmanın yollarını yazdığı düz yazılarda ve şiirlerde dile getirmiştir. Ona göre halkın çektiği bu sıkıntılardan kurtulmanın yolu eğitimden geçmektedir (Erdal, 2009).

II.

3. MEHMET AKİF ERSOY’UN DEĞERLER EĞİTİMİNE BAKIŞI

Mehmet Akif Ersoy’un ahlakın kaynağı olarak dini referans aldığı görülmektedir. Ona göre bireylerin bazı değerleri edinebilmeleri için aynı zamanda Allah korkusu yaşamaları gerekmektedir. Birey, bu korku ile birlikte dünya hayatında iyi bir insan olma sorumluluğunu da üzerlerinde taşımaktadır. Bireyin bu sorumluluğunu yerine getirebilmesi için ise ahlaki değerlere ihtiyacı vardır. Ona göre toplumun devamlılığının sağlanması için gerekli olan ahlaki ölçüt değerlerdir (Uçar, 2020).

Mehmet Akif'in yaşadığı dönemdeki eğitim durumlarına ve değerler eğitimi uygulamalarına olumsuz bir eleştiri getirdiği görülmektedir. Özellikle Tanzimat'tan sonra açılan okulların ve bu okullarda yetişen öğrencilerin toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduklarını ifade etmiştir. Toplumun beklentilerini karşılamak bir yana halktan neredeyse tamamen uzaklaşmış olan bu neslin, Batı'nın bilimsellik ve çalışkanlık gibi olumlu özelliklerini değil tam tersine diğer bazı olumsuz özelliklerini kendilerine ilke edindiklerinden yakınmaktadır (Akyüz, 2004).

Mehmet Akif, Sırat-ı Müstakim gazetesindeki yazılarında Müslümanların o dönemde çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Bu sıkıntılara neden olan etkenler üzerinde durmuştur. Mehmet Akif'e göre Müslümanların yaşadıkları sorunların en önemli kaynağı yine kendileridir. Müslümanların kendi dinlerini yanlış yorumlamaları onları felakete sürüklemiştir. Özellikle sabır ve tevekkül kavramlarının anlaşılmasının Müslümanların gayret ve çalışkanlık konusunda Batı dünyası ile yarış içinde olmamasının ana etkenleri arasında olduğunu belirtmiştir. Tevekkülün tembellik olarak algılanmasından oldukça rahatsız olan Mehmet Akif, aynı zamanda sabrın da başa bir felaket gelince ona karşı edilgen bir tavır geliştirmek olmadığını dile getirmiştir. Onun düşüncesine göre sabır başa bir felaket gelmesin diye çalışırken yorgunluk hissedilince bu yorgunluğa karşı direnir çalışmaya devam edebilmektir. Aslında bireyin kendi nefesine ve arzularına karşı mücadele içinde olmasını sabır olarak tanımladığı görülmektedir (Bilgiz, 2003).

Mehmet Akif'in bu kavramlara ek olarak yeis kavramı üzerinde sıkça durduğu görülmektedir. Ümitsizlik anlamına gelen bu kavramın Müslümanları tembelliğe sürüklediğini dile getiren Mehmet Akif, Batı karşısında geri kalmışlığın had safhaya ulaştığı bu dönemde aydınların ve halkın ümitsizlik içine düşmelerinin sadece felaketin boyutunu arttırmaya yarayacağını ifade etmiştir (Gülendam, 2009).

Mehmet Akif'in eserlerinde genel olarak değerler eğitime, özelde ise çalışkanlık değerine yoğun bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Bu değeri ahlak bozukluğu, tevekkül ve toplumsal çöküş konuları üzerinden işleyen Mehmet Akif, Batı medeniyeti ile rekabet edebilmek için toplumdaki çalışkanlık bilincinin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun da yolunun eğitimden geçtiğini eserlerinde belirtmiştir (Aydilek, 2017).

4. ARAŞTIRMA ve BULGULAR

Mehmet Akif Ersoy'un gazete yazılarında ve mektuplarında çalışkanlık değeri hakkındaki görüşlerini tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelindedir. Bu çalışmada Mehmet Akif'in çalışkanlık değeri konusundaki görüşlerini tespit edebilmek için *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde yazdığı yazılar ve *Fıraklı Nameler Akif'in Gurbet Mektupları* adlı kitapta toplanan mektupları incelenmiştir. Böylelikle tarihi bir döneme tanıklık etmiş bir eğitmenin çalışkanlık değeri hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla verilerin toplanmasında belgesel kaynak tarama metodunun kullanılması uygun görülmüştür.

Mehmet Akif'e göre Osmanlı Devleti'nin diğer Batılı devletlerden geri kalmasına neden olan şey, Batılıların mesai kavramına çok önem vermeleri ve bunun neticesinde çok çalışmalarıdır. Bu çalışkanlık, onları bilim ve teknikte Doğu medeniyetinin olduğu yerden çok ilerilere götürmüştür. Nihayetinde üstün olan Batı, galibiyet hakkını emperyalist yöntemlerle kullanmak istediği için Osmanlı Devleti topraklarını kaybetmiştir (Coşgun, 2013).

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında toplumu en çok zorlayan konulardan biri bulaşıcı hastalıklar olmuştur. Bu konuyu çalışkanlık değeri üzerinden değerlendiren Mehmet Akif, kendi asırlarında çok çalışarak öne çıkan İslam bilginlerini çalışkanlık konusunda örnek göstermiştir. *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde yazdığı *Koleraya Dair* adlı yazıda bu bilginlerin çalışkanlıklarını övmüştür. İslam bilginlerinden sağlık alanında çalışan İbni Sina ve Ebu Bekir Razi'nin öne çıktığını belirten Akif, diğer bütün büyük bilim insanlarının içinde bulundukları asra göre olağanüstü yararlılıklar gösterdiklerini ifade etmiştir (Akbaş, 2011).

Sırat-ı Müstakim gazetesinde yazdığı *Eski Hatıralar* adlı yazıda ise okullarda işbirliği ve çalışkanlık eğitimi verilemediği için bireylerin sosyal bir topluluğa dönüşemediğini ifade etmiştir. Ona göre Doğu

medeniyetini geri bırakan şey toplumun işbirliği içinde çalışmamasıdır. Bu durumun en büyük nedeni ise eğitim sisteminde işbirliği ve çalışkanlık değerlerine yeterince yer verilmemesidir (Akbaş, 2011).

Mehmet Akif'e göre bireylerin görevi mümkün olduğunca iyi çalışmaktır. Fakat o işi olumlu bir sonuca ulaşıp ulaşmaması Allah'ın takdirine kalmış bir durumdur. Mısır yıllarında oradan Türkiye'deki akrabaya ve dostlarına gönderdiği mektuplardan oluşan *Fıraklı Nameler Akif'in Gurbet Mektupları* adlı kitapta yayımlanan mektuplarında bu konuya şu şekilde açıklık getirmiştir: "Bayıldığım hikâyelerdendir: Karıncaya, "Böyle nereye?" diye sormuşlar; "Hacca!" demiş. "A biçare! Hiç sen bu ayaklarla Mekke'ye varabilir misin?" demişler. "Şayet varamazsam, yolunda olsun, ölürüm a!" cevabını vermiş. Bizler sa'y ile memuruz, Tefvik ile değil. Öyle değil mi?" (Günaydın, 2009: s.35). Başka bir mektubunda da yine benzer bir görüşü dile getirmiştir: "*Sebilürreşad* 'ı çıkarırken, şuraya buraya koşarken oldukça müteselli idim. "Hissem düşen vazifeyi ifa ediyorum; insan çalışmak ile mükellef, muvaffak olmakla değil." diyordum." (Günaydın, 2009: s.81). Diğer bir mektubunda da yine aynı konuya değinen Mehmet Akif, hem çok çalışıp hem de başarılı olduğu için Allah'ın ihsanına mazhar olan arkadaşının sevinmesi gerektiğini belirtmiştir: "Ne mutlu sana ki hem çalıştın hem muvaffak oldun! Bence her ferd-i milletin üzerine farz olan bütün kudretiyle çalışmaktır. Muvaffakiyetin kıymeti ikinci derecede kalır. Çünkü o, kulun elinde olan bir şey değil, sırf Allah'ın ihsanıdır." (Günaydın, 2009: s.108).

Mehmet Akif'in çalışkanlık kavramı ile fedakârlık kavramını ilişkilendirdiği görülmektedir. Ona göre toplumun bireyleri fedakârlık göstermediği sürece ülkenin gelişmesine imkan yoktur. Doğu medeniyetindeki bireylerin fedakârlık konusunda isteksiz davrandığından yakınan Akif, Batı medeniyetindeki bireylerin ise vatanları için gösterdikleri fedakârlıkları şu cümlelerle dile getirmiştir: "Londra'da doğmuş, naz içinde büyümüş, ebeveyninin milyonları sayesinde her türlü ihtiyaçtan fersahlarca uzak bir lordun oğlu, Sudanlara, Afrika'nın en yaşanmaz bucaklarına giderek gençliğinin en kıymetli çağlarını, İngiltere hesabına o kumlara gömüyor. Vatani uğrunda çektiği tahammülsüz meşakkatleri hiçe sayıyor." (Özalp, 2011: s.117).

Mehmet Akif'in hayatının bir dönemi bir İngiliz sömürgesi olan Mısır'da geçmiştir. Bu dönemde Akif, İngilizlerin yaşam tarzını ve hayat anlayışlarını yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Bu incelemeleri sonucunda İngilizlerin çalışkanlıklarına dair edindiği izlenimleri Türkiye'deki akrabalarına ve dostlarına yazdığı mektuplarda yer vermiştir. Mehmet Akif'e göre hiçbir başarı tesadüf değildir: "Arzunun tatmini için ara sıra fedakârlık zaruridir. Bugün yüzlerce milyon efrad-ı beşere hâkim bulunan İngilizleri gözümüzün önüne getirelim. Acaba heriflerin bu kudretleri, bu muvaffakiyetleri tesadüfen mi oluvermiş, yoksa milletçe birçok mesaiye, birçok şedaide katlanmak sayesinde mi elde edilmiş?" (Özalp, 2011: s.119).

Dünya hayatında insanların birtakım sıkıntılar çekebileceğini belirten Mehmet Akif, bu sıkıntıların Müslümanlar için bir ümitsizlik vesilesine dönüşmemesi gerektiğini *Sebilürreşad* gazetesinde yazdığı *İnşirah Suresi'nden, 1-8. Ayetler* adlı yazısında şu cümlelerle dile getirmiştir: "Bu dünyada insanlar türlü türlü sıkıntılar çeker, türlü türlü musibetlere düşerler. Şayet ümitsizlik getirirlerse çalışmayı bırakacakları için mahvolup giderler. Zaten Allah'ın yardımından ümidini kesmek; karamsarlığa, ümitsizliğe düşmek haramdır. Çalışmaya, gayret göstermeye, azme sarılmak Müslümanlığın ruhudur." (Akbaş, 2011:s.381).

Mehmet Akif, *Sebilürreşad* gazetesinde yazdığı *Zulmetten Nura* adlı yazıda ise bir Müslümanın görevinin ümitsizliğe kapılmadan çalışmaya devam etmek olduğunu bildirmiştir. Ona göre ümitsizliğe düşmek tembelliğe meşruluk şekli vermekten başka bir işe yaramaz: "Görüyorsunuz ya biz Müslümanlar önce gitmek aramak, araştırmakla sonra da ümitsizliğe düşmemekle görevliyiz. Ümitsizlik haramdır, ümitsizlik küfürdür, Çalışalım..." (Akbaş, 2011:s.97).

Sebilürreşad gazetesinde yazdığı *Hicr Suresi'nden, 9. Ayet* adlı yazıda ise dönemin aydınlarını eleştiren Mehmet Akif, bu kişilerin halkı tembellikle suçladıklarını fakat kendilerinin de içine düştükleri ümitsizlik sebebiyle tembelliğe sürüklendiklerini belirtmiştir. Ona göre ümitsizlikten daha büyük bir tembellik ve alçalma sebebi yoktur (Akbaş, 2011). *Sebilürreşad* gazetesinde yazdığı *Ra'd Suresi'nden, 11. Ayet* adlı yazıda da Mehmet Akif, Müslümanların çektikleri sıkıntıların temelinde yatan nedenlerden birinin de çalışmayı bırakmak olduğuna dikkat çekmiştir: "Biz her ne çekersek kendi yaptığımızın

cezasıdır. Evet, cesareti, himmeti, çalışmayı, bağlılığı, doğruluğu, iffeti, birliği, yardımlaşmayı, değerlerini korumayı, gayreti, faaliyeti bıraktığımız için öyle şanlı bir geçmişten böyle aşağı bir duruma geldik. Karşılığı düşkünlük ve mahkûmiyettir." (Akbaş, 2011:s.326).

Mehmet Akif, *Sebilürreşad* gazetesinde yazdığı *Enfal Suresi'nden*, 46. Ayet adlı yazısında ise İslam dinine göre sabrın ne olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Ona göre sabır her türlü şiddete göğüs germek; hiçbir düşman, hiçbir tehlike karşısında metaneti elden bırakmamaktır. Yoksa miskin bir şekilde oturup alçaklığa ve mahkumluğa katlanmak değildir (Akbaş, 2011). *Al-i İmran Suresi'nden*, 200. Ayet adlı yazıda da sabır kavramı üzerindeki düşüncelerini benzer bir şekilde ifade etmiştir: "Allah yolunda, millet uğrunda rahatını, uykusunu, malını, canını feda edivermek yok mu? İşte sabır budur. Yoksa bu fedakârlıkların semtine yanaşmayarak miskin miskin oturmak; sonra da hissesine düşecek rüsvalığı " Kader böyleymiş! Tahammül etmeli..."diye hazma çalışmak hiçbir zaman sabırla bağdaştırılamaz." (Akbaş, 2011:s.300). *Asr Suresi'nden*, 1-3. Ayetler adlı yazıda da yine sabır kavramını şu şekilde tanımlamıştır: "Sabır, bütün güzel huyların anasıdır. Kitabullah'ın tam yetmiş yerinde zikrolunmuştur. Sabır nedir? Sabır ruhun bir melekesidir ki hak yolunda tahammülü güç olan zorluklara katlanmak, nefsin hoşlanmadığı meşakkatleri sineye çekmek ancak o meleke sayesinde mümkün olabilir." (Akbaş, 2011:s.385). Fatih Camisi'nde verdiği bir vaazda da yine bu durumu değerlendiren Mehmet Akif, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Yanlış anladığınız gerçeklerden biri de sabır. Biz zannediyoruz ki sabır düşkünlüğe katlanmaktır. Halbuki sabır, katlanmak değil, hayatın sıkıntılarına göğüs germektir." (Akbaş, 2011:s.408).

Sebilürreşad gazetesinde yazdığı *Ankebut Suresi'nden* 69. Ayet adlı yazıda ise tevekkül kavramının toplum tarafından doğru anlaşılmamasının özgüven kaybına neden olduğunu dile getiren Mehmet Akif'e göre Allah'a tevekkül eden bir Müslüman asla özgüven kaybı yaşamaz çünkü eninde sonunda gayretlerinin Allah katında bir karşılık bulacağını bilir. Bu nedenle sarsılmaz bir ümitle karşısına çıkan zorluklara karşı mücadele eder: "Tevekkül demek, insan için çalışmasının, gayretinin, evvelce iki üç mahrumiyet gözükse bile, mutlaka sonunda Allah'ın yardımına erişeceğine karşı gevşemez bir ümit, sarsılmaz bir güven beslemek demektir." (Akbaş, 2011:s.346).

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre Mehmet Akif Ersoy'un çalışkanlık değerine çok yoğun bir şekilde değinen bir eğitimci olduğu görülmüştür. Ona göre Batı medeniyeti karşısında ülke olarak geri kalmamızın başlıca nedeni toplumun çalışkanlık bilincini kaybetmesidir. Aynı zamanda İslam dininin de çalışkanlık konusunda inananları teşvik ettiğini yazılarında her fırsatta dile getirmiştir. Mehmet Akif'e göre Doğu toplumları ümitsizlikten kaynaklanan bir tembellik içine düştükleri için acı çekmektedirler. Batı toplumları ise bunun tam tersi bir durum içinde olduklarından dolayı gelişme göstermektedir. Batı toplumlarını çalışkanlık konusunda Doğu toplumlarından üstün kılan bir diğer kavramın ise sabır olduğunu ifade eden Mehmet Akif, Doğu toplumlarının sabır kavramını sıkıntılı bir durum ile karşılaşınca ona karşı edilgen bir tavır geliştirmek olarak algıladığını fakat bu durumun yanlış olduğunu belirtmiştir. Ona göre sabır, ülke ya da bireyler acı çekmesin diye çalışırken yorgunluğa ve uykusuzluğa karşı koyabilmektir. Sonuç olarak Mehmet Akif'in kendi yaşadığı dönemdeki Doğu medeniyetinin çalışkanlık anlayışının olumsuz yönlerini ağır bir şekilde eleştirdiği görülmektedir. Ona göre ümitsizlik içine düşüp çalışmamak ve bu olumsuzluğu sabır ile örtmeye çalışmak İslam dini bağdaştırılamaz. Bireyler ümitsizlik kavramı yoluyla kendi tembelliklerini meşrulaştırma yoluna gitmekten vazgeçmelidirler.

Bu çalışmada yalnızca Mehmet Akif Ersoy'un çalışkanlık değeri üzerindeki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşamış diğer eğitimcilerin de bu konudaki görüşlerinin araştırılması, bu dönemdeki eğitimcilerin Batı ve Doğu medeniyetlerini çalışkanlık değeri üzerinden nasıl gördüğünün tespit edilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Akbaş, A. V. (2011), “Mehmet Akif Düz Yazılar Makaleler Tefsirler Vaazlar”, Beyan Yayıncılık, İstanbul.
2. Akyüz, Y. (2004), “Türk Eğitim Tarihi”, Pegem Yayıncılık, Ankara.
3. Aydılek, M. (2017). Mehmet Akif Ersoy’un Düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması, Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Burdur.
4. Avşar, B. Z. (2010), “Siyasal İletişim Bağlamında Bir Biyografi Çalışması: Mehmet Akif Ersoy ”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 30 : 241-284.
5. Bilgiz, M. (2003), “Mehmet Akif’in Şiir ve Düz Yazılarında Kuran’dan Temalar”, Ekev Akademi Dergisi, 15 : 159-178.
6. Cebeci, O. (2019). Mehmet Akif Ersoy’un İslamcılıkla İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Kayseri.
7. Coşgun, M. (2013), “Safahat’ın Asım Bölümünde Sosyal Değişme ”, Akademik Bakış Dergisi, 34 : 1-13.
8. Çelik, S. (2009). Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Mehmet Akif Ersoy, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ.
9. Deliçay, T. (2006). “Mehmet Akif’in Mısır’daki çalışmaları ve kültürel çevresi” Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11(2), 71-83.
10. Erdal, K. (2009). “Mehmet Akif Ersoy’un Şiirlerinde İdeal Türk Genci ve Öğretmen”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(17): 331-348.
11. Gülendam, R. (2009), “Mehmet Akif’e Göre Müslümanlardaki Ümitsizlik İleti”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 : 121-134.
12. Günaydın, Y. T. (2009), “Mehmet Akif’in Mektupları”, Ebabil Yayınları, Ankara.
13. İlter, N. (2020), Mehmet Akif Ersoy’un İnanç Dünyası, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Kayseri.
14. Kaya, H. (2009), Mehmet Akif Ersoy’un Dini ve Siyasi Fikirleri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Elazığ.
15. Keskin, M. (2005), “Mehmed Âkif Ersoy’a Göre Doğu’nun Geri Kalmışlığının Batı’nın Gelişmişliğinin Eğitim Öğretim İle İlişkisi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1) : 1-14.
16. Özalp, Ö. H. (2011), “Fıraklı Nameler Akif’in Gurbet Mektupları”, Timaş Yayınları, İstanbul.
17. Şahin, M. ve Tokdemir, M. A. (2005), “II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(4) : 851-876.
18. Türker, H. K. (2008), II. Meşrutiyet Devri Eğitim Hareketleri ve Günümüze Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Konya.
19. Uçar, E. C. (2020), Mehmet Akif Ersoy’un Eserlerindeki Temel Değerlerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
20. Uyanık, E. (2009), “II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat ve Terakki Cemiyetinin Eğitim Politikaları”, Amme İdaresi Dergisi, 42(2) : 67-88.

İSTİKLAL MARŞIMIZIN “KARAKTER EĞİTİMİ” AÇISINDAN ANALİZİ ANALYSIS OF OUR NATIONAL ANTHEM IN TERMS OF "CHARACTER EDUCATION"

Fethi TURAN

Yrd. Doç. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü,

ORCID: 0000-0001-8053-3795

ÖZET

İletişim teknolojisinin sağladığı olanaklar ile küresel bir güç haline gelen medya araçlarının da etkisiyle; şiddet, haz ve tüketim çılgınlığı temel insani değerleri tehdit etmektedir. Bu olgu toplumların istikbali açısından kaygı verici bir düzeye ulaşmıştır. Sürdürülebilir bir insani geleceğe olan güven açığını kapatmak makul çabaları gerekli kılmaktadır. Karşı karşıya kalınan bu probleme karşı önlem alınması, öncelikle eğitim kurumunun sorumluluk alanı içerisindedir. Eğitimin amacı insanı toplum yaşamına hazırlamaktır. Toplumun fonksiyonlarını icra etmesi ise bireylerin temel değerlerinin farkına varması ve içselleştirmesi ile mümkündür. Bu da temel insani değerlerin “karakter eğitimi” aracılığı ile yeni kuşaklara aktarılması ile mümkündür.

Değerlerin çocuklara aktarılması ve günlük yaşamlarında pratiğe dönüştürülmesi sanıldığı gibi basit değildir. Akıl ile birlikte kalbe de hitap edebilme yeteneğine sahip edebi eserler aracılığı ile değerleri aktarmak etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Edebiyat ürünleri, toplumun temel değerlerinden esinlenir ve doğal olarak bunları yansıtır. Eser sahipleri, toplumsal değerlerden yola çıkarak eserlerinde kendi duygu ve düşüncelerine de yer verirler.

Türk edebiyatı temel insani değerleri ihtiva eden eser açısından zengindir. Bunların en makbulü kuşkusuz İstiklal Marşıdır. Biyografisi ile de özgün bir rol model ve karakter timsali olan Mehmet Âkif Ersoy tarafından Kurtuluş Savaşı koşullarında yazılan ve 12 Mart 1921 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen İstiklal Marşı güçlü edebi özelliklerinin yanında; devletin-cumhuriyetin-millî egemenliğin sembolüdür. Bu çalışmada İstiklal Marşı’nın karakter eğitimi açısından analizi yapılarak değerlendirilmesi ve dikkatlere sunulması amaçlanmıştır.

Nitel araştırma deseninde tasarlanan çalışmada, betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Bu amaçla İstiklal Marşı’nın her mısrası literatürde yer alan değerler açısından analize tabi tutulmuş ve eserde hangi değerlerin ne kadar sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; İstiklal Marşı’nda en çok bayrak vatan, millet sevgisi gibi millî değerler; ikinci sırada Hakk, inanç, şehadet, ezan gibi manevî değerler; sonrada sırasıyla cesaret, özgüven, bağımsızlık, vefa, adalet, sabır, saygı, barış, sorumluluk ve özveri gibi değerler yer almaktadır. Bu yönü ile değerler hazinesi olan İstiklal Marşı’nın karakter eğitiminde bir edebi metin olarak da daha bilinçli olarak kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Marşı, Değerler, Karakter eğitimi

ABSTRACT

With the effect of the opportunities provided by communication technology and the media tools that have become a global power; Violence, pleasure, and consumerism threaten fundamental human values. This state of affairs has reached a worrying level for the future of societies. Reasonable efforts are necessary to bridge the confidence gap in a sustainable human future. Taking measures against this problem is primarily within the responsibility of the educational institution. The aim of education is to prepare people for social life. Performing the functions of the society is possible with the awareness and

internalization of the basic values of individuals. This is possible by transferring basic human values to new generations through "character education".

Transferring values to children and putting them into practice in their daily lives is not as simple as it might seem. Transferring values through literary works that have the ability to appeal to the heart as well as the mind stands out as an effective method. Literary works are inspired by the fundamental values of society and naturally reflect them. Based on social values, the authors also include their own feelings and thoughts in their works.

Turkish literature is rich in works that contain basic human values. The most popular of these is undoubtedly our Turkish National Anthem. Written by Mehmet Âkif Ersoy, who is a unique role model and character example with his biography, under the conditions of the War of Independence and accepted by the Turkish Grand National Assembly on March 12, 1921, the Turkish National Anthem, besides its strong literary features; it is the symbol of the state-republic-national sovereignty. In this study, it is aimed to analyze and evaluate our National Anthem in terms of character education and to present it to attention.

Descriptive analysis approach has been adopted in the research designed in qualitative research design. For this purpose, every line of our National Anthem has been analyzed in terms of values in the literature and it has been determined how often which values are included in the work.

According to the research results; in our National Anthem, national values such as the flag, homeland, love of the nation are the most; in the second place spiritual values such as truth, belief, martyrdom, adhan; then there are values such as courage, self-confidence, independence, loyalty, justice, patience, respect, peace, responsibility and devotion respectively. With this aspect, our National Anthem, which is a treasure of values, should be used more consciously as a literary text in character education.

Keywords: Our National Anthem, Values, Character Education

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlıktır, yalnız kalmaya, başka insanlarla ilişki kurmadan yaşamaya katlanamaz. İnsanın huzur ve mutluluğu, kendini çevresi ile dayanışma içinde hissetmiş olması ile yakından ilişkilidir. İnsanın hemcinsleri ile işbirliği içerisinde olmaksızın yaşayamayacağı olgusu, her toplumda ve kültürdeki insanın diğer insanlar ile etkileşimini ve işbirliğini zorunlu kılar (Fromm, 1993). Böylece yaşam koşullarını iyileştirme çabası içinde, önce doğa ve vahşi hayvanlar ile mücadele etmek zorunda kalan insan, daha sonra bir arada huzurlu yaşamının koşullarını aramış ve bunun insanların birbirlerine karşı davranışlarının kuralları ile belirlenmesine bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Ryan, 2008; Turan, 2004).

İletişim teknolojisindeki gelişmelerin toplum hayatını çok yönlü etkilemesi ile mesafeler yakınlaşıp kültürler arası etkileşim hızlanmıştır. Yaşanan radikal değişimler yeni kuşakların yetiştirilmesi konusunda belirsizliğe ve kaygıya neden olmuştur. Kutsalı göz ardı eden, maksimum kazanç amaçlı ekonomi anlayışının, israf ve tüketim çılgınlığını teşvik etmesi, sınır tanımayan devasa iletişim kartellerinin haz odaklı özensiz yayınları, her geçen gün toplumları kimliğinden uzaklaştırıp, özgün karakterlerinden uzaklaşmasına yol açmakta, insanlığın geleceğe olan güveni sorgulanmaktadır (Turan, 2014). Sürdürülebilir bir insanlığın geleceğine olan güven açığını kapatmak çok gerçekçi gayretleri gerekli kılmaktadır. Bu amaçla kültürel değerlerin geliştirilip daha görünür kılınması, çocuk ve gençlerin düşünme ve kavrama potansiyellerinin artırılması, kişisel gelişimlerinin izlenmesi yönünde adımların atılması gerekmektedir (TBMM, 2007).

Yirmi milyondan fazla öğrenciye sahip olan ülkemizde, temel insani değerleri tehdit eden problemler her geçen gün artarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan sorunların çözüm görevi, kuşkusuz öncelikli

olarak eğitim kurumunun sorumluluğundadır. Eğitim bireye ilgi ve ihtiyaçlarını gözetip, yaşam deneyimlerinden yararlanarak planlanan bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırma sürecidir. Bu bağlamda eğitimin nihai hedefi insanı günlük hayata, toplum yaşamına hazırlamaktır (Spencer, 2013). Toplum insanın yaşam alanıdır. Toplumun doğal işlevlerini icra edebilmesi için, toplum üyesi bireylerin kural ve kaideleri bilmesi ve özümsemesi gerekmektedir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlâkî, insanî, sosyal, manevi değerlerin bütün bireylere kazandırılmasında en işlevsel toplumsal kurum eğitimidir (MEB, 2010). Eğitim, toplumun istikbaline yönelik geleneksel ve evrensel kültüre özgü değerler sistemini bireylere aktarmada önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden toplumu oluşturan bireylerin belirli değerlerin farkına varması, güncel değerler üretmesi, benimsemesi ve özümseyerek yaşam pratiğine dönüştürmesi için eğitim sistemi başat bir role sahiptir (Cihan, 2014).

Eğitim sistemlerinin amacın gerçekleşmesi, eğitim programlarının içeriği ve niteliği ile ilgilidir. Dünyada ve ülkemizde eğitim kurumları görev ve sorumluluklarını yerine getirme çabası içerisindeyler. Bu bağlamda son yıllarda Türkiye’de “değerler eğitime” ilişkin çalışmalar yoğun bir şekilde ele alınıp yürütülmektedir.

18. Milli Eğitim Şurası’nda “Eğitimde 2023 Vizyonu” kapsamında değerler eğitime özel bir yer verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yayımladığı “İlk Ders” konulu genelge ile öğrencilere bilgi, beceri, tutum kazandırma yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insanî değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamayı planlı bir şekilde gündemine almıştır. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatları ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının da destekleriyle yürütülen değerler eğitimi çalışmaları daha sonra 2018-2019 öğretim yılında yeniden ele alınarak; eğitim sisteminin, sadece akademik açıdan başarılı; belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı olmadığı belirtilerek “kök değerlere” vurgu yapılarak ilköğretim, ortaokul ve lise programlarında “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olmak üzere 10 kök değere yer verilmiştir. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde, hem kendi başlarına hem ilişkili oldukları diğer değerlerle birlikte ele alınması benimsenmiştir (MEB, 2017).

Değer, arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan şeydir. Değer kavramı olması gerekeni ifade eder. Teoriden çok, yaşantıya bakan bir karaktere sahiptir (Bolay, 2013). Değerler, toplumun geneli tarafından üzerinde uzlaşma sağlanmış davranışlara kılavuzluk eden makul normlar (Hökelekli, 2010) olarak hayata anlam katıp, insanı yüceltir. İnsanı bir kültürün, bir toplumun üyesi yapar. Değerler statik bir yapıda değiller, sürgün verip gelişirler, gelişirken bireyi ve toplumu da geliştirirler. Toplamları bir arada tutar, çözülmekten korurlar (Tozlu, 2003). Bu anlamda, radikal bir dönüşüm yaşayan toplumların, değerlere olan gereksinimi kararlı bir şekilde artırdığı söylenebilir.

Değerler aynı zamanda, “bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler” (Çelikkaya, 1996) olarak önemsenmişler. Uygarlık tarihi boyunca farklı din ve dile sahip olan uluslara mensup toplumların, kendilerine özgü değerler algısı ve bunun üzerine inşa ettikleri değerler sistemi söz konusudur. Birey ve toplumların duyarlılıkları olarak da değerlendirilen değerlerin bir kısmı millî özellikler taşıırken önemli bir kısmı da evrensel niteliktedir (Kurtoğlu, 2019).

Değerler ve değerlerin aktarımı söz konusu olunca, daha geniş bir içerime sahip olan “karakter eğitimi” gündeme gelmektedir. Karakter eğitimi, çocukların sorumluluklarını taşıyabilecekleri makul seçimler yapabilmelerine olanak sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerinin desteklenmesidir. Başka bir ifade ile karakter eğitimi, çeşitli programlar aracılığıyla, yetişen yeni kuşaklara temel insanî değerleri kazandırma, onlara karşı duyarlılık oluşturma, onları davranışa dönüştürme konusunda yürütülen çabaların ortak adıdır (Ekşi, 2008). Karakter eğitimi bireyin, toplumun tüm değerlerine kayıtsız şartsız edilgen bir biçimde uymasını değil, topluma etkin bir uyum sağlamak için üyesi olduğu toplumun değerler sistemini oluşturmalarını da öngörür (Senemoğlu, 1998). Karakter eğitiminin amacı; çocukları kapasitelerini en iyisini yapmak için kullanan, doğru şeyler yapan ve hayatın amacını anlayarak yaşayan bireyler olarak yetiştirmektir (Acat ve Aslan, 2011). Bu bağlamda karakter eğitimi, çocukların iyi

tanımaları, istemeleri ve iyi eylemde bulunmalarını destekler. Hayatın doğal akışı içerisinde insanın karşısına çıkan ve doğru ve iyi olanı yapıp-yapmamakla ilgili ikilemler bilgi, beceri ve zeka ile ilgili değil; kişinin karakter ile ilgili tercihlerdir. Bir başka ifade ile doğru ve iyi olanı bilmek ile doğru ve iyi olanı yapmak arasındaki fark, doğru ve iyi olanı yapacak bir karaktere sahip olmak ile ilgilidir (Russel, 2002). Karakter sahibi insan, değerleri olan ve bu değerleri tutarlı bir biçimde yaşayan ve yansıtan insandır.

Karakter eğitiminden yararlanamayan çocuğun, gelecekte toplumun tümünü olumsuz anlamda etkilemesi öngörülebilir. Bundan dolayıdır ki, toplumların istikbali için nitelikli bir karakter eğitimi vazgeçilmez bir ihtiyaç halini almıştır. Çünkü medeniyetlerin gelecekte varlıklarını sürdürebilme yeterlikleri, evrensel ve ulusal değerlerin yeni kuşaklara aktarabilmeleri ile doğru orantılıdır. Bu nedenle aile ile birlikte okul da böyle bir sorumluluğu üstlenmeli ve öğrencilerin uygun ahlâki karar alma ve davranış sergilemesine yardımcı olacak bilgi, beceri ve tutum kazandırılmalıdır (Ekşi, 2003; Akbaş, 2008; Karatay, 2011). Bu süreçte amaç, öğrencilerin temel insanî değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır.

Karakter eğitiminin amacını oluşturan değerlerin bireye aktarılması ve günlük yaşamda pratiğe dönüşmesinin sağlanması kuşkusuz kolay değildir. Bu konuda; telkin, değerleri açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme ortamı yaratma gibi farklı yaklaşımlar söz konusudur. Diğer yandan değer kazandırma eğitiminin nasıl yürütüleceğine dair arayış, tüm dünyayla birlikte Türkiye’de önemini korumaktadır. Karakter eğitiminin okullarda uygulanmasında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Değerleri tespit etme, yayma ve bu yolla sosyal kontrolü sağlama çalışmaları son zamanlarda ülkemizde de önem kazanmış ve konuyla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlardan biri de edebi eserler aracılığı ile değerleri kazandırmaktır. Alternatif öğretim yöntemleri içinde yer alan edebiyat eserlerinden yararlanmak karakter eğitimi açısından önemlidir. Bu bağlamda karakter eğitiminde Türk kültür ve edebiyatının milli ve evrensel değerleri ihtiva eden eserlerinden yararlanmak bir şanstır.

Edebiyat ile sağlanan eğitim, beyne olduğu kadar kalbe de yöneliktir (Gönen ve Veziroğlu, 2013). Edebiyat, çocuğa iyi ve kötü birçok deneyimi tanıma ve yaşama fırsatı sunar; milli ve evrensel değerlerin anlaşılmasını kolaylaştırır ve kalıcılığı sağlar. Edebiyat ürünleri, üretildiği toplumun kültürel ve toplumsal değerlerinden esinlenir ve doğal olarak bunları yansıtır. Toplum tarafından özümseyen ya da kabul edilmeyen özellikler, edebi eserler yoluyla yansıtılır. Eser sahipleri, yine toplumsal değerlerden yola çıkarak eserlerinde kendi duygu ve düşüncelerine de yer verirler. Edebiyat eserlerinde yer alan değerler, toplum tarafından benimsenmiş davranışlar hakkında okuyuculara düşünme olanağı sunar (Sever, 2003).

Türk edebiyatının, milli ve manevi değerler açısından zengin eserlerinden oluşan seçkinin araç olarak incelenmesi, bu eserlerde yer alan değerlerin öğrencilere aktarılmasının karakter eğitimi açısından müspet sonuçlar vermesi beklenir. Bu eserlerden biri de; bizzat kendi yaşam tarzı ile özgün bir karakter timsali olan milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy tarafından kaleme alınan İstiklal Marşı’mızdır. Güçlü edebi özelliklerinin yanında; devletin-cumhuriyetin-millî egemenliğin sembolü olan ve üzerinde en geniş uzlaşımın sağlandığı bir eser olma özelliği ile İstiklal Marşı’mızın karakter eğitimi açısından analiz edilerek değerlendirilmesi ve dikkatlere sunulması önemlidir.

Millî marşlar ülkelerin millî birliğinin ve bağımsızlığının sembolü olmak üzere bestelenerek okunan şiirlerdir. Bu şiirler bilhassa milliyetçiliğin ve ulus-devlet yapılarının dünya sahnesinde önemli bir yer tutmaya başladığı dönemde ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Modern dönemde mevcut bazı millî marş metinlerinin geçmişi daha önceki yüzyıllara dayansa da resmi bir statü kazanarak bir millî marş olarak kullanılması 19. yüzyıldan sonradır. Osmanlı Devleti’nde de millî marş II. Mahmut döneminde gündeme gelir. Özellikle Avrupa ülkeleri ile yapılan diplomatik törenlerde millî marş ihtiyacı kendini gösterir (Aktaş, 2013). Aynı yıllarda başlayan reform hareketleri ile millî marş arayışına da başlanır; bu arayış üzerine farklı dönemlerde padişahların adları ile anılan farklı güfte ve besteler kullanılmıştır (Kara, 2012).

I. Dünya Savaşı’ndan sonra kurumları yıkılmaya yüz tutan ve toprakları işgale uğrayan Osmanlı İmparatorluğu’nu Misak-ı Milli sınırları içinde işgalden kurtarmak üzere Anadolu’da organize edilerek

verilen Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, Türkiye Büyük Millet Meclisi kurularak yeni bir devlet inşası sürdürülürken, milli bir marşa ihtiyacı da artık bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır. Birçok cephede Kurtuluş Savaşı'nın sürdürüldüğü bu zorlu dönemde, bir milli marş yazılması için Genelkurmay Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan talepte bulunmuş, bu talep üzerine Bakanlık 7 Kasım 1920'de milli marş için yarışma açmıştır. Yarışmaya katılan şiirler arasında aynı yıllarda Burdur milletvekili de olan Mehmet Akif Ersoy'un şiiri seçilmiş ve 12 Mart 1921'de TBMM'de okunarak milli marş olarak kabul edilmiştir.

Türk edebiyatı milli ve manevi değerler ile birlikte temel insani değerleri de ihtiva eden eserler açısından zengindir. Bunların en makbulü kuşkusuz İstiklal Marşımızdır. Biyografisi ile de özgün bir rol model ve karakter abidesi olan Mehmet Âkif Ersoy tarafından Kurtuluş Savaşı koşullarında yazılan ve 12 Mart 1921 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen İstiklal Marşı güçlü edebi özelliklerinin yanında; devletin-cumhuriyetin-milli egemenliğin sembolüdür. Bu çalışmada İstiklal Marşımızın “karakter eğitimi” açısından analizi yapılarak değerlendirilmesi ve dikkatlere sunulması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Nitel araştırma deseninde tasarlanan araştırmada, bir doküman analizi tekniği olan betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. İstiklal Marşımızın her bir kıtasında değerleri karşılayan ifade ve kavramlar dikkate alınmıştır. İstiklal Marşımız açısından incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmış, oluşturulan değerler havuzundan ham haliyle yararlanılmıştır.

Bu amaçla 10 kıta olan İstiklal Marşımızın her mısrası anlam veya kavramsal açıdan analize tabi tutulmuş ve İstiklal Marşımızda hangi değerlerin ne kadar sıklıkla ve hangi oranda yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1. İstiklal Marşımızda Yer Alan Değerler

Sıra	Değerler	f	%
1	Milli değerler (bayrak - yurt vatan sevgisi)	14	33
2	Dini değerler (inanç - ezan - şehadet - aile)	8	20
3	Özgüven - coşku - azim	4	10
4	Cesaret	3	7
5	Özgürlük - bağımsızlık	3	7
6	Merhamet - vefa – sadakat	2	5
7	Adalet	2	5
8	Barış – huzur	2	5
9	Saygı	1	2
10	Sorumluluk	1	2
11	Sabır	1	2
12	Özveri	1	2
Toplam		42	100

Tablo 1 incelendiğinde; İstiklal Marşımızda toplam 42 değere yer verildiği; değerlerin dağılımının en sık %33 ile bayrak, yurt ve vatan sevgisi ile milli değerlere; ikinci sırada %20 ile inanç, ezan, şehadet ve aile gibi değerlerin içeren dini değerlere yer verildiği; sonra da sırasıyla %10 özgüven - coşku ve azim; %7 cesaret; %7 özgürlük - bağımsızlık; %5 merhamet - vefa ve sadakat; %5 adalet; %5 Barış ve huzur; son olarak da %2 saygı; %2 sorumluluk; %2 sabır; %2 özveri değerlerinin yer aldığı görülmektedir. Genel olarak milli marş metinlerinin içeriğine bakıldığında, milli marş sözlerinin ilgili ülkenin o dönemde içinde bulunduğu koşulları yansıttığı görülmektedir (Aktaş, 2013). Bu özelliğin Kurtuluş Savaşı yıllarında, ülke topraklarının önemli kısmının işgal altında bulundurulduğu yıllarda yazıldığı dikkate alındığında doğal olarak bağımsızlık, bayrak, ezan, bağımsızlık, vatan ve yurt sevgisi ve dini değerlerin yoğun şekilde Milli Marşımıza da aksettği görülmektedir.

SONUÇ

Birçok ülkenin milli marşı ülkelerin istikballeri açısından kritik dönemlerde; ülkelerin yeni bir varoluşu için ölüm kalım mücadelesine girildiği dönemlerde yazılır. Milli marşlar, toplumu ülkenin kurtuluşu ve bağımsızlığı için yönlendirmeyi amaçlar ve milletin bilinçaltı kodlarını dışa vurduğu kritik dönemleri betimler.

Kurtuluş Savaşı yıllarında yazılan İstiklal Marşımızda tabii olarak, en çok bayrak vatan, millet sevgisi gibi milli değerler ile Hakk, inanç, şehadet, ezan gibi manevi değerlerin; daha sonra da sırasıyla cesaret, özgüven, bağımsızlık, merhamet, sadakat, vefa, adalet, barış, huzur, sabır, saygı, sorumluluk ve özveri gibi değerler yer almaktadır.

Değerler hazinesi olduğu anlaşılan İstiklal Marşımızın okullarımızda ezberletilmesinden ziyade; içinde barındırdığı değerlerin analiz edilip açıklanması, öğrencilerin zamanın ruhuna uygun; akıl yürüterek, düşünülüp tartışması sağlanarak, karakter eğitiminde bir edebi metin olarak daha bilinçli olarak kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi* 6(16) 9-27.
- Aktaş, H. E. (2013). Milli Marşımızın siyaset biliminin bazı kavramları açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (15),2, 71-92.
- Bolay, S. H. (2013), Aşkın Değerler Buhranı. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: Dem Yay.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi Ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9/2 429-436.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yay.
- Çoban, M. (2016). Değerler Eğitiminin Referansları Bağlamında Hacı Bektaş-ı Velî’nin Makâlâtı. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. (13),1.
- Çokdolu, N. (2013). *Karakter eğitimi programının ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözme ve saldırganlık düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, NEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. (2008). Karakter eğitimi, A. Durmuş (Ed.). *Kara tahtayı aşmak, öğrenci merkezli Öğretmenlik*. İstanbul: Edam Eğitim Kitaplığı.
- Fromm, E. (1993). *Erdem ve mutluluk ahlak psikolojisi üzerine bir inceleme*. (Ayda Yörükan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11 (26). 225-246.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi”, *Eğitime Bakış Dergisi*, (6),18.
- Kara, A. (2012). <https://www.abdulahapkara.com/duenyada-mll-mar-gelenen-balatan-tuerklerdr/>. Erişim: 14.02.2021.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages*, 6 (1), 1398-1412.

- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök Değerler Açısından Hacı Bektaş Veli'nin Eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*.89. 50-77.
- MEB. (2010). 18. Milli Eğitim Şûra Kararları. www.ttkb.meb.gov.tr/www/suralar/dosya/12
Erişim: 13.02.2021.
- MEB. (2010). Genelge 53. *MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Değerler Eğitimi Genelgesi*.
- MEB. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız. <http://ttkb.meb.gov.tr/meb> Erişim: 14.02.2021.
- Ryan, K. (2008). Character education walks again. <http://www.mercatornet.com>.
Erişim: 04.07.2013.
- Russel W. G. (2002), *Karakteriniz kaderinizdir, kişisel ahlâkın günlük hayatımızdaki yeri*,(G. Sezgi, Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (1998). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Özsen Matbaası.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Spencer, H. (2013). *Zihin, ahlak ve beden eğitimi*.(Mehmet Münir, Çev.), Ankara: Pegem.
- TBMM. (2007). *Çocuklar ve gençler arasında artan şiddet eğilimleri ile okullarda yaşanan şiddet olaylarını araştırma komisyonu raporu*.Ankara.
- Topal, Y. (2019) Değerler Eğitimi ve On Kök Değer, *Mavi Atlas Dergisi*. 7(1), 245-254.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Turan, F. (2014). *Okul Öncesi Eğitim Etkinliklerinde Kullanılan Resimli Öykü Kitaplarının Karakter Eğitimi-Öğretmen Görüşü ve Uygulamaları Açısından İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara.

MEHMET AKİF ERSOY VE SABAHATTİN ALİ'DE "ÇOCUK VE YOKSULLUK" TEMASI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

A COMPARATIVE STUDY ON THE THEME OF "CHILD AND POVERTY" IN MEHMET AKİF
ERSOY AND SABAHATTİN ALİ

Özgür GEDİKLİ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID:0000-0001-7763-3699

ÖZET

Etkileşim, analogi ve akrabalık ilişkilerinin incelenmesiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemle karşılaştırmalı edebiyat denir. Bu yöntemle kültürler arası etkileşimin edebî metinlerdeki izleri araştırılarak edebiyat tarihine ve toplumdaki kültürel değişime ışık tutulur. Karşılaştırma iki farklı kültür ya da milli edebiyat üzerinde yapılabildiği gibi bir ulusun edebiyatının sınırları içerisinde iki imge, tür, konu, şair, yazar, tip, eser, şair/yazar ya da bunların üslupları bakımından da yapılarak farklı ürünler, yazarlar, aynı dönemde ya da farklı zamanlarda yazılmış edebî eserler karşılaştırılabilir.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyetin ilk yıllarına şahitlik etmiştir. Döneminde toplumun birçok kurumunda olduğu gibi ekonomi de sıkıntılar olmuş yoksulluk yaygınlaşmıştır. O, şiirde hayalperestliği redde-den gerçekleri dile getiren bir anlayıştan yana olmuş eserlerinde toplumsal sorunlara eğilmiştir. Bu yüzden manzumelerinde toplumun günlük hayatından alınmış sahnelerde trajik temalara değinirken kenar mahallelilere ve yoksulluğa da yer vermiştir. "Hasta" ve "Küfe"de yoksulluğa çocukların gözüyle bakmış, onlara merhametini göstermekten öte bir şey yapamamanın acısını yaşamıştır.

Sabahattin Ali (1907-1948) de Mehmet Akif'le hemen hemen aynı yılları görmüş bu dönemdeki olayların yol açtığı sefaletle şahitlik etmiştir. Bilinçli gözlemleriyle toplumdaki düzensizlikleri ele almış, sosyal gerçeklikten hareketle toplumda saptadığı sorunlara hikâyelerinde yer vermiştir. Birçok öyküsünde Akif gibi toplumdaki trajedilere değinirken "Apartman", "Arabalar Beş Kuruşa", "Ayran", "Cigara" hikâyelerinde yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini ele almıştır.

Edebiyatın farklı alanlarında ürün veren bu iki yazarın çıkış noktaları farklı olsa da eserlerinde yoksulluğu işlemeleri ve bunun çocuklar üzerindeki etkilerine yaklaşımları bakımından birçok benzerlik vardır. Dünya görüşlerindeki farka rağmen merhamet noktasında birleşmişler, aynı hislerle çocukların dramını edebî hale getirmişlerdir.

Bu çalışmada iki yazarın; dünya görüşleri, edebî çevreleri, sanat anlayışları değerlendirildikten sonra eserlerindeki çocuk ve yoksulluk teması, benzerlikler ve farklılıklar tespit edilip karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Sabahattin Ali, Çocuk, Yoksulluk

ABSTRACT

Comparative literature is the method that aims to bring literature to other fields of expression and knowledge or to bring literary texts closer to each other with events that are far or close to each other in time and space by examining the interaction, analogy and kinship relations. The traces of intercultural interaction in literary texts are investigated, and the history of literature and cultural change in society is shed light with this method. The comparison can be made on two different cultures or national literatures as well as in terms of two images, genres, subject, poet, author, type, work, poet / writer or

their styles within the boundaries of the literature of a nation. Different products, writers, in the same period or literary works written at different times can be compared.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) witnessed the last period of the Ottoman Empire and the first years of the Republic. He has been in favor of an understanding that denies dreamy truths, and deals with social problems in his works in poetry. “Hasta” and “Küfe” also viewed poverty through the eyes of children, and experienced the pain of not being able to do anything other than show them mercy.

Sabahattin Ali (1907-1948) saw almost the same years as Akif and witnessed the misery caused by the events of this period. He deals with the effects of poverty on children in his stories of “Apartman”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Ayrar”, “Cigara” while he deals with tragedies in society like Akif in many of his stories.

The theme of child and poverty, similarities and differences in the works of their will be identified and compared after evaluating world views, literary circles, and understanding of art of two authors in this study.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Sabahattin Ali, Child, Poverty

GİRİŞ

Wellek *Edebiyat Kuramı* adlı eserinde karşılaştırmalı edebiyata bir bölüm ayırır. Burada terimin ilk olarak Fransa’da (Cuvier’in *Anatomie Comparée* (1800) adlı eserinden esinlenilerek karşılaştırmalı edebiyat anlamında) Villemain’in “*littérature como-poaré*” (1829) şeklinde kullanıldığını; daha sonra İngiltere’de 1948’de (Ampère’in kullandığı karşılaştırmalı tarih anlamına gelen “*histoire comparative*” ifadesinin) Matthew Arnold da görüldüğünü; Almanya’da ise *Vergleichende*’nin eserlerinde (karşılaştırmalı edebiyat tarihi anlamında) “*literaturgeschichte*”yi kavramına yer verdiğini belirtir (Wellek, 1994: 60). Ayrıca karşılaştırmalı edebiyatın “dünya edebiyatı”, “genel” veya “evrensel edebiyat” ile aynı anlamda kullanıldığını da (Goethe’nin ‘*weltliteratur*’ teriminin çevirisi olan Yeni Zelanda’dan İzlanda’ya kadar bütün bir beş kıta edebiyatının incelenmesi gerektiği manasına gelen “dünya edebiyatı” teriminden esinlenilmiştir.) (Wellek, 1994: 64) söyler.

Wellek terimin tarihçesini bu şekilde açıkladıktan sonra yöntemin olarak incelleme alanı hakkında bilgi verir. Bu yöntemin ilk defa halk masallarındaki temaların eserden esere geçişini ve bu temaların yüksek seviyedeki edebiyata nasıl ve ne zaman girdiğinin tespitinde kullanıldığını söyler (Wellek, 1994: 61). Fernand Baldensperger başkanlığında *Revue de littérature comparée* çevresinde toplanan Fransız karşılaştırmacıların yöntemi; iki veya daha çok edebiyat arasındaki benzerlik, farklılık, tesir, yakınlık gibi ilişkileri inceleyen alan olarak değerlendirdiğini; bu amaçla Batı Avrupa edebiyatlarını birbirine yakınlaştıran birçok kanıt topladıklarını ve edebiyatlararası alışverişlerle ilgili birçok bilgi ortaya koyduklarını (Wellek, 1994:63) da aktarır.

“Concepts of Criticism” (1963) de ise karşılaştırmalı edebiyatın daha çok on dokuzuncu yüzyıl biliminin dar milliyetçiliğine karşı bir tepki olarak, pek çok Fransız, Alman, İtalyan, İngiliz vs. edebiyat tarihçisinin tecrit politikalarına karşı bir protestosu olarak ortaya çıktığını söyler (Wellek, 2010: 111).

Van Tieghem, milli edebiyatta yabancı tesirlerin araştırılmasını, tahlilini (tamamıyla meydana çıkmış, aşikâr olmuş amaçlara, uzmanlara ve usullere sahip olacak olan) hususi bir disipline bırakılması gerektiğini söyler. Bu disiplin mukayeseli edebiyattır ve o, milli edebiyat tarihinin elde ettiği neticeleri uzatacak, bunları başka milletlerin edebiyat tarihçilerinin vardıkları neticelere bağlayacağını düşünür (Tieghem, 2017: 36). Genel edebiyatın ise “Voltaire”cilik, “Tolstoy”culuk gibi evrensel tesirleri; hümanizm, klazizm, rasyonalizm gibi fikirleri, hisleri veya sanata ait daha anonim bir cereyanı vb. tetkik ettiğini söyler (Tieghem, 2017: 248)¹²³. Ona göre, “genel edebiyat”, milli edebiyatları sürükleyen

¹²³ Wellek, Van Tieghem’in bu fikirlerini eleştirir: *Bu ayırım, oldukça savunulamaz ve uygulanamazdır. Sözgelimi, Romantik çağ boyunca tarihsel bir romanın incelenmesi ‘genel’ edebiyat olurken, Fransa’da Walter Scott’ın etkisi neden*

akımlarla ilgilenirken, “karşılaştırmalı edebiyat”, iki farklı milletin edebiyatları arasındaki ilişkileri / tesirleri inceler.

Pichois ve Rousseau, karşılaştırmalı edebiyatı *analoji, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebi metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanat* olarak tanımladıktan sonra bu edebi metinlerin birçok dile ya da kültüre ait olması ve aynı geleneğe ait bulunması gerektiğini belirtir¹²⁴. Ardından herkesin üzerine düşen, yalnızca kendi özel amacına ulaşmak için bu tanımdan kendisini yüzeysel ya da uygunsuz görünen yerleri çıkarıp atmasının öneminden ve yeter ki değişik kültürlere ait olsunlar cümlesinin çıkarılabileceğinden bahsederler. Wellek’e atıfta bulunurlar, Avrupalıların dilbilimsel ya da kültürel sınırdan geçişi vazgeçilmez bir koşul olarak görmelerine rağmen bu yöntemin bir milli edebiyatın sınırları içerisinde de uygulanabileceğini belirtirler (Rousseau- Pichois, 1994:182-183).

Aytaç karşılaştırmalı edebiyatın Batı dillerindeki komparatistik terimiyle karşılandığını söyler ve onu edebi eserleri inceleyen, araştıran edebiyat biliminin bir dalı olarak tanımlar. Görevinin ise aynı dilde veya farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerinde yorumlar getirmek olduğunu belirtir (Aytaç, 1999: 15). Kapsamı konusunda oldukça esnek bir çerçeve çizer ve *karşılaştırma, ulusal edebiyatın kendi eserleri üzerine olabileceği gibi farklı ulusların edebiyatları arasında da yapılabilir* (Aytaç, 2019: 22) diyerek Rousseau- Pichoisda da gördüğümüz karşılaştırmalı edebiyat yönteminin bir milli edebiyatın sınırları içerisinde de yapılabilceğini vurgular. Ona göre karşılaştırma en az iki ürünü gerektirir ve bunlar aynı devrede (eşzamanlı) vücut bulmuş eserler olabileceği gibi farklı zamanlarda yazılmış edebi eserlerde olabilir (Aytaç, 2019:2). Böylece karşılaştırmının inceleme alanındaki farklı millet ya da dil zorunluluğu ortadan kalkar.

Kefeli, karşılaştırmalı edebiyatı kültürler arası etkileşimin edebî eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alan olarak tanımlar. Bu araştırmaların tercüme, tesir, imge ve tipoloji çalışmaları, yazarların okuma kültürleri, farklı kültür ve edebiyatlarla ilişkileri, millî kültürler ile yabancı kaynaklar arasındaki alış veriş gibi son derece hassas ve araştırmacının kesin hükümler vermesini engelleyen ‘kaygan bir zemin’ üzerinde yapıldığını belirtir. O da karşılaştırmalı edebiyatın millî edebiyat merkez alındığında farklı kültür ve edebiyatların bu millî edebiyata katkısı ve etkisi açısından ele alınabileceği gibi millî edebiyat malzemesine farklı bakış açıları getirecek bir “yöntem” olarak da değerlendirilebileceğini (Kefeli, 2006: 332) söyleyerek

karşılaştırmalı edebiyat düşünülün!... Karşılaştırmalı edebiyatı edebiyatların ‘dış ticareti’ incelemesine indirgeme girişimi, elbette talihsizliktir... Karşılaştırmalı ile genel edebiyat arasında yapay sınırlar koymak girişimi, başarısızlıkla mahkûmdur. Çünkü edebiyat tarihi ile edebiyat biliminin bir tek objesi vardır: Edebiyat. ki edebiyatın dış ticaretinin incelenmesi için karşılaştırmalı edebiyatı tıkamak arzusu, onu daha, ikinci derecede yazarlarla, çevirilerle, gezi kitaplarıyla, araçlarla ilişki ile sınırlar; Kısacası o, karşılaştırmalı edebiyatı sadece yabancı kaynaklar ile yazarların şöhreti konusundaki veriyi inceleyen bir alt disiplin yapar.... Onlar, büyük çapta paralellikler, benzerlikler ve zaman zaman özdeşlikler elde ettiler, fakat büyük olasılıkla bir yazarın baka bir yazarı okuması veya bilmesi gerçeğini göstermenin dışında bu ilişkilerin neleri kanıtladığını pek az sorgulamışlardır (Wellek, 2010: 109-110). Wellek, Karşılaştırmalı ve genel edebiyat arasındaki yapay sınır çizgisi terk edilmesi gerektiğini düşünür: Karşılaştırmalı edebiyat, bir millî edebiyatın sınırlarını aşan herhangi bir edebiyatın incelenmesi için tesis edilmiş bir terim olmuştur. Terimin gramerine üzülme ve herkesin kısaltılmış kullanımı anladığından beri onun karşılaştırmalı edebiyat incelemesi diye adlandırılmasında ısrar etmek, çok yararlı değildir (Wellek,2010: 112).

¹²⁴ Pichois ve Rousseau, *Karşılaştırmalı edebiyat; edebiyatı insan ruhunun hususi fonksiyonu olarak daha iyi anlayabilmek için tarih, eleştiri ve felsefe aracılığı ile yapılan analitik tasvir, yöntemsel ve ayrımsal bir karşılaştırma, dilbilimler arası ve kültürlerarası edebi hadiselerin suni bir yorumu olarak da değerlendirir* (Rousseau- Pichois, 1994:184).

bu yöntemin sadece farklı iki millet ya da kültür arasında yapılamayacağını, milli edebiyat sınırları içerisinde de uygulanabileceğini vurgular¹²⁵.

Buraya kadar anlatılanları özetleyecek olursak etkileşim, analogi ve akrabalık ilişkilerinin incelenmesiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yönteme karşılaştırmalı edebiyat denir. Bu yöntemle kültürler arası etkileşimin edebî metinlerdeki izleri araştırılarak edebiyat tarihine ve toplumdaki kültürel değişime ışık tutulur. Karşılaştırma iki farklı kültür ya da milli edebiyat üzerinde yapılabildiği gibi bir ulusun edebiyatının sınırları içerisinde iki imge, tür, konu, şair, yazar, tip, eser, şair / yazar ya da bunların üslupları bakımından da yapılarak farklı ürünler, yazarlar, aynı dönemde ya da farklı zamanlarda yazılmış edebî eserler karşılaştırılabilir.

Aytaç, bu yöntemin uygulanışının ortak konu ve motif ağırlıklı yapılacağını ve araştırmanın girişinde bunun nasıl keşfedildiğinin belirtilmesi gerektiğini; karşılaştırmının objesi olan eserlerin incelenmesinden önce, o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verilmesi gerektiğini söyler. Ardından ortak konu, motifler, tek tek incelenmeli, ama sonra mutlaka işlenişlerindeki farklılıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde açıklanarak belli bir zemine oturtulmasının önemini belirtir (Aytaç, 2019: 89). Ancak *bir edebiyat eserini hangi metotla incelemekten yanaysanız, karşılaştıracağınız eserleri de o metotla inceler, sonuçta benzer ve farklı noktaları saptar, hatta bu benzerlik ve farklılıkların arkasındaki muhtemel nedenlere yine uyguladığınız metot doğrultusunda işaret edebilirsiniz* (Aytaç, 2019: 89) diyerek inceleme yönteminin kurallarını esnetir.

Enginün tesir konusu son derecede tehlikeli ve hassas bir konudur. Asrımızın psikoloji incelemelerinde ortaya konan evrensel tipler, semboller varken, bir yazarın tiplerini bir başka yazarınkine bağlamak çok yanıltıcı olabilir. Gerçekten tesir araştırmalarında eğer kaynak belliyse neyin alındığı, neyin reddedildiği üzerinde durulur ve bunların niçin ve nasıl benimsendiği ve ne ölçüde başarılı olunduğu araştırılır. Bu tür araştırmalar hem edebiyat tarihi bilgisine katkıdır hem de bir edebiyat eserinin yaratılma sürecini anlamaya yarar. Bir sanatçının hayal gücünü neyin, ne zaman harekete geçirdiğini tespit, çoğu zaman belgelenemez. Hatta bunu sanatçının kendisi de bilemez (Enginün, 2017: 23) demektedir.

Aytaç ve Enginün'ün yaklaşımlarından hareketle yazarlar üzerinde tesir aramaktansa benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durulacaktır ve onların; yaşamları, çevre ve dönemleri, sanat anlayışları, karakterleri karşılaştırıldıktan sonra eserlerindeki (çocuk ve yoksulluk teması çerçevesinde) benzerlikler ve farklılıklar tespit edilip karşılaştırılacaktır.

1.YAZARLARIN TANITILMASI VE KARŞILAŞTIRILMASI

1.1. Yaşamları

Mehmet Akif, 1873 yılında İstanbul'da, Sarıgül mahallesinde doğar. Mahalle mektebi, Emir Buhari iptidai mektebi, Fatih Merkez Rüştiyesinden mezun olduktan sonra Mülkiye İdadisine devam ederken Mülkiye Baytar Mektebine yatılı olarak girer (Yalçın, 2010: 409). Baytar olarak göreve başlar ve Anadolu'yu kelimenin tam anlamıyla görür ve tanıma imkânı bulur. Bir süre mesleğini yaptıktan sonra resmi görevlerinden de istifa edip Eşref Edip tarafından çıkarılmaya başlanan *Sırat-ı Müstakim*'de (daha sonra *Sebilürreşat*) yazılarını yayımlar. Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla Berlin'e gider, esir Müslüman askerlerin kamplarını ziyaret eder. Daha sonra yine aynı teşkilatın verdiği görevle, Şerif Hüseyin'in isyanına karşı devlete bağlı kabilelerin desteğini almak için Arabistan'a gider. Birinci Mecliste muhalefet grubunda olan Mehmet Akif, düşüncelerinin yeni rejimle bağdaşmaması sonucu İkinci

¹²⁵ Aktulum da bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. O, karşılaştırmalı edebiyatın, büyük ölçüde bir ülkenin kültürünün zorunlu olarak başka ülkelere ait kültürlerle karşılaştırılmasına dayandığını ve böyle bir girişimin, başkasının, insan davranışlarındaki çeşitliliğin, kendi kültürüne ya da başka bir kültüre ait bir yapının beğenilip beğenilmemesinin nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına, sonuçta kişinin kendini daha iyi tanımasına olanak sağladığını (Aktulum, 1999: 257) söyler. Burada kullandığı "büyük ölçüde" ifadesiyle o da bu yöntemin bir milli edebiyatın sınırları içerisinde yapılabileceğine dair açık kapı bırakır.

Mecliste yer almaz. Karamsarlığa kapılır, 1923'te Mısır'a gider, Kahire Üniversitesinde Türk edebiyatı dersleri verir. Hastalanınca 1936'da İstanbul'a döner, bir süre tedavi görür ve aynı yıl vefat eder.

Sabahattin Ali 1907'de Gümülcine İğdere'de doğar. Üsküdar'daki Füyüzat-ı Osmaniye İlkokulu, Çanakkale İptidai Mektebi ve Balıkesir ve İstanbul Muallim Mektebine devam eder. Almanya'ya burslu öğrenci olarak gider ve bir süre orada kalır. Mehmet Akif de olduğu gibi o da Avrupa'yı Almanya vasıtasıyla tanır (Alangu, 1968: 169). Yozgat, Aydın, Eskişehir, Konya vb. Anadolu kentlerinde öğretmenlik yapar. Mehmet Akif gibi o da mesleği sayesinde Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanır. Bu onun Anadolu izlenimleri edinmesini, orayı daha yakından tanımasını sağlar. Düşünceleri ve yazdıklarından dolayı hakkında birçok dava açılır ve bir süre hapisanede yatar. Bu yönüyle de Mehmet Akif'i anımsatır. Resmi ideolojiyle ve mevcut sistemle uyuşmaz, çatışır. Yazdıklarından dolayı hakkında yine birçok dava açılır ve Akif gibi o da çareyi yurtdışına çıkmakta bulur. Ancak kaçak yollardan yurtdışına çıkış yapmaya çalışırken kendisine yardım eden kişi tarafından 1948'de öldürülür (Yalçın, 2010: 875).

Yazarların biyografilerinde meslekleri sayesinde Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanımaları, resmi ideolojiyle uyuşamayıp yurtdışına çıkmaları / çıkmaya çalışmaları, Avrupa'yı Almanya vasıtasıyla tanımaları vb. bakımdan benzerlikler bulunur.

1.2. Çevreleri ve Dönemleri

Akif İstanbul'un geleneksel yaşantısıyla öne çıkan Fatih semtinde yetişir¹²⁶. Küçük yaşta babasının ölümü ve büyük Fatih yangınında evlerinin yanması üzerine ailesi sıkıntılı günler yaşar. Kısa yoldan meslek edinmek için okul değiştirir. Fikirlerini, düşüncülerden çok, sokaktan, aileden, klâsik kültürden, toplumdan, devletin sarsıntılı hâlimden ve nihayet kendinden alır. Bu yüzden onun fikir kaynağı bizzat toplum ve toplumda yaşayan düşünce olmuştur. Döneminde üst üste gelen felâketler, Balkan Savaşı, Cihan Harbi onu etkilemiştir (Karakoç, 2013: 22-3)¹²⁷.

Sırat-ı Müstakîm'i Eşref Edip'le çıkarırlar. Sait Halim Paşa da onlarıdır. İslâmcı düşünce, halk ve devlet yapısından çok, kişilerin ahlâkındaki değişiklik ve genel hareket tarzlarındaki bozukluk yüzünden varlığımızın tehlikeye girdiği, felâketimizin İslâm'dan kopmaktan ileri geldiği ve bu durumdan tekrar İslâm'a dönmekle kurtulabileceğimiz tezini müdafaa ederler. İslâm'ın ilerlemeye, teknik kalkınmaya aykırı olmadığını, göstermeye çalışırlar (Karakoç, 2013: 20).

Sabahattin Ali'nin çocukluğu İstanbul ve Çanakkale de geçer. Çanakkale Savaşlarını bütün dehşetiyle görür¹²⁸. Babası 1918'de emekliye ayrılır ancak maaşını alamadığı için ailesinin geçimini zorlukla

¹²⁶ Ahmet Kabaklı, Türk-Müslüman orta halli ve yoksul halkın Fetih'ten beri kalabalık bulunduğu bu çevrede doğup yetişen Mehmet Akif'in, muhitinin gerek ruhanîyetinden, gerek perişanlık, bakımsızlık, yoksulluk durumlarından gerekse geleneklerinden çok şeyler edindiğini; Sarıgözel mahallesinin sefaleti, dedikoduları ahlâkı, geriliği, manzarası, mabedi, iç ve dış yaşayışları, biçare ihtiyarları bakımsız çocukları, bazı kaygısız zenginleri vs başlıca bir kaynak olarak Akif'in sanat gücünün müşahade alanı olduğunu, *Safahat*'ının alt yapısını teşkil ettiğini düşünür (Kabaklı, 1977: 26). Malkoç da Akif'in yoksullara acımasını, başkalarının derdi için mücadele etmesini büyüdüğü çevreye bağlar. Onun yetiştiği çevrenin fakir semtlerinde düşününlerin ıstırabı, bakıma muhtaç çocuklar, sokağa düşmüş ihtiyarlar... Servetifünun şairleri gibi kitabı bir süs olmadığını söyler ve onun yüreğindeki acılarla edebiyatımızın ilk cemiyetçi-sosyal- gerçekçi şairlerinin yazıldığını belirtir (Malkoç, 1958: XXIX) Karakoç ise Akif'in milli ve dini hislerini de buradan aldığını belirtir: *Fatih Cami, medreseleri ve semti, en saf Müslüman Türk heyecanının ördüğü bir toplumdur. Devletin her başarısının kutlandığı, fetih haberleri geldikçe temiz yüreklerin dindar sesleri ve duaların, hamdleri göklere yükseldiği bir yerdir.... Savaş, sokak, güvercin, mevlüt, kadir geceleri, ramazan, şiir, mahya... ve bütün bu fonun önünde beliren, gittikçe beliren çocuk...* (Karakoç, 2013: 11-13).

¹²⁷ Mehmet Akif Ersoy Türk tarihinin en bunalımlı dönemlerinden birinde yaşar. O'nun yaşamı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş devresine rastlar. Bu dönemde Bosna Hersek, Bulgaristan, Sırbistan birer birer imparatorluktan kopar. Akif henüz dört yaşındayken 93 Harbi diye bilinen Osmanlı - Rus Harbi'nin dehşetini yaşar. Arkasından Kıbrıs'ın işgali gelir. Akif sekiz yaşındayken Fransızlar Cezayir'i, İngilizler Mısır'ı işgal ederler. Osmanlıların Girit ve Yanya'yı Yunanistan'a teslim ettikleri yılda Akif 24 yaşında bir delikanlıdır. Trablus, Balkan felaketlerinin ardından I. Dünya Savaşı gelir... (Timurtaş, 1987: 6).

¹²⁸ Hatıralarında yaşadıklarını şöyle anlatır: *Burada dört sene kaldık. Düşman hemen her zaman şehri bombardıman ediyordu ve biz bu esnada bin korku ile civar köylere kaçıyor, on gün kadar kaldıktan sonra, bombardıman biraz sükûnet buluyor, biz de dönüyorduk. Bazen yalımızda otururken karşımızda duran gemilere bombardıman başlıyor, vapurlar kaçmak isterken etraflarına düşen mermiler beyaz birer minare gibi su sütunları yükseltiyordu...* (Aktaran: Bezirci, 1994: 11).

sağlar¹²⁹. Annesinin hastadır, bu yıllarda sinir bunalımları artar. Babasının kalp hastalığı başlar, erkek kardeşi kekeme olur. Onun çocukluğu annesinin intihar teşebbüsleri, her akşam yorgun argın eve gelen babasıyla kavgaları arasında geçer (Bezirci, 1994: 11). Bozulan aile huzuru onun psikolojisine yansır. İlkokul yıllarında yoksulluğu bütün boyutlarıyla yaşar. 1926 da babasını kaybeder. (Uyguner, 1992: 10). Savaşlar, huzursuz bir aile ortamı, maddi sıkıntılar vb. onun sanatını da etkilemiştir. Kutlu onun dönemini şöyle anlatır: *Osmanlı toplumunun yıkılan değerleri üzerine yeni bir bina inşa edilmek istenmektedir. Millet fakirdir. Yıllar yılı süren devamlı harpler, hastalıklar, sömürülmeler milletin kanını iliğini emmiştir. Kadrosuzluk alabildiğinedir. Cehalet korkunçtur. Memleketi içinde bulunduğu iktisadi ve sosyal bunalımdan kurtaracak aydınlar feragat ahlakından yoksundur. Oysaki milletin yaralarını saracak şefkatli ellere ihtiyaç vardır. Bir süre önce vatanın tehlikede olduğunu sezerek uyanan Kuvayı Milliye ruhu aydınlar ihaneti ile sönmeye yüz tutmuştur. Artık ne hükümet tabibinde, ne muayenehanesi olan doktorda, ne hapishane müdüründe, ne mülkiye amirinde millet menfaatine çevrili bir hareket kalmıştır. Gelir dağılımı korkunç bir dengesizlik içindeyken, memur saltanatı sürüp gitmektedir (Kutlu, 1972: 48).*

Sosyalist yazarların başını çektiği *Gerçek* gazetesinde yazar. Aziz Nesin'le *Marko Paşa* gazetesini çıkarırlar. Bu gazete etrafında Rifat Ilgaz gibi isimlerle yayın faaliyetlerine devam ederler.

Mehmet Akif ve Sabahattin Ali savaşların, toplumsal çalkantıların getirdiği iktisadi ve sosyal bunalımlara maruz kalmış milletin yaralarını saracak şefkatli ellere ihtiyaç duyulduğu bir dönemi yaşamışlar ve küçük yaşlarında yoksullukla mücadele etmişlerdir. Görevleri sayesinde Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanımışlardır.

1.3. Sanat Anlayışları

Mehmet Akif *kendimi milletimin huzurunda gördüğüm günden beri sanattan ziyade cemiyeti düşünmek istedim* cümlesiyle hayat felsefesini, dolayısıyla edebiyata bakışını açıklar. “Süleymaniye Kürsüsü”nde aynı düşünceyi *Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim / İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim/ Budur cihanda benim en beğendiğim meslek / Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek dizeleriyle* de yineler. Böylece Akif şiirde hayalperestliği, hatta kendisine uygun gelebilecek parnasyen şiiri reddederek gerçekleri dile getiren bir şiiri, daha doğrusu okuduğu ve takdir ettiği Batılı yazarların gerçekçilik anlayışı doğrultusunda gelişen bir şiirden yana tavır koyar. Bu yanı sıra o, Türk edebiyatının toplum sorunlarına en çok eğilen şairlerinden biri olur. O, içinde bulunduğu toplumun bir ölüm- dirim kavgası içinde olduğu korkusunu yaşayarak, kendi iradesiyle şairlik yeteneğini unutmaya, yerine toplumdan yana ahlakçı bir idealist koymaya çalışmıştır¹³⁰. İlk *Safahat*'tan beri izlediği yol dikkate alındığında Akif'in şiirinde içeriğin öne çıktığı açıkça bellidir (Yalçın, 2010: 410-411)

¹²⁹ Babası bu dönemde başka işlerle ailesinin geçimini sağlamaya çalışırken Sabahattin Ali de boynuna astığı tablayla seyyar satıcılık yapar. Ayrıca babasının pazarcılık yaptığı tezgâhta da çalışır: *Babam çarşı yerinde bir sergi açtı, orada bunları satmaya başladı. Bayramdan sonra elinde birkaç kuruş parası vardı, tekrar başladı. Bu sefer ben de boynuma bir işporta taktım, içerisini öteberi doldurdum. Bizim iyi günlerimizi bilen Türklere görünmemek için bunları Rum mahallelerinde 'makaradis kovarikos' diye satmaya başladım. Akşamları babam benim boynundan işportayı çıkarır, yaşaran gözlerini göstermemek isteyerek yanaklarımdan öper ve hesap görürdü. Bir müddet sonra bir dükkân açtı. Fakat geçinebilmek için yine Edremit'in civarındaki kasabalara gitmek, oralarda sergi açmak icap ediyordu. (...)Bu esnada ben iptidaiyi bitirdim (Bezirci, 1994: 12).*

¹³⁰ Karakoç, Mehmet Akif'in sanatını değerlendirirken onun toplumun şimdiki zamanını çok defa tablolar halinde verdiğini, böylece hasta, bir küfeci çocuğun ağır hayat şartını, Doğu ülkelerinin sefaleti, bir mahalle kahvesinin genel seviyesini en hurda noktasına kadar ifşa eden, çıplak halini, kadınların durumunu, genel içtimai tembellik, bezginlik ve yılgınlık ve bunun yanlış olarak kadere atfını, bütün yaşama ve düşünce dejeneresansını, bütün cepheleriyle toplumu masaya yatırarak ele aldığını belirtir. Bu iş yapılırken, şairi, son derece realist, hatta yer yer natüralist bulur. Halkın içine onlardan biri olarak girdiğini ve onların diliyle, hatta zaman zaman argolarıyla onların mantığı ve görüş açılarına da yer vererek, hayatın acı tablolarını çizdiğini söyler. Onun şiirlerinin hikâyelemesine buna bağlar ve değerlendirmesine şöyle devam eder: *Onun realizmini Fransız romancılığındaki realizmden (Emil Zola realizmi) ayıran bir taraf vardır. O da, Fransız realistleri, sırf bir sanat tekniği olarak realizmi kullanırlar ve bununla toplumu belli bir noktaya götürmeyi hedef tutmazlar; belki hayatı ve gerçeği böylece yakalayabileceklerini umarlar. Toplum hakkındaki doktrinleri belli belirsizdir. Hâlbuki Akif, bu realizmi, idealinin yedeğinde bulundurulur ve bir vasıta olarak kullanır. Ve ideali, keskin bir ışık halinde, bu realitenin üstünde durur. Yani, Akif'in şiirini şöyle tablolatabiliriz: Şehri, insanı, sokağı, kahvesi, bütün sefaletiyle bir toplumun, şark ülkelerinin acı manzaraları ve bunu bir taraftan delip öbür tarafına geçen ve bir projektör aydınlığında gösteren bir gün ışığı, yani İslâm. Yani İslâm, tek bir ferde hitap eden mücceret yanı sıra değil, tarihin belli bir döneminde en trajik şartları yaşayan Müslüman bir milletin halini tespit*

Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali'nin edebiyat tarihinde sosyal gerçekçi tavrından söz eder. Malzemesini Anadolu'dan derlediğini, bazen bizzat yaşadığı, bazen şahit olduğu, bazen de dinlediği olaylardan çıkardığı hikâyelerle, kendi hayatında derin izler taşıyan roman çalışmalarında, sosyal-gerçekliğin öne çıkarıldığını belirtir (Kutlu, 1972: 4). Bezirci ise onun edebiyatı tamamıyla sosyal bir iş aynı zamanda, içinde yaşanan cemiyet şartlarının şuurlu veya şuursuz bir ifadesi olarak gördüğünü ve böyle bir isteğin sanatçıyı edilgenlikten, biçimcilikten, sanat için sanat görüşünden uzaklaştırdığını; fildişi kuleden ayırarak toplum için sanat görüşüne bağladığını, bireyciliğe kapılmasını, kendine kapanmasını önlediğini, çevresiyle etkin ve yoğun ilişkiler kurmasını sağladığını söyler¹³¹ (Bezirci, 1994: 149) ve edebiyatı, hiçbir zaman yüksek ruhlı yazarların gönül eğlencesi olarak görmediğini belirtir.

Her iki yazar da gerçekçi bir sanat anlayışından yana tavır koyup sanatı gaye olarak görmemiş onu kendi düşüncelerini yansıtmada bir araç olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden eserlerinde toplumun sorunlara eğilmişler, bilinçli gözlemleriyle toplumdaki düzensizliklere eğilmişlerdir.

1.4. Karakterleri

Mehmet Akif hayatı boyunca belli ahlaki prensiplerin adamı olarak yaşamış bir karakter adamıdır. Dostları arasında her zaman dürüst ve sözüne güvenilir bir insan olarak bilinir. Bütün eserlerinde ortaya koyduğu düşünceleri hayatında da bağlı kalır. Tavizsiz bir hayat tarzını benimser. Çabuk gücenen, kırıcı hatta sert mizaçlı bir insan izlemi verdiği yönünde değerlendirmeler olsa da bu yönünü sözünü yerine getirmeyenlere karşı gösterir (Okay, 1989: 13) İdeallerindeki samimiyetten dolayı hiçbir insanı, topluluğu körü körüne benimsemez, yaşamı ile yazdıkları arasında uyum sağlar (Okay, 1989: 15). Başkasının uğradığı haksızlığa kendi başına gelenden daha az katlanır. Kuvvet önünde eğilmeyen Akif, devlet adamlarına yaklaşmaz zorbalara yüz vermez¹³². Şiirlerinde devlet adamlarının övüldüğü görülmez (Malkoç, 1958: XXXI) Topçu, onda devirlere, zaruretlere, cemiyetlere göre değişmeyen, muhitine uymayan, muhiti kendine uyduran, uydurmazsa çarpışan, cemiyetten daha kuvvetli, cemiyeti sürükleyici (Topçu, 2016: 19); kalabalığın içinde yalnız yaşayan, şehirlerin insanını hoşça seyredilen bir manzara olarak gören (Topçu, 2016: 20); devlet ve ikbal mevkilerinden uzak duran, hasbelkader bu mevkilere gelmiş olsa bile bu mevkide tevazuyla davranan büyük adamlarda görülen bu vasıfları görür. Onun ruhuna yakıştığı şekilde büyük sandalye adamı olmadığını; isyan ve mücadelenin safını seçtiğini bu yüzden nasibinin sefalet, yalnızlık, terk edilme ve ızdırap olduğunu söyler (Topçu, 2016: 21).

Kutlu, Sabahattin Ali'nin gördüklerini ve duyduklarını, devrin politikasına ters düşmesine rağmen ortaya koyduğunu (Kutlu, 1972: 53) ve döneminde gerçeklerinden bahsetmesinin birçoklarının uykusunu kaçırdığını söyler (Kutlu, 1972: 48). O, *Marko Paşa*'da yazdıklarından dolayı davalarla üzerinde baskı oluşturulsa da doğru bildiklerini yazmaya devam etmiştir. Bezirci arkadaşlarının hatıralarında onu şöyle anlatır: *Hikâyelerindeki duygulu kişiliği ile bağdaştıramadığımı söylemeliyim. Kafamda daha başka kurmuştum demek. Oysa konuşkan, girgin, kavgacı bir adamdı. Dünyada insanlar açıktan ölürken*

için Akif'in şiirine giriyor; aynı şekilde, toplum ve hayat, biyolojik ve sosyolojik bir gerçek olarak, genellikle, insanın tabiat ve ötesi karşısındaki durumuyla değil, aynı dönemdeki tarihi ve aktüel şartlarıyla aynı süre konu oluyor. Akif'in şiirini -başta birkaç denemesi ve sonraki birkaç şiiri müstesna- belli bir dönemde, belli bir topluluğun tarihî-sosyolojik realitesiyle, o toplumun temel değerlerinin bütünü olan İslâm karşısındaki durumu, işte bu iki ana unsur kurar. İslâm ve realite, işte bu iki kelime, Akif'in bütün şiirini özetler (Karakoç, 2013: 38-39).

¹³¹ Sabahattin Ali halkçı bir edebiyatın peşindedir ve bunun ancak realist olabileceği, düşünür. Halk âleminin realist olduğu ve tahriften hoşlanmadığı için, hakikatleri maksatlı veya maksatsız, şuurlu veya şuursuz değiştiren muharrirlerden de pek hoşlanmaz. Yalnız bu realizm, naturalizme pek benzeyen diğer realizm ile karıştırmaz. Realist olacağım diye hayatta vakıa halinde mevcut bulunan romantizmi inkâr etmez. izm'lerden bir şey anlamadığını söyleyerek kendi realist anlayışını ortaya koyar. Kendisi için sadece hayat ve insan olduğunu, yazarın realist mi? söyle mi, böyle mi diye araştırılacağına namuslu mu yoksa yalancı ve tahriifçi mi? diye sorulması gerektiğini söyler ve hakiki realizminden samimi olmayı, yalan söylememeyi anlar. Ancak ona göre gerçekçiliğin bir başka özelliği de inandırıcı olmasıdır. Sabahattin Ali buna aşırı özen gösterir. Arkadaşı Sevgi Şanlı'ya, "Bazı gerçek olayları gözlediği gibi yazmadığını, gerçek yaşamın öykülerden çok daha şaşırtıcı, çok daha akıl almaz olduğunu" söyleyerek gerçeği inandırıcı kılmak için bazen onu yumuşatmak zorunda kaldığını açıklar (Bezirci, 1994: 151).

¹³² Safahattan alınan bu mısralarda da onun kişiliği görülür: *Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem; ... Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.... Adam aldırırma geç git! , diyemem aldırırım. / Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırm!*(Ersay, 2014: 329).

Brezilya'da binlerce ton kahvenin denize döküldüğünden tutun da, Cumhurbaşkanı İnönü'nün bencilliğine, küçük adamlığına kadar bir sürü konudan söz ederdi. Hem de yüksek sesle konuşurdu. Sanının İnönü hakkında böyle sözleri ilk ondan duymuştum. Korkarak kapıya bakmış olacağım ki “Korkma, korkma! dedi. Ben bunları her yerde söylerim. Bunun böyle olduğunu bir gün siz de anlayacaksınız” (Bezirci, 1994: 51)¹³³.

Korkmaz ise onun çok konuşkan ani ve sert tepkilerin yoğurduğu, biraz çocukça sert bir mizaca sahip olmasının, onu zaman zaman hem kendisiyle hem de toplumla çelişkilere, çatışmalara ve kavgalara sürüklediğini belirtir. Üzerine gelindikçe de çatışmalarının büyüüp derinleştiğini söyler (Korkmaz, 1991: 35). Ona kendi arkadaşları güvenmezler çünkü ağzı sıkı değildir ve dostu düşmanı ayırt edemez. Herkesle samimi konuşur, şakalaşır, çabuk dost olur. Solcu bir arkadaşının yanından faşist bir arkadaşının yanına, oradan polis müdürüne, valiye gidecek kadar herkesle samimidir. Korkmaz onun bu davranışlarını kavgalara rağmen siyasi olarak hala kendini tereddütte hissetmesine ve sanat yönünün ağır basmasına bağlar (Korkmaz, 1991: 37).

Gerçekçi bir sanat anlayışından yana tavır koyan her iki yazar da sanatı gaye olarak görmemiş onu kendi düşüncelerini yansıtmada bir araç olarak değerlendirmiştir. Mehmet Akif doğru bildiklerini söylemekten çekinmemiş, güç karşısında eğilmemiş, iktidarı elinde bulundurana yakınlaşıp menfaat elde etmemiş, kişiliği ile sanatını bütünleştirmiştir. Sabahattin Ali de dünya görüşü farklı olmasına rağmen onun gibi kendi inandıklarını söylemekten çekinmemiş, bazı istisna ve tereddütlerine rağmen genel olarak güce boyun eğmemiştir.

2.ESERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Eserlerin Özeti

“Küfe”de anlatıcı konumunda kişinin sokağa çıkışıyla başlar. Karşılaştığı manzaradan hareketle kardeşi ve annesinden oluşan ailesinin geçimini babasından kalan küfeyle sağlamak zorunda kalan Hasan’ın dramı anlatılır. Hasan’ın babası ölmüştür, çocuk da evin tek erkeği olarak hamallık yaparak ailesine bakmak zorunda kalır. Ancak o, arkadaşları gibi okula gitmek ister fakat akranları gibi okula gidemez, babasından kalan küfeyle hamallık yapar. Giysilerine, fiziksel unsurlarına yansıyan sefaleti manzumenin sonuna doğru giderek artar.

Mehmet Akif’in okul yıllarında tanık olduğu bir olaydan esinlenerek yazdığı “Hasta”da yatılı okulda verem olan ve hastalığının son aşamasında ölüme terk edilen öğrencinin dramı anlatılır. Yazarın Ziraat Mektebinde yaşadığı bir olayın etkisiyle yazılmıştır (Kuntay, 1990: 66). Doktor muayenesiyle başlayan manzumedeki konuşmalardan çocuğun son günlerini yaşadığı bu yüzden evine gönderilmeye çalışıldığı anlaşılır. Okul müdürü bu görevi mubassıra verir. Fakat çocuğun ne annesi ne de babası vardır. Dolayısıyla gidecek hiçbir yeri yoktur. Yatılı olduğu bu okuldan bir iş sahibi olarak ayrılmak istemektedir çünkü kardeşi de umudunu ona bağlamıştır. Bu durum karşısında hüznlenen çocuk öleceğinin farkındadır, Gureba'ya sığınmaya karar verir.

“Bayram” bütün canlılığıyla şen şakrak bir bayram tasviriyle başlar. Son bölümde ihtiyar bir kadının yanında yetim bir kız çocuğu ağlamaktadır. O da diğer çocuklar gibi salıncağa binmek istemektedir. Fakat ihtiyar kadın salıncakçıya paraları olmadığını söyler ve salıncakçı çocuğu para almadan salıncağa bindirir. Kadın sevinerek salıncakçıya dualar eder.

“Apartman”da yoksul bir inşaat işçisinin trajedisi anlatılırken çocuğunun dramına yer verilir. İşçi apartmanın çatısında çalışmaktadır. O esnada aşağıda evin geçimine katkı sağlamak için küfecilik yapmak zorunda kalan oğlunu görür. Oğlu ağır bir yükün altındadır ve apartmana çıkarken ayağı takılır, yere düşer, küfenin içindeki şişelerden birkaçı kırılır. Çocuk azarlanıp dövülür. Parasını da alamaz.

¹³³ Sabahattin Ali Konya’da öğretmenlik yaptığı yıllarda devlet büyüklerini taşıyan bir şiir okuduğu ihbarıyla tutuklanıp bir yıla hüküm giyer. “Cumhuriyetin Onuncu Yılı” nedeniyle çıkarılan aftan yararlanıp cezaevinden çıkan Sabahattin Ali, memurlukla ilişkisi kesildiği için bir görev alabilmek üzere Ankara’ya gider. Yedi aylık bir bekleyiş sonunda, yanıt olumsuzdur. Bunun üzerine eski kanılarını değiştirdiğini kanıtlamak amacıyla taşıdığı kişiye *Varlık* dergisinde yayımlanan “Benim Aşkım” şiirini yazar, yeniden göreve kabul olunur (Uyguner, 1992:11).

Ayağı yaralı vaziyette ağlayan çocuğu gören babasının dengesi bozulur ve çalıştığı çatıdan aşağı düşüp ölür.

“Ayran”da babası olmayan, annesi başka bir yere çalışmaya giden ve iki küçük kardeşine bakmak zorunda kalan Hasan’ın mücadelesi anlatılır. O, eve bazen gelen annesi ve iki kardeşiyle toprak bir evde oturur. Köye iki saat uzaklıkta bulunan istasyonda ayran satarak onların geçimini annesiyle birlikte sağlamak zorundadır. Yolculara ayran satar, kazandığı parayla kardeşlerine yiyecek alır. Bir kış günü yine istasyona ayran satmaya gider, akşama kadar beklese de satış yapamadan eve dönmek zorunda kalır. Karanlık kalır, müthiş tipi vardır, kurt sesleri gelmektedir. Çaresiz bir koşudan sonra kurtlara yem olur.

“Arabalar Beş Kuruşa”da annesiyle seyyar satıcılık yapan bir çocuğun hikâyesi anlatılır. Çocuk sekiz yaşlarında, çelimsizdir. Sokakta tahtadan yapılma oyuncak arabaları satmaya çalışırken yoldaki mağazanın önünde duran otomobilden bakımlı, şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşında bir çocuk inip mağazaya girerler. Çocuk bir süre sonra dışarı çıkar ve "arabalar beş kuruşa" diye bağırarak sınıf arkadaşını görür. Yanına gidip onunla konuşmaya başladığı sırada mağazadan elinde paketlerle çıkan annesi onu öfkeyle kolundan tutup çeker. Satış yapan çocuğu aşağılayarak azarlar ve onun kendi çocuğunun dengi olmadığını söyler. Çocuklar bu durum karşısında ağlamaya başlarlar.

“Cigara” sokaklarda gazete satan bir çocuğunun yaşantısı anlatılır. Kemal, Beyoğlu’nda gazete satarken, arkadaşıyla bir kız yüzünden kavgaya eder. Gazeteler yere düşer çamura bulanır. O esnada oradan geçmekte olan anlatıcı olaya müdahalede bulunur. Acıdığı Kemale elli kuruş verir ardından bir elli kuruş daha verir. Fakat bir süre sonra Kemal’in yerden yanmakta olan bir izmariti alıp içine çektiğini görür ve onu uyarır. Kemal anlatıcıya küfürle karşılık verir. Ailesi ya da onu bu işi yapmaya iten sebepler üzerinde durulmaz.

“Isıtmak İçin”de çamaşır yıkayarak geçimini sağlayan yoksul bir kadının dramını anlatılır. Fakat bu kadının küçük, hasta bir de kızı vardır. Kadın ne kadar çabalasa da parasızlıktan, odun alamaz. Çaresizce iş arar ama bulamaz. Kızına bakamaz. Onu ne doyurabilir nede ısıtabilir. Koynuna alarak ısıtmaya çalışsa da çocuk bu zorluklara dayamayıp ölür. Annesi onun ölümünü kurtuluşu olarak değerlendirir. Yoksulluk daha önceki hikâyelerden çok daha acı bir şekilde insanların yaşam hakkını bile elinden alan bir unsur olarak verilir.

Mehmet Akif’in “Bayram”, “Hasta” ve “Küfe” manzumeleriyle Sabahattin Ali’nin “Apartman”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Ayran”, “Cigara”, ve “Isıtmak İçin” hikâyelerinde yoksulluk ele alınmış ve çocuklar üzerindeki etkileri gösterilmiştir.

2.2. Çocuklar ve Yoksulluk

“Küfe”de manzumenin kahramanı Hasan, baba yadigarı küfeyi önceleri tekmeleyerek kaderinin kendisine biçtiği role ve babasının ölümüne isyan eder. İsteklerini gerçekleştirememenin, onlardan vaz geçmenin öfkesi içerisinde. Annesinin ve anlatıcının uyarılarına oldukça sert (*Git, cehennem ol şuradan*) tepkiler verir. Ancak manzumenin sonunda kaderine razı olur ve küfeyle hamallık yapmaya başlar. Yazar onu kaderin cezasına uğrayan masum bir mahkûm olarak görür ve eskisinden daha acıklı bir hâlde tasvir eder. Yoksulluk çocuğu çaresiz bırakan bir unsur olarak gösterilir. Onun hayallerini gerçekleştirmesinin, çocukluğunu yaşamasının, zamanından önce sırtına hayatın yükünü almasının sebebi olarak gösterilir. Toplum ise onun bu durumuna karşı kayıtsızdır.

“Hasta”da kahraman içinde bulunduğu olumsuz şartlara sebep olan yoksulluğunu aşmak için çok çalışır, gayret eder fakat karşısına hastalık görünümünde çıkan kaderine yenik düşer. O, kaderini kabullenir fakat kardeşinin beklentilerini boşa çıkarmaktan, rahat ölebileceği bir yer bulamamaktan ve insanların kendisine merhamet göstermemesinden yakını. Bu manzume de de yoksulluk hikâye kişisini çaresiz bırakan bir unsur olarak gösterilir. Bu hikâyede de toplumun kayıtsızlığı göze çarpar.

“Bayram”daki çocuk yine Mehmet Akif’in diğer hikâyelerinde olduğu gibi öksüz/yetimdir. Hayattaki tek koruyucusu yaşlı ninesidir. Manzumede çocuğun duygu ve düşüncelerine yer verilmezken o, isteklerini ağlayarak ifade eder. Pasif konumdadır. Kişiliğiyle ilgili bilgi verilmez, kimsesizliği ve yoksulluğu öne çıkarılır. Fakat burada yoksulluk çaresiyle birlikte verilir.

“Apartman”da çocuk kahraman hikâyesinin ikincil kişisidir fakat onun dramı babasınınkiyle birlikte verilmiştir. O, Akif’in “Küfe”sindeki Hasan gibi okuldan alınır, ailesinin geçimini sağlamak / aile bütçesine katkıda bulunmak için küfeyle hamallık yapar. Zorlu şartlar altında çalışsa da, taşıyamayacağı yüke mahkûm olsa da yoksulluğun getirdiği çaresizlikle kendisinden beklenenleri yapar. Akif’in manzumelerindeki gibi buradaki çocuk öksüz / yetim değildir ancak çocuğun babası ona sevgisine uygun bir yaşam sağlayamadığı gibi ona kötü davranıldığı zaman da işten atılma korkusundan babalığını gösteremez. Zaten hikâyesinin sonunda çocuk yetim kalır. Toplumun duyarsızlığı, aldırmaçlığı ve çocuk kahramanın sefaleti Mehmet Akif de olduğu gibi burada da görülür. Ayrıca yazar zengin / yoksul karşıtlığından da faydalanır.

“Küfe”yle arasında birçok benzerlik bulunan “Ayran” hikâyesinin başkışısı Hasan’dır. O da “Küfe”deki Hasan gibi yetimdir ve bakması gereken kardeşleri vardır. Fakat onun sırtındaki ağır yükü küfesi değil, ayran güğümüdür. Kabullenmişlikle kendisinden beklenenleri yerine getirir. İçinde bulunduğu şartlara karşı direnmez, isyan etmez. Hatta bozuk parası olmayan müşteriden ayran parasını alamadığı ve üstüne bir de “Helal et!” denildiği zaman bile isyan etmeyen, suskunluğunu koruyan bir karakterdedir. Yoksulluğun onu bu duruma mahkûm ettiğinin, ezilmişliğinin yokluktan kaynaklandığının bilincindedir. “Küfe”deki Hasan’ın ilk başlardaki annesine karşı direncine onda rastlanmaz. O, annesine karşı derin bir merhamet duyar ve yoksulluğun kendine biçtiği rolü harfiyen oynar. Akrabaları ya da yaşadıkları köydekilerin (toplum) onlara karşı duyarsızlığı “Küfe” ve “Hasta”yı anımsatır.

“Arabalar Beş Kuruşa”da seyyar satıcılık yapan çocuk ailesinin geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalsa da “Küfe” ya da “Apartman”da olduğu gibi eğitimini bırakmak zorunda kalmaz. Ancak yoksulluk onun geceleri ders çalışmasına engeldir çünkü gaz masrafı çıkmaktadır. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen kendisiyle barışıktır ancak yoksulluğundan dolayı toplumsal-sınıfsal ayrımların doğurduğu olumsuz davranışlara, etrafındakilerin tahkir edici ve ezici bakışlarına muhatap olur. Tepkisi ise “Bayram”daki kız gibi çaresizce ağlamaktan ibarettir. “Küfe”deki Hasan’ın tasvirlerine benzer şekilde yoksulluğun çocuk üzerindeki izlerini göstermek için onun yaşına göre gelişmemişliğine de değinilir. Yazar burada da “Apartman”da olduğu gibi zengin / yoksul karşıtlığından faydalanır.

“Cigara”da Kemal daha önceki manzume / hikâyelerde görülen çocuklar gibi çalışmak zorundadır. Ancak farklı olarak o; toplumun ilgisini çeker. Yaşadığı sıkıntılardan dolayı kendisine az da olsa yardımcı olunur. Fakat Kemal kendisine iyilik yapana küfürle karşılık verecek kadar nankör birisidir. Ayrıca bu hikâyede daha önceki manzume ve hikâyelere göre merhamet hissinden ziyade nankörlük öne çıkarılmıştır.

“Isıtmak İçin”de çocuk sekiz on yaşlarında küçük, hasta bir kızdır. Kızın hastalığıyla ilgili ayrıntı verilmez. Sefaletle tepkisi ağlayıp annesine sığınmaktan ibarettir. Ancak açlık ve soğuğa dayanamayarak ölür. “Bayram” da olduğu gibi fon karakterdir.

“Küfe”, “Hasta” manzumelerinde yoksulluk “Apartman”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Ayran” ve “Isıtmak İçin” hikâyelerindeki gibi çocukların önünde engelleyici bir unsur, onları çaresiz bırakan, sırtlarındaki ağır bir yük olarak değerlendirilir. “Bayram”da çözülebilecek, “Cigara”da ise çözümlense bile istenilen sonucun alınamayacağı bir sorun olarak görülür. “Cigara” dışındaki eserlerde çocuklara karşı acıma hissi öne çıkarılmıştır.

2.3. Tespitler, Benzerlikler ve Farklılıklar

“Küfe”de yoksulluk toplumsal yönüyle ele alınır. Gerçekçiliğin öne çıktığı manzumede sosyal adaletin olmadığı toplumda insanların kaderlerine terk edilmişlikleri ve sıkıntıları karşısında yalnızlıkları dile getirilir. Çocuk babasının ölümüyle gelen sorumlulukların altında ezilmeye başlar ve isteklerinden vazgeçmek zorunda kalır. Böylece yoksulluk manzumenin temel konusuyken aynı zamanda öykü kişinin isteklerine ulaşmasını engelleyen bir unsura dönüşür, çocuğu eğitim imkânından da mahrum bırakır. Hasan maddi imkânsızlıklardan dolayı hayatına yön veremez, kaderine razı olur. Manzumenin ikinci manzarasında Hasan’ın yaşlıları okula giderken onun çalışması ise toplumdaki sosyal adaletin varlığı / yokluğu sorusunu akla getirir. Ayrıca çevre tasvirleri de (çamurlu, çukurlu yollar) yoksulluk temasına uygun şekilde yapılır.

“Hasta” manzumesinin kahramanı içinde aynı şartlar geçerlidir. Çocuk bütün çabalarına rağmen hayatın zorlukları karşısında aciz kalır. Öksüz / yetimliğin sahipsizliğiyle çevresi tarafından başıboş dilenci muamelesi gören çocuk içinde bulunduğu şartları aşmak için gayret gösterse de ilgisizlik ve bakımsızlık yüzünden hastalanır, ölüme terk edilir. Sosyal çevresinin bu durum karşısındaki duyarsızlığından yakını, “Küfe”nin Hasan’ı gibi kaderine razı olur. Burada da “Küfe”de olduğu gibi toplumsal eleştirinin yanında kaderin değiştirilemezliği düşüncesi hâkimdir.

“Bayram” manzumesinde toplumun tavrı “Küfe” ve “Hasta”dan farklıdır. Çocuğun yoksulluğundan gelen çaresizliği karşısında toplum ona duyarsız kalmaz, yardım elini uzatır. Bu yaklaşım toplumsal yardımlaşmanın birçok sorunu çözebileceği düşüncesini akla getirir. Yoksulluk kaderin bir cezası olarak değil toplumun çözebileceği bir mesele olarak ele alınır.

“Apartman”da da “Küfe” olduğu gibi yoksulluk eğitimin önünde bir engel olarak karşımıza çıkar. Fakat burada yoksulluğun sebebi (Akif’in manzumelerinden farklı olarak) ücretlerin düşüklüğüdür. Baba ve oğulun maruz kaldığı kötü muamelenin sebebi olarak ise (yine Akif’ten farklı olarak) ekonomik ve toplumsal koşullar gösterilir. Ayrıca çocuğun küfeyi taşımakta zorlandığını söylemesi ve parasını alamaması¹³⁴ toplumun duyarsızlığından öte acımasızlığını gösterir. Çalışmak zorunda kalan küçük çocuğun bedenine nispetle oldukça ağır bir iş yapması “Küfe”deki anlatıcının Hasan’la ikinci karşılaşmasıyla benzerlik gösterir¹³⁵. Her iki eserde çocukların fizikleri gibi kılık kıyafetleri de sefaletlerine uygun şekilde tasvir edilir.

“Ayran” hikâyesinde Sabahattin Ali toplumsal yardımlaşmanın olamamasını eleştirir. Zor şartlarda hayatta kalmaya çalışan Hasan ve kardeşlerine ne köylüler ne de akrabaları yardım eder. Onların dramı karşısında herkes sessizdir. Toplum onlara yardım elini uzatmadığı gibi onlardan faydalanarak bazı hakka hukuka göndermede bulunan terimlerle vicdanlarını rahatlatır¹³⁶. Çocuğa emeğinin karşılığı verilmez. Adamla-çocuk karşı karşıya getirilerek “doğru”yu güçlü olanın belirlediği düşüncesi vurgulanır. Çocuk bu durum karşısında hakkını aramayı ya da tepki göstermeyi düşünemeyecek kadar çaresiz bir kabullenmişlikle hayatına devam eder. Sosyal adaletin yokluğu düşüncesi vurgulanır. Ayrıca burada da “Küfe”de olduğu gibi çevre tasvirleri sefaleti yansıtacak şekilde yoksulluk temasına uygun şekilde yapılır¹³⁷.

¹³⁴ Maddi gücü elinde bulunduranın hukukunun geçerli olduğu, haklı olanı kudretli olanın belirlediği bir ortam resmedilir ve çocuğun emeği gasp edilir: *Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: -Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin... Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak: -Pamuk yükletecek değildik ya!.. dedi. Çocuk gözlerini silmeye başlayarak: -O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa diye yalvardı. Öteki omuzlarını silkti: -İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellişerden üç lira... Birde para mı istiyorsun?- diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hala orada duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sıızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı* (“Apartman”, *Bütün Öyküler-I*, 2000: 142).

¹³⁵ Anlatıcı Hasan’ı sefil bir halde küfeyle eşyalarını taşıırken eşyasını taşıdığı kişi onun bu durumuna aldırmadan işini yaptırmanın peşindedir. “Ayran” ve “Küfe”de vurgulanan düşünce toplumun, çocukları katlanmayacakları kadar ağır bir yükü taşımak zorunda bırakmasıdır: *Bir orta boylu, güler yüzlü pîr-i nûrânî; / Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocukak, / Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdüfe bak: / Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim... / Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim: / Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak... / Bir ince mintanın altında titriyor, donacak! / Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer! / Dügümlü alınının üstünde sâde bir çember. / Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryâd; / Nazar değil o bakışlar, dümü’-i istimdâd. / Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık; / On üç yaşında buruşmuş cebîn-i sâfi, yazık!* (Ersay, 2014: 21).

¹³⁶ Ayran satarak geçimini sağlayan çocuğun sattığı ayranlardan içtikten sonra çocuğun parası çıkmadığı için parasını ödememesi, yani çocuğun hakkını yemesi, üstüne üstük de çocuktan helallik istemesi acı bir hiciv ile anlatılmaktadır: *-Gelsene ulan! diye bağıriyordu. Küçük Haşan o tarafa koştu. Penceredeki: -Ver on kuruşu!.. dedi. Çocuk derhal parayı uzattı. Tren yavaşça harekete geçmişti. Adam parayı yine yeğelinin cebine koyduktan sonra, çaresiz bir eda ile: -Yok çeyreğim, ne yapalım! dedi. Vagon küçük Hasan’dan beş altı adım uzaklaşmıştı. Uzun boyunlu adam, pencereden sarkarak: -Hey, çocuk, hakkını helal et! diye bağırdı* (“Ayran”, *Bütün Öyküler-II*, 2000: 48).

¹³⁷ “Ayran” ve “Küfe”de manzume/hikayenin giriş kısmı konu/temayı çağrıştıracak tasvirlerle başlar: *Köyden istasyona giden yol, eriyen karlarla diz boyu çamurdu. İki mızrak boyu yükselen güneş, tarlaları hala örten karların üzerinde pırıltılarla ve göz kamaştırarak yanyor, fakat yoldaki pis su birikintilerine vurunca donuk sarı bir renk alıp boğuluyordu.* (“Ayran”, *Bütün Öyküler-I*, 2000: 41). *Sokakların da gezilmez ki yüzme bilmeyerek! / Adım başın da derin bir buhayre dalgalanır, / Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır! / Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil, / Selâmetin yolu insan için bu, başka değil! /*

“Arabalar Beş Kuruşa”da yoksulluk (Akif’ten farklı olarak) eğitimin önünde bir engel olmasa da fırsat eşitliği açısından engel teşkil eder. Çocuk derslerine gaz masrafı çıkmasını diye gündüz çalışır¹³⁸. Ayrıca bu hikâyede yine Akif’ten farklı olarak gelir adaletsizliğinin doğurduğu sınıf ayrımı çocukların kıyafetlerinde ve zengin çocuğun annesinin tahkir edici davranışlarıyla vurgulanır¹³⁹. Bu hikâyede satıcı çocuğun sınıf arkadaşıyla karşılaşmasıyla belirtilen sosyal eşitsizlik “Küfe”de Hasan’ın okuldan çıkan çocukların yanından küfesiyle geçtiği manzarada vurgulanan karşıtlıkla benzerlik gösterir¹⁴⁰. Ancak Akif karşıtlığı Sabahattin Ali gibi ekonomik ve toplumsal koşullara değil kadere bağlar.

Sabahattin Ali’nin önceki hikâyelerinden farklı olarak merhamet hissinde ziyade nankörlüğü öne çıkardığı “Cigara”da merhametten maraz doğar düşüncesi hâkimdir. Yazar yoksulluğa karşı bakış açısını değiştirir. Daha önceki hikâyelerinde toplumun duyarsızlığını eleştiren yazar duyarlı davranıldığında beklenen karşılığın alınmayacağı düşüncesini vurgular.

“Isıtmak İçin”de küçük, hasta bir kızla annesinin sefaleti karşısında toplumun suskunluğu ve insanların çaresiz bırakılarak ölümü bir kurtuluş olarak algılayacak duruma getirilmesi eleştirilir. “Hasta”da olduğu gibi çocuk ölümüne terk edilir. İnsanların hayatını idame ettirecek kadar bile kazançları yoktur. Sosyal adalet ve gelir adaletsizliği eleştirilir.

Mehmet Akif’in “Bayram” dışındaki iki manzumesi de kötü sonla biter (Akif’in bu manzumesi mutlu sonla bitmiş gibi görünse de çocuğun içinde bulunduğu ve yoksulluğun ona dayattığı şartlar oldukça kötüdür, bunları aşması için her zaman başkalarının yardımına ihtiyaç duyar.). Sabahattin Ali’nin beş hikâyesi de kötü sonla bitmiştir. Her ikisi de yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisini okuyucuya hissettirmek onda merhamet duygusunu uyandırmak için böyle bir yola başvurmuştur.

2.4. Bakış Açısı

Mehmet Akif “Küfe”, “Hasta” ve “Bayram”daki tasvirlerinde gözlemlerine dayalı gerçekçi bir bakış açısı görülür. Yer yer realist ve natüralisttir. Fakat merhamet duygusunun öne çıkarıldığı yerlerde objektiflikten uzak kalınarak manzume kahramanlarına karşı acıma hissi belli edilir. Şairin kişilik özellikleri belirginleşir ve zulme maruz kalan, yoksul, kimsesiz bu çocuklardan yana tavrı koyulur. Onları bu duruma sevk eden nedenlere karşı öfke ve isyan sezilir.

Şair öznel yaklaşımıyla okuyucuyu yönlendirir ve onun kendi bakış açısıyla hareket etmesini sağlar. Okuyucu “Küfe”deki Hasan’a karşı sempati duyup acıma hissiyle yaklaşırken, “Hasta”daki öğrenciyi okuldan apar topar uzaklaştıranlara karşı öfke duyar; “Bayram”da çocuğa yardım elini uzatan salıncakçıya sempati besler.

Elim de bir koca değnek, onunla yoklayarak, / Öüm adaysa basıp, yok, deniz se atla yarak, / -Ayak ta durma ya elbirliğiyle gayret eden (Ersay, 2014: 19)

¹³⁸ Satıcılık yapan çocuğa arkadaşı ödevlerini yapacak fırsat bulup bulamadığını sorar: *-Derslere ne zaman çalışıyorsun? Mektepten çıkınca. . . İki saat falan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışamam ki. Gaz masrafı çok oluyor* (“Ayrar”, *Bütün Öyküler-I*, 2000: 144).

¹³⁹ Çocukların fiziksel unsurları ve kıyafetleri şöyle tasvir edilir: Çocuk sekiz yaşında vardı, fakat ilk görüşte altı yaşından fazla denilemezdi. Zayıf ve minimini idi. Sonra, hiç durmadan bağırar sesi küçük bir kızın sesi gibi ince ve titrekti. . . . *Büyücek bir otomobil, mağazanın önünde durdu; içinden süslü ve şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşlarında, beyaz bereli ve tozluklu, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk indi. Beraberce mağazaya girdiler.* (“Arabalar Beş Kuruşa”, *Bütün Öyküler-I*: 2000: 142-144).

Zengin çocuğun annesi seyyar satıcılık yapan çocukla konuşmamasını tahkir edici bir üslupla söyler: *Kadın yaklaşınca, hala şaşkın şaşkın gülümseyen oğlunu bileğinden yakaladı: -Bu ne hal?- diye bağırdı. -Kimlerle konuşuyorsun?- Ve öteki elindeki şemsiyeyi, elini hala unutarak arkadaşının avucunda bırakan küçük satıcının omuzuna vurdu. Sonra haykırdı: -Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu?- Çocukların kolları birbirinden ayrılıp aşağı sallanıverdi. Siyah çarşaflı kadın duvarın dibine büzülmüştü ve küçük satıcının gözleri kolunun acısından yaşla dolmuştu* (“Arabalar Beş Kuruşa”, *Bütün Öyküler-I*, 2000: 145).

¹⁴⁰ *O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan / Bir elliden müteâviz çocuk ki, muntazaman / Geçerken eylediler ihtiyarı vakfe-güzin... / Hasan’la karşılaşırken bu sahne oldu hazin: / Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb, / Eder dururdu birer âşîyân-ı nura şitâb. / Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi! / Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi, / -Ki ezmek istedi görmekle rehğüzârın da / İlelebed çekecek düş-i ıztırarın da! / O, yük değil, kaderin bir cezası masuma... / Yazık, günahım nedir, bilmeyen şu mahkûma!* (Ersay, 2014: 21).

Yoksulluğu yetim, öksüz, fakir çocukların, akranları gibi bir hayat sürdürmelerine, hayallerine ulaşmalarına bir engel; neşe, eğlenme gibi duygulardan mahrum bırakan; insanı çaresizliğe sevk eden bir unsur olarak görürken bunun dayanışmayla çözülebileceğini düşünür (Bayram). Bu yüzden yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı duyarsız kalan toplumu eleştirir. Gerçekçi bir şair olan Mehmet Akif sanatını toplumcu bakış açısıyla oluşturmasına rağmen yoksulluğun ve çocukların çektikleri acıların sebebini kadere bağlar.

Sabahattin Ali “Ayrar”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Apartman”, “Isıtma İçin” ve kısmi olarak “Cigara” hikâyelerinde Mehmet Akif gibi kişilik özelliklerinden¹⁴¹ dolayı ezilenin yanında yer alır, onlara karşı merhamet hissi öne çıkarılarak realist-romantik bir tavır sergilenir. O da hikâyelerinde yoksul, kimsesiz, çaresiz kahramanlarına karşı objektif davranma gereği duymaz, yakınlık gösterir, sevecen, sempatik yaklaşır ve onları bu duruma düşüren nedenlere karşı öfkesini, isyanını dile getirir. Kahramanlarını onurlu bir şekilde tasvir eder. Onlar zorluklarla karşılaştıklarında asla el açmazlar, dilencilik yapmazlar. Bu yönüyle de Mehmet Akif’in “Küfe”sindeki Hasanla benzerlik gösterirler¹⁴².

O da bu öznel yaklaşımlarıyla Mehmet Akif’in manzumelerinde olduğu gibi okuyucunun sempatisini ve öfkesini yönlendirir. Öykülerde ezileni tutar sempatik ve sevecen gösterir. Ezen, zulm eden insanların antipatik yönlerini öne çıkarır. Böylece okuyucunun kendisiyle birlikte hareket etmesini sağlar. Okuyucunun “Ayrar”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Apartman”, “Isıtma İçin” hikâyelerindeki çocuklara karşı merhamet göstermesini sağlarken “Cigara”daki çocuğa karşı öfkesini körükler. Çocukların yaşadıkları zorluklardan dolayı “Ayrar”da Hasan’ın parasını vermeyen adama, “Arabalar Beş Kuruşa”da satıcılık yapan çocuğu aşağılayan kadına, “Apartman”daki uşak ve ev sahibine nefretle yaklaşır.

Yoksulluğa çaresizlik, eşitsizlik, sefalet olarak bakar. Sebebini ise sosyal adaletin olmayışına (Ayrar), toplumsal tabakalaşmaya (Arabalar Beş Kuruşa) ve toplumun dayattığı ekonomik şartlarda (Apartman) arar. O da Akif gibi yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı duyarsız kalan toplumu eleştirir. Bu nokta onun da Akif gibi yoksulluğun toplumsal dayanışmayla çözülebileceğine inandığını gösterir.

Her iki yazar da gerçekçi yaklaşımlarıyla eserlerinde merhamet hissini öne çıkarırlar. Kişilere objektif yaklaşmazlar; ezilen, zulme maruz kalan, yoksul, kimsesiz vb. kişilerden yana tavır koyarlar. Okuyucunun sempatisini ve öfkesini yönlendirirler.

SONUÇ

Mehmet Akif’in “Bayram”, “Hasta” ve “Küfe” manzumeleriyle Sabahattin Ali’nin “Apartman”, “Arabalar Beş Kuruşa”, “Ayrar”, “Cigara”, “Isıtmak İçin” hikâyelerini çocuk ve yoksulluk teması bağlamında karşılaştırdığımızda (düşünceleri ve çevrelerindeki kişilerde farklılıklar görülse de) biyografileri, yaşadıkları dönem ve şartlardaki koşutluktan dolayı yoksulluğa yaklaşımları ve onun çocuklar üzerindeki etkileri bakımından benzerlikler görülür.

Gerçekçi bir sanat anlayışından yana tavır koyan her iki yazar da sanatı gaye olarak görmemiş onu kendi düşüncelerini yansıtmada bir araç olarak değerlendirmiştir. Doğru bildiklerini söylemekten çekinmemişler, güç karşısında eğilmemişler, mazlumun yanında yer almışlardır. Bundan dolayı eserlerinde toplumsal sorunlara eğilmişler, bilinçli gözlemleriyle toplumdaki düzensizlikleri ele almışlardır. Toplumun aksayan yönlerinden biri olarak gördükleri yoksulluğu farklı sebeplere bağlamalarına rağmen zulme maruz kalan, yoksul, kimsesizlerden yana tavır koymuşlar eserlerini okuyucuda merhamet duygusu uyandırmak ve bu toplumsal yaraya dikkat çekmek için bir araç olarak kullanmışlardır.

¹⁴¹ Sabahattin Ali’nin değişik tarafı, mizacının yırtıcı ve kavgacı yanındır. Zulüm gören birinin onda uyandırdığı infial, hemen fırlayıp olaya sebebiyet verenin yakasına yapışıp sarsacak kadar kuvvetlidir. Bu yüzden romantik duygularının altında kendisini yaşayan bir ferdiyetçi olamadı (Kutlu, 1972: 58).

¹⁴² Mehmet Akif “Küfe”de çalışmanın erdemini vurgular ve insanın eli ayağı tutarken başkasından bir şey istemesini tasvip etmez: Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak? / Ayıp: dilencilik, işlerken el yürürken ayak! (Ersay, 2014: 20).

Onlar yoksulluğu sosyal hayatın içinde ötekileştirilmiş, ezilmiş çocukların mücadelesiyle ele almışlardır. Dünya görüşlerindeki farka rağmen merhamet noktasında birleşmişler, aynı hislerle çocukların dramını edebi hale getirmişlerdir, biyografilerinden ve yetiştikleri çevreden aldıkları ilhamla inandırıcılıklarını arttırmışlardır.

Mehmet Akif manzumelerinde çocukların yaşadıklarından hareketle anlattığı yoksulluğu, inancı gereği kadere bağlarken bunun üstesinden toplumsal yardımlaşmayla gelinebileceğini dile getirmiştir. Sabahattin Ali ise yoksulluğun sebebini ondan farklı olarak toplumsal tabakalaşmaya, ekonomiye, gelir adaletsizliğine bağlamış ve zengin / yoksul karşıtlığını vurgulamıştır. Ancak her iki yazar da sosyal adaletin olmamasını ve çocuklar özelinde insanların trajedisine karşı toplumun duyarsız kalmasını eleştirmiştir.

KAYNAKÇA

- AKTULUM, K. (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- ALANGU, T. (1968). *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (Cilt-I)*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- AYTAÇ, G. (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- AYTAÇ, G. (2019). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- BEZİRCİ, A. (1994). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Evrensel Basın Yayım.
- CEMAL, M. (1990). Mehmet Akif. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (2017). *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERSOY, M.A. (2014). *Safahat* (haz. M. Ertuğrul Düzdağ). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- KABAKLI, A. (1977). *Mehmet Akif*. İstanbul: Toker Yayınları.
- KARAKOÇ, S. (2013). *Mehmet Akif*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KEFELİ, E. (2006). Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4 (8), 331-350,
- KORKMAZ, R. (1991). *Sabahattin Ali (İnsan- Eser)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi.
- KUTLU, M. (1972). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MALKOÇ, N. (1958). *Safahat ve Mekân-Mehmet Akif Ersoy*. İstanbul: Şehir Matbaası.
- OKAY, O. (1989). *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ROUSSEAU, M. A.-PİCHOİS, P. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat* (çev. Mehmet Yazgan), İstanbul: MEB Yay.
- SABAHATTİN ALİ. (2000). *Bütün Öyküleri-I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (2000). *Bütün Öyküleri-II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TİEGHEM, P.V. (2017). *Mukayeseli Edebiyat* (çev. Yusuf Şerif Kılıçel). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- TİMURTAŞ, F. K. (1987). *Mehmet Akif ve Cemiyetimiz*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- TOPÇU, N. (2016). *Mehmet Akif*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- UYGUNER, M. (Der.), (1992). *Sabahattin Ali, Yaşamı-Sanatı-Yapıtlarından Seçmeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

WELLEK, R.-WARREN, A. (1994). *Yazın Kuramı*, (çev. Yurdanur Salman/ Suat Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

WELLEK, R. (2010). *Karşılaştırmalı Edebiyat Krizi* (çev. Adem Çalışkan). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (3/12) 109-114.

YALÇIN, M.(ed.) (2010). *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopesidisi*. İstanbul: YKY.

**MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CAVAT YARADICILIĞINDA MİLLİ MÜCADELE
NATIONAL STRUGGLE IN CREATİVİTY MEHMET AKİF ERSOY AND AHMET JAVAD**

İlham AĞAZADE

DR., AZERBAIJAN MİLLİ BİLİMLER AKADEMİSİ NİZAMİ GENCEVİ ADINA EDEBİYAT ENSTİTÜSÜ

ORCID: 0000-0002-2452-2060

ÖZET

Türkiyenin istiklal şairi Mehmet Akif Ersoy halkı birliğe davet etmiş, düşmanlara, doğma yurdunu işgal edenlere karşı daim mücadele aparmış, yüreği vatan sevgisi ile yanan mümin bir şair olmuştur. Osmanlı Devletinin en çetin döneminde “Milli mücadilenin manevi lideri” olarak mübarize aparmıştır. Kurtuluş savaşının parlak simalarından olan şair 1921 yılında “Kahraman ordumuza” (“İstiklal marşı”) meşhur şiirini kaleme almış ve o zamandan da şiir zafer marşına çevrilmiştir. Şiirde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemler anlatılmış ve kazanılmış zaferi korumak tavsiye edilmiştir.

Mehmet Akif Ersoyla aynı düşünceye sahip ve aynı zamanda yaşayıp faaliyet göstermiş “Azerbaycan Halq Cumhuriyetinin önemli şairi” Ahmet Cevat olmuştur. Vatanın bağımsızlığını propakanda ve terennüm eden şair milli istiklal poeziyamızı kendi yaratıcılığı ile süslemiştir. Devlet nitelikleri, ordu, vatanın istiklalı A.Cevatın da severek terennüm ettiği mevzulardır. Vatana olan sevgisi onu milli şair kimi meşhurlaştırmıştır. 1918 yılında Ahmet Cevatın “Milli marş” şiiri Azerbaycan Xalq Cumhuriyetinin şanlı himni seçilmiştir ve bu görkemli marş bu gün de devletimizin sevimli niteliği olmaktadır. A.Cevatın Türkiye edebiyatından etkilendiği de malumdur. İster Mehmet Akif Ersoy, ister de Ahmet Cevat vatansever şairler arasında önemli bir yere sahiptir. Mehmet Akif Ersoy ve Ahmet Cevat yaratıcılığında amal ve emel birliği özünü gösterir. Makalede halkın dertlerini anlatan iki büyük coşkulu türk şairinin yaratıcılığındaki benzer makamları göstermek düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: mücadele, vatan, istiklal, zafer, edebiyat, marş, himn

ABSTRACT

The poet of Turkish independence Mehmet Akif Ersoy called people to unity, fought against the enemies and invaders of his homeland, enemies, was a poet whose heart was filled with love for the Motherland. In the most difficult period of the Ottoman Empire, he acted as the "spiritual leader of the national struggle". The poet, as one of the brightest figures in the War of Independence, wrote his famous poem "Our Heroic Army" ("Hymn of Independence") in 1921, later this poem turned into a victory march. The poem describes the period of the establishment of the Turkish Republic and advised to keep the victory won.

A contemporary and associate of Mehmet Akif Ersoy was the "Chief poet of the Azerbaijan Democratic Republic" Ahmed Javad. The poet, who praised the independence of the Motherland, enriched the poetry of national independence with his work. State attributes, the army, the independence of the Motherland are A.Javad's favorite themes. His love for his homeland made him famous as a national poet. In 1918, the poem "National March" by Ahmet Javad was chosen as the glorious anthem of the Azerbaijan National Republic, and today this majestic anthem is an excellent attribute of our state. It is known that Turkish literature influenced A.Javad's work. Both Mehmet Akif Ersoy and Ahmet Javad occupy an important place among the patriotic poets. The works of Mehmet Akif Ersoy and Ahmed Javad demonstrate the unity of actions and aspirations. In this article, we intend to show similar features in the works of two great Turkic poets who described the troubles of their people.

Keywords: struggle, homeland, independence, victory, literature, march, anthem

GİRİŞ.

Ulu öndər Heydər Əliyevin “bir millət, iki dövlət” deyə tərifini verdiyi Azərbaycanla Türkiyə arasındakı əlaqələr tarixən səmimi dostluq, qardaşlıq münasibətləri əsasında yaranmış, bu gün özünün ən yüksək səviyyəsinə çatmış və bundan sonra da möhkəmlənməkdə davam edəcəkdir. Zaman-zaman dil, din, ədəbiyyat, mədəniyyət və bir sıra digər qarşılıqlı dəyərlərin yaxınlığı, eyni soykökə malik olma bu iki ölkəni daha da doğmalaşdırmış, istər şad, istər də kədərli günlərində bərabərliklərini təmin etmişdir. Ötən əsrin əvvəllərində yaranmış Azərbaycan poeziyasının araşdırıcısı İ.Ağayev yazır: XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantikləri fəaliyyətə başlayarkən daha çox Osmanlı Türkiyəsinin ədəbi təcrübələrinə müraciət etmişdilər. Çünki, bu dövrdə Türkiyədəki milli zəmin ilə Azərbaycandakı milli zəmin arasında bir çox cəhətdən oxşarlıqlar var idi.(s56) XX əsrin əvvəllərində baş vermiş oxşar tarixi hadisələrin, ictimai münasibətlərin təsiri ilə yetişmiş milli mücahidlərdən Mehmet Akif Ersoy və Ahmet Cavad yaradıcılığında maraqlı görünə biləcək məqamlar çoxdur.

ARAŞTIRMA

Türkiyənin istiklal şairi Mehmet Akif Ersoy şeirlərində xalqı birliyə dəvət etmiş, düşmənlərə, doğma yurdunu işğal edənlərə qarşı daim mücadilə aparmış, üreyi vətən sevgisi ilə yanan mömin bir şair olmuşdur. Osmanlı Dövlətinin ən çətin dönməndə “Milli mücadilənin mənəvi lideri” olaraq mübarizə aparmışdır.

Mehmet Akif Ersoyla eyni düşüncəyə sahib və eyni zamanda yaşayıb fəaliyyət göstərmiş “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin əsas şairi” Əhməd Cavad olmuşdur. Ə.Cavadın Türkiyə ədəbiyyatından təsirləndiyi məlumdur. Türk ədəbiyyatı və mədəniyyəti ilə tanışlıq Ə.Cavadı N.Kamal, T.Fikrət, M.Ə.Rəcəzadə, Ə.Hamid, R.Tofiq, M.A.Ersoy, M.Ə.Yurdaqlı və s. kimi ədiblərin şəxsiyyətinə sonsuz sevgi oyatmışdır. Şair Mehmet Akif Ersoy yaradıcılığına daha çox maraq göstərmişdi. Ə.Cavadın bir çox şeirlərində M.A.Ersoyun şeirinin təsiri aydın duyulur. Ə.Cavad Azərbaycan milli istiklal şairi kimi poeziyamızı yaradıcılığı ilə süsləndirmişdir.

Bayraq millətin tarixi keçmişinin, gələcək inkişafının tərcümanıdır. 1918-ci il, noyabr ayının 9-da Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət bayrağı haqda hökumət qərarı elan edildikdən sonra Ə.Cavad “Elin bayrağı”, “Al bayraq”, “Azərbaycan bayrağına” şeirlərini yazıb. Bu şeirlərdən aydın olur ki, istiqlal şairi bütün türk dünyasının işıqlı sabahının arzusunda olmuşdur:

Köksümdə tufanlar gəldim irəli,
Öpüm kölgən düşən mübarək yeri.
Allahın yıldızı – o gözəl pəri...
Sığınmış qoynunda Aya bayrağım!

T.Salamoqlunun fikrinə istinadən deyə bilərik ki, “Ə.Cavad yaradıcılığının ən qüdrətli nümunələri məhz birinci mərhələdə, xüsusən 1918-1920-ci illərdə yazılmışdır.” Ölkəsinin “Haqq bağırən səsi” - Ə.Cavad “Türk ordusuna”, “Şəhidlər”, “Gəlmə”, “Bakı deyir ki...”, “İngilis”, “İstanbul” və başqa şeirlərində xalqın milli-azadlıq mübarizəsini, istiqlalını tərənnüm edib.

Ə.Cavadın “Bismillah” şeiri də daha çox M.A.Ersoyun xalqı mübarizəyə səsləyən “Ceng şarkısı” şeiri ilə eyni ruhda köklənib. “Ceng şarkısı”nda M.A.Ersoy deyir:

Yurdunu allaha bırak, çık yola,
Cenge diyib çık ki, Vatan kurtula.
Böyle müyessermi gaza heç kula?
Haydı, levend asker, uğurlar ola!
Duşmana çiğnetme bu torpakları,

Haydı, kılıçdan geçir bu alçakları!
Leş gibi yatsın kara bayrakları;
Kahraman övladım, uğurlar ola!

Romantik ruhlu Ə.Cavad "Bismillah"da yazırdı:

Ey herbin taleyi, bize yol ver, yol!
Sen, ey gözəl deniz, gel türke ram ol!
Sen, ey sağa, sola qılınc vuran qol,
Qollarına qüvvət gələr, bismillah!
Yurdumuzda bizə meydan oxuyan,
Murdar cəmdəkləri murdar qoxuyan,
Tək bir səslərini uzaqdan duyan,
Düşmanını zaman istər, bismillah!

Hüseyn Baykara istiqlal mübarizəsində romantizmin rolundan bəhs açarkən fikirlərini bu şəkildə ifadə etmişdir: "...Milli azadlıq, mütərəqqi mədəniyyət mücadiləsində romantik ədib və şairlər xalqın arzularını, ideyalarını və bu ideyaları gerçəkləşdirmək, həyata keçirmək üçün səy edən, hətta həyatlarını qurban verən millət qəhrəmanlarını bədii əsərlərində dilə gətirib, xalqı ruhlandıraraq onlara milli azadlıq mübarizələrini həyata keçirtmək üçün rəhbərlik etmişlər."s164

Romantik ruhlu Ə.Cavadın 1918-ci ilin məhsulu olan "Şəhid əsir", "Ey əsgər", "Türk ordusuna" kimi şeirləri də bu baxımdan diqqəti çəkir. "Ey əsgər!" şeirində şair yazır:

Baş əydi bax toplarının səsinə,
Yad ellərin yıldırım, şimşəyi!
Quzğun kimi qurumağa başladı!

Türk ədəbiyyatında "toplum üçün sanat" hərəkatının başlıca təmsilçilərindən olan Mehmet Akif Ersoy "Zülmü alkışlayamam" şeirində ürək yangısı ilə hayqırır:

Zülmü alkışlayamam, zalimi asla sevəmə;
Gelenin keyfi için geçmişə kalkıb sövəmə...
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, aşığım isriklale;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
...kaynayan bir yara gördüm mü ta yanar ciğerim...

Hər zaman halka seslenen, halkın söyleyiş özelliklerini koruyan şair şiirlerinin konusunu günlük ya da siyasal olaylardan almıştır. "Çanakkale Şehitlerine" şiiri fikrimizi tesdiqləyir:

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni târihe” desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.

M.A.Ersoy vətənin azadlığı uğrunda canlarını fəda etmiş şəhidlərin əbədiyyətə qovuşmasını sadə dillə bədiiləşdirə bilmişdir. Şeir istiqlal uğrunda mübarizədə xalqa inam hissi aşılayır. Romantik təbiətli Ə.Cavadın yaradıcılığında da eyni nikbin ruh, qələbəyə çağırış motivləri əksini tapmışdır.

İlk qələm təcrübələrində bir qədər ərəb-fars ibarələrindən istifadə çoxluq təşkil etsə də, Cümhuriyyət dönmində daha çox xalq şeiri tərzində şeirlər yazması Ə.Cavad yaradıcılığını M.A.Ərsoy şeirinə yaxınlığının göstəricisi hesab olunur.

1918-ci ildə Ə.Cavadın “Milli marş” şiiri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin şanlı himni seçilmiş və marşın musiqisini isə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov yazmışdır. Marş bu gün də dövlətimizin sevimli himni olmaqdadır:

Azərbaycan, Azərbaycan,
Ey qəhrəman övladın
Şanlı vətən!
Səndən ötrü can verməyə
Cümlə hazırız!
Səndən ötür qan tökməyə
Cümlə qadız!
Üçrəngli bayrağınla
Məsud yaşa!

Kurtuluş savaşının parlak simalarından olan M.A.Ersoy 1921-ci ildə “Kahraman ordumuza” məşhur şeirini qələmə almış və o zamandan da şeir zəfər marşına çevrilmişdir. İstiklal Marşı'nın ilk iki bəndi Ali Rıfat Çəğatay tərəfindən, daha sonra Osman Zeki Üngör tərəfindən təkrar bəstələnmişdir:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.
Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Şeirdə Türkiyə Cümhuriyyəti'nin qurulduğu dövəmlər anlatılmış və qazanılmış zəfəri qorumaq tövsiyə edilmişdir. Göründüyü kimi, hər iki marş məxsus olduğu xalqın mübarizə əzmini artırır, qəhrəmanlığa səsləyir, ahəngdarlığı və sadəliyi ilə yadda qalır. Bu iki istiqlal şairi eyni zamanda, ayrı-ayrı məkanlarda xalq yolunda, millətin işıqlı sabahı uğrunda yorulmadan, heç bir maneədən qorxmadan, çəkinmədən uğraşmışdır.

Ə.Cavadın ən məşhur şeirlərindən olan “Çırpınırdın, Qara dəniz” (“Yol ver türkün bayrağına”) 1914-cü ildə Türk bayrağının şərəfinə yazılmış və hər iki ölkədə eyni sevgi və coşqu ilə səslənməkdədir:

Çırpınırdın, Qara dəniz,
Baxıb Türkün bayrağına!
Ah!.. deyirdin, heç ölməzdim
Düşə bilsəm ayağına!..
Salam Türkün bayrağına!
Yol ver Türkün bayrağına!
Qurban Türkün bayrağına!

BULGULAR

Dövlət atributları, ordu, vətənin istiklali A.Cavadın da, M.A.Ersoyun da sevərək tərənnüm etdiyi mövzulardır. Vətənin, doğma yurdunu ürəkdən sevən hər iki şair ən çətin və məşəqqətli dövrlərdə belə xalqın tarixi yaddaşına, dilinə, zəngin ədəbi irsinə, torpağına, inancına söykənərək öz milli mövcudiyyətini hifz edə bilmişdir.

SONUÇ

XX əsrin əvvəllərində ərsəyə gəlmiş milli istiqlal şeirləri zəngin tarixi ənənələrə söykəndiyindən ki, o dövrdə yazıb-yardan şairlərin bir çoxu, o cümlədən M.A.Ersoy və A.Cavad yaradıcılığında belə dəyərli nümunələr meydana gəlmişdir.

İstər M.Akif Ersoy, istər də A.Cavad vətənsəvər şairlər arasında önəmli bir yerə sahibdir. Mehmet Akif Ersoy və Əhməd Cavad yaradıcılığında amal və əməl birliyi özünü göstərir. Türkiyədə Ə.Cavadın sevildiyi, öyrənildiyi qədər M.A.Ersoy da Azərbaycanda öyrənilir, sevilir. Məqalədə xalqın dərdlərini anladan iki böyük coşkulu türk şairinin yaradıcılığındakı bəzi bənzər məqamları göstərməyə çalışdıq.

KAYNAKÇA

1. Ağayev İslam. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan şairi. Bakı, “Elm”, 2002, 124səh.
2. Azərbaycan Demokratik Respublikası (məq.top.) Bakı, Azərneşr, 1992, s149
3. Ə.Cavad. Seçilmiş əsərləri. I cild. Bakı, 1992. S147-148, s151
4. Əhməd Cavad. “Seçilmiş əsərləri” (Tərtibçi və ön sözün müəllifi Əli Səlahəddin) Bakı. “Gənclik”, 1992. 328s
5. Hüseyn Baykara. Azərbaycan istiqlal mübarizəsi tarixi. Bakı, Azərneşr, 1992, 276 səh
6. M.A.Ersoy “Safahat” Hazırlayanı A.Vahap Akpaş. İstanbul, Beyan, 2011, 560s
7. M.A.Ersoy “Safahat” Seçməler. İstanbul, BKY, 2015, 96s
8. M.A.Ersoy “Safahatın ulu ortası Fatih Kürsüsündə” İstanbul, Metamorfoz yayıncılık, 2013, 215s
9. Saracılı Əflatun. Azərbaycan yazıçıları Cümhuriyyət dönmində. Bakı, “Elm”, 2007, 424s
10. Təyyar Salamoğlu. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, Nəşriyyat və Poliqrafiya şirkəti MMC. 2012, səh314 bu kitabdan: “Əhməd Cavad” araşdırması

MEHMET AKİF'İN EĞİTİME BAKIŞI

Mehmet OKUTAN

Doç. Dr. Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, ORCID İD 0000-00032522 3959

ÖZET

Toplumsal zaman zaman yeni nesillere sunduğu rehber kişiler vardır. Bu rehberlerden biri de İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Akif'tir. Toplum rehberliğini kendine ana gaye edinmiş kişilerin en önemli görevi önce milletin sorunlarını teşhis etmek sonra da tedavi yollarını sunmaktır. Bütün toplum rehberlerinin yaptığı gibi Akif'in de ömrü boyunca yaptığı iş, toplumsal dertleri ortaya koymak ve bu derdin çaresini göstermek, yani tebliğ... Akif'in en önemli derdi "insan" olduğu için "eğitim" ya da "terbiye" ile ilgilenmesi kaçınılmazdı.

Bu oturumda Akif'in yaşadığı dönemdeki Türk eğitim sistemi ve eğitimle ilgili hedeflerimizin neler olması gerektiği konularındaki görüş ve düşüncelerinin yeniden yorumlanmasına çalışılacaktır.

Safahat, şairin içinde bulunduğu zamanda meydana gelen sorunların safha safha anlatılmasından oluşmuş çok değerli bir "günlük" tür. Safahat, bir bakıma, Türk-İslâm tarihinin en acıklı günlerinin destanıdır. Bu çalışmanın yöntemi de bu günlüğün "eğitim/öğretime" ilişkin görüş ve düşüncelerinin ortaya konması ve günümüzde bu görüşlerden nasıl yararlanılabileceğinin tartışılmasıdır.

Akif sanatını toplumsal sorunları, dertleri acımasızca deşmek için kullanıp, Safahat'tın birçok yerinde eğitim/öğretim konusuna değinerek eğitimin gücünden yararlanılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Safahat'ta eğitim/öğretim durumumuzun teşhisi yapılırken;

- a) Cehaletimiz, ilmi seviyemiz,
- b) Okullarımızın durumu,
- c) Öğretmenlerimizin niteliği, yetersizliği,
- d) Milli eğitimimizin genel durumu

konuları ayrı ayrı tanımlanmış ve sorunların çözümü ile ilgili önerileri açıkça ortaya koymuştur. "İşte dert, işte deva bende ne var? Bir tebliğ!" diyerek eğitim/öğretime ilişkin sorunları ve çareleri bir tebliğci misyonu ile açıklamıştır.

Günümüzde en çok konuşulan güncel konular arasında öğretmen niteliği, öğrenci kalitesi, öğretim programları, eğitimin milliliği, vb. konuların varlığı bizi eğitimci olarak Akif'e götürmektedir.

Hepimizin eğitim konusunda Akif'ten alacağımız çok şeyin bulunduğuna işaret etmeye çalışılan bu toplantı ile bütün bir toplumu Safahat'la buluşturmayı ümit ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Eğitim/öğretim, Tebliğ, Safahat

ABSTRACT

There are guides that society offers to new generations from time to time. One of these guides is our Turkish National Anthem poet Mehmet Akif. The most important task of those who have taken community guidance as their main goal is first to diagnose the problems of the nation and then to offer ways of treatment. As all community guides do, Akif's work throughout his life was to reveal social troubles and to show the solution to this problem, that is, a notification... Since Akif's most important concern was "human", it was inevitable that he was interested in "education" or "upbringing". In this session, we will try to reinterpret Akif's views and thoughts on the Turkish education system and what

our educational goals should be during his lifetime. Safahat is a very valuable "diary" that consists of explaining the problems that occur during the poet's time, step by step. Safahat is, in a way, the epic of the most painful days of Turkish-Islamic history. The method of this study is to present the views and thoughts of this diary on "education / training" and to discuss how these views can be used today. Using his art to ruthlessly digging into social problems and troubles, he underlined the need to benefit from the power of education by touching on education / training in many parts of Safahat. While diagnosing our education / training status in Safahat; a) Our ignorance, our scientific level, b) The condition of our schools, c) The quality and inadequacy of our teachers, d) General condition of our national education the topics were defined separately and clearly suggested solutions for the problems. "Here's the trouble, here's the cure, what do I have? A statement!" He explained the problems and remedies related to education / training with the mission of a messenger. Today, among the most talked about current topics, teacher qualification, student quality, curriculum, nationality of education, etc. the existence of the subjects takes us to Akif as an educator. We hope to bring together the whole society with Safahat with this meeting, which is trying to point out that we all have a lot to get from Akif about education.

Keywords: Education / training, Notification, Safahat

GİRİŞ

Toplunun rehberi olma özelliğini taşıyan fikir ve düşünce adamları toplumun sorunlarına ışık tutarak topluma önderlik ederler. İstiklâl Marşı Şairimiz M. Akif de fikir ve düşünceleri ile toplumun lideri olmayı hak eden ender aydınlarımızdandır. Akif'in bu özelliği onun zaman zaman anılmasına ve hatırlanmasına sebep olmaktadır. Akif'in fikirleri ve düşünceleri günümüzde de birçok işimizde bize öncülük etmeye uygundur. Ne var ki her insanın olduğu gibi Akif'in de eleştirel bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Akif'in fikirleri sadece bazı özel günlerde, sempozyumlarda hatırlanmak için dikkate alınmamalıdır. Onun fikirleri, ülkenin hayatında yaşamaya devam edecek yerde, müzedeki eşyalar gibi ihtimamla saklanmakta, yıldönümlerinde, anma toplantılarında ve amacına uygun bir ruhta cereyan etmeyen sempozyumlarda sandıktan çıkarır gibi çıkarılarak teşhis edilmektedir. Oysa bir düşünce adamı olarak Akif'i büyükleştiren onun başka zihinlerdeki verimliliğidir. (Özakpınar, 1999: 283-284). Bu çalışmada Akif'in düşüncelerine eleştirel bir bakışla yaklaşılmaya çalışılmıştır. Akif'i eleştirel okumalarla yeniden hatırlamak onu küçük düşürmez aksine daha iyi anlaşılmasına yardım eder.

Her toplumun yeni nesillere sunduğu bazı istisnai rehber kişiler vardır. Toplumumuzun bize sunduğu rehber kişilerden biri de kuşkusuz İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Akif'tir. Toplumun rehberi ya da kılavuzu olan kişilerin en önemli görevi, milletin içinde yaşadığı sorunları teşhis etmek ve çözüm önerileri ortaya koymaktır. Bu büyük görevin bilincinde olan Akif, görevini şöyle ifade etmektedir.

"İşte dert, bende ne var? Bir tebliğ!"

Toplumun içinde boğuştuğu dertleri vurgulamak ve bu dertlerin çaresini ortaya koymak; yani tebliğ! Bu görev anlayışı ile toplumun sorunları ile dertlenen Akif, bu görev anlayışını fiilen Safahat'ta ortaya koyar.

Akif'in en önemli problemi "insan" dır. En önemli meselesi insan olan bir rehberin eğitim/terbiye ile ilgilenmemesi düşünülemez. Nitekim Safahat, Akif'in yaşadığı dönemdeki eğitim sistemi ve eğitimle ilgili hedeflerin neler olması gerektiği konusuna vurgu yapan mısralarla doludur.

Akif'in yaşadığı dönemde milletin en çok muhtaç olduğu beraberliği (tevhid) ve ideal birliğini inşa etmede kullandığı araç, "edebiyat sanatı" olarak ortaya çıkmaktadır. Akif edebiyatı, insanımıza nasıl yaşaması ve nelere inanması gerektiği konusunda yardım etmek için bir araç olarak kullanır. Edebiyatı/sanatı milletin sorunlarını acımasızca deşmek için kullanan Akif, eğitim/öğretim konusuna da tabii olarak eğilmiştir (Akyüz 1984, 285). Çünkü insanı davasının öznesi yapan bir rehberin eğitimi görmezden gelmesi düşünülemez. Eğitim, doğduğunda sadece bir canlı olan çocuğun "insan" olması

sürecidir. Akif'in de en önemli derdi toplumu oluşturan bireylerin "insan" olması olduğu için eğitimi sanatının önemli bir "tema" sı yaptı. Nitekim Safahat'ın baştan sona bilim ve eğitim-öğretim sistemimizle ilgili bir günlük özelliği taşıdığı söylenebilir. Safahat Türk eğitim sistemine farklı bir bakış getirmeye imkân veren önemli bir kılavuz niteliğindedir. Safahat'taki eğitim-öğretim görüşleri, Akif'in insan yetiştirme düzenimize ilişkin önemli ipuçlarını barındırdığı söylenebilir. Akif'in eğitim-öğretim görüşlerine yeni bir bakış açısıyla yaklaşmak, insan yetiştirme düzenimiz olan eğitim sistemimize farklı bir paradigma ile bakmak anlamına gelecektir. Bu paradigma günümüzde en çok ihtiyacını duyduğumuz bir bakış açısı olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısı eleştirel düşünce marifetiyle anlam kazanacaktır. Bu nedenle Akif'in düşüncelerine eleştirel bir yaklaşımla bakmak daha gerçekçi bir yol olacaktır.

Akif ve Eğitim-Öğretim

Akif'in eğitime ilişkin görüşlerinin Kur'an ve hadise dayandığı söylenebilir. Nitekim Akif, "Hakkın Sesleri" ne Kur'an ayetlerinin meali ile başlamaktadır. İşte bu ayetlerden biri:

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

Olmaz ya... Tabii biri insan, biri hayvan!"(Safahat: 215).

Bilenlerle bilmeyenlerin eşit sayılamayacağı gerçeği Kur'an'da açıkça ifade ediliyor. Akif'in bilmeye ve bilime verdiği değerin temel kaynağı da bu ayettir. Akif, inancının gerektirdiği bir anlayışla eğitim-öğretim düşüncesini geliştirip millete tebliğini buna göre yapmıştır. Kur'an'da 750 kadar ayetin bilimle ilgili olduğunu düşünürsek(Keskioğlu 1985: 12) İslâm'ın bilime ne denli önem verdiği açıkça anlaşılır. Öte yandan Allah Resulü(S.A.) bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Sen ya bilen ya öğrenen ya dinleyen veya bilimi seven ol; bunların ötesinde beşinci olursan mahvolursun(Keskioğlu 1985: 17)." İslâm'ın temel kaynaklarında ifade edilen bu gerçeklerden haberdar olan Akif, eğitim-öğretime kayıtsız kalamazdı; nitekim kalmadı. Safahat'ta eğitim durumumuzla ilgili bugün bile önümüzü aydınlatacak önerilerin varlığı, Akif'i bugün daha iyi anlamamızı gerekli kılmaktadır.

Akif eğitim-öğretim durumumuzla ilgili teşhisi yaparken şu konulara ayrı ayrı yer verir:

- a)Cehaletimiz ve ilmi seviyemiz,
- b)Okullarımızın durumu,
- c)Öğretmenlerimizin niteliği, yetersizliği,
- d)Türk eğitim sisteminin durumu

Önce bu konulardaki durumu gerçekçi bir bakış açısıyla teşhis ediyor daha sonra da bu durumun düzeltilmesi için yapılması gerekenleri yine herkesin anlayacağı şekilde ortaya koyuyor.

İlmi Durumumuz

Bir toplumun eğitim düzeyinin en önemli göstergesi, toplumu oluşturan fertlerin tek tek bilgili olmaları; cahil olmamalarıdır. Akif zamanında, toplumda cehaletin egemen olması onun en önemli davası olarak karşımıza çıkar. Bunun için de öncelikle ve ısrarla toplumsal cahilliğimize vurgu yapar. Ona göre işte ilmi durumumuz:

"İlim de kalmadı(Safahat: 124)."

"Dünkü ilmin bile biganesiyiz, cahiliz(Safahat: 44).

Akif bütün dertlerin temel kaynağı olarak "dert-i cehalet" i gösterir. Bu dert öyle bir dert ki toplumsal yozlaşmaya, din ve namusu çürütmeye sebep olmuştur.

"Ey dert-i cehalet sana düşmekle bu millet

Bir hale getirdin ki ne din kaldı ne namus(Safahat: 282)!"

Toplum olarak karşı karşıya kaldığımız felâketlerin sebebi eğitim durumumuzun acıklı halidir.

"Felâketin başı hiç şüphe yok cehaletimiz(Safahat: 281)."

İstiklâl Marşı Şairimiz toplumun cehalet içinde yaşadığı için mutsuz olduğuna inanmaktadır. İnsanımız cahildir, bu cahilliği onda ne din ne dünyalık ne de namus bırakmıştır. Bütün felâketlerin başı toplumsal cahillliğimizdir. Cahillikle dinin bir arada bulunamayacağını vurgulayan Akif’e göre;

“Allah’tan utanmak da olur ilim ile(Safahat: 218).”

Okullarımızın Durumu

İlmi yetersizliğin kaynağı kuşkusuz eğitim-öğretim yuvaları olan okullardır. Toplumda büyük bir cehalet sorunu varsa bunun en büyük sorumlusu elbette okuldur. Akif’e göre okullarımızın durumu şöyledir:

“Okumadan ne haber? On para etmez fenler,

Ne bu dünyada soran var ne ukbada geçer(Safahat 168).”

Okullardaki öğretim programlarının yetersizliğini vurgulayan bu mısralardan eğitim sistemimizin genel durumu ile ilgili bir çıkarsama yapmak zor olmasa gerek. Okullarda okutulan bilgilerin ne bu dünyada ne de öte dünyada bir faydası var.

Çağımızın eğitim anlayışında en önemli ilkelerden biri, programların güncelleştirilmesi ve hayatla içiçe olarak kurgulanması olarak bilinir. Okutulan bilgilerin bu dünyada bir işe yaraması, bu bilgilerin hayatla içiçe olarak yürütülmesi anlamına gelir. Akif, eğitimden, fertlerin hem bu dünyada hem öte dünyada mutlu olmalarını sağlayacak bir kazanım bekliyor. Bunun için okullarda okunan bilgilerin hem bu dünyaya hem öte dünyaya yarayacak bilgilerden oluşması gerektiğine vurgu yapıyor. Akif, eski bilgilerin hayattan kopuk olduğunu bunun için de “on para” etmediğini söylüyor. Akif, işe yaramayan, hayattan kopuk bilgileri zamanı geçmiş, eskimiş faydasız bilgiler olarak değerlendiriyor. Bu bilgilerle yetişmiş öğrencilerin durumunu şöyle açıklıyor:

“Hayatı anlamıyor... Çünkü görmüyor, okuyor(Safahat: 346).”

Hayatı anlamamanın en önemli sebebi okullarımızda “faydasız bilgilerin” okutuluyor olmasıdır. Oysa biliyoruz ki Hz. Muhammed(S.A.) “Faydasız ilimden Allah’a sığınıyor.” Okulların temel amacı hayatı anlamak, hayatı görebilmek, insanın gerçek kişiliğini tanımaya çalışmaktır. Daha doğrusu okullar, yetişmekte olan nesillere kendilerini tanıtmakla yükümlüdür. Hayatı ve kendini anlamaya yardım etmeyen bilim “faydasız bilgi”, gerçek hayatı anlamaya çalışmayan öğrenci de “yaramaz” öğrencidir.

Öğretmen Niteliği

Faydasız ilim ve yaramaz öğrenci olgusundan bahsedip bu ilmi vermekle yükümlü öğretmen kalitesinden bahsetmemek olmaz. Çünkü eğitimin en temel unsuru öğretmendir. Bu durum dün böyleydi bugün de böyledir. Akif öğretmenlerin kalitesini açık bir dille anlatır:

“Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden,

Çekecek memleketin hali ne olmaz? Düşünün(Safahat: 168).”

“Hele ilmiye bayağıdan da aşağı turşu!

....

Güç okur, hiç yazamaz, bir sürü hırsız çetesi(Safahat: 163).”

“Muallim ordusu derken, çekirge orduları

Çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı(Safahat: 281)!”

Görüldüğü gibi, toplumsal cehaletin en önemli nedeni olarak öğretmenlerin/hocaların kalitesizlikleri gösterilmektedir. Akif toplumsal sorunların hepsini acımasızca eleştirdiği için eğitim ve öğretmen sorununu da acımasızca eleştirir. Öğretmenlerin kalitesinin eleştirilmesi, sorunun teşhisi anlamına gelmektedir. Akif, öğretmenlerin kalitesinin, eğitim sisteminin kalitesine doğrudan etki yaptığı için öğretmen kalitesinin üzerinde önemle durmaktadır. Bu durum günümüzde aynı şekilde geçerliliğini

sürdürmektedir. Ne yazık ki “Tarih tekrardan ibarettir.” Maalesef ibret almadığımız için tarih sürekli tekrar ediyor.

Milli Eğitim Durumumuz

Akif, maarifimizden/egitim sistemimizden de şikâyetçidir. Bütün şikâyetlerinin tek amacı toplumsal sorunlara/davalara parmak basıp çözüm önerileri ortaya koymaktır.

Türk eğitim sistemi genelde bilim ve teknolojiye yararlanamamakta, bunlardan olumlu bir biçimde istifade edememektedir.

Akif sanatını/şairini toplumsal sorunlardan çıkış yolları bulmanın bir aracı olarak kabul eder. Bunu yaparken bilimsel yolu izlemeyi benimsemiş ve önermiştir.

Çağ ilim ve teknik çağı olduğunu vurgulayan Akif’e göre eğitimin temeli aileden başlamalıdır. Bu görüş eğitim bilimlerinin genel geçer bir kuralı olarak günümüzde kabul edilmektedir. O kadar ki aile eğitimi, çocuğun “kişi” olmasında yüzde 65 gibi bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir.

“Bu cehalet yürümez, asra bakın, asr-ı ulum,

Başlasın terbiyeniz aileden, oğlum(Safahat: 130).”

Akif’e göre toplumsal kalkınmanın en önemli iki unsuru okul ve yoldur.

“Bize lazım iki şey: Biri mektep, biri yol(Safahat: 396)”.

Şair, okul ve yolun neden önemli olduğunu şöyle açıklıyor:

“Çünkü milletlerin ikbali için evlâdım,

Marifet, bir de fazilet, iki kudret lazım(Safahat: 441).”

Okul marifet ve faziletin kazandırılacağı kurumdur. Akif, okulu faydasız bilgilerin anlatıldığı bir kurum değil, marifet ve faziletin kazandırıldığı bir kurum olarak kabul eder. Bütün sosyal sorunların kaynağı olan cehaletin ortadan kalkması için okulun yeniden marifet ve faziletin kazandırıldığı bir ortam olarak inşa edilmesi şarttır. Fazilet, sözlükte “İnsanda iyilik etmeye, fenalıktan çekinmeye olan devamlı ve değişmez istidat, güzel vasıf, insanın yaradılışındaki iyi huy olarak” açıklanmaktadır. Marifet de sözlükte “Bilme, biliş ve herkesin yapamadığı ustalık” biçiminde açıklanmaktadır. Buna göre okulun hem eğitim hem öğretimin birlikte verildiği kurum olarak inşa edilmesi sözkonusudur. Akif okuldan sadece bilgi veren öğretim hizmeti beklemiyor; yetişmekte olan çocuk ve gençlerin bu bilgilerle birlikte eğitim hizmetinin de etkili bir şekilde verilmesine vurgu yapıyor:

“Felâketin başı hiç şüphe yok, cehaletimiz.

Bu derde çare bulunmaz-ne de olsa- mektepsiz (Safahat 281).”

Bilime adım atmadan kurtuluşun olmadığına inanan Akif, bu adımın ilk basamağı olarak mahalle mektebini (temel eğitim kurumunu) görür.

“Demek ki atmalıyız ilme doğru ilk adımı

Mahalle mektebidir işte en birinci adım(Safahat 281).”

Batı’yı körü körüne taklit etmenin çok büyük zararlara sebep olacağına işaret eden Akif’e göre, batının bilimini, tekniğini ve sanatını almak gerekir. Çünkü ona göre çağımızda bilimsiz/tekniksiz yaşamak mümkün değildir. Bunun için de şu teklifi yapar:

“Alınız ilmini Garp’ ın, alınız sanatını

Veriniz hem de mesainize son süratini

Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız(Safahat: 245)”

“Evet, ulumunu asrın şebaba öğretelim,

Mukaddesata çokça ihtiram edelim(Safahat: 282).”

“Çünkü her noktada taklit ile sökmez hareket(Safahat: 168)”

İnsanımıza özellikle gençlerimize son süratle çalışmanın gerekliliğini hatırlatan Akif, çağımızda bilim ve teknikten yoksun yaşamının mümkün olmadığına işaret eder. Batı’yı olduğu gibi taklit etmenin zararlı olduğuna işaret eden Akif, batının tekniğini ve bilimini almak gerektiğini ama batının kültürünü almamak gerektiğine vurgu yapar. Akif, çağın bilim ve tekniğinden yararlanırken milli ve manevi değerlerimizin kazandırılmasına da özen göstermeyi ihmal etmemeyi vurgulamaktadır. Ancak bunun nasıl olacağı konusunda kafalar karışık görünüyor. Çünkü bu düşünce tartışılmalı bir düşünce olarak kabul edilmektedir. Akif’in bu düşüncesi bazı düşünce adamlarınca tartışılır ve kabul edilemez olarak değerlendirilmektedir. Nitekim İ. Özel bu konuda şöyle diyor: “Çağın yani Batı’nın maddi gücünün esas olan teknolojiyi benimseyelim ama onun ahlâki ve fikri değerlerini kendimizden uzak turalım. Bu konuda Japonya örneği dillere pelesenk edilmiştir. İlk bakışta son derece yerinde bir çözüm yolu gibi görünen ve birçok insanın samimiyetle gerçekleşeceğine bel bağladıkları bu yaklaşım, aslında meseleyi tamamen anlamamaktan doğan bir ifadedir. Seçmeciliği günlük hayatımıza hakim kılmaktan başka bir işe yaramayan ve aslında bugün yaşadığımız rezilane durumun pek uzağında olmayacak bir çözüm. İsmet Özel daha ileri gidip konuyu biraz da netleştirmek için şunlara dikkat çekiyor: “İslâm değerlerinin çağımızın bilim ve teknik kafasıyla birleşip beraber yaşayacağını ummak bir avuntudan ibarettir. Çünkü günümüze hâkim olan bilim ve teknik Batı’da belli bir dönemde belirmiş bir kafa yapısının uzantısıdır; belli bir toplumsal yapının sinesinde gelişmiş, vasıfları İslâm’a taban tabana zıt bir sınıf eliyle gücünü dünya ölçüsünde yaymıştır. İmdi Müslümanlar hem o müesseseleri reddedip hem de o müesseselerin ürünü olan teknik ve bilimsel yapıyı nasıl kendi yaşantılarına adapte edeceklerdir? Açıkça ve şuurla kavramamız gereken nokta Batı’nın inancı, felsefesi, bilimi ve tekniğiyle bir bütün olduğu reddedilecekse tümünden, kabul edilecekse yine tümünden kabul edilmesi gerekecektir. Batı’nın bilimsel kapasitesinin üstünlüğünü kabul ederek girilecek çaba bizi nereye kadar götürebilir? Hem sonra “Senin tekniğin üstün ve iyi benimse inancım üstün ve iyi” diyebilecek kadar saçmalamamız mümkün mü? Esas meselemiz her yönüyle Müslümanca bir hayatı göze alıp sonuna kadar götürebilecek inanç kuvvetini elde bulundurmamızdır (Özel, 1978: 36-37).

Akif, eğitimin temel unsuru olan öğretmenlerin kalitesizliğini teşhis ettikten sonra bir öğretmenin nasıl olması gerektiğini şu mısralarla ortaya koymaktadır:

“Muallimim diyen almak gerektir imanlı

Edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı,

Bu dördü olmadan olmaz, vazife çünkü büyük(Safahat: 281).”

Ona göre öğretmenlerin rolü çok büyük. Bunun için öğretmenlerin bazı nitelikleri olmasına vurgu yapmaktadır. Bu nitelikler şunlardır:

1)İman: Bu milletin asırlar boyu bünyesinde yaşattığı adeta kimliğinin hamurunu oluşturduğu inanç; Müslüman Türk inancıdır. Yeni nesilleri geleceğe hazırlayacak olan öğretmenlerin öncelikle bu inancı yaşamaları gerekir ki yeni nesillere de böylesi bir inancı yaşatabilsinler.

2)Edepli olmak: ahlâk ve maneviyat timsali olması gereken öğretmenlerin de öncelikle ahlâklılı ve edepli olmaları şarttır.

3)Liyakatli olmak: Öğretmen bilgili hüner sahibi anlamına gelen “liyakatli olması” olmazsa olmaz öğretmen niteliği olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde bu kavramın çok kullanıldığını biliyoruz. Liyakat sahibi olmayan eğitimciler, öğretmenler, eğitim yöneticileri bu toplumun öğretmenlerini yetiştirmede başarısız kalmaya mahkumdurlar.

4) Vicdanlı olmak: Öğretmenin vicdanlı olması onun öğrencilerine adaletli davranmasını sağlar. Bu hasletten mahrum öğretmenin başarılı olmayacağı çağdaş eğitim bilimcilerin ortak kanaati olarak bilinmektedir.

Bu büyük vazifeyle yükümlü öğretmenin/hocanın toplumdaki statüsü ve değeri de Akif'e göre çok büyük. O kadar büyük ki şöyle demekten kendini alamıyor:

“Hoca hakkıyla beraber gelecek hak var mı(Safahat 395)?”

Şair eğitimde öğretim yönteminin “öğrenci/insan merkezli” olması gerektiğine vurgu yapar. Öğretimde yumuşak bir disiplin anlayışının olması gerektiğinin altını çizen Akif, öğrencilere sert davranmanın öğretimde çıkar yol olamayacağını ileri sürer.

“İlmi tazyik ile talim, o da bir istibdat(Safahat 176).”

Akif'e göre çocukları çağın gereklerine göre eğitmekten başka yol yoktur. Ne var ki çağın gereklerini yeniden tartışmaya açmak zaruridir.

SONUÇ

Toplumsal çok buhranlı bir döneminde Akif bize bizi anlatmış; bizi anlatırken de bütün sorunları acımasızca gözler önüne sermiştir. Toplumsal sorunların odağında yer alan bilim-eğitim-öğretim durumumuzu ortaya koymuş, çıkmazlarımızın çarelerini sunmaya çalışmıştır. Çağımızda problemlerden arınmış bir toplum bulmak mümkün değildir; bu durum hiçbir çağda olmamış zaten. Bizim problemlerimiz de bize özgü karmaşık bir durum arz etmektedir. Her Türk aydını ister istemez bu problemlere eğilmek istemekte, çareler aramaya çalışmaktadır. C. Meriç'in dediği gibi, “Günümüzün Türk aydını gönlünü tutuşturan ve içinden çıkılmaz meselelerin cevabını Akif'te arayabilir(Meriç 1986: 224).” Günümüzde en çok konuşulan gündem maddelerinin başında öğretmen kalitesi, öğrenci kalitesi, müfredat, milli eğitim, liyakat, vb. konuların varlığı bir eğitimci olarak bizi Akif'e götürmektedir. Ancak unutulmamalı ki Akif'i anlamak onu ancak eleştirel bir gözle değerlendirmekle mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

Akyüz Yahya, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü.E. Bil. Fak. Yay. ANKARA: 1985

Ersoy, M.A. Safahat, İstanbul: İnk. ve Aka Yay.(Ö.R. Doğrul) 1974

Keskioğlu, O. İslam'da Eğitim ve Öğretim, Ankara: DİB Yayınları, 1985

Meriç, C. Kültürden İrfana, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1986

Özel, İ. Üç Mesele, İstanbul: Düşünce Yayınları, 1978

Özarpınar, Y. Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi, Ankara: TDV Yayınları, 1999

MEHMET AKİF'İN “VAİZ KÜRSÜDE” ŞİİRİNDE ŞARK TEMBELLİĞİ VE YOZLAŞAN MÜSLÜMAN TİPİ

THE CORRUPTED MUSLIM AND THE ORIENTAL SLOTH IN MEHMET AKİF'S POEM
TITLED “THE PREACHER AT HIS PULPIT”

Salim DURUKOĞLU

Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-2429-7609

ÖZET

İslamcı dünya görüşüne bağlı bir şair, yazar, düşünce, devlet ve ahlak adamı olan Mehmet Akif Ersoy, toplum için sanat anlayışı dairesinde yazdığı şiirlerinde, toplumun aksayan yönlerini ve toplumu oluşturan bireylerin yozlaşan değerlerini, güçlü bir hiciv duygusu ve sorumlu bir insan bilinci ile dile getirir, sorunların tespiti ve teşhisini yapar ve tedavisi için ortak aklı ve devlet aydınlarını göreve davet eder. Vaiz Kürsüde şiiri bu şiirlerden biridir. Şiirinde şair, Franz Babinger gibi şarkiyatçıların / oryantalistlerin de teşhis ettiği “Şark tembelliği” hastalığını ve bu amansız hastalığa yakalanmış sözde Müslümanların hal-i pür-melalini sert ve öfkeli bir üslup ile gözler önüne serer, elinin tersiyle iter, buğz ve telin eder.

Şark tembelliği hastalığına yakalanmış ve yozlaşmış Müslümanlar her şeyi ya Allah'tan ya da devletten bekleyen bir aymazlığın içine düşmüşler, bu tembellik ve gafletlerini de kader, tevekkül, Allah büyüktür gibi kendi küçüklüklerini mazur gösterecek kavramların arkasına saklanarak görmezden gelmiş ve yok saymışlardır. Şiirde tematik ve benimsenmiş değer olarak tek başına çalışmak varken, karşıt, reddedilen ve yozlaşmış / yozlaştırılmış değerler olarak; tembellik, kader, hurafe, tevekkül, açlık, yoksulluk, vb. olarak işaretlenen değerler öne çıkarılmıştır. Şiir uzun bir şiir olduğu için parça bütünden haber verir ilkesinden hareketle şiirden amaca uygun bir kesit alınmış, inceleme metni olarak bu kesit kullanılmıştır.

İnceleme sonucunda Akif'in, Şark tembelliği hastalığından kurtulamayan ve silkinip, titreyip kendine aslına dönemeyen yoz ve sözde Müslümanlar eliyle Doğu'nun geri kalmışlığın, yoksulluğun, dilenciliğin pençesinde dünyada yerinin kalmayacağı, Doğu toplumlarının dinler mitolojisindeki Sodom ve Gomora halkı gibi lanetleneceğini ifade, iddia ve beyan etmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Vaiz Kürsüde, Şark Tembelliği, Müslüman, yozlaşma

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy, a poet, writer, man of thought, state and morality devoted to the Islamist worldview, in his poems written within the scope of art understanding for society, expresses the failing aspects of society and the corrupt values of individuals who make up the society with a strong sense of satire and a responsible human consciousness. identifies and diagnoses the problems and invites the common mind and state intellectuals for their treatment. His poem Ecclesiastes Chair is one of these poems. In his poem, the poet reveals the "Eastern laziness" disease, which is also diagnosed by orientalist such as Franz Babinger, and the state of the so-called Muslims who have suffered from this relentless disease, with a harsh and angry style, pushes with the back of his hand, grumbles and smears.

The Muslims, who were caught by the disease of oriental idleness and degenerated, fell into an indifference expecting everything either from Allah or the state, and ignored and ignored their laziness and heedlessness by hiding behind concepts such as fate, submission, and God is great. While there is working alone as a thematic and adopted value in poetry, as opposing, rejected and corrupt / corrupt values; laziness, fate, superstition, trust, hunger, poverty, etc. Values marked as are highlighted. Since

the poem is a long poem, a suitable section was taken from the poem based on the principle that the piece informs from the whole, and this section was used as the study text.

As a result of the examination, Akif stated that the East will have no place in the world in the grip of backwardness, poverty and begging, and that the Eastern societies will be cursed like the people of Sodom and Gomore in the mythology of religions, with the help of corrupt and supposed Muslims who cannot get rid of the disease of the Eastern idleness and shake, tremble and return to itself. declared. Descriptive survey method, one of the qualitative research methods, was used in the study.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Preacher Chair, Oriental Laziness, Muslim, Corruption

1. Giriş

Doğu'nun / Şark'ın gür ve özgür sesli "Bülbül"ü olan Mehmet Akif, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'nin en çok okunan şiiri, Türk milletinin bağımsızlık bildirgesi olan İstiklal Marşı'nın da şairidir. Şiirlerini aşamalar, bölümler anlamına gelen Safahat'ta toplamış; düzyazılarını, makalelerini dönemin farklı gazeteleri ile birlikte kendi çıkardığı Sebülü'r-Reşat ve Sırat-ı Müstakim dergilerinde yayınlamıştır. Bu dergiler ile Safahat kitabı, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kadın erkek bütün okurlarına Türk milliyetçiliği ve İslam birliği dünya görüşüne bağlı bir şair, yazar, düşünür, devlet ve ahlak adamı olan Akif'in doğrularını, değerlerini, dünya görüşünü aktaran metinler içermektedir. Akif'in bütün isteği, İslamiyet'in bütün saflığı ile yaşandığı ilk yıllarına, Hz. Muhammet dönemi İslamiyet anlayışına, Kuran Müslümanlığına dönmek; yalansız, riyasız, şirksiz, hurafesiz, Allah'sız Müslümanlık'tan (Mete, 2016) kurtulmaktır. (Öztürkmen, 1990:19)

Bu çalışmada şairin Vaiz Kürsü'de başlıklı uzun şiirinden amaca ve parça bütünden haber verir ilkesine uygun olarak alınmış bir kesiti özne, şiirin tamamını nesne tutarak, Şark tembelliği diye özetlenebilen hastalığa ve yozlaşan Müslüman tipine dair saptamalar ve eleştiriler bağlamında bir değerlendirme yapılacaktır.

Oryantalizme dönük çalışmaları ile tanınan karşılaştırmalı edebiyat profesörü ve aktivist, teorisyen Edward Wadie Said; Alman müsteşrik, Osmanlı tarihi konusunda çalışmalarıyla ünlü Alman tarihçi ve dilci Franz Babinger; Tarih Bilinci adlı kitabıyla tanınan, Doğu Medeniyetleri üzerine önde gelen tarihçilerden biri olan Arnold Joseph Toynbee; Travels and Adventures in Central Asia adlı kitabı ile meşhur olan Arminius Vambery gibi Türkçe'yi ve Doğu dillerini de iyi bilen pek çok oryantalist, Osmanlı topraklarını gezerek, gözlemleyerek, Türklerin ve Müslümanların oluşturduğu Doğu toplumları hakkında değerlendirmeler yapar ve bir hastalık teşhisi koyar. Bu hastalığın adı Şark tembelliğidir:

"Bir Doğulu Doğu'da yaşar, Doğu tembelliği içinde ömür sürer, Doğu bağınazlığına batmış biçimde, Doğu despotizmi ve Doğu duygusallığına gömülüdür. ... Ona göre Doğulular, özellikle Müslümanlar tembel insanlardı, politikaları kaprisli, hırslı ve gelecek duygusundan yoksundu. ... Geri kalmış, soysuz, medeniyetsiz, ilkel olarak tanımlanan diğer toplulukların yanında Doğulular da biyolojik determinizm ve politik-moral görüş açıları ile bir araya getirilmiş bir kadronun içinde düşünülmüşlerdi. ... Bu durum en çok çöküş halindeki Osmanlı İmparatorluğu vatandaşları için geçerlidir. Onlar belirli bir programa uygun olarak muamele görmüşlerdi. Doğulu kulluğa uygun bir ırkın üyesi olduğuna göre kul işlemini görecekti." (Said, 1998:149-247-283)

Her şeyi Allah'tan ya da devletten bekleme olarak özetlenebilecek bu hastalığa tutulan insanlar, hayatlarını değiştirmek için çalışmaktan, onurlu yaşamak için üretmekten, özgür yaşamak için savaşılmaktan kaçınırlar. Emperyalizmin öncü kuvveti olan oryantalistlere göre Doğu toplumlarını savaşta yenmek, barış zamanında köleleştirmek ve sürekli sömürgeleştirmek, bu hastalık sayesinde çok kolay olacaktır.

Ömer Seyfettin'in, ele aldığımız tezi destekleyen Mehdi adlı bir hikâyesi vardır. Hikâyede, düşmanların eline geçmiş Balkan topraklarını, trenle terk eden Türklerden biri de bir Hoca Efendidir, aralarında bozgun, yenilgi ve çöküşün nedenleri üzerine konuşulurken ilk kez söz alan hoca efendi şunları söyler:

“-Ya Mehdi? Mehdi çıkmayacak mı?

-Hangi Mehdi

-Hangi Mehdi olacak? Daha onu bilmiyor musun? Mehdi çıkacak. Müslümanların başına geçecek. Gâvurların hepsini öldürecek. Bütün dünyayı Müslüman yapacak. Beyaz ve büyük sakallı, ihtiyar ve sakin hoca efendi ... ilk defa ağzını açıyordu:

‘Bu Mehdi kimdir? Biliyor musunuz evlatlar? Kaybolan on ikinci imam! Bütün Müslümanlar onun gelmesini bekliyorlar... (Seyfettin, 1999:241)

Hikâyedeki, Müslümanların temsilcisi ve sözcüsü olarak görülmeye de uygun Hoca Efendi karakteri, Kuran’da geçen, biz her kavme bir kurtarıcı göndermişizdir mealindeki “Ve liküllü kavmin had” (mealler.org, Rad-7) ayetini dayanak yaparak gökten bir kurtarıcı bekler ve kendi sorumluluğunu bu kurtarıcıya ihale eder. Bir din adamının böyle düşünmesi ve konuşması daha sakıncalıdır çünkü toplumun geri kalanı üzerinde etkisi olan, dini anlayan, anlatan ve yayan kimseleri temsil eder. Ömer Seyfettin’in bu hikâyesi ile Akif’in inceleyeceğimiz şiiri, aynı gerçeği iki farklı edebi tür ile ifade etme dışında ortak amaç ile yazılmışlardır. Her şeyi Allah’tan bekleme, kendisini sorunun ve çözümün bir parçası olarak görmeme, edilgen birey tutumu ve davranışı, yokkişi karakteri... söz konusu gerçeğin ortaya çıkardığı tutum ve davranışların özetidir.

Kuran “Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık.” der. (mealler.org, İsra-13) Kuranda, herkesin kazancının, kaderinin yapıp ettiklerine, çabasına bağlı olduğunu söyleyen bu ayeti, çalışan kazanır yasası ile emek kazanç bağlamında her koyunun kendi bacağından asılacağı gerçeğini şaşmaz bir neden sonuç ilişkisi olarak somutlarken, bu gerçeğin hilafına çalışma ve çabalamadan uzak, rahatın kolaylığına, tembelliğin rahatlığına alışmış, bütün işlerini Allah’a ya da devlete havale ve ihale etmiş insanlardan oluşan Doğu toplumları tam bir yozlaşmış Müslüman kimliğinin örneğine ve karikatürüne dönüşmüştür. Bu iletiler ağına sahip Vaiz Kürsüde şiirinden incelemek için seçtiğimiz kesit şöyledir:

2. Metin

VÂİZ KÜRSÜDE

.....

“Kadermiş!” Öyle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru;

Belâni istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu.

Taleb nasılsa, tabî’î, netîce öyle çıkar,

Meşîyyetin sana zulmetmek ihtimâli mi var?

“Çalış!” dedikçe Şerîat, çalışmadın, durdun,

Onun hesabına birçok hurâfe uydurdun!

Sonunda bir de “tevekkül “ sokuşturup araya,

Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya!

Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,

Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın iken!

Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini;

Birer birer oku tekmîl edince defterini;

Bütün o işleri Rabbim görür: Vazîfesidir...

Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!

Çoluk çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak...

Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!
O'nun hazîne-i in'âmı kendi veznendir!
Havâle et ne kadar masrafın olursa... Verir!
Silâhı kullanan Allah, hudûdu bekleyen O;
Levâzımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!
Çıkıp kumandası altında ordu ordu melek;
Senin hesabına küffârı hâk-sâr edecek!
Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin:
“Yetiş!” de, kendisi gelsin, ya Hızır'ı göndersin!
Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;
Şifâ hazînesi derhal oluk oluk akacak.
Demek ki: Her şeyin Allah... Yanaşman, ırgadın O;
Çoluk çocuk O'na âid: Lalan, bacın, dadın O;
Vekîl-i harcın O; kâhyan, müdür-i veznen O;
Alış seninse de, mes'ûl olan veriştin O;
Denizde cenk olacakmış... Gemin O, kaptanın O;
Ya ordu lâzım imiş... Askerin, kumandanın O;
Köyün yasakçısı; şehrin de baş muhassılı O;
Tabîb-i âile, eczacı... Hepsi hâsılı O.
Ya sen nesin? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?
Hudâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;
Utanmadan da “tevekkül” diyor bu cür'ete... Ha?” (Ersay, 1974:267-268)

3. Bulgular ve Yorum

Türkçesi yazgı (sozluk.gov.tr) olan Arapça kader kelimesi çok tartışılan ve en çok da bu yüzden gerçekliğinden saptırılan kelimelerdendir. “Allah'ın nesneleri ve olayları özellikle sorumluluk doğuran beşerî fiilleri, ezelde planlayıp zamanı gelince yaratması anlamında terim.” (islamansiklopedisi.org.tr) olarak İslamiyette karşılık bulan kader anlayışı, olanı biteni insan iradesi ve çabasının dışında görme şeklinde bir anlayışa dönüşmüş ve dökülmüştür. İnsanın kendi geri çekmesi ve eylemsiz hale gelmesi sonucunu doğuran bu kader anlayışı, Doğu toplumlarının, kadercî toplumlara dönüşmesi, hayatını değiştiremeyeceğine inanması, görünmez bir elin her şeyi yaptığını ya da yıktığını varsayması sonuçlarını doğurmuştur. Doğu toplumlarını atıl bırakan bu yanlış kadercilik anlayışı Akif tarafından kesinlikle reddedilir:

Kadermiş!” Öyle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru;

Belâni istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu. (Ersay, 1974:267)

İnsanlar ne ekerse onu biçecektir. Rüzgâr eken fırtına, buğday eken misliyle buğday biçecek, tarlasını boş bırakan ise aç kalacaktır. Tarlayı boş bırakmak ile buğday ekmek arasındaki karar, kader değil seçimdir. Tarlasına buğday ektiği halde kuraklık, sel baskını benzeri doğal afetlerle ürün kaldıramamak, az ürün kaldırmak kadere ki bu kısım bile insanın bu sorunlara akıl ve bilim ile çözüm üretmesine

engel değildir. Tarlanın sürüş yönünü değiştirmek, sel sularını tahliye için kanaletler açmak, yağmurlama ya da damlama sulama sistemleri veya bulutları dölleme ile yağmur yağdırma, tohum ıslahı yoluyla dayanıklı tohum üretme vb. yolları kullanarak kuraklıktan, doğal afetlerden etkilenmeme yahut en az etkilenme, insan bilgisi, iradesi ve çabası ile mümkündür ve bugün itibarıyla başarılıdır.

Akif, akıl, bilgi ve irade ile insanın kendi hayatını ve içinde yaşadığı toplumun geleceğini değiştireceğine; Allah'ın insanları eylemlerinde bağımsız kıldığına ve sonuçlarından sorumlu tuttuğuna inanır. Tam tersi inanca sahip, Şark tembelliği hastalığına yakalanmış insanlar ise eylemde bulunmaz, sorumluluk üstlenmez, tüketici ve “yokkişi”lerdir. Bunlar, şiirin yönlendirmesi ile söylersek, dolaylı yoldan Allah'tan belalarını isteyen ve de bulan, lanetli insanlardır. Şiirin devamında gelen meşiiyet kelimesi de zaten irade, arzu, istek, yürüyüş, yürütme, dileme, isteme anlamlarında kullanılan bir kelimedir. (Devellioğlu, 1996:631) İnsan ne isterse o olur, ne ekerse onu biçer inancı, Akif gibi mücadeleci ve aydın bir insanın hayatı okuma ve kurgulama biçimidir.

Kuran'ın ayetlerine, Hazreti Muhammet'in sözlerine ve yaptıklarına, bunlardan çıkarılmış yorumlara dayanan, insanın yaşamını, toplumsal yaşamı düzenleyici, Tanrısal olduğu için hiçbir zaman değişmeyecek olan dini kurallar bütünü ve en kısa ifade biçimiyle İslam hukuku olarak tanımlanan Şeriat düzeni, “çalış, üret, kazan, bağımsız ve onurlu yaşa” demesine rağmen bunu anlamamak ve uygulamamak daha çok işine gelen insanlar, dini kişisel ve siyasal çıkarları için kullanmayı, istismar etmeyi bin yıllara dayanan bir tercih olarak görmüşler ve din adına binlerce hurafe uydurmuşlar, dini bozmuşlardır. Kuran'ın muharreflikten münezzehe oluşu, sözde Müslümanlar marifeti ile uygulamada sakatlanmıştır.

Hint sinemasının önemli yapıtlarından olan “Peekay” filminin başkarakteri, çok dinli ve çok Tanrılı Hint inancı içinde dinleri anlamaya ve sorununu çözmeye çalışırken bocalar ve filmin sonunda bir dini liderle girdiği tartışmada, belagat / retorik sanatının zaferi olarak kabul edilebilecek bir cümle söyleyerek, “Bizim yarattığımız Tanrı'ya değil, bizi yaratan Tanrı'ya inanıyorum.” diyerek, hurafeler ile gerçek din arasındaki ayrımı da netleştirir. (beyazperde.com) Hurafe uydurulmuş din demektir. Kendilerini dine uydurmak yerine dini kendilerine uyduranlar, kendileri din uyduranlar ve kendi uydurdıkları dinlere inanlar, dini, şairin söylemi ile “maskara”ya çevirenler, yeryüzünün en zavallı, en tehlikeli, en günahkâr, en kötü insanların, şarlatana dönüştüklerini de dinin arkasına saklanarak örtbas ederler.

İslam'da çok tartışılan ve tartışıldığı oranda yanlış anlaşılan kavramlardan bir diğeri de tevekkül kavramıdır: “Sözlükte “Allah'a güvenmek” anlamındaki vekl kökünden türeyen tevekkül “birinin işini üstüne alma, birine güvence verme; birine işini havale etme, ona güvenme” mânasına gelir. Birine güvenip dayanan kimseye mütevekkil, güvenilirne vekil denir.” (islamansiklopedisi.org.tr) Tevekkül Müslüman halk arasında basitçe deveyi sağlam kazığa bağladıktan sonra Allah'a emanet etme olarak tanımlanmıştır ancak yine şiire göre mütevekkil diye nitelenen insanlar, her değer gibi bunu da istismar ederek içini boşaltmış, kendi sakat zihniyetlerine dayanak yapmışlardır.

Şiirdeki “Oturduğu yerden emretmek” ifadesi, “Rabbim görür” diyerek, sadece dua eden, insan-din ilişkisini, emek-kazanç-inanç-dua olması gerekirken dua-dua-dua diyerek sadeleştiren, basitleştiren ve ifsad eden ama istedikleri için çalışmayan, çabalamayan, hiçbir girişimde bulunmayan insanların anlatır. Bu insanlar insan-din-yaratıcı sözleşmesini tek taraflı çiğneyen kimselerdir. Her işlerini, bu yolla Allah'a havale eden insanlar kendilerini sokağa, kahvehaneye, velhasıl, tembellik edip vakit öldürecekleri her mekâna ve ortama atarlar.

Safahat'ta yer alan Mahalle Kahvesi şiiri, bu şiirde bir dizede “kahveye gir” şeklinde geçen ifadenin genişletilmiş metnidir. Hayvan ahır dâhil her türlü kötü örneğe benzetilen kahvehaneler, başlangıçta, matbaanın olmadığı, kitapların elle yazılarak çoğaltıldığı, insanların kitaba ulaşamadıkları dönemlerde, kıraathane yani okuma evleri olarak açılmış, kitapların yaygınlaşması ve kütüphanelerin açılması ile varlık nedeni ortadan kalkmış yerlerdir. Daha sonra, Akif'in şiirini kalem aldığı yüz yıl öncesi ve bugün itibarıyla sadece çay kahve içilip, oyun oynanan, zaman öldürülen, tembellik üreten mekânlara dönüşmüştür.

Bugün Türkiye'de otuz iki bin kütüphaneye (tuik.gov.tr) karşılık dört yüz bin kahvehane vardır. Tüik'in verisi halk kütüphaneleri olarak güncellediğinizde bu sayı değişmekte ve çok azalmaktadır:

“Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ile Türkiye Kahveciler, Kırathaneçiler ve Büfeciler Federasyonu’ndan alınan verilere göre, Türkiye genelinde 400 bini aşkın kırathaneye karşılık 1413 halk kütüphanesi bulunuyor. Bu oran, kahvehane sayısının kütüphane sayısından 285 kat fazla olduğunu ortaya koyuyor.” (arsiv.ntv)

Kahvehaneler en az parayla, en fazla vakit harcanan yerler olduğu için özellikle erkeklerin tercih ettiği mekânlar haline gelmektedir. Batıdaki bar kültürünün Doğu toplumlarındaki karşılığı kahvehanelerdir. İlâveten işsizliğin yoğun olduğu ülkelerde, evden, aileden ve sorunlardan kaçış mekânı olarak kahvehaneler öne çıkmaktadır. Kahvehane kültürünü iklim koşulları bile etkilemektedir. Kişi başına en çok kahvehane olan il, soğuk ikliminin de etkisiyle Erzurum’dur. Akif’in ayrı bir inceleme konusu olabilecek ama incelediğimiz bu şiirle de tematik ilişkisi olan, birlikte okunmaya ve değerlendirilmeye elverişli Mahalle Kahvesi şiirinde şu türden dizeler vardır:

"Mahalle kahvesi Şark’ın harîm-i kâtilidir;

Tamam o eski batakâneler mukâbilidir .

Zavallı ümmet-i merhûme ölmeden gömülür;

Söner bu hufrede idrâki, sonra kendi ölür..." (Ersay, 1974:118)

İncelediğimiz şiire dönersek, şiirde Allah’ın “ecîr-i hâs, Rabbim görür: Vazîfesidir, vekîl-i umûr, Yanaşma, ırgad, lala, bacı, dadı, vekil-i harç, kâhya, müdir-i vezne, gemi, kaptan, asker, kumandan, köyün yasakçısı, baş muhassıl, tabib-i aile, eczacı” sıfatları ile kendi yapacağı işlerin tümünün üzerine yıkıldığı bir varlığa dönüştürüldüğünü söyleyen şair, bu çarpık zihniyeti, İslam’ı istismar eden hasta ve cahil bir zihniyet olarak işaretler, yerer ve yerden yere vurur.

Mehmet Akif’in yapay destan olarak nitelenmeye de elverişli, Türkler için son kale olan Çanakkale savaşını anlattığı, Çanakkale Şehitlerine başlıklı bir şiiri de vardır. Hiç cepheye gitmediği halde, metrekareye en çok insanın ve cephanenin düştüğü, insanlık tarihinin en kanlı savaşlarından birini, çok güçlü ve gerçekçi tasvirlerle anlatan Akif, savaşın gerçek kazananı ve kahramanı olarak Mehmetçik’i görür ve gösterir. Bu savaşın şehit ve gazi olan kahramanlarının yaptıkları ve fedakârlıkları her türlü takdirin üzerindedir. Bu nedenle şair bu destansı kahramanlığın yanında, yazdığı şiir dâhil, geri kalan her çabayı kifayetsiz görür:

“Tüllenen mağribi akşamları sarsam da yarana

Yine de bir şey yaptım diyemem hatırına.”

Türk savunmasının son kalesi olan Çanakkale Savaşı’nın anıldığı etkinliklerde ve bu savaşı anlatan kimi insanların anılarında ve beyanlarında yeşil sarıklılar olarak anlatılan bir hayali ordu vardır. Türk askerlerinin yanında savaşan bu hayali ordu sayesinde Çanakkale Savaşı kazanılmıştır. Bu anlatım ve içerik üzerinden Mehmetçik’in kahramanlığı, on binlerce şehidin varlığı ve yaptıkları yok sayılmakta, en hafifinden gölgelenmektedir. Gerçekte Allah, hiçbir millet adına ordu kurup savaşmaz. Devletler ordu kurar, askerlerini iyi eğitir ve devamında iyi donatırsa savaşlarda başarılı olur. Allah, insanlara bunu yapabilecek akıl, bilgi, irade ve yetenek vermiş, ötesini kullarına bırakmıştır:

“Silâhı kullanan Allah, hudûdu bekleyen O;

Levâzımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!

Çıkıp kumandası altında ordu ordu melek;

Senin hesâbına küffârı hâk-sâr edecek!

...

Denizde cenk olacakmış... Gemin O, kaptanın O;

Ya ordu lâzım imiş... Askerin, kumandanın O” (Ersay, 1974:268)

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Aklı başında, aydın her Müslüman bilir ki Allah, meleklerinden ordular kurup sizin adınıza sizin düşmanınızla savaşmaz, sizin hesabınıza küffarı yerle bir etmez. Allah kimsenin askeri ya da kumandanı değildir. Bu yeşil sarıklılar senaryosunu yazarlar veya yayanlar, bunun askerin maneviyatını yükselteceğini ve savaşları kazanmasına olumlu katkı sunacağını söyleyerek doğru buluyorlar ancak diğer yandan ordunun ve askerin kendisi adına savaşacak böyle hazır bir kuvvete inanarak savaşma yeteneğini ve isteğini kaybedeceğini düşünmek ve askerlerin zaferlerinin gölgeleneceğini hesaplamak istemiyorlar.

Osmanlı Devleti, 22 milyon kilometrekare toprağının 21 milyonunu kaybederken bu yeşil sarıklıların ortada olmaması, bir savaş kazanıldığı anda birden ortaya çıkmaları da son derece kuşku bir durumdur. Zaferi üstlenenin, yenilgileri de üstlenmesi lazımdır. Savaşta bu tür hayali orduların var olduğunu savunmak; barışta işçiliği, çiftçiliği, yöneticiliği Allah’a ihale ederek yapmak, konunun çok başka ve hiç istenmeyen yerlere gitmesi sonucunu doğurmaktadır. Şair bu türden sapkın bir Allah inancının kötülüğüne ve yanlışlığına, şiir boyunca sürekli yeni göndermelerde bulunur.

Eşref-i mahlûkat olan insan, Allah’ın yeryüzündeki halifesi, temsilcisi, en seçkin ve donanımlı varlığıdır. Allah insanı yaratırken, ona kendinden ruh üflemiş, yeterince cömert davranmış ve onu dünya hayatında yapabilecek / muktedir ve yap(a)madığının sorumluluğunu üstlenebilecek erdemli bir canlı olarak tasarlamıştır. Eşref-i mahlûkat olmayan, olamayan insan ise “yeryüzünde kibirle yürümüş”, bencil, saygısız, cahil, utanmaz bir varlık olarak yoldan çıkmış, Allah’ın bir kulu olduğunu unutarak kendini Allah hatta Allah’ı kendisinin kulu, emir eri olarak görme yanlışlığına bile düşmüştür:

“Ya sen nesen? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!

Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?

Hudâ’yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;

Utanmadan da “tevekkül” diyor bu cür’ete... Ha?” (Ersay, 1974:268)

Şiirde kişi, kavram ve simge düzeyinde benimsenmiş ve karşıt değerler, tematik güç ve karşı güç unsurları üzerinden bir anlam dünyası inşa edilmiştir. Çatışma durumunu KORA şeması ile şöyle gösterebiliriz:

	Benimsenmiş Değerler	Karşıt Değerler
Kişi	özde Müslüman	sözde Müslüman mütevekkil
Kavram	Allah Mevla Rabb Huda Hızır çalışmak, say Şeriat	Şark Tembelliği hurafe kader bela tevekkül maskara sürünme keyf saygısızlık utanmazlık dincilik
Simge	Ev Çoluk çocuk	Kahve(hane)

Şemada görülen benimsenmiş değerler, ruhunu ve düşüncesini şiirinin merkezine yerleştiren şairin, okurun zihnine ve duygu dünyasına yerleştirmek, benimsetmek istediği değerleri temsil eder. Karşıt değerler ise şairin eleştirdiği, değiştirmek, düzeltmek ve gücü yeterse yok etmek istediği gerçekleri temsil eder. Karşıt değerler kötücül, benimsenmiş değerler iyi, güzel ve temiz olan değerlerdir. Şairin bu metni oluşturmaktaki amacı, ütopyası kötüyü iyiye çevirmektir.

Bu şema okunurken dikkat edilmesi gereken nokta, karşıt değerler içinde yer alan kimi kavramların, sözlük anlamları ile değil, günlük yaşantıdaki pratikleri ile karşıt değere dönüşmesidir. Tevekkül kavramı tıpkı din gibi, insan - din - Tanrı ilişkisinin doğru kurulduğu zamanlarda yapıcı, istismar edildiği ve yanlış kurulduğu zamanlarda yıkıcı değerlerdir. Arka plan kültürü ya da alt metin okuma becerisi zayıf sıradan bir okuyucu, kavram ve simge okumaları esnasında kafa karışıklığı yaşayabilir.

Akif'in eleştirileri, Batıcılık ideolojisini savunan ve yayan insanlar gibi İslam'a değil, Müslüman olduğunu iddia eden ama asla ispat edemeyen insanlardır: "O günlerde, 'Tek bir medeniyet vardır, o da Batı medeniyetidir.' şeklinde bir düşünceye sahip olan Abdullah Cevdet gibi bazı aydınlar, Osmanlının geri kalışını dine dayandırmakta, ilerleyebilmemiz için Batı'nın bütün fikirlerini kabul etmemiz gerektiğini, bunun için gerekirse 'Allah' inancının dahi terk edilebileceğini ileri sürmektedirler." (Babacan, 2021:53)

İnsan düşüncesinde kitabi olmaktan çıkıp gelenekselleşen din, yüce ve yüksek değerlere bağlanmak yerine, birilerine ya da birbirine bağlanmak şeklinde bir algı ile sürekli yer değiştirmektedir: "Religion (din) sözcüğü türev olarak, 'bağlayan' anlamındadır fakat bundan, insanları yüksek bir ilkeye bağlayan mı yoksa sadece insanları kendi aralarında birbirlerine bağlayanı mı anlamak gerekir?" (Guenon, 2004:79) Dini yaşantıda ve din algısında ikinci anlam baskın hale geldiğinde din tahrif edilmeye başlanır. Doğrulara bağlanmak yerine mezheplere, tarikatlara, cemaatlara ve dini önderlere ve bunlar üzerinden birbirlerine bağlanmaya başlayan insanların değer aktarımları da yanlış örnekler ve içerikler üzerinden gerçekleşmeye başlar.

Mehmet Akif bu şiirinde insanları, dinlerin özüne, ana kaynağına, yüksek ahlaka, hem İslami hem insani doğrular ve değerler sistemine geri döndürme çabası öne çıkar. Yer yer öfkeli bir üslubun ve keskin söylemlerin varlığı ise şairin yaşadığı çaresizlik ve yalnızlık duygusu ile ilişkilidir. Sosyal bilimlerde "peygamber yalnızlığı" diye bilinen bir yalnızlık vardır. Yeni bir dini, yerleşik dini inançları olan bir topluma tebliğ eden bir peygamber nasıl bir yalnızlık yaşarsa, yanlışın kolaylığından ve konforundan vazgeçmek istemeyen insanlara, doğruları anlatmak ve hatırlatmak zorunda kalan bir insan da aynı yalnızlığı yaşar. Yıllarca, dilinde tüy bitinceye kadar doğruları haykıran ama insanları değiştirmek noktasında bir arpa boyu bile yol alamayan insan nasıl ve ne kadar öfkelenirse, Akif de o kadar öfkelidir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Matematikte Fibonacci dizisi diye bilinen bir sayısal gerçeklik vardır. Her sayının kendinden önceki sayı ile toplanması sonucu oluşan bu sayı dizisinde sayılar, birbiri ile oranlandığında altın oran denilen bir değer ortaya çıkar. (wikipedia.org) Doğruları üst üste toplayarak bu diziyi oluşturduğunuzda doğrunun altın oranına, yanlışları üst üste koyarak bu diziyi oluşturduğunuzda yanlışın altın oranına ulaşırsınız. Matematiğin bu dizisini sosyal bilimlere ve günlük hayata aktardığınızda, sürekli yanlış yapan toplumların hayatı, geri döndürülemez bir çöküşün, altından kalkılamaz bir yıkımın arenası haline gelir. Müslüman toplumlar, yanlışın altın oranına ulaşmış toplumlardır.

Vaiz Kürsüde şiiri, insanları, aileleri, toplumları ve devletleri yıkıma sürükleyen yanlışlar listesinde başı çeken Şark tembelliği hastalığı ile yoz Müslüman tipini öne çıkararak, doğruları vazetmek isteyen bir Türk aydınının, tespit ve teşhislerini içermektedir. Her şeyi Allah'tan ya da devletten bekleyen İslam dünyası, tembellik hastalığından bir türlü kurtulamamakta, daha kötüsü kurtulmak istememektedir.

Son üç yüz yıllık dünya tarihinde bilim, sanat ve değer üretmeyen İslam toplumları, tüketici konumuna düşmüşlerdir. İlaçları, aşıları, medikal malzemeleri, elektriği, otomobili, uçağı, cep telefonunu, bilgisayarını, muhtelif silah, bomba, füze düzeneklerini, uzay çalışmalarını, türlü makinaları hatta tarım ürünlerini bile hep gayri Müslim toplumlar üretmekte, Müslüman toplumlar tüketmektedir. Dünya

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Ticaret Örgütü'nün verilerine göre 57 İslam ülkesinin dünya üretimine katkısı yüzde beş, tek başına Almanya'nın dünya üretimindeki payı yüzde yedidir: "Dünya nüfusunun yüzde 25'ini oluşturmaya rağmen İslam ülkelerinde toplamda 1,8 milyar Müslüman var. İslam ülkeleri dünya üretiminin 5,6'sını, ihracatının yüzde 9'unu, teknoloji ihracatının ise binde 4'ünü gerçekleştirebiliyor. 57 İslam ülkesinin toplam üretimi Almanya'nın üretiminden daha az." (haber.aku.edu.tr) Üstelik İslam ülkeleri petrol, doğal gaz gibi Allah vergisi yeraltı kaynakları ile bu üretim rakamlarına ulaşırken, Almanya otomotiv, kimya, elektronik, mekatronik gibi nitelikli sanayi ve teknoloji üretimi ile tüm İslam ülkelerinin toplamından daha fazla üretmektedir.

Dünyada yöneticileri aşırı zengin, yönetilenlerin aşırı yoksul olduğu, sosyal eşitsizlik ve adaletsizliklerin en yaygın olduğu, pek çok temel uygarlık göstergesinde en kötü rakamların İslam ülkelerinde olduğu gerçeği, bu konuları ara sıra değil sürekli konuşmanın ve tartışmanın kaçınılmazlığını gün yüzüne çıkarmaktadır. Sorunlar görmezden gelindiği ve konuşulmadığı sürece çözüm üretme olanakları da kaçırılmaktadır.

Akif'in yüz yıl önceki tespitleri doğrudur ve bugün itibarıyla da güncel ve geçerlidir. İslam dünyası yüz yılda bir arpa boyu yol alamamış durumdadır. Tembellik, hazırcılık, kayırmacılık, keyfilik, hırsızlık, yolsuzluk, usulsüzlük, kolaycılık, ikincil ve reddedilen ne kadar gayri ahlaki tutum ve davranış varsa tümünü benimseyen ve sergileyen hatta normalleştiren, günlük hayatın bir pratiği ve rutini haline getiren İslam dünyası, titreyip kendine gelmedikçe, bu göstergelerde Müslüman dünya lehine bir gelişme ve değişme ortaya çıkmayacaktır. İncelediğimiz şiirin odaklandığı gerçeklik de tam olarak budur:

"Bakın mücâhid olan Garb'a şimdi bir kerre:

Havâyâ hükmediyor kâni' olmuyor da yere.

Dönün de âtıl olan Şark'ı seyredin: Ne geri!

Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!" (Ersoy, 1974:264)

Atıl, tembel Müslüman halkların en güçlü savunması, Batı'nın Doğu'yu sömürdüğü ve geri bıraktığı tezidir. Bu tezde bile Doğulunun iş değil mazeret üretme hastalığının izleri vardır. Doğu toplumları, bhusus Müslüman dünya geri bırakılmış değil, geri kalmış bir dünyadır. Sorunun kaynağını başkasında arayan çözümü de başkasından ve maalesef boşuna bekler. Şairin söylemine dönersek, Müslüman toplumlar her şeyi Allah'tan ya da devletten beklemekten vazgeçmezse; akıl, bilgi ve çalışma ile hayata tutunmazsa, Şark tembelliğinden kurtulamazsa, yakında yeryüzünde bir yerleri bile kalmayacaktır.

KAYNAKÇA

arsiv.ntv, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/95529.asp#BODY>, Erişim tarihi: 07.03.2021.

Babacan, Mahmut (2021). Sömürgeci Batı Medeniyeti Karşısında Mehmet Âkif, Mehmet Akif Ersoy Özel Sayısı, Türk Dili Mart 2021 Yıl: 70 Sayı: 831

beyazperde.com, <http://www.beyazperde.com/filmler/film-232658/>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

Devellioğlu, Ferit (1996). Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları

Ersoy, Mehmet Akif (1974). Safahat. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi

Guenon, Rene (2004). Doğu Düşüncesi. İstanbul: İz Yayıncılık.

haber.aku.edu.tr, Erişim tarihi: 03.03.2021, <https://haber.aku.edu.tr/2018/06/01/rektor-yardimcisi-sagbas-islam-ulkelerinin-ekonomik-yapisini-anlatti/>

islamansiklopedisi.org.tr, Erişim tarihi: 03.03.2021

mealler.org, Erişim tarihi: 03.03.2021

Mete, Ömer Lütfi (2016). Allah'sız Müslümanlık. İstanbul: Profil Kitap.

Öztürkmen, Neriman Malkoç (1990). M. Akif Ersoy ve Dünyası. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Said, Edward W. (1998); Oryantalizm (Doğubilim) Sömürgeciliğin Keşif Kolu. Çev: Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Seyfettin, Ömer (1999); Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler. Yayına Haz. Hülya Argunşah, C1, İstanbul: Dergâh Yayınları.

sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 03.03.2021

tuik.gov.tr, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kutuphane-Istatistikleri-2019-33630>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

BÜTÜN YÖNLERİ İLE MEHMET AKİF ERSOY
MEHMET AKİF ERSOY WITH ALL ASPECTS

Nermin Zahide AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü

ÖZET

İstiklal Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy, Türk Milletinin tarihinde derin izler bırakmış bir şahsiyettir. Türk İslam yaşamının hâkim olduğu Fatih ve çevresi ile öğrenim gördüğü eğitim kurumları şahsiyetinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Milletinin derdi ile dertlenmiş, toplumun kurtuluş yolunun faziletli bireyler yetiştirmekle mümkün olduğunu söylemiştir. Milli edebiyata duyarlı bir şair olan Mehmet Akif Ersoy, vermek istediği mesajları yazdığı şiirler vasıtasıyla vermiş, edebiyat alanında verdiği eserlerde ahlaki değerlere önem vermiştir.

Mehmet Akif Ersoy, haksızlığın karşısında dimdik durmuş, İslami kurallara uygun bir şekilde yaşamayı kendisine ilke edinmiştir. Aile yapısına ve kadına değer vermiş, eserlerinde kadının daha çok eş ve anne özelliklerini öne çıkarmış, kadının eğitimi konusunda hassas olduğunu dile getirmiştir. İdealist bir vatan şairi olan Mehmet Akif, milletin mücadelecisi ruhunu ortaya çıkarmak için çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin son günlerinde yaşanan işgallere karşı duyduğu acıyı bir tarafa bırakarak, bütün gücüyle kalemine sarılmış, birlik ve beraberliğin sağlanması yönünde eserler yazmıştır. Vatanın ve milletin istiklali için yapılması gerekenleri sürekli anlatmış, Milli Mücadeleyi harekete geçiren konuşmalar yapmış, devletin gelişmesi için çalışmanın önemini her fırsatta dile getirmiştir.

Cahilliğin karşısında duran, dürüst, güler yüzlü, nüktedan, cömert, hür iradeli, tevazu sahibi olan Mehmet Akif, cimrilikten, kibirden ve maddiyattan hiç hoşlanmamıştır. Dostlarına karşı her zaman vefalı olmuş ve onları el üstünde tutmuş hatta dostlarına yakın olmak için evini bile değiştirmeyi göze almıştır. Kendisine karşı yapılan eleştirileri olgunlukla karşılamış, bazen kendine yapılan eleştirileri haklı bulmuştur. Bildiride Mehmet Akif Ersoy, bütün yönleri ile detaylı bir şekilde ele alınmış, gelecek nesillerin O'nu örnek alması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vatan Şairi, Mehmet Akif Ersoy, Milli Mücadele, Karakter Özellikleri.

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy, the author of the Turkish National Anthem, is a person who has deeply impression in the history of the Turkish Nation. Fatih and around it where Turkish-Islamic life was dominant and the educational institutions where he studied were influential in shaping his personality. He was concerned with the problems of his nation and stated that the way to salvation of society is possible by raising virtuous individuals. Mehmet Akif Ersoy, a poet sensitive to national literature, gave the messages he wanted to give through the poems he wrote, and gave importance to moral values in his works in the field of literature.

Mehmet Akif Ersoy has struggled with injustice and has made it a principle to live in accordance with Islamic rules. He valued the family structure and women, emphasized more wife and mother characteristics in his works, and expressed that he was sensitive about the education of women. Mehmet Akif, an idealist national poet, worked to reveal the struggling spirit of his nation. Leaving aside the pain he felt against the occupations in the last days of the Ottoman Empire, he put pen to paper with all his might and wrote works to ensure unity and solidarity. He always explained what needs to be done for the independence of the homeland and the nation, made speeches that mobilized the National Struggle, and expressed the importance of working for the development of the state at every opportunity.

Mehmet Akif, who struggled with ignorance, was one who was honest, smiling, witty, generous, free-willed, modest and he disliked stinginess, arrogance and materiality. He has always been loyal to his friends and cherished them, even venturing to change his home to be close to his friends. He met the criticisms made against him with maturity and sometimes acknowledged the criticisms made against him to be right. In the declaration, Mehmet Akif Ersoy was discussed in detail in all aspects, and it was aimed that future generations would take him as an example.

Keywords: Homeland Poet, Mehmet Akif Ersoy, National Struggle, Character Traits.

GİRİŞ

Bütün milletlerin tarihinde iz bırakmış, önemli kişiler bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy da Türk milletinin tarihinde önemli hizmetlerde bulunmuş, vatani ve milletiyle bütünleşmiş bir vatan şairidir. Geçmişte vatani için yaptığı hizmetlerin haricinde, İstiklal Marşını da yazarak, milletinin gönlünde taht kurmuştur. O bir anlamda vatan, millet, istiklal, bayrak, doğruluk, çalışkanlık, azim gibi kavramlarının da karşılığıdır. Onun hayatının bilinmesi, duygu ve düşüncelerinin özümsemesi ve örnek alınması, sadece günümüzde değil gelecekte de Türk milletinin önünü aydınlatacak ve ilerlemesine katkıda bulunacaktır. Bu nedenle Mehmet Akif'i derinlemesine okumak, okunanlardan ders çıkarmak, hayatını ve bütün özelliklerini bilerek özümsemek gerekmektedir.

1.MEHMET AKİF ERSOY'UN HAYATI

Mehmet Akif, 1873 tarihinde İstanbul'da Fatih'e yakın Sarıgözel Mahallesi'nde doğdu. Babası Fatih medreselerinde müderrislik yapan Mehmet Tahir Efendi, annesi ise Emine Şerife Hanımdı (Düzdağ, 2000: 21). İslami kurallara uygun olarak yaşayan anne ve babasının, Mehmet Akif'in dini terbiye olarak büyümesinde önemli ölçüde katkısı oldu (Şengüler, 1992: 23). Mehmet Akif daha dört yaşındayken, Mahalle Mektebi'ne gönderildi ve Kur'an öğrenmeye başladı (Düzdağ, 2000: 79). İlk ve orta eğitiminden sonra annesi Emine Hanım ile babası Tahir Efendi arasında eğitimi konusunda ufak bir tartışma yaşandı. Tahir Efendi, medresede öğretilen bilgileri oğluna kendisinin öğreteceğini Emine Hanıma söyledi ve daha sonra da oğlunu mülkiye idadisine götürerek, kaydını yaptırmak istedi. Kayıt sırasında bir miktar para istenince, Tahir Efendi gümüş saatini rehin bırakmayı düşündü, fakat buna gerek kalmadan Mehmet Akif'in kaydı yapıldı (Cemal, 1990: 161). Mehmet Akif, babasının vefatı ve bir sene sonra evinin yanması üzerine zor günler geçirmeye başladı. Bir an önce meslek sahibi olmak isteyen Mehmet Akif, Halkalı Baytar Mektebi'ne girdi (Düzdağ, 2000: 21). Lise yıllarında şiir yazma çalışmalarına başladığı için, Baytar Mektebinin son senelerinde arkadaşlarına mektuplar ve divan edebiyatı tarzında pek çok şiir yazdı. Bu ilk şiirlerinden bir kısmı Hazine-i Fünun, Mekteb, Resimli Gazete gibi bazı dergilerde yayınlandı. Fakat daha sonra yazdığı bu eski şiirleri yok etti (Düzdağ, 2000: 22). Ayrıca spora karşı ilgisi de Baytar Mektebi'nde arttı. Çeşitli sporlara meraklı olan ve on dört yaşından itibaren yağlı güreşler yapmaya başlayan Mehmet Akif, Fatih'ten Halkalı'ya yürüyerek gidip geldi. Koştı, yüzme ve gülle atma sporu ile ilgilendi. Boğazı da yüzerek geçti (Düzdağ, 2000: 22). İlaveten atlamak ve taş atmak gibi sportif aktivitelerinde bulundu Bir süre ney üflemeğe başladı, fakat kulağı sesleri iyi ayıramadığı için ney üflemeği bıraktı (Şengüler, 1992: 25).

Okulunu, 1893 yılında birincilikle bitirdi (Düzdağ, 2000: 21). Eğitimini Baytar Mektebinde bitirmesi onun müspet ilimlere olan ilgi ve bağlılığının artmasına neden oldu (Özbalcı, 1987: 203). Mehmet Akif, okulda aldığı eğitim sayesinde gerçekçi bir bakış açısına sahip oldu ve okulda aldığı bu eğitim bütün yaşamını etkiledi (Karakoç, 2005: 16). Okulu bitirdikten sonra Fransızcasını geliştirdi. Fransız yazarların eserlerini okumaya başladı. Kısa bir sürede Kur'an'ı ezberledi ve hafız oldu. Mehmet Akif dil ve din konusuna çok önem verdi. Farisi ve Fransızca'yı kendi kendine çalışarak ilerletti. Fransız Hugo ve Lamartin'in eserlerini inceledi (Şengüler, 1992: 27). Çok mütevazî olup, gösterişi hiç sevmezdi. Fransızca'yı çok iyi bildiği halde cümleleri arasına Fransızca herhangi bir kelime bile karıştırmadan konuşurdu (Şengüler, 1992: 190). Mithat Cemal, Mehmet Akif isimli kitabında nasıl tanıştıklarını

anlatırken O'nun Fransızca bildiğinden bahseder. Mithat Cemal, Mehmet Akif ile ilk kez bir araya geldiğinde Fransızca bir kelimeyi konuşması esnasında kullanmış, Mehmet Akif'den hiçbir tepki gelmeyince kendince O'nun utangaçlığına vermişti. Fakat iki ay sonra bu kez Rıfki Bey'in odasında karşılaştıklarında hem Fransızca'yı hem de şiir konusunda oldukça hâkim olduğunu görmüş ve oldukça şaşırmıştı (Cemal, 1990: 10-15).

Mehmet Akif'in meslek hayatı, Baytar Mektebini bitirdikten sonra başladı. İlk olarak Ziraat Nezareti'nde memur olarak çalıştı. Bakanlıktaki görevi veteriner müfettiş yardımcılığı idi ve mesleğinin ilk dört senesinde teftiş için İstanbul, Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da bulundu (Düzdağ, 2000: 21).

Mehmet Akif, memuriyetinin yanı sıra şiir yazma çalışmalarına da devam etti, ilaveten edebiyat öğretmenliği yaptı. Yazdığı şiir ve yazılar, başta Servet-i Fünun olmak üzere birkaç dergide yayınlandı. Günde on altı saat çalışan Mehmet Akif, Sarıgözel'deki evinden çıktıktan sonra, bazen evine dört gün sonra dönüyordu. Sabah Ziraat Nezaretindeki görevine gidiyor, akşam ise Halkalı Mektebinde hocalık yapıyordu. Ertesi sabah yine memuriyetine dönüyor, akşam ise tekrar öğrencilere ders veriyordu. Bu derslerin birinde Mehmet Ali Ratıp'ın köşkünde Cenap Şahabettin ile tanıştı. Cenap Şahabettin'in kardeşi Nusret Bey'de orada bulunuyordu (Cemal, 1990: 44). Cenap Şahabettin ve kardeşi Nusret Bey, Mehmet Akif'in Servet-i Fünun'da çıkan tercümelerini beğendiğini yüzüne karşı söyleyince, beğenilmekten daima rahatsız olan Akif, bu övgü karşısında sessiz kaldı (Cemal, 1990: 45).

İstibat rejiminin karşısında olan ve bu nedenle İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine girmeye karar veren Mehmet Akif, Cemiyete üye olmak için yapılması gereken yemine karşı çıktı. Çünkü yemin eden kişi, kayıtsız şartsız Cemiyetin bütün kararlarına itaat etmek zorundaydı. Oysa Mehmet Akif'e göre, Cemiyetin kararları, kendi doğruları ile uyuşmadığı takdirde itaat etmesi mümkün değildi. Cemiyet üyeleri tarafından uygun bir formül bulunarak Cemiyete girmesi sağlandı (Göçer, 2017: 360). Umur-ı Baytar-ıye Dairesi Müdür Muavini olarak çalıştığı sırada, 1908'de İstanbul Darülfünun'u Edebiyat Müderrisliği yapmaya başladı. Bu dönemde Ferid Vecdi, Muhammed Abduh, Cemalettin Efgani'nin görüşlerini inceledi (Karakoç, 2005: 17).

Mehmet Akif, meşrutiyetin ilanından sonra arkadaşı Eşref Edip'in kurduğu Sırat-ı Müstakim dergisinin başyazarı oldu. Sait Halim Paşa ve Eşref Edip ile birlikte, bireylerin yaşantısında ahlakın önemi üzerinde durdu. O ve arkadaşlarına göre yaklaşmakta olan felaketin nedeni İslam'dan uzaklaşmaktı. Şayet tekrar İslam'a dönülürse iyileşme olabilirdi. Ayrıca İslam dininin ilerlemeye ve teknik kalkınmaya aykırı olmadığını da savundu (Karakoç, 2005: 20). Mehmet Akif'e göre milli ruhun temeli milli ahlaka, milli ahlakın temeli de din ve Allah korkusuna dayanmaktaydı (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 173). Milletin var olması için milli ahlakın öğretilmesi gerekiyordu, ahlakın topluma öğretilmemesi durumunda ise toplum yok olabilirdi (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 174).

Mehmet Akif, Osmanlı Devleti'nin çöküşünün yaşandığı yıllarda bile umutsuzluğa kapılmadan, çalışmayı, zaferi ve umudu telkin etti (Paksoy, 2017: 536). Balkan Harbinde yaşanan acı dolu günlerden ders alınmasını istedi. Balkan Harbi sırasında kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nde İrşad Heyeti üyesi olarak çeşitli camilerde vaazlar verdi. Verdiği bu vaazları, gazetelerde yayınlandı ve halkın okuması sağlandı. Mehmet Akif gerek verdiği vaazlarda gerekse yazdığı şiir ve yazılarda birlik ve beraberliğin önemini vurguladı (Göçer, 2017: 361). İstiklâl Savaşının kazanılacağına yürekten inandı ve ümitsizliğe düşmeden Anadolu'nun kurtuluşuna kadar, ülkeyi karış karış gezdi, yazdığı şiirlerle halka umut kaynağı oldu (Özbalcı, 1987: 212). İnsanların içinde bulunması ve onları dinlemesi, isabetli görüş ve kararlar vermesinde oldukça etkili oldu. 1913 yılında Ziraat Vekâleti Baytarlık Şubesi müdür yardımcısı iken görevinden ayrıldı (Düzdağ, 2000: 22) daha sonra da Darülfünun'daki görevini bıraktı.

Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Almanlar 1915 tarihinde İngiliz, Fransız ve Ruslardan esir aldıkları Müslümanların bilgilendirilmesi ve onlar arasında İslam Birliği düşüncesinin yayılması için Osmanlı Devleti'nden bir heyet göndermesini istediler (Çetin, 2014: 31). Bunun üzerine Enver Paşa bu görevi Mehmet Akif ve Şeyh Salih El-Tunusi'ye vermeye karar verdi (Göçer, 2017: 362-363). Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, Mehmet Akif'i görmek istediğini Teşkilat-ı Mahsusa reisi olan Eşref Bey'e birkaç kez iletmişse de, Mehmet Akif'in makam ve unvan sahiplerine karşı tutumunu bilen Eşref Bey, bu arzuyu çeşitli vesilelerle idare etti. Fakat Enver Paşa, önce Şeyh

Şerif El Tunusi ile daha sonra Eşref Bey ile görüşerek, Mehmet Akif'i davet etmek istediğini tekrar yineledi. Paşa'nın Almanya seyahati üzerindeki arzularını kendisinden dinleyen Eşref Bey, hemen o gün Mehmet Akif'i, Şerif el Tunusi ile birlikte ziyaret etti. Alman imparatorunun şahsi davetini ilettili. Mehmet Akif, bu seyahati önce yadırgasa da biraz düşündükten sonra kabul etti. Eşref Bey, Enver Paşa'nın da kendisini muhakkak görmek istediğini tekrarladı fakat Mehmet Akif, nezaket ziyaretinin sırası olmadığını, önce gidip gerekli incelemeleri yaptıktan sonra ziyareti gerçekleştireceğini söyledi. Eşref Bey, O'nun kararlarında ne kadar çok hassas olduğunu bildiği için ısrar etmedi. Uygun bir zamanda Enver Paşa'ya şairin şahsına gösterdiği alakadan memnun olduğunu, Şeyh Şerif Salih El Tunusi ile birlikte Almanya'ya gitmeye hazırlandıklarını, döndüğünde ziyarete gelerek izlenimlerini arz edeceğini söyledi (Kutay, 1963: 14-15).

Mehmet Akif, İslam birliğinin Türk milletinin iktidarı altında gerçekleşmesini istemekteydi. Bu nedenle eserlerinde bu fikri savundu (Özbalcı, 1987: 210). Kendisine verilen bu görevi de vatan ve din meselesi olarak kabul ederek Almanya'ya gitti. Seyahatinde esir Müslümanların, bilgisizlikten dolayı İngiliz ve Fransız saflarında savaştıklarını öğrendikçe şaşkınlığı arttı. Almanlar bu durumu önlemek için hemen işe başladılar. Mehmet Akif'i ve El Tunusi'yi cephelere götürerek, yaptıkları konuşmaları megafonlarla Müslüman askerlere dinlettiler. Propaganda amaçlı olarak Mehmet Akif'in Arapça olarak hazırladığı bildirileri, uçaklarla Fransız ordusundaki Müslüman askerlerinin bulunduğu yerlere atıldılar. Mehmet Akif ve El Tunusi'nin konuşmaları ise kısa sürede etkisini gösterdi. İngiliz ve Fransız saflarında yer alan birçok Müslüman askerin bilgilenmesi, İngiliz ve Fransızların bazı tedbirler almasını zorunlu hale getirdi. Bu nedenle ön cephede savaşan Müslüman askerleri cephe gerisine kaydirdiler (Göçer, 2017: 362-363).

Berlin'de Mehmet Akif'in en çok dikkatini çeken şey, sokakların, otellerin, kahvelerin temizliği ve aydınlığı olmuştur. Savaşan Almanların gece gündüz çalışarak çok kısa zamanda büyük ilerlemeler kaydetmesi, onu çok şaşırtmış, yaptığı incelemede eğitim sayesinde bu ilerlemenin sağlandığına kanaat getirmişti. Yazarların halkın okuması için kaleme aldıkları eserler, halk tarafından okunmuş, milli birliğin temeli atılmıştı (Yetiş, 1992: 86). Akif, buna benzer bir hayranlığı Japonlara karşı da göstermişti. Mehmet Akif, şiirlerin birinde Japon milletinin üstün sıfatlarını sayarak, onları methetti. O, şiirinde Japonların ahlaki değerlerini sayarken doğruluktan bahsetmeyi de ihmal etmedi (Taştan ve Coşkun, 2018: 141). Almanya seyahatinde, harp yıkıntıları üzerinde yeniden inşa edilen Almanya'nın kuvvetlenmesinde aydınların rolüne yakından şahit oldu. "Berlin Hâtıraları" adlı şiirinde Almanya'daki aydınların toplumun beyni olduğunu ve onlarla halk arasında derin uçurumların olmadığını, milletin huzuru söz konusu olduğunda ise hepsinin birleştiğini ifade etti. Akif'e göre Almanya'da yan yana olan mekteple mabet, milletin kafa ve kalbini, aynı prensipler doğrultusunda besleyip aydınlatmaktaydı (Özbalcı, 1987: 206). Almanya yolculuğundan Batı medeniyeti ile ilgili olarak bazı fikirlere sahip olarak döndü. O, harp içinde olan ülkeleri gezmişti. Özellikle Almanya'nın elli yıl içinde geçirdiği değişim onu oldukça etkiledi (Kutay, 1963: 33).

Eşref Bey hatıratında Teşkilat-ı Mahsusa'nın, İttihad-ı İslam fikrinin Mehmet Akif'e asla anormal gelmediğini, aradaki görüş farklarına rağmen manevi yapı içinde ana davalarının müşterek yolunu kaybetmeyeceğine samimiyetle inandığından bahseder. O'na göre Mehmet Akif, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını isteyenlerin ve ona ayak uyduranlar tarafından bazı fikirler üretildiğine, bunun ise büyük günah olduğuna inanmaktadır. Bu inancını ise geniş ilmine ve müspet görüşüne dayandırmaktadır. Eşref Bey, Avrupa seyahatinin ondaki bu duyguyu kuvvetlendirdiği düşünüyordu. Çünkü Almanya'da her kavime mensup kişiler vardı. O halde müşterek vicdan üzerindeki bir İslam âlemi de dayanışma içinde ve kudretini o müşterek vicdandan alarak, meşru haklarını, haysiyetini, varlığını müdafaa edebilirdi. Mehmet Akif bu müşterek vicdana saldıranlara müsamaha göstermedi. Osmanlı topluluğunu çeşitli fikirler uğruna bölecek hareketlerin ve insanların karşısında oldu. Eşref Bey'e göre, Mehmet Akif birçoklarının iddia ettiği gibi medeniyet düşmanı değil, aksine İslamiyet'in içine düştüğü gerilik ve cehaletten üzüntü duyan biriydi. Eşref Edip o günlerde Avrupa'ya gizli bir seyahat yapmak zorunda kalmıştı. 1914 yılının başlarında Hind İstiklal Komitesinin İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanılması kararlaştırılmıştı. Seyahatte ne gerçek kıyafetini giyebilirdi ne de Avrupalı gibi giyinebilirdi. Bu nedenle kendine apoletleri çıkmış bir üniformayı, şapka ile tamamlayan bir kıyafet seçti. Hemen ardından, ne amaçla yola çıkacağını bilen Mehmet Akif'e giderek, kıyafeti ile ilgili fikrini sordu. Kıyafetine uzun

uzun bakan Mehmet Akif “Kardeşim papaz cübbesi dahi giy. Günahı benim üzerimde olsun. Yeter ki giriştiğin işte muvaffak ol. Bu öyle bir gaye ki bütün vasıtaları mubah kılar” dedi (Kutay, 1963: 64-67).

Mehmet Akif, Almanya’da halkın hayatı ile de yakından alakadardı. Köylülerle her fırsatta bir arada bulunmaya çalışırdı. İlk bakışta kendisini ilgilendirmeyecek gibi görünen sanayi tesislerini, ticarethaneleri, fabrikaları, hastaneleri, muhtelif sergileri bıkmadan gezer, spor faaliyeti ile de alakadar olurdu. Bir jimnastik salonunda Japon jimnastik usulü olan Jio jit su sporunu yapanları izlemiş ve “Eğer sıkılmasam, hemen soyunurum, kisbeti çekerim” demişti. O’na göre alaturka güreş ve Japon oyununun uyumu ile yetiştirilmiş bir insanın sırtı yere getirilemezdi (Kutay, 1963: 24).

Mehmet Akif, İstanbul’a döndükten sonra kendisinde arasında bulunduğu bir heyetle 1916 başlarında Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Arabistan’a gönderildi (Kutay, 1963: 35). Arabistan gezisinde önemli tecrübeler kazandı. Heyetle birlikte İbn-i Reşid’in merkezi olan Hail kasabasına yaklaştıkları sırada, biraz dinlenmek için yol üzerindeki kırk elli çadırılık bir kabileye indiler. Kabilenin yaşlıları Eşref Beyi tanıyorlardı. Bir süre sonra iniltiye benzer bir ses duydular. Duydukları ses, bir düşman kabilenin hücumunda yaralanan genç kıza aitti. Kabilenin şeyhi genç kızı iyileştirmek için ellerinden bir şey gelmediğini söyleyince, yanında tıbbi malzeme olan Eşref Bey, hastanın çadırına gitti. Eşref Bey, metanetini bildiği Mehmet Akif’i yardımcı olarak yanına aldı ve kızın yaralarını temizledi. Kız yapılan tıbbi tedaviden sonra rahatlamıştı. Necid kafiləsi yaralıyı sert kıl yatağından çıkararak, seyyar sedyelerden birisine yerleştirdi. Mehmet Akif yorgun olduğunu söyleyerek, o geceyi bu küçük kabilenin misafiri olarak geçirmek istedi. Aslında sebep yorgunluk değildi. Yarasını temizledikleri hastayı emanet edecek kimse yoktu ve etraf temiz değildi (Kutay, 1963: 105-106).

Mehmet Akif, işgale uğrayan Anadolu topraklarını savunmak ve millete dayanma gücü vermek için İstanbul’da çeşitli çalışmalarda bulundu (Düzdağ, 2000: 23). Yunanlıların Balıkesir’e doğru ilerlediği haberini aldığı anda hiç tereddüt etmeden Balıkesir’e giderek, 6 Şubat 1920 tarihinde Zağnos Paşa Camiinde etkili bir konuşma yaptı. Balıkesir halkı, bu konuşmadan oldukça etkilendi (Sönmez, 2020: 175). Fakat çok geçmeden resmi izin almadığı gerekçesi ile Darül Hikmet-ül İslamiye’deki görevine 3 Mayıs 1920’de son verildi (Semiz ve Akandere, 2002: 911-912). İtilaf Devletleri’nin 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgal etmelerinin ardından Milli Mücadele’de daha etkin olmak için İstanbul’dan ayrılmaya karar verdi. Bu sırada Mustafa Kemal, Milli hareketin manevi cephesini güçlendirilmesi için Sebilürreşad’ın Ankara’da yayınlanmasını istedi. Bu isteğini Mehmet Akif’e iletmesi için Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey’e bildirdi. Mehmet Akif, kendisine gelen davet üzerine oğlunu da yanına alarak 10 Nisan 1920’de İstanbul’dan ayrıldı. 24 Nisan’da Ankara’ya gelen Mehmet Akif, hemen harekete geçti. Düşman işgaline karşı Millî Mücadele etrafında birleşmesi gerektiğini halka anlattı. Ülkenin kurtarılmasını için herkesi elinden gelen çabayı göstermeye davet etti. Bu nedenle Anadolu’nun çeşitli şehirlerini dolaşarak halka hitap etti ve onları aynı gaye etrafında birleştirmeye çalıştı (Göçer, 2017: 365). 16 Ekim 1920’de İnebolu’ya gelerek, çeşitli camilerde vaazlar verdi ve hemen ardından 19 Ekim 1920 tarihinde Kastamonu’ya geçti (Şahin, 2017: 314). Kastamonu’da 19 Kasım 1920’de vaazlarını vermeye başlayan Mehmet Akif’in Nasrullah Paşa Camiinde verdiği vaazı büyük ilgiyle karşılandı (Şahin, 2017: 315). Bu hitabenin özeti, Sebilürreşad’ın Kastamonu’da çıkan 464 numaralı ilk sayısında yer aldı (Düzdağ, 2000: 77).

Mehmet Akif, başyazarı bulunduğu Sebilürreşad dergisini Milli Mücadele yıllarında Ankara, Kastamonu ve Kayseri’de yayımlayarak, millete cihad duygusu aşılamaya çalıştı. İstiklal Harbi’ni idare eden Birinci Meclise Burdur mebusu olarak katıldı (Düzdağ, 2000: 24). Burdur milletvekili seçildikten sonra yapılan davet üzerine Antalya mebusu Süleyman Efendi ve ailesi ile birlikte Burdur’a geldi. Dinar ve Sandıklı’yı ziyaret ederek halkı düşmana karşı verilen mücadelede birlik olmaya çağırdı. Mehmet Akif, Burdur seyahati esnasında Antalya’ya giderek, Antalya mebusu Süleyman Efendi vasıtası ile Millî Mücadele’ye cephaneye temin edebilmek bazı kişilerle görüştü (Göçer, 2017: 365).

Burdur milletvekili olduğu dönemde Ankara’da ev bulmakta zorluk çekiliyordu. Taceddin Şeyhi, Mehmet Akif’e olan hürmetinden dolayı oturması için Taceddin Sultan Caminin selamlığı şeklinde küçük bir evi O’na tahsis etti (Şengüler, 1992: 201). Kısa bir süre sonra Maarif Vekâleti tarafından milli bağımsızlığı temsil etmesi amacıyla bir marşın yazılması gündeme geldi ve bu amaçla yarışma düzenlendi. Yarışma için gönderilen 724 şiirin hiç birisi yeterli görülmedi. Dönemin Maarif Bakanı

Hamdullah Suphi Bey, böyle bir şiiri ancak Mehmet Akif'in yazacağını düşündüğü için bu düşüncesini kendisine ilettili. Mehmet Akif ise hem yarışmaya girmeyeceğini, hem de ödül almayacağını kesin bir şekilde ifade ederek, teklifi geri çevirdi. Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Akif'i ikna etmesi için Hasan Basri'ye rica etti. Hasan Basri ise Mehmet Akif'in ödülünden rahatsız olduğu için yazmadığını, eğer buna bir çözüm bulunursa ikna edebileceğini söyledi. Hamdullah Suphi Bey'in bu yönde hazırladığı tezkireyi alan Hasan Basri, Meclis'te yaptığı konuşmayla Mehmet Akif'i şiir yazması konusunda ikna etti (Sönmez, 2020: 175).

Mehmet Akif, Hasan Basri ile yaptığı konuşmadan sonra şiiri yazmaya başladı (Sönmez, 2020: 176). Taceddin Dergâhında iki gün süren çalışmasından sonra şiiri yazmaya bitirdi. 12 Mart 1921 tarihinde Mehmet Akif'in yazdığı şiirin kabul edilmesine yönelik hazırlanan önerge kabul edildi. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, kürsüde alkışlar arasında İstiklâl Marşı'nı okudu. Mehmet Akif ise şiir için konan ödülü almayarak, bir hayır kurumuna verdi (Sönmez, 2020: 176). O günlerde Mehmet Akif'in bu hareketi O'nu tanımayan kişiler tarafından oldukça tuhaf karşılandı. Buna rağmen Mehmet Akif, ödülünden bahsedenele çok kızardı. Baytar Şefik Kolaylı da bu nedenden Mehmet Akif'ten azar işitti. Mehmet Akif, Ankara'da paltosu olmadığı için ceketle gezer, çok soğuk günlerde de arkadaşı Şefik Beyin yağmurluğunu giyerdi. Bu duruma bir anlam veremeyen Şefik Bey, bir gün "Akif Bey, şu mükafatı reddetmeyip de bir muşamba yahut bir palto alsaydın daha iyi olmaz mıydı?" diye sordu. Bu sözlerle oldukça sinirlenen Mehmet Akif, Şefik Bey ile iki ay boyunca konuşmadı (Şengüler, 1992: 198).

Sakarya Savaşı'nın devam ettiği günlerde, Hükümet tarafından Millet Meclisi'nin Kayseri'ye nakledileceği haberleri duyulmaya başlandı. Bunun üzerine on dokuz ulema ve otuz dört milletvekili Taceddin Dergâhında yapılan gizli celsede Mehmet Akif'in kararı ve Hasan Basri'nin kalemiiyle "Eşiğinde ölür, amma binadan diri çıkıp bir adım geri gitmeyiz" şeklinde bir karar aldılar (Sönmez, 2020: 176).

İkinci Dönem Millet Meclisi'nde yapılan bir toplantıda Kur'an-ı Kerim'in meal ve tefsirlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı adına yapılması için karar alındı. Meal için herkesin tercihi Mehmet Akif'ti fakat hassas ruhlu olan Mehmet Akif, bu işi kabul etmek istemiyordu. Fakat arkadaşlarının ve özellikle felsefe bölümü hocalarından Ahmet Naim Bey'in ısrarı ile kendisine önerilen teklifi kabul etmek zorunda kaldı (Yazıcı, 2019: 51).

Birinci Meclis'in sona ermesinden sonra İstanbul'a dönen Mehmet Akif, Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine 1923 yılından itibaren kışları Mısır'da geçirmeye başladı (Düzdağ, 2000: 24). Daha önce birkaç kez Mısır'a giden Mehmet Akif, 1925 senesinden sonra, hak ettiği halde kendisine emeklilik maaşı verilmemesi, dönemin idaresinin muhalif olarak kabul ettiği sayısız siyasi ve düşünce adamı gibi kendisinin de takip edilmesi, tehlikeli bir insan muamelesi görmesi, yazarlık yaptığı Sebilürreşad dergisinin kapanması gibi nedenlerden dolayı Mısır'a yerleşti. Mehmet Akif gururlu bir adamdı ve memleketine ihanet etmiş gibi bir muamele görmeye başladığını gördüğü an ülkesinden ayrılmaya karar verdi (Yazıcı, 2019: 44).

Mehmet Akif, Mısır'a gittiğinde Abbas Halim Paşa'nın Hulvan'daki sarayının karşısında bir köşke yerleşti. Gösterişten uzak, dünya malına önem vermeden sade bir hayat yaşamayı tercih eden Mehmet Akif'in Mısır'da yaşadığı ev bile gayet sadeydi. Mısır'a gittikten sonra Paşa ile sık sık sohbetler yapmaya başladı. Abbas Halim Paşa, "Akif ne zaman olsa bir Halim bulur, fakat ben bir Akif bulamam, O benim için bir talihtir" diyerek Mehmet Akif ile olan dostluğuna çok önem verdiğini göstermekteydi. Abbas Halim Paşa'nın ölmesi ise Mehmet Akif'i derinden etkiledi. Abbas Halim Paşa'nın ardından çok gözyaşı döktü (Yazıcı, 2019: 45-46).

Kur'an'ı Kerim mealı üzerine 1926 yılında başladığı çalışmasını 1929 yılında tamamladı. Memlekete dönene kadar ise mealı sürekli gözden geçirdi. 1930 yılından itibaren Türkiye'de başlatılan dinde reform çalışmaları nedeni ile mealini Türkiye'ye göndermekten vazgeçti. Daha önce yaptığı anlaşmayı da iptal ederek aldığı parayı iade etti. Mehmet Akif, mealle bağlantılı olarak "Allah'ım sana karşı nasıl günahkâr olurum? Ben dinime hizmet amaçlı bu hassas işi üzerime aldım. Eğer benim mealim Kur'an'ın yerine geçerse Müslümanlar kıyamete kadar bana lanet ederler." dedi (Yazıcı, 2019: 51). Şefik Kolaylı ise konu ile ilgili olarak, Mehmet Akif'ten Kur'an-ı Kerim'in Türkçe'ye tercüme edilmesi istendiğini

belirtmektedir. Mehmet Akif bu isteği kabul etmiş, Diyanet İşleri ile mukavele yapmış ve bir miktar para da avans olarak almıştı. Bununla birlikte para ile telif ve tercüme yapmayı hoş görmeyerek, önce parayı geri vermiş ve sonra mukaveleyi bozmuştu (Düzdağ, 2000: 64).

Mehmet Akif, Mısır'a gittikten sonra sade bir hayat yaşamayı tercih etti. Her ne kadar maddi yönden sıkıntı içinde olsa da son derece cömertti (Yazıcı, 2019: 46). Kahire Üniversitesi'nde işe başlamadan önce kendisine nazik bir dille bu teklifi getiren Prof. Dr. Abdülvehhâb Azzâm'a "Hamallık yapmaya bile razıyım" şeklinde cevap verdi. Hulvan'dan Kahire'ye görevi nedeni ile gidip gelmeye başladı. Ülkedeki pahalılık ve eşinin hastalığı sıkıntıya düşmesine neden oldu. Arkadaşı Eşref Edip'e yazdığı mektuplarda yol parası bile bulmakta zorluk çektiğini dile getirdi (Yazıcı, 2019: 47). Mehmet Akif, Mısır'da kaldığı süre içinde dönemin ileri gelenleri kendisini davet ederek görüşlerinden yararlandı. Türkiye'den gelip Ezher Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerle zaman zaman bir araya gelerek birçok konuda sohbet etti. Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı derslerine girdi (Yazıcı, 2019: 46).

Son yıllarında az şiir yazan ve Kur'an meali üzerinde çalışan Mehmet Akif, 1936 yılında hastalanarak Türkiye'ye döndü (Düzdağ, 2000: 24) ve 27 Aralık 1936 tarihinde Mısır Apartmanı'nda vefat etti. Beyazid Camiinde yapılan cenaze merasimine resmi olarak kimse katılmadı. Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Taha Hüseyin tarafından fakülte adına İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığına bir başsağlığı mesajı gönderildi. Cenazesi yüzlerce genç tarafından Beyazid'den Edirnekapi'ya kadar taşındı (Yazıcı, 2019: 56).

2. MEHMET AKİF ERSOY'UN KARAKTERİ

Mehmet Akif için insanlar ya iyi ya da kötüydüler. İyi olup da kötü tarafı olanlar, kötü olup da iyi tarafı olanlar yoktu. Her ne kadar bazen kötü denilen bir kişiden kendinden beklenilmeyen iyilik görse de kısa bir süre sonra fikri tekrar eski haline dönüyordu (Cemal, 1990: 212).

Dostlarından Nevzad Ayas, Mehmet Akif'i doğru bildiği şeyleri yapmaya çalışan, hareketlerini samimi duygularla anlatmaya çalışan bir cemiyet adamı olarak tanımlar. O'na göre Mehmet Akif gerek memuriyet hayatında gerekse, cemiyet ve vatan işlerinde üstüne düşen vazifeleri yapmak için durmadan çalışmıştı. Akif'in ahlaki hayatına düzen veren ise dini ahlak prensipleriydi (Şengüler, 1992: 86). Mehmet Akif, eserlerini yazarken de doğruluktan şaşmadı. Her ne kadar üzülse de medreselerin ve din adamlarının son asırlarda düştükleri yetersiz durum hakkında yazmaktan çekinmedi. Eserlerinde herhangi bir ırk, parti, düşünce ve şahsın tarafını tutmadığı gibi, İslamiyet'e uygun ve zamanın derdine çare olduğuna inandığı şeyleri yazdı. (Düzdağ, 2000: 122).

Mehmet Akif'te bütünlük vardı. Dostlarını çok seviyor, onların aleyhinde bulunan kişi daha fazla aleyhtarlık yapmasın diye bazen dostunu müdafaa bile edemiyordu (Cemal, 1990: 231). Dostlarına yakın olmak için çoğu kez evini bile taşımaktan çekinmezdi. Örneğin Bakırköy'de oturan Emrullah Efendi'yle haftada birkaç gün Bakırköy'de Belediye kahvesinde görüşen Mehmet Akif, daha sonra Sarıgözel'deki evinden ayrılarak, iki seneliğine Bakırköy'de arkadaşına yakın olmak için ev kiraladı. Yine Yayla Mahallesinde oturan, hem pehlivanlara kısıbet yapan hem de güreşen Hasan Baba Dülger ile oğlu Abdullah'ı tanıdıktan bir süre sonra Sarıgözel'deki evini bırakarak, Yayla'da Dülger Hasan Babanın komşusu oldu (Cemal, 1990: 49-50). Dostlarından Abdulfeyyaz Tefvîk onu tevazu sahibi, sarsılmaz imanla dolu, arkadaşlarına karşı riyasız muhabbet gösteren, dimağı ile kalbi, ilmi ile imanı arasında hiçbir ihtilafı olmayan, kalbi ile neler duyduysa fikri ile onları düşünen ve bunları halka riyasız bir masumiyetle anlatan bir kişi olarak tanımlar (Şengüler, 1992: 89). Vahdet Vücut yazarı Darülfünun müderrislerinden Ferid Bey ise, 21 Ocak 1937 tarihinde öğrencisi Sıdkı Bey'e yazdığı mektupta Mehmet Akif'in çok kıymetli, nadir yetişen bir şahsiyet olduğunu, samimi, dostlarına karşı derin muhabbet hisleriyle bağlı, hiç kimse hakkında fenalık düşünmeyen, azimli biri olarak tanımlar (Şengüler, 1992: 88-89).

Mehmet Akif'in dostluğu ise zor elde edilir, kaybetmemek için de çok dikkat edilmesi gerekirdi. Acıbadem'deki köşkün salonunda bir gün talebesi Mehmet Ali Ratıp O'nu fazla bekletmiş, bir türlü

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

derse gelmemişti. Bu duruma sinirlenen ve gitmek için ayağa kalkan Mehmet Akif, kapıda öğrencisiyle karşılaştı. Fakat hiçbir şey söylemeden merdivenlere doğru yöneldi. Mehmet Ali Ratıp gözleri dolu bir şekilde ona yetişince, Mehmet Akif bu kadar refahın içinde yaşayan öğrencisinin, kendisini kaybedeceği düşüncesi ile ağlamasına çok şaşırdı. Kızgınlığını unutarak, gözleri dolu olan çocuğa sevgisi arttı (Cemal, 1990: 51).

Ahmet Ağaoğlu, 10 Şubat 1939 tarihinde İkdâm gazetesinde Mehmet Akif ile ilgili yazdığı bir makalesinde her ne kadar zıt düşüncelere sahip olsalar bile içinden Mehmet Akif'e karşı derin bir hürmet beslediğini, O'nun seciye sahibi, dürüst, doğru, açık sözlü bir şahsiyet olarak gördüğünü ifade etti (Şengüler, 1992: 87-88).

Uzun yıllar kendisiyle birlikte bulunan Eşref Edip'e göre Mehmet Akif, doğru bildiği şeyleri yapmaya çalışan, azimli, vefakar, mütevazî, metanet sahibi, korkusuz, mert, sözüne sadık, dürüst ve utangaç bir adamdı. Kendisine karşı yapılan övgülerde, yüzü kızarır ve hemen başka tarafa bakardı (Düzdağ, 2000: 31). Ayrıca bir arkadaşı için gerekirse canını bile feda etmekten çekinmez, vefasızlığı namertlik olarak görürdü (Şengüler, 1992: 178).

Mehmet Akif geçmişte vatan hesabına hiç çalışmayan, vatan için bir damla kan akıtmayan ve hiç bir hizmeti olmayan insanlardan hoşlanmazdı (Şengüler, 1992: 184). Milletın geleceğı için Allah'ın yarattığı sebeplere sarılarak, kendine yeten, bilim ve sanatı insanlığın refahı için tutan bir İslam Medeniyeti hayal ettiğı için özellikle şiirlerinde çalışmayı ve azimli olmayı tavsiye etti ve halkın tembelliğini eleştirdi (Taştan ve Coşkun, 2018: 137). Ülkenin kalkınması için herkesin el ele vererek ve gecesini gündüzüne katarak çalışması gerektiğini savundu (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 176). Mehmet Akif İstibdat, adam kayırma, hafiyecilik ve jurnalcilikten hiç hoşlanmazdı (Göçer, 2017: 358). Bununla birlikte Akif cimri olan, ikbal şımarıklığı içinde yaşayan, kibirli ve maddiyatını ön planda tutanlardan uzak durmaya çalışırdı (Cemal, 1990: 213). Eşref Edip'e göre O, halk sıkıntıda iken bu sıkıntıyı hissetmeyen ve zevk içinde yaşayanlara çok kızardı. Savaşın devam ettiğı günlerde bir kişinin evinde yarım çuval kadar şeker görmüş, buna canı çık sıkılmıştı. O, herkesin maddi durumu iyi olduğı halde halkın içinde bulunduğı duruma duyarlı olan ve onlarla beraber mısır ekmeğı yiyen, mum yakan Abbas Halim Paşa gibi davranmasını isterdi (Şengüler, 1992: 179). Hasan Basri'nin anlattığına göre, Mehmet Akif bir gün Ankara'daki evine arkadaşlarını çay içmeye çağırır fakat çok geçmeden kendi gelerek çayları Hasan Basri'de içeceğini söyler. Nedenini sorduklarında odasının kiliminin fakire verildiğini söyler. Halbuki odasının kilimin fakire veren kendisidir. Yine soğuk bir kış günü üzerindeki ceket içinde üşüyen Mehmet Akif'in neden palto giymediğini araştıran Hasan Basri, Mehmet Akif'in paltosunu evinin kapısına gelen çıplak bir fakire verdiğini öğrenir (Şengüler, 1992: 167). Karahisarlı Kamil Efendi bir gün Anadolu Hisarı'ndan, Mehmet Akif ise Beylerbeyi'nden vapura biner. Vapurda uzun uzun konuşmuşlardır. Vapurdan çıkarken bir fakir görürler. Mehmet Akif, cebinde ne kadar parası varsa çıkarıp, fakire verir. Mehmet Akif, Yenicami önüne geldiklerinde gazete almak ister, ceplerini yoklar fakat bir gazete alacak kadar parası kalmamış, hepsini fakire vermiştir (Şengüler, 1992: 180).

Mehmet Akif, kalabalık meclislerde susar, yabancılar önünde açılmazdı. Hazırcevaptı ve konuşması ile yazı ve mektuplarına eğlenceli ve ders alınacak fıkralar katmaktan zevk alırdı. O'na göre eski eski fena olduğı için atılır, yeni de iyi olursa alınırdı. Fikir ve sanata karşı açık kalpli, hoşgörölüydü. Kuralına uygun olmak şartı ile tartışmayı severdi. Lüzumsuz gösterişi sevmez, verdiğı sözü mutlaka yerine getirirdi. Başkasının uğradığı haksızlığa karşı sessiz kalmazdı. Memuriyet hayatında iki kez, iş arkadaşlarına haksızlık yapıldığı için istifa etmişti. Kuvvet önünde eğilmez, çıkarları için devlet adamlarına yaklaşmaz, zorbalık yapanlardan uzak dururdu (Şengüler, 1992: 92). Toksözlü (Cemal, 1990: 55) ve sözünün eri idi. İnandığını söyler, söylediğini de yapardı (Düzdağ, 2000: 78).

Fatih Gökmen'e göre Akif, söze kıymet verir, insanın verdiğı sözü mutlaka tutması gerektiğini savunurdu. Sözüne kıymet vermeyenlere insan nazarıyla bakmazdı. Kendisinin Vani köyünde, Mehmet Akif'in ise Beylerbeyi'nde oturdukları dönemde, öğle yemeğini kendisinde yemeyi kararlaştırmışlardı. Mehmet Akif, öğleden önce arkadaşına gelecekti. O gün hava birden bozulmuş, bardaktan boşanırcasına yağmur yağmıştı. Mehmet Akif'in yürümeyi sevdiğini bilen Gökmen, havanın kötü olması nedeni ile karadan onun gelemeyeceğini tahmin etmiş, son gelen vapurdan da çıkmadığını görünce, diğer vapurda bir buçuk saat sonra geleceğı için, yakın komşulardan birine gitmişti. Komşusuna gitmeden önce de

vapur gelmeden döneceğini hizmetçiye söylemişti. Vaktinde evine döndüğünde Mehmet Akif'in sırlıklam bir halde geldiğini, kendisini evde bulamayınca geri gittiğini hizmetçisinden öğrendi. Ertesi gün Mehmet Akif'i gördüğünde vaziyeti anlatarak özür dilemek istediye de Mehmet Akif onu dinlemeyerek "Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felakette yerine getirilemezse mazur görülebilir" dedi. Kendisi ile de tam altı ay dargın kaldı (Şengüler, 1992: 175-176).

Hasan Basri'ye göre Mehmet Akif, hayatında bir kez olsun kendini düşünmeyen, milleti için yaşayan, her söylenene inanan, riyasız, inanmadığına iltifat etmeyen birisiydi. Mütevazı olduğu için kendisine "üstad, hazret, beyefendi" denildiği zaman utanıp sıkılırdı. (Şengüler, 1992: 163-164). Aynı zamanda gururlu biriydi. Nihal Atsız Mehmet Akif Ersoy'u karakter adamı olarak nitelendirmekte, her türlü durumda karakterinden taviz vermeyen, saygın bir kişi olarak tanımlamaktadır (Mutlu, 2018: 3). Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye kapısında bir kebabçı dükkânı vardı. Sahibi ise Kamil isimli biriydi. Mehmet Akif için burası bir Türk'ün idare ettiği, hilesiz ve sahibi doğruluğu ile kazanan bir adamdı. Bir gün kebabçı ölünce Mehmet Akif çok üzüldü. Süleyman Nazif bunun nedenini sorduğunda Akif ona bir dönem, düzenli aylık alamadığı için Kebabçı Kamil'de yediği öğle yemeklerinin parasını vermek için ay sonuna kadar beklemek zorunda kaldığından bahsetti. Borçlar birikip ay sonu geldiğinde, Mehmet Akif'in dükkâna giderken ayakları geri geri gidiyordu. Dükkâna girince kebabçı Kamil'in yüzünde soğuk bir ifade arıyor fakat bulamıyordu. Bir gün Mehmet Akif aylığını alınca lokantaya gider ve hemen Kebabçı Kamil'i çağırır. Fakat şairin borcunu ödemek istediğini görünce kebabçı, "Siz Akif Bey değil misiniz? Hani şiirle yazan. Ben sizden nasıl para alırım?" diye cevap verir. Bunun üzerine gözleri dolan Mehmet Akif, "Kamil Efendi, siz bana iyilik etmek isterseniz aylığımı üstünden gün geçmeden alacağınızı alınız. Bundan sonra da hükümet yine aylıkları geciktirirse beni yine eski yüzünüzle karşılayınız" der (Cemal, 1990: 90-92). Mehmet Akif, hayatı boyunca çeşitli zorluklarla karşılaştı, her zorluk karşısında dimdik durdu, onur ve haysiyetini rencide edecek, her türlü söze, muameleye ve hatta bir bakışa bile tahammül edemedi. Gerekliğinde memuriyetinden bile vazgeçti ama kimseye boyun eğmedi (Şengüler, 1992: 192).

Hasan Basri, onu en çok sinirlendiren şeyin, vatan ve milletin karşısında duran kişiler olduğundan bahseder. Samih Rifat Bey bir gün Akif'in seveemediği bir adamı barıştırmak için yanına getirir ama o seveemediği kişiyi görünce olduğu yerden süratle dışarı çıkar ve bir daha geri dönmez. Kendisine bunun nedeni sorulduğunda evladımı öldürseydi, hanümanımı söndürseydi, yüzüme tükürseydi affedebilirdim ama o benim mukaddesatıma kötü söyledi diyerek söz konusu vatan ve millet olduğunda affedici olmadığını ortaya koydu (Şengüler, 1992: 92). Yine bir gün genel seferberlik döneminde arkadaşı ile fasulye yemeği yerken, Nezaret erkânından biri gelerek, yazılarında o kadar ileri gitmemesi hususunu nazikçe iletmek ister. Fakat Mehmet Akif'in bu nazik ricaya cevabı oldukça sert olur. Akif cevabında "Nazırına söyle kendileri düzeltsinler, bu gidiş devam ettikçe beni susturamazlar. Ben fasulye aşı yemeye razı olduktan sonra kimseden korkmam" der (Şengüler, 1992: 166).

Mısır'da üniversitede ders verdiği sıralarda hem hocalarla hem de öğrencilerle sıcak ilişkiler kurmuştu. Yahya el-Haşşab Mehmet Akif'i vakur, kibar ve sevecen bir hoca olarak tanımlamıştır (Yazıcı, 2019: 47). Mehmet Akif, kendini topluma adayan bir dava adamıydı. Osmanlı Devleti'nin ve İslam toplumunun içinde bulunduğu kötü durumun nedenini İslam dininin gereklerinin yerine getirilmemesine bağladı. Ahlaki olmayan her şeyin karşısında durdu. Akif'e göre Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumun çözümü için herkesin bilinçlenmesi gerekliydi. Bireyler okumalı ve kitaptan uzak kalmamalıydı (Paksoy, 2017: 533). O, cehaletin milleti geriye götüreceğine düşünüyor, okuma yazma öğrenmiş bir milletin hem medeni milletler arasında yer alabileceğine hem de daha çok gelişebileceğine inanıyordu (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 173).

Nihal Atsız, Mehmet Akif'i şair, vatanperver ve karakter adamı olarak tanımlamış (Mutlu, 2018: 2) ve Mehmet Akif'i anlamak için Çanakkale Şehitleri için yazdığı şiire bakmanın yeterli olduğunu söylemiştir (Mutlu, 2018: 2,4). Kazım Karabekir, O'nu davasına candan bağlı şair olarak tanımlarken, Ahmet Kabaklı ise Mehmet Akif'i toplumcu bir sanat anlayışına bağlı olduğunu dile getirmiştir. O sanatta güzelliğinden çok, düşünceye ve ülkeye önem verir. Yazmış olduğu Safahat esas itibarıyla manzum fikirler ile dini ve milli davalar kitabıdır. Akif'in temel görüşü iki esas noktaya dayanmaktadır. Millet ülküsü ve İslamlık ülküsü (Şengüler, 1992: 242). Bir anlamda Safahat, Türk milletinin sıkıntılı olduğu

günlerinin anlatıldığı önemli bir kitaptır (Karakoç, 2005: 24). Öte yandan Mehmet Akif, eserlerinde bireye zarar veren zararlı alışkanlıklardan bahsederek, bunlardan uzak durulması konusunda şiirlerinde millete yönelik nasihatlerde bulundu. Özellikle Meyhane isimli şiirinde bu zararlı alışkanlıkların kaynağı olarak gördüğü meyhaneleri tasvir etti (Taştan ve Coşkun, 2018: 143). Süleymaniye Kürsüsünde adlı şiirinin bir bölümünde ise ilmin öneminden, halkın ilme karşı mesafeli duruşundan bahsederek, kötü niyetli bazı kişilerin ilmi bir kisve altında milletin dinini yıkmaya çalıştığından yakındı (Taştan ve Coşkun, 2018: 134). Akif'e göre milletin düşüş ve tükenmişliğinin sebebini ilimsizlikti (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 175). O, Müslümanların ilim nerede olursa olsun arayıp bulması gerektiğine inanırdı (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 177).

Mehmet Akif, Müslüman kadının yaşam tarzı ile ilgili olarak düşünceleri netti. Sıratı müstakim Dergisi'nin 10 Eylül 1908 tarihli sayısında Müslüman kadının yaşam tarzına ilişkin bir yazarın Batı düşüncesini tasdik eden yazısına karşılık Mısırlı bir âlimin yazısını tercüme ederek yayınlamıştı (Taştan ve Coşkun, 2018: 134). O, bireylerin dini eğitimle öncelikle ailede eğitilmesi gerektiğini savundu (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 175). Akif için bilgi en büyük kuvvetti. Bu nedenle eğitim ve öğretime, okullara ve öğretmenlere çok değer verdi (Özbalcı, 1987: 205). Eğitimin imanlı, edepli, liyakatlı, vicdanlı, iyi eğitilmiş öğretmenler tarafından yapılması gerektiğini, öğretmenlerin ise öğrencilere hem disiplinli bir şekilde bilgileri aktarmalarını, hem de sahip olunan değerlerin korunmasına dikkat etmeleri gerektiğini savundu (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 177). "Fatih Kürsüsü'nde" isimli şiirinde bir öğretmende iman, edeb, liyakat ve vicdan gibi özelliklerin olması gerektiğini belirtti (Toprakçı ve Baysülen, 2017: 177).

Mehmet Akif, Batı ile akılcı bir alışverişten yanadır. O, taklitçi olmadan, Batı medeniyetinin teknik üstünlüğünü ve ilmini büyük bir istekle memlekete getirmek istiyordu. Batı'yı taklit etmek isteyenlere ve yeniliklerin karşısında duranlara her zaman karşı çıktı. Olay ve olgulara din penceresinden bakan Mehmet Akif, İslâm dini ile çağdaş medeniyet arasında bir bağlantı kurmak istedi. O'na göre Japonlar, hiçbir taklide düşmeden Batı'nın ilim ve tekniğine itibar ederek yükselmişlerdi (Özbalcı, 1987: 213-214). Gençlik yıllarında maddi yetersizlikten dolayı zengin ailelerin çocuklarına ders veren Mehmet Akif, bir akşam gittiği bir sayfiyenin erkek misafirlere ayrılmış yerinde oturmuş, ev sahibinin kendisini ders salonuna aldırmasını bekliyordu. Evin küçük çocuklarından biri içeri girip, kendisini görür görmez "Amanın yetişin korkuyorum. Umacı var" diye bağırmaya başladı. Bu duruma şaşırان ve ne yapacağını bilemeyen Mehmet Akif, oturduğu yerden çocuk için doktor veya kurşuncu çağırılması yönünde sarf edilen sözleri işitti. Aslında kendisi de gittiği evin sahibinin küçük çocuklarının kıyafetlerini yadırgamış ve Fransız çocukları gibi giydirilmiş olan çocukları, sokakta görse mutlaka Fransız zannedeceğini düşünmüştü. Akif Bey ders için beklerken bu çocuklardan biri bulunduğu odaya girmiş, onu görünce çığlık çığlığa kaçıp, evin içini telaşa vermişti. Az sonra yanına gelen ev sahibinden Akif Bey, çocuğu korkuttuğu için özür diler. Fakat ev sahibi, çocuğu kabahatli bularak, çocuğa odaya gitmemesi gerektiğini orada bir hocanın oturduğunu söylediğini, çocuğun ise bu sözünü dinlemeyerek, odaya girdiğini, odada Mehmet Akif'i saçlı sakallı görünce de umacı zannettiğini ifade eder. Mehmet Akif ise "Desenize zavallı çocuğun hiç adam gördüğü yok. İyi ama hiç olmazsa başındaki kasketin haysiyetini muhafaza etmeli değil miydi?" diye cevap verir. Mehmet Akif, taklitçiliğin bu şeklini hoş görmediğini, medeni milletler arasına girmenin dış görüntünün değiştirilmesi demek olmadığını, acı bir şekilde ifade eder (Düzdağ, 2000: 151). Yine bir gün Beykoz'a gitmek için vapura biner ve biraz dinlenmek için kamaraya iner. Kamaraya sekiz ve on iki yaşlarında iki çocuk gelir. İki çocuk kendi aralarında Fransızca konuştukları için onları Fransız zanneder. Bir süre sonra mürebbiyeleri onları çağırınca Türk olduklarını anlar. Çocuklara daha önce başından geçen ve yukarıda nakledilen olayı anlatır (Yetiş, 1992: 83).

3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Osmanlı Devleti'nde zor günlerin yaşandığı bir dönemde doğan Mehmet Akif, evde aldığı dini eğitimin yanı sıra müspet ilim yapan okullarda okuması, onun manevi ve ilmi yönünün güçlü olmasında etkili oldu. Eğitimi sürdürdüğü sırada başladığı şiir çalışmalarını vefatına kadar sürdürdü. Duygu ve düşüncelerini, yazdığı şiirlere yansıttı. Şiirle içi içe bir yaşam sürdürmüş olmasına ve vatani için her türlü fedakârlığı yapacak kişiliğe sahip olmasına rağmen, İstiklâl Marşı'nın yazılması için konulan para

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

ödülünden dolayı önceleri böyle bir şiir yazmak istemedi. Fakat O'nun çok sevdiği arkadaşları vardı ve arkadaşlarına çok kıymet veriyordu. Arkadaşlarının ısrarları karşısında fazla duramadı ve İstiklâl Marşı'nı yazdı fakat para ödülünü almadı. Bir hayır kurumuna bağışladı. Mehmet Akif, babası öldükten sonra maddi sıkıntılar yaşamaya başlasa da hayatının hiçbir döneminde para ile işi olmadı. Sadece yaşamını sürdürmek için hak ettiğini istedi. Mısır'da geçirdiği zor günlerde hamallık bile olsa çalışmak istemesi onun çok çalışkan bir insan olduğunu gösterdiği gibi çektiği maddi sıkıntıların ölçüsünü de göstermektedir.

Mehmet Akif'in birçok özelliği bulunmaktadır. Öncelikle iyi bir eğitimciydi. Okulda aldığı eğitimi meslek hayatında uygulamakla kalmamış, eğitimini tamamladıktan sonra kendini birçok alanda geliştirmişti. Fransızca'yı öğrenmek için çok okumuş fakat hiçbir zaman kendinde olan bu özellikleri ile gösteriş yapma gibi bir düşüncesi olmamıştı. Aksine kendisine yapılan övgü karşısında sürekli utanmış, övgüleri duymazlıktan gelmiş, ya da o ortamdan uzaklaşmıştı. Dışarıdan bakıldığında sessiz, sakın ama tanıdıkça büyüyen bir kişilikti Mehmet Akif. Çalışkanlığı ve tevazuunun yanı sıra dürüsttü. Doğru bildiğini söyler, söylediğini de yapardı. Özü sözü birdi. Ona göre verilen sözün mutlaka tutulması gerekirdi. Sözünü tutmayan kişilere karşı dostları bile olsa kırılganlık duyardı. Aslında hassas ve duyarlı bir kişiliğe de sahipti. Vatanseverdi ve memleketinin durumuna karşı her zaman üzüntü duydu. Memleketin durumu karşısında kendisine verilen görevleri tereddütsüz kabul etti. Gerek Almanya ve gerekse Arabistan'a görev nedeni ile yaptığı seyahatler, onun fikri gelişimini önemli ölçüde etkiledi. Almanların çalışkanlığı sayesinde elli yıl gibi bir süre zarfında güçlenmesine ve Japonların çalışkanlığına baktığında aslında işin sırrının çalışmakta olduğunu rahatlıkla görmüştü. Bir anlamda da ileri görüşlüydü. Hem Almanya ve hem Japonya ne kadar büyük felaketlerle karşılaşsalar bile çalışkanlıkları sayesinde kısa sürede toparlanabiliyorlardı. Kendi milletinin de Batı ülkelerinde olduğu gibi çalışmasını istedi ama hiçbir zaman Batı taklitçisi olmadı. O, Batı'nın tekniğini ve ilmini alarak, İslami kurallara uyarak ve çok çalışarak devletin ilerleyeceğini düşünüyordu.

KAYNAKLAR

1. Cemal, M. (1990), “Mehmet Akif Ersoy Hayatı, Seciyesi, Sanatı”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara.
2. Çetin, N. (2014), “İstiklal Marşı’mızı Anlamak”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, C.21, S.2, ss. 25-92.
3. Göçer, G. (2017), “Mehmet Ersoy’un Siyasal Kimliği ve İttihat ve Terakki Cemiyeti İle Olan İlişkisi”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S.19, ss.354-367.
4. Karakoç, S. (2005), “Mehmed Akif”, Diriliş Yayınları, İstanbul.
5. Kutay, C. (1963), “Necid Çöllerinde Mehmet Akif”, Ercan Matbaası, İstanbul.
6. Mutlu, S. (2018), “Ruh Adamın Penceresinden Bir Karakter Abidesi: Mehmet Akif Ersoy”, Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2, S.2, ss.1-5.
7. Özbacı, M. (1987), “Batılılaşma Gayretlerimiz ve Mehmet Akif Ersoy”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.2, S.1, ss. 190-221.
8. Paksoy, H. (2017), “Mehmet Akif Ersoy’un Safahat’ında İsyah Ahlakı”, Turkish Studies, C. 12/15, ss. 525-544.
9. Semiz, Y. ve Akandere O. (2002), “Milli Mücadele’de Mehmet Akif (Ersay) Beyin Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Kasım 2002, C.XVIII, S.54, ss.903-952.
10. Sönmez, Z. (2020), “Hasan Basri Çantay’ın Mehmet Âkif Ersoy’la Dostluğu ve Millî Mücadele’ye Katkıları”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.22, S. TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, Kasım, 172-189.
11. Şahin, S. (2017), “Milli Mücadele Döneminde Mehmet Akif Ersoy’un Kastamonu Vaazı Üzerine Bir İnceleme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.19, S.2, ss. 311-338.
12. Şengüler, İ. H. (1992), “Açıklamalı Mehmed Akif Külliyyatı”, C.10, Hikmet Neşriyat, İstanbul.
13. Taştan M. ve Hasan Coşkun, H. (2018), “Mehmet Akif Ersoy Düşüncesinde Bireysel Ahlak İlkeleri”, Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, C.3, S.2, ss.131-146.
14. Toprakçı, E. ve Ercan Baysülen E. (2017), “Mehmet Akif Ersoy’un Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz)”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.42, ss. 168-188.
15. Yazıcı, H. (2019), “Gurbet Diyarında Mecalsiz Bir Şark İnsanı: Mehmet Akif Ersoy”, Şarkiyat Mecmuası, 34, ss. 41-58.
16. Yetiş, Kazım (1992), “Mehmet Akif’in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler”, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

ÜÇ BOYUTLU YAZICILARIN GÖRME ENGELLİ BİREYLER İÇİN AFİŞ TASARIMINDA KULLANIMI: “İSTİKLAL MARŞI” AFİŞİ UYGULAMASI

POSTER DESIGN FOR BLIND INDIVIDUALS WITH 3D PRINTERS: APPLICATION OF THE “TURKISH NATIONAL ANTHEM” POSTER

Bayram ARMUTCI

Öğr. Gör. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Söğüt Meslek Yüksekokulu, Basım ve Yayın Teknolojileri Programı
Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Grafik Ana Sanat Dalı

ÖZET

Geçmişten günümüze grafik tasarımın teknolojik gelişmelerden büyük ölçüde etkilendiği bilinmektedir. 1450 li yıllarda hareketli matbaanın icadından günümüzdeki dijital döneme kadar geçirdiği evrimde bir çok tasarım oluşturma ve üretim tekniği gelişmiştir. Günümüzde Grafik tasarım büyük ölçüde bilgisayar programları aracılığı ile yapılmaktadır. Grafik tasarım yazılımları sayesinde iki boyutlu ve üç boyutlu olmak üzere grafik tasarım çalışmaları yapılabilmektedir.

Dijital yazıcılar sayesinde sayısal ortamda hazırlanmış tasarımların istenilen ölçü, renk ve boyutlarda tercih edilen materyallerin (kanvas, branda, kuşe vb.) üzerine uygulanması ve çoğaltılması mümkündür. Bu sayede iletişim amacıyla kullanılan, mesaj veya duyuru içeren açık hava ilanları, afiş ve billboard tasarımları dijital baskı ile hızlı bir biçimde çoğaltılıp kullanılmaktadır. Ancak dijital baskı ile çoğaltılan ve kullanılan iki boyutlu yüzeye uygulanan görsel düzene sahip afiş ve benzeri tasarımlar görme engelliler için bir anlam ifade etmemektedir. Dünya sağlık örgütünün tahminlerine göre 284 milyon görme engelli insan olduğu düşünülmektedir ve bu sayının yaklaşık 220 bini Türkiyede bulunmaktadır. Bahsi geçen rakamlar göz önünde bulundurulduğunda toplumumuzda azımsanamayacak ölçüde görme engelli vatandaş bulunmaktadır.

Günümüzde gelişmeye devam eden ve yaygınlaşmaya başlayan bir diğer teknoloji ürünü ise üç boyutlu yazıcı cihazlardır. Üç boyutlu yazıcılar sayısal ortamda üç boyutlu olarak modellenmemiş obje ve nesneleri hızlı bir biçimde istenilen ölçülerde katı halde yazma işlemi yaparak üretim yapılmasına olanak sağlamaktadır. Öncesinde üretimi zor veya mümkün olmayan nesnelerin üretiminde büyük kolaylık sağladığı bilinmektedir.

Bu çalışmada, sayısal ortamda tasarlanmış olan grafik tasarım çalışmalarının görme engellilere yönelik olarak yeniden düzenlenerek üç boyutlu yazıcılar aracılığıyla, üç boyutlu poster tasarımları, tipografi, figür, kinetik objeler gibi el yardımıyla yapılması mümkün olmayan tasarımlar, somut halde üretilerek farklı görsel sunum şekilleri oluşturulması hedeflenip, grafik tasarımda üç boyutlu yazıcıların kullanımını görme engelli bireylere yönelik olarak düzenlenmiş olan İstiklal Marşı afişi çalışması üzerinden incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Poster, 3D, Grafik, 3D Yazıcı, Tasarım, Baskı, İletişim.

ABSTRACT

It is known that graphic design has been greatly influenced by technological developments from past to present. Many design creation and production techniques have been developed in the evolution of the mobile printing press in the 1450s until the present digital era. Today, graphic design is mostly done by computer programs. Thanks to graphic design software, graphic design studies can be made in two dimensions and three dimensions.

Thanks to digital printers, it is possible to apply and reproduce the designs prepared in digital environment on the preferred materials (canvas, canvas, glossy, etc.) in desired dimensions, colors and sizes. In this way, outdoor advertisements, posters and billboard designs used for communication purposes, including messages or announcements, are rapidly reproduced and used with digital printing. However, posters and similar designs with visual layout applied to the two-dimensional surface that are reproduced by digital printing and used do not make sense for the visually impaired. It is thought to be 284 million visually impaired people according to estimates of the World Health Organization and about 220 thousand of this number is located in Turkey. Considering the aforementioned figures, there are visually impaired citizens that cannot be underestimated in our society.

Another technology product that continues to develop and spread today is three-dimensional printer devices. Three-dimensional printers allow the production of objects and objects that are not modeled in three dimensions in digital environment by quickly writing them in solid form in desired sizes. It is known that it provides great convenience in the production of objects that were previously difficult or impossible to manufacture.

In this study, it is aimed to rearrange the graphic design works designed in the digital environment for the visually impaired and to create different visual presentation forms by producing designs that cannot be made by hand, such as three-dimensional poster designs, typography, figures, kinetic objects, in concrete form, The aim is to examine the use of 3D printers in graphic design through the Turkish National Anthem poster designed for visually impaired individuals.

Keywords: Poster, 3D, Graphic, 3D Printer, Design, Print, Communication

1.GİRİŞ

3D yazıcılar bilgisayar üzerinde tasarlanmış veya 3 boyutlu olarak taranmış modelleri, birçok farklı malzeme kullanarak hızlı bir biçimde objeleri somut hale getirerek üretim yapabilen cihazlardır. (<http://www.3byazici.com>) Sayısal ortamda hazırlanmış olan üç boyutlu modellerin ölçü, yükseklik, katman kalınlığı gibi değerler ile, filament ismi verilen baskıların ham maddesi olarak kullanılan iplik formunda makaralara sarılı plastik kökenli maddeleri kullanarak modeli somut bi halde üretmemizi sağlamaktadır. Filamentlerin bir çok çeşidi olsa da en çok kullanılan türleri ABS(Acrylonitrile Butadiene Styrene) ve PLA (Polylactic Acid) olarak bilinmektedir. MAX, MAYA, ZBRUSH, FUSION 360 gibi üç boyutlu modelleme işlemi yapmaya yarayan bütün modelleme programlarında hazırlanmış, OBJ veya STL formatında kaydedilen üç boyutlu modeller, 3D yazıcıların dilimlenme programlarında yükseklik genişlik katman kalınlığı gibi tercih edilen ölçülerde ayarlama yapılarak baskısı uygulanabilmektedir.

Resim 1 : 3D yazıcıların genel görüntüsü.(prusaprinters.org)

Günümüzde bir çok farklı ölçü ve yazma alanına sahip marka model 3D yazıcı bulunmaktadır, ancak hepsinin çalışma mantığının aynı olduğu görülmektedir. 3D yazıcılar üretici firmalardan temin edilebileceği gibi, Arduino isimli açık kaynaklı fiziksel programlama kartları kullanarak el yapımı olarak da üretilmektedir.

2.Üç Boyutlu Yazıcı teknolojilerinin Kullanım Alanları

3B yazıcıların normal gelişimleri göz önüne alındığında özellikle sağlık ve mühendislik alanlarında, sanatsal çalışmalarda, moda-giyim sanayinde, yemek sektöründe ve diğer birçok alanda 3B yazıcıların yaygın bir şekilde kullanıldığı söylenebilir (Demir ve ark., 2016). Gelişen teknolojinin eserlerinden biri olan 3d printerlar hayatın birçok alanında boy göstermeye başlamıştır. Tıp sektöründe, otomotive sanayinde, eğitimde, yapı işlerinde, mühendislik, mimari ve endüstriyel tasarım çalışmaları gibi birçok farklı segmentte üç boyutlu yazıcı kullanımı görülmektedir. 3d printerların hitap ettiği öncelikli kullanıcılardan biri de endüstriyel tasarımcılardır. Model ve/veya maket üretim aşamalarında başrol oynayabilecek olan üç boyutlu yazıcılar, normal üretim teknikleriyle üretilmesi mümkün olmayan ürünlerin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bu açıdan endüstriyel tasarımcılar için daha özgür bir tasarım imkanı oluşturmaktadır. 3d printerlar son kullanıcıya ulaşabildiğinden bu yana kullanım alanları ve sıklığı giderek artmıştır. (Wohler Report, 2015)

3.Bir İletişim Aracı Olarak Afiş

Afiş ([Fransızca](#): affiche) veya poster [Türk Dil Kurumu](#)'nun tanımına göre; "bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı, ası" şeklinde tanımlanmaktadır.(tdk.gov.tr)

Afiş, toplumun yaşadığı, toplandığı caddelerde, meydanlarda, sokaklarda, tiyatro ve sinema salonlarında duvar ya da ilan panolarına yapıştırılan ve dolayısıyla buralardan geçen insanlar tarafından görülen, incelenen değişik boyutlarda çoğaltılan tanıtım medyasıdır. Her türlü ürünün tanıtımını yapmak için kullanılan, bu nedenle afiş, gazete ilanları gibi sadece okuyucularına değil geniş topluluklara seslenir. Bir başka deyişle, afiş, tasarım ve sanat kaygısının eşit ağırlıkta olduğu bir iletişim aracı olup, konusunu toplumsal yapı içinde bulan, gereksinimlere uygun, sosyal, politik, ticari, kültürel alanları içinde bulunduran bir olayı duyurmak ve tanıtmak için hazırlanan, çoğu resimli duvar ilanlarıdır (Milliyet Sanat

Dergisi, 1980). Buna göre afiş, toplum hayatında insanların belli bir konuda bilgi sahibi olması ve iletişim sağlaması açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Resim 2 : Afiş tasarımı örnekleri.(pinterest.com)

Afişler, ticari afişler (Advertising), kültürel afişler (Culture), Sosyal afişler (Social) olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Ticari afişler bir ürünün tanıtımını yapmaya yönelik olarak üretici ve tüketici arasında bir iletişim kurmaya çalışırken, kültürel afişler ise daha çok tiyatro, sinema gibi sanatsal faaliyetleri topluma iletmek amacıyla kullanılmaktadır. Sosyal afişler ise sağlık, çevre, trafik, eğitim, siyaset vb. konularda toplumu bilinçlendirmek, yönlendirmek, uyarmak amacıyla kullanılmaktadır.

Afiş, görüntüyü üreten ve görsel yolla ileten bir disiplin olarak, öncelikle görüntü ve bunun izleyicide çağrıştıracak anlam arasındaki ilişkiyi doğru saptamak ve tasarladığı mesajı bir kitleye ulaştırabilmek için sadece görüntüyü değil, görüntünün ötesini de kurgulayabilmek durumundadır. Afiş tasarımını iletişim örneklerinden ayıran en önemli özellik, kuşkusuz tasarlanan mesajın bir kitleye iletilmesinin ve mesajın o kitle tarafından hedeflendiği gibi anlaşılmasının keyfi değil, zorunlu olmasıdır (KARADAŞ, 2003).

Buna göre afiş tasarımlarında kullanılan görsel formlar ve düzenlemeler, içerdiği mesajı hedef kitleye iletebilecek nitelikte olmalıdır.

4.Grafik Tasarım ve 3D Yazıcı İlişkisi

Günümüzde grafik tasarım çalışmaları sayısal ortamda uygulanmaktadır. Grafik tasarımda sıkça kullanılan Photoshop ve Illustrator gibi piksel ve vektör tabanlı yazılımların yanı sıra, görsel tasarım oluşturmak için üç boyutlu modelleme yazılımlarında hedeflenen tasarıma yönelik olarak kullanılmaktadır. Üç boyutlu modelleme yazılımları sayesinde her hangi bir obje veya nesne istenilen formda oluşturulabilir ve uygulanması planlanan bir şekilde kullanılabilir. 3D yazıcılar sayesinde sayısal ortamda oluşturulmuş herhangi bir tasarım kolaylıkla istenilen bir materyalle somut halde çoğaltılabilir. Buna göre grafik tasarım öğeleri (çizgi, renk, doku, biçim, ölçü, yön) göz önünde bulundurularak üç boyutlu modelleme yazılımı üzerinde yapılmış bir grafik tasarım çalışması üç boyutlu yazıcılar sayesinde somut olarak üretilebilmektedir

Resim 3 : 3D yazıcı ile üretilmiş bir grafik tasarım ürünü.(cubicleninjas.com)

5.Görme Engelli bireyler için Afiş Tasarımı

Engelli bireylerin toplum hayatında yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için halka açık bir çok alanda ve devlet binalarında engelleri rampaları, Sarı şeritler, kabartmalı yönlendirme levhaları bulunmaktadır. Afişlerin toplumsal bir iletişim aracı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumun her bir bireyine ulaşılabilir nitelikte olması gerektiği düşüncesi varsayılmaktadır. Görsel düzenlemelerden oluşan afiş tasarımları, billboardlar, herhangi bir ekran vasıtası ile gösterilen görüntüler, görme engelli bireyleri için bir anlam taşımamaktadır. “Hamilelik sırasında hem ebeveynlerin hem de doktorların doğmamış çocuğu görmesini sağlayan ultrason muayeneleri gerçekten özel anlardır. Ancak 30 yaşındaki Guerra, ultrasonu göremezdi - 17 yaşında görme yetisini kaybetti. Huggies tarafından sağlanan mobil bir 3D baskı istasyonunun yardımıyla, hastanesindeki doktorlar, doğmamış oğlu Murilo'nun büstüyle onu şaşırttı.” (boredpanda.com).

Resim 4 : Guerra isimli görme engelli bire, çocuğunun kabartmalı ultrason görüntüsü ile birlikte.
(boredpanda.com)

Bored Panda'nın makalesine göre, Guerra isimli görme engelli bireyin hamilelik sürecinde çekilen ultrason görüntülerinin, kabartmalı bir biçimde üç boyutlu yazıcılar ile somut hale getirilmesi sonucunda karnında taşıdığı çocuğunu görebilmesi sağlanmıştır. Buna göre iki boyutlu alanlar üzerinde sergilenen

görsellerin ve grafiklerin, görme engelli bireylerin dokunarak algılayabileceği bir içimde düzenlenmesi ile, görsel iletişimde kullanılan anlatım dilinin öğelerinin (yazı, grafik görseller vb.) dokunma yolu ile de hedef kitlesine aktarılabilirliği düşünülmektedir.

Bu düşünceden yola çıkarak grafik tasarım disiplini ve 3D yazıcı birlikte kullanılarak, görme engelli bireylerin erişim sağlayabileceği kabartma yüzeye sahip bir afiş tasarımı yapmak mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

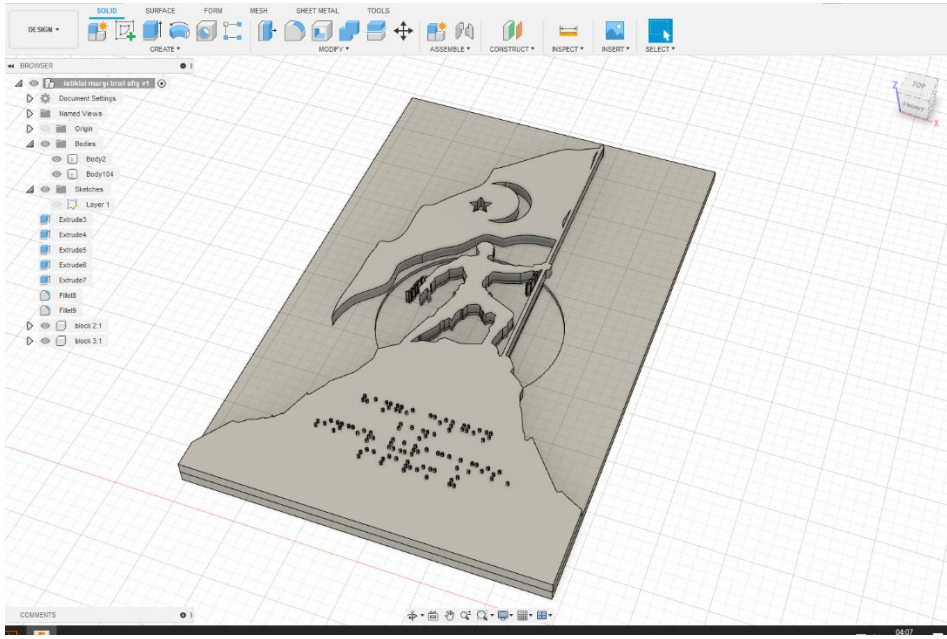

Resim 4 : Tasarımın görme engelli bireylere göre düzenlenmesi.

Yapılan uygulama çalışmasında, milli şairimiz Mehmet Akif ERSOY'un yazdığı "İstiklal Marşı" için tasarlanmış bir afiş kullanılmıştır. Afişte kullanılan grafik dilinin, figürler üzerinden görsel anlatım sağlayan bir afiş olması, özellikle tercih edilmiştir. Afiş genel olarak incelendiğinde, yüksek bir tepede duran, bileğindeki zincirleri kırmış ve Türk bayrağını dalgalandıran bir figür görülmektedir. Figürün hemen arkasında duran güneş, ters ışık etkisi yaratarak, figürün, tepenin ve dalgalanan Türk bayrağının silüet olarak tasvir edilmesini desteklemek için uygulanmıştır. Tasarımdaki görsel anlatım, İstiklal marşımızdan bir kesit olan "HANGİ ÇILGIN BANA ZİNCİR VURACAKMIŞ? ŞAŞARIM!" sözü ile desteklenmiştir. Afişte kullanılan görseller modelleme öncesi görme engelli bireylere göre düzenlenmesi amacıyla katmanlara ayrılmıştır. Afişte bulunan metin ise görme engellilerin dokunarak okuyabilmesi için braille olarak yeniden düzenlenmiştir. Afişin ojinalinde bulunan bir takım detaylar çıkarılmıştır. Bunun sebebi ise, yüzeyde gereğinden fazla öğe kullanılması halinde görme engelli bireylerin okumasını zorlaştıracığı düşünülmektedir.

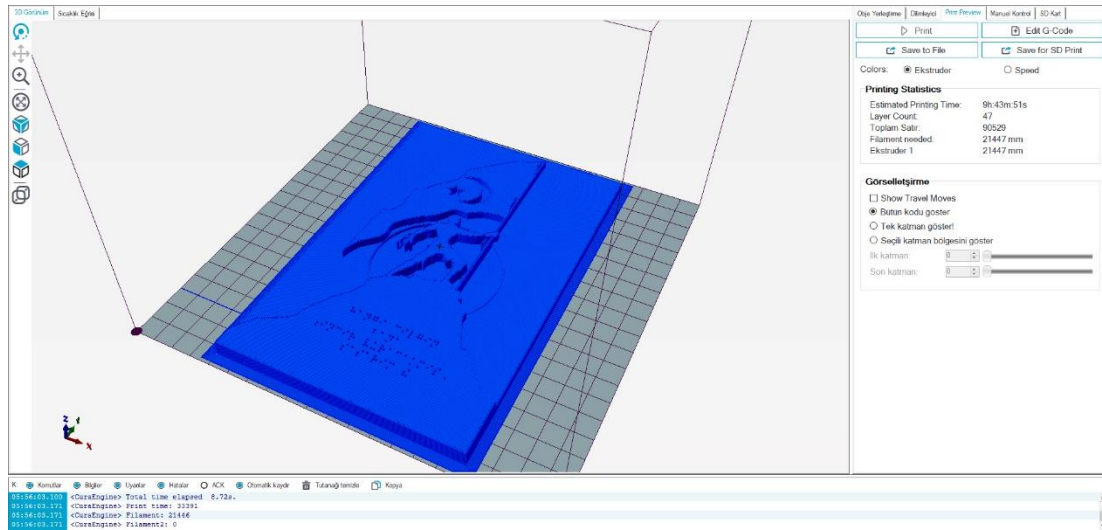

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Resim 5 : Tasarımın fusion 360 yazılımı ile modelleme aşamasından bir örnek

Tasarım iki boyutlu olarak gerekli görsel düzene göre tamamlandığında, braille alfabesi ve anlatılmak istenen görsel form fusion yazılımı üzerinde kabartı ve yükseklik verilerek modellenmiştir. Modelleme aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlardan biride kabartılı yüzeylerin ne çok alçak ne de çok yüksek olmasıdır. Yüzeyin çok yüksek yada alçak olması durumunda dokunarak hissedilmesi zor olmaktadır.

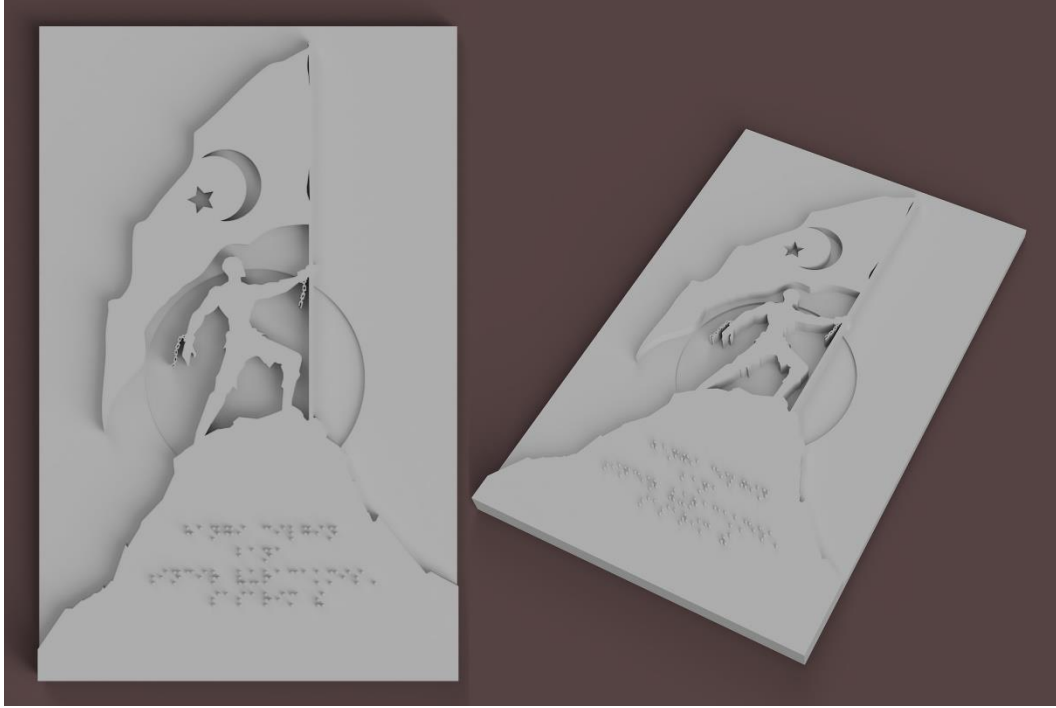

Resim 6 : Dilimleme işleminin görüntüsü.

Üç boyutlu modelin oluşturulmasından sonra çalışma baskıya hazır hale gelmiştir. 3D yazıcıların modeli tanımlayıp baskı işlemini uygulayabilmesi için kullanılan dilimleme yazılımları mevcuttur. Bir çok 3D yazıcı üretici firmanın kendine ait dilimleme yazılımları olduğu gibi piyasada ücretsiz ve açık kaynaklı dilimleme yazılımları bulunmaktadır. Dilimleme yazılımları yazıcının baskı işlemini yapabilmesi için modeli en dipten un üst kısmına kadar istelinen kalınlıkta dilimleme işlemi yapmaktadır. Yazıcı buna bağlı olarak modeli tabandan en üst kısma kadar yazma işlemini tamamlamaktadır.

Dilimleme işleminin sonucunda baskının ortalama ne kadar sürede tamamlanacağı ve toplamda ne kadar malzeme harcanacağını sonucu görüntülenmektedir. 3D yazıcının bir diğer avantajıda üretilen tasarımın maliyetinin bi hayli düşük olmasıdır. Ancak kullanılacak hammaddenin fiyatında olabilecek değişiklikler maliyetin artmasına sebebiyet verebilmektedir.

Resim 9 : Baskı işleminin tamamlanmış halinden bir görüntü.

6.Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda, iki boyutlu düzlemde hazırlanan grafik görsellerin biçim ve formlarının anlam ve taşıdıkları mesaj bozulmadan, modelleme yöntemi ile üç boyutlu bir form kazandırılabilceği saptanmıştır. Günümüz üç boyutlu yazıcı teknolojilerinin, sayısal ortamda üretilmiş üç boyutlu yapıların baskılarını detay kalitesi yüksek bir biçimde basabilmesi özelliğinden yola çıkılarak, bu cihazların bir grafik üretim yöntemi olarak kullanılıp kullanılamayacağı Denenmiştir. Deneme sonucunda, sayısal ortamda üretilen üç boyutlu grafik tasarım ürünlerinin, üç boyutlu yazıcılar üzerinden somut bir halde baskısının yapılabilirdiği tespit edilmiştir. Görme engelli bireylerin kabartma yüzeyleri dokunma yolu ile hissedip okuyabildikleri bilinmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak, iki boyutlu düzlemde sergilenmek amacıyla tasarlanmış olan bir afiş çalışması, görme engelli bireylerin dokunarak okuyabilecekleri bir yapıdan kabartmalı hale getirilerek, üç boyutlu yazıcılar üzerinden baskısı gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal iletişimde önemli bir yere sahip olan afişlerin, kabartmalı bir biçimde görme engelli bireylere yönelik tasarlanarak sayısal ortamda oluşturulmuş olan modelinin, üç boyutlu yazıcılar üzerinden düşük maliyetle üretililebileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

www.3byazici.comhttp://www.3byazici.com/p/3d-yazc-nedir.html Erişim (08.01.2019)

“3D yazıcıların genel görüntüsü” <https://www.prusaprinters.org/> Erişim (08.01.2019)

Demir, E. B. K., Çaka, C., Tuğtekin, U., Demir, K., İslamoğlu, H. ve Kuzu, A. (2016). Üç boyutlu yazdırma teknolojilerinin eğitim alanında kullanımı: Türkiye’deki uygulamalar. Ege Eğitim Dergisi, 2(17), 481-503.

Tdk .gov.tr <http://www.tdk.gov.tr> Erişim (08.01.2019)

“Afiş tasarımı örnekleri” <https://ar.pinterest.com/pin/132434045276053608/> Erişim (08.01.2019)

Wohlers Report 2015 ISBN 978-0-9913332-1-9 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 17 16 15 KARADAŞ, F., 2003,

“Afiş ve Afişin Özellikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, Bitirme Tezi Milliyet Sanat Dergisi, 1980, “Afiş Sanatı”, Yeni Dizisi

Milliyet Sanat Dergisi, 1980, “Afiş Sanatı”, Yeni Dizisi “3D yazıcı ile üretilmiş bir grafik tasarım ürünü” <https://cubicleninjas.com/ninjawards-2015-print-design-trends/> Erişim (08.01.2019)

“Blind Pregnant Woman ‘Sees’ Her Unborn Baby For The First Time With 3D Printing” https://www.boredpanda.com/blind-pregnant-woman-first-look-unborn-son-3d-printing-ultrasoundhuggies/?utm_source=tr.pinterest&utm_medium=referral&utm_campaign=organic Erişim (08.01.2019)

İSTİKLAL MARŞIMIZ, İLK SİVİL SAVUNMA MÜCADELEMİZDİR OUR INTENTIONAL ANTHEM IS OUR FIRST CIVIL DEFENSE FIGHT

Ali TELLİ

Öğretim Görevlisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Sivil Savunma ve
İtfaiyecilik Programı, ORCID 0000-0002-2285-351X

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy un, “O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır.” ifadesin İstiklal Marşı’nın kurgu bütünlüğündeki karşılığı, sivil savunma kültürümüzün başlangıç tarihi izlerini aramak bu araştırmanın amacıdır.

İstiklal Marşı, Türk İslam tarihi perspektifiyle görülebilecek sivil savunmayı resmeden bir sivil savunma şiiridir. İstiklal Marşı’nın yazılmasıyla ilgili tarihî, siyasî ve toplumsal süreçler, memleketin içinde bulunduğu durum ve şairin konuyu ele alış tarzı, millî marşın kelime dokusu, fikir ve inanca bağlı olarak şekillenen kültürel zeminle birlikte düşünüldüğünde hem yaşananların hem de yaşananların ifadesini bulduğu şiirin daha iyi anlaşılması sivil savunma mücadelemizle mümkün olacaktır.

Sivil savunma düşman taarruzuna, tabii afetlerde ve büyük yangınlara karşı halkın can ve mal kaybının asgari hale indirilmesi hayati ehemmiyete haiz ve her türlü resmi ve özel tesis ve teşekkülleri koruması ve faaliyetlerin idamesi için acil tamir ve ıslahı savunma gayretlerinin sivil halk tarafından azami suretle desteklenmesi ve cephe gerisi maneviyatının muhafazası ve alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri ihtiva eder.

İstiklal Marşı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 12 Mart 1921’de yapılan oturumda Türkiye’nin milli marşı olarak kabul edildi. Savaşın içinde doğal sivil savunmanın ilk uygulanması yine savaşta yapılmıştır. Yurdumuzda sivil halkının korunmasına ilişkin önlemlerin başkanlık tarihi 1928’dir. Bu yıl cephe gerisinin havaya karşı müdafaa muhafazası altında bir talimatname çıkartılmıştır. Bu tarihten itibaren çeşitli düzenlemelerle yönetilen hizmetler 1938 yılından itibaren 1502 sayılı pasif koruma kanununun çıkarılması sağlanmış, 28 Şubat 1958 tarihinde de yürürlüğe konmuştur.

Türk tarihinde ve Dünya tarihinde yıkılmakta olan Türkiye’nin adını tekrar şerefli yerine yazdıran, değişen ve gelişen şartlara göre her türlü sivil savunmamıza ışık tutan Mehmet Akif Ersoy’u her anda ve her yerde içimizde yaşatıp onun çizdiği yoldan ülkemizi sivil savunma hedefimize ulaştıracağız.

İstiklal marşımız, ilk sivil savunma mücadelemizdir, millî mücadelede ve millî marştaki anlam karşılığının değerlendirilebilmesi için anahtar kelimelerle ilgisi üzerinde de durulmuştur. Çalışmaya konu olan kavramlar hakkında bilgi ve örnekler verilerek marş içindeki bağlam yorumlanmıştır. Bu yorumlar Mehmet Akif’in düşünceleri olarak değil, İstiklal Marşı’nın düşündürdükleri şeklinde değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Marşı, Mehmet Akif Ersoy, Sivil savunma.

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy said, “That poem is no longer mine. It is the property of the nation. ” The expression of the expression in the fictional integrity of the Turkish National Anthem constituted the beginning of our civil defense culture.

The National Anthem is a civil defense poem depicting civil defense that can be seen from the perspective of Turkish-Islamic history. Considering the historical, political and social processes related to the writing of the National Anthem, the situation of the country and the way the poet handles the

subject, the vocabulary of the national anthem, and the cultural background shaped by the idea and belief, a better understanding of the poem in which both the events and the events are expressed. it will be possible with our struggle for civil defense.

Civil defense has vital importance to minimize the loss of life and property of the people against enemy attacks, natural disasters and big fires, and to protect all kinds of official and private facilities and organizations and to support the emergency repair and rehabilitation efforts by the civilian people and the front The rest include preservation of spirituality and all kinds of unarmed protective and rescue measures and activities to be taken.

National Anthem, Turkey Grand National Assembly at the session held on 12 March 1921, adopted as the national anthem of Turkey. The first application of natural civil defense during the war was also made in the war. Presidency date of measures for the protection of civilian population in our country is 1928. This year, an instruction was issued under the weather protection guard of the rear of the front. The services, which have been managed by various regulations since this date, have been enacted since 1938 and the passive protection law numbered 1502 has been enacted, and has been put into effect on 28 February 1958.

Being demolished in its history and world Turkish history, which prints the name of Turkey again instead honorable, we will bring change and by developing conditions that sheds light on our all kinds of civil defense Mehmet Akif Ersoy every time and everywhere within us live and our civil defense destination country the way he draws.

Keywords: Our Intentional Anthem, Mehmet Akif Ersoy, Civil Defense.

1.GİRİŞ:

Milli marşlar XIX. yy dan beri ülkelerin değerlerini, tarihi birikimlerini temsil eden semboller olmuştur. Marşlar, bu yüzyılda ortaya çıkan milliyetçilik akımıyla ve bağımsızlık hareketleri doğrultusunda ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Resmi törenlerde ve uluslararası bilimsel ve sosyal faaliyetlerde müzik eşliğinde okunmaktadır Milli bağımsızlığı, ülkelerin birlik ve bütünlüğünü, milleti millet yapan unsurları ifade ederler.

Milli Marşlar, bulunduğu topraklardaki tarihi yansıtır. Özellikle dünyadaki milli marşlarda “milliyetçilik” kavramından daha çok “yurtseverlik ve vatan” kavramlarının yer aldığını görüyoruz. Çünkü “milliyetçilik” XIX. yy. da dünyada var olmaya başlarken “vatan, yurtseverlik” duyguları insanlık tarihi kadar eskidir. Bütün bağımsız devletlerin milli marşı vardır. (Sarıhan, 2002)Türk Cumhuriyetleri’nin millî marşlarının sözleri, yazıldığı dönemdeki milli mücadelenin, ayrılık acılarının, bağımsızlık ve vatan hasretlerinin aynasıdır. Allah inancı, adalet, hak, istiklal, hürriyet, ana dil, ana vatan kavramları şiirle duygulara söz olmuştur.

İstiklal Marşı Kurtuluş Savaşı’nın yapıldığı dönemde yazılmıştır. Bir tarafta hüznün, korku ve ümitsizlik diğer tarafta ise Kurtuluş Mücadelesiyle kazanılan zafer ve sevinç. İşte bu marş ,bu manzume yaşanılanın hikayesi olmuştur. (Okay, 1990)Türk Cumhuriyetleri şairleri Milli Edebiyatımızdan çok etkilenmiş hatta birçok şairimizi de örnek almışlardır. (Cevad, 2010)Bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerimiz ait oldukları milletlerinin aynası olan milli marşlarını şükür ve dua ile yazmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Marşı: İstiklal Marşımız TBMM ‘nin 12 Mart 1921 tarihinde bütün vekillerin katılımıyla kabul edilir. Kabul edilen milli marş, Ceride-i Resmiye gazetesinin yedinci sayısında yayınlanır. (Karanlıktagezer, 1986) Türkiye Cumhuriyeti’nin milli marşı çok kültürlülüğün göstergesi olarak Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve tek kelimede olsa Fransızca kelimelerinden oluşmuştur. Kırk iki mısradır, aruz vezniyle yazılmıştır. (Karanlıktagezer, 1986, s. 56) Marşın bestesi için birçok seçenek sunulmuştur. Ancak tam seçimi yapılmadığı için değişik illerde değişik bestelerde söylenmeye başlamıştır. Bu karışıklığı gidermek için Maarif Kongresi 1924’te Ali Rıza Çığatay’ın

bestesini kabul eder ve 1930'a kadar bu beste kullanılır. 1930'dan sonra ve günümüzde de Zeki Üngör'ün bestesiyle İstiklal Marşımız söylenmektedir.

2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİLLİ ŞAİRİ MEHMET AKİF ERSOY:

Millî Mücadele, bütün Türk milletinin bağımsızlık mücadelesiydi. Hem asker hem de sivil bu mücadelenin içindeydi. Çünkü şartlar çetin, düşmanın cephesi çoktu. Sivil, asker, milletvekili, devlet memurları, din adamları, tüccarlar, çiftçiler, aydınlar bu birlikteliğin simgesi, gücün tek sesi olmuşlardı. Bu isimlerden her biri milli mücadelede canla başla çalışmıştı. Ancak içlerinden bazıları sadece vatan için yaşamış bağımsızlık için nefes almıştır. Hayalini değil yaşadıklarını anlatan, samimiyetiyle toplumun sıkıntılarını içine çekiveren, mısralarıyla milleti duyup onunla yaşayan şairimiz Mehmet Âkif Ersoy düşünceleri ve inançlarıyla milli mücadelede büyük güç olmuştur.

M. Akif milletin bu zor zamanlarında bir taraftan memuriyet yapıyor diğer taraftan ise İstanbul'da büyük camilerde vaazlar vererek halkı mücadele için bilinçlendiriyordu. Osmanlı devletinin son yüzyılda yaşadığı olaylar, millet ve devlet olarak hep aleyhimize cereyan etmekteydi. Girdiği savaşları kaybediyor, her bakımdan bir çözülme ve çöküntü içerisine giriyordu. Azınlıkların isyanları içte de huzur ve düzeni bozmuştu. Bu olaylar bütün kurumlarda yozlaşma ve bozulma meydana getirirken halkın ahlakı da aynı durumu yaşamaktaydı. Özellikle tefrika ve nifak o gün için en ciddi problem durumundaydı. Özellikle Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile Osmanlı devleti tarihinin en ağır yenilgisini yaşadı. Rumeli topraklarını terk etti. Böylece I. Dünya savaşına giden talihsiz süreç başlamış oldu. Akif Sırat-i Müstakim dergisinin baş yazarı olarak da yazdığı makaleler ve şiirlerle halkı bilinçlendirmeye çalışıyordu. İstanbul'da bulunduğu yıllarda camilerde vaaz vererek halkı milli birlik ve beraberlik için bilgilendiriyordu. Mehmet Akif artık Anadolu'ya geçip Kuva-i Milliye'ye girmek istiyordu. Osmanlı hükümetinde yer aldığı Darul u Hikme baş katipliğinden tutuklanmayı göze alarak ayrılıp dergideki arkadaşı Eşref Edip ile Balıkesir'e yola çıktılar. (Özçelik, 2014)

O yıllarda vatanına, milletine ve imanına büyük bir saldırı başlamıştı. Sadece kendi topraklarında değil bütün topraklardaki Müslümanlar acı içindeydi. Batı yani Haçlı dünyasının karşısında duran Osmanlının zayıflamasıyla İslam dünyası hak ettiği yerde duramamıştı. Akif, Müslüman toplumunu uyandırmak, manevi ve milli birliği sağlamak için harekete geçer. İnancı, imanı, camiye Türk şiirine kazandırarak çizdiği yolda ilerler.

Balıkesir Zağanos Paşa camiiinde bir Cuma namazı sonrasında ünlü vaazını verir.. Bu konuşmanın özeti 12 Şubat 1918'de Sebilürreşat dergisinde basılarak durumdan herkes haberdar edilir. Bu vaaz, onun Millî kurtuluş yolunda Anadolu'daki ilk adımı olur..Elindeki kalemiyle bilgisini birleştirip İngilizlerin yaptıklarını Anadolu halkıyla paylaşır. Ayrıca İngiliz ordusu içindeki Müslüman askerler kaçıp İstanbul'da saklanınca Akif onlara da destek olur. (Erişgil, 2017) Eşref Edib'e :”Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lâzım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar, mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarehanenin işlerini derle, topla. Sebilürreşad klişesini al, arkamdan gel. Şeyhülislâmlıktakilerle de temas et. Milli Hareket aleyhine bir faaliyette bulunmasınlar.” (Özçelik, 2014) diyerek hazırlıklara başlanır.

Mehmet Âkif, 1920 yılının 10 Nisan'ında İstanbul'dan ayrılır. Yola çıktığında kesesinde 36 kuruş bulunmaktadır. (Çantay, 2020). Mehmet Akif ve beraberindekiler, Ankara'ya ulaştıklarında sevinçle karşılanırlar. (Doğan, 2009) Akif yazdığı tüm şiirlerde devrinin gerçeğini belki de resmini çizmeye çalışmıştır. Çünkü şiir de manzume de hikaye de hep toplumu anlatmalıdır. O gördüklerini, yaşadıklarını anlatırken Akif değil de sanki millet yazar. İşte savaş kazanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına çok az bir süre kalmıştır. Bu kutsal mücadelenin marşını yani İstiklâl Marşı'nı yazmak şahsiyet mücadelesinin şairi olan Âkif'e nasip olmuştur.

3.TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİLLÎ MARŞINDA VATAN VE HÜRRİYET:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan şühedâ!

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ. (Durmaz, 2014)

Akif mısralarında vatanın, insanoğlu için ne anlama geldiğini hissettirmeye çalışıyor. Bir insanın sahip olduğu en değerli varlığı canıdır. Bu güzel olan vatan için, canını vermeyecek bir Türk evladının olmayacağını mısralarında dile getiriyor. Dörtlünün son iki mısrası bir duadır. Bu dua, ahiretle ilgili olmaktan çok, dünyayla ilgilidir.

Mehmet Akif, vatani için: “Şu, cennet gibi yurttan yaşayan insanın canını almaya Azrail bile kıyamaz!”. (Sander, 1936) demiştir. Gerçekten de manevi olarak beslenen kaynak vatan sevgisi ve bu sevgiyle aşılana ruhtur. Bu ruh varsa şehadet de vardır. Mehmet Âkif, vatan ve millet için mücadele etmeyi, gerekirse bu mücadeleyi canıyla ödemeyi kaçınılmaz görmektedir. Birçok ayette önemine vurgu yapılan şehitlik kavramı İslamiyet açısından en yüksek makamlardan biridir. Kur’an-ı Kerim’de otuz beş kez tekil ve yirmi kez çoğul olarak kullanılan şehit kelimesi “genellikle tanıklık yapma manasında kullanılırken bazen Allah’ın iradesine uygun yaşayan kâmil insan ve örnek şahsiyet olma anlamında bazen de esma-i hüsnadan biri olarak geçmektedir.” (Can, 2015) .Allah’ın ayetle iltifatta bulunduğu şehit, milli şiirimizde de Akif’ in kalemiyle yüceltilmiştir.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:

Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyet;

Hakk’ıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl.

Son mısralarda da her şeyin temsilcisi bayrağa seslenilir. Güç Hak’tan doğar, haklılığın üstünde bir kuvvet yoktur. (Bilgin, 2012) Dalgalanan bayrak hür olan milletimin simgesidir. Marşın ikinci kıtasındaki : ““Ey nazlı hilâl! Kurban olayım, çehreni çatma. Kahraman ırkıma bir gül!” istekleri marşın son kıtasında hürriyetle son bulmuştur, zafer kazanılmıştır. Toprak HÜRDÜR, bayrak HÜRDÜR, gelecek HÜRDÜR.

Yurdumuzda sivil halkın korunmasına ilişkin önlemlerin başlangıç tarihi 1928 olup, bu yılda "Cephe Gerisinin Havaya Karşı Müdafaa, Muhafazası" adı altında bir Talimname çıkarılmıştır. Bundan sonra çeşitli idari düzenlemelerle yürütülen hizmetler 1938 yılından itibaren 3502 sayılı PASİF KORUNMA KANUNU ile yerine getirilmeye çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında kullanılan uçakların ve silah menzillerinin cephe gerisine kadar uzanması nedeniyle bu savaşta sivillerin gördüğü zayıat ve ekonomik tesislerin uğradığı hasarlar dikkate alınarak, Türkiye'nin 1952 yılında NATO üyeliğine kabulünden sonra, 1958 yılında çıkarılan ve 28 Şubat 1959 tarihinde yürürlüğe konulan 7126 sayılı "Sivil Müdafaa Kanunu" nun adı daha sonra 586 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Sivil Savunma Kanunu" olarak değiştirilmiştir.

3 Nisan 1920’ de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılır. 1920 yazı içinde ülke topraklarının büyük bir bölümü işgal altındadır. Ankara, düzenli bir ordu kurma çalışması içindedir. İstanbul Hükümeti, Mondros Ateşkes hükümleri gereğince orduyu terhis etmiştir. Yeni bir ordu kurma çalışmalarında ise sayısız güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Meclis hükümeti yeni bir ordu kurarken bu orduyu ayakta tutacak, ona moral verecek güçleri de harekete geçirme çabasıdır. Yayınlanan gazeteler halkı işgal güçlerine karşı direnmeye, birlik olmaya, cesaret vermeye uğraşmaktadırlar. Gazete ve dergilerden önemli miktarları hükümet tarafından satın alınarak cephelere yönlendirilmekte, mitingler düzenlemekte ve camilerde vaazlar verilmektedir. İstiklal Marşı da halkın ve ordunun moral gücünü yükselteceği düşünülerek gündeme getirilmiştir.

4.GAZETELERDE İSE İSTİKLAL MARŞI YARIŞMASI ŞÖYLE DUYURULUR:

“Şairlerimizin dikkatine:

Milletimizin dâhili ve harici İstiklal uğruna girişmiş olduğu mücadeleyi ifade ve terennüm için bir İstiklal Marşı. Umur-u Maarif Vekili Celile’since müsabakaya vazedilmiştir. İş bu müsabaka, 23 Kanun-u evvel sene 36 tarihine kadar olup bir heyeti edebiye tarafından, gönderilen eserler arasından intihap edilecektir ve kabul edilen eserin güftesi için beş yüz lira mükâfat verilecektir.

Ve yine lâakal beş yüz lira tahsis edilecek olan beste için bilahare ayrıca bir müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara’ da Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine yapılacaktır.”

Son şiir gönderme tarihi olan 23 Aralık 1920’den sonra Eğitim Bakanlığı güfteleri incelemiş, ancak içlerinde İstiklal Marşı olabilecek bir eser bulamamıştır. Bakan Hamdullah Suphi, Mehmet Akif’in marşa ödül koyulması nedeniyle katılmadığını öğrenince şaire yazdığı mektupta ödül konusunun uygun bir şekilde çözümlenebileceğini ve yarışmaya katılmasını belirtir:

"Pek aziz ve muhterem efendim;

İstiklâl Marşı için açılan müsabakaya, iştirak buyurmamalarındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zat-ı üstada nelerinin matlup şiiri vücuda getirmeleri, maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır. Asil endişenizin icap ettirdiği ne varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehyîç [heyecanlanma] vasıtasından mahrum bırakmamanızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetimi arz ve tekrar eylerim efendim."

Mehmet Akif, Büyük Millet Meclisinde Burdur Milletvekilidir. İlk şiirlerini okul sıralarında kaleme alan Akif, meşrutiyet ilân edilince de İttihat ve Terakki Partisine girer. Birkaç ay sonra da Darülfünun edebiyat müderrisliğine getirilir.

Akif 1908’ de açılan fikir ve sanat hareketinin içinde yer alarak daha önceleri yayımlayamadığı şiirleri Sebilürreşat’ta yayınlamaya başlar. İstiklal marşını yazdığı sıralarda altıncı kitabı olan “ Asım” üzerinde çalışmaktadır.

Şiirlerinde, imparatorluğun kaybettiği topraklar için gözyaşı döken Akif, milleti birleşmeye, hayasız saldırılara karşı koymaya çağırır.

Milli Marşı’mız Hacettepe’de yazıldı

1920 yılı Ocak ayında Mehmet Akif, Kuvayi Milliye’nin Ege’deki merkezlerinden Balıkesir’e gider. Akif burada halktan aradaki ayrılık nedenlerini kaldırmalarını, düşmana karşı birleşilmesini isteyip, halkı yurt savunmasına çağırır.

Kurtuluş Savaşı sürerken Akif Kastamonu camilerinde yaptığı konuşmalarda Müslümanların birliğe, düşmana karşı savaşılmaya ve mücadeleye çağırır. Bu konuşmaların yayımlandığı dergi ve gazeteler Anadolu’ nun bütün illerinde, sancaklar ve kazalardaki idarecilerle toplantı yerlerinde okutturulur.

Kitaplar, broşürler şeklinde yeniden basılarak cephelere, köylere dağıtılır.

24 Aralık 1920’de Kastamonu’ dan Ankara’ ya gelen Mehmet Akif ve Eşref Edip, Mustafa Kemal tarafından davet edilirler. İstasyondaki çalışma yerinde bir saat kadar süren bir görüşmeden sonra Mustafa Kemal şöyle der:

“Kastamonu’daki vatan pervane mesainizden çok memnun oldum. Sevr Muahedesi’ nin memleket için ne kadar feci bir idam hükmü olduğunu Sebilürreşat kadar hiçbir gazete memlekete neşretmedi. Manevi cephemizin kuvvetlenmesine Sebilürreşat’ ın büyük hizmeti oldu. İkinize de bilhassa teşekkür ederim.

Aralık 1920 sonlarına doğru Ankara’ya gelen Akif eğitim bakanı Hamdullah Suphi ‘ nin 5 şubat 1921 tarihli mektubuyla aldığı İstiklal Marşı siparişi için şimdilerde müze olan Hacettepe’ nin arkasındaki Tacettin Dergahındaki odasına çekilerek marşı yazmaya başladılar.

1921’de kabul edilir

İstiklal Marşı 17 Şubat 1921 tarihinde Hâkimiyeti Milliye Sebilürreşat’ta yayınlanır. Açık Söz gazetesi ise marşı süslü bir çerçeve içinde birinci sayfaya koyarken şu açıklamayı yapar: “Her mısradaki Türk ve İslam ruhunun ulvi mübarek hisleri titreyen bu abide-i sanatı, kemal-i hürmet ve mübalata (övünçle) derç ediyoruz.”

İlk yayınından 12 gün sonra da Konya’ da Öğüt gazetesinde yer alan İstiklal Marşına karşı Anadolu gazetelerinin olumlu bir yaklaşım içinde oldukları görülmektedir. İstiklal Marşı 12 Mart 1921 günü kabul edilir.

Paltosu olmayan Akif, kazandığı beş yüz liralık ödülü yoksul kadın ve çocuklarına iş öğretmek yoksulluklarına son vermek için kurulan “Darülmesai “ ye bağışlar.

5.SİVİL SAVUNMA KAVRAMININ DOĞUŞU

Tabiatın var oluşundan bu yana her canlı, çeşitli tehlikelere karşı kendisini, yakınlarını, sevdiklerini, barındığı yuvasını, üzerinde yaşadığı toprağını, yaşam için gerekli olan her şeyini savuna gelmiştir.

İlk gününden bu yana insanoğlu; tabiat olaylarından, vahşi hayvanların tehlikelerinden, düşmanlarının saldırılarından korunabilmek için, barınaklarını gerektiğinde bir gölün üzerine kurmuşlar, mağaralarda barınmışlar, zamanla yüksek tepeler üzerinde şatolar ve kaleler inşa ederek, kendilerini korumaya çalışmışlardır.

İnsanlar ve toplumlar arasındaki çatışmaların, ilk insanların ortaya çıkışı ile başladığı ve en ilkel koşullardan günümüzün en modern imkanlarına kadar her türlü vasıtayı kullanarak geliştiği ve asla son bulmadığı ve bulmayacağı bilinmektedir.

Toplumların bünyeleri değiştikçe istek ve ihtiyaçları artmış, dolayısıyla kişiler ve toplumlar arasındaki anlaşmazlıklar meydana gelmiş, bunların çözümü için de çoğu kez savaşımlara başvurulmuştur. Savaşlar, insanların kendi kendilerine yol açtıkları en büyük felaketlerden biridir. Daima çok büyük acılara, sıkıntılara ve zararlara sebep olmasına ve tüm insanların bunu bilmesine rağmen maalesef savaşlar devam etmektedir. Norveç İlimler Akademisinde yapılan bir araştırmaya göre; İnsanlar M.Ö. 3600 yılından bu yana 14 bin defadan fazla savaşmışlardır. Bu savaşlarda 4 milyara yakın insan hayatını kaybetmiştir. Yine bu savaşlardaki maddi zarar; dünyayı ekvator üzerinde çevreleyen 10 m. yüksekliğinde, 156 m. genişliğinde altın madeninden yapılacak bir duvarın maddi değerine eşittir. Bu dönem boyunca, dünyamız, sadece 292 yıl sulh ve sükun içinde yaşamını sürdürmüştür.

Savaş kazanabilmek için; önceleri üstünlüklerini kişisel güçleriyle sağlayan insanlar, daha sonraları zeka ve becerilerini de kullanarak savaş araç ve gereçlerini devamlı geliştirmişlerdir.

Bu gelişme dünya devletlerini adeta bir silahlanma yarışına götürmüştür.

XX. yüzyılın başından bu yana milletler arasında yapılan silahlanma yarışı, dünyamızı bir barut fıçısı haline getirmiştir. Bunun sonucunda, insanlar, I. ve II. Dünya Savaşları ile yüz yüze gelmişlerdir.

• 1914-1918 (4 Yıl 3 Ay) I. DÜNYA SAVAŞINDA; 9.5 milyon insan ölmüş, bunların

%5’i sivil, %95’i askerdir.

• 1939-1945 (5 Yıl 8 Ay) II. DÜNYA SAVAŞINDA; 52 milyon insan ölmüş, bunların % 48’i sivil, % 52’si askerdir.

• 1950-1952 (2 Yıl 6 Ay) KORE SAVAŞINDA; 9.2 milyon insan ölmüş , bunların %84'ü sivil, % 16'sı askerdir.

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, günümüze gelindikçe savaşlarda ölen insanların büyük bir çoğunluğunu sivil halk teşkil etmektedir.

Günümüzde ya da gelecekte çıkacak savaşların en belirgin özelliği bu savaşların, topyekûn ya da ulusal savaşlar oluşlarıdır. Topyekûn savaşlarda amaç düşmanın savaş gücünü kırmak, yok etmektir. Savaş gücü de genellikle insan gücü ve endüstriyel güçten oluşur.

Bu nedenle düşman, savaş gücünü kırmak için bu güçleri oluşturan kaynaklara yönelir. Yani sivil halkı ve bu halk tarafından çalıştırılan özel veya kamuya ait kurumlar ile endüstriyel kuruluşları hedef alır. Böylece silahlı kuvvetleri hem savaş gücü desteğinden, hem de uğrunda çarpıştığı kavramlardan yoksun bırakmaya uğraşır. Gerçekten de, sivil halkı olmayan bir ordunun savaşması mümkün değildir ve böyle bir durumda çarpışmak, savaşmak da anlamsızdır.

Düşman, savaştığı ülkelerin savaş gücünü kırmak için elinde bulunan tüm silahları, bunlardan birini ya da birkaçını, belli bir ya da birkaç sonucu elde etmek için bir arada kullanabilir.

• 6 Ağustos 1945 te Japonya'nın Hiroşima kentine atılan 20 kilotonluk bir atom bombası:

300.000 nüfustan;

78.000 kışının ölümüne,

84.000 kişinin yaralanmasına,

60.000 evin tamamen ya da kısmen yıkılmasına,

Böylece on binlerce insanın evsiz kalmasına neden olmuştur.

• 9 Ağustos 1945'te Nagazaki kentine atılan 20 kilotonluk bir atom bombası:

87.000 nüfustan;

27.000 kişinin ölümüne,

41.000 kişinin yaralanmasına,

Binlerce insanın evsiz kalmasına neden olmuştur.

Halen dünyada 50.000 atom başlığı olduğu sanılmaktadır. Bu korkunç gerçekler ışığında

Ülkeler Sivil halkın korunması sivil halkın korunması için teşkilat kurma zorunluluğu duymuş ve Sivil Savunmanın kurumlaşmasını sağlamışlardır.

Günümüz savaşlarının korkunç görünümüne, doğal afetlerin büyük yıkıntılara, yangınların

kasıp kavurmalarına rağmen; can ve mal kaybını en az düzeye indirmek, daha barıştan itibaren, bu tehlikelere karşı önlemleri aldırarak ve gerektiğinde uygulatacak bir teşkilatın kurulması ile mümkündür. Bu teşkilat sivil savunma teşkilatıdır. Milletleri oluşturan en önemli unsur insandır. İnsan hayatını ve malını korumak çok önemli bir görevdir. Sivil Savunma bu görevin nasıl ifa edileceğini öğreten ve planlayan bir teşkilattır. Doğal afetlere karşı halkın korunması konusunda, öteden beri bir takım önlemler alınıp uygulanmışsa da bu önlemler, örgütsel ve yasal dayanaklardan yoksundu. Birinci Dünya savaşına kadar, özellikle halkın, savaşın tehlikelerine karşı korunması için hiçbir girişimde bulunulmadığı, buna ihtiyaç da duyulmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, savaş silahlarının cephe gerilerine uzanacak menzile ve toptan yok etme gücüne erişememiş olmasıdır. Birinci Dünya savaşının ardından gelen yıllarda ülkelerin birçoğunda pasif korunma adı altında, halkın türlü tehlikelerden korunmasını amaçlayan önlemler getirilmiş ve örgütler kurulmuştur.

Teknolojik gelişmeler, savaş doktrinlerinde değişmelere neden olunca, buna paralel olarak pasif korunma örgütü de, değişen koşulların doğuracağı sonuçları karşılayacak biçimde değiştirilip geliştirilmiştir. II. Dünya Savaşında; savaşların, cephelerden çok cephe gerilerini tehdit etmiş olması,

askerden çok sivil halkın ölmesi, bundan sonra çıkabilecek savaşların da böyle süreceği düşüncesi devletleri, sadece pasif korunma önlem ve örgütünün halkı koruyamayacağı sonucuna götürmüş, Sivil Savunma bu sonuçtan çıkmıştır.

Avrupa ülkelerinin çoğunda Sivil Savunma II. Dünya savaşı sırasında, savaşın içinde kurulmuş, gerçek bir deneyimden geçmiş, yararını kanıtlamış bir örgüttür.

Avrupa ülkelerinin çoğunda sivil savunma II. Dünya savaşı sırasında, savaşın içinde kurulmuş, gerçek bir deneyimden geçmiş, yararını kanıtlamış bir örgüttür. Sivil savunma, savaşın ardından gelen yıllarda da, savaş teknolojisindeki ilerlemelere uygun bir gelişme göstermiştir. İlk kez bu savaşta halka karşı kullanılan atom silahları bundan sonra daha büyük bir gelişme göstermiş termonükleer silahlar imal edilerek savaş alanında kullanılabilecek duruma getirilmiştir. Kısaca nükleer silahlar diye adlandırılan bu silahlar ile biyolojik ve kimyasal silahlar da sivil savunmanın önemini daha çok artırmıştır.

Bugün sivil savunmanın önemini benimsemiş tüm dünya ülkeleri, sivil savunma örgütlerine bütçelerinden küçümsenemeyecek kaynaklar ayırmaktadırlar.

6. GÜNÜMÜZDE İNSANOĞLU'NU SAVAŞTA VE BARIŞTA TEHDİT EDEN TEHLİKELER

a) Düşman Taarruzları,

b) Doğal (Tabii) Afetler,

- Deprem,
- Su Baskını,
- Toprak Kayması (Heyelan),
- Kaya Düşmesi,
- Çığ,
- Kuraklık,
- Fırtına - Kasırga - Tayfun,
- Volkan Patlaması,
- Hava – Su - Çevre Kirlenmesi,
- Sınai Kazalar,
- Ulaşım(Kara, Demir, Hava, Deniz Yolları) Kazaları.
- Tsunami (Deprem Sonrası Oluşan Dev Dalgalar.)

c) Büyük Yangınlar (URL-1.)

7. SİVİL SAVUNMANIN TANIMI

Sivil Savunma, düşman saldırılarına karşı halkın can ve mal kaybının en az seviyeye indirilmesi, hayati önem taşıyan her türlü resmi ve özel tesis ve kuruluşların korunması ve faaliyetlerinin devamını sağlayacak iyileştirmenin yapılması, savunma gayretlerinin halk tarafından en yüksek seviyede desteklenmesi ve halkın moralini yüksek tutmak için alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri ihtiva eder.

8. SİVİL SAVUNMA TARİHÇESİ

Ülkemizdeki Sivil Savunma Hizmetleri, ilk olarak 1928 yılında yürürlüğe konulan “Cephe Gerisinin Havaya Karşı Müdafaa Ve Muhafazası Talimnamesi” ile düzenlenmiştir. 1938 yılında 3502 sayılı “Pasif

Korunma Kanunu” yürürlüğe konulmuş, illerde seferberlik müdürlükleri kurularak sivil savunma hizmetleri yürütülmüştür. 1958 yılında çıkarılan ve 28

Şubat 1959 tarihinde yürürlüğe konulan 7126 sayılı “Sivil Müdafaa Kanunu”nun adı daha sonra 586 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Sivil Savunma Kanunu” olarak değiştirilmiştir.

29/05/2009 tarihinde 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve

Görevleri Hakkında Kanun’un 17/06/2009 tarihinde resmi gazetede yayınlanmasıyla Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ile il/ilçe sivil savunma müdürlükleri kaldırılmıştır.

2/7/2018 tarihinde 703 sayılı KHK’nin 62 nci maddesiyle Bu Kanunun Adı “Afet ve Acil

Durum Yönetimi Başkanlığı ile ilgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun” şeklinde değiştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı’na bağlı olarak Afet ve Acil Durum

Yönetimi Başkanlığı ile il afet ve acil durum müdürlükleri kurulmuştur. Sivil savunma hizmetleri Başkanlık bünyesinde bulunan Sivil Savunma Dairesi Başkanlığı ve il afet ve acil durum müdürlüklerince yürütülmektedir.

9.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Milli marşlar bir milletin nasıl bir mücadeleden çıktığını gösteren belgelerdir. Eğer millet bağımsızlık için çok acılar çektiyse milletin mağrur, mücadelecı tavrını gösteren, halkı harekete geçiren üsluplarla milli marşın yazıldığını görürüz. Eğer ülkeler barış dönemindeyse temalar zenginliği, mutluluğu konu alır. Türk Cumhuriyetleri Marşları ise milletin zor mücadelesinin kazandığı taraftaki mısraları olmuştur. Şairlerimiz yaşanmışlıkları, var olan halkın duygularını soyut ifadeden ayırıp somutlaştırmışlar; manevi değerlerimizi, bağımsızlık ve vatan sevgisini sonraki nesillere aktarılmasını kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Ancak bir gerçek vardır ki hiçbir marş Akif’in milli şiirimize verdiği o destansı gerçekliliği verememiştir. Çünkü İstiklal Marşında konuşan Akif değil millettir. Ayrıca İstiklal Marşın’daki her sözcükte anlamın derinliklerinde Kur’an ayetlerinin göz izini hissederiz. Bu his hem şiire hem de marşa nüfuz eder. Sezai Karakoç Akif için ;” Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani tam bir Doğu İslamlığının, Batı İslamlığının ve Merkez İslamlığının bir sentezi bir çocuktur” derken onu Türk dünyasına bağlayan tarafını kelimelerle göstermiştir. Milletimizin kurtuluş ve bağımsızlık adına verdiği Millî Mücadele’nin ruhunu yansıtan İstiklâl Marşı, Türk Cumhuriyetleri’nin milli şiirlerinin de ruhunu çizmiştir. Türk dünyası da bağımsızlıklarının sembollerine bir yenisini daha eklemiştir. İnsanoğlu bazen zamanın getireceklerini beklemek zorunda kalır. İstanbul’un fethi için kişiliği ve manevi zenginliğiyle dört dörtlük olan Fatih Sultan Mehmet beklenmiş; Milli Mücadele’nin akışını hızlandıracak, askerlere esaslı bir güç verecek “İstiklal Marşını” “da mısraya dökcek Akif özelemlerle dualarda istenmiştir.

KAYNAKLAR

1.TÜRK CUMHURİYETLERİ MARŞLARININ VE İSTİKLAL MARŞIMIZIN ANLAMSAL BENZERLİKLERİ *Filiz CANGÜR'- Ali Telli²

MEHMED AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK OLMAK
BEİNG A CHILD İN MEHMED AKİF ERSOY'S POEMS

Metin ELKATMIŞ

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, ORCID ID:0000-0002-6132-8865

ÖZET

Nelson Mandela'nın yerinde tespiti ve deyişiyle "bir toplumun asıl ruhunu en iyi gösteren şey o toplumda çocuklara nasıl davranıldığıdır". Bu cümle, bir toplumda çocuğa biçilen değer esasta kendine biçtiği değer olduğunu göstermesi bakımından kayda değer niteliktedir. Üstelik toplumun içresinde bulunduğu ruh halini, ahlak dokusunu ve koordinatlarını da gösteren bir mesaj içermektedir.

İstiklal marşımızın şairi olarak Mehmed Akif Ersoy kuşkusuz Türk Edebiyatının da en güçlü şairlerinden birisidir. Şiirlerine konu olan vatan, bayrak, millet ve kahramanlık teması yaşadığı dönemin zor koşullarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ne var ki onun şair ruhu, tüm zor koşullara karşın çocukları da konu olan şiir yazmasına engel olamamıştır. Çocuklar için, çocukların anlayacağı ve seveceği türde şiir yazmak zor ve zahmetli bir iştir. Zira şiirin kendisi doğası gereği zor ve özel bir anlatım türüdür. Çocuk ve şiiri aynı potada buluşturmak çocuk ve çocukluğun edebi açıdan görünümüne ve tanınmasına hizmet edecektir.

Bu çalışmanın amacı da Mehmed Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserinde çocuk temasını nasıl ve ne şekilde ele aldığını betimlemektir. Bu kapsamda araştırma nitel bir özellik taşımaktadır. Araştırmaya esas teşkil eden veriler, şairin "Safahat" adlı eserinin taranması ile elde edilecektir. Konuyla ilgili ulusal ve uluslararası kaynaklar doküman analizi tekniği ile incelenecektir. Elde edilen bulgular tartışılarak konu açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Akif Ersoy, safahat, şiir, çocuk.

ABSTRACT

In Nelson Mandela's good determination and his saying "What shows the true spirit of a society best is how children are treated in that society". This sentence is noteworthy in that it shows that the value appraised to the child in a society is the value it assigns itself. Moreover, it contains a message showing the mood, moral fabric and coordinates of the society. As the poet of our national anthem, Mehmed Akif Ersoy is undoubtedly one of the most powerful poets of Turkish Literature. The theme of homeland, flag, nation and heroism, which is the subject of his poems, is striking in terms of showing the difficult conditions of the period he lived. However, his poet spirit could not prevent him from writing poetry, which was the subject of his children, despite all the difficult conditions. For children, writing a kind of poetry that children will understand and love is a difficult and laborious task. Because poetry itself is a difficult and special type of expression. Bringing the child and poetry together will serve the literary appearance and recognition of the child and childhood.

The aim of this study is to describe how and in what way Mehmed Akif Ersoy handles the theme of children in his work "Safahat". In this context, the research has a qualitative feature. The data that form the basis of the research will be obtained by scanning the poet's work named "Safahat". National and international sources related to the subject will be examined using document analysis technique. The subject will be tried to be explained by discussing the findings.

Keywords: Mehmed Akif Ersoy, Safahat, poem, child

GİRİŞ

"Kim demiş ki çocuk, küçük bir şeydir? Bir çocuk belki, en büyük şeydir! dizeleri mensubu olduğumuz toplumun çocuğa bakışının koordinatlarını çizer niteliktedir. Şair-i azam Abdülhak Hamit Tarhan'a ait olan bu dizelerde ki vurgu çocuğun, insanlığın geleceğini sembolize etmesi açısından taşıdığı potansiyele dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle çocuğa verilecek her türlü emek, çaba ve değer sadece bireyin şahsında bir gelişmeye karşılık gelmez. Hayat yolculuğunda kat edeceği mesafeye paralel olarak aile, toplum, çevre ve nihayetinde tüm insanlığa etki yapma potansiyeline sahiptir. Bu itibarla çocuğun kendisi küçük sahip olduğu potansiyel büyüktür.

Çocuk ve şiir konusuna geçmeden önce çocuk ve çocukluk kavramlarının açıklanması çocuk ve edebiyat arasındaki ilişkinin bütüncül olarak görülmesini sağlaması bakımından önemli görülmektedir. Zira çocuğun kim olduğu, çocukluğun ne zaman başlayıp ne zaman bittiği konusu tartışmalı bir alan olarak durmaktadır. Bağlantılı olarak çocuğun üst bir dil alanı olan şiir ile ilişkisini anlamakta güçleşmektedir.

Bu çalışmada, Mehmed Akif Ersoy'un Safahatında birinci kitap olan ve manzum hikaye tarzında yazdığı Dirvas, Fatih Camii, Hürriyet, Amin Alayı, Bayram, Küfe, Bebek, Selma ve Mezarlık isimli şiirlerinde çocuk ve çocuklukla ilgili imgeler ortaya konarak özelde şairin genelde ise dönemin ve toplumun çocuğa bakışı, ona biçtiği rol ve değere ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda konu; 1) Kavramsal ve Tarihsel Bağlamı İçinde Çocuk ve Çocukluk, 2) Mehmed Akif Ersoy'un şiirlerinde çocuk imgeleri olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

1. Kavramsal ve Tarihsel Bağlamı İçinde Çocuk ve Çocukluk

İnsan hayatı genel bir yaklaşımla çocukluk, gençlik ve yaşlılık olarak kategorize edilmektedir. Her dönem kendine özgüdür ve birbiriyle irtibatlı olarak gelişir. Ne var ki çocukluk çağı insan için son derece kritik bir dönemi içerir.

Türk Dil Kurumu (1998) sözlüğünde "*küçük yaştaki erkek veya kız*", "*soy bakımından oğul veya kız evlat*" ve "*bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak*" olarak anlam yüklenen çocuk genel olarak insan yavrusu, evlat, uşak, bala, bebek gibi anlamlara karşılık gelmektedir (Aydemir, 2018). Demirci (2016) ise çocuk kelimesinin civciv, cücük ve cüce gibi sözcüklerle olan ses ve mana benzerliğine dikkat çekerek sözcüğün temelde küçüklük bildiren yavru anlamına geldiğini söyler. Postman da (1995) çocuk kavramını doğal ve önü alınamayan, dünyanın her köşesinde aynılık gösteren zorunlu ve özel bir dönem olarak tarif etmektedir. James (2001) ise çocuğu, hayat çizgisinin temel bir boyutu olarak görmekte ve onu fiziksel ve gelişimsel örüntülerce karakterize edilmiş bir gelişim evresi olduğuna dikkat çekmektedir. Doğan (2000) ise doğumdan ergenliğe kadar süren hayat diliminde olan insan yavrusuna çocuk; çocuğun geçirdiği bu süreci de çocukluk olarak adlandırmaktadır. Söz konusu tanımlama da ise ikinci bir kavram ortaya çıkmaktadır ki o da çocukluk. Çocuk, somut bir gerçeği, hayatın doğal bir sürecini ifade ederken çocukluk sosyo-kültürel bir kavram olarak içinde yaşadığı norm ve değerlerden beslenen sosyal, kültürel ve ekonomik koşullardan etkilenen çok boyutlu bir kavramdır.

Çocuk, biyolojik özellikleri itibarıyla tüm dünyada ortak bir bakışı yansıtırken çocukluk, tarihsel ve kültürel bir inşadır. Çocukluk çağlar boyunca değişime uğramış ve toplumdan topluma farklılık göstermiştir (Ercan, 2014). Çocukluğun bebeklik gibi biyolojik (dolayısıyla evrensel) bir kategori olmayıp toplumsal bir tasavvur olduğu tezinden yola çıkan Aries ise, çocukluk düşüncesinin de tarihin belli bir noktasında toplumsal koşulların sonucu olarak ortaya çıktığını savunmuştur (Atılğan ve Atılğan, 2009). Franklin'e göre de (1993) "çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır". Bu itibarla çocukluğun kendine özgü bir döneme yerleştirilmesi toplumsal anlamda çok daha geç bir dönemin ürünüdür (Doğan, 2000). Wynes'ten (2006) aktaran Onur (2007) ise bir yaşam dönemini ve bu dönemin özelliklerini kapsayan çocukluğu, çocukların doğasını ve toplumun diğer üyeleriyle ilişkilerini tanımlayan bir soyutlama, fikirler ya da kavramlar takımı olarak kabul edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Özetle denilebilir ki çocuk yaşamın belli bir evresini yansıtan biyolojik gelişim sürecini

ihativa ederken çocukluk sosyal, kültürel ve tarihsel bir gelişimi yansıtır. Ayrıca çocuğun tarihi insanlığın tarihi kadar kadim iken çocukluğun tarihi oldukça yeni sayılabilecek bir çalışma alanıdır.

1.1. Çocukluğun Tarihsel Serüveni

Yaşamın kas gücüne bağlı olduğu dönem ve toplumlar da çocukluk özel bir dönem olarak ya hiç kabul görmemiş ya da hızla geçiştirilen bir evre olarak kabul edilmiştir (Doğan, 2000). Bu nedenledir ki ilk medeniyetler çocukluğu yaşamın farklı ve özel bir kesiti olarak göremediği için bu evrenin bireyin yaşantısında oynadığı belirleyici rolü ıskalamışlardır. Öyle ki ilk medeniyetlerde çocuk; sağlığı, mutluluğu, geleceği önemsenen ve ilgilenilen bir konu değildi. Hatta toplumun bir üyesi olarak bile kabul edilmiyordu. Çocuk, anne baba için vakit alan bir uğraşı olarak görülüyordu (Doğan, 2000).

Antik çağdaki Yunan ve Roma uygarlıklarının çocuk imgesi, toplumun yasaları ve kültürü içinde eğitilmesi gereken itaakar “küçük yurttaş” imgesidir (Elkind, 1999; Şirin, 2019). Aileler, özellikle de babalar çocukları üzerinde sınırsız ve ölçsüz denilebilecek nitelikte geniş haklara sahiptir. Bu durum hem sosyal hayatın hem de hukuk alanının acı bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bu dönemde “Romalı bir baba, çocuğunu dilediği gibi cezalandırabiliyor, evden atabiliyor, terk edebiliyor, alıp satabiliyor, sakat bırakabiliyor, hatta öldürebiliyordu” (Doğan, 2000; Yörükoğlu, 1992). Benzer şekilde antik Yunanda da “babanın çocuk üzerinde velâyet hakkı vardı” (Akyüz, 2000). Ancak bu durum çocuğun ergin olacağı döneme kadar geçerliydi. Roma’da ise baba öldüğünde ya da çocuğu serbest bıraktığında; babanın çocuk üzerindeki hâkimiyeti son buluyordu.

Eski uygarlıkların tamamında olduğu gibi Antik Yunanda da kız ve erkek çocuklar arasında ayrımcılığının yapıldığı ve ailelerin daha çok erkek çocuk istediği bilinen bir gerçektir. Bu durumun en tipik örneğini Jenkins (1993), “*Eski Yunan’da hastalıklı ve engelli çocuklar ölüme terk edilirken, erkek çocuk doğduğunda evin kapısına zeytin dalından bir çelenk kız çocuk doğduğunda ise aynı yere bir yün çilesi asılırdı*” şeklinde ifade etmektedir. Daha da ilginç bu şekilde ki doğum duyurularının ancak çocukların eve ve aileye kabul edilip edilmeyeceklerine karar verildikten sonra yapılıyor olmasıdır. Bu kararlarda genellikle erkek çocuklar lehine alındığından aileye kabul edilmeyen kız çocukları çoğunlukla toplum hizmeti için kurulan yerlere verilmekteydi. Diğer taraftan istenmeyen ya da hasta doğan bebeklerinde ölüme terk edilmesi gibi azda olsa bugünde varlığını sürdüren bir davranış söz konusudur (Golden, 2004; Akt. Karadoğan, 2019). Yine erkek çocuklar için tanınan birtakım haklar varken kız çocukları bu haklardan yoksun bırakılmıştır. Örneğin Sokrates, erkek çocuklarını kız çocuklardan daha üstün kabul ettiği için sadece erkek çocuklara felsefe dersi vermeyi uygun görmüştür. Platon ise ontolojik varoluştaki farklılığı esas alarak, erkek çocukların kızlardan daha mükemmel biçimde yaratılmış olduğunu ileri sürmüş ve erkeklere devleti, kızlara ise evi yönetmek gibi toplumsal rol ve görev tanımlamasına gitmiştir (Şirin, 2019; Doğan, 2000; Kılbaş, 2000).

İslamiyet öncesi Arap toplumlarında da aile reisi mutlak gücün sahibidir. Arap aile reisleri de çocuklarını öldürebilir, özellikle kız çocuklarını satabilir, evden atabilirdi. Daha da ötesi kız çocuklarının diri diri gömülmesi dönemin en acı uygulamasıdır. Cahiliye Arapları içinde kız çocuklarının doğum haberi onlar için utanç, üzüntü ve keder manasına geliyordu. Bir kişiye “Kız çocuğun oldu.” dendiğinde, utancından ne yapacağını ve insanlardan nasıl saklanacağını bilemezdi. Buna karşın erkek çocuklarının çokluğu da bir övünç vesilesiydi. Dolayısıyla Arap toplumu da içinde yaşadığı zaman kesitinin çocuğa ve cinsiyetlere bakışının tipik bir örneğini göstermektedir. Arap toplumunun yaşamış olduğu bu trajik durum Kur'an-ı Kerim’de “Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!” (Nahl, 58-59) ifadeleriyle betimlenerek yerilmektedir. Ancak İslamiyetin gelişi ile birlikte çocuklara daha hoşgörülü bakıldığı da kaynaklarca ifade edilen bir durumdur (Çelik, 2005; Acarlıoğlu, 2019).

Eski Türklerde ise çocuk ve çocukluğa ilişkin kültürel atmosfer diğer toplumlardan görece daha iyi bir durumdadır. Geleneksel Türk kültüründe çocuğa oldukça değer verilmektedir. Zira çocuk sahibi olmak çok arzulanır bir durumdur. Erkek ve kızlar arasında da genellikle fark gözetilmemiş, hatta bazen kızlara daha fazla değer verildiği de görülmektedir. Türklerin İslamiyet’i kabulünden önceki dönemde kadının

hem aile hem de devlet idaresinde ki belirleyici rolü olduğuna yönelik görüş de bu düşüncenin en önemli kanıtı niteliğindedir. Yine gerek Orhun Kitabelerindeki bilgilerden gerekse de Dede Korkut Hikayelerinden hareketle Türk töresinde babanın çocuk üzerinde sonsuz bir velayet hakkının olmadığı da rahatlıkla söylenebilmektedir (Ögel, 1979; Şirin, 2019; Arı ve Karatepe, 2010).

Çocuğa ilişkin bakış Orta Çağda da benzer niteliktedir denebilir. Özellikle batılı toplumlarda çocuklar türlü zorluklarla mücadele etmişlerdir. Bu dönemde çocuklar toplumda “küçük” (Gander ve Gardiner, 2010) ya da “eksik yetişkinler” (Heywood, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Küçük ya da eksik yetişkin tasnifi söz konusu toplumlarda çocukluğun kendine has bir dönem olarak görülmediğini göstermesi açısından önemli bir ipucudur. Diğer taraftan insan olarak değerin ancak yetişkinlikle elde edildiğine ilişkin çıkarım ise çocuğa biçilen değerin somut bir yansıması olarak okunabilir ki buda çocuk aleyhine başka bir olumsuzluğa işaret etmektedir. Dönemin koşulları gereği bebek ölümlerinin çok fazla olduğu kayıtlarda yer almaktadır (Genç, 2016). Bu da altı yaşına kadar çocukların ailenin bir üyesi olarak kabul edilmediği ve ailelerin de çocuklarına bağlanmakta çekindikleri bildirilmektedir (Gander ve Gardiner, 2010). Diğer taraftan yeni doğmuş ve boğularak öldürülmüş çocukların balıkçı ağlarına takıldığı da kayıtlarda yer alan en acı gerçeklerden birisidir (Korczak, 2011; Akt. Şirin, 2019).

Dönem boyunca çocukluk algısının şekillenmesine en büyük etki hiç kuşkusuz kilise ve din adamları üzerinden gelmiştir. Augustin’in ilk günah öğretisi batı kültür ve medeniyetinde çocukluğun özel bir zaman dilimi olarak görülmesinin önünde asırlarca bir perde olarak kalmasını sağlamıştır. Doğuştan suçlu ve günahkar olarak tanımlanan çocuk çağlar boyunca masumiyetini ispat edememiştir. Buda batının çocuklara olan bakış ve yaklaşımını olumsuz yönde etkilemiştir. Albayrak’ında (2011) belirttiği gibi ana babaların ve yetişkinlerin görevi, çocuktaki şeytanî eğilimleri bastırmaktı. Bundan dolayı çocuklar sık sık korkutulur, dövülür ve katı bir itaate zorlanırdı. Bu yüzden olsa gerek tüm orta çağ boyunca çocuklara oldukça kötü davranıldığı, katı disiplin anlayışı ile ağır cezalar verildiği de kayıtlarda yer almaktadır.

Türk İslam kültür ve medeniyet havzasında ise aynı dönemde batının tersi yönünde bir durum olduğu söylenebilir. Gazali, Farabi ve İbni Sina gibi Türk düşünür ve ilim adamlarının çocuk eğitime ilişkin ortaya koydukları görüşler çağının ilerisinde bir bakışı yansıtmaktadır. Benzer olarak 11. yüzyılda Kutadgu Bilig’de yasalar karşısında eşitliğin kabul edildiği, insan sevgisinin vurgulandığı ve çocuk eğitiminin de ciddiye alınması gerektiğine ilişkin önemli kanıtlar bulunmaktadır Bu çerçevede Yusuf Has Hacib eğitimin ailede başladığını, hem annenin hem de babanın çocuk üzerinde önemli görev ve sorumlulukları bulunduğunu belirtmektedir. Çocuğun başıboş bırakılmamasından küçük yaşta eğitime; anne ve babanın dışında çocuğun eğitimiyle ilgilenecek kişilerin seçiminden hem zihinsel hem de duygusal bir eğitim verilmesine kadar günümüz çocuk eğitiminde de dikkate alınan hususlar şiir formunda dikkate değer öneri ve bilgilerle sunulmuştur. Bunun da ötesinde özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların fark edilmesi gibi hususların da ele alındığı görülmüştür (Akay, 2004; Emiroğlu, 2012).

Ortaçağın olumsuz atmosferine karşın yeniçağda batı dünyası, matbaanın icadı, Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi gibi birbirini etkileyen bir dizi sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik gelişmelerin merkezi olmuştur. Tüm bu gelişmeler batı toplumlarının kültürel ve zihinsel açıdan bir dönüşüm yaşamasında önemli rol oynamıştır. Özellikle bilimsel gelişmeler, dinsel özgürlükler, sanayileşme ve beraberinde gelen kentleşme ile çocuk ve çocukluk algısı batılı toplumlarda büyük bir değişim göstermiştir. Ortaçağın görmezden geldiği, ihmal ettiği ve çoğu zamanda hor gördüğü çocuk, Burjuva aileleri ile başlayan ve etkisi günümüze kadar devam eden yeni bir döneme girmiştir. Diğer taraftan sanayileşme adımları ise çocuk işçiliğine bağlı olarak çocuk istismarını devamında ise çocuk haklarını gündeme getirmiştir.

2. Mehmed Akif Ersoy’un Şiirlerinde Çocuk İmgeleri

İnsan şiirin hem öznesi hem de nesnesidir. Şiiri üreten insan özne iken şiire konu olan insan onun nesnesi haline gelmiş demektir. Bu kapsamda şiirde insanın yaşam döngüsü içerisindeki her hali, her dönemi konu edilmektedir. Akif’in şiirlerinde de hayatın her döneminden ve kesiminden insan figürlerine rastlamak mümkündür. Ancak Aydoğan’a (1996) göre onun şiirlerinde yer alan kahramanların

çoğunlukla çocuk ve kadınlar olduğu tespiti yer almaktadır. Özellikle manzum hikaye tarzındaki şiirlerinde ise ana karakterin çoğunlukla da çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Bu bağlamda onun şiirleri üzerinden döneminin çocuk algısını tespit etmenin son derece tutarlı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Aydoğan'ın (1996) genel bir tespitle söylediği gibi Akif'in, özellikle birinci kitap olan ve manzum hikaye tarzında yazdığı Dirvas, Fatih Camii, Hürriyet, Amin Alayı, Bayram, Küfe, Bebek, Selma ve Mezarlık isimli şiirlerinde ana kahramanlar çocuklardır. Hasta şiirinde ise kahraman genç bir çocuktur. Bu kapsamda araştırmada çocukların başrolde olduğu ve yukarıda isimleri verilen şiirler inceleme konusu yapılmıştır.

Akif'in çocukları konu ettiği şiirlerinin başında "Amin Alayı" şiiri gelir dense abartılmış olmaz. İlk kez 10 Aralık 1908 tarihinde Sırat-ı Müstakim dergisinde yayımlanan şiirin Safahat'ta yayımlanan nüshasının baş kısmında Akif'in çok sevdiği bir ilahi yer almaktadır. Ancak dergide yayımlanan nüshada bu ilahiye yer verilmemiştir (Şengül, 2018).

Osmanlı döneminde çocukların okula başlaması için özel bir takım tören ve şenliklerin düzenlendiği bilinmektedir. Bed-i Besmele Cemiyeti ya da halk deyişiyle Âmin Alayı olarak adlandırılan bu uygulama ailenin ekonomik imkanları ölçüsünde kız ve erkek ayırdımı gözetilmeksizin okul çağına gelen çocuklar için düzenlenmektedir. Çocuklar bayrama hazırlanırcasına giydirilir, erkek ise fesine, kız ise saçlarına süsler takılır yakın akraba ve tanıdıklar ile okula götürülür, ders alacağı hoca ile tanışılıp dua alınır, katılanlara ikramda bulunulur ve çocuklara harçlıklar verilirdi (Üstünipek ve Üstünipek, 2014). Akif'in de bu ritüeli ele alıp şiirine konu yapmış olması söz konusu uygulamanın yaygınlığını ve tanınırlığını göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan uygulamayı günümüzde de devam ettiren ailelerin olması da (Baysan, 2017) hem geleneğin sağlam bir temele dayandığını hem de toplum olarak çocuğa ve onun eğitime verdiğimiz değeri göstermesi bakımından önemlidir.

Diğer taraftan şiirin kız çocuğunu meleklerle özdeşleştiren bir imgeyle başlaması da oldukça önemlidir. Zira erkek egemen bir toplumda kız çocuklarına verilen değer olarak yorumlamak olasıdır. Ayrıca çocuğun, eğitim alacağı rahleyi saygıyla kucağında taşımasının betimlenmesi de dikkat çekici bir husustur. İleride de söyleneceği gibi şairin ve toplumun eğitime bakışını yansıtan önemli bir ipucu mahiyetindedir. Buna göre şiir;

"En önde, rahlesi âgûş-i ihtirâmında,

Ağır ağır yürüyen bir dokuz yaşında melek;"

Devamında ise;

"Şafak ziyâları hattâ ufûl edip gidecek

Kadar lâtîf, iki ma'sûmu bir açık payton" dizeleriyle çocuklar şafak ışıklarına nispet edilerek onun kadar hem güzel hem de masum olduklarına vurgu yapılır. Gün doğumu insana huzur, mutluluk ve esenlik verdiği kadar sabahın o ilk ışıkları aynı zamanda doğanın sunduğu görsel bir şöendir. Bu açıdan bakıldığında Akif'in gözünde çocuk huzurun, mutluluğun muştusudur adeta. Diğer taraftan önemli diğer bir imge ise çocukların masumiyeti temsil etmesidir. Ne var ki Osmanlı toplumunda çocuk masumiyetin ve saflığın sembolü olarak anılmış ve her daim ilgi, sevgi ve merhametin odağı olmuştur. Resmi kayıtlar göstermektedir ki, işlenmiş bazı suçlar, çocukların hatırına affedilebilmiştir (İşler, 2019). Onur'un (2007) ifadesiyle bu toplum, çocuk sever bir toplumdur. Bu, geçmişten günümüze değin böyle olmuştur. Osmanlı toplumuyla ilgili seyahatnamelerde geçen en önemli gözlemlerden birinin, çocuğa gösterilen sevgi ve sevecenlik olduğu da kayıtlarda yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında da Akif bu dizeleriyle yukarıda dile getirilen görüşleri teyid etmektedir.

Yine "**Küçük adımlı yaman bir tabur ki hayli uzun!**" mısraında da alışılmışın dışında bir kalabalık olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Şengül (2018) "**tabur**"a atfen onun kalabalık olduğunu söylese de öncesinde yer alan "**yaman**" sıfatıyla olağan dışılığa dikkat çekilmektedir. Dizenin sonunda ki "**hayli uzun**" ifadesi de çokluğu tamamen pekiştirmenin ötesinde manzarayı okura betimler niteliktedir. Daha da önemlisi bu tabura herkesin selam durması gerektiği fikride şiirde şöyle ifade edilmektedir;

“Bu bir ketîbe-i ma’sûmedir ki, ey millet:

Selâma durmalısın şanlı rehğüzârında;”

Kuşkusuz burada ki selamdan kasıt çocuklara gösterilecek sevgi ve saygıdır. Fakat **“ketîbe-i ma’sûmedir ki”** ifadesiyle Akif’in kız çocuklarını ön plana çıkartması da oldukça önemlidir. 21. yüzyılın ilk çeyreğini bitirmek üzere olduğumuz günümüzde de kız çocuklarının eğitimden yoksun kalması sorunu halen devam etmektedir. TÜİK’in 2016 yılı verilerine dayalı olarak okuma-yazma bilmeyenlerin 2.580.057 kişi olduğu bununda 2.163.914’ünü; yani yaklaşık % 84’ünü kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir (Gökçe ve Yıldız, 2018). Cinsiyet temelli oluşan bu negatif ayrımcılığın altında kız çocuklarının okumasının önemsenmemesi ve olumsuz geleneksel kalıp yargılar (Özaydınlık, 2014) olduğu fikri bugünde geçerliliğini korumaktadır. Hal böyle iken bir asır öncesinde Akif’in kız çocuklarını öncelemesi onun ileri görüşlü, aydın bir şahsiyet olmasını göstermekle birlikte kızlara verdiği değerinde bir yansıması olarak okunabilir.

Akif hem çocukların hem de eğitimin önemini devamında şu dizelerle güçlü bir biçimde vurgulamaktadır.

Bu bir cenâh ki: Âtîde bir ufak hareket

Yapıp cihanları oynatmak iktidârında!

Bugün çocuklara verilecek eğitimin gelecekte büyük bir güce tekabül edeceğini çağdaşlarına haber vermektedir. Başka bir ifadeyle o, eğitimin özünde bir güç olduğunu bilmekte ve kendi lisaniyla ilan etmektedir. Zira şaire göre eğitilmiş insan gücü **“şanlı bir ordu”**dur. Akif’in eğitimin gerekliliğine ilişkin verdiği pek çok mesaj var ancak bu araştırmanın konusunu aşacağı için bu örneklerle iktifa edilmiştir.

Şiirle birlikte öğrendiğimiz bir gerçekte eğitim çağının başlangıcının aynı zamanda çocuk için **“yeni bir hale”** geçiş evresi olarak görülüyor olmasıdır. Bu son derece önemli bir sosyo-kültürel gerçekliğin bugünlere yansıtılmasıdır. Çünkü çocuk için ve çocuksu bir uygulama ile onun yeni döneme adapte olmasını kolaylaştırıcı bir sosyo-kültürel gerçeklikle karşı karşıyayız. Günay’da (1995), “geçiş ritüellerinin, bir halden diğerine geçişi psikolojik olarak kolaylaştırırken, kişiyi yeni durumun üyesi olma konusunda şartlandırır ve eğitir” şeklinde açıklamaktadır. Okula yeni başlayan çocukların ilk haftalardaki huzursuzluklarını göz önüne getirdiğimizde “Bed-i Besmele” ya da “Âmin Alayı” olarak bilinen törenin esasen psikolojik ve pedagojik bir değer taşıdığı rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca şiirin yazıldığı döneminde çocuğa ve çocukluk evrelerine ilişkin gösterdiği özenin ve ona verdiği değer bir parçası olarak okunabilir.

Genel olarak şiirde çocuk ve çocukluk saflığı, masumiyeti ve geleceği sembolize etmektedir. **“O ruhtan daha sâfi olan yüreklerden,”** ifadesi çocuk ruhunun yüceliğine, **“Dikilmeyin yoluna kârbân-ı âtînin;”** ifadesi ile devamındaki **“Durun, ilerlesin Allah için, şu istikbâl”** mısraları ile de bu alayın geleceği temsil ettiği fikri güçlü bir biçimde ortaya konmaktadır. İnsanlık ailesinin asli bir parçası olan çocuk neslin devamını sağlama potansiyeli ile hemen her toplumda geleceğin sembolü olarak görülmüştür. Aile kurumunun güçlü olduğu toplumlarda bu inanış halen devam etmektedir.

Akif şiirlerinde sosyal hayatın içinden pek çok örneği bulmak mümkündür. Zira o fildişi kuleden değil hayatın içinden tasvirlerle insana ulaşmaya çalışır. Hasta başlıklı şiiri de bunlardan birisidir. Şiir, Akif’in aynı zamanda öğrencisi de olan Ahmet’in zamanın amansız illeti olan verem hastalığına yakalanmasını konu almaktadır. Şiirin hemen başında **“Vaka Halkalı Ziraat mektebinde geçmişti”** ibaresi ile olayın hem gerçek hem de nerede olduğuna dikkat çekilir. Aydoğan’da (1996) bu durumun şairin yakından tanıdığı birini anlattığına delil olarak sunar. Mithat Cemal Kuntay (2014) ise bu şiirde bahsedilen kişinin kim olduğunu Akif’e sorduğunu ve onun Halkalı Ziraat Mektebinde öğrencisi de olan “cenup vilayetlerinden gelen bir çocuk” olduğunu söylediğini nakleder. Bu okulda Akif, adı Ahmet olan bu gencin edebiyat dersine girmiş (Akt. Şengül, 2018).

Verem hastalığına yakalanan gencin muayenesi, hasta, doktor ve okul müdürü arasında geçen diyaloglar ile anlatıcının dışardan bir gözlemci olarak olayı anlatması şeklinde sunulur. Pek çok araştırmacının da

belirttiği gibi (Çitçi, 2015; Aydoğan, 1996; Karataş, 2008) Akif şiirlerinde ki olay sahnesini en ince detaylarına kadar resmeder. Yani güçlü bir tasvir ile anlatır. Bu şiir özelinde dikkat çeken husus ise ölümcül hastalığa yakalanan çocuğa imkanlar ölçüsünde destek olunması yol gösterilmesidir. Ne var ki okul müdürü okulda kalmasını riskli bulup kendi evine gitmesinin doğru olacağını söylese de nihayetinde çocuğa gösterilen ilgi ve merhametli tutumda önemlidir. Çocuğun yoksul ve kimsesiz olması hırpalanıp dışlanmasına neden olmamıştır. Çocukluk dönemi doğası gereği zayıf, hassas ve kırılgandır. Bu nedenle yetişkinler tarafından ihmal ve istismara açık bir konumdur. Şairin anlattıklarından ise çocuğun bunlara maruz kalmadığı gibi imkanlar ölçüsünde korunup kollanmıştır. Nerdeyse aynı dönemlerde Batılı toplumlarda çocuk konusunun özellikle yoksul kesimlerde sorunlu olduğu bilinmektedir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar çocuklar ucuz iş gücü olarak görüldüğü için bedensel ve ruhsal gelişimleriyle örtüşmeyecek işlerde çalıştırıldıkları bilinmektedir. Öyle ki çocuk ve kadın istihdamının pek çok sektörde yetişkin erkek işçi istihdamından daha fazla olduğu da görülmüştür. Yine çocuklarda işe başlama yaşı, koruyucu yasalar çıkana kadar, hatta yasa çıktıktan bir süre sonra da 7-8'e kadar indiği gözlemlenmiştir (Gülmez, 1983; Akt. Mahiroğulları, 2005). Şiire konu olan gencin kimsesiz ve fakir olmasına karşın eğitimin içinde olması, ölümcül hastalığına rağmen gösterilen ilgi toplumun çocuğa ve çocukluğa ilişkin algısını yansıtmaya açısından önemli bir detay olarak görülebilir.

Şiirin son bölümünde ise çocuğun gidecek bir yeri olmadığı için “Gureba Hastanesine” gönderildiği de anlatılmaktadır. Osmanlı sağlık sistemi içinde önemli bir yeri olan Gureba Hastanesi fakir ve kimsesizlere ücretsiz hizmet veren ve bütün ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanan sağlık kurumu olarak bilinir (Gürkan, 2011; Göçer, 2014). Bu bağlamda toplumun kimsesizlere ve yoksullara gösterdiği ilginin, şefkatin ve duyarlılığın bir göstergesi olarak düşünülebilir. Çocuklarında burada ayırt edilmemiş olması da önemli bir ayrıntı olarak düşünülebilir.

Bayramlar, düğünler ve cenaze törenleri gibi insanları bir araya getiren özel zaman dilimleri o toplumun kültürel gerçekliğini gözler önüne serer. Akif’te yaşadığı çağın görgü tanığı olarak, döneminin kültür tarihini kaydetmiştir (Küçükbasmacı, 2015). Sosyal hayata konu olan unsurlar içinde bayramlarda kuşkusuz özel bir yere sahiptir. Safahat’ta yer alan Bayram isimli şiirde tanıklık ettiği anı tüm unsurlarıyla ele almaktadır. Şiir bayramın bir sevinç anı olduğu vurgusuyla başlar;

*“Âfâk bütün hande, cihan başka cihandır;
Bayram ne kadar hoş, ne şetâretli zamandır!
Bayramda güler çehre-i ma’sûm-i sabâvet,
Ümmîd çocuk sûret-i sâfında iyandır”*

Şair özellikle çocukları konu edindiği şiirde konumuzla ilgili önemli vurgu kuşkusuz çocukluğun masumiyet olarak nitelendirilmesidir. Öyle ki “*çehre-i ma’sûm-i sabâvet*” “çocukluğun masum çehresi” ile “*çocuk sûret-i sâfında*” “saf bir çocuk sureti” şeklinde yapılan metaforlarda çocukluğun saf ve masum bir dönem olduğu vurgusu edebi açıdan güçlü bir biçimde öne çıkarılır. Çocukluğun temizlikle özdeş tutulduğu başka bir anlatım ise Selma şiirinde “*Ne manzaraydı ki bir kuş kadar uçan o melek*” dizesiyle karşımıza çıkmaktadır. Dört yaşında ve hasta olan yeğenini “melek” olarak resmetmektedir. Masumiyet sözlüklerde “masumluk, kabahatsizlik, suçsuzluk” olarak açıklanır. Bu yönüyle dönemin çocukluğa biçtiği hakim görüş “masumiyet” yani suçsuzluk çağı olarak görülebilir. İslam inancında da çocuğun buluş çağına kadar yapacağı hatalardan sorumlu olmadığı dolayısıyla suçsuz olduğu anlayışı yer almaktadır. Bu açıdan çocukluğa yönelik “masumiyet” algısının oluşmasında inancında etkisi yadsınamaz.

*Güzelce süslenerek dest-i nâz-ı mâderle;
Birer çiçek gibi nevvâr olan bebeklerle
Gelirdi safha-i mevvâc-ı ıyde başka hayât...
Bütün sürûr ü şetâretti gördüğüm harekât!
Onar parayla biraz sallanırdılar... Derken,*

Dururdu “Yandı!” sadâsıyla türküler birden”

Bayramın sözlük anlamı sevinç, mutluluk olarak verilir. Kuşkusuz sevinci, coşkuyu da en çok çocuklar yaşar. Akif’te bu gerçeği şiirinde “**Bu kâinât-ı sürûrun içinde gezdikçe / Çocukların tarafındaydı en çok eğlence.**” dizesiyle ortaya koymuştur. Çocuklar annelerince güzelce giydirilip süslenmesine dair anlatımda (**Güzelce süslenerek dest-i nâz-ı mâderle; /Birer çiçek gibi nevvâr olan bebeklerle**) bayramın çocuklara doyasıya yaşatıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Devamında ise salıncağa binmenin süreli ve ücretli olduğunu (**Onar parayla biraz sallanırdılar... Derken,**) öğrenmekle birlikte asıl vurgunun çocuk dünyasının oyundan ibaret olduğunu göstermesidir (Şengül, 2018). Yine çocuklar sıralı ve süreli bindikleri salıncakta süresi dolan bir kız çocuğunun itirazı da şairin dikkatini çekmiş olmalı ki şiirine konu edinmiştir.

“– Ayol, demin daha yanmıştı â! Herif sen de...

– Peki kızım, azıcık fazla sallardım ben de”

Salıncakçının, çocuğun bu talebine olumlu yaklaşması hem bayram coşkusu bozmamak hem de çocuklara verilen değer olarak okunabilir.

“Fakat bu levha-i handâna karşı, pek yaşlı

Bir ihtiyar kadının koltuğunda, güir kaşlı,

Uzunca saçlı güzel bir kız ağlayıp duruyor” (Bayram: 136).

Şiirde sadece neşe içinde ki çocuklar değil bayram meydanında gözü yaşlı olan yetim bir kız çocuğu da konu edilir. Bu yönüyle bayramla gelen mutluluk fotoğrafı, ilk defa “ağlamak” fiiliyle kesilmiş olur. Ninesinden “yetim” olduğunu öğrendiğimiz kız çocuğu, parasızlıktan dolayı salıncağa binememektedir (Şengül, 2018). Aydoğan’a (1996) göre ana meselenin de onu salıncağa bindirmek isteyen ninenin çabası olduğudur. Ayrıca şiirde “**Çocuk değil mi? “Salıncak!” diyor...**” ifadesi de çocukluğun oyun ve oyuncaklarla ilgili özel bir dönem olduğu algısını ortaya koyan güçlü bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Hemen o kız da salıncakçının mürüvvetine ,

Katıldı ağlamayan kızların şetâretine.

Şiirin sonunda salıncakçının, ninenin talebine olumlu karşılık verdiğini de öğreniyoruz. Dönemin koşulları gereği salıncakın kas gücüyle hareket ettiğini ve özel günlerde ekonomik kazançtan taviz verilmesinin güç bir durum olduğunu düşünürsek salıncakçının çocuklara yönelik olumlu tutum ve tavrı onlara gösterilen sevgi ve merhametin güçlü bir dayanağı olarak yorumlanabilir.

Bebek yahut hakkı karar eseri Akif’in şiirleri arasında yapı bakımından modern çocuk edebiyatına en uygun düşen şiir olduğu söylenebilir. Ayrıca bu şiir şairin en çok bilinen ve sevilen şiirlerinden birisi olarak da değerlendirilmektedir (Şengül, 2018; Karataş, 2008). Diğer taraftan şairin kendi çocukları üzerinden oyun ve oyuncaklarla olan ilişkiyi de tüm çıplaklığı ile ortaya koyması adına konumuza denk düşmektedir.

Şiir, Akif’in iki kızına aldığı bebeklerle ilgili olarak yaşanan bir olayı anlatması ile gerçekleşir. Kısaca olay şu şekilde yaşanmıştır; İki kız kardeş babalarından oyuncak bebek almasını isteyerek başlar. Oyuncakları alınan çocuklar bebekle oynarken küçük kardeş kendi bebeğini kırar ve ablasının bebeğiyle oynamak ister. Abla bu isteğe gönlü olmaz, ancak babasının da aracı olması üzerine kardeşiyle oyuncaklarını paylaşır. Bebeği alan küçük kardeş çok sevinçlidir bu duruma. Fakat ablası çok geçmeden bebeğini geri ister. İki kardeş arasında gidip gelen oyuncak en sonda küçük kızın sahiplenerek “**bebeğmi ver!**” ifadesiyle son bulur. Çocuğunun bu tutumunu “**saygısızlık**” olarak niteleyen şair, şiiri burada bitirir. Şiirde dikkati çeken üç konu vardır. Bunlardan ilki küçük kıza üzerinden verdiği derstir ki o da emanet olarak alınan herhangi bir şey, kardeşinizin de olsa o mal size ait değil üzerinde sahiplik iddiasında bulunamazsınız. Ki şiirin en sonunda küçük kardeşin “**bebeğmi ver**” şeklinde ki sahiplik ifadesini tasvip etmediğini tam aksine bunun saygısızlık olduğunu belirtir. İkincisi ise büyük kardeş üzerinden paylaşmanın kendisine zarar getirmeyeceğini anlatmasıdır. Üçüncü ve son ders ise Akif’in yaşları ne kadar küçük olursa olsun çocuklarını bir birey olarak görmesi, muhatap alması onların duygu

ve düşüncelerini önemsemiş olmasıdır. Sadece önemsemekle de kalmadığını “*O nasıl hisli bir yumurcaktı.*” ifadesiyle de çocuklarının kişilik özelliklerini de iyi bildiği söylenebilir. Şengül’e (2018) göre de çocuklarının isteklerini yerine getirmesi açısından Akif’i çocuklarına değer veren iyi bir baba olarak yorumlamaktadır. Ayrıca kız çocuklarının oyuncak bebeklerle olan ilişkisini de göstermesi açısından da önemli bir eser olarak değerlendirilmektedir. Zira çocukluk esasta oyuncağıdır ve çocuğun oyun ve oyuncaklarla oynama arzusu en tabi halidir. Modern anlamda okul öncesi eğitim pedagojisi de bu doğal gerçeklik üzerine kurulmuştur. Bu açıdan bir baba olarak çocuklarının oyuncak isteklerini geri çevirmemesi sonrasında onların oyunlarını öğretmen gibi gözlemesi dönemin çocuk pedagojisine ait genel bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan çocukluğun oyunla geçirilmesi gereken bir dönem olduğu bilgisi Gazali tarafından dile getirilen genel bir ilke olarak (Yavuzer, 1997; Karal Akgün, 1999) Türk-İslam kültür ve medeniyetine ait çevrelerde öteden beri bilinen bir husustur.

Diğer taraftan şiirde küçük kızın oyuncak bebeğini uyuturken söylediği ninni önemli bir detay olarak görülebilir.

“– Aman da pek yaramaz, uyku sıçramış başına.

Bakın beşik de getirdim, bakın yatar mı şuna?

Yatar mısın seni maymun? Kapar mısın gözünü!

Acık da dinlesen olmaz mı annenin sözünü”

Bugün beyin araştırmaları, anne karnındaki bir bebeğe müzik dinletmenin, onun beyin gelişimi açısından çok önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır (Açık Önkaş, 2009). Batılı anlamda modern sayılacak olan bu uygulamanın esasta Türk toplumunda öteden beri uygulana gelen bir durum olduğu da bilinmektedir. Şöyle ki İbni Sina (980-1037) bin yıl öncesinde çocukları uyuturken musiki (ninni) söylenmesinin onun beden ve ruh sağlığı açısından önemli olduğunu söylemiştir. Ninniler nerdeyse her toplumda var olan en eski sözlü kültür ürünleridir. Ancak bireyin zihinsel ve duygusal gelişimine olan etkisinin bilinmesi oldukça yeni bir durumdur. Buna karşın çağının en önemli tıp, astronom ve düşünürü olan İbn-i Sina bu gerçeği asırlar öncesinden bildirmesi ve yaşadığı toplumunda bu alanda zengin örneklerle bu ritüeli geliştirmesi oldukça önemlidir. Zira İbn-i Sina’nın çocuk gelişimi ve eğitimiyle ilgili ortaya attığı bu görüşten çok sonra Avrupa da hala aileler çocuklarını altı yaşına kadar ailenin bir üyesi olarak kabul etmedikleri ve bağlanmaktan çekindikleri bilinmektedir (Gander ve Gardiner, 2010). Öyle ki yeni doğmuş ve boğularak öldürülmüş çocukların balıkçı ağlarına takıldığı da bildirilen en acı gerçeklerden birisidir (Korcza, 2011; Akt. Şirin, 2019).

Bu itibarla çocuğun gelişimi açısından müziğin bilinçli olarak kullanılması ve bunun küçük bir çocuğun kendi oyuncak bebeğini uyutmasına kadar yansımış olması oldukça köklü bir geleneğin var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

SONUÇ

Akif şiirlerinde her kesimden insan tiplerine yer vermesine karşın çocuk ve kadınların daha baskın karakterler olduğu görülmektedir. Nitekim Aydoğan’da (1996) aile konularının işlendiği şiirlerde de Akif’in daima kadın ve çocukları ön plana çıkardığını söylemektedir. Dirvas, Fatih Camii. Hürriyet, Amin Alayı, Bayram, Küfe, Bebek, Selma ve Mezarlık’ta ana kahramanlar çocuklardır. Hasta şiirinde kahraman olarak bir gençle karşılaşırız. Hikayelerinde Akif’in çocuklarla gençleri ayırmadığı dikkati çeker.

Çocukların ele alındığı şiirlerde onların eğitimleri, bayram coşkuları, ile hastalık ve ölüm gibi hayatın acı veren tarafları da ele alınmıştır.

Akif şiirlerinde çocukları geleceğin sembolü olarak görmekte ve onların şahsında gelecekte ümitlidir. Yine ön plana çıkan bir bulguda çocuk masumiyetin sembolüdür.

KAYNAKLAR

- Acarlıoğlu, A. (2019). Câhiliye Arap toplumunda kız çocuklarının katli meselesi: İslam tarihi perspektifinden değerlendirme. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 441-460.
- Akay, A. S. (2004). İnsan haklarının tarihi gelişimi 1919-1938. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş Yazıcı, F.S. (2007). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserindeki ahlâk anlayışı ile ilgili görüşleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akyol, H. (2008). Türkçe Öğretim Yöntemleri. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyüz, E. (2000). Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Albayrak, A. (2011). Çocuğun saygı hakkına varoluşsal ve psikolojik bakış. I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı 1, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Arı, B., & Karatepe, E. (2010). Dede Korkut Hikâyelerinde kadın ve çocuk eğitimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 275-284.
- Asiltürk, B. (2011). Yazılı Anlatım Metin İnceleme ve Oluşturma. İstanbul: İkaros Yayınları.
- Aydoğan, B. (1996). Mehmet Âkif'in manzum hikâyeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 7-54.
- Çelik, C. (2005). Çocuk kavramı ve medeni hukuk açısından çocuk haklarının tarihi gelişimi. *E-Akademik, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 36.
- Çitçi, S. (2015). "Hasta" Ve "Hasta Çocuk" İsimli Manzum Hikâyelerin Mukayeseli Tahlili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (53), 93-104.
- Demirci, K. (2016). Oxford'un Öküzü Kelimelerin Şaşırtıcı Kökenleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2000). Akıllı Küçük: Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Elkand, D. (1999). Çocuk ve Toplum Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler. (D. Öngen, çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 3.
- Emiroğlu, S. (2012). Kutadgu Bilig'de çocuk eğitimi. *Turkish Studies*, 7(1), 1027-1041.
- Ercan, R. (2014). Türk Atasözlerinde Çocuk İmgeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 15-31.
- Gander, M. J. & Gandiner, H.W. (2010). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (H. N. Çelen, A. Dönmez, çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Genç, Ö. (2016). Çocukların orta çağ Avrupa'sındaki yeri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 241-261.
- Göçer, K. (2014). Bezmiâlem Valide Sultan ve Gureba Hastanesi Vakfiyesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 123-150.
- Gökçe, N., & Yıldız, A. (2018). Türkiye'de okuma-yazma bilmeyen kadınlar ve okuma-yazma kurslarına katılmama nedenleri: "Ne edeyim okumayı, hayatım mı değişecek?". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2151-2161.
- Günay, U. (1995). Ritüel ve Hıdrellez. *Millî Folklor*, 26, 2-3.
- Gürkan, M. (2011). Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tarihçesi. *Vakıflar Dergisi*, 35, 235-248.
- Heywood, C. (2003). Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi. (E. Hoşsucu, çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- James, A. (2001). "Yeni" çocukluk sosyolojisinde sorunlar, yaklaşımlar ve pratikler. Dünya'da ve Türkiye'de Değişen Çocukluk- III. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi içinde (s. 27-36) (Edit. Bekir Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve çocukluk" kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(7), 195-226.
- Karataş, T. (2008). Safahat: Her yüzde, yüz ıstırap. Safahat: İlk Kitap, İlk Gözağrısı, Mehmet Âkif Dönemi ve Çevresi, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, A. F., & Aksoy, Ö. (2009). Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kıbrıs, İ. (2008). Şiir Nedir, Anadil Öğretiminde Şiirden Nasıl Yararlanılır? Türkçe Öğretimi İlke Yöntem Teknikler (Edit. A. Tazebay ve S. Çelenk). Ankara: Maya Akademi.
- Kılbaş, Ş. (2000). Çocuğun dinlenme, boş zamanını değerlendirme, oyna, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkı. Mülkiye Dergisi, 23(222), 181-194.
- Küçükbasmacı, G. (2015). Safahat'ta Hayatın Farklı Hâlleri ya da Sözlü Kültür Ortamları. Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 3(5), 350-369.
- Mahiroğulları, A. (2005). Endüstri devrimi sonrasında emeğin istismarını belgeleyen iki eser: Germinal ve dokumacılar. Sosyoloji Konferansları, (32), 41-53.
- Ögel, B. (1979). Türk Kültürünün Gelişme Çağları. Ankara: Kömen Yayınları.
- Önkaş Açık, N. (2009). Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (23), 1-12.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde kadın ve eğitim. Sosyal Politikaları Çalışmaları Dergisi, 14(33), 93-112
- Özdemir, E. (2007). Yazınsal Türler. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Şirin, M. R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk (biraz tarih ve felsefe biraz sosyoloji ve çocukluk sosyolojisi). Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 4(7), 5-39.
- Yılmaz, B. (2009). Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde halk kültürü ve halk edebiyatı materyallerinden istifade. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Yörükoğlu, A. (1992). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. İstanbul: Özgür Yayınları.

MEHMET AKİF ERSOY VE YOKSULLUK TEMİ

MEHMET AKİF ERSOY AND POVERTY TEM

Aybala ÖZCAN

Türk Dili ve Edebiyatı uzmanı, Data Yayınevi'nde yazar, NO.: 0000-0003-0513-3286

ÖZET

Her milletin tarihinde derin izler bırakmış ve o milletin savunucusu olan önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy da Türk milleti için derin izler bırakan bir şahsiyettir. Mehmet Akif Ersoy sadece İstiklâl Marşımızın yazarı değil, o aynı zamanda Türk milleti için “vatan, millet, bayrak, aile, toplum, din, özgürlük ve bağımsızlık” kavramlarının karşılığıdır.

Mehmet Akif, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip şairlerden biridir. Mehmet Akif şiirlerini yazarken bireysel hevesleri için değil hep halkın yararını düşünerek yazmıştır. O an ki toplumda yaşananlar hep Mehmet Akif'in şiirlerinin konusu olmuştur. Şiirlerinde bahsettiği yoksulluk konusu da o an toplumda yaşanan durumdur. Yoksulluk konusunu şiirlerinde anlatırken yaşadığı dönem ve toplumun ekonomik ve sosyal yaşamlarını inceleyerek ve görerek anlatmıştır.

Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı toplumun o dönemdeki yansıması ve savunucusudur. Mehmet Akif Ersoy'un yaşadığı dönemde Türk milleti siyasi ve ekonomik buhrandan geçiyordu. Bu yüzden halk yoksullukla mücadele ediyordu. Mehmet Akif Ersoy da kendisini halktan ayrı düşünmediği için eserlerinde yoksulluk konusuna sıkça yer vermiştir.

Hayatı sürdürebilmek ve insani ihtiyaçları karşılayabilmek için para önemli bir araçtır. İnsanın zorunlu ihtiyacı olan yeme, içme, barınma, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için paraya ihtiyaç duymaktadır. Mehmet Akif de bu konuya sıkça değinmiştir. Hatta bazı şiirlerinde parasızlıktan dolayı yaşanan sıkıntılardan bahsetmiştir. Bu sıkıntılardan bahsederken kendisini toplumdan soyutlamadan empati yapıp o yoksulluk acısını hissederek bahsetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, yoksulluk, şiir

ABSTRACT

There are important figures who have left deep traces in the history of every nation and who are the defenders of that nation. Mehmet Akif Ersoy is also a personality who left deep marks for the Turkish nation. Mehmet Akif Ersoy is not only the author of our National Anthem, he is also the equivalent of the concepts of "homeland, nation, flag, family, society, religion, freedom and independence" for the Turkish nation.

Mehmet Akif was a good poet. While writing his poems, Mehmet Akif has always written for the benefit of the public, not for his individual enthusiasm. What happened in the current society has always been the subject of Mehmet Akif's poems. The subject of poverty mentioned in his poems is also the situation experienced in society at that moment. While explaining the subject of poverty in his poems, he explained the period he lived and the economic and social life of the society by examining and seeing.

Mehmet Akif Ersoy is the reflection and advocate of the society he lived in at that time. During the time of Mehmet Akif Ersoy, the Turkish nation was going through a political and economic crisis. Therefore, the people were struggling with poverty. Since Mehmet Akif Ersoy does not consider himself separate from the public, he frequently included the subject of poverty in his works.

Money is an important tool to sustain life and meet human needs. It needs money in order to meet the essential needs of people such as food, drink, shelter and education. Mehmet Akif has also frequently

mentioned this issue. In some of his poems he even mentioned the troubles he experienced due to lack of money. While talking about these troubles, he talked about not isolating himself from society, empathizing and feeling that poverty pain.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, poverty, poetry

1.GİRİŞ

Her milletin tarihinde derin izler bırakmış önemli kişiler bulunur. Mehmet Akif Ersoy da Türk milletinde derin izler bırakmış önemli bir kişidir. O, toplumun her kesimi tarafından örnek alınması gereken kişilerdendir.

Mehmet Akif. Ersoy, sadece İstiklal Marşı'nın yazarı değil, aynı zamanda Türk milleti için “vatan, millet, bayrak, özgürlük ve bağımsızlık” kavramlarının karşılığıdır. Mehmet Akif, Kurtuluş Savaşı'nı on kıta kırk bir dizeye sığdırarak Milli Mücadele Dönemi'ni en iyi anlatan vatan ve millet sevdalıdır.

Türk edebiyatında bireyin içine düştüğü yoksulluk, sefalet, çaresizlik, kimsesizlik, gibi durumlar genellikle Servet-i Fünûn edebiyatının başlangıç yıllarıdır. Bu dönemde Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret gibi birçok sanatçı bu konularda eser vermiştir. Yoksulluk duygusunu işleyen sanatçılar arasında dikkat çeken isimlerden biri de Mehmet Akif'tir. Bu dönem sanatçıların ortak temalar işlemeye yönelten etkenler devrin sosyal, siyasal ve ekonomik şartların belirlediği ortak tesirlerdir. Bu dönemde sosyal meseleleri ve halkın sorunlarını yazmak moda haline gelmiştir.

Mehmet Akif, yoksulluk konusunu özellikle ilk dönem yazdığı şiirlerinde ele almıştır. Şairin bu konuyu işlediği “Küfe”, “Bayram”, “Sait Paşa İmamı”, “Geçinme Belası” gibi şiirler, yayımlandığı dönemde büyük bir beğeni toplar ve bir anlamda Akif, bu şiirlerle adını daha geniş kitlelere duyurur.

Mehmet Akif'in şiirlerinde ki yoksulluk temi manzume tahlili yapılarak açıklanacaktır.

2. MEHMET AKİF ERSOY VE YOKSULLUK TEMİ

İnsani ihtiyaçları karşılayıp yaşamak için para önemli bir araçtır. Akif de bazı manzumelerinde parasızlıktan dolayı yaşanan sıkıntılara değinmiştir. Bunlardan biri “Bayram” manzumesidir. Bu şiir de şair, bayramda parasızlık yüzünden çocukça sevinçlerin bile yaşanamaması düşüncesinden bahsetmiştir. Bu şiirde yetim kalan torununu parası olmadığı için salıncağa bindiremeyen yaşlı bir kadının isteği ve torununun üzüntüsü anlatılmıştır.

“Yetim ayol... Bana evlâd belâsıdır bu acı.

Çocuk değil mi? “Salıncak!” diyor...

“-Salıncakçı!

Kuzum, biraz bu da binsin... Ne var sevâbına say...

Yetim sevindirenin ömrü çok olur...”(Ersoy, 2011)

Bayram olması dolayısıyla bu hüznü tablo da yerini sevince bırakır:

“-Hay hay!

Hemen o kız da salıncakçının mürüvvetine,

Katıldı ağlamayan kızların şetâretine.” (Ersoy, 2011)

Mehmet Akif'in manzumelerinde anlattığı temlerin başında yoksulluk gelir. Mehmet Akif toplumdaki çoğu sorunların temelinde yoksulluğun neden olduğunu düşünür. Mehmet Akif'in yoksulluk temli

şiiirlerinde anlattığı parasızlık ve geçinme kaygısının yarattığı o acıklı hâl “Sait Paşa İmamı” adlı manzumede de anlatılmıştır.

Sait Paşa İmamı, mevlit okumak üzere saraya çağrılır. Ancak hoca bir türlü gelmez ve mevlidi sarayda bulunan diğer hocalar okur. Mevlidin sonunda saraya yetişen imam, yolda karşılaştığı kimsesiz bir kadının kendine yalvararak evlat acısı yaşadığını, kızı için kırkinci gecesinde bir mevlit okutmak istediğini ve bunu onun yapabileceğini söyler. Çünkü kadın yoksuldur ve acısını yaşadığı evladı için mevlit okutacak parası bile yoktur. İmam; “Sen benim yavrumu şâd et ki, rızâen li‘‘llâhi!

İki dünyâda azîz eylesin Allah da seni.” (Ersoy, 2007) diyen kadını imam reddedemez.

Mehmet Akif’in yoksullukla ilgili üzerinde durduğu meselelerden biri de küçük yaşta çalışmak zorunda kalıp okuyamayan çocuklardır. Bu konu “Küfe” adlı şiirde dile getirilir. Manzumede okumak isteyen ancak babası öldüğü için annesi ile kardeşinin geçimini babasından ona yadigâr kalan küfe ile sağlamak zorunda olan 13 yaşındaki Hasan’ın hikâyesi anlatılır.

“Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık;

On üç yaşında buruşmuş cebîn-i sâfî, yazık! (...)

Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-ı şebâb,

Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.

Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!

Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,

-Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında İlelebed çekecek düş-ı ıztırârında!

O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma“sûma...

Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!” (Ersoy, 2011)

Mehmet Akif’in Geçinme Belası manzumesinde ki şu dizeler yoksulluğun insanları ne kadar yıpratmış olduğunu aslında bir ev sıcaklığının ne kadar değerli olduğunu görmekteyiz.

“Ecrâm-ı mehîbi ister ki soğuklarda ısınsın;

Bir dam çatarak her gece altında barınsın.”(Ersoy, 2011)

BULGULAR

Mehmet Akif’in makalemizde bahsettiğimiz manzumeleri incelendiğinde Akif, eserlerinde kendi derdini değil, milletin derdini, ıstırabını ve yoksulluğunu anlatmıştır. Bu da Akif’in yaşadığı toplumu ne kadar sevdiğini ve yaşadığı toplumla ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir. Akif sanatını topluma adanmış bir şairdir. Bunu makalemizde anlattığımız manzumelere bakarak rahatlıkla söyleyebiliriz.

SONUÇ

Mehmet Akif, yoksulluk temini kendi döneminde eser veren sanatçılardan daha fazla ve daha farklı bir şekilde ele alır. Şair, bu konuları ele alırken bazen bireyin hayatını ve yaşadığı yoksullukları anlatır bazen de toplumun yaşadığı yoksulluğu ve sıkıntıyı anlatır.

Yaşananlara gerçekçi bir bakış açıyla bakan şair, yoksulluk duygusunun zirveye çıktığı yerlerde öfkelerini ve isyanını susturamaz. Mehmet Akif manzumelerinin hepsinde yoksulun, kimsesizin ve haksızlığa uğrayanın yanındadır.

Sonuç olarak Mehmet Akif bu temi kendi hayatı ile temellendirmesi manzumelerine samimi ve gerçekçi bir hava katmıştır. Bu da Mehmet Akif’i diğer şairlerden farklı ve unutulmaz unutulmaz yapmıştır.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

KAYNAKÇA

ERSOY, Mehmet Akif, Gölgeleler (Safahat), Hazırlayan: Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.

ERSOY, Mehmet Akif, Safahat (Birinci Kitap), Hazırlayan: Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

MEHMED ÂKİF'İN, ŞİİRLERİNDE YER VERDİĞİ ARAPÇA İFADELİ İKTİBÂS VE TELMİH SANATLARI

QUOTE AND HINT ARTS WITH ARABIC EXPRESSIONS, WHICH MEHMED AKIF HAS
INCLUDED IN HIS POEMS

Yaşar Seracettin BAYTAR

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

ÖZET

Mehmed Âkif Ersoy (1873-1936), şair ve aydın kimliğiyle yaşadığı çağa damgasını vurmuş önemli şahsiyetlerdendir. Henüz çocukluk çağında başlayan ve tahsil hayatı boyunca devam eden Arap Edebiyatı ve Kur'an ilgisi, onun edip ve mütefekkir kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Akif, yaşadığı dönemde İslam toplumunun sorunlarıyla ilgilenmiş, tespit ettiği problemlere, İslami birikimi ve aydın bakış açısıyla çözümler üretmiş, bunları da şiirleri aracılığıyla dile getirmiştir.

Âkif, Kur'an ve sünnetten aldığı ilhamla dile getirdiği hikmetli ve sanatlı şiirlerini "Safahat" isimli eserinde toplamıştır. O, şiirlerinde dile getirdiği düşüncelerini desteklemek ve sözünü güzelleştirmek maksadıyla, zaman zaman ayet ve hadis kaynaklı iktibas ve telmih sanatlarına başvurmuştur.

Bu bildirinin amacı; aşağıdaki örneklerde olduğu gibi Âkif'in şiirlerindeki Arapça ifadelî iktibas ve telmih sanatlarını ortaya çıkarmak ve böylelikle onun, Kur'an, sünnet ve Arap diline olan vukufiyetine ve edebî sanatları kullanmadaki becerisine dikkat çekmektir.

Âkif, çalışmayı başarının şartı görmekte ve bunu evrensel bir kanun olarak dile getirmektedir. Şair, bu düşüncesini kur'an'dan yaptığı Arapça bir iktibas ile destekleyerek şöyle demektedir:

"Sus ey dîvâne! Durmaz kâinatın seyr-i mu'tâdı. Ne sandın? Fıtratın ahkâmı hiç dinler mi feryâdı?

Bugün, sen kendi kendinden ümîd et ancak imdâdı; Evet, sen kendi ikdâmınla kaldır git de bîdâdı.

Cihan kânûn-i sa'yin, bak, nasıl bir hisle münkadî! Ne yaptın? "Leyse li'l-insânî illâ mâ-se'â" vardı!.."

Şair, aşağıdaki şiirinde ise, Hz. Peygamberin "Kim, bilerek bana yalan hadis isnâdında bulunursa cehennemdeki yerine hazırlansın!" mealindeki hadisinin ilk iki kelimesine şiirinde yer vererek söz konusu hadise telmih yapmakta ve muhataplarını bu hususta sanatlı bir dille uyarmaktadır.

"Cihanı titretiyorken nidâ-yı "Men kezebe...", İşitmiyor mu, nedir? Bir bakın şu bî edebe!

Lisân-ı pâk-i Nebîden yalanlar uyduruyor, Sıkılmadan da "sevap işledim" deyip duruyor."

Âkif'in şiirlerindeki konumuzla ilgili sanatlı ifadeleri zikretmek ve bu ifadelerde yer verilen veya işaret edilen dinî metinleri ortaya koymak, bildiride yöntem olarak takip edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Âkif, Arap Dili, Belâgat, İktibas, Telmih, Şiir.

ABSTRACT

Mehmed Akif Ersoy (1873-1936) is one of the important figures who left his mark on the era in which he lived with his poet and intellectual identity. His interest in Arabic literature and the Quran, which started in his childhood and continued throughout his education life, played an important role in the formation of his litterateur and thinker personality. Akif, was interested in the problems of the Islamic Society at the time he lived, produced solutions to the problems he identified with his Islamic knowledge and intellectual perspective, and expressed these through his poems.

Akif, collected his wise and artistic poems, which he expressed with inspiration he got from the Qur'an and Sunnah, in his work named "Safahat". In order to support his thoughts expressed in his poems and to beautify his words, he occasionally referred to the arts of quotations and hints originating from verses and hadiths.

The aim of this paper is to reveal the Arabic-expressed quotations and hint arts in Akif's poems, as in the following examples, and thus to draw attention to his knowledge of the Qur'an, Sunnah and the Arabic language and his skill in using literary arts.

Âkif considers working as a condition for success and expresses this as a universal law. The poet supports this idea with an Arabic quotation from the Qur'an and says:

Stop talking crazy! This is the nonstoppeble universe's movement. But what did you think? Do the prouisions of creation never listens cries?

Today, you must hope yourself for help; Yes, you go and remove this persecution with your effort.

Look, the world's rules yielding with which emotions all right! But what did you do? There was: "For human there is only their study!"

The poet, as in the following example too, by placing in his poem the first two words of the hadith of the Holy Prophet that means: "Whoever knowingly ascribes a false Hadith to me, let him prepare for his place in Hell." he attributes the hadith in question and warns his interlocutors about it in artistic language.

"While the call of "Whoever ascribes a false..." is shaking the world, Doesn't he hear, or what? Look at this rude person!

He fabricates lies from the pure mouth of the Prophet, And without getting bored, he says, "I did a good deed."

The method that is followed in this paper is to mention the artistic expressions of 'Akif in his poems, and to reveal the religious texts referred in these expressions.

Keywords: Mehmed Âkif, Arabic Language, Eloquence, Quote, Hint, Poetry.

1. GİRİŞ

"Millî Şair", "İstiklâl Şairi" ve "Kur'an Şairi" olarak da bilinen Mehmed Âkif Ersoy, 1873 yılında İstanbul Fatih'te âlim bir baba ile mütedeyyin bir annenin aile ocağında dünyaya gelmiş, bütünüyle İslam'a ve milletine adanmış, ilim ve ahlak ile dolu ve bir o kadar da çileli ömrünü yine İstanbul Beyoğlu'nda bir dostunun evinde 1936 yılında tamamlamıştır. O, Fâtih medresesi müderrislerinden olan babası Mehmed Tâhir Efendiden henüz okul öncesi dönemlerde başladığı Arapça tahsili, dört yaşında gönderildiği Kur'an öğrenimi ve sekiz yaşında başladığı hafızlık eğitimi sayesinde çocukken İslamî ilimlerle tanışmıştır.¹⁴³

Âkif, çocukken başladığı ancak çeşitli sebeplerle tamamlayamadığı hafızlığını, yüksek tahsilini bitirdikten sonra atı ay gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. Onun, geç de olsa kısa sürede tamamlayarak hatimle teravîh kıldırarak seviyede sağlam yaptığı hafızlığında ve bir meâl yazacak kadar Arapçaya ve

¹⁴³ M. Orhan Okay - M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmed âkif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/432-434; Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, nşr. M. Ertuğrul Düzdağ (İzmir: DİB Yayınları, 2018), 3; Abdulkadir Karakuş, "M. Âkif'in Kur'an'a Vukûfiyeti ve Safahattaki Manzum Tefsirleri", *Milletin Sesi Mehmed Âkif*, ed. Mahmut Öztürk (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2020), 11; Nurullah Aydeniz, "Kur'an Ahlakını Şiire Döken Şair: Mehmed Âkif", *Milletin Sesi Mehmed Âkif*, ed. Mahmut Öztürk (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2020), 215.

Kur'an'a hâkim oluşunda erken yaşlarda başlayıp hayatının tamamını kuşatan İslami ilimlerle olan iştiğâlinin büyük etkisi vardır.¹⁴⁴

Başta Arapça ve Kur'an olmak üzere özümseyerek tahsil ettiği İslamî ilimlerin, Âkifin yaşantısının bir nevi aynası olan şiirlerinde derin izlerini görmek mümkündür. O, bu cümleden olmak üzere; Arapça gramerinin detaylı ve zor bir meselesini “İki Arkadaş Fâtih Yolunda” isimli şiirinde konuşturduğu hayalî iki arkadaşın sohbet konusu yaparak mısralarına şöyle taşımıştır:

“-Bilir misin bu garîb ümmetin nedir hali?

“**Yehâfû**” sıygasının çingiraklı i‘lali!”

“Kaçan ki sâkin olur vav, onun da mâ-kabli

Hurûf-i sâlimede harf-i gayr-i sâkin olur;

O vâvı müttefikan meddederler imiş cumhur...

O halde, biz dahi ettik: **Yehâfû oldu**” ... Evet!”¹⁴⁵

Şair, başka bir şiirinde ise yaşanan hadiselerle fıkıh ve fıkıh usulü arasında irtibat kurarak gerekli tatbikâtı yapacak âlimlerin eksikliğinden serzenişte bulunurken bu ilimlere dair iki önemli eserin ismine manzumesinde şöyle yer vermiştir:

“Sayısız hâdise var ortada tatbik edecek;

Hani bir tane “usûl” âlimi, yâhu, bir tek?

Böyle âvâre düşünceyle yaşanmaz, heyhât,

“**Mültekâ**” fikhınızın nâmu, usûlün “**Mir’âr**”,¹⁴⁶

Âkif aşağıdaki mısralarında ise fikir dünyasına hükmeden, tavır ve davranışlarına yön veren, söz ve ifade kalıplarını şekillendiren asıl unsurun Kur'an olduğuna açıkça işaret etmiştir.¹⁴⁷

“Kitabullâh'ı işhâd eyledim -gördün ya- da'vâma.

Görürsün, hissedersin varsa vicdânınla îmânın.”¹⁴⁸

“Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.”¹⁴⁹

Mehmed Âkif, başlangıçta bireysel arayışlarının veya sanat endişesinin yönlendirmesiyle nazmettiği ferdî ve mistik temâlî şiirlerini, ikinci balkan harbi, birinci dünya savaşı ve istiklâl savaşının zor ve çileli yıllarında halkın maneviyatını takviye ve toplumdaki problemlerin çözümüne yönelik hayatî, ve ictimâî temâlar çerçevesinde nazmetmiştir.¹⁵⁰ Bu cümleden olmak üzere Âkif'in, Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-

¹⁴⁴ Bkz. Okay - Düzdağ, “Mehmed âkif Ersoy”, 28/435; Ersoy, *Safahat*, 3; Karakuş, “M. Âkif'in Kur'an'a Vukûfiyeti”, 11; Aydeniz, “Kur'an Ahlakını Şiire Döken Şair”, 216.

¹⁴⁵ Ersoy, *Safahat*, 190.

¹⁴⁶ Ersoy, *Safahat*, 348.

¹⁴⁷ Bkz. Karakuş, “M. Âkif'in Kur'an'a Vukûfiyeti”, 12; Aydeniz, “Kur'an Ahlakını Şiire Döken Şair”, 218-219; Mahmut Öztürk, “Mehmet Akif'in Cami Kürsülerinde Zikrettiği Ayetler ve Yorumları”, Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açından) (08-09 Ekim 2018) Bildiriler Kitabı. yay. haz. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2018), 1/623-648; Mehmet Emin Usta, “Âkif'te İdeal Toplum Anlayışı ve Eğitimin Buna Aracılık Rolüne İlişkin Bir Analiz”, *İstiklâl Marşı ve Anlam Dünyası*. ed. Mahmut Öztürk (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019), 114.

¹⁴⁸ Ersoy, *Safahat*, 253.

¹⁴⁹ Ersoy, *Safahat*, 348.

¹⁵⁰ Bkz. Suat Mertoğlu, “Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Sermuharriri Akif”, *Vefatının 75.Yılında Mehmet Akif Ersoy, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu (12-13 Mart 2011) Bildiriler Kitabı*, haz. Vahdettin Işık (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 87.

reşad dergilerinde yayımlanan ve daha sonra Safahat isimli eserinde topladığı manzumelerinde başlıca; birlik-beraberlik, kardeşlik, adalet, insan hakları, çalışma, ümitvâr olma, doğru tevekkülde bulunma, ilim, Kur'an ve Sünnete sarılma ve benzeri sosyal içerikli temâların ön plana çıktığı görülür.¹⁵¹

Şair, işaret edilen temâlar doğrultusunda nazmettiği şiirlerinde; sözlerini desteklemek, dikkat çekmek, muhataplarını ikna etmek, ifadelerini süslü ve sanatlı bir şekilde dile getirmek için zaman zaman Arapça âyet ve hadis metinlerinden iktibaslarda bulunmuş, söz konusu metinlerle çeşitli dini öğe ve öğretilere telmihler yapmıştır.¹⁵²

Âkif, Kur'an ve Sünnetten aldığı ilhamla nazma döktüğü şiirlerini, bir irşad ve işlevsel bir motivasyon aracı olarak kullanmış, bu sayede hem yaşadığı dönemde hem de günümüzde İslam'ın mesajının doğru bir şekilde anlaşılmasında ve hayata aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁵³

Biz de bu çalışmamızda Mehmed Âkif'in, söz konusu şiirlerinde başvurduğu ayet ve hadis kaynaklı Arapça terkiplerle yapılmış iktibas ve telmih türünden sanatlı ifadeleri konu edineceğiz. Böylelikle çalışmamızda ele aldığımız sanatlı örnekler üzerinden şairin, İslamî ilimlerle Arap dili ve Belagatına olan vukufiyetine ve edebî sanatları kullanmadaki becerisine dikkat çekmeye gayret edeceğiz.

2. İKTİBÂS SANATIYLA İLGİLİ İFADELER

İktibâs, kelime olarak ilim almak, istifade etmek, ateş yakmak üzere bir yerden kor parçası almak, ayrıca iki şeyi birbiriyle birleştirmek ve yapıştırmak manalarına gelmektedir.¹⁵⁴ Bir belâgat terimi olarak ise ifadeyi süslemek, manayı zenginleştirmek ve kuvvetlendirmek maksadıyla âyet ve hadislerden bir bölümün şiir veya nesre alınmasıdır. Şair veya nâsir yaptığı alıntıların âyet ya da hadis olduğuna metninde bazen işaret etmeyebileceği gibi vezin yahut kâfiye zarureti nedeniyle iktibâs ettiği metinlerde küçük bazı değişiklikler de yapabilir.¹⁵⁵

Metne, iktibâs edilen âyet veya hadisin, tam anlam ifade edecek şekilde alınmasıyla “iktibâs-ı tâm”, bir ya da iki kelimesinin alınmasıyla ise “iktibâs-ı nâkıs” meydana gelir.¹⁵⁶ Söz konusu alıntı yapma sanatına önceleri ekleme, katma manalarında “tazmin” sanatı denilmiş olsa da sonraları bunun için “iktibâs” teriminin kullanımı daha çok yaygınlık kazanmıştır.¹⁵⁷

Gelecek örneklerde de açıkça görüleceği üzere Mehmed Âkif Ersoy, âyet ve hadis metinlerinden alıntı yapmak suretiyle Safahat'ında topladığı şiirlerinde iktibâs sanatına çokça yer vermiştir. Âkif, Arapça kelime ve terkiplerin içerisinde bolca yer aldığı döneminin Osmanlı Türkçesiyle nazmettiği şiirlerinde,

¹⁵¹ Bkz. Mahmut Öztürk, “Mehmed Âkif'in İctimaî Tefsir Yorumları: Hakkın Sesleri Örneği”, 80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy Bilgi Şöleni (27-28 Aralık 2017), ed. Enes Dağ (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2017), 83.

¹⁵² Bkz. Mahmut Öztürk, “Mehmed Akif Ersoy'da Tevhid-Vahdet Tasavvuru”, *Hz. Peygamber Tevhid ve Vahdet*, (Ankara: DİB Yayınları, 2016), 182; Öztürk, “Mehmed Âkif'in İctimaî Tefsir Yorumları”, 82. Âkif'in manen yaptığı ayet iktibasları için bkz. Ramazan Şahan, “İlhamını Kur'an'dan Alan Şair, Mehmed Âkif Ersoy”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 11/2 (Ağustos 2019), 896-930.

¹⁵³ M. Cüneyt Gökçe, “İstiklal Marşı'nda Şeair-i İslamiyye”, *Anadolu'ya Vurulan Mühür İstiklal Marşı*, ed. Mahmut Öztürk (İstanbul: Kostas Yayınları, 2017), 65; 32.

¹⁵⁴ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), “kbs”, 6/167; Muhammed b. Ebî Bekr b. 'Abdilkâdir er-Râzî, *Muhtârü's-sihâh*, (Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996), “kbs”, 456; 17. Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994), 61; Nevin Kardaş vd., *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000), 2/1365-1366.

¹⁵⁵ Sa'deddin et-Teftâzânî, *el-Mutavvel ale't-Telhîs* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1309/1891), 471; Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürcânî, *et-Ta'rifât*, thk. İbrahim el-Ebyârî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1992), 49-50; Ali el-Cârim - Mustafa Emîn, *el-Belâgatü'l-vâdiha* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1984), 269-270; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâğa fînûnuhâ ve efnânuhâ*, 'İlmu'l-beyân ve'l-bedî' (Ürdün: Dâru'l-Furkân, 1405/1985), 2/275; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhirü'l-belâğa fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 414; Abdurrahmân Hasan Habenneke el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'arabiyye, üsûsühâ ve ulûmuhâ ve fînûnuhâ* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1996), 2/536; Nusreddin Bolelli, *Belâgat, Kur'an Edebiyatı, Beyân-Meânî-Bedî'* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2000), 311; Hasan Aktaş, *Modern Türk Şiirinde Edebî sanatlar* (İstanbul: Söylem Yayınları, 2002), 119; İsmail Durmuş, “İktibas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/52-54.

¹⁵⁶ M. Orhan Soysal, *Edebî Sanatlar ve Tanınması* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005), 48.

¹⁵⁷ Bkz. Bedruddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî-ulûmî'l-kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1972), 1/481-483; Ali Akpınar, “Konuşmalarında Kur'an'la İstişad Edenler”, *Ekev Akademi Dergisi* 1/2 (1998), 33; İsmail Durmuş, “Tazmin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/204.

âyet ve hadis metinlerinden iktibâslarda bulunurken bu metinleri şiirinde ayrıca tercüme etmemiştir. Onun, şiirlerinde bu tarzda bir usul takip etmesinin, dinleyici kitlesinin dinî kültür seviyesiyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Âkif, döneminin İslam toplumlarında tespit ettiği problemlerin çözümüne yönelik, şiirleri aracılığıyla fikirlerini dile getirirken iktibâs ettiği kutsal metinlerle hem sunduğu çözüm önerilerini desteklemekte hem de bu yolla sanatlı ve süslü bir dil kullanmaktadır.

*“Düşmemek mâdem elinden gelmemiş evvel senin,
Ölmeden olsun mu ey miskin, bu çöller medfenin?
İntihar etmek değilse yolda durmak, gitmemek,
Âstümandan refref indirsin demektir bir melek!
“Leyse li ‘l-insani illâ mâ seâ” derken Hudâ;
Anlamam hiç meskenetten sen ne beklersin daha;
Davran artık kârbânın arkasından durma, koş!
Mahvolursun bir dakîkan geçse hattâ böyle boş.
Menzil almışlar da yorgun, belki senden bîmecâl!
Belki yok, elbette öyle! Sen ne etmiştin hayâl?”¹⁵⁸*

Âkif, safahatının birinci bölümünde yer verdiği “Durmayalım!” başlıklı şiirinin yukarıdaki mısralarında, İslam toplumunun en önemli problemlerinden olan tembellik, gayretsizlik ve azimsizlik gibi hastalıklarına değinmekte, muhataplarını çalışmaya ve sebâtlı bir gayrete teşvik etmektedir. O, dinleyicilerini ikna etmek ve şiirinde sunduğu fikirlerini teyid etmek için mantıkî önermelerin yanı sıra çeşitli soyut ve somut örneklendirmelerle birlikte özlü ifadelerle de başvurmaktadır. Âkif, şiirinin konumuzla ilgili yukarıdaki bölümünde “وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى” *“ve en leyse li ‘l-insani illâ mâ seâ”* (ve insan ancak çabasının sonucunu elde eder.)¹⁵⁹ şeklindeki Necm suresi’nin 39. ayetinin Arapça metnini iktibâs-ı tâm olacak şekilde şiirine almıştır. Yalnız şair, iktibâs yaparken ayetin başındaki “وَأَنْ” ifadesini şiir zarureti dolayısıyla şiirine almamıştır. Âkif, çalışma ve gayretin, başarı ve ilerlemede ne denli önemli olduğunu kendine has hikmetli diliyle ifade ettiği mısralarında ayet iktibâsıyla da hem şiirini süslemekte hem de bu meyandaki sözlerini güçlendirmektedir.

Âkif, safahatının üçüncü kitabında “Hakkın Sesleri” namıyla nazmettiği şiirlerinin her birinde serlevha olarak seçtiği bir ayeti ele almakta ve söz konusu ayeti manzum olarak tefsir etmektedir. Aşağıdaki mısralarının geçtiği şiirinin baş tarafında Âl-i İmrân suresi’nin 26. ayeti olan “De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahum! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsın, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kâdîrsin.”¹⁶⁰ mealindeki ayete yer vermekte ve takip eden mısralarında bu ayeti kendine has üslubuyla tefsir etmektedir.

Şair, mezkûr ayetin “قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ” *“إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ”* şeklindeki metninden yalnızca “مَالِكُ الْمُلْكِ”, *“mâlike’l-mülk”* ifadesine iktibâs-ı nâkıs yoluyla mısralarında yer vermektedir. Âkif, şiirinin söz konusu bölümünde mülkün yegâne sahibinin Allah olduğuna, O’nun bu mülkü dilediğine verdiğine ve dilediğinden aldığına dair cümlelerini sıraladıktan sonra aslında bu ilahî alıp-vermenin de evrensel bir kanun gereğince cereyan ettiğine işaret etmektedir. O, şiirinin son bölümünde sözü yine başarı ve muvaffakiyetin yegâne şartı saydığı ve bu konuda evrensel bir kanun olarak gördüğü çalışmaya getirmekte; aslında Allah’ın, kullarını azîz ve zelil kılmada gözettiği fitrî ve ilâhî yasanın da bu olduğuna dikkat çekmektedir. Âkif, şiirinin bu bölümünde de Necm suresi’nin 39. ayetinin yukarıda zikri geçen bölümüne ikinci kez iktibâs yoluyla yer vermektedir.

¹⁵⁸ Ersoy, *Safahat*, 23.

¹⁵⁹ en-Necm, 53/39.

¹⁶⁰ Âl-i İmrân, 3/26.

“İlâhî, “*Mâlîke’l-mülk’üm*” diyorsun... Doğru, âmennâ.
Hakîkî bir tasarruf var mıdır insan için? Aslâ!
Eğer almışsa bir millet, edip bir mülkü istîlâ;
Eğer vermişse bir millet bütün bir mülkü bî-pervâ;
Alan sensin, veren sensin, senin hükmündedir dünyâ.”¹⁶¹

“Sus ey dîvâne! Durmaz kâinatın seyr-i mu’tâdî.
Ne sandın? Fıtratın ahkâmı hiç dinler mi feryâdî?
Bugün, sen kendi kendinden ümîd et ancak imdâdî;
Evet, sen kendi ikdâmınla kaldır git de bîdâdî.
Cihan kânûn-i sa’yin, bak, nasıl bir hisle münkâdî!
Ne yaptın? “*Leyse li’l-insânî illâ mâ-se‘â*” vardı!..”¹⁶²

Mehmed Âkif, “Mezarlık” başlıklı uzun şiirinde, Eyüp kabristanına yaptığı bir ziyaretin, his ve duygu dünyasında çağrıştırdığı anlamları terennüm etmekte ve aşağıdaki şiirinin bir mısrasında Mülk suresi’nin 2. ayetinden bir bölüme Arapça olarak yer vermektedir. Âkif’in şiirinde iktibâs ettiği ayetin metni ve mealî şöyledir: “الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيْكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا”, “Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu deneyerek göstermek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur.”¹⁶³ Şair, söz konusu ayetin, “ölümü ve hayatı yaratan O’dur” mealindeki “الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ”, “*ellezî halaka’l-mevte ve’l-hayâte*” cümlesini, şiirine iktibâs-ı tâm yoluyla taşımakta ve bu pasajı, mezarlık ziyaretinde olduğu esnada ortamın lisân-ı haliyle söylediği ilâhî bir marşa benzetmektedir. Ancak Âkif, etrafı dolduran bu bestenin yaşayanlarca pek seslendirilmediğine dair serzenişini de şiirinin sonunda dile getirmektedir.

“Ridâ-yı samte bürünmüş bütün yesâr ü yemîn,
Huzûr içinde ağaçlar, sükûn içinde zemîn.
Bütün o yükselen emvâc, o bî-nihâye deniz,
Derin bir uykuya dalmıştı, her taraf sessiz.
Yavaş yavaş açılıp perde-i likâ-yı muhit;
Harîm-i rûhumu doldurdu kibriyâ-yı muhit.
Fakat bu beste-i lâhût nereden aksediyor,
Ki “*Ellezî halaka’l-mevte ve’l-hayâte* ...” diyor?
Nedir samîm-i sükûnette böyle bir feryâd?
Neşîde Hâlik’in, ammâ kim eyliyor inşâd?”¹⁶⁴

Âkif, safahatının altıncı kitabında yer verdiği “Âsım” başlıklı uzun şiirinin bir bölümünde iman, ilim ve amel bütünlüğünden bahsetmekte ve tevhide vurgu yapmaktadır. O, sözlerinin devamında azim ve iman ilişkisine değinmekte, başarının Allah’tan geleceğine inanarak azim ve sebat gösterenleri velîlerden sayarak Kur’an’dan yaptığı bir iktibâsla bu iddiasını desteklemektedir. O, Kur’an’da on iki yerde geçen ve hemen hepsinde iman ve sâlih amel vurgusu yapılan ayetlerin ortak cümlesi olan “لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

¹⁶¹ Ersoy, *Safahat*, 157.

¹⁶² Ersoy, *Safahat*, 159.

¹⁶³ el-Mülk, 67/1-2.

¹⁶⁴ Ersoy, *Safahat*, 35.

يَحْزَنُونَ", "...onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyecekler"¹⁶⁵ ifadesinin baş tarafını bir hareke değişikliğiyle şiirine almıştır. Şair, ayetlerin hepsinde "**lâ havfun aleyhim**" şeklinde olan ifadeyi "**lâ havfe aleyhim**" şeklinde şiirine iktibâs-ı nâkıs yoluyla iktibâs etmiştir. Bu cümle, on iki ayette geçmekle birlikte Âkif, şiirinde işaret ettiği zümreyi "**velî**" sıfatıyla beraber anarak, içerisinde bu vasfın da zikredildiği tek ayet olan Yunus suresinin 62. ayetine işaret etmiştir. Şair, mısralarının devamında ilk kelimesini şiirine alarak muhtevasına değindiği asr suresiyle de muvaffakiyette şart gördüğü iman, amel, sabır ve sebat vurgusunu yinelemektedir.

"O nasıl kalb, o nasıl azm, o nasıl itminân?..

İşte tevfik-ı İlâhî'ye yürekten inanan;

*İşte "**lâ havfe aleyhim**" diye Kur'ân-ı Hakîm,*

Bu velî zümreyi etmektedir ancak tekrîm.

Hâlik'ın nâ-mütenâhî adı var, en başı: Hak.

Ne büyük şey kul için hakkın elinden tutmak!

Hani, Ashâb-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken,

Mutlakâ Sûre-i ve'l-Asr'ı okurmuş, bu neden?

Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh;

Başta imân-ı hakîkî geliyor, sonra salâh,

Sonra hak, sonra sebat. İşte kuzum insanlık.

*Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık."*¹⁶⁶

Âkif, safahatının dördüncü kitabında yer verdiği "Vâiz Kürsüde" isimli uzun şiirinin bir bölümünde ise kadere bakış açısını anlatırken Hz. Ömer'in kader anlayışını ifade eden tarihi bir olayı nakletmektedir. Söz konusu olayın geçtiği mevkûf¹⁶⁷ hadise göre Hz. Ömer (r.a.), ordusuyla Şam'a giderken orada vebâ hastalığı bulunduğu haberini alınca yaptığı istişareler sonucunda tedbir amacıyla geri dönmeye karar verir. Bunun üzerine kendisine "*Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun?*" diye soran Ebû Ubeyde isimli sahabeye "*Evet, Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın kaderine kaçırıyoruz....*"¹⁶⁸ cevabını verir. Hz. Ömer, verdiği cevapla Allah'ın kaderinin her şeyi kuşattığını vurgulayarak insana düşenin, tedbir almak olduğuna işaret eder. Söz konusu hadisin zikri geçen diyalogu içeren bölümünün Arapça metni şöyledir: "*قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ؟ فَقَالَ عُمَرُ: لَوْ غَيْرَكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ! نَعَمْ، نَفَرْنَا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ*". Âkif, şiirinde yer verdiği bu diyalogla Hz. Ömer'le aynı anlayışı paylaşarak insanın tedbiriyle, çalışmasıyla ve azmiyle elde edeceği sonuçların, insanın kaderi olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir. O, böylelikle başa gelen olumsuzluklar karşısında teslimiyetçi bir bakış açısıyla hiçbir şey yapmadan olan biteni kadere fatura etmenin yanlışlığına işaret etmektedir. Şair, zikri geçen olayın geçtiği hadisin, Arapça metninden iktibâs-ı nâkıs yoluyla alıntıladığı "**firâr**", "**kaderu'llâh**" gibi sözcük ve terkipleri tercüme etmeksizin aynen mısralarına taşımış, ancak hadisin diğer kısımlarını manzum olarak tercüme etmiştir. Şair başvurduğu iktibâs sanatıyla hem şiirini sanatlı ve süslü bir dille nazmetmiş hem de hadis kültürünün derinliğine dair önemli ipuçları vermiştir.

"Ebû Ubeyde çıkıp: "Ya Ömer, uğurlar ola!

***Firârınız kaderu'llâhtan** mıdır şimdi?"*

¹⁶⁵ Yunus, 10/62. Ayrıca bkz. el-Bakara, 2/38, 62, 112, 262, 274, 277; Âl-i İmrân, 3/170; el-Mâide, 5/69; el-En'âm, 6/48; el-A'râf, 7/35; el-Ahkâf, 46/13.

¹⁶⁶ Ersoy, *Safahat*, 349.

¹⁶⁷ Mevkûf Hadis: Sahabeye söz, fiil veya takrir olarak isnâd edilen hadislerle denir. Bkz. Mahmûd et-Tahhân, *Teysîru mustalahi'l-hadis* (Riyâd: Mekebetü'l-Me'ârif, 1418/1996), 130.

¹⁶⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî (el-Camiü's-sahih)* (Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1980), "Tıp", 30; 1. Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Ârabî, tsz), "Selâm" 32/92-96.

*Demez mi, Hazret-i Fârûk döndü: “Doğru, dedi,
Şu var ki bir kaderu’llâhtan kaçarken biz,
Koşup öbür kaderu’llâha doğru gitmedeyiz.”¹⁶⁹*

Âkif, safahatının yedinci kitabındaki “Said Paşa İmâmı” başlıklı şiirinde saraya mevlid okumak üzere davetli bir imamın, geç kalışını ve buna sebep olarak anlattıklarını, uzun uzun dile getirmektedir. Şair, şiirinde ayrıca mevlide hazırlanan saray ortamını, davetlilerin fiziki ve psikolojik durumlarını, mevlid esnasında okunan bahirleri ve ilâhileri çok canlı ve ayrıntılı olarak tasvir ettikten sonra sözü, okunan bir ilâhinin boğazın kıyılarında yankılanan nağmelerine getirmektedir. Âkif’in şiirinde dikkat çektiği ilâhi, Şeyh Gâlib’in meşhur na’tından bir bölüm olup, şair bu bölümü ikibas yoluyla şiirine aynen taşımıştır. Aşağıda yer alan söz konusu bölümde övgüyle bahsedilen Hz. Peygamber’in, ömrüne Allah tarafından yemin edildiğini beyan eden ayetin baş tarafındaki tek kelimelik “**Le amrûk**” ifadesi şiire alınarak iktibâs-ı nâkıs sanatı meydana getirilmiştir. İktibas yapılan ayet şöyledir: “لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ”, “(Ey resulüm!) Hayatına yemin olsun ki onlar, sarhoş (sersem) halleriyle saçmalayıp duruyorlardı.”¹⁷⁰

*“Sultân-ı Rusûl, Şâh-ı Mümecced’sin, efendim!
Bîcârelere devlet-i sermedsin, efendim!
Menşûr-i “**Le amrûk**”le müeyyedsin efendim!
Dîvân-ı İlâhî’de ser-âmedsin, efendim!
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed’sin, efendim!
Hak’tan bize Sultân-ı Müebbed’sin, efendim!”¹⁷¹*

Âkif, safahatının dördüncü kitabında “Fatih Kürsüsünde” namıyla nazmettiği şiirinin bir bölümünde ise İslam dünyasının içine düştüğü perişanlığı her yönüyle detaylı bir şekilde dile getirdikten sonra yardım ve kurtuluş umarak nâzlı bir dille Allah’a niyazda bulunmakta ve manzum olarak yaptığı duaya cemaatiyle birlikte kendisi de “âmin” demektedir. Söz konusu duasını da adet olduğu üzere Kur’an’dan iktibas ettiği “**Ve’l-hamdu li’l-lâhi Rabbi’l-âlemîn**” cümlesiyle bitirmektedir. Şairin, şiirine iktibâs-ı tam yoluyla alıntılacağı cümlelerin, içinde geçtiği ayet şöyledir: “سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ”, “Mutlak izzet sahibi olan rabbın, onların yakıştırdığı nitelemelerden münezzehtir. Bütün peygamberlere selâm olsun! Ve âlemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun.”¹⁷²

*“Kur’ân ayak altında sürünsün mü, İlâhî?
Âyâtının üstünde yürünsün mü, İlâhî?
Haç Kâ’be’nin alnunda görünsün mü, İlâhî?
Çöksün mü nihâyet yıkılıp koskoca bir din?
Çektirme, İlâhî, bu kadar zilleti...*

- Âmin!

Ve’l-hamdu li’l-lâhi Rabbi’l-âlemîn.”¹⁷³

Şair, safahatının altıncı kitabındaki “Âsım” isimli şiirinde geçen aşağıdaki mısralarında, riyâkâr dindarları ve sözde dinî ritüelleri kendine has iğneli üslûbuyla hicvetmektedir. O, mısralarında tesbihten, kavuğa, cübbeden sarığa varıncaya dek detaylıca tasvir ettiği şekil Müslümanlarının, yine riyakârca tilavet ettikleri Kur’an’a sözü getirmekte onların yeri göğü inleyen bir edayla okuduklarına, ihlas suresinden yaptığı “**Kul hüva’llâhu ehad**” iktibasıyla örnek vermektedir. İktibas edilen metin tam ve

¹⁶⁹ Ersoy, *Safahat*, 212.

¹⁷⁰ el-Hicr, 15/72.

¹⁷¹ Ersoy, *Safahat*, 427.

¹⁷² es-Saffât, 37/180-182. Aynı cümlelerin içinde geçtiği başka bir ayet için bkz. el-En’âm, 6/45.

¹⁷³ Ersoy, *Safahat*, 238.

anlamalı bir cümle olduğundan burada iktibâs-ı tâm sanatı meydana gelmiştir. Âkif'in iktibas ettiği ayet şöyledir: “قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ”, “De ki: “O, Allah’tır, tektir.”¹⁷⁴

“Sofusun farz edelim, şimdi de boy boy tesbîh...

Dalkavuklar bütûn insan kesilir lâ-teşbîh!

Taylâsan, cübbe, kavuk, hırka, hep esbâb-ı riya,

Dış yüzünden Ömer’in devri muhîtin gûyâ.

Kimi sâim, kimi kâim, o tavanlar, yerler,

“Kul hüva’llâhu ehad” zemzemesinden inler.

Sen bu coşkunuğa istersen inan, hepsi yalan,

“Hüve”nin merci’i artık, ne “ehad”dır, ne filân.”¹⁷⁵

Âkif, safahatının ikinci kitabındaki “Süleymâniye Kürsüsünde” başlıklı şiirinde ise İslam toplumunun devlet, millet, memleket ve din alanlarındaki çeşitli bozulma ve yozlaşmalarına değinmekte, özellikle din alanında Müslümanlarda gördüğü kayıtsızlığı, gafleti ve vurdumduymazlığı mısralarına taşıyarak bu acınası duruma bir hadisten yaptığı iktibasla dikkat çekmektedir. Ona göre Hz. Peygamber, işaret edilen hadisle İslam’ın ve Müslümanların sayıca çok olsalar bile keyfiyet itibarıyla yaşadıkları toplumda “garip” sayılacak ölçüde bir azınlıkla temsil edileceğine işaret etmekte ve bu durumu yüz yıllar öncesinden haber vermektedir. Şairin de ifade ettiği gibi bu da Hz. Peygamberin geleceğe dair gaybî bir mucizesi olarak mutlaka gerçekleşecektir.

Âkif’in toplumsal ve bireysel alanda gördüğü ve tespit ettiği her problemin kaynağında dinin asli kaynağı olan Kur’an ve sünnete kulak vermemek ve bunların emirlerine riayet etmemek vardır. Dolayısıyla ona göre her iki alanda da ayağa kalkmak, başarılı olmak ve karşılaşılan problemleri çözüme kavuşturmak İslam’ı, asli kaynaklarından iyi anlamak ve yaşamakla mümkün olacaktır. Şiirde “*Bede’e’-d-dînu garîben...*” şeklindeki Arapça cümleyle iktibas edilen hadiste Hz. Peygamber, hem başlangıçta hem de ilerleyen zamanlarda gerçek yaşayanlarının az olması sebebiyle İslam’ı ve inanları “garip” olmakla nitelemekte ve bu “garip” müminleri, hadisin sonunda müjdelemektedir. Âkif’in, hadiste geçen “İslam” yerine “din” kelimesi değişikliğiyle iktibas ettiği hadisin tam metni şöyledir: “بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ غَرِيبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ”, “İslam, garip olarak başladı ve günün birinde başladığı gibi garip hale dönecektir. Ne mutlu o garip (mü’min)lere!”¹⁷⁶

“İstedim fikrini açmak; dedim: “Artık uyanın!

Memleket mahvoluyor, din de berâber gidiyor;

Size Kur’an, bakınız sâde uzaktan mı diyor?”

- Memleket mahvolacak, olmayacak... Baştakiler,

Düşünürler ona mevcûd ise bir çâre eğer.

Gelelim dîne: Ne mümkün çalışıp kurtarmak?

“Bede’e’-d-dînu garîben...” sözü elbet çıkacak.

Dediler. Yoklayayım şimdi avâmın da biraz,

Nedir efkârı, dedim. Hey gidi vurdum duymaz!

Öyle dalgın ki, meğer sûr’unu İsrâfil’in,

¹⁷⁴ el-İhlâs, 112/1.

¹⁷⁵ Ersoy, *Safahat*, 351.

¹⁷⁶ Müslim, “İman” 232.

İşitip, yattığı yerden azıcık silkinsin!”¹⁷⁷

3. TELMÎH SANATIYLA İLGİLİ İFADELER

Telmih, kelime olarak göz ucuyla bakmak, parıldayıp görünmek, ışık ortaya çıkmak, manalarındaki “lemh” kökünden türemiş olup, bir şeye işaret etmek, sezdirmek, üstü kapalı söylemek anlamlarına gelmektedir.¹⁷⁸ Terim olarak ise şiir veya nesirde âyet ve hadislerle, çeşitli tarihî olaylara, kıssalara, vecize, atasözü vb. kalıplaşmış ibarelere gönderme yapma veya işaret etme sanatını ifade eder. Bu sanata başvurmadan maksat daha ziyade hatırlatmadır. Telmih, bir tür çağrışım sanatı olup söz sırasında işaret edilen şey uzun uzadıya açıklanmayıp kısaca değinilmek suretiyle geçilir.¹⁷⁹

Âkif, safahatının dördüncü kitabında “Fâtih Kürsüsünde” ana başlığı altında yer verdiği şiirlerinden “Vâiz Kürsüde” isimli şiirinde “أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ”, “Göklerin ve yerin egemenliği üzerinde hiç kafa yormadılar mı?”¹⁸⁰ şeklindeki ayeti manzum olarak tefsir etmektedir. Şair söz konusu şiirinde, serlevha seçtiği ayetin muhtevasıyla uyumlu bir şekilde dinleyicilerini, göklerin enginliği üzerinde tefekkür yolculuğuna çıkarmakta ve insan idrakini aşan enginlikteki semânın, Allah’ın yüce azametinin ve hâkimiyetinin henüz daha başlangıcı olduğuna dikkat çekmektedir.

Âkif muhatabını, eşsiz büyüklükte yaratılan gökler üzerinde yaptırdığı fikrî yolculukla Allah’ın, sonsuz kudret ummânının kıyısına getirmekte ve kişiye kendi idrâk, zekâ ve hayal dünyasının ne kadar zayıf, aciz ve sınırlı olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca daha ileriye gitmenin mahlûkata kapalı olduğunu ifade etmek için bir ayetle miraç hadisesine telmihte bulunmaktadır. Âkif, şiirinde yer verdiği “*kâbe Kavseyn*” ifadesiyle necm suresinin 9. ayetine işaret etmekte ve bu ayetten aktardığı mezkur ifadeyle Hz. Peygamberin, mirâc hadisesinde Cenâb-ı Hakk’a ne kadar yaklaştığını ve bu sınırın Hz. Peygamber dışında Cebrâil (a.s.) da dahil olmak üzere tüm mahlûkata kapalı olduğunu hatırlatmaktadır. Şairin şiirinde işaret ettiği ayetin metni ve meâli şöyledir: “فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى”, “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.”¹⁸¹

Âkif, şiirinin devamında sözü yine çalışma ve gayrete getirmekte, İslam toplumunun en temel problemlerinden gördüğü tembelliğe karşı dinleyenlerini, ilâhî bir dille ikaz etmektedir. O, göğe çıkıp dolaşınca da yerde bulununca da varlığın lisân-ı hâliyle haykırdığı yegâne hikmetin, çalışma ve gayret olduğunu ifade ettiği mısralarında bu iki özelliği aynı zamanda ahirete iman ve ebedî kurtuluşun da bir ön şartı olarak görmekte ve şiirinde zikretmektedir.

*“Semâyı alması kâbil mi bir avuç hâkin?
O sâhalar ki yetişmez ziyâ-yı idrâkin,
Tasavvur et: Ceberûtum için bidâyettir!
Mükevvenât ki fikrinde bî-nihâyettir,
Kemîne zerresidir âsümân-ı hilkatimin.
Gelip kenârına ummân-ı sermediyyetimin,
Rükû eder ebediyyen, kıyâm eden idrâk;
Zekâ sücûda varır, vehm olur karîn-i helâk.
Senin o sahada yoktur işin! O sâha, benim,*

¹⁷⁷ Ersoy, *Safahat*, 130.

¹⁷⁸ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “‘lmh”, 2/584; er-Râzî, *Muhtârü’s-sıhâh*, “‘lmh”, 531; Kardaş vd., *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, 4/2828.

¹⁷⁹ Aktaş, *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, 111; Soysal, *Edebî Sanatlar ve Tanınması*, 93; 10. İsmail Durmuş, “Telmih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/407; Mustafa İsmet Uzun, “Telmih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/408; Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2014), 135.

¹⁸⁰ el-A’râf, 7/185.

¹⁸¹ en-Necm, 53/9.

Bütün halâika mesdûd Kâbe Kavseyn 'im!"¹⁸²

*"Atıl... Fezâyı dolaş, âsümâna çık, yere in;
Lisân-ı gaybım olan beyyinât-ı hikmetimin,
Vücûdu inleyen âheng-i yek-meâlini duy!
Düşünme, haydi şu âheng-i sermediyyete uy:
"Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;
Çalış çalış ki, bekâ sa'y olursa hakkedilir."*¹⁸³

Âkif, safahatının ikinci kitabındaki "Süleymâniye Kürsüsünde" başlıklı şiirinin bir bölümünde, okuyucusuyla birlikte hayalî olarak Süleymâniye camiini gezmekte ve bu gezinti esnasında gördüklerini mısralarında tasvir etmektedir. Şair, gezintileri esnasında caminin süslü bir kemerinde gördüğü kelime-i tevhîd ve daha üst bir yerde yazılı olan Nisâ suresi'in 103. Ayetinden bir bölüme dikkat çekmektedir. Şair şiirinde, "إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا", "Şüphesiz ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir."¹⁸⁴ şeklindeki söz konusu ayete, ayette geçen "salât" ve "mevkût" kelimelerinden oluşturduğu Arapça "mevkût-i salâtın" terkiibiyle telmihte bulunmaktadır. O, işaret ettiği ayetin, namazın farziyyetinin kesinliğini teyîd ettiğini ifade etmekte ve başvurduğu bu söz sanatıyla hem ayetlere vukufiyetini göstermekte hem de şiirini süslemektedir.

*"Şimdi ey sevgili kâri', azıcık vaktin eğer,
Varsa -memnûn olacaksın- beni ta'kîb ediver.
Gireriz koynuna, düşsek bile şâyed yorgun,
Karşıdan baktığımız heykel-i nûrânûrun.
Göreceksin: O harîmin ebedî zıllinde,
San'atin rûhunu seyyâl bulut şeklinde.
"Gördüğüm var..." deme! Gel bir de berâber görelim.
Nereden? Haydi şadırvan kapısından girelim:
Bir musanna' kemer, üstünde kurulmuş Tevhid;
Daha üstünde bir âyet ki: Hudâ'dan te'yîd,
Emr-i mevkût-i salâtın bize kat'iyetine.
Şöyle bir baktı mı insan, kapının hey'etine,
Evvelâ her iki yandan oluyor çehre-nümûn:
Mütenâzır iki mihrâb, iki âzâde sûtûn."*¹⁸⁵

Âkif, daha önce ictibâs sanatıyla alakalı bölümde ilgili kısmını verdiğimiz "Vâiz Kürsüde" isimli şiirinde, Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde isimli sahâbi arasında geçen kader bağlamındaki diyaloga yer verirken "hadîs-i tâûn" şeklindeki Arapça terkiiple bir hadise telmih yapmaktadır. Şiirde de uzunca anlatıldığı üzere Hz. Ömer'in Ebû Ubeyde ile vebâ hastalığı olan bir yere girip girmeme hususunda tartıştığı esnada İbn-i Avf isimli sahabe gelerek Hz. Peygamberden Hz. Ömer'in kanaatini destekleyen bir hadis rivayetinde bulunur. Bunu duyan Ebû Ubeyde susarak Hz. Ömer'in kader konusundaki isabetli

¹⁸² Ersoy, *Safahat*, 201.

¹⁸³ Ersoy, *Safahat*, 201.

¹⁸⁴ en-Nisâ, 4/103.

¹⁸⁵ Ersoy, *Safahat*, 125.

görüşünü onaylamak durumunda kalır. Sonuçta bulaşıcı vebâ hastalığı olan yere girilmesinden vaz geçilir. Âkif'in şiirinde telmihte bulunduğu söz konusu hadisin metni ve meali şöyledir: “إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ، فَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضِ وَأَنْتُمْ بِهَا، فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ” *“Bir yerde onu (salgın hastalık çıktığını) duyarsanız oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde o (salgın hastalık çıkarsa) o bölgeden de ayrılmayınız”*¹⁸⁶ Şair, başvurduğu telmih sanatıyla hem şiirini sanatlı ve süslü bir dille nazmetmiş hem de hadis kültürünün derinliğine dair önemli ipuçları vermiştir.

*“Zemîni otlu da, etrâfı taşlı bir derenin
İçinde olsa deven, yâ Ebâ Ubeyde, senin;
Tutup da onları yalçın bayırda sektirsen,
Ya öyle yapmayarak otlu semte çektiirsen,
Düşün: Kaderle değildir şu yaptığın da nedir?
Ömer bu sözde iken İbn-i Avf olur zâhir,
Hemen rivâyete başlar **hadîs-i tâûnu**.
Ebû Ubeyde tabî’i susar duyunca bunu.”*¹⁸⁷

Âkif, safahatının beşinci kitabında; serlevha olarak seçtiği bazı ayet ve hadislerin manzum tefsirlerine yer verdiği şiirlerini toplamıştır. Bu şiirlerden birisinin baş tarafında “الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ” *“Birtakım insanlar onlara, ‘İnsanlar size karşı asker toplamışlar, onlardan korkun’ dediler de bu, onların imanlarını arttırdı ve ‘Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!’ diye cevap verdiler.”*¹⁸⁸ şeklindeki ayeti serlevha olarak seçmiş ve bu ayeti şiirinde kendine has üslûbuyla yorumlamıştır. Şair, hakiki Müslümanlıkla, yiğitlik, kahramanlık ve gayretli olma arasındaki pozitif ilişkiye vurgu yaparak giriş yaptığı şiirinin ilerleyen mısralarında, sözü iman gereği gördüğü vahdet ve ittihadı getirmekte ve İslam toplumunun bu alandaki zafiyetlerine dikkat çekmektedir. Ona göre İslam toplumlarındaki zilletin, fakirliğin, tembelliğin, tefrika ve parçalanmışlığın sebebi; serlevha ayette işaret edilen kıvamda olgun Müslümanlar olamamak ve Kur’an’ın emirlerini gerektiği ölçüde dikkate almamaktır. Zira; ona göre mezkûr ayette işaret edilen kâmil imandan, Müslümanların az da olsa nasibi olsaydı içine düştükleri zilleti yaşamayacaklardı. Yine Müslümanlar, onun şiirinde “**bünyân-ı mersûs**” terkiibiyle telmih yaptığı ayette ifade edildiği gibi kenetlenip birlik ve beraberlik üzere yaşasaydılar bölünüp, parçalanmaz ve en küçük bir darbeyle yerle bir olmazlardı. Âkif’in mezkûr terkiiple telmihte bulunduğu ayet şöyledir: “إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ” *“Bilin ki Allah kendi yolunda sağlam örülmüş bir duvar gibi kenetlenmiş saflar halinde çarpışanları sever.”*¹⁸⁹

O, takip eden mısralarında Müslümanların, düşmana karşı Kur’an’ın emrettiği hazırlığı yapmaksızın salt “**tevekkelnâ**” sözüyle ifade ettikleri yüzeysel tevekkül anlayışını ve iman bir gereği gördüğü ilim-irfan tahsilinden yüz çevirerek cehâlet ve sefâlet batağına düşmelerine sebep olan miskin hayat tarzını eleştirmektedir. Âkif’in, şiirinde “**tevekkelnâ**” ifadesiyle telmihte bulunduğu ayetin ilgili kısmı şöyledir: “...وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ...” *“Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah’a dayanırız. Ey rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızda adaletli hükmünü ver. Sen hüküm verenlerin en hayırlısıdır...”*¹⁹⁰

*“O vicdan nerededir, lâkin? O îman kimde var? Heyhât!
Ne olmuş, ben de bilmem, pek karanlık şimdi hissiyyât!
O îmandan velev pek az nasîb olsaydı millette,*

¹⁸⁶ Bkz. Buhârî, “Tıp” 30; Müslim, “Selâm” 32/92-96.

¹⁸⁷ Ersoy, *Safahat*, 212.

¹⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/173.

¹⁸⁹ es-Saff, 61/4.

¹⁹⁰ el-Ârâf, 7/89.

*Şu üç yüz elli milyon halkı görmezdin bu zillette!
O îman ittihâd isterdi bizden, vahdet isterdi...
Nasıl “bünyân-ı mersûs” olmamız lâzımsa gösterdi.
Peki! Bizler ne yaptık? Kol kol olduk, târumâr olduk...
Nihayet bir denî sadmeyle düştük, hâk-sâr olduk!
O îman kuvvet ihzârıyla emretmişti... Lâkin, biz
“Tevekkelnâ” deyip yattık da kaldık böyle en âciz!
O îman, farz-ı kat’idir diyor tahsîli irfânın...
Ne câhil kavmiyiz biz müslümanlar, şimdi, dünyânın!”¹⁹¹*

Âkif, daha önce bazı bölümlerine değindiğimiz “Vâiz Kürsüde” isimli uzun şiirinin bir bölümünde de Müslümanların yanlış tevekkül anlayışlarını eleştirmekte onların, gereği ve şartları yerine getirilmeksizin sonucu Allah’a havale ederek bir nevi Allah’a tahakküm etme tavrını çağırıştıran bu yaklaşım tarzını bir tür şirk olarak değerlendirmektedir. Ona göre Yahudi’lerin Üzeyir (a.s)’ı, Hristiyanların da İsa (a.s)’ı Allah’ın oğlu olarak görmeleri nasıl ki tevhid anlayışını bozuyor, ifsâd ediyorsa aynı şekilde kendi mükellefiyetlerini unutarak ve istediği şeyin sebepler planında gereklerini yapmayarak sonucu Allah’tan bekleyip O’nu istediği şeyle mükellef tutma şeklindeki tevekkül anlayışı da iman ve tevhid ile uyuşmayan bir tür şirktir. Şair bu duygu ve düşüncelerini dile getirdiği aşağıdaki mısralarında Yahudi ve Hristiyanların şirke düşmelerine sebep olan anlayışlarını ifade eden ayete “*ibnu’llâh*” terkihiyle göndermede bulunmaktadır. Söz konusu ayet şöyledir: “وَقَالَتِ الْيَهُودُ غَيْرُ ابْنِ اللَّهِ” ve “وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهَوْنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ”¹⁹², “Yahudiler “Üzeyir Allah’ın oğludur” dediler, hristiyanlar da “Mesih (İsa) Allah’ın oğludur” dediler. Bunlar, daha önceki inkârcıların söylediklerine benzer biçimde ağızlarından çıkan sözlerdir. Allah onları kahretsin! (Gerçeklerden) nasıl da yüz çeviriyorlar!”¹⁹³

*“Ya sen nesen? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?
Hudâ’yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür’ete... Ha?
Yehûd Üzeyr’e, Nasârâ Mesih’e *ibnu’llâh*
Demekle unsur-i tevhîd olur giderse tebâh;
Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı îmana?
Tevekkül öyle tahakküm demek mi Yezdân’a?
Kimin hesabına inmiş, düşünmüyor, Kur’ân...
Cenâb-ı Hak çıkacak, sorsalar, muhâtab olan!
Bütün evâmire i’lân-ı harb eden şu sefîh,
Mükellefiyeti Allâh’a eyliyor tevcîh!”¹⁹³*

Âkif, yukarıdaki şiirinin devamında İslam dünyasında özellikle dinî alanda gördüğü önemli bir hastalığa değinmekte ve kendine has etkili üslubuyla bunu eleştirmektedir. Onun din alanında gördüğü bu hastalık, sözde iyi niyetle, ibadetlere teşvik amacıyla “tergîb” alanında hadis uydurma faaliyetleridir. Âkif’in de önemle üzerinde durduğu gibi ilk asırlardan itibaren dini tahrif amacıyla hadis uyduran din

¹⁹¹ Ersoy, *Safahat*, 253.

¹⁹² et-Tevbe, 9/30.

¹⁹³ Ersoy, *Safahat*, 210.

düşmanları kadar insanları iyiye, doğruya, hayra ve ibadetlere teşvik etmek (terğîb); kötü, yanlış, şer ve günahlardan sakındırmak (terhîb) adına güyâ iyi niyetle hadis uyduranlar da olmuştur. Terğîb ve terhîb amacıyla hadis uyduranlar, genellikle toplumda sevilen ve itibar gören mürşid, vâiz vb. kişilerden olup bunların hadis uydurabilecekleri ilk anda akla gelmediğinden Âkif gibi bazı âlimler, bu amaçla hadis uyduranları kötü niyetle hadis uyduranlar kadar zararlı ve tehlikeli saymışlardır.¹⁹⁴

Şair, bu alanda hadis uyduranları aşağıdaki mısralarında sert bir dille eleştirirken onların arkasına sığındıkları anlayışa “*Yecûzu fi’t-terğîb...*”, “*Terğîb alanında hadis uydurmak câizdir.*” şeklindeki Arapça terkiple telmihte bulunmaktadır. Âkif, konuyla ilgili sözlerinin devamında hadis uyduranları cehennemle tehdit eden Hz. Peygamberin bir hadisine de “*Men kezebe ...*” terkihiyle atıf yapmaktadır. Söz konusu hadis şöyledir: “مَنْ كَذَبَ عَلَىٰ مُنْعِدًا فَلْيَنْبِئُوا مُنْعِدَهُ مِنَ النَّارِ”, “*Her kim benim adıma bilerek yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın.*”¹⁹⁵ Şair, belirtilen her iki telmihle de şiirini güzelleştirip sözlerini takviye etmekle beraber hem hadis usulü hem de hadis metinleri alanındaki ilminin derinliğine dair önemli ipuçları vermektedir.

*“Kitâb’ı, Sünnet’i, İcmâ’ı kaldırıp attık;
Havâssı maskara yaptık, avâmı aldattık.
Yıkıp Şeriat’i, bambaşka bir binâ kurduk;
Nebî’ye atf ile binlerce herze uydurduk!
O hâli buldu ki cür’et: “Yecûzu fi’t-terğîb...”
Karâr-ı erzeli fetvâ kesildi!... Hem ne garîb,
Hadîsi vaz’ ediyorken sevâb uman bile var!
Sevâbı var mı imiş, bir zaman gelir, anlar!
Cihânı titretiyorken nidâ-yı “Men kezebe ...”
İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bî-edebe:
Lisân-ı pâk-i Nebî'den yalanlar uyduruyor;
Sıklımadan da “sevab işledim” deyip duruyor!”¹⁹⁶*

4. SONUÇ

Mehmed Âkif Ersoy, Osmanlı’nın son dönemlerinde, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında yaşamış büyük bir İslam âlimi, mütefekkir ve şâirdir. O, aile ocağında başlayıp hayatı boyunca devam eden İslamî ilimler ve edebiyatla olan bağını, yaşadığı buhranlı çağın tüm olumsuzluklarına rağmen koparmamıştır. Şair, 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarına kadar süren İslam dünyasındaki her alanda yaşanan zayıflama ve gerilemenin en dip yaptığı dönemlere şahitlik etmiş, yaşanan olumsuzluklardan etkilenmiş, bir âlim ve aydın kimliğiyle bu sorunların teşhis ve çözümüne kafa yormuştur.

Âkif, Balkan savaşları, Birinci dünya savaşı, Millî mücadele ve İstiklal Savaşı yıllarında ilmî birikimi ve edebî yeteneğiyle gerek kürsülerden yaptığı vaazlarıyla, gerekse Sebülürreşad mecmuasında yayınlanan yazılarıyla Müslümanları manen takviye etmiş, onları yaşanan sıkıntıların çözümüne yönelik

¹⁹⁴ Bkz. Mehmet Görmez, “Terğîb ve Terhîb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/508; Zekeriyâ Güler, “Mehmed Âkif’in Fatih Kürsüsünde ve Âsım’da Hadis Atıfları”, *FSM İlmî Araştırmaları ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (Bahar 2013), 203; Mustafa Karabacak, “Mehmed Âkif Ersoy’un Balkan Harbi Zamanında Yaptığı Vaazlarda Kullandığı Hadislerle İlgili Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 116.

¹⁹⁵ Buhârî, “İlim” 38; 20.

¹⁹⁶ Ersoy, *Safahat*, 216.

Kur'an ve sünnet ışığında aydınlatmaya ve bilgilendirmeye çalışmıştır. O, sahip olduğu ilmî birikimi ve İslamî bakış açısını, edebî yeteneğiyle harmanlamayı başarmış ve bunun sonucu olarak, nakış nakış işlediği derin anlamlı şiirlerini bir irşad ve aydınlatma aracı olarak kullanmayı büyük bir maharetle becerebilmiştir.

Şair, yedi bölümden oluşan safahat isimli eserindeki şiirlerinde başlıca çalışmaya teşvik, tembelliği yerme, doğru tevekkül anlayışı, bölünme ve parçalanmanın zararları, birlik ve beraberliğin önemi, ümitsizlik yerine azim ve gayrete teşvik, bid'at, hurafe ve cehaletin zararları, ilmin ve eğitimin önemi, Kur'an ve sünneti gerçek anlamda anlama ve yaşamanın gereği ile bundan yüz çevirmenin zararları gibi konuları işlemiştir. O şiirlerinde bu konuları işlerken çoğu zaman ya ilgili bir ayeti manzum olarak tefsir ve tercüme etmiş, ya da şiirlerinde iktibas veya telmih yoluyla ayet ve hadis metinlerinden istifade etmiştir.

Âkif, halkını dini bakımdan aydınlatma, onların moral ve motivasyonlarını takviye etme amacıyla nazmettiği şiirlerinde sözlerini, edebî açıdan süslemek, muhteva açısından da etkili, güçlü ve inandırıcı kılmak için zaman zaman ayet ve hadis iktibaslarına başvurmuş veya bu türden dini referanslar aracılığıyla çeşitli İslamî öğelere telmihlerde bulunmuştur. O, döneminin Türkçesiyle nazmettiği şiirlerinde yer verdiği Arapça terkipli iktibas ve telmih sanatlarıyla daha önce benzer usulle şiirler söylemiş Hoca Ahmed Yesevî'nin hibrit şiir tekniğiyle de benzerlikler göstermektedir.¹⁹⁷

Şairin, Arapça ve Farsça kelimeler bakımından oldukça zengin bir Türkçeyle nazmettiği şiirlerinde başvurduğu Arapça terkipli mezkûr sanatlardan, kendisinin başta ayet ve hadisler olmak üzere genel anlamda İslamî ilimlere, Arap diline, belâğata ve edebiyata üst düzeyde bir hâkimiyetinin olduğunu çıkarmak mümkündür. Aynı şekilde şairin bu şiirlerini, anladığı varsayılan muhataplarının da söz konusu ilimlere en azından vâkıf ve âşina oldukları sonucuna varmak mümkündür.

Âkif, mısralarında ayet veya hadislerden alıntılara yer verirken çoğu zaman bunların, şiirlerinde vermek istediği mesajı karşılayan kısmını iktibas etmiş, bazen de bu pasajları şiirin genel akışına uyarlamıştır. O, kimi zaman dini metinlerden yaptığı iki kelimelik alıntılarla iktibâs-ı nâkıs sanatına başvurmuş, kimi zaman da birkaç kelimelik anlamlı bir cümleden oluşan aktarımlarıyla iktibâs-ı tâm sanatını icra etmiştir. Şiirlerinde başvurduğu telmihlerde ise çoğunlukla gönderme yapılan veya hatırlatmada bulunulan dini öge, olay veya kavramlara bir ya da iki kelimelik terkiplerle işaret edilmiştir.

Âkif'in, başta İstiklâl Marşı olmak üzere tüm şiirlerinde Kur'an ve sünnetten damıtarak verdiği evrensel ve kuşatıcı mesajlarda onun Türk ve İslam ümmetiyle kendisini özdeşleştirmiş manevi kişiliğinin ve yüce ruhunun izlerini görmek mümkündür. O, şiirlerinde dile getirdiği her türlü problemin acısını adeta kendi iç dünyasında ve yüreğinin derinliklerinde hissetmiş, bunlara yönelik olarak İslamî birikimiyle çözüm yolları aramaya çalışmıştır. Onun, toplumsal ve bireysel problemleri teşhis ve bunları tedaviye yönelik tavsiyelerinde Kur'an ve sünneti doğru anlamaya ve yaşamaya davet eden samimi bir Müslümanın çağrıları görülür.

Kur'an şairi olarak da bilinen büyük mütefekkir ve İslam âlimi Mehmed Âkif Ersoy, zengin bir lügat hazinesiyle nazmettiği, yer yer Arapça, Farsça ve Osmanlıca terkiplerle süslediği, İslamî öğeler ve öğretiler açısından oldukça zengin içerikli manzumeleriyle edebî alanda eşsiz değerinde sanatlı örnekler ortaya koyduğu gibi dinî, ilmî ve fikrî açıdan da kıymetli bilgiler ve mesajlar içeren şiirleriyle, yaşadığı dönemin insanına ve günümüz insanına rehberlik etmiştir.

¹⁹⁷ Bkz. Yaşar Seracettin Baytar, "Ahmed Yesevî'nin Şiirlerinde Arapça Terkiplerle Yapılmış Sanatlı İfadeler", *Umbak-2020 I. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (28 Şubat - 01 Mart 2020) Bildiri Tam Metin Kitabı*, ed. Erk İnger-Zuhal Yıldırım (Ankara: Eğitim yayınevi, 2020), 22-39.

KAYNAKLAR

1. Abbâs, Fadl Hasan. *el-Belâğa fînûnuhâ ve efnânuhâ, 'İlmü'l-beyân ve'l-bedî'*. Ürdün: Dârü'l-Furkân, 1. Basım, 1405/1985.
2. Akpınar, Ali. “Konuşmalarında Kur'an'la İstişhad Edenler”. *Ekev Akademi Dergisi* 1/2 (1998), 33-42.
3. Aktaş, Hasan. *Modern Türk Şiirinde Edebî sanatlar*. İstanbul: Söylem Yayınları, 2002.
4. Aydeniz, Nurullah. “Kur'an Ahlakını Şiire Döken Şair: Mehmed Akif”. *Milletin Sesi Mehmed Âkif*. ed. Mahmut Öztürk. 209-231. İstanbul: Nida Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
5. Baytar, Yaşar Seracettin. “Ahmed Yesevî'nin Şiirlerinde Arapça Terkiplerle Yapılmış Sanatlı İfadeler”. *Umbak-2020 I. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (28 Şubat – 01 Mart 2020) Bildiri Tam Metin Kitabı*. ed. Erk İnger-Zuhal Yıldırım. 22-39. Ankara: Eğitim yayınevi, 2020.
6. Bolelli, Nusreddin. *Belâgat, Kur'an Edebiyatı, Beyân-Meânî-Bedî'*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2000.
7. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahihü'l-Buhârî (el-Camiü's-sahih)*. 9 Cilt. Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1980.
8. el-Cârim, Alî - Emîn, Mustafa. *el-Belâğatü'l-vâdiha*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1984.
9. Coşkun, Menderes. *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*. İstanbul: Dergah Yayınları, 4. Basım, 2014.
10. el-Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali. *et-Ta'rîfât*. thk. İbrahim el-Ebyârî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1992.
11. Durmuş, İsmail. “İktibas”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/52-54. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
12. Durmuş, İsmail. “Tazmin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/204-206. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
13. Durmuş, İsmail. “Telmih”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/407-408. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
14. Ersoy, Mehmed Âkif. *Safahat*. nşr. M. Ertuğrul Düzdağ. İzmir: DİB Yayınları, 3. Basım, 2018.
15. Görmez, Mehmet. “Terğîb ve Terhîb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/508-509. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
16. Güler, Zekeriya. “Mehmed Âkif'in Fatih Kürsüsünde ve Âsım'da Hadis Atıfları”. *FSM İlmî Araştırmalar/İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (Bahar 2013), 198-210.
17. el-Hâşimî, Ahmed. *Cevâhirü'l-belâğa fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
18. İbn Faris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris ez-Zekeriyyâ. *Mu'cemü'l-mekâyis fi'l-lüğa*. thk. Şihâbeddin Ebû Amr. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, 1998.

19. İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
20. Karabacak, Mustafa. “Mehmed Âkif Ersoy’un Balkan Harbi Zamanında Yaptığı Vaazlarda Kullandığı Hadislerle İlgili Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 111-135.
21. Karakuş, Abdulkadir. “M. Âkif’in Kur’an’a Vukûfiyeti ve Safahattaki Manzum Tefsirleri”. *Milletin Sesi Mehmed Âkif*. ed. Mahmut Öztürk. 11-31. İstanbul: Nida Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
22. Karaman, Hayrettin – Çağrıçı, Mustafa – Dönmez, İ. Kâfi – Gümüş, Sadrettin. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 2006.
23. Kardaş, Nevin vd.. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. 4 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.
24. Mertoğlu, Suat. “Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Sermuharriri Akif”. *Vefatının 75.Yılında Mehmet Akif Ersoy, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu (12-13 Mart 2011) Bildiriler Kitabı*. haz. Vahdettin Işık. 79-91. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
25. el-Meydânî, Abdurrahmân Hasan Habenke. *el-Belâğatü'l-‘arabiyye, üsüsühâ ve ulûmuhâ ve fînûnuhâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1. Basım, 1996.
26. Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Ârabî, tsz.
27. Okay, M. Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul. “Mehmed âkif Ersoy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-439. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
28. Öztürk, Mahmut. “Mehmed Âkif’in İctimaî Tefsir Yorumları: Hakkın Sesleri Örneği”. *80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy Bilgi Şöleni (27-28 Aralık 2017)*. ed. Enes Dağ. 79-100. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2017.
29. Öztürk, Mahmut. “Mehmed Akif Ersoy’da Tevhid-Vahdet Tasavvuru”. *Hız Peygamber Tevhid ve Vahdet*. Ankara: DİB Yayınları, 1. Basım, 2016. 177-192.
30. Öztürk, Mahmut. “Mehmet Akif’in Cami Kürsülerinde Zikrettiği Ayetler ve Yorumları”. *Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açısından) (08-09 Ekim 2018) Bildiriler Kitabı*. yay. haz. Fikret Karaman. 1/623-648. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2018.
31. Usta, Mehmet Emin. “Âkif’te İdeal Toplum Anlayışı ve Eğitimin Buna Aracılık Rolüne İlişkin Bir Analiz”. *İstiklal Marşı ve Anlam Dünyası*. ed. Mahmut Öztürk. 99-118. İstanbul: Nida Yayıncılık, 1. Basım, 2019.
32. Gökçe, M. Cüneyt. “İstiklal Marşı’nda Şeâir-i İslamiyye”. *Anadolu’ya Vurulan Mühür İstiklal Marşı*. ed. Mahmut Öztürk. 65-76. İstanbul: Kostaş Yayınları, 2017.
33. Uzun, Mustafa İsmet. “Telmih”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/408-409. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
34. er-Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr b. ‘Abdilkâdir. *Muhtârü's-sihâh*. Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996.
35. Soysal, M. Orhan. *Edebî Sanatlar ve Tanınması*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005.
36. Şahan, Ramazan. “İlhamını Kur’an’dan Alan Şair, Mehmed Âkif Ersoy”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*. 11/2 (Ağustos 2019), 896-930.

*Qabulünün 100. Yılında   stik  l  l Marşı ve Milli   airimiz
Mehmed   k  f Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021,   anlıurfa*

37. et-Tahh  n, Mahm  d. *Teys  ru mustalahi 'l-had  s*. Riy  d: Mekebet  'l-Me'  rif, 1418/1996.
38. T  hir  'l-Mevlev  . *Edebiyat L  gat  *.   stanbul: Enderun Kitabevi, 1994.
39. et-Teft  z  n  , Sa'dedd  n. *el-Mutavvel ale't-Telh  s*.   stanbul: Matbaa-i   mire, 1309/1891.
40. ez-Zerke   , Bedrudd  n Muhammed b. Abdill  h. *el-Burh  n f  -ul  mi 'l-kur'  n*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl   brahim. 4 Cilt. Beyrut: D  r  'l-Ma'rif  , 1972.

İSTİKLÂL MARŞI'NDA KUR'ÂN-I KERİM'DEN İKTİBASLAR THE QUOTATIONS FROM QURAN IN INDEPENDENCE ANTHEM

Mustafa KARA

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, ORCID: 0000-0002-5497-1131

ÖZET

Bireysel, toplumsal ve kültürel hayatta dinin önemi inkâr edilemez. Hatta din, etki gücü açısından kültürün diğer unsurlarından önde gelir. Bu etki gücü, kutsal metinler aracılığıyla kullanılır ve ilgili kültürün hâkim olduğu çevrede kaleme alınan eserlerde kendini gösterir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Mehmed Âkif Ersoy tarafından kaleme alınan İstiklâl Marşı, dinin etki gücünün açıkça görüldüğü bir eserdir. Bu eser ayrıca, kültürün unsurları arasında ilk sırada yer alan inançların bir müellifi ne denli etkilediğini göstermesi bakımından da müstesna bir niteliğe sahiptir. Bu doğrultuda Âkif, kendisinin ideolojisini, yaşam biçimini, bilinç düzeyini ve eserlerini kaleme alma gerekçesini, “*Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhâmı, /Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı.*” dizeleriyle açıklamaktadır.

Mehmed Âkif, vatanın kurtuluşuna dair sarsılmaz inancının ifadesi olarak yazdığı İstiklâl Marşı’nda Kur’ân’dan iktibas ve telmihler de yapmıştır. Bu iktibas ve telmihleri üç kategoriye ayırmak mümkündür: i. *Doğrudan Kur’ân kavramlarıyla yapılan iktibaslar*. Bunlara “Hakk, Hüdâ, İlâh, dîn, îmân, rûh, millet, ezân, şehîd, şühedâ, şehâdet, secde, cennet, va’d, helâl” kavramları örnek verilebilir. ii. *Kur’ân kelimelerinin meâlleriyle yapılan iktibaslar*. Bunlara da “tapmak, ma’bed, yıldız, korkma, hürriyet” kelimeleri örnek gösterilebilir. iii. *Kur’ân âyetlerinin muhtevâsından yapılan iktibas ve telmihler*. Buna da İstiklâl Marşı’nın ilk kelimesi olan “Korkma!” ifadesini örnek verebiliriz. Zira bu ifade, Tevbe Süresi 40. âyetteki “*Üzülme! Allah bizimle beraberdir.*” cümlesinden alıntıdır ve bu ifadede Sevr Mağarası’nda Hz. Peygamber (s) ile Hz. Ebû Bekir arasında yaşanan diyaloga telmih söz konusudur.

Bu tebliğde İstiklâl Marşı, Kur’ân’dan yapılan iktibaslar eşliğinde incelenmektedir. İstiklâl Marşı’nın tamamını kapsamakta olan bu çalışmadaki amacımız, söz konusu iktibasları sınıflandırarak açıklamak ve Milli Marşı’mızın kaleme alındığı dönemin koşullarına Kur’ân penceresinden bir bakış açısı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, Âyet, İstiklâl Marşı, Mehmed Âkif Ersoy, İktibas.

ABSTRACT

The importance of the religion in individual, social and cultural life cannot be denied. In fact, the religion prevails over other elements of culture in terms of its power to influence. This power to influence is used through scriptures and manifests itself in works written in the environment dominated by the relevant culture. The Independence Anthem, written by Mehmed Âkif Ersoy in the first quarter of the 20th century, is a work in which the power of religion is clearly seen. This work is also exceptional due to the fact that it shows how the beliefs, which rank first among the elements of culture, affect an author. In this direction, Akif, his ideology, life style, level of consciousness and the reason for writing his works, “We should take directly from the Quran and tell the inspiration / Islam to the understanding of the century.” explain by the strings.

Mehmed Âkif made quotations and telmihs from the Quran in his Independence March, which he wrote as an expression of his unshakable belief in the salvation of the country. These quotations and telmihs can be divided into three categories: i. *Quotations made directly with the concepts of the Quran*. The concepts of “Hakk, Hüdâ, God, religion, faith, spirit, nation, call to prayer, martyr, martyrs, martyrdom,

prostration, heaven, promise, halal” can be given as examples. ii. Quotations made using the words of the Quran words. The words “worship, ma’bed, star, do not be afraid, freedom” can be given as examples. ii. Quotations and telmihs made from the content of the Quranic verses. “Don’t be afraid!” We can give an example. Because this expression, in the 40th verse of the chapter of Repentance, “Do not be sad! God is with us.” nourished from the sentence and this statement refers to the dialogue between the Hz. Prophet and Hz. Abu Bakr in the Sevr Cave.

In this paper, the Anthem of Independence is examined with quotations made from the Quran. Our aim in this study, which covers the whole of the Turkish Anthem, is to classify and explain the quotations in question and to provide a perspective on the conditions of the period in which our National Anthem was written, from the Quran's window.

Keywords: Quran, Verse, Independence Anthem, Mehmed Âkif Ersoy, Quotation.

1. GİRİŞ

Din, bireysel, toplumsal ve kültürel hayatın en önemli unsurlarındandır. Hatta din, etki gücü açısından kültürün diğer unsurlarından önde gelir. Bu etki gücü, kutsal metinler aracılığıyla kullanılır ve ilgili kültürün hâkim olduğu çevrede kaleme alınan eserlerde kendini gösterir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Mehmed Âkif Ersoy tarafından kaleme alınan İstiklâl Marşı, dinin etki gücünün açıkça görüldüğü bir eserdir. Âkif’in, bu ve diğer eserlerini kaleme alırken sahip olduğu bakış açısını şu dizelerinden anlamak mümkündür:

Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhâmı,

*Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı.*¹⁹⁸

Mehmed Âkif’in eserlerinde dinin etki gücünün bu denli yüksek olmasının sebepleri arasında; ilmi geleneğe sahip bir ailede yetişmesi, Kur’ân’la irtibatının çok küçük yaşlarda başlaması, “*Ne biliyorsam ondan öğrendim.*” dediği babası ve ilk hocası Fâtih medresesi müderrislerinden Tâhir Efendi’nin ona İslâmî ilimleri iyice öğretmesi, Arapça ve Arap edebiyatına vukûfiyeti ve hatimle teravîh namazı kıldırarak düzeyde sağlam bir hâfız olması gibi¹⁹⁹ nedenler sayılabilir.

Âkif’in, bu birikim ile vatanın kurtuluşuna dair sarsılmaz inancının ifadesi olarak yazdığı İstiklâl Marşı’nın daha ilk kelimesinden itibaren dinî bir hassasiyet kendisini hissettirmektedir. Bu hassasiyetin şiirde büyük bir enerji ve olgunluğa dönüştüğü görülmektedir. Fakat bu enerji ve olgunluk; kelime, söz, dize, kalem veya kelimadan değil; Kur’ân’dan ve Kur’ân âyetlerini şairin şiire dâhil etme maharetinden kaynaklanmaktadır.²⁰⁰ Öyle ki; İstiklâl Marşı’nın ilk mısraından son mısraına kadar her şeyin Yüce Allah’la bağlantılı olduğu teması vurgulanmaktadır.²⁰¹ Bu kapsamda İstiklâl Marşı’nda Kur’ân’dan oldukça fazla iktibas ve telmih söz konusudur. Bu iktibas ve telmihler; bazen doğrudan Kur’ân kavramlarıyla, bazen Kur’ân kelimelerinin meâlleriyle, bazen de Kur’ân âyetlerinin muhtevası ile yapılmıştır. Bu tebliğde İstiklâl Marşı, Kur’ân’dan yapılan iktibaslar eşliğinde incelenmektedir.

¹⁹⁸ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, ed. Hüseyin Su–Abdurrahim Karadeniz (Ankara: Hece Yayınları, 2007), 403.

¹⁹⁹ Mehmed Akif Ersoy’un hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri* (İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1945); Eşref Edib, *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 2. Baskı (İstanbul: Sebülürreşad Neşriyatı, 1962); M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Ersoy*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002); (M. Orhan Okay - M. Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Âkif Ersoy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/432-439; Mahmut Öztürk, “Mehmet Akif’in ‘Kur’ân’a Hitap’ Şiiri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (Haziran 2019): 76-78; Abdulkadir Karakuş, “Mehmet Akif’in Kur’ân’a Vukufiyeti ve Safahat’taki Manzum Tefsirleri”, *Milletin Sesi Mehmet Akif*, ed. Mahmut Öztürk (İstanbul: Nida Akademisi, 2020), 11-16.

²⁰⁰ Hasan Akay, “Mehmet Akif Ersoy’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı -41 Dize 41 Yorum-*, der. Hasan Akay-M. Fatih Andı (İstanbul: Hat Yayınevi, 2010), 33.

²⁰¹ Mustafa Karabulut, “İstiklâl Marşı’na Kur’ân-ı Kerim Bağlamında Bir Bakış...”, *Sebülürreşad Siyasi, Dini, İlmi, Edebi ve Ahlaki Aylık Mecmua* 1026 (Mart 2018), 9.

Çalışma; Kavramsal Çerçeve, Çalışmanın Amacı ve Yöntemi, Araştırma ve Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler alt başlıklarından oluşmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında *iktibas* ve *telmi* kavramlarını kısaca açıklamak istiyoruz.

Sözlükte “ödünç almak, alıntılanmak, ödünç alınan şey”²⁰² anlamlarına gelene *iktibas*, “bir fikri kuvvetlendirmek ya da sözü güzelleştirmek maksadıyla bir kelime veya cümleyi doğrudan ya da manevi olarak alıp aktarmak”²⁰³ demektir. *İktibas*, bilhassa âyet, hadis, özdeyiş ve şiirlerden beslenir. Bu bağlamda, metinde zikredilen lafız; âyet ya da hadiste aynen/lafzen yer aldığı gibi manevi olarak meâlen ya da içerikten yararlanma şeklinde de olabilir.²⁰⁴

Sözlükte “anlatılmak istenen şeyi söz arasında îmalı olarak belli etme, açıkça söylememe, üstü kapalı bir şekilde ifade etme” manalarına gelen *telmi* ise “bilinen bir olayı, bir atasözü veya fıkrayı bir dizede ya da beyitte hatırlatma sanatıdır.”²⁰⁵ Bu sanatta insanlar tarafından bilinen meşhur bir hadise, kıssa, atasözü, fıkra, nükte veya ilmi konu üstü kapalı bir şekilde îmalı olarak dile getirilir. Anıştırma ve çağırışma dayanan bu sanatta dikkat çeken önemli hususlardan birisi, hatırlatılmak istenen şeyin uzun uzadıya açıklanmayıp bir iki sözcükle ifade edilmesidir.²⁰⁶

İktibas ile *telmi* arasındaki temel fark, kaleme alınan metinde, birincisinde lafızların doğrudan, kısmen veya meâlen aktarımı söz konusu iken, ikincisinde yararlanılan ibarelere sadece üstü kapalı olarak işaret edilmesidir.²⁰⁷ Bu çerçevede İstiklâl Marşı’nda Kur’ân’dan *iktibas* ve *telmi*ler mevcuttur. Bunları üç kategoride ele almak mümkündür:

1. Doğrudan Kur’ân kavramlarıyla yapılan *iktibas*lar.

Bunlara, “Hakk, Hüdâ, İlâh, dîn, îmân, rûh, millet, ezân, şehîd, şühedâ, şehâdet, secde, cennet, va’d, helâl” kavramları örnek verilebilir.

2. Kur’ân kelimelerinin meâlleriyle yapılan *iktibas*lar.

Bunlara da “tapmak, ma’bed, yıldız, korkma, hürriyet” kelimeleri örnek gösterilebilir.

3. Kur’ân âyetlerinin muhtevâsından yapılan *iktibas* ve *telmi*ler.

İstiklâl Marşı’nda bu tür *iktibas* ve *telmi*ler oldukça fazladır. Bu çerçevede, İstiklâl Marşı’nın ilk kelimesi olan “Korkma!” ifadesini buna örnek verebiliriz. Zira bu ifade, “Üzülmeyin! Allah bizimle beraberdir.”²⁰⁸ âyetinden beslenmektedir ve burada Hz. Peygamber’in (s), Hz. Ebû Bekir’le birlikte Mekke’den Medine’ye hicreti sırasında Sevr Mağarası’nda yaşanan hadiseye *telmi* söz konusudur.

İstiklâl Marşı’mızda Kur’ân âyetlerine dayanan atıfların doğrudan Kur’ân kavramlarıyla ya da bu kavramların meâlleriyle yapılanlarını *iktibas*, âyetlerin muhtevâsından beslenenleri yerine göre *iktibas* veya *telmi* olarak değerlendirmek mümkün gözükmemektedir.

²⁰² Şükrü Halûk Akalın vd., “İktibas”, *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 1169.

²⁰³ İskender Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999), 206.

²⁰⁴ Mustafa İsmet Uzun, *Türk İslam Edebiyatı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2010), 91; Mahmut Öztürk, “Necip Fazıl Kısakürek’in Esselâm Adlı Kitabında Kur’ânî Telmipler ve İktibaslar”, *İstem* 10/20 (2012), 133.

²⁰⁵ Akalın vd., “Telmi”, *Türkçe Sözlük*, 2314.

²⁰⁶ Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü*, 389; Öztürk, “Necip Fazıl Kısakürek’in Esselâm Adlı Kitabında Kur’ânî Telmipler ve İktibaslar”, 134.

²⁰⁷ Uzun, *Türk İslam Edebiyatı*, 101; Öztürk, “Necip Fazıl Kısakürek’in Esselâm Adlı Kitabında Kur’ânî Telmipler ve İktibaslar”, 134.

²⁰⁸ Tevbe 9/40.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

İstiklâl Marşı'nın tamamını kapsamakta olan bu çalışmanın amacı, söz konusu iktibasları belirtmek ve Milli Marşı'mızın kaleme alındığı dönemin koşullarına Kur'an penceresinden bir bakış açısı sağlamaktır.

Çalışma, edebî metin tahlili yöntemine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, belagat ve fesahat açısından üstün bir nitelik arz eden İstiklâl Marşımız, dinî ve tarihî dayanakları çerçevesinde Kur'an âyetleri ışığında bir metin çözümlemesi ve yorumlamasına tabi tutulmaktadır. Bunu yaparken de Kur'an'dan beslenen iktibas ve telmihler ifade edilmekte ve bu iktibas ve telmihler ışığında İstiklâl Marşı'nın vermek istediği mesajlar açıklanmaya çalışılmaktadır.

4. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Bu başlık altında İstiklâl Marşı'nın tamamı kıtalar halinde Kur'an'dan yapılan iktibas ve telmihler kapsamında tahlil edilmektedir.

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Her şeyin bitti sanıldığı zamanda bile hiçbir şeyin bitmediği inancının güçlü bir şekilde telkin edildiği ve millî varlık mücadelesi inancının kuvvetle vurgulandığı İstiklâl Marşı'nın bu giriş dörtlüğünde, bir Kur'an kavramı olan *millet* kelimesine doğrudan, *korkma* ve *yıldız* kelimelerine de meâlen iktibas söz konusudur.

İstiklâl Marşı'nın²⁰⁹ ilk sözcüğü olan “*Korkma!*” kelimesi, bu marşın kaleme alındığı dönemin tarihî arka planına ışık tutar;²¹⁰ Millî Marşı'mızı Millî Mücadele'ye bağlar. Çünkü İstiklâl Marşı'nın yazıldığı tarihler, İzmir ve İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun birçok şehir ve kasabasının Batılı emperyalistler tarafından işgal edildiği, ancak millî varoluş direnişinin de giderek ivme kazandığı günlerdir.²¹¹ Dolayısıyla Âkif, İstiklâl Marşı'na “*Korkma!*” kelimesiyle başlayarak, kahraman ordumuzun ve aziz milletimizin hiçbir ümitsizlik, kaygı ve endişeye kapılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

İstiklâl Marşı'ndaki “*Korkma!*” ifadesinde, “*Hani onlar mağaradaydı da arkadaşına: ‘Üzülme! Allah bizimle beraberdir.’*”²¹² âyetine telmih vardır. Zira bu âyette Yüce Allah (cc), Hz. Peygamber'in (s), yol arkadaşı Hz. Ebû Bekir'le birlikte Mekke'den Medine'ye hicret ederlerken bir mağarada (Sevr Mağarası) bulunduklarını hatırlatmaktadır. Rivayetlere göre Hz. Peygamber yol arkadaşıyla birlikte, Mekke'nin sağ tarafında Medine yönünün zıddı bir istikamette bulunan Sevr Mağarası'nda üç gün kalmışlardır.²¹³ Mekkeli müşrikler, bu mağarada tam kendilerini yakalamak üzere iken Hz. Ebû Bekir endişelenince, Hz. Peygamber ona “*Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.*” diyerek arkadaşını rahatlatmıştır. İşte Mehmed Âkif de İstiklâl Marşı'nın ilk kelimesinde bu hadiseye telmihte bulunup vatanın düşman işgalinden kurtarılacağına olan mutlak ve sarsılmaz inancının bir yansıması olarak,

²⁰⁹ Mehmed Âkif'in Türk milletine armağan ettiği en büyük eseri olan İstiklâl Marşı, Sebülreşad Dergisi'nin 17 Şubat 1337 – 9 Cemâziyelâhır 1339 (1921) tarihinde neşredilen 468. sayısında yayınlanmıştır. (Yaşar Semiz, “Millî Mücadele ve Mehmet Akif”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2000), 439.

²¹⁰ Âlim Gür, “Muhteva Yönüyle İstiklal Marşı”, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi* 12 (1998), 207-208.

²¹¹ Recep Duymaz, “İstiklal Marşı'mıza Yakından Bakış”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (Ocak 2014), 6.

²¹² Tevbe 9/40.

²¹³ Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haķāikü't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekāvil fi vucûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 2/263; Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Beyrut: y.y., ts.), 16/64. Benzer rivayetler için ayrıca bk. Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Tefsîru Ebi'l-Leyl: Baħru'l-'ulûm* (Beyrut: y.y., 1996), 2/59-61; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1988), 10/135-137.

kahraman ordumuza ve aziz milletimize hitaben; “*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.*” şeklinde seslenmiş ve sürdürülmekte olan kurtuluş/var olma mücadelesinde ümitsizliğe yer olmadığını ve mutlaka zafere ulaşılacağını belirtmiştir.

Bu dörtlükte Âkif, bir Kur’ân kavramı olan *millet* kelimesini doğrudan kullanmaktadır. Sözlükte “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus”²¹⁴ manalarına gelen bu kavram, Kur’ân’da farklı formlarıyla 18 defa geçmektedir.²¹⁵

Âkif, bu dörtlükte bir Kur’ân sözcüğü olan *necmin* meâli olarak “yıldız” kelimesini kullanmaktadır. Böylece Âkif, batı ufkundaki kızılılık içinde batmakta olan Türk bayrağının, ülkemizdeki en son ocak sönmedikçe, en son Müslüman Türk ölmedikçe sönüp batmayacağını ve aziz milletimizin yıldızı olarak parlamayı sürdüreceğini ve her şeyin bitti sanıldığı anda dahi hiçbir şeyin bitmediği inancını güçlü bir şekilde dile getirmektedir.

Âkif, İstiklâl Marşı’na “*Korkma!*” şeklinde olumsuz bir ifade ile başlamaktadır. Bu başlangıç ile kelime-i tevhîd ve kelime-i şehadet arasında şöyle bir ilişki söz konusudur: “*Lâ ilâhe illallâh, Muhammedu’r-Rasûlullâh.*” “*Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûlühü.*” cümleleri, olumsuz bir ifade olan “lâ” ile başlar. Arapça’da “lâ”, “hayır, yok, değildir” manalarına gelir. Yani “Hiçbir ilâh yoktur, ancak Allah vardır.” ifadesiyle başlar. Burada önce olumsuz bir durum, olmaması gereken bir şey ortaya konur, sonra olumlu değer verilir. Âkif de önce olumsuz bir duygu olan korkuyu olumsuzlar, “Korku yok, korkmak yok.” der, korkunun olmaması gerektiğini söyler, sonra da olumlu değerleri sıralar.²¹⁶

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, ne bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;

Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl!

Bu kıtada ay-yıldızlı bayrağımıza serzeniş, istiklâl ve hürriyet üzerine titreme söz konusudur. Bu çerçevede Mehmed Âkif, bu dörtlükte birer Kur’ân kelimesi olan *celâl* ve *helâl* sözcüklerine doğrudan, “(Yâ Rab!) *Sadece Sana kulluk eder ve yalnız senden yardım bekleriz!*” meâlindeki Fâtiha sûresi 5. âyete muhteva olarak atıfta bulunmaktadır.

Sözlükte “büyüklük, ululuk”²¹⁷ anlamlarına gelen *celâl* kelimesi Kur’ân’da iki defa geçmekte²¹⁸ ve her ikisinde de Yüce Allah’ın sonsuz güzelliğinin tecellilerinden bir sıfatı olarak kullanılmaktadır. Yüce Allah’ın en genel anlamda *cemâl* ve *celâl* olmak üzere iki güzel sıfatı vardır. Bu kapsamda şayet Allah’ın güzelliği lütuf, merhamet, yardım ve cennetle tecelli ederse buna *cemâl*; kahır, cezalandırma ve cehennemle tecelli ederse buna da *celâl* denir. Yüce Allah’ın *Celîl* ismi de “celâl sahibi” anlamına gelmektedir ki Âkif, bu manadan hareketle *celâl* sıfatını kullanmıştır.²¹⁹

Sözlükte “dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan”²²⁰ manalarına gelen *helâl* kelimesi, fiil olarak “üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak”²²¹ anlamında *helâl etmek*

²¹⁴ Akalın vd., “Millet”, *Türkçe Sözlük*, 1683.

²¹⁵ Bakara 2/120, 130, 135, 282; Âl-i ‘İmrân 3/95; Nisâ’ 4/125; En‘âm 6/161; vd. Geniş bilgi için bk. Muhammed Fuâd ‘Abdu’l-Bâkî, *el-Mu‘cemu’l-mi‘fehras li el-fâzâ’l-Kur‘ânî’l-Kerîm* (Kahire, Dâru’l-Hadis, 2001), 772; Mehmet Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur’ân Sözlüğü*, 3. Baskı (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015), 773.

²¹⁶ Nurullah Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21/2 (2014), 41 (25-92).

²¹⁷ Akalın vd., “Millet”, *Türkçe Sözlük*, 450.

²¹⁸ Rahmân 55/27, 78.

²¹⁹ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 51.

²²⁰ Akalın vd., “Millet”, *Türkçe Sözlük*, 1080.

²²¹ Akalın vd., “Millet”, *Türkçe Sözlük*, 1080.

şeklinde de kullanılır. *Helâl* kelimesi, Kur’ân’da altı kez zikredilmekte ve tamamında “İslâm’da yasaklanmamış olan şey, tutum ve davranış”²²² anlamında kullanılmaktadır.

Türk milleti için *hilâl*, milli değer açısından hürriyeti, millî ve siyasi bağımsızlığı, dinî değer açısından da salibe (Haç) yani Hristiyan âlemine karşı İslâm dünyasını ve İslâmî değerleri temsil etmektedir. Sözü edilen bağımsızlığı kazanmak ve kutsal değerleri korumak için kahraman ecdadımız, canını ve kanını seve seve feda etmiş; bir hilâl/bayrak uğruna nice insanlar şehit olmuştur. İşte Âkif, “*Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.*” ifadesiyle, şehadete yüklenen bu tarihsel öneme vurgu yapmakta ve bayrağa seslenerek; “*Senin semada özgürce dalgalanabilmen için varını yoğunu ortaya koymuş aziz Türk milletine sakın kızma, celâllenme, yüzünü ekşitme, ters ters bakma! Bu fedakâr millete bir gül, tebessüm et, yaklaş, ümit ver, sıcak dur; aksi takdirde senin uğruna dökülen kanlarımız sana helâl olmaz.*”²²³ meâlindeki mısralarıyla, geçmişte yapılan fedakârlıkların karşılığının bu olmaması gerektiğini belirterek bayrağa karşı adeta bir uyarıda bulunmaktadır.

Mehmed Âkif, bu dörtlükte “*Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl!*” mısraında “*(Yâ Rab!) Sadece Sana kulluk eder ve yalnız senden yardım bekleriz!*” meâlindeki Fâtiha sûresi 5. âyetten muhteva olarak iktibas yapmaktadır.

İstiklâl, “tam bağımsızlıktır.”²²⁴ “*İstiklâl*, bir milletin kendi hür vatanında, kendi devletinde kendi istediği gibi yaşaması özgürlüğüdür. Bunlar yoksa istiklâl yok demektir. Nitekim Mütareke döneminde İngiliz işgal orduları Komutanı General Milne, 24 Kasım 1919 tarihinde gönderdiği bir yazısında, İstanbul’da Türklere ait taburların kendi bilgisi haricinde bir yerden başka bir yere sevkini mümkün olmadığı; Osmanlı askerlerinin, kendisinin izni olmaksızın hiçbir yere hareket etmemeleri gerektiği konusunda Harbiye Nezaretine emirler vermiştir.”²²⁵ Yine “İtilaf devletleri askerleri İstanbul’u işgal ettiği sırada Osmanlı ordusu subay ve erlerinin İtilaf subaylarına sokakta rastladıkları zaman rütbe farkı gözetmeksizin selamlamaları isteniyor ve buna mecbur tutuluyordu. Bu Müslüman Türk ordusuna bir hakaretti. İtilaf ordusu mensubu askerler tren ve vapurlarda birinci mevkide oturuyor, birinci mevki bileti alanlar da ayakta gitmek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca Haydarpaşa hattında seyahat eden yolcuların biletinden eşyasına kadar her şeyleri kontrol ediliyordu. Kılık kıyafetini beğenmediklerini trenlere bindirmiyorlardı. Yaz ve kış işgalci subaylar için vapur ve trenlerde boş yer bırakılması da ilke hâline getirilmişti. Ayrıca İngilizler, yolda yürüyen vatandaşların yürüyüşüne dahi karışmaktaydılar. Yani Türk milletinin istiklâli yoktu.”²²⁶ Unutmamak gerekir ki “milletler uyanırlar, devlet olurlar, hakkını isteyen ve bu uğurda canıyla, kaniyle mücadele eden bir millet asla ortadan kaldırılamaz.”²²⁷ İşte Âkif, “*Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl!*” sözüyle, tarih boyunca her türlü esarete meydan okumuş, parolasını “Ya istiklâl, ya ölüm!” şeklinde belirlemiş, Yüce Allah’tan başka hiçbir güç karşısında boyun eğmemiş asil bir milletin hakkının *istiklâl* olduğunu vurgulamaktadır.

Hulasa başlangıçtan günümüze kadar Türk Milleti için bayrak kutsaldır ve onda koruyucu ve birleştirici bir ruh olduğuna inanılır.²²⁸ Bu öneminden dolayıdır ki Âkif, dörtlükte bayrağa hitap ederek, onun semada özgürce dalgalanması için kurtuluş mücadelesi veren aziz Türk milletine kaşlarını çatmamasını ve adeta bu kahraman insanlara şefkat göstermesini ve moral vermesini istemekte ve ona şöyle yalvarmaktadır: “Ey nazlı Türk bayrağı! Kurban olayım sana, ne olur kaşlarını çatma, yüzünü ekşitme. Bu kahraman millete bir gülümse. Neden böyle sert bakıyorsun ve öfkelisin? Şayet böyle sert ve öfkeli bakışlarına devam edersen, sonra senin için döküğümüz kanlarımız helâl olmaz. Zira sadece Yüce Allah’a inanan, O’na kulluk eden Müslüman Türk milletinin hür ve bağımsız bir millet olarak yaşaması, sömürge ve esir olmaması, hakkıdır.”

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

²²² Bakara 2/168; Mâide 5/88; Enfâl 8/69; Yûnus 10/59; Nahl 16/114, 116.

²²³ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 51-52.

²²⁴ Akalın vd., “Millet”, *Türkçe Sözlük*, 1216.

²²⁵ Halil İbrahim İnal, *Millî Mücadele Tarihi* (İstanbul: Nokta Kitap, 2008), 137; Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 54.

²²⁶ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 54.

²²⁷ Zekai Güner, *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999), 173.

²²⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş VI* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1984), 221.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Türk milletinin tarih sahnesine çıktığı günden itibaren hür yaşadığı, hiçbir zaman sömürge olmadığı ve bundan sonra da olmayacağı kararlılığının vurgulandığı bu dörtlüğün ilk cümlesinde geçen ve “başlangıcı belli olmayan zaman, zamanda öncesizlik”²²⁹ anlamlarına gelen *ezel* kelimesiyle birlikte, mübalağa sanatından da istifade edilerek *ezel-ebed* arasında, geçmişten geleceğe hür yaşama kararlılığı pekiştirilmektedir.

“Bu kıtanın ilk iki mısraının yazılmasına sebep olan kaynaklardan biri, 10 Ağustos 1920’de Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında imzalanan Sevr antlaşmasıdır. Burada “çılgın”, ülkemizi işgal eden İtilaf devletleridir, yani Batıdır, Avrupa’dır, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan ve Amerika’dan oluşan Haçlı dünyasıdır. Bu çılgın emperyalist Batının bizi “zincire vurması” ise Sevr antlaşması, program ve projesidir.”²³⁰ İşte Âkif, Sevr antlaşmasının Türk milletini ve devletini esaret altına alma girişimlerine tepki göstererek bu aziz milletin tarih boyunca hür yaşadığını ve hür yaşamaya devam edeceğini dile getirmektedir.

Dörtlüğün son iki mısraında Türk milletini köşeye sıkıştırma, sömürgeleştirme ve köleleştirme çabalarına karşı mutlak bir direniş kararlılığı vurgulanmaktadır. Bu direniş kararlılığı, akla cihâdla ilgili şu âyetleri getirmektedir: “*Ey Nebî! O kâfirlerle ve o münaфіklarla cihad et; onlara karşı sert davran! Onların varacağı yer cehennemdir. (Orası) varılacak ne kötü bir yerdir!*”²³¹ “(O halde), kâfirlere boyun eğme (aldırış etme)! Bununla (yani Kur’ân’ı anlatarak) onlara karşı büyük cihâdı gerçekleştir.”²³² “*İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler derece bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.*”²³³ “*Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Muhakkak ki Allah muhsinlerle (iyi ve güzel davrananlarla) beraberdir.*”²³⁴ İşte söz konusu dizeler, bu âyetlerden mülhemdir. Yine bu mısralarda, Ergenekon destanına telmihte bulunduğu ve söz konusu destandan bazı motifleri barındırdığı da görülmektedir.

Netice itibarıyla 3. dörtlükte, istiklâl ve istikbâl için seve seve canını feda edebilecek duyarlılığa sahip olan Müslüman Türk milletinin Batılı emperyalistlere şöyle seslendiği vurgulanmaktadır: “Ben, tarih boyunca hür yaşadım, kimsenin sömürgesi ve kölesi olmadım, bundan sonra da olmam ve böyle yaşayacağım. Hangi aklını yitirmiş çıkıp da beni bu saatten sonra köle ve sömürge yapmaya kalkacakmış, bu cesarete şaşarım. Ben coşkun bir sel gibiyim; önüme çıkan engellerin tamamını çiğner geçerim. Hatta önüme dağlar çıksa, onları da deler geçerim.”

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;

Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar,

“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Bu dörtlükte *îmân* kavramına doğrudan; “*Nice az sayıda (küçük) birlik(ler) Allah ’ın izniyle çok sayıda (kalabalık) birlik(ler)i yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir.*”²³⁵ “*Gevşemeyin; hüznülenmeyin! Eğer mü ’minlerseniz siz üstünsünüz.*”²³⁶ “*Üzülme! Allah bizimle beraberdir.*”²³⁷ “*Ey Nebî! Mü ’minleri*

²²⁹ Akalın vd., “Ezel”, *Türkçe Sözlük*, 842.

²³⁰ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 55.

²³¹ Tevbe 9/73; Tahrîm 66/9.

²³² Furkân 25/52.

²³³ Tevbe 9/20.

²³⁴ ‘Ankebût 29/69.

²³⁵ Bakara 2/249.

²³⁶ Âl-i ‘Imrân 139.

²³⁷ Tevbe 9/40.

savaşa teşvik et!’ Eğer sizden sabırlı yirmi (kişi) olursa, iki yüze (kâfire) galip gelebilir. Eğer sizden yüz (kişi) olursa, (gerçeği, meselenin içyüzünü) anlamayan bir topluluk olmaları sebebiyle kâfir olanlardan bin (kişiye) galip gelebilir.”²³⁸ “Allah yolunda savaş!’ ‘Sen (öncelikle) sadece ve sadece kendinden sorumlusun. Mü’minleri de (savaşa) teşvik et!’ Allah kâfirlerin gücünü elbette kıracaktır. Allah’ın gücü (azabı) daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.”²³⁹ âyetlerine ise muhteva olarak atıf söz konusudur.

Milletlerin ordularla, topla, tüfekte ve uçaklarla yıkılamayacağına inanan²⁴⁰ Âkif, “İmandır o cevher ki İlâhî ne büyüktür... İmansız olan paslı yürek sînede yüküttür.” dizeleriyle, Kurtuluş Savaşı yıllarında Batının sahip olduğu silâh teknolojisine karşı İslâm inancının üstünlüğünü vurgulamaktadır. O, Türk ordusuna ve Türk milletine seslenerek şunları söylemektedir: Anadolu’yu kendi aralarında parselleyen İtilaf devletleri, ülkemizin Batı cihetinde yer almaktadır. Anadolu’nun batısının her tarafı çelik zırhlı duvarlarla kuşatılmış ve emperyalist ordular en son teknolojik silahlarla donatılmış olabilir. Fakat Müslüman Türk milleti olarak bizim de bu emperyalistlere karşı koyacak, onlara meydan okuyacak ve böylelikle sınırlarımızı ve vatanımızı koruyacak îman dolu göğüslerimiz var. Aziz milletim! Kendisine “medeniyet” denilen, “Medeniyet götürüyoruz.” naralarıyla gittikleri her coğrafyaya zulüm, işkence, vahşet, kan ve gözyaşı taşıyan ve sadece maddeye değer veren tek dişi kalmış bir canavar mesabesindeki emperyalist Batı, köpek gibi ulusun/havlasın dursun. Sen ondan korkma! O, senin sarsılmaz îmanını boğamaz, yok edemez.²⁴¹ Zira savaşta kalabalıklar değil; inanmış, kaliteli ve donanımlı insanlar galip gelir.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va’d ettiği günler Hakk’ın.

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Vatanı düşman işgaline karşı sonuna kadar savunma kararlılığının vurgulandığı bu dörtlükte bir Kur’ân terimi olan ve Yüce Allah’ı kastetmek üzere zikredilen Hakk kelimesi kullanılmaktadır. Yine bu kıtada “Dikkat edin, göklerde ve yerde olan her şey sadece ve sadece Allah’ındır. Dikkat edin, Allah’ın vaadi gerçektir; fakat onların çoğu bilmez.”²⁴² “(Ey mü’minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenlerin benzeri size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve (öylesine) sarsılmışlardı ki nihâyet (her) rasûl/elçi ve beraberindeki mü’minler ‘Allah’ın yardımı ne zaman!’ demişlerdi. Bilesiniz ki Allah’ın yardımı yakındır.”²⁴³ “...Kararını verdiği zaman da artık Allah’a güven! Muhakkak ki Allah, kendisine güvenenleri sever.”²⁴⁴ “...Kim Allah’a güvenirse, O ona yeter. Muhakkak ki Allah, emrini (hakkıyla) yerine getirendir. Allah her şey için mutlaka bir ölçü koymuştur.”²⁴⁵ “Ey yavrularım! Gidin de Yûsuf ve kardeşinden (haber) araştırın! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Muhakkak ki kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”²⁴⁶ âyetlerine içerik olarak atıf söz konusudur.

Bu dörtlükte Âkif, her bir Türk askerini muhatap alarak şöyle seslenmektedir: “Arkadaş, sakın vatanıma alçak emperyalist Batılları uğratma! Her bir metrekaresi şehit kanlarıyla sulanmış olan bu cennet vatanın emperyalistler ve işgalciler tarafından çiğnenmesine ve işgal edilmesine asla müsaade etme, var gücünle sonuna kadar dayan! Bu uğurda her türlü hayâsızca, namussuzca ve alçakça saldırıya karşı gerekirse göğsünü siper et! Bu saldırıları bertaraf edip istiklâl ve istikbâlini güvence altına alıncaya

²³⁸ Enfâl 8/65.

²³⁹ Nisâ’ 4/84.

²⁴⁰ Abdülkerim Abdülkadiroğlu - Nuran Abdülkadiroğlu, *Mehmet Âkif’in Kur’an-ı Kerim’i Tefsiri - Mevza ve Hutbeleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991), 147.

²⁴¹ Muhittin Nalbandoğlu, *İstiklâl Marşımızın Tarihi* (İstanbul: Cem Yayınları, 1964), 92; Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 61-64.

²⁴² Yûnus 10/55.

²⁴³ Bakara 2/214. Benzer mesajlar için bk. En’âm 6/34; Yûsuf 12/110; Hacc 22/40; Sâffât 37/171-173; Mü’min 40/51; Muhammed 47/7.

²⁴⁴ Âl-i ‘Imrân 3/159.

²⁴⁵ Talâk 65/3.

²⁴⁶ Yûsuf 12/87.

kadar mücadele et! Sen elinden geleni sonuna kadar yap, sonrasında Yüce Allah’a güven! Allah’ın senin için vaat ettiği kurtuluş günleri, er ya da geç mutlaka gelecektir. Her akşamın bir sabahı vardır. Yeter ki sen inancını kaybetme! Bu kurtuluş kesinlikle gerçekleşecektir; belki yarın, belki yarından da yakın!”

Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Vatan topraklarının şehit kanlarıyla yoğrulmuş olması hasebiyle kutsal olduğunun ve hususen *şehitlik* kavramının vurgulandığı bu kıtada, birer Kur’ân kavramı olan *şehîd* ve *cennet* kelimeleri kullanılmaktadır. Bu dörtlükte şehitliğin yüksek mertebesini vurgulamak üzere “Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyin! Esasında onlar diridirler; ancak siz anlayamazsınız.”²⁴⁷ “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma(yın)! Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklandırılıyorlar. Allah’ın, lütfundan kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan (şehit kardeşlerine de) hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Onlar, Allah’tan gelen nimet ve keremin; (yani) Allah’ın, mü’minlerin ödülünü kesinlikle zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.”²⁴⁸ âyetlerine muhteva olarak atıf söz konusudur.

Âkif, bu dörtlükte Müslüman Türk milletine hitap ederek şu uyarılarda bulunmaktadır: “Üzerinde yaşadığın, sürekli gezip dolaştığın bu vatan toprakları sıradan bir kara parçası değildir. Bu yüzden onu basit ve anlamsız bir toprak yığını olarak görme. Bu vatanın nasıl elde edildiğini bir düşün. Bu toprakların altında kefensiz yatan binlerce şehit olduğunu unutma! Sen şehit oğlusun; yani senin biyolojik soyundan mutlaka bir şehit vardır. Atalarının niçin şehit olduklarını bir düşün; dolayısıyla onların ruhlarını incitme, yoksa ecdadına yazık edersin. Bu nedenle atalarının nice fedakârlıklar yaparak kanlarıyla ve canlarıyla bedelini ödeyip sana emanet ettikleri bu cennet vatanı bütün dünyayı verseler dahi hiçbir şeye değişme; ona sahip çık. Gerekirse sen de bu aziz vatanı korumak için seve seve canını ver!”

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fişkırarak, toprağı sıksan, şühedâ!

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Üzerinde yaşadığımız vatanın cennet kadar güzel olduğunun ve onu canımız pahasına korumak için her türlü fedakârlığın yapılması gerektiğinin vurgulandığı bu dizelerde, Kur’ân’da geçen *cennet*, *şühedâ* ve *Hüdâ* kavramları kullanılmaktadır. Ayrıca bir önceki kıtada meâlleri verilen şehitlerle ilgili âyetlere içerik olarak atıf mevcuttur.

Âkif, bu dörtlükte bir önceki dörtlükteki mesajları pekiştiren ifadeler kullanmaktadır. Bu bağlamda Türklerin, cennet kadar güzel bu şüheda yurdunu, mukaddes Türk vatanını korumak ve kollamak için canlarını seve seve feda edebileceklerini söylemektedir. Anadolu topraklarının neresi kazılırsa kazılsın, her tarafında bu aziz vatan için kendini feda etmiş şehitler çıkacağını dile getirmektedir.

Âkif, dörtlüğün son iki mısraında ise Yüce Allah’a yalvarıp yakarmakta ve “Yâ Rab! Canımı, sevdiklerimi, neyim varsa hepsini al; Yeter ki beni bu dünyada vatanımdan²⁴⁹ ayrı bırakma!” şeklinde dua etmektedir. Âkif’teki bu yoğun vatan sevgisinin temel motivasyonunu, Hz. Peygamber’e (s)

²⁴⁷ Bakara 2/154.

²⁴⁸ Âl-i ‘Imrân 169-171.

²⁴⁹ Vatan ve bayrak konusunda olması gereken bilinç düzeyini Mithat Cemal Kuntay da şu şekilde dile getirmektedir: “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır; toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır.” (<https://www.antoloji.com/on-bes-yili-karsilarken-siiri/>, 06.03.2021)

atfedilen, “Vatan sevgisi, îmândandır.”²⁵⁰ sözü oluşturmaktadır. Burada Âkif, Müslüman olarak yaşayabilme imkânının, ancak Müslümanların vatanında olabileceğine dikkat çekmektedir.

Rûhumun senden, ilâhî, şudur ancak emeli,

Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli,

Bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli

Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

İslâmî değer ve simgelerin kâfirler tarafından aşağılanmaması ve yok edilmemesi talebinin dile getirildiği ve bir Müslüman devletin bağımsızlığı adına minarelerde okunan ezanın ne denli önemli olduğunun vurgulandığı bu kıtada, birer Kur’ân terimi olan *rûh*, *ilâh*, *şehâdet*, *dîn* ve *ebed* kelimeleri zikredilmektedir. Bu dizelerde ayrıca kimden, neyin, nasıl isteneceğini insanoğluna öğreten, “(Ey Rabbimiz!) Yalnız Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden yardım isteriz. Bizi, dosdoğru yola, nimet verdiklerinin yoluna ulaştır; gazaba uğratılmışların ve sapmışların yoluna değil.”²⁵¹ âyetlerine zımnîen atıf söz konusudur.

Bu dörtlükte Âkif, ihlas ve samimiyetle Yüce Allah’a şöyle yalvarmaktadır: “Ey Yüce Rabbim! Ruhumun senden tek bir isteği vardır, o da şudur: İçerisinde ibadet yaptığımız, senin evin olan Ka’be’ye yöneldiğimiz cami ve mescidlerimizin göğsüne kâfirlerin eli değmesin. Bu kutsal mekânlarımız kâfirler tarafından kirletlenmesin, tarumar edilmesin, yakılıp yıkılmasın. Minarelerden günde beş kez okunan, tevhidin, istiklâl ve istikbalin sembolü olan bu ezanlar ve bunların ifade ettiği bütün mana ve gerçekler, İslâm dininin temelidir. Yâ Rab! Bu ezanlar, sonsuza dek benim yurdumun semalarında inlesin.” Zira ezan, İslâm dininin temel simgelerindendir. Ezan, ülkemize İslâm medeniyetinin hâkim olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle Türkiye semalarından ezan sesi sonsuza kadar kesilmemelidir. Şayet bu vatan toprakları işgalcilerden kurtarılamazsa, ülkemiz semalarında ezan sesleri susacak, onun yerine çan sesleri hâkim olacaktır. Bir başka ifade ile İslâm ortadan kalkacak; bu coğrafyaya Hristiyanlık hâkim olacaktır. Bu yönüyle millî mücadele, Hristiyanlığa karşı İslâm’ı koruma savaşıdır; emperyalist Batının, elimizden Kur’ân’ı alma veya bizi ondan soğutma ve uzaklaştırma çabalarına karşı bir meydan okumadır. Nitekim, 1900 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanı Gladstone’un da Avam Kamarası’nda Kur’ân-ı Kerim’i eline alarak, “Bu Kitap Müslümanların elinde oldukça, bizim onlara hâkim olmamız mümkün değildir. Ya bu Kitab’ı onların elinden almalıyız ya da Müslümanları ondan soğutmamız.” cümleleriyle dile getirdiği gibi Batılı emperyalistler gayet iyi bilmektedirler ki, Müslümanlar Kur’ân’a sınıksız sarıldığı ve Hz. Peygamber’i örnek aldığı müddetçe asla dize getirilemeyecek ve yenilemeyecektir.²⁵² Bu yüzden Âkif, Hristiyan emperyalistlerin Kur’ân’ı Müslümanların elinden alma projelerinin gerçekleşmemesi adına ezanın semalarımızda yankılanmasının önemini dua içerikli ifadelerle vurgulamaktadır.

O zaman vecd ile bin secde eder - varsa- taşım.

Her cerîhamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,

Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na’sım;

O zaman yükselerek arşa değer belki başım!

Aziz vatanımızın düşman işgalinden kurtarılması ve bağımsızlığını elde etmesi karşısında bu zaferi nasip eden Yüce Allah’a şükretmenin ve O’nun huzurunda şükür secdesine kapanmanın ne denli önemli olduğunun vurgulandığı bu dizelerde, Kur’ân-ı Kerim’den *secde*, *ilâh*, *rûh* ve *‘arş* kelimeleri alıntılanmaktadır. Bu dizelerde ayrıca “Ey îmân edenler! Rukû’ edin (ilahi buyruklara boyun eğin); secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz!”²⁵³ “O (Son) Saat mutlaka

²⁵⁰ Ebu’l-Hasen Nûruddîn Âlî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Esrârü’l-merfû’a fi’l-ahbârî’l-mevzû’a*, thk. Muhammed es-Sabbâğ (Beyrut: 1971), 189-191.

²⁵¹ Fâtiha 1/5-7.

²⁵² Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 82.

²⁵³ Hacc 22/77.

gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Muhakkak ki Allah kabirlerdekiileri diriltecektir.”²⁵⁴ “Sûr’a üfürüldüğünde, bir de bakarsın ki kabirlerden (hemen kalkarak) Rablerine koşacaklar.”²⁵⁵ “İşte o gün, (insanlar) o korkunç sesi gerçekten işiteceklerdir. Bu, (haşir/toplanma için kabirlerden) çıkış günüdür.”²⁵⁶ “Gökyüzü yarıldığı, gezegenler serpildiği, denizler fışkırtıldığı ve kabirler boşaltıldığı zaman, her can (herkes, yapıp) gönderdiklerini ve (yapmayıp) geride bıraktıklarını bilmiş (olacak)tır.”²⁵⁷ âyetlerine atıf vardır.

Âkif, bu dörtlükte milli mücadelenin kazanılması durumunda ülkemizdeki her bir Müslümanın yaşayacağı mutluluğu ve ifa edeceği şükran duygusunu, kendisi üzerinden şu şekilde tasvir etmektedir: “Vatanımız düşman işgalinden kurtulduğunda, ben ölmüş olsam dahi mezar taşım mevcutsa, o benim yerime şükür secdesine kapanır. Yâ Rab! İşte o zaman, her yaramdan kanlı yaşlarım boşanır ve cesedim adeta maddesinden sıyrılmış soyut bir ruh gibi yerden göğe doğru fışkırır. İşte o zaman, başım yükselerek belki arşa yani en yüksek göğe değer.” Aslında Âkif bu kıtada, şehitlerin bile vatanın kurtuluş sevincini yaşayacaklarını, cesetler mezarda yatıyor olsa dahi ruhların bu sevince katılacaklarını ve hiçbir şeyin bu sevinci ifade etmeye engel olamayacağını bildirmektedir.²⁵⁸

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;

Hakkıdır; Hakk’a tapan milletimin istiklâl!

İstiklâl Marşı’nın ilk kıtasında da bayrak vurgusu vardır son beşliğinde de. Bir başka ifade ile İstiklâl Marşı, bayrakla açılıp bayrakla kapanmaktadır. Bu durum, Âkif’in bayrağa yüklediği mananın anlaşılması adına çok önemlidir.²⁵⁹ Zira bayrak; bağımsızlığın, zaferin, istiklâl ve istikbâlin sembolüdür.

Tam bağımsız millî bir devlet idealinin gerçekleşmesi arzusunun dile getirildiği ve Türk milletini kimsenin yok edemeyeceği gerçeğinin vurgulandığı İstiklâl Marşı’nın bu sonuç beşliğinde Âkif, bu şiirin ikinci kıtasında olduğu gibi, birer Kur’ân kavramı olan *helâl* ve *Hakk* kelimelerini kullanmakta, “Hakk’a tapmak” ifadesiyle de Fâtiha sûresi 5. âyetten içerik olarak iktibas yapmaktadır.

Âkif, bu beşlikte Kurtuluş savaşının zafere dönüşmesi durumunda şanlı Türk bayrağının ve aziz Türk milletinin kavuşacağı huzur ortamını ve bayrağa biçtiği davranış modelini şu şekilde tanımlamaktadır: “Ey şanlı Türk bayrağı! Sen de aydınlık güneşler gibi göklerde hür bir şekilde ve huzur içerisinde dalgalan. Artık Batılı emperyalistlere karşı zafer kazanıldı. Bu mücadele boyunca kahraman Mehmetçiklerin bağımsızlık ve kurtuluş için akıttığı kanların hepsi helâl olsun. İnşallah bundan sonra sonsuza kadar bayrağımızın temsilciliğindeki özgürlüğümüz, bağımsızlığımız ve Türklük, dağılmayacak ve yok olmayacaktır. Tarih sahnesine çıktığı andan itibaren hür yaşamış bayrağımın bundan sonra da hür yaşaması, onun en tabii hakkıdır. Yüce Allah’a kulluk eden ve O’nun dinine inanan Türk milletinin hür ve bağımsız kalması, emperyalist Batıya sömürge ve köle olmaması onun en temel hakkıdır.”²⁶⁰ Çünkü tarihî vesikalar göstermektedir ki, Türkler için istiklâlsiz bir hayat imkânsızdır.²⁶¹

Mehmed Âkif, “Bunu benden duyunuz, ben ki evet Arnavudum... Başka bir şey diyemem..., işte perişan yurdum!....”²⁶² dizelerinde de belirttiği gibi baba tarafından Arnavut ırkından olmasına rağmen, “Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl” cümlesiyle, “Arnavut ırkçılığı yapmayıp, yüksek bir

²⁵⁴ Hacc 22/7.

²⁵⁵ Yâsîn 36/51.

²⁵⁶ Kâf 50/42.

²⁵⁷ İnfitâr 82/1-5.

²⁵⁸ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 83-84.

²⁵⁹ Kadriye Alev, “İstiklâl Marşı’nın Kültürel Kodları ve Metinlerarası İlişkiler”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 3 (Bahar 2014), 18 (11-25).

²⁶⁰ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 85-86.

²⁶¹ “Manda Meselesi”, *Sebilürreşad*, 437-438 (21 Ağustos 1335/1919), 175.

²⁶² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1977), 206.

Müslümanlık ve Türklük şuuruyla Batılı ırkçıların Müslüman Türklüğü yok etme girişimlerine şiddetle tepki göstermekte ve meydan okumaktadır. Burada Âkif, Türk ırkını başka ırklarla karşılaştırıp Türklerin onlardan üstün ya da Türk ırkının seçkin, kutsal bir ırk olduğu iddiasında değildir. Bunun yanı sıra Âkif, Türk ırkını başka Müslüman ırklarla da karşı karşıya getirmez. Dolayısıyla Âkif burada Türk ırkçılığı yapmamış; tam tersine Müslüman Türk milletini yok etmek isteyen Batılı ırkçılığa karşı masum Müslüman Türk ırkını savunma tavrı ortaya koymuştur.”²⁶³ Bir başka ifade ile Âkif bu cümlede, İslâm’ın bir temsilcisi olan Müslüman Türklüğü kimsenin yok edemeyeceği inancını vurgulanmaktadır.

Mehmed Âkif’in 1936 yılında İstanbul’da kendisini hasta yatağında ziyaret eden arkadaşlarına hitaben sarf ettiği, “İstiklâl Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Bin bir fecayi karşısında bunalan ruhların, ıstıraplar içinde halas dakikaları beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur. Zaten o milletin eseridir. Ben yalnızca gördüğümü yazdım.”²⁶⁴ cümleleriyle, aziz Türk milletine ve kahraman ordumuza hediye ettiği ve en kıymetli eseri olan *Safahat*’ta yer vermediği İstiklâl Marşı, onun bütün varlık, benlik ve ruhunu Kur’ân ve Sünnet ekseninde şekillenen Türk-İslâm düşüncesinde adeta erittiğini, bu düşünceyle özdeşleştiğini ve yüksek düzeyde bir içtenlik, heyecan ve dinî hassasiyetle bu eseri kaleme aldığını göstermektedir. Ayrıca 9 dörtlük ve 1 beşlik olmak üzere toplam 10 bent, 41 mısra ve 257 kelimeden oluşan bu eser, üstün bir hitâbet âbidesidir. Zira Mehmed Âkif Ersoy, mümtaz bir edîb ve şairdir. 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kur’ân’ı Türkçe’ye çevirme konusu gündeme geldiğinde Âkif’in isminin ön plana çıkması,²⁶⁵ onun bu alandaki yetkinliğini göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır.

Âkif’in, “Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmasın!”²⁶⁶ temennisi, İstiklâl Marşı’mızın kaleme alındığı dönemde, Türk milletinin istiklâl ve istikbal açısından içerisinde bulunduğu zorlukları gözler önüne sermektedir. Zira bu dönem, emperyalistlerin aziz vatanımızı işgal ettiği, Yunan ordularının Anadolu içlerine kadar yayıldığı, Sevr Antlaşması’nın imzalandığı, cephelerden çeşitli haberlerin geldiği ve bir milletin ölüm-kalım mücadelesi verdiği bir dönemdir. Bu kadar namûsait şartlarda aziz milletimiz ve kahraman ordumuz, tam bağımsızlık cihadından asla vazgeçmemiş, milli mücadelesini kahramanca sürdürmüş ve nitekim ülkemizi düşmanı işgalinden kurtarmıştır. Bu mücadelede yüzbinlerce vatan evladı şehit olmuştur. İşte İstiklâl Marşı’mız, bu şartlar altında ve yoğun manevi duygular içerisinde yazılmıştır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

“İstiklâl Marşı’nda Kur’ân-ı Kerîm’den İktibaslar” konusunun işlendiği bu bildiride şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İstiklâl Marşı, üstün bir hitâbet âbidesidir.
- İstiklâl Marşı, Mehmed Âkif Ersoy tarafından vatanın kurtuluşuna dair sarsılmaz inancın ifadesi olarak kaleme alınmıştır.
- İstiklâl Marşı, İslâm dininin etki gücünün açıkça görüldüğü bir eserdir.
- İstiklâl Marşı, inancın bir şairi ne denli etkilediğini gösteren müstesna bir örnektir.

²⁶³ Çetin, “İstiklâl Marşı’mızı Anlamak”, 51, 86.

²⁶⁴ Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, 110; Nihan Altınbaş, *Milli Mücadelede Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, 2. Baskı (Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2016), 5; Abdulkadir Emeksiz, “Türk İstiklal Marşı’nın Sancak, Ocak ve Yurdu Üzerine Düşünceler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/75 (2020), 7.

²⁶⁵ Halil Altuntaş, *Kur’ân’ın Tercümesi ve Tercüme İle Namaz Meselesi*, 2. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 99; Düccane Cündioğlu, *Mehmet Akif’in Kuran Tercümeleri* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005), 7; Mehmet Özkan, “Hasan Basri Çantay’ın ‘Kur’ân-ı Hakîm ve Meâlî Kerîm’ Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/28-1 (Aralık 2012-20. Yıl Özel), 50-51.

²⁶⁶ M. Orhan Okay, “İstiklâl Marşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/355.

• İstiklâl Marşı'nın ilk mısraından son mısraına kadar her şeyin Yüce Allah'la bağlantılı olduğu teması işlenmektedir.

• İstiklâl Marşı'nda Kur'an'dan oldukça fazla iktibas ve telmih söz konusudur. Bu iktibas ve telmihler; bazen doğrudan Kur'an kavramlarıyla, bazen Kur'an kelimelerinin meâlleriyle, bazen de Kur'an âyetlerinin muhtevası ile yapılmıştır. Bu çerçevede İstiklâl Marşı'nda Kur'an'dan doğrudan iktibas edilen kelime ve kavramlar, "Hakk, Hüdâ, İlâh, dîn, îmân, rûh, millet, ezân, şehîd, şühedâ, şehâdet, secde, cennet, va'd, helâl" sözcükleridir. Milli Marşı'mızda Kur'an kelimelerinin meâlleriyle yapılan iktibaslara da "tapmak, ma'bed, yıldız, korkma, hürriyet" sözcükleri örnek gösterilebilir.

• İstiklâl Marşı'nda Kur'an âyetlerinin muhtevasından yapılan iktibas ve telmihlerin fazlalığı, Milli Marşı'nı beslediği temel kaynağın Kur'an olduğunu göstermektedir.

• İstiklâl Marşı'nda millî varlık mücadelesinin mutlaka başarılı olacağı inancı güçlü bir şekilde işlenmektedir.

• İstiklâl Marşı'nda Yüce Allah'tan başka hiçbir güç karşısında boyun eğmemiş asil bir milletin hakkının *istiklâl* olduğu ısrarla vurgulanmaktadır.

• İstiklâl Marşı, Türk milletinin tarih sahnesine çıktığı günden itibaren hür yaşadığı, hiçbir zaman sömürge olmadığı ve bundan sonra da olmayacağı kararlılığının vurgulandığı bir eserdir.

• İstiklâl Marşı, Batılı emperyalistlerin, Müslüman Türk milletini köşeye sıkıştırma, sömürgeleştirme ve köleleştirme çabalarına karşı mutlak bir direnişi salık veren bir meydan okumadır.

• İstiklâl Marşı, Batı'nın sahip olduğu silâh teknolojisine karşı İslâm inancının üstünlüğünü dile getiren bir inanç vesikasıdır.

• İstiklâl Marşı, vatan topraklarının şehit kanlarıyla yoğrulmuş olması hasebiyle kutsal olduğunu vurgulamaktadır.

• İstiklâl Marşı, *şehitlik* makamının yüceliğine vurgu yapmaktadır.

• İstiklâl Marşı, Müslüman Türklerin, cennet kadar güzel bu şüheda yurdunu, mukaddes Türk vatanını korumak ve kollamak için canlarını seve seve feda edebileceklerini bütün cihana ilan etmektedir.

• İstiklâl Marşı'nda, tam bağımsızlık olmadan millî devlet idealinin gerçekleşmesinin imkansızlığı vurgulanmaktadır.

• İstiklâl Marşı, İslâm'ın bir temsilcisi olan Müslüman Türk milletini kimsenin yok edemeyeceği inancını dile getirmektedir.

• İstiklâl Marşı, Mehmed Âkif'in aziz Türk milletine ve kahraman ordumuza hediyesidir.

• İstiklâl Marşı Âkif'in, bütün varlık, benlik ve ruhunu, Kur'an ve Sünnet ekseninde şekillenen Türk-İslam düşüncesinde adeta erittiğini, bu düşünceyle özdeşleştiğini ve yüksek düzeyde bir içtenlik, heyecan ve dinî hassasiyetle bu eseri kaleme aldığı göstermektedir.

• İstiklâl Marşı, Müslüman Türk milletinin inancından aldığı güç ve motivasyonla millî varlığını, dinini, vatanını emperyalist işgalcilere karşı kanının son damlasına kadar korumasını bileceğinin vesikasıdır. Bu asil millet, hiçbir zaman esareti kabul etmemiştir, bundan sonra da etmeyecektir. Düşman ne kadar güçlü olursa olsun Müslüman Türk milleti, sonuna kadar köle ve sömürge olmamak için îmanıyla ve var gücüyle direnecektir. "Ya istiklâl ya ölüm!" parolasıyla, kanının son damlasına kadar dinini, vatanını, devletini, millî varlığını, bağımsızlığını, istiklâl ve istikbalini korumak için mücadele edecektir. İşte Kur'an'dan aldığı ilhamla İstiklâl Marşı'mız, bu mücadelenin dünya var oldukça süreceğinin, milletimizin birlik ve beraberliğiyle aziz şehitlerimizin kemiklerinin sızlatılmayacağını, onların emaneti olan yurdumuzun sonuna kadar korunacağını ve ülkemiz semalarında yankılanan ezanın kıyamete kadar susmayacağını taahhüt belgesidir.

• Mehmed Âkif'in, “Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmazın!” temennisi, İstiklâl Marşı'nın kaleme alındığı dönemin zorlu koşullarını tanımlaması açısından tarihe düşülen son derece önemli bir nottur. Dolayısıyla bugün Türkiye'mizde özgür biçimde yaşayan her bir vatan evladına düşen en temel görev, İstiklâl Marşı'nı doğru okumak ve anlamak, şüheda yadigârı memleketimizi korumak, Milli Marşı'n kaleme alındığı dönemin çetin şartlarını asla unutmadan dinimize, devletimize, vatanımıza, bayrağımıza, istiklâl ve istikbalimize sahip çıkmak, bu kutsal değerlere uzanan elleri kırmak, Müslüman milletimizin şeref ve namusu olan bu erdemlere asla namahrem eli dokundurtmamak ve gerekirse bu uğurda seve seve canını feda edebilme şuuruna sahip olmaktır.

Bu çalışmadan hareketle iki de öneride bulunmak istiyoruz.

i. Mehmed Âkif'in, hayata bakışı ve eserlerini kaleme almadaki temel felsefesi, “Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı, /Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.” dizelerinden anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Âkif'in başta Çanakkale Şehitlerine olmak üzere tüm şiirleri Kur'an âyetleri ışığında ele alınıp incelenmelidir. Zira İstiklâl Marşı'ndaki üstün edebi nitelik ve mistik özellikler, bu yöndeki çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

ii. Âkif'in şiirlerinden üretilecek çalışmalar, günümüz gençlerinin anlayabilecekleri bir Türkçe ile kaleme alınmalı, erişimi son derece kolay olmalı ve mümkünse bir portal halinde internet ortamına aktarılmalıdır.

KAYNAKLAR

Kur'an-ı Kerim.

‘Abdu'l-Bâkî, Muhammed Fuâd el-Mu'cemu'l-müfhehas li elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm. Kahire, Dâru'l-Hadis, 2001.

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim - Nuran Abdülkadiroğlu. *Mehmet Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri - Meviza ve Hutbeleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.

Akalın vd., Şükrü Halûk. “İktibas”. *Türkçe Sözlük*. 11. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Akay, Hasan. “Mehmet Âkif Ersoy'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri”. *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı -41 Dize 41 Yorum-*. der. Hasan Akay-M. Fatih Andı. 17-47. İstanbul: Hat Yayınevi, 2010.

Alev, Kadriye. “İstiklâl Marşı'nın Kültürel Kodları ve Metinlerarası İlişkiler”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 3 (Bahar 2014), 11-25.

Altınbaş, Nihan. *Milli Mücadelede Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2016.

Altuntaş, Halil. *Kur'an'ın Tercümesi ve Tercüme İle Namaz Meselesi*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Cündioğlu, Düccane. *Mehmet Akif'in Kuran Tercümeleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005.

Çetin, Nurullah. “İstiklâl Marşı'mızı Anlamak”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21/2 (2014), 25-92.

Duymaz, Recep. “İstiklal Marşı'mıza Yakından Bakış”. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (Ocak 2014), 1-40.

Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Akif Ersoy*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Edib, Eşref. *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. 2. Baskı. İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı, 1962.

Emeksiz, Abdulkadir. “Türk İstiklal Marşı'nın Sancak, Ocak ve Yurdu Üzerine Düşünceler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/75 (2020), 5-17.

*Qabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Millî Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. ed. Hüseyin Su–Abdurrahim Karadeniz. Ankara: Hece Yayınları, 2007.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1977.
- Güner, Zekai. *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.
- Gür, Âlim. “Muhteva Yönüyle İstiklal Marşı”. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi* 12 (1998), 207-215.
- Herevî, Ebu'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî. *el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-aḥbârî'l-mevzû'a*. thk. Muhammed es-Sabbâğ. Beyrut: 1971.
- <https://www.antoloji.com/on-bes-yili-karsilarken-siiri/>, 06.03.2021.
- İnal, Halil İbrahim. *Millî Mücadele Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap, 2008.
- Karabulut, Mustafa. “İstiklâl Marşı’na Kur’ân-ı Kerim Bağlamında Bir Bakış...”. *Sebilürreşad Siyasi, Dini, İlmi, Edebi ve Ahlaki Aylık Mecmua* 1026 (Mart 2018), 9-10.
- Karakuş, Abdulkadir. “Mehmet Âkif’in Kur’ân’a Vukufiyeti ve Safahat’taki Manzum Tefsirleri”. *Milletin Sesi Mehmet Âkif*. ed. Mahmut Öztürk. 11-31. İstanbul: Nida Akademi, 2020.
- “Manda Meselesi”. *Sebilürreşad*, 437-438 (21 Ağustos 1335/1919), 175.
- Nalbandoğlu, Muhittin. *İstiklal Marşımızın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınları, 1964.
- Okay, M. Orhan. “İstiklâl Marşı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/355-356. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Okay, M. Orhan - M. Ertuğrul Düздаğ. “Mehmed Âkif Ersoy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-439. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Okuyan, Mehmet. *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur’ân Sözlüğü*. 3. Baskı. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş VI*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1984.
- Özkan, Mehmet. “Hasan Basri Çantay’ın ‘Kur’ân-ı Hakîm ve Meâli Kerîm’ Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/28-1 (Aralık 2012-20. Yıl Özel), 43-66.
- Öztürk, Mahmut. “Mehmet Akif’in ‘Kur’ân’a Hitap’ Şiiri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (Haziran 2019): 76-78.
- Öztürk, Mahmut. “Necip Fazıl Kısakürek’in Esselâm Adlı Kitabında Kur’ânî Telmihler ve İktibaslar”. *İstem* 10/20 (2012), 131-154.
- Pala, İskender. *Divan Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999), 206.
- Râzî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn. *Mefâtîhu'l-gayb*. 33 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- Semerkindî, Nasr b. Muhammed *Tefsîru Ebi'l-Leys: Bahru'l-'ulûm*. 3 Cilt. Beyrut: y.y., 1996.
- Semiz, Yaşar. “Millî Mücadele ve Mehmet Akif”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2000), 397-471.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1988.
- Tansel, Fevziye Abdullah. *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1945.
- Uzun, Mustafa İsmet. *Türk İslam Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2010.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf 'an ḥaḳāikı't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳāvil fi vucûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.

MEHMET AKİF'İN DİLİNDEN KUR'AN AYETLERİNİN MOTİVE EDİCİ GÜCÜ
THE MOTIVATING POWER OF THE VERSES OF THE QUR'AN FROM THE LANGUAGE OF
MEHMET AKİF

Ayşe Betül ORUÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
ORCID:0000-0003-0114-1991

ÖZET

Mehmet Akif, son dönem Müslüman mütefekkirler arasında değerli bir konuma sahiptir. Gerek ilmî gerekse ahlâkî bakımdan taşıdığı müstesna özellikler, onu çağdaşı olan birçok düşünürden farklı kılmaktadır. Yaşadığı sancılı dönemin sorunlarını derinden hisseden, bu problemler karşısında çözüm bulmak için çabalayan bir âlim profili çizmektedir. Sorunları tespitinde ve çözüm önerilerinde ise Kur'an ayetleri onun hareket noktasını oluşturmaktadır. Döneminin dini dışlayan kimi bakış açılarına rağmen o, dini hassasiyeti toplumun merkezine yerleştirmektedir. Bu noktada Akif, Müslüman toplumların mazide sahip olduğu şerefli ve yüksek konuma yeniden ulaşması, ilerleyip kalkınabilmesi adına yol gösterici bir rol oynamaktadır. Akif'in şiirlerinde ve dergilerde yayımladığı yazılarında bu misyonu layıkıyla yerine getirmeye çalıştığı görülmektedir.

Akif, şiirlerinde ve yazılarında, toplumla alakalı değerlendirmelerini sunarken ayetlerin kılavuzluğunu ihmal etmemektedir. Zira ona göre dünya ve ahiret hayatında kurtuluş, Allah'ın emrettiği hususların hakkıyla yerine getirilmesine bağlıdır. Bu açıdan Kur'an, dinin ve hayatın merkezindedir. Akif'in özellikle çalışma, azim, ümit ve sabır konularında Müslümanları motive eden ayetlere yer verdiği görülmektedir. Bu ayetlerde Müslümanlara yönelik müjde ifadeleri, Allah'ın yardım ve tevfiğinin Müslümanlarla birlikte olduğu yönündeki ifadeler dikkat çekmektedir. Akif'in, toplumun sıkıntılarına çözüm olacak tespitlerini sunarken bu ayetlerin Müslümanları motive edici gücüne dayandığı görülmektedir. Bu çalışmada Mehmet Akif'in şiirlerinden ve yazılarından istifade ederek Kur'an ayetlerini yorumlama yöntemi üzerinde durulacaktır. Özellikle motive edici yönüyle ayetlerin öne çıkartıldığı konular ve Akif'in değerlendirmelerine yer verilecektir. Böylelikle ayetlerin Müslümanları çalışmaya, azme ve ilerlemeye yönelik teşvik edici yönüne dikkat çekilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Mehmet Akif, toplum, motive.

ABSTRACT

Mehmet Akif occupies a valuable position among the recent Muslim thinkers. The exceptional qualities he had, both scientifically and morally, make him different from many contemporary thinkers. He draws a profile of a scholar who deeply feels the problems of his painful period and strives to find solutions to these problems. The verses of the Qur'an constituted his starting point in determining the problems and suggesting solutions. Despite some of the viewpoints of his time that excluded religion, he placed religious sensitivity at the center of society. At this point, Akif played a guiding role for Muslim societies to regain the honorable and high position that they had in the past and to progress and develop. It is seen that Akif tried to fulfill this mission properly in his poems and articles published in magazines.

Akif didn't neglect the guidance of the verses while presenting his evaluations about society in his poems and writings. Likewise, salvation in the life of the world and the hereafter depends on the proper fulfillment of the matters ordered by Allah according to him. In this respect, the Qur'an is at the center of life and religion. It is seen that Akif included verses that motivate Muslims especially in the subjects of work, perseverance, hope and patience. In these verses, the expressions of good news for Muslims and the statements that the help and support of Allah are with Muslims draw attention. While Akif

presented his determinations that will solve the problems of society, it is seen that these verses are based on the motivating power of Muslims. In this study, it will be focused on the handling of the verses of the Qur'an by Mehmet Akif by using his poems and writings. Particularly, subjects in which the relevant verses are presented with a motivating aspect and the evaluations of Akif will be included. In this way, it is aimed to highlight the encouraging aspect of the verses for Muslims to work, perseverance and progress.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Mehmet Akif, society, motive.

1. GİRİŞ

Kur'an, insanlara dünya ve ahiret saadetini vaat eden ilahi bir kitaptır. Muhataplarına gerek dünya gerekse ahiret hayatıyla ilgili yol gösterici ilkelerini beyan etmektedir. Ayetlerde ortaya konulan söylem, kimi zaman insanları uyarmakta kimi zaman ise onlara müjdelere vermektedir. Hukuki düzenlemelerden söz eden ayetlerin yanı sıra ahlaki meziyetlerden bahseden ifadeler de yer almaktadır. Peygamberlerin hayatlarından kesitler sunan ayetler ise inananlara önemli mesajlar sunmaktadır. Kuşkusuz Kur'an'ın bu farklı ve ahenk içindeki içeriği, hakkındaki çalışmaların çok yönlü olmasının önünü açmaktadır. Diğer yandan hayatın çok yönlü yapısı gereği insan, karşılaştığı farklı problemlere bu zengin içerik sayesinde cevap bulabilmektedir. Böylelikle Kur'an, nazil olduğu dönemden itibaren kıyamete kadar insan hayatının farklı yönlerine, farklı ifadelerle temas etmektedir.

Müslüman toplumların tarihi süreç içinde geçirdiği serüven kuşkusuz tekdüze değildir. Özellikle son asırlarda yaşanan gelişmeler Müslümanlar adına oldukça sancılı bir dönemi ifade etmektedir. Sözü edilen bu değişim karşısında Müslüman âlimlerin çözüm bulma gayretleri de malumdur. Özellikle Kur'an hakkında farklı anlayışların geliştiği, din adına yanlış uygulamaların gün yüzüne çıktığı bu dönemde Müslüman âlimlerin gayretleri daha da anlamlı olmaktadır. Müslümanların problemlerini dert edinen ve çözüm yolları arayan son dönem Müslüman düşünürlerden biri de Mehmet Akif'tir. Onu çağdaşı olan birçok düşünürden ayıran ise Kur'an'la yakın münasebeti,²⁶⁷ değerlendirme ve tespitlerinde Kur'an merkezli hareket metodudur. Akif, mensubu bulunduğu toplumun sıkıntılarına çözüm bulma gayretlerinde de Kur'an'a yönelmektedir. Kur'an'dan aldığı ilhamla kurtuluş yollarını göstermeye gayret etmektedir.

Mehmet Akif, Kur'an'ın nazil olduğu dönemde vücuda getirdiği muazzam değişimi önemsemektedir. Bu bakımdan ayetlerin günümüz toplumu üzerinde de derin bir etkisinin olacağına inanmaktadır. Kur'an'ın toplumsal hayatla ilgili olan ayetlerine işaret etmek suretiyle arzuladığı değişimi meydana getirme iştiağındadır. Toplumda düzeltilmesini gerekli gördüğü konularda söylemini ayetlere dayanarak ifade etmektedir. Akif'e göre ümitsizlik çukuruna düşmüş ve ataletten kurtulamayan inananların en büyük ihtiyacı teşvik edici ifadelerle onlara doğru yolu göstermektir. Bu çerçevede Kur'an ayetlerinin motive eden ifadeleri Akif'in söylemini güçlendirmektedir. Tespit ettiği konulara ilgili ayetlerle çözüm bulmaya gayret etmektedir. Çalışmada Mehmet Akif'in toplumu teşvik etme bakımından ön plana çıkardığı ayetlere yer verilecektir. Akif'in ayetlerle ilgili değerlendirmesi sunularak tespitlerine değinilecektir.

2. ALLAH'IN YARDIMININ HATIRLATILMASI

Yüce Allah göklerde ve yerde var olan her şeyin yaratıcısıdır.²⁶⁸ Kudret ve ilmiyle her şeyi kuşatmaktadır.²⁶⁹ O, var ettiklerine ihtiyaç duymazken yarattığı her şey O'na muhtaçtır.²⁷⁰ Allah Teâlâ, insanlara doğru yolu göstermek üzere gönderdiği peygamberlerini desteklediğini; kendisine iman eden

²⁶⁷ Hasan Basri Çantay, *Âkifname (Mehmed Âkif)* (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1966), 280, 281; Mithat Cemal, *Mehmet Akif* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986), 157, 191, 192; M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Mısır Hayatı ve Kur'an Meâli* (İstanbul: Şule Yayınları, 2009), 138, 139, 141, 142.

²⁶⁸ el-Bakara 2/117; el-En'am 6/73, 101; İbrâhîm 14/32.

²⁶⁹ en-Nisâ 4/126; el-En'am 6/59; et-Talâk 65/12.

²⁷⁰ Fâtır 35/15; el-İhlâs 112/2.

ve gönülden bağlanan kullarına yardım edeceğini beyan etmektedir.²⁷¹ Akif, Allah'ın inananları desteklediğini beyan ettiği bu ayetlerin Müslüman toplumlar adına önemli bir motive kaynağı olduğuna inanmaktadır. Zira artık başarıdan tamamen ümidini kesmiş, zilletle boyun eğmiş toplumları ayağa kaldıracak önemli bir unsur, Allah'ın yardımını onlara hatırlatmaktadır.

Mehmet Akif, risalet sürecinin henüz ilk döneminde nazil olan Duhâ ve İnşirâh surelerine temas etmektedir. Allah Resulü'nün İslam'ı tebliğ esnasında yaşadığı zorluklara ve Allah'ın yüce yardımına dikkat çekmektedir. Akif, Hz. Peygamber'in yaşadığı sıkıntılara karşı Allah'ın kendisine lütufta bulunduğunu ve onu desteklediğini hatırlatmaktadır.²⁷² Esasında her ne kadar ayetlerde Allah Resulü'ne yönelik hitap öne çıksa da ayetler, bütün insanlara yönelik mesajları barındırmaktadır. “*Kuşkusuz zorlukla birlikte kolaylık vardır.*”²⁷³ ayeti Allah'ın yüce kanununa işaret etmektedir. Karşılaşılan zorluklara karşı çalışan, gayret sarf eden insanların nihayetinde kurtuluşa çıkacağı beyan edilmektedir.

Gayret sarf ederek, emek vererek çalışan ve azmeden kimseler, Allah'ın desteğini hak etmektedir. Yüce Allah mücadele eden ve çabalayan kimselere yardım edeceğini ve onlarla beraber olduğunu haber vermektedir: “*Bizim uğrumuzda elinden gelen çabayı sarf edenlere gelince, onları bize ulaşan yollara mutlaka yöneltiriz. Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır.*”²⁷⁴ Akif, bu ayete işaret ederek çalışma ifadesine özellikle dikkat çekmektedir. Ona göre ayet, tevekkülün hakiki manasını anlatmaktadır. Gerektiği şekilde çalışmak ve Allah'ın yardımından ümit kesmeyerek O'nun yardımını dilemek gerekmektedir. Bu bakımdan tembel bir vaziyette miskinlik edip sonra da Allah'ın yardımını beklemek tevekkülle bağdaşmamaktadır.²⁷⁵

“*Allah'a ve Peygamberi'ne düşmanca davrananlar, işte onlar en büyük zilletle uğrayanlar arasında olacaklar! Allah 'Elbette üstün geleceğim, ben ve elçilerim.' diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, üstündür.*”²⁷⁶ ayetleri Müslümanların izzetine işaret ederken Allah'ın desteğinin Müslümanlarla birlikte olduğunu beyan etmektedir.²⁷⁷

Allah'ın Kur'an'ı muhafaza edeceğini beyan eden ayet,²⁷⁸ esasında bütün Müslümanlar için bir vaadi ifade etmektedir. Zira Kur'an'ı muhafaza, İslam'ı muhafaza anlamına gelmektedir. İslam'ı muhafaza ise Müslümanları korumak anlamındadır. Ancak Allah'ın Müslümanları korumasının onların çalışmasına ve gayretine dayandığı unutulmamalıdır.²⁷⁹

Yüce Allah “*Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye Resulü'nü doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur. Buna tanık olarak da Allah yeter.*”²⁸⁰ ayeti Akif'e göre ilahi bir vaadi ifade etmektedir. Zira Allah, bu dinin istikbalinin çok daha parlak olacağını haber vermektedir. Kuşkusuz Allah, verdiği sözden asla dönmez.²⁸¹ Öyleyse inananlar gerekli çalışmayı sarf ederse Allah bu din vesilesiyle kendilerine destek verecektir.²⁸²

İnsanın her şeye hâkim olduğunu iddia ettiği modern dünyada Akif, kâinatın muazzam nizamı karşısında insanın acziyetine dikkat çekmektedir.²⁸³ Yaratılmış olan insan acizken Allah göklerde ve yerde kudret ve hâkimiyetiyle hüküm sahibidir.²⁸⁴ Öyleyse inanan için Allah'ın yardımı büyük bir değer ifade etmektedir. Bu bakımdan Akif'in toplumun kurtuluşu yönünde çözüm önerilerinde Allah'ın yardım ve desteğinin inananlarla birlikte olduğu şeklindeki ayetler önemli bir yer tutmaktadır.

²⁷¹ el-A'râf 7/156; el-Ankebût 29/69; el-Mücâdele 58/20, 21.

²⁷² Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/184 (25 Rebiülevvel 1330), 17, 18.

²⁷³ el-İnşirâh 94/6.

²⁷⁴ el-Ankebût 29/69.

²⁷⁵ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/192 (22 Cemâziyevvel 1330), 173, 174.

²⁷⁶ el-Mücâdele 58/20, 21.

²⁷⁷ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 9/214 (29 Şevval 1330), 101, 102.

²⁷⁸ el-Hicr 15/9.

²⁷⁹ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 10/257 (11 Ramazân-ı Şerîf 1331), 365.

²⁸⁰ el-Fetih 48/28.

²⁸¹ Âl-i İmrân 3/9; er-Ra'd 13/31; el-Hac 22/47; er-Rûm 30/6.

²⁸² Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 10/259 (25 Ramazân-ı Şerîf 1331), 397.

²⁸³ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat* (İstanbul: Sentez Yayınevi, ts.), 244.

²⁸⁴ el-A'râf 7/185.

3. ÇALIŞMANIN TEŞVİK EDİLMESİ

Müslüman toplumların son asırlarda tembellik ve zillet içindeki vaziyetinden derin bir elem duyan Mehmet Akif, insanları çalışmaya, azme, gayrete teşvik edici bir dil kullanmaktadır. Bu bağlamda onun en büyük dayanağı konuyla ilgili ayetlerdir. Helak edilen önceki kavimlerden bahseden ayetlere²⁸⁵ yer veren Akif, Müslümanların amaçsız, hedefsiz, miskin vaziyetlerini devam ettirdikleri müddetçe felaketin onlar için kaçınılmaz olacağı üzerinde durmaktadır.²⁸⁶

Akif, Müslümanların kurtuluşu için çalışmadan başka kurtuluşun olmayacağı inancındadır. Ona göre gerek bu dünyada gerekse ahirette kişi ancak çalışmasının karşılığını alacaktır. “*İnsan için ancak çalışmasının karşılığı vardır.*”²⁸⁷ ayeti insan için çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan inanan bir kimse çalışmanın gerekli olduğunu anlayacaktır. Ayrıca “*Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an yaratma halindedir.*”²⁸⁸ ayetine yer veren Akif, Yüce Allah’ın her an bir işte olduğunu bize hatırlatmaktadır. Bununla birlikte kâinatı oluşturan her varlık çalışmaya devam etmektedir. Öyleyse Müslüman bundan ibret almalı ve çalışmalıdır. Zira varlık sahnesinde bir sükûn bulunmamaktadır.²⁸⁹

Çalışmaya, azme, emeğe değer veren ve Müslümanları teşvik eden Mehmet Akif, İslam dinindeki ibadetlere dikkat çekmektedir. İslam’ın emirleri arasında yer alan namaz ve zekât gibi ibadetlerin Müslümanları canlı ve aktif kılan yönlerine işaret etmektedir. Zekât ibadetini yerine getirmek için yeterli kazancı elde etmek durumundaki insan elbette çalışmak zorundadır. Bu anlamda İslam, amel dinidir, çalışma dinidir.²⁹⁰

Müslüman toplum adına çalışmanın en büyük getirisi kuşkusuz ilim sahasında yaşanacak gelişmelerdir. Kur’an ilmi, bilgiyi muhatapları arasındaki ayırma bir kıstas olarak belirlemektedir: “*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!*”²⁹¹ Akif, sözü edilen ayete işaret ederek cehaletin toplumların çöküşünün sebebi olduğu üzerinde durmaktadır.²⁹² Bu bakımdan ayetin işaret ettiği hakikat, Müslümanlara ilim yolunu göstermektedir. Zira cehalet felaketin başı olacaktır.²⁹³

Çalışma konusunda Müslümanlar adına önemli bir motive kaynağı da İslam’ın ilk dönemlerinde yaşanan gelişmelerdir. İslam’ın toplumda meydana getirdiği değişim bilinmektedir. Bunun yanı sıra son asırlara gelinceye kadar aynı ideal üzere çalışan Müslümanlar, dünya üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunmaktadır.²⁹⁴ Dolayısıyla inananların Allah’ın desteği ve Kur’an’dan aldıkları güç ile çalışmaya odaklanmaları gerekmektedir. Böylelikle gerçek anlamda toplumsal bir ilerleme gerçekleşecektir.

4. ÜMİTSİZLİĞİN ÖNLENMESİ

Son dönemde Müslümanların düştüğü kötü bir haslet de ümitsizliktir. İçinde bulundukları vaziyetten kurtuluş çarelerinin olmadığını düşünen toplumlar tamamen geriliğe, çöküşe mahkûm olmaktadır. Bu noktada Akif, Allah’tan ümit kesmenin haram olduğu üzerinde durmaktadır. Müslümana düşen Allah’tan ümidini kesmeden çalışmaya devam etmektir.²⁹⁵ Zira Yüce Allah, “*Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.*”²⁹⁶ buyurmakta; ancak haktan sapmış olanların Allah’tan ümidini keseceğini beyan etmektedir.²⁹⁷

²⁸⁵ el-Hac 22/45, 46.

²⁸⁶ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 9/224 (16 Muharrem 1331), 277, 278.

²⁸⁷ en-Necm 53/39.

²⁸⁸ er-Rahmân 55/29.

²⁸⁹ Mehmed Âkif, “Hutbe ve Mevâiz – İkinci Mev’iza-”, *Sebilürreşâd* 9/231 (7 Rebiülevvel 1331), 390, 391.

²⁹⁰ Mehmed Âkif, “Hutbe ve Mevâiz”, *Sebilürreşâd* 9/231 (7 Rebiülevvel 1331), 391.

²⁹¹ ez-Zümer 39/9.

²⁹² Ersoy, *Safahat*, 212.

²⁹³ Ersoy, *Safahat*, 266.

²⁹⁴ Ersoy, *Safahat*, 257.

²⁹⁵ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/187 (16 Rebiülevvel 1330), 73-74.

²⁹⁶ ez-Zümer 39/53; ayrıca bk. Yûsuf 12/87.

²⁹⁷ el-Hicr 15/56.

İnananlara örnek olarak gösterilen peygamberlerin hayatından kesitler sunan Kur'an ayetleri, aslında bütün peygamberlerin zorlu bir mücadele içinde görevlerini sürdürdüğünü beyan etmektedir. Kimi zaman mücadele ettikleri kimseler dönemin zorba idaresi de olabilmektedir. Hz. Musa'nın Firavun'la mücadelesi, bu konuda örnek gösterilebilir. Hz. Musa ve beraberindeki Hz. Harun, Firavun'a öğüt vermek üzere görevlendirildiğinde onlara *"İkiniz beraber Firavun'a gidin, çünkü o sınırı çok aştı. Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer."*²⁹⁸ buyrulmaktadır. Firavun gibi küfür ve sapkınlıkta ileri derecede olan, zalim bir kimsenin iman etme ihtimali dışlanmamaktadır. Böyle bir kimseye karşı sertlikten uzak, yumuşak bir üslubun benimsenmesi emredilmektedir. Nihayetinde Allah Teâlâ, peygamberlerinin muhataptan ümit kesmelerini önlemektedir. Akif, bu ayetlerden hareketle günümüz insanının vaziyetine işaret etmektedir. Ona göre Firavun gibi bir zalime karşı bile ümit beslenebiliyorsa bizim ümitsizliğe düşmemiz söz konusu olamaz. Hem de çalışmaktan bu kadar uzaklaşmışken ümitsizliğe düşmeye hakkımız yoktur.²⁹⁹

Mehmet Akif, ümitsizliği toplumdaki en büyük zaafırlar arasında görmektedir. Ümitsizliği mutlak anlamda yasaklayan ayetlerle ve peygamberlerin kıssalarından örneklerle bu konuda teşvik edici bir söylem geliştirmektedir. Zira ümidin yok olması artık başarı umudunun tamamen ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Bu durum da toplumun ataletini ve geri kalmışlığını artırmaktadır.

5. MÜSLÜMANLAR ARASINDA BİRLİĞİN TESİS EDİLMESİ

Müslüman dünyadaki bölünmüşlük, tefrika ve çatışma, çağdaşı olan pek çok düşünür gibi Akif'i de derinden yaralamaktadır. O, gerek yazılarında gerekse şiirlerinde Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin geliştirilmesi yönünde bir söylem geliştirmektedir. Kuşkusuz Kur'an ayetleri, bu söyleminde onun en büyük delili olmaktadır. *"Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır."*³⁰⁰ ayetine yer veren Akif, insanlar arasında nesep, kabile, millet bakımından bir üstünlüğün olmadığına dikkat çekmektedir. Allah Teâlâ, insanlar arasında böylesi meselelerin üstünlük yahut övgü vesilesi kılınmasını reddetmektedir.³⁰¹

Mehmet Akif, milletlerin kurtuluş reçetesine işaret ederken öncelikle Allah'a itaati, Hz. Peygamber'in yolunu takip etmeyi zikretmektedir. Devamında fertler arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasıyla birlikte millet kurtuluşa erecektir. Bütün bu sayılanlardan uzak kalan bir millet için artık çöküş kaçınılmazdır. Bu bakımdan üstat, toplumun gelişmesi ve ilerlemesi açısından ittihadı gerekli görmektedir.³⁰² *"Allah ve Resulü'ne itaat edin, birbirinize düşmeyin, sonra zayıflarsınız ve zaferi elden geçirirsiniz. Sabredin, kuşkusuz Allah sabredenleri sever."*³⁰³ ayetine yer vererek birlikten uzaklaşan ve birbiriyle uğraşan fertlerin oluşturduğu toplumun hakiki başarıdan uzak düşeceğini, geleceğinin yok olacağını ifade etmektedir.³⁰⁴

İslam'ın farklı milletleri birleştirici yönüne işaret eden Akif, aynı coğrafyada yaşamasına rağmen Müslümanlar arasındaki ihtilafa dikkat çekmektedir. Müslümanların ancak kardeş olduğunu beyan eden ayete³⁰⁵ yer veren Mehmet Akif, aralarında düşmanlığın bulunduğu kabilelerin Müslüman olduktan sonra yekvücut olduğunu hatırlatmaktadır.³⁰⁶ *"Hep birlikte Allah'ın ipine sınımsız yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın."*³⁰⁷ ayetine yer vererek bugün Müslüman

²⁹⁸ Tâhâ 20/43, 44.

²⁹⁹ Mehmed Âkif, "Tefsîr-i Şerîf", *Sebilürreşâd* 8/191 (15 Cemâziyelevvel 1330), 153, 154.

³⁰⁰ el-Hucurât 49/13.

³⁰¹ Mehmed Âkif, "Tefsîr-i Şerîf", *Sebilürreşâd* 8/193 (29 Cemâziyelevvel 1330), 193, 194.

³⁰² Mehmed Âkif, "Tefsîr-i Şerîf", *Sebilürreşâd* 8/195 (13 Cemâziyelâhîr 1330), 233, 234.

³⁰³ el-Enfâl 8/46.

³⁰⁴ Mehmed Âkif, "Tefsîr-i Şerîf", *Sebilürreşâd* 8/195, 233.

³⁰⁵ el-Hucurât 49/10.

³⁰⁶ Mehmed Âkif, "Tefsîr-i Şerîf", *Sebilürreşâd* 8/198 (5 Receb 1330), 293.

³⁰⁷ Âl-i İmrân 3/103.

toplumlardaki parçalanmışlığın önüne geçmek adına ayette ifade edilen şuurun geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir.³⁰⁸

Müslümanların kardeş olduğunu vurgulayan ayetler, inananlar arasındaki birliğe dikkat çekmektedir. Son dönemde Müslümanlar arasındaki tefrika, ayrılık ve kutuplaşma toplumların çöküşünü hızlandırmaktadır. Bu nedenle Akif, Müslümanlar arasında birlik hissini pekiştirecek ayetlere temas ederek inananları teşvik etmektedir.

6. TOPLUMUN UYARILMASI

Kur'an ayetleri muhatapları için aynı zamanda bir eğitim rehberidir. Dünya hayatında onlara yol gösterir ve uymaları gereken kuralları onlara hatırlatır. Bu anlamda Akif, ayetleri toplumları teşvik eden ve gayrete getiren yönüyle değil aynı zamanda onları uyaran, ikaz eden yönüyle de ele almaktan geri durmamaktadır. “*Eksik ölçüp tartanların vay haline! Onlar, insanlardan ölçerek bir şey aldıklarında tam ölçerler. Kendileri başkalarına vermek için ölçüp tarttıklarında ise haksızlık ederler. Onlar, o büyük günde -ki, işte o gün insanlar âlemlerin Rabbi'nin huzuruna çıkacaklar- diriltileceklerini akıllarına getirmiyorlar mı?*”³⁰⁹ ayetlerine yer veren yazısında ahiret inancının önemine işaret etmektedir. Allah'ın huzuruna çıkacağını bilen bir kimse dünya hayatında haksızlık ve zulümden uzak duracaktır. Ona göre iman eden bir kimse haktan ve hakikatten ayrılamaz, yanlışla yönelmez.³¹⁰

Toplum içindeki kimi ahlaki zafiyetlere işaret eden ve fertlerin ahlaki erdemleri kazanması hususuna önem veren Akif, ayetlerden örnekler vererek söylemini güçlendirmektedir. “*Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında çok çirkin bir davranıştır.*”³¹¹ ayetine işaret ederek sözünü tutma, ahdi yerine getirme gibi hasletlerden uzak kalan toplumun büyük bir çöküş içinde bulunduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda hakiki anlamda kurtuluşun lafla değil eylemle olacağını beyan ederek Müslümanların çalışması üzerinde teşvik edici sözler sarf etmektedir.³¹²

Ahlaki konularda erdem temelli bir anlayışı öngören Akif, ahlaki olgunluğu kazanmada aşamaları tayin ederken Kur'an ayetlerine dayanmaktadır. “*İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş.*”³¹³ ayetine işaret ederek toplum içinde bağışlayıcı bir eylem takip etmenin millet adına büyük kazanımları sağlayacağına yer vermektedir.³¹⁴

Toplumun ahlaki yapısına özel değer veren Akif, ahlaki meziyetlerin kazanılmasında İslam'ın emirlerini yerine getirmenin önemli olduğuna inanmaktadır. “*Ey iman edenler! Sizi hayat verecek şeylere çağırdıklarında Allah ve Resulü'nün çağrısına uyun ve şüphesiz bilin ki, Allah kişi ile kalbinin arasına girer. Unutmayın ki, O'nun huzuruna götürüleceksiniz.*”³¹⁵ ayetine yer vererek gerçek kurtuluşun ancak İslam'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından uzaklaşmak ile mümkün olacağını beyan etmektedir. Eğer Müslümanlar Allah'ın emirlerini dinlememeye devam ederse tamamen mahvolacaklardır.³¹⁶ Üstada göre gerçek bir kurtuluş için sadece iman yeterli değildir, imanla birlikte amelin de olması zaruridir.³¹⁷

Milleti oluşturan fertler arasındaki huzursuzluğun toplum adına büyük bir yıkım olacağı açıktır. Bu bakımdan Akif, toplumun temel dinamiklerini kökünden sarsacak davranışları eleştirmektedir. Konuyla ilgili “*Onlara 'Yeryüzünde düzeni bozmayınız.' denildiğinde, 'Hayır, biz yalnızca ıslah edenleriz.'*

³⁰⁸ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 9/212 (15 Şevval 1330), 62, 63.

³⁰⁹ el-Mutaffîfîn 83/1-6.

³¹⁰ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd*. 8/189 (1 Cemâziyelevvel 1330), 113-114.

³¹¹ es-Saf 61/2, 3.

³¹² Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/196 (20 Cemâziyelâhir 1330), 253.

³¹³ Fussilet 41/34.

³¹⁴ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/207 (9 Ramazan 1330), 473.

³¹⁵ el-Enfâl 8/24.

³¹⁶ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/201 (26 Receb 1330), 353, 354.

³¹⁷ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd* 8/208 (16 Ramazan 1330), 493, 494.

derler. *Kuşkusuz bozguncular onların ta kendileridir, ama farkında değiller.*”³¹⁸ ayetine yer veren üstat, inananların özellikle aile kurumuna, mahremiyete özen göstermelerini istemektedir. Ahlaki yozlaşmanın önüne geçmek için milletin dikkatli olmaya ihtiyacı vardır.³¹⁹

Akif’in söyleminde ayetlerin toplumu uyaran yönüne de dikkat çekilmektedir. Zira Müslüman toplumun hakiki manada ilerlemesi adına bir yandan eksiklerin giderilmesi bir yandan da yeni adımların atılması gerekmektedir. Bu bağlamda fertlerin teşvik edilmesi kadar onların uyarılması ve yönlendirilmesine de ihtiyaç bulunmaktadır.

7. SONUÇ

Mehmet Akif, Müslüman toplumların birçok alanda sıkıntı yaşadığı; şiddetli saldırılara uğrayarak var olma mücadelesi verdiği bir dönemde yaşamıştır. Yaşadığı dönemin sorunları, mensubu bulunduğu toplumun sıkıntıları onun fikir dünyasını şekillendirmiştir. Din konusundaki hassas tutumu, Kur’an’a olan yoğun ilgisi, İslam’ın ilk dönemlerine hayranlığı ise onun düşüncelerinin merkezini oluşturmaktadır. Pek çok düşünür gibi Akif de döneminin problemlerini bilmektedir ve çözüm yolları aramaktadır.

Müslüman toplum içindeki ümitsizlik, tembellik, tefrika, ayrılık ve bölünmüşlük, ahlaki konulardaki zafiyetler Akif’in tespit ettiği aksaklıklar arasındadır. Onun amacı toplumdaki bu yanlışların giderilmesi ve doğru adımların atılmasıdır. Bu nedenle çözüm yolları üzerinde durmaktadır. Ancak toplumun da yaşananlara karşı duyarlı olması, bu durumdan kurtulmak için istek duyması, çalışması, gayret etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla insanları harekete geçirecek bir kaynağa ihtiyaç vardır. Bu noktada Akif’in temel dayanağı Kur’an’dır. Kur’an ayetlerinin inananları motive eden, onlara hakikati gösteren ve yanlışlardan alıkoyan beyanı, toplumu harekete geçirecek en önemli dayanağıdır.

Akif, toplumu eğiten, yönlendiren ve bu uğurda onu motive eden ilahi mesajları gündeme getirmektedir. Öncelikle Allah’ın inananları desteklediği, onlara yardım edeceğini vaat ettiği ayetleri gündeme getirmektedir. Amacı Müslüman toplumların kendi içinde değişim gücünü bulmasıdır. Ancak ilahi yardımın çalışmaya dayandığı unutulmamalıdır. Ayetlerdeki çalışma vurgusu üzerinde yoğunlaşan Akif, meselenin azme ve gayrete dayandığına dikkat çekmektedir. Diğer yandan toplumdaki ümitsizliğin giderilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bakımdan ümitsizliği reddeden, peygamberlerin tevhid mücadelesindeki ümitli davranışlarını örnek veren ayetler Akif’in söyleminde önemli bir yer tutmaktadır. Müslüman toplumlardaki ayrılık ve kargaşa, Akif’in önem verdiği konular arasındadır. İnananlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanması hususunda yönlendirici ayetler bu bakımdan büyük değer ifade etmektedir. Elbette sadece motive edici yönüyle değil uyarıcı yönüyle de ayetler toplumu yönlendirmektedir. Özellikle ahlaki konularda yanlışların önüne geçilmesinde ilgili ayetlerin bireylere etkisi büyüktür. Dolayısıyla Akif’in toplumda tespit ettiği eksikler ve bunların giderilmesi yönündeki çözümleri, Kur’an ayetlerinin inananları motive eden ve yönlendiren mesajları ışığında önemli bir etkiye sahip olacaktır. Ayetlerin bireyleri ve toplumları yönlendiren etkisinin, Akif’in söylemini güçlendirdiği; tespitlerini ve değerlendirmelerini etkili kıldığı açıktır.

³¹⁸ el-Bakara 2/11, 12.

³¹⁹ Ersoy, *Safahat*, 216, 217.

KAYNAKÇA

- Çantay, Hasan Basri. *Âkifname (Mehmed Âkif)*. İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1966.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'ân Meâli*. İstanbul: Şule Yayınları, 2009.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. haz. M. Necati Bursalı. İstanbul: Sentez Neşriyat, ts.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/184 (25 Rebîülevvel 1330), 17-18.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/187 (16 Rebîülevvel 1330), 73-74.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd*. 8/189 (1 Cemâziyelevvel 1330), 113-114.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/191 (15 Cemâziyelevvel 1330), 153-154.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/192 (22 Cemâziyelevvel 1330), 173-174.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/193 (29 Cemâziyelevvel 1330), 193-194.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/195 (13 Cemâziyelâhir 1330), 233-234.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/196 (20 Cemâziyelâhir 1330), 253-254.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/198 (5 Receb 1330), 293-294.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/201 (26 Receb 1330), 353-354.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/207 (9 Ramazan 1330), 473.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 8/208 (16 Ramazan 1330), 493-494.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 9/212 (15 Şevval 1330), 62-63.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 9/214 (29 Şevval 1330), 101-102.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 9/224 (16 Muharrem 1331), 277-278.
- Mehmed Âkif. "Hutbe ve Mevâiz -İkinci Mev'iza-". *Sebîlürreşâd* 9/231 (7 Rebîülevvel 1331), 390-395.
- Mehmed Âkif. "Hutbe ve Mevâiz". *Sebîlürreşâd* 9/231 (7 Rebîülevvel 1331), 391.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 10/257 (11 Ramazân-ı Şerîf 1331), 365.
- Mehmed Âkif. "Tefsîr-i Şerîf". *Sebîlürreşâd* 10/259 (25 Ramazân-ı Şerîf 1331), 397.
- Mithat Cemal. *Mehmed Akif*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.

MEHMET AKIF ERSOY VE KUR'ÂN'A DÖNÜŞ PROJESİ

MEHMET AKIF ERSOY AND HIS "RETURN TO THE QURAN" PROJECT

Nurettin ÇİFTÇİ

Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, ORCID:0000-0003-3950-9579

ÖZET

1639'da Karlofça anlaşmasıyla duraklamaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu, 1774'te Küçük Kaynarca anlaşmasıyla da gerilemeye başlamış özellikle batıda ortaya çıkan aydınlanma felsefesi, sanayi inkılabı ve milliyetçilik akımları karşısında kendini geliştirememiş, bilim ve sanayide batı karşısında hezime uğramıştır. 19. yüzyılın sonu ve 20 yüzyılın başına gelince de batıdaki bu gelişmelerin gerisinde kaldığı için altı yüz yıllık imparatorluk yıkılmayla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Müslümanların içinde bulunduğu kötü gidişattan, özellikle batı karşısında geri kalan toplumun bu durumdan kurtulmalarını hedefleyen bir takım düşünce akımlarının sahne aldığı görülmektedir. Bu akımlardan biri de Kur'an'a dönüş ile İslam toplumunun tekrar dirilişe geçeceğine inanan, "Sırat-ı Müstakim", "Sebilürreşat", "Mekatip" ve "İslam" gibi dergilerin etrafında toplanan simaların oluşturduğu İslamcılık akımıdır. Bu akımın en önemli simalarından biri de bir baytar hekim olan, aynı zamanda bir alim, bir düşünür ve bir şair olan Mehmet Akif Ersoy'dur. Mehmet Akif, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına zemin hazırlayan hastalıklara işaret etmiş ve Müslüman toplumun Kur'an ışığında bu kötü gidişattan kurtulmalarını sağlayacak reçeteler sunmaya çalışmıştır. Mehmet Akif gerek şiirlerinde gerekse vaaz ve nasihatlerinde Kur'an'a vurgu yaparak toplumun Kur'an'a ve dine yaklaşımındaki sakat anlayışlarını sorgulamış, Müslümanların içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmalarının Kur'an'a dönüş ile mümkün olacağını dile getirmiştir.

Bu çalışmada bir Kur'an şairi olan Akif'in batmakta olan bir toplumun aydınlık istikbalinin ve istiklalinin kendisiyle mümkün olacağına inandığı Kur'an'a dönüş düşüncesi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif, Kur'an Şairi, Kur'an'a dönüş, safahat, İstiklal marşı.

ABSTRACT

The Ottoman Empire, which started to stagnate with the Treaty of Karlowitz in 1639 and started to decline with the Treaty of Küçük Kaynarca in 1774, especially in the face of the enlightenment philosophy, industrial revolution and nationalism movements that emerged in the west, could not improve itself in science and industry. At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, the six-hundred-year-old empire faced dissolution as it lagged behind these developments in the west. In this period, it is seen that some currents of thought aimed at getting the rest of the society out of this situation, especially against the west, from the bad course of Muslims. One of these movements is Islamism, which is formed by the writers of magazines of that period such as "Sırat-ı Müstakim", "Sebilürreşat", "Mekatip" and "İslam", believing that with the return to the Qur'an, the Islamic society will revive again. One of the most important figures of this movement is Mehmet Akif Ersoy, who is a veterinarian, a scholar, a thinker and a poet. Mehmet Akif pointed to the diseases that paved the way for the collapse of the Ottoman Empire and tried to present prescriptions that would enable the Muslim community to get rid of this bad course in the light of the Quran. Mehmet Akif

emphasized the Quran in both his poems and his sermons and advice, questioning the faulty understanding of the society's approach to the Quran and religion, and stated that it would be possible for Muslims to get rid of the bad situation they were in by returning to the Quran.

This study aims to focus on the Return to the Quran Project, in which Mehmet Akif, known as the Poet of the Quran, believes that the enlightened future and independence of a society in danger of collapse is possible with it.

Keywords: Mehmet Akif, The Poet of the Quran, Return to the Quran, Safahat, The National Anthem

GİRİŞ

Mehmet Âkif Osmanlı devletinin son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kendisinden söz ettirmiş en önemli simalardan biridir. O daha çok bir şair olarak bilinir aslında o, iyi bir müfessir, güçlü bir hatip ve dikkatli bir gözlemcidir. Daha da önemlisi içinde yaşadığı toplumun problemlerini kendine dert edinmiş bir seyyah ve siyaset adamıdır. İyi bir Kur'an bilgisine sahip olan Âkif, inancından taviz vermeyen ve ömrünü Kur'an'a adanmış bir dava adamıdır. Bu sebeple o, Kur'an şairi olarak bilinmektedir. Kur'an onun ahlakı ve şiirlerinin ilham kaynağıdır.

Tam bir sorumluluk bilinci içerisinde kendi toplumuna faydalı olmaya çalışan Âkif, asıl mesleği olan baytar hekimlikten ziyade toplumun yeniden dirilişi için çaba harcayan, yazdığı şiirlerle ve verdiği vaazlarla ön plana çıkan bir vatansever olarak bilinmektedir. Özellikle Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında olağanüstü şartlarda fedakâr bir şekilde verilen millî mücadele sonunda kurulan yeni devletin millî marşı için hiçbir ücret talep etmeyen ve “Allah bu millete bir daha millî marş yazdırmasın” diyerek örnek bir tavır sergileyen fedakâr bir vatan evladıdır.

1. MEHMET ÂKİF ERSOY’UN HAYATI VE KUR’ÂN MEALİ

1.1. Hayatı

Mehmet Âkif ERSOY, Aralık 1873 yılında (Şevval 1290) İstanbul Fatih Sarıgözü’de doğdu.³²⁰ Babası Fatih Camii müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi, Annesi ise aslen Buharalı olan Emine Şerife Hanım’dır.³²¹ Âkif dindar ve muhafazakâr bir aile ve mahalle ortamında büyümüştür. Dört yaşında Mahalle Mektebi’ne başlayan Âkif, ilköğrenimini Emir Buharî İbtidâîsi’nde (1879-1882); orta öğrenimini ise Fatih Merkez Rüştiyesi (1882-1885) ve Mülkiye İdâdisi’nde görmüştür (1886-1888). Ayrıca o resmî eğitiminin yanı sıra -başta babası olmak üzere- özel hocalardan Kur'an-ı Kerim, Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Her ne kadar yüksek tahsil için Mekteb-i Mülkiye’yi seçtiyse de daha birinci sınıfta iken babasının ölümü (1888), ardından da evlerinin yanması (1889) üzerine Halkalı’daki Baytar Mektebi’ne geçmek zorunda kalmıştır. Âkif, çocukluk yıllarında başladığı Kur'an’ı ezberleme işini, yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra altı ay gibi kısa bir zamanda tamamlamış ve hâfız olmuştur.³²²

Mehmet Âkif Ersoy mükemmel bir Kur'an bilgisine sahiptir. O gerek şiirlerinde gerekse camilerde verdiği vaazlarda âyetlere verdiği manalardan anlaşılıyor ki Kur'an’ı en güzel dille tercüme etmeye çalışmıştır. O, dil konusunda Türkçe’nin de gramer yapısını çok iyi bilmektedir. Hatta Süleyman Nazif onun bu durumunu "Eğer Allah, Kur'an'ı Türkçe inzâl etseydi, Âkif’in lisanıyla inzâl buyururdu" şeklinde ifade etmiştir.³²³

³²⁰ M. Ertuğrul DÜZDAĞ, *Mehmet Âkif Ersoy* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1997), 1.

³²¹ DÜZDAĞ, *Mehmet Âkif Ersoy*, 2.

³²² DÜZDAĞ, *Mehmet Âkif Ersoy*, 5-7.

³²³ Süleyman Nazif’ten naklen, Dücane Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi: Mehmed Âkif Ersoy ve Kur'an mealı* (İstanbul: Kapı, 2011), 3.

Mehmet Âkif'in en önemli eserlerinden biri safahattır. Safahat onun şiirlerden oluşan bir eserdir. Çoğu ya bir âyetin tefsiri veya bir hadisi şerifin açıklaması olan Safahat, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Safahat, ikinci bölüm Süleymaniye Kürsüsünde, üçüncü bölüm Hakkın Sesleri, dördüncü bölüm Fâtih Kürsüsünde, beşinci bölüm Hâtıralar, altıncı bölüm Âsım, yedinci bölüm de Gölgeler başlığı altında ele alınmıştır. Safahatın dışında kalmış elli dört şiiri daha da mevcut olup bunların başında İstiklal Marşı gelmektedir.

İstiklal Marşı için Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bir müsabaka yapılmış ve müsabakaya yedi yüzden fazla şiir katılmıştır. Seçilecek olan şiir için 500, bestesi için de 500 liralık mükafat tayin edilmiştir. Müsabakaya katılan yedi yüzden fazla şiir içinden Âkif'in şiiri 12 Mart 1921 tarihinde İstiklal Marşı olarak seçilmiş ve Âkif, "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın" diyerek bunun karşılığında ortaya konulan ücreti kabul etmeyerek Dârulmesâî adlı Kızılay'a bağlı bir derneğe bağışlamıştır.³²⁴

Âkif gerek yazdığı şiirlerle gerekse cami minberlerinde ve kürsülerinde verdiği vaazlarla hurafelerle mücadele edip insanları bilinçlendirmeye çalışmış hatta kendisi için "hurafelere takılan adam" tabiri kullanılmıştır.³²⁵ Ayrıca yazdığı şiirlerde özellikle Balkan savaşları, Birinci dünya harbi ve milli mücadele yıllarında toplumun manevi duygularını canlı tutup onları vatan savunmasında fedakârca gayret göstermeğe teşvik etmiştir.

Cemaleddin Afganî ve öğrencisi Muhammed Abduh'la tanışan Âkif, Abduh'un birçok makalesini tercüme etmiş ve onun gibi maarif ve ıslahat yoluyla İslâm âleminin kalkındırılmasını istemiştir.³²⁶ Ayrıca o, genç Asım'a Afganî'nin ihtilal yolunu değil, Abduh'un ıslah yolunu tavsiye etmiştir.³²⁷

Mehmet Âkif hastalanınca hava değişikliği iyi gelir düşüncesiyle önce Lübnan'a, sonra Antakya'ya gitmiş sonra Mısır'a dönmüştür. 17 Haziran 1936'da tedavi için İstanbul'a dönmüş ve 27 Aralık 1936 tarihinde İstanbul'da, Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat etmiştir.³²⁸

1.2. Âkif ve Kur'ân Meali

Âkif'in Kur'ân'la yakın ilişkisinin daha çocukluk yıllarında aile içinde başladığı ve sonraki yıllarda da aile, mektep ve özel ders üçgeninde giderek güçlenen bir bağla devam ettiği görülmektedir.³²⁹ Âkif'in Kur'ân'la ilişkisini kuvvetli kılan en önemli etkenlerden biri onun iyi Arapça bilmesidir. Daha çocukluk döneminde babasından almaya başladığı Arap lisanını geliştirerek zamanla Arapça kitap tercüme edecek ve ders verecek seviyeye yükselmiştir. Onun Kur'ân'la irtibatının en önemli etkenlerinden biri de Tefsir, hadis, kelim ve Akaid sahasında da iyi bir bilgi birikimine sahip olmasıdır.

Mehmet Âkif Arapçayı çok iyi bilen ve İslâmî ilimlere vakıf biri olarak tanınınca ve özellikle Sebilurreşad dergisinde yayımlanan tefsir ile ilgili yazıları çok beğeni kazanınca Diyanet tarafından Kur'ân tercümesini yapmak için kendisine teklifte bulunulur. TBMM kararıyla Kur'ân tercümesi Âkif'e, Tefsir de Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a tevdi edilir. Önceleri o bu işin altından kalkamayacağını düşünerek sıcak bakmaz. Ancak Elmalı'nın ve Babanzade Ahmed Naim'in de bu projenin içinde olduğunu öğrenince Ahmed Hamdi Aksekili başta olmak üzere yakın dostlarının da yoğun ısrarı üzerine kabul eder ancak tercüme olarak değil meal şeklinde yapmaya razı olur.³³⁰ Sonunda mukaveleyi imzalayıp mealini hazırlamaya koyulan Âkif bu işi kendi memleketinde yapmaz ve Mısır'a gider. Mısır'da 1926 yılında meali yazmaya başlar ve 1932 yılında bitirir. Ancak o sırada Türkiye'de namazın Kur'ân meali ile kılınması gündeme gelince kendi yazdığı mealin namazda kullanılacağını düşünerek

³²⁴ Mehmet Âkif ERSOY, *Safahat*, ed. M. Ertuğrul DÜZDAĞ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 33.

³²⁵ Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi*, Xiii.

³²⁶ DÜZDAĞ, *Mehmet Âkif Ersoy*, 15.

³²⁷ Mehmet Âkif ERSOY, *Safahat*, ed. M. Ertuğrul DÜZDAĞ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 429-430.

³²⁸ DÜZDAĞ, *Mehmet Âkif Ersoy*, 144.

³²⁹ İsmail Çeşitli, "MEHMET ÂKİF'İN ŞİİR KAYNAKLARINDAN BİRİ OLARAK KUR'ÂN-I KERÎM" 1. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy sempozyumu: bildiriler 19-20-21 Kasım 2008, ed. Gökay Yıldız - Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi (Burdur: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi Yayınları, 2008), 1/418.

³³⁰ Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi*, 143.

Diyanet ile yaptığı sözleşmeyi fes eder³³¹ ve daha önce müsvedde olarak gönderdiği meal kısımlarını tekrar gözden geçireceğim diyerek geri ister ve bir daha onları Diyanet'e vermez. Daha sonra Âkif hastalanır, yıllarını vererek hazırladığı Mealini İhsan Efendiye emanet eder ve kendisine “ben sağ olur da gelirsem, noksanlarımı ikmal eder, ondan sonra basarız. Şayet ölür gelemesem de bunu yakarsın” der.³³² Âkif'in vefatından sonra, damadı Ali Rıza Doğrul Mısır'a gidip mirasçısı sıfatıyla İhsan Efendi'den tercüme almaya çalışmış ancak buna muvaffak olamamıştır. Tercümenin akıbeti hakkında varılan genel kanaat de Âkif'in vefatından sonra yakıldığı şeklindedir.³³³

2. MEHMET AKİF'İN ŞİKÂyet ETTİĞİ DURUMLAR

Mehmet Âkif, camilerde halka yönelik vaazlarında Kur'an âyetlerini tefsir ederken özellikle toplumun aksayan yönlerine değinmektedir. İslam toplumunun ciddi bir dejenerasyona uğradığının farkında olan Âkif, şiirlerinde de toplumun yozlaşmış yönlerine vurgu yaparak Müslümanların kanayan yaralarına merhem olmaya gayret göstermektedir. Onun şiirlerinde şikâyet ettiği temel bazı hastalıklar vardır ve bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.1. Cehalet

Âkif şiirlerinde toplumsal yozlaşmadan, cehaletten ve tembellikten dem vurmakta ve bunların sonucunda toplumu bekleyen tehlikelere dikkat çekmektedir. O bunu şu şekilde dile getirmektedir:

*“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?
Olmaz ya... Tabii... Biri insan biri hayvan!
Öyleyse, “cehalet” denilen yüz karasından,
Kurtulmaya azmetmeli baştan başa millet.
Kâfi mi değil yoksa bu son ders-i felaket?
Son ders-i felaket neye mal oldu? Düşünsen:
Beynin eriyip yaş gibi damlardı gözünden!
“Son ders-i felaket” ne demektir? Şu demektir:
Gelmezse eğer kendine millet, gidecektir!
Zira yeni bir sadmeye artık dayanılmaz:
Zira bu sefer uyku ölümdür: Uyanılmaz!”*

Görüldüğü gibi o, bu mısralarda Zümer suresinde geçen “hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer 39/9) âyeti ışığında ilmin önemine ve cehaletin nasıl bir yıkım olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca ümmetin içinde bulunduğu durumun vahametini vurgulayan Âkif, miskinlikten ve çarpık tevekkül anlayışından da şikâyet etmektedir.

2.2. Taklitçilik

Mehmet Âkif'in mücadele ettiği hastalıklardan biri de taklitçiliktir. Taklit bilgisizce ve körü körüne birilerine uymaktır. Kur'an insanlardan atalarının dinini terk edip onları taklit etmekten vazgeçmelerini ve akıllarını kullanmalarını istemektedir. Zira insanın, kendisine emanet edilmiş olan en değerli gücünü kullanmayıp körü körüne atalarını takip etmeleri büyük bir hata olarak görülmektedir. Bu nedenle Kur'an, “biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan ayrılmayız” (Bakara 2/170; Lokman 31/20) diyenleri, “onlar aklını kullanmayan bir topluluk olsalar da mı siz yine onlara uyacaksınız?” (Bakara 2/170) şeklinde eleştirmektedir. Bir Kur'an şairi olan Âkif de şiirlerinde ataları bilgisizce taklit etmeyi şu ifadelerle yermektedir:

³³¹ Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi*, 180.

³³² Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi*, 185-186.

³³³ Bkz: Cündioğlu, *Bir Kur'an şairi*, 197-204.

*Böyle gördük dedemizden!” sesi titrek titrek!
“Böyle gördük dedemizden!” sözü dinen merdûd;
Acaba saha-i tatbîki neden na-mahdud?
Çünkü biz bilmiyoruz dini. Evet, bilseydik,
Çare yok, gösteremezdik bu kadar sersemlik.
“Böyle gördük dedemizden!” diye izmihlâli
Boylayan bir sürü milletlerin olsun hâli,
İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
Yoksa, bir maksad aranmaz mı bu âyetlerde?
Lafzı muhkem yalnız, anlaşılan, Kur’ân’ın:
Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz mananın:
Ya açar Nazm-ı Celîl’in, bakarız yaprağına;
Yahud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur’an, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için!*

2.3. Kavmiyetçilik

Mehmet Âkif’in, şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla kavmiyet ve milliyet kavramlarını farklı şekillerde algıladığı, iki kavramı birbirinden ayrı görerek kavmiyetçiliği ırkçılık bağlamında ele aldığı görülmektedir. O, kavmiyetçiliği İslam’a aykırı olduğu, ümmeti böldüğü ve devletin parçalanmasına sebebiyet verdiği için şiddetle red etmektedir.³³⁴ Milliyet kavramını ise farklı şekilde değerlendirmektedir. Ona göre kişinin bir millete mensubiyeti kınanacak bir durum değildir. Bunu bizzat kendisinin Arnavut olduğunu vurgulayarak dile getirmektedir. Bunu Kur’ân’ın “birbirinizle tanışasınız diye sizi şubelere ve kabilelere ayırdık” (Hücurât 49/11) âyeti ışığında değerlendirdiği şu dizelerinde rahatlıkla görülmektedir:

*Hani milliyetin İslâm idi...Kavmiyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.
“Arnavutluk” ne demek? Var mı Şeriat’te yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri.
Arabın Türke; Lazım Çerkese yâhud Kürde;
Acemin Çinliye rüchânı mı varmış? Nerde!
Müslümanlık’ta “anâsır” mı olurmuş? Ne gezer!
Fikri kavmiyeti tel’in ediyor Peygamber.*

*Türk Arapsız yaşamaz, kim ki 'yaşar' der delidir,
Arab’ın, Türk ise hem sağ gözü, hem sağ elidir.
Veriniz baş başa; zira sonu hüsrân-ı mübin,
Ne hükûmet kalıyor ortada, billâhi ne din!*

³³⁴ M. Ertuğrul DÜZDAĞ- M. Orhan OKAY, “Mehmet Âkif Ersoy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/436.

*'Medeniyet' size çoktan beridir dış biliyor;
Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor.
Arnavutlar size ibret olacakken halâ,
Ne bu şûride (bulanık) siyaset, ne bu fâsid dâva?
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım, çoğunuz,
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!
Bunu benden duyunuz, ben ki evet Arnavudum...
Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum!..³³⁵*

2.4. Bid'at ve Hurafeler

Bid'at ve hurafeler dine olmayıp sonradan dine sokulan şeylerdir. Oysa din Allah tarafından tamamlanmış ve kemale erdirilmiştir. (Maide 5/3) Dine yeni bir şey eklemek haşa Allah'ın bu dini eksik bıraktığını iddia etmektir. Bu sebeple Allah Resulü *"Her bid'at sapıklıktır"*³³⁶ buyurarak dinimizde olmayan bir şeyin sonradan dine sokulmasını şiddetle red etmektedir. Bu hassasiyete sahip olan ve "hurafelere takılan adam" şeklinde tanınan Âkif'in en çok karşı çıktığı ve karşısında mücadele ettiği hususlardan biri bid'at ve hurafelerdir. O da çok iyi biliyor ki her bir hurafe ve bid'at dinin bir ilkesini iptal eder. İşte o, toplumun bu hastalığını şu mısralarla dile getirmektedir:

*"Çalış" dedikçe şeriat, çalışmadın durdun,
Onun hesabına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dîni çevirdin maskaraya!
Bakın ne hâle getirmiş ki cehlimiz dîni:
Hurafeler bürümüş en temiz menâi'ni.
Değil hakâiki şer'in, bugün bedîhiyyât
Bila münâkaşa ikrâr olunmuyor... Heyhât!
Kitab'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı kaldırıp attık;
Havâssı maskara yaptık, avâmı aldattık.*

2.5. Dini Duyarsızlık

Gerek batılılaşmanın etkisinde kalan aydınların dine karşı mesafeli oluşları gerekse insanların dini konularda cahil kalması genel olarak toplumun dine karşı duyarsız kalmasına neden olmaktadır. Âkif bu durumdan çok muzdariptir.

2.6. Kur'ân'a Yanlış Yaklaşımlar

Âkif'in en fazla şikâyet ettiği konulardan biri Kur'ân'a yanlış yaklaşımlardır. Kur'ân'ın indiriliş amacının dışında bir nesne muamelesi görmesi onun en çok üzerinde durduğu konulardandır. Onun Kur'ân'ın doğru anlaşılması için verdiği çaba kadar ona olan yanlış yaklaşımları düzeltmekle de uğraştığı verdiği vaazlardan ve yazdığı şiirlerden anlaşılmaktadır. Özellikle manevi hastalıklara bir şifa ve rahmet olan Kur'ân'ın sadece hastalara okunup üflenen ve sanki ölümler için inmiş gibi mezarlıklarda okunan bir kitap muamelesi görmesi onun en çok yakındığı konulardan biridir. O bu durumu şu mısralarda dile getirmektedir:

³³⁵ Mehmed Âkif Ersoy, Düzdağ M. Ertuğrul, *Safahat: Safahat'ı teşkil eden yedi kitabın tam metni ile Safat dışında kalmış bir kısım şiirleri* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006), 192-193.

³³⁶ Müslim b. Haccac Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, *Sahih-i Müslim* (Beyrut: Dâru'l-İhya Turasi'l-Arabi, ts.), 2:592.

*Öyle Kur'ân okuyorlar ki: Sanırsın Çince!
Bütün Âdetleri âyîn-i Mecûsiye karîb;
Bir şehadet getiriler, o da oldukça garîb.
Yalnız, hepsi de hürmetle anar nâmınızı
Hiç unutmam, sarılıp hırkama bir Çinli kızı,
Başka bir yerde de şöyle der:
Ya açar bakarız nazm_ı celilin yaprağına
Yahud üfler geçeriz bir ölünün toprağına
İnmemiştir hele Kur'ân bunu hakkıyla bilin
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için*

Bunların dışında Âkif'in muzdarip olduğu Zülüm, Yeis ve umutsuzluk gibi başka hususlarda vardır.

3. AKİF'İN KUR'ÂN'A DÖNÜŞ PROJESİ

Mehmet Âkif'in yaşadığı dönemde İslâm toplumunun içinden birtakım insanların onun ifadesiyle tek dışı kalmış canavar olan batının taklitçiliğini yaparken geri kalan çoğunluğun da atalarını körü körüne taklit eden bir durumda olduğu görülmektedir. Toplumun Kur'ân'a yaklaşımını yukarıdaki mısralarda ifade edildiği gibi sadece okunup üflenen ve fal bakılan bir kitap şeklinde olduğu gibi sünnet anlayışı da farklı değildir. O dönemdeki toplumun sünnete bakış açısını muasır Mısırlı alim Gazali'nin ifade ettiği gibi sadece teberrüken hadis okumaktan ibaretti. Gazali bunu şu şekilde açıklar: “Osmanlı'nın son dönemlerinde savaşa giden filolarda Buhârî okuyorlarmış, ancak gemiler Buhârî ile değil buharla çalışıyordu.”³³⁷ Kaptanın Buhârî okuması geminin hareket etmesi için yeterli değildi. İlk dönemlerde ise Müslümanlar Romalılarla karşılaştıklarında onlarla mücadele etmek için âyet hadis okuma yerine gemi inşa ettiler. Çünkü âyet onlara savaşa hazırlık yapmalarını emrediyordu.³³⁸

Kur'ân'a dönüş toplumun aslına yani özüne dönüştür. Âkif, her alanda geri kalan toplumun özellikle ilim konusunda da batının çok gerisinde olduğunu ve toplumun kurtuluşunun taklitçiliği terk etmekle mümkün olduğunu savunmaktadır. O toplumun kalkınmasının ve ilerlemesinin Kur'ân'ın evrensel mesajları ışığında yeniden bilim üretmekle mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Mehmet Âkif'in şiirlerinde Kur'ân'ın birinci derecede kaynak olması, onun yaşantısında Kur'ân'la yakın ilişkisinin olduğunu ve bu ilişkinin doğal sonucu olarak inancının ve dünya görüşünün de bu minvalde olduğunu göstergesidir.³³⁹ Haliyle o, toplumun içinde bulunduğu o günkü durumdan kurtulmasının yegâne çözümünün Kur'ân'a dönüş ile olacağına inanmaktadır. Ancak toplumun Kur'ân'a bakış açısının çok farklı olduğu görülmektedir. Toplumda Kur'ân'ın mesajının anlaşılması yerine onu sadece sevap kazanmak için okunan bir kitap olarak algılanması onun bir hidayet kılavuzu olması yerine sadece dini ritüellerin yerine getirilmesinde kullanılan bir nesne muamelesi görmesine sebep olmuştur. Bugün bile aynı anlayışın hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple Mehmet Âkif Kur'ân'a indiriliş amacına uygun bir şekilde yaklaşılması gerektiğini yoksa onun insanlığın dertlerine derman olamayacağını vurgulamaktadır. İslâm'ın hayat dini olduğunu ve onun Kur'ân'dan öğrenilmesi gerektiğini şu mısralarda dile getirmektedir:

*Ah o din nerde, o azmin o sebatın dini;
O yerin gökten inen dini, hayatın dini?*

³³⁷ Müslim b. Haccac Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahih-i Müslim* (Beyrut: Dârul-İhya Turası'l-Arabî, ts.), 2: 592 (43/867).

³³⁸ Nurettin Çiftçi, *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri* (Basılmamış: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 238.

³³⁹ Çeşitli, *1. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy sempozyumu*, 1/419.

*Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp bir görenek?
Müslümanlık mı dedin? Tevbeler olsun, ne demek!
Hani Kur'an'daki ruhun şu heyûladaki izi,
Nasıl İslâm ile birleştiririz kendimizi?*³⁴⁰

Âkif 'in şiirlerinin ilham kaynağının Kur'an olduğu bir gerçektir. Manzumelerinde de çoğu zaman doğrudan doğruya âyetlerden iktibaslar yaparak, bazen de âyetlerin anlam ve mefhumundan hareket ettiği görülmektedir. Âkif'in yazdığı şiirlerin her biri bir âyetin veya hadisın tefsiri niteliğindedir. O, şiirlerinde Müslümanların içinde bulunduğu durumun gerçek dinden uzaklaşmaktan kaynaklandığını vurgulamakta, ilahi dinin indiği gibi anlaşılıp yaşanmadığını ve o gün yaşanan Müslümanlığın düşünce ve pratikte Kur'an'dan uzak olduğunu vurgulamaktadır. Âkif bu konuda öncelikle toplumun kafasındaki Allah imajını sert bir üslupla eleştirmektedir. O'nun Kur'an'a dönüş fikri anlamında yaptığı en önemli şey aşağıdaki mısralarda görüldüğü gibi toplumun zihninde oluşmuş olan yanlış Allah tasavvurunu ve çarpık Allah algısını düzeltmeye çalışmak olduğu açıkça görülmektedir. O bunu şu ifâdelerle dile getirmektedir:

Huda'yı kendine kul yaptı kendi oldu Huda
Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı imana

Onun yaşadığı dönemde toplumun beceriksizliklerini ve geri kalmışlıklarını kader, tembelliklerini de tevekkül olarak öne sürdükleri görülmektedir. Onun toplumun zihninde oluşmuş çarpık kader ve yanlış tevekkül anlayışını da şu dizelerde dile getirdiği görülmektedir:

Kader senin dediğin yolda şer'e bühândır
Tevekkülün, hele, hüsrân içinde hüsrândır.
Kader farazi imana dahil...Amenna...
Fakat yok onda senin sapmış olduğun mana
Kader, şeraiti mevcut olupta meydanda
Zuhura gelmesidir mümkünatın a'yanda

O, bu çarpık kader ve tevekkül anlayıştan kurtulmanın reçetesini Kur'an'ın “*insana ancak çalıştığının karşılığı vardır*” (Necm 53/39) âyetinin bir tefsiri mahiyetindeki şu dizelerle dile getirmektedir:

Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete ram ol...
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.

Mehmet Âkif bir inanç dışında bir hayat nizamı olarak ele aldığı İslâm'ı daima yaşadığı dönemdeki problemlere en isabetli çözümler üretecek şekilde sunması dikkat çekicidir. Dinin cevherinde olan ebedilik dünün, bugünün olduğu kadar yarının insanına da hitap etmeyi gerektirir. O, İslâm'ın ve Kur'an'ın evrenselliğini her dönemdeki meselelere çare olabilecek kapasitede olduğunu ancak İslâm'ın ve Kur'an'ın evrenselliğinin geçmişten günümüze aynı şeylerin taklitle devam edilmesi anlamına gelmediğini zamanın ve şartların değişmesiyle yeniden yorumlanması gerektiğini düşünmektedir. O “böyle gördük dedemizden” demenin manasının olmadığını ve Kur'an'dan ilham alarak İslâm'ın çağın idrakine sunulması gerektiğini şu mısralarda ortaya koymaktadır³⁴¹:

*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı*³⁴²

³⁴⁰ Ersoy, Düzdağ M. Ertuğrul, *Safahat*, 392-393.

³⁴¹ DÜZDAĞ - OKAY, “Mehmet Âkif Ersoy”, 28/436.

³⁴² Ersoy, Düzdağ M. Ertuğrul, *Safahat*, 402.

SONUÇ

Bir Kur'an şairi olan Âkif, içinde bulunduğu şartlarda tam bir sorumluluk bilinci ile hareket ederek insanların her konuda bilinçlenmelerini sağlamaya çalışan ve özellikle din konusunda dinin ana kaynağı olan Kur'an'a göre hareket etmelerini önemseyen bir kişidir. Osmanlının son dönemlerinde problemlerin çığ gibi büyüdüğü, bütün emperyalist güçlerin göz diktiği Müslüman topraklarının parçalanmakla karşı karşıya kaldığı bir dönemde tam bir din ve vatan sevdalısı olarak ortaya çıkan Âkif, aslında meslek olarak bir baytar hekim olmasına rağmen üzerine düşen görevi en layık veçhiyle ifa ettiğinden kimsenin şüphesi yoktur. O, özellikle toplumun kurtuluşunun Kur'an'a dönüşle olacağına inanmakta ve bunun için çaba harcamaktadır. Bu sebeple o kurtuluş reçetesini köklerine sağlam bir şekilde bağlanma, Allah'a dayanma, özveri ile çalışıp çabalanma ve hikmeti arama şeklinde sunmaktadır. O bunu kendi ifadesiyle "Allah'a dayan, say'e sarıl, hikmete râm ol. Yol varsa budur, bilmiyorum başka yol" diyerek kurtuluşun ancak bu şekilde mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Cündioğlu, Dücan. *Bir Kur'an şairi: Mehmed Akif Ersoy ve Kur'an mealî*. İstanbul: Kapı, 2011.
- Çeşitli, İsmail. "MEHMET AKİF'İN ŞİİR KAYNAKLARINDAN BİRİ OLARAK KUR'ÂN-I KERÎM" 1. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy sempozyumu: bildiriler 19-20-21 Kasım 2008*. ed. Gökay Yıldız - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. 2 Cilt. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Çiftçi, Nurettin. *Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*. Basılmamış: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul. *Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1997.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul - OKAY, M. Orhan. "Mehmet Akif Ersoy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-439. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Ersoy, Mehmed Akif, Düzdağ M. Ertuğrul. *Safahat: Safahat'ı teşkil eden yedi kitabın tam metni ile Safat dışında kalmış bir kısım şiirleri*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
- ERSOY, Mehmet Akif. *Safahat*. ed. M. Ertuğrul DÜZDAĞ. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Gazali, Muhammed. *Keyfe Nete 'âmelu me'a'l-Kur'ân?* Kahire: Nahdatu Mısır, 2005.
- Müslim b. Haccac Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî. *Sahih-i Müslim*. Beyrut: Dâru'l-İhya Turasi'l-Arabî, ts.

TÜRK VE SUDAN MİLLÎ MARŞLARININ MİLLÎ DUYUŞ VE DÜŞÜNÜŞ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

THE COMPARISON OF TURKISH AND SUDAN NATIONAL ANTHEMS IN TERMS OF NATIONAL PERCEPTION AND THOUGHT

Nurullah ULUTAŞ

Prof. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Dekan V, ORCID: 0000-0002-1447-3736

ÖZET

Millî marşlar, toplumların millet olma yolunda attıkları en önemli adımlardan biridir. Toplumlar, kendi milli benliklerini elde etmek için büyük mücadelelere girer. Dinî ve millî değerlerin öne çıktığı bu süreçte en büyük amaç vatan sevgisi ekseninde bir marş yazıp besteleyerek tüm dünyaya kendi bağımsızlığını duyurmaktır. Türk İstiklal Marşı; Mehmet Akif Ersoy tarafından yazılan ve yok olma yolunda tüm dünyaya meydan okurcasına seslendirilen bir milletin gür çığlığıdır. Emperyalist devletler, “hasta adam” olarak niteledikleri Osmanlı Devletini kendi aralarında parçalama gayretine girişmişken Anadolu’da Mustafa Kemal önderliğinde başlayan büyük bir başkaldırı, bu planı savuşturur. Bu başkaldırıyla her türlü imkânsızlığa rağmen, verilen mücadele başarıya ulaşır. Daha mücadelenin başında 12 Mart 1921’de düzenlenen yarışmada dereceye ulaşan İstiklal Marşı, aynı zamanda bu mücadelenin başarıya ulaşmasında bir umut şarkısıdır. Bu marş, 29 Ekim 1923’te kurulan ve ilelebet sürecek Türkiye Cumhuriyeti’nin de özgürlük ve bağımsızlığının simgesi olarak devam edecektir.

1956’da düzenlenen yarışmada Ahmed Muhammed Salih tarafından yazılan, “Biz Allah’ın ve Vatanın Askerleriyiz” şiirinin ilk dört mısraı, 1958’de Müzik birliğinden besteci Albay Ahmed Morgan tarafından bestelenerek “Bayrağın Şarkısı” adıyla Sudan Milli Marşı olarak kabul edilir. Bu şiirde de Sudan milletinin vatanseverliği, cesareti ve zorluklarla mücadelesi öne çıkar. Sudan Milli Marşı, 2004 yılında Dünya Müzik derneğine göre en iyi Milli Marş melodisi ödülü alır.

Bu çalışmada Türk ve Sudan milli marşları karşılaştırarak bu marşların Milli Mücadeleyle ilişkileri ve ait oldukları millet nezdindeki değerleri analiz edilecek.

Anahtar Sözcükler: İstiklal Marşı, Bayrağın Şarkısı, Türkiye Cumhuriyeti, Sudan Cumhuriyeti, Milli Marş.

ABSTRACT

National anthems are one of the most important steps taken by societies to become a nation. Societies enter into great struggles to obtain their national identity. The greatest goal in this process where religious and national values shine out, is to write and compose an anthem in the axis of patriotism and to announce their independence to the entire world. The Turkish Independence Anthem, written by Mehmet Akif Ersoy, is the loud outcry of a nation voiced defiantly to the whole world on the way to extinction. The great uprising that started in Anatolia under the leadership of Mustafa Kemal, got rid of this plan while imperialist nations began to split the Ottoman Empire which they described as the “ill man” among themselves. The fight put up against all kinds of impossibilities succeeds with this uprising. The Turkish Independence Anthem, which ranked first in the competition held at the very beginning of the struggle on March 12, 1921, was also a song of hope for the success of this struggle. This anthem will always be the symbol of freedom and independence of the Republic of Turkey founded on October 29th, 1923 and will continue its existence forever.

The first four verses of the poem named “We are the Soldiers of Allah, the Soldiers of our Homeland” and written by Ahmed Muhammed Salih on the competition held in 1956 were composed by the

composer Colonel Ahmed Morgan from the Music Association and accepted as the National Anthem of Sudan with the name “Song of the Flag” in 1958. This poem emphasizes the Sudan nation’s patriotism, courage and struggle against the difficulties. The National Anthem of Sudan was granted with the Best National Anthem Melody award by the World Music Association in 2004.

The aim of the study is to compare the national anthems of Turkey and Sudan and analyze the relations of these anthems with their National Struggle and their values on the eyes of the nation they belong.

Keywords: Independence Anthem, Song of the Flag, Republic of Turkey, Republic of Sudan, National Anthem

GİRİŞ

Millî marşlar, milletlerin oluşumunda ve bağımsızlık savaşının kazanılmasında önemli unsurlardan biridir. Bir milletin bağımsızlığını kazanması ve kimliğini oluşturması ancak uzun mücadeleler, savaşlar, referandumlar... sonrası oluşur. Dünya tarihine bakıldığında hemen her millet büyük bedeller ödeyerek kendi bağımsızlığını kazanmıştır. Bunun için binlerce insan can vermiş, açlıklar, yoksulluklar, sürgünler, işkenceler insanlığın vahşi tarihine bir not daha düşmüştür. Milli marşlar tüm bu sıkıntılı süreçlerden sonra ortaya çıkan sembollerdir.

Bu açıdan bakıldığında bir milletin gerçek anlamda millet olması biraz da onun bir millî marşının olmasıyla ilgilidir: “Millî marşlar; ulusların birliğini sağlayan ve yaşatan temel öğelerdendir. Her ulusun tarihi süreci içerisinde gerçekleşen savaşlar, yenilgiler, zaferler, büyük olaylar ve beraberinde umut ve beklentilerin sonunda ortaya çıktığı ulusun simgesi olan unsurlardandır. Marş biçimsel olarak dans türüne çok yakındır. Yürüyüş anlamına gelmekle beraber, yürüyüşe uygun çalınabilen ya da söylenebilen müzik parçalarına denir. Ulusal Marşlar, ait oldukları toplumun müzik kültürü hakkında, döneme ışık tutan çok önemli bilgiler sunmaktadır.”³⁴³

ARAŞTIRMA

Bir milletin ortak değerler etrafında birleşmesi ve millî heyecan duyarak yaşadığı topraklara bir aidiyet hissetmesi de yine millî marşlar sayesinde: “Marşlar bir milletin ortak duygularını, heyecanlarını, ümitlerini, birlikte var olma ve yaşama azmini, millî birlik duygularını terennüm eden, müzikli olarak söylenen manzum metinlerdir. Bireyler marşlar sayesinde, mensubu oldukları milletin dünyaya bakışı, tarihi geçmişi ve değer yargılarını dile getirmiş olurlar. Bu yönüyle millî marşlar, milleti oluşturan bireyler düzeyinde ortak bir payda oluşturarak, aidiyet duygusunun sürekliliğini sağlar ve birleştirici bir güce sahiptir.”³⁴⁴

Millî marşlar, sözleri ve besteleriyle oluştukları dönemi yansıtır. Sonraki yıllarda bu marşları okuyanlar o milletin hangi badirelerden geçerek o güne geldiklerini anlayabilirler: “Bir millî marşın sözleri, yazıldığı dönemdeki millî karakterin aynasıdır. Çoğu ülkenin millî marşı, politik karışıklıklar döneminde ortaya çıkmıştır. Pek çok marş, millî kahramanlıklar döneminde yazılmış ve bestelenmiştir. Bir millî marş, ait olduğu milletin cesaretini arttırmaya çalışır, ülkenin bağımsızlığını, bayrağını savunur, bunun yanında yurda duyulan sevgi ve bağlılığı ifade eder (Sarıhan, 1984:15).³⁴⁵ Milli marşlar,

³⁴³ Yen Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). “Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikâl Açıdan İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 185

³⁴⁴ Önal, Gülden Filiz (2017). “Ortadoğu Ülkeleri Millî Marşlarının Söz ve Müzik Açısından İncelenmesi”, *Ulakbilge*, 05-09-08Cilt: 5, Sayı: 9, DOI: 10.7816/ulakbilge-, s. 154

³⁴⁵ Sarıhan, Z., Vatan Türküsü (İstiklal Marşı, Tarihi, Anlamı), s. 15, Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları’ndan aktaran Sağır, Turan (2010). “İstiklal Marşı Besteleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 215

ulusların oluşumunda manevi bir etki de uyandırır. Bir milletin parçalanmayıp birliği için mücadele etme çabası, biraz da bu manevi güçle ilgilidir: “Ulusal marşlara ait yapılan tanımlamalar neticesinde; milletlerin manevi değerlerinde çok önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Her ulusal marşın ait olduğu ulusla ilgili tarihi bir geçmişi, edebi bir değeri, sosyo-kültürel özellikleri, müzikal açıdan etno-müzikolojik öğelerin yanı sıra marş formunun standartları ve ulusların hükümetleri tarafından yasalarla korunan bir özelliğinin olması önem taşımaktadır.”³⁴⁶

Milli marşların tanımlarına bakıldığında çok sayıda tanımla karşılaşılır: Marş, bir milletin ortak duygularını, heyecanlarını, ümitlerini, birlikte var olma ve yaşama azmini, milli birlik inancını terennüm eden ahenkli, müzikli olarak söylenen manzum metinlerdir (Çetin, 2010: 6). Marş, düzenli yürümeyi ve moral vermeyi amaçlayarak bestelenmiş müzik parçasıdır (Say, 1985: 799). Marş kelimesi, Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğünde ise “Ritmî, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası” olarak tanımlanmıştır (4). Millî marş ya da ulusal marş, çeşitli törenlerde çalınıp söylenmek üzere bestelenmiş ya da düzenlenmiş, yurtseverlik duygusunu güçlendiren marş (Büyük Larousse, 1986: 7828). “Ulusal Marş” kavramı (Almanca “Nationalhymne”, İngilizce “national anthems”) Latince “Hymne” kavramına dayanır. “Hymne” törenlerde müzik eşliğinde söylenen, “tanrıları veya kahramanları kutsayıcı övme ve yüceltme” şarkılarıdır. Bir şiir türü olarak “Hymne” ile “Nationalhymne”nin (Ulusal Marş) ilişkisi ise, daha önceden kullanılan veya sonradan yazılan “Hymne”nin resmi makamlar tarafından “Ulusal Marş” olarak onaylanarak tescil edilmeleridir. Övme ve yüceltme konusunda birbirlerinden ayrılmazlar.”³⁴⁷

Bir milletin gerçek anlamda millet olması milli bir şura sahip olmasıyla mümkündür. Millî şura sahip olmayan milletler, kısa zamanda başka egemen toplulukların boyunduruğu altına girer veya asimilasyona uğrayarak kendi benliklerini yitirip tarihin tozlu sayfaları arasına gömülürler: “Milletler ancak tarihlerini bilmek suretiyle ‘millî şura’ya sahip olurlar. Bir millete mensup olmak onu bilmek demek değildir. Şairin dediği gibi: Ol mâhiler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler. Millî şuur adı üstünde ‘şuur’ demektir. Şuur ise bilmek, farkına varmak manasına gelir. Milletinin tarihini bilmeyen, kelimenin gerçek manası ile ‘millî şuur’da sahip olamaz.”³⁴⁸ Devletlerin oluşum sürecinde Millî marş, çoğunlukla o devletin yasaları çerçevesinde onaylanarak yürürlüğe konur ve koruma altına alınır: Bir devletin sosyo-kültürel yapısını çözümlemeye dili, bayrağı, başkenti gibi ulusal marşları da belirleyici bir unsurdur. Ulusal marş ve belirtilen diğer öğeler devletler ve onun hükümetleri tarafından yasalar koyularak resmen onaylanır. Belirli bir amaca hizmet etmesi sağlanır. Ulusal bilincin oluşması ve kalıcılığını muhafaza etmesi düşünülür. Zaman ve coğrafik yapıyla değişen dünya düzeninin topluluklar ve devletler açısından önemi ele alışı ve işlevi yönüyle farklılık gösterebilir.³⁴⁹ Milli marşların oluşumu, ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte görülür. Devletlerin oluşumu her ne kadar daha eskiye dayansa da bir millî marş yaratma çabası sonraki yüzyıllarda ortaya çıkar: “En erken marş örneklerinden biri Thoinot Arbeau’nun 1589 tarihli bir parçasıdır. 17. Yy. da XIV. Louis’in askeri bandosunun marşlar çaldığı bilinen Fransa 19. Yy. ortalarına değin bütün Avrupa’da marş türüne önderlik etti. Fransız Devrimi’nin 10. Yılı, sayısız sayısız toplu gösteri ve şenlikleriyle Beethoven’ın çok sayıdaki marşı üzerinde derin izler bıraktı. Opus 26 Piyano Sonatı’nın “cenaze marşları” ile Opus 55 Mi Bemol Majör; Üçüncü (Eroica) Senfonisi bunların arasındadır. Napoléon ve Napoléon sonrası dönemlerinin benzer gösterileri Chopin’in Cenaze Marşı’nın (piyano için Opus 35 Si Bemol Minör Sonat) ve Berlioz’un çok taklit edilmiş olan “Darağacına Gidiş Marşı”nın (Fantastik Senfoni’nin 4. Bölümü)

³⁴⁶ Duran, Hakan (2010). *Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikal Yapı Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum, s. 18

³⁴⁷ Önal, Güliden Filiz (2017). “Ortadoğu Ülkeleri Milli Marşlarının Söz ve Müzik Açısından İncelenmesi”, *Ulakbilge*, 05-09-08 Cilt: 5, Sayı: 9, DOI: 10.7816/ulakbilge-, s. 155

³⁴⁸ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s.54’ten aktaran Mor, Gökmen & Bişkin, Hacı Veli (2013). “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Millî Mücadeledeki Üstlendiği Rol Üzerine Bir Araştırma”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 1, 13: 1, s. 2

³⁴⁹ Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). “Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikal Açısından İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 189

görmek ve törenselliğine yansdı. Çok tanınmış marşlar arasında Mendelssohn'un "Bir Yaz Gecesi Rüyası"nın fon müziğindeki marş, Wagner'in Lohengrin operasından düğün marşları, Schubert'in Marches Militaires'i, Çaykovski'nin Marche Slave'i (Slav Marşı), Elgar'ın Pomp and Circumstance (Debdebe ve Şatafat) marşları, Berlioz'un Rakoczi Marşı, Handel'in Saul'ündeki, Wagner'in Götterdämmerung'undaki (Tanrıların Günbatımı) ve Verdi'nin Aida'sındaki Zafer Marşı yer aldı. 20. yy. da Prokofiev ile Stravinsky ise marşı mizah amacıyla kullandı."³⁵⁰ Başka bir kaynakta da milli marşların ilk oluşumuyla ilgili şu bilgilere yer verilir: "Ulusal Marş Tarihi Emil Bohn'a göre; Ulusal marşların anavatanı Avrupa'nın Kuzeyinde bulunan Germen kökenli halklardır. Güney Avrupa Ülkeleri ise ulusal marş kavramını geç hissetmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan devletler ulusal marşlarını ilan etmişlerdir. Kurtuluş mücadelesinde zafer, iç savaş zamanlarında ortaya çıkan sinema ve tiyatrolarda topluca söylenen marşlarla gerçekleşmiştir. Ulus-devletleşme sürecinde marşlarla modern devlet ilişkisi böylece ortaya çıkar. Ulusal marşların amacının, eski uygarlıklarda savaşta karşı tarafı etkilemek ve psikolojik olarak bozmak olduğu bilinir. İlk çağlarda sözlü ya da danslı olan marş, sonraki dönemlerde Peru ve Yeni Zelanda'da yerlilerin sesli müzik aletleri ile marşları kullanılmaya başladıkları görülmektedir."³⁵¹

Millî marşların hemen tümünde coğrafyanın "Vatan" olarak tanımlandığı, halk, ulus, özgürlük, devlet... gibi kavramların öne çıktığı görülür: "Elde edilen bilgi ve bulgulardan yola çıkılarak ulusal marşlar ele alındığında bazı unsurlar belirgin bir şekilde vurgulanır. Bu unsurlar: Vatan-yurt, Halk-ulus, Simgesellik-şarkı ve Devlet Erkidir. Oldukça doğal olan bu durum marşların çıkış noktasını ve amacını oluşturur. Özgür vatanın yüceliği ve sonsuzluğu ve hep böyle kalacağı güçlü ifadelerle anlatılır. Vatan çoğu ulusal marşta ulustan daha önceliklidir. Coğrafya vatanlaştırılmıştır. Ulus onun için vardır. Bazı marşlarda vatanın sınırları bellidir. Bu sınırların dokunulmazlığı ilan edilir. Söz konusu olabilecek tehditlere karşı 189 ikazlar yapılır. Bazı Afrika ülkelerinin vatan anlayışı tüm Afrika kıtasıdır. Afrika Kıtası yaşadığı sorunlar yüzünden bir bütünlük gösterir."³⁵²

Genel bir benzerlik olmasına rağmen milletler arasında coğrafi ve ırksal değişimlerin etkisiyle de halk ve ulus kavramları başta olmak üzere çeşitli kavramların karşılığı farklı anlamlarla ifade edilebilir: "Halk ya da ulus kavramları ulusal marşlarda toplumdan topluma sosyokültürel açıdan farklılık gösterir. Bu ülkelerin içerik farklılığı yani gerçekliğidir. Örneğin ada ülkelerinde Japonya, Avustralya, İngiltere toplumlarında ulus kavramı tek bir tanımla ifade edilir. "Biz bir ulusuz", "Tanrı'nın kullarıyız" gibi... Politik gelişimlerin etkisine açıktır. Simgesellik bir ulusun kendi değerlerini ifade etmede bir yansımadır. Bu bakışla her ülkenin kendisini ifade etmede kullandığı bir bayrak, renk gibi simgeler vardır. Yaygın olarak kırmızı, kırmızılık, mavi ve yeşil renkler baskındır. Doğa kaynaklı simgeler arasında kan, kalp-yürek, güneş, ışık, gece, zincir ve bayrak gibi kavramlar kullanılır. Çöl, dağ, kara ve deniz kavramları bulunduğu coğrafyanın etkisindedir. Toplumlar bunun böyle olmasını ve başka toplumlar tarafından benimsenmesini isterler. Devletler de bunu resmileştirerek desteklerler. Spor ve olimpiyat karşılaşmalarında yine simgesellik vardır. Şarkı anlamında marşların koro eşliğinde söylenmesi kişilerin kendi benliklerinden koparak topluluğun ortak bilinci ile içerisine girmek ve aynışmak amacı taşır. Bu açıdan ulusal marşlar koronun gücünden mutlaka yararlanır. Koronun insanda oluşturacağı kitle ruhu ve bütünlük, heyecan ve coşku vazgeçilmez bir öğedir. Müzik kitlelere en kısa yoldan ulaşmada iyi bir yoldur."³⁵³

³⁵⁰ Duran, Hakan (2010). *Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikal Yapı Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum, s. 13

³⁵¹ Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). "Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikâl Açından İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 188-189

³⁵² Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). "Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikâl Açından İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 188-189

³⁵³ Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). "Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikâl Açından İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 188-189

BULGULAR

Sudan, Afrika kıtasında tarihi ilk çağlara kadar giden ve oradaki piramitlere bakıldığında büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Yarım asırdan fazla süren İngiliz sömürgeciliği bir yana, kendi içinde yüzyıllardır süren kanlı çatışma ve iktidar savaşlarıyla bir türlü gün yüzü görememiş bir devlettir. Bu iç savaşlar ve bölünmeler yanında hemen her on yılda bir gerçekleşen darbeler ve darbe tehditleriyle, komşularıyla çözilemeyen sınır problemleri, baraj krizleri ve ABD'nin uyguladığı ekonomik ambargolarla sürekli yok edilmeye çalışılan bir yerdir. Emperyalist devletlerin yüzyıllardır bu bereketli topraklar, bakir coğrafya ve yoksul halk üzerindeki hegemonyası günümüzde de en sinsi ve acımasız yollarla devam etmektedir. Buna rağmen Sudan'ın o güzel yürekli halkı kendi bağımsızlığına ve onuruna sahip çıkmaya devam etmekte ve cesur bir şekilde tüm bu oyunlara başkaldırmaktadır. Kendi bağımsızlığını kazanmada İslamî bir duruş sergileyerek, Vatan, millet, Hakk, Allah, Zafer gibi kavramlarla Milli marşında kullandığı kavramlar, Türkler'le bir soy akrabalığı olmasa bile bir ruh akrabalığı olduğunu göstermektedir.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Sudan Milli Marşı'nın Türkçe Anlamı "Biz Allah'ın askerleriyiz Biz vatanın askerleriyiz Fedaya çağrıldysak ihanet etmeyiz Zorluklarda ölüme meydan okuruz En pahalı bedele zaferler satın alınız Bu topraklar bizimdir Sudan'ımız milletler arasında bayrak gibi yaşasın Ey Sudan'ın evlatları, bu sizin sembolünüzdür. Yükünüzü alır ve toprağımızı korur."	Sudan Millî Marşı Transliterasyonu Nahnu dschund Allāh dschund al-watan. In da 'ā dā 'ī l-fidā' lam nachun. Natahaddā l-maut 'inda l-mihan. Naschtarī l-madschd bi-aghlā thaman. Hādhīhī l-ard lanā! Fa-la-ya 'isch Sūdānunā, 'ālamān baina l-umam. Yā banī s-Sudān, hādhā ramzukum; Yahmil ula'ba', wa-yahmī ardakum.	Sudan Milli Marşı'nın Arapça Anlamı نحن جند الله جند الوطن إن دعا داعي الفداء لم نحن نتحدى الموت عند المحن نشتري المجد بأعلى ثمن هذه الأرض لنا فليعش سوداننا علماً بين الأمم يا بني السودان هذا رمزكم يحمل العبء ويحمي أرضكم

Sudan Millî marşına dâhil edilmeyen şiirin geri kalanı şu şekildedir:

نحن أسود الغاب أبناء الحروب
لا نهاب الموت أو نخشى الخطوب
نحفظ السودان في هذي القلوب
نفنديه من شمال أو جنوب
بالكفاح المُر والعزم المتين
وقلوب من حديد لا تلين
نهزم الشرّ ونجلي الغاصبين
كنسور الجوّ أو أسد العرين
ندفع الرّدَى نصدُّ من عدا
نردُّ من ظلم ونحمي العلم

Türkçe Anlamı

“Bizler orman aslanlarıyız, savaşın çocuklarıyız.

Ölümünden ya da yanlış yapmaktan korkmayız

Sudan'ı bu kalplerde korur, onu kuzeyden de güneyden de kurtarız.

Acı mücadele, kararlı kararlılık ve yumuşamayan demir kalpleriyle

Kötülüğü ve gaspçıları

Havada uçan kartallar ve aslan gibi yeneriz

Ölümü reddeder, saldırıyı def ederiz

Zalimin karşısında direnir ve bayrağı koruruz.”

Sudan Cumhuriyeti'nin milli marşının Melodisi 2004 yılında Dünya Müzik Derneği'ne göre En İyi İstiklal Marşı Melodisi ödülü alır. Sudan millî marşına bakıldığında İslamî tavırla birlikte milli bir duruşun sergilendiği görülür. Şiirde Sudan halkının cesurca başkaldırışı da öne çıkar:

“Biz Allah’ın ve vatanın askerleriyiz.” Bu iki kavram Müslüman bir millet olmanın en önemli iki kavramlardandır. İstiklal Marşımızda geçen: “Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin İstiklal” veya “Kim bu vatan uğruna olmaz ki fedâ” dizelerinde de aynı duyuşun sancısını görürüz. “Fedakârlık için çağırıldığımız zaman asla başarısız olmayız.

Bütün zorluklara, ölüme meydana okuruz.

Zafer için en yüksek bedelleri öderiz” dizelerinin karşılığı İstiklal Marşı’mızda şöyle geçer:

“Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.”

Yine Sudan millî marşında geçen ve mealen: “Bu topraklar bizim, Sudan’ımız uzun yaşasın, milletlerin arasında tanınsın / Ey Sudan’ın oğulları, bu sizin sembolünüz, omuzlarında yükü taşır ve toprağını korur / Biz -Sudanlı millet- Allah’ın ve vatanımızın askerleriyiz, dinimiz ve vatanımız için canımızı feda ederiz” dizelerinin karşılığı, Türk millî marşında şöyle geçer:

“Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...

Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,

“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?”

Türker’de vatan ve bayrak kavramları kutsal kabul edilir. Bu iki kavram, genel olarak özgürlükle birlikte anılır. Kutsal devlet ve millet kavramlarının temeli her ne kadar İslamiyet öncesi Orta Asya Türk devletlerine uzansa da Türkler, İslamiyet’ten sonra Selçuklu ve Osmanlı gibi güçlü devletler kurmasına rağmen bir Millî marş ihtiyacı ancak Osmanlı’nın son dönemlerinde ortaya çıkar: “Türklerde marş, askerlik hayatının varlığı kadar eski ise de bugünkü anlamda marşların bestelenmesine, batılılaşma hareketleriyle birlikte başlanmıştır. Sultan II. Mahmut 1826 yılında Yeniçeri teşkilatıyla birlikte mehter teşkilatını da kaldırmış ve askeri bandoyu kurmuştur. “Muzika-ı Humayun” un yöneticiliğine getirilen İtalyan Donizetti 1829 yılında “Mahmudiye Marşını” bestelemiştir. İkinci Mahmut’un kendisi de yeni kurulan “Asakir-i Mensure-yi Muhammediye” için bir marş bestelemiştir. İkinci Mahmut için marş besteleyen Donizetti, 1839’da tahta geçen Abdülmecit için de “Mecidiye Marşı”nı bestelemiştir. Bu marş 1839-1846 yılları arasında resmi marş olarak kabul edilmiştir. Daha sonra 1846 yılı Aralık ayı

sonunda Lizst Türkiye'ye gelir ve 1847 yılı başlarında Sultan Mecit huzurunda bir konser verir, Donizetti'nin Mecidiye Marşı üzerine perofrazlı yazar (Üngör, 1966:134).”³⁵⁴

Yukarıdaki bilgilere de bakıldığında Avrupa ülkelerinde millî marşların tarihi çok eskiye dayansa da ülkemizde bu bağlamda ilk çabaların Tanzimat döneminde ve sadece Padişahların kendileri için üretildiğini görmekteyiz. Bu tür marşlar, bir milletin kurtuluş ve kuruluş mücadelelerini yansıtmaktan ziyade Padişahın kendisini öven, ona yönelik şükran temennilerin, duaların yer aldığı marşlardır: “Avrupa ülkelerinde milli marşlar 18. yy da yazılmaya başlanmıştır. Türklerde ise Tanzimat ve meşrutiyet dönemlerinde milli marş denemeleri yapılmışsa da o yıllar ülkemiz için sıkıntılı yıllar olduğu için bir milli marş yazılamamıştır. İlk milli marş yazma girişimi 1909 yılında Sultan Reşat döneminde olmuş ancak sonuçsuz kalmıştır. Bunun dışında 1921 yılına kadar değişik padişahlar için marşlar bestelenmiştir. 1921 yılında TBMM’de milli marş için yarışma açılmış, Mehmet Akif Ersoy’un sözlerini yazdığı İstiklal Marşı’nın bestesi için 24 beste yarışmaya katılmıştır. O yıllarda ülke savaşta olduğu için beste yarışması sonuçsuz kalmış, yarışmaya katılan besteciler bulundukları bölgelerde kendi bestelerini milli marş olarak çalıp söyletmişlerdir. 1924 yılında toplanan heyet, Ali Rıfat Çağatay’ın bestesini milli marş olarak kabul etmiştir. Bu marş 1930 yılına kadar milli marş olarak ülkenin her yerinde söylenmiştir. Ancak 1930 yılında Osman Zeki Üngör’ün bestesi milli marş olarak kabul edilmiştir. İstiklal Marşımız Kurtuluş Savaşı’nı yansıtan, halkı coşturan bir metne ve ezgiye sahiptir. Bütün ülkelerin milli marşlarında bulunabilecek ortak temalar üzerine kurulmuştur ve özü, yurt savunmasına çağrıdır.”³⁵⁵

Hemen tüm marşlarda olduğu gibi İstiklal Marşımız, milletimizin bağımsızlığını ve kurtuluş yolundaki mücadelelerini bayrak, vatan sevgisiyle birlikte meczeden coşkulu bir marştır. Şiirin tamamı 10 dörtlükten oluşan marşın her dizesi, insanın yüreğini titreten, özgürlüğe susamış ve bu yolda çok bedeller ödemiş Müslüman bir halkın gür isyanıdır. Bu halk tarih boyunca kendi özgürlüğü için her türlü zorluğun üstesinden gelmiş ve vatan topraklarının her karışı şehit kanıyla sulanmış hürriyeti hakkeden onurlu bir halktır: İstiklâl Marşı, Türk milletinin maddî ve manevî değerler bütününe dile getirir. Hürriyet ve bağımsızlık yolunda kararlılık, azim, heyecan ve cesaretle yürümek, bayrak sevgisi, Türk milletinin şanlı geçmişi ve büyük ümitlerle dolu istikbali, Türk ordusunun kahramanlık ve faziletleri, vatanseverlik, Türk insanının Yaratıcı ’ya imanı ve kendine olan güveni ve nihayet, Türk milletinin ruhsuzluk, köksüzlük ve zalimlere karşı haykırışının sarsılmaz bir ifadesidir (Arık, 2010: 88).³⁵⁶

Bu marş hem Türkiye Cumhuriyeti hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletinin resmî milli marşıdır. Akif tarafından yazılan ve Türk milletine armağan edilen bu marşın bestesi de 1930 yılında değiştirilerek bugünkü hale gelmiştir: “Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Milli Marşı “İstiklâl Marşı” dır. İstiklâl Marşı’nın güftesi Mehmet Âkif Ersoy’un Millî Mücadele Hareketi’ne destek maksadıyla yazdığı bir şiidir ve açılan yarışmanın sonucunda Meclis’in 12 Mart 1921 tarihli oturumunda “milli marşımız” olarak kabul edilmiştir. Şiirin bestelenmesi için açılan ikinci yarışmaya ise 24 besteci katılmış, 1924 yılında Ankara’da toplanan seçici kurul, Ali Rıfat Çağatay’ın bestesini kabul etmiştir. Bu beste 1930 yılına kadar çalındıysa da 1930’da değiştirilerek, dönemin Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Şefi Osman Zeki Üngör’ün bestelediği ve bugün de söylenen beste yürürlüğe konmuştur. Orijinal tonu Gm (sol minör) olan Türk ulusal marşı daha kolay söylenebilirlik açısından Em (mi minör) tonuna transpoze edilerek icra edilmektedir. Türk Milli Marşı, mi minör tonda, 4/4 lük ölçü sayısı ile yazılmış, toplam 12 ölçü ve 48 birim vuruştan oluşmaktadır. Farklı birçok tartım kalıbını bünyesinde barındırmaktadır. Auftakt (eksik ölçü) başlamıştır.”³⁵⁷

³⁵⁴ Üngör, E., (1966). Türk Marşları, s 10-25, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü., Ankara’ndan aktaran Sağır, Turan (2010). “İstiklal Marşı Besteleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 215

³⁵⁵ Sağır, Turan (2010). “İstiklal Marşı Besteleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 219

³⁵⁶ Arık, Ş. (2010). İstiklâl Marşı ve Diğer Devlet Marşlarının Mukayesesi. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, sayı: 121, s: 80-88’den aktaran Önal, Güliden Filiz (2017). “Ortadoğu Ülkeleri Milli Marşlarının Söz ve Müzik Açısından İncelenmesi”, *Ulakbilge*, 05-09-08Cilt: 5, Sayı: 9, DOI: 10.7816/ulakbilge-, s. 173

³⁵⁷ Önal, Güliden Filiz (2017). “Ortadoğu Ülkeleri Milli Marşlarının Söz ve Müzik Açısından İncelenmesi”, *Ulakbilge*, 05-09-08Cilt: 5, Sayı: 9, DOI: 10.7816/ulakbilge-, s. 173

İstiklal Marşının sözlerine baktığımızda Anadolu halkının bu uğurda verdiği mücadeleleri görebiliriz. Bir bölümü, “Çanakkale Şehitlerine” olarak da bilinen şiirin şairi olan Mehmet Akif Ersoy, milli mücadele süreci boyunca cephe arkasında verdiği vaazlar ve halkı bilinçlendirme faaliyetleriyle en az cephedekiler kadar kurtuluş savaşının kazanılmasında pay sahibidir. Bu marşın ruhu, bir anlamda Çanakkale Zaferi’nin ruhudur: “Türk milleti vatanın istiklalini hatta namusunu, Çanakkale Boğazı’nın önünde tehlikeye karşı koymuş ve yaşama mücadelesi veriyordu. Mehmetçik, bu savaşta istilacıların kahredici üstünlüklerine rağmen Çanakkale’de; damarlarındaki asil kanla, tarihlere sığmayan eşsiz esareti ve iman kuvveti ile düşman filolarını ve ordularını durdurmuş, bu sayede Boğazları ve İstanbul’u kurtararak Çarlığın yıkılmasına kadar çeşitli olaylara sebep olmuştur.”³⁵⁸

Türk milleti tarihi boyunca özgür olarak yaşamış ve hiçbir zaman herhangi bir milletin boyunduruğu altına girmemiş bir millettir. Bu millet, I. Dünya Savaşı yıllarında her ne kadar Emperyalist Devletlerin “Hasta Adam” nitelendirmelerine maruz kalmış olsa da bu durumdan Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının ortak çabasıyla tez zamanda sıyrılmayı bilir: “Bin yıldan fazla Anadolu coğrafyasında bağımsız yaşayan Türk milleti Osmanlı’nın son iki yüzyılında yaşanan yenilgiler, siyasi, kültürel ve ekonomik sıkıntılar yüzünden bunalımlı bir döneme girmiştir. Yurdun dört bir yanının sömürgeci devletler tarafından kuşatılması ve cennet vatanımızın işgal edilmesi karşısında, Türk milleti Mustafa Kemal’in önderliğinde Kurtuluş Savaşı’nın meşalesini yakmıştır. Bu savaş, Türk milletinin varlığını devam ettirmesi için yaptığı bir savaştır: “Türk milleti, tarihinin en önemli ölüm kalım savaşına; İstiklal Savaşı’na girdi ve canı, namusu, dini, bayrağı, hürriyeti, istiklali, vatanı için savaştı.” Böyle bir ortamda Türk edebiyatında aslan gibi kükreyen bir ses Mehmet Âkif: Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım. Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım! Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım. Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım” diyerek Türk milletine ilham kaynağı olmuştur.”³⁵⁹

İstiklal Marşı’nın sözlerine baktığımızda Müslüman bir yüreğin duyusunu ve onurlu bir halkın mücadelesini görebiliriz. Bunda Mehmet Akif Ersoy’un Batılılaşma süreci fikir akımları içinde açıktan açığa savunuculuğunu yaptığı; bu doğrultuda Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad dergilerini çıkardığı “İslamcılık” ideolojisinin etkisini de görmek mümkündür: “Âkif, kalben Türk milletinin siyasi ve idari iktidarı altında yücelmesini istediği büyük bir İslam birliği için çalışıyor, bu samimi ideal ona hem Türkiye’yi hem de İslam dünyasını kurtarıp yaşatacak tek çare olarak görünüyordu.” Âkif’in savunduğu İslam birlikteliği düşüncesi tamamen Türk milletinin siyasi ve idaresi altında olması gerektiği bir birliktir.”³⁶⁰

Mehmet Akif Ersoy, Türk Bayrağıyla söyleştiği İstiklal Marşı’nda, İslam’ın bayraktarlığını yapan ve İ’lâ-yi Kelimetullah’ı tüm dünyada hâkim kılmaya çalışan bir milletin hakkının hürriyet ve İstiklal olduğunu vurgulayarak şiiri zirvede bırakır:

“Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal

Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet

Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin İstiklal.”

³⁵⁸ Anadol, Cemal (2006), *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, s. 399’dan aktaran Mor, Gökmen & Bişkin, Hacı Veli (2013). “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Milli Mücadeledeki Üstlendiği Rol Üzerine Bir Araştırma”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 1, 13: 1, s. 3

³⁵⁹ Mor, Gökmen & Bişkin, Hacı Veli (2013). “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Milli Mücadeledeki Üstlendiği Rol Üzerine Bir Araştırma”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 1, 13: 1, s. 3

³⁶⁰ Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1997, s.1151-1152’den aktaran Mor, Gökmen & Bişkin, Hacı Veli (2013). “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Milli Mücadeledeki Üstlendiği Rol Üzerine Bir Araştırma”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 1, 13: 1, s. 5

SONUÇ

Sonuç olarak Sudan Millî marşı ve Türk İstiklâl Marşına baktığımızda her iki marşta da bağımsızlıkları için büyük bedeller ödemiş bir milletin özgürlük çığlığını görebiliyoruz. Her iki millet de tarih boyunca Emperyalist devletlerin kirli emellerine maruz kalmış ve bu uğurda onurlu bir duruş sergileyerek çok sayıda şehit vermiştir. Türk milleti ve Sudan halkı, İslam ve vatan sevgilerini millî marşlarına yansıtarak tarih boyunca hiçbir gücün kendilerini yok edemeyeceğini tüm dünyaya sergilemektedir. Kendilerini “Cündullah”, yani “Allah’ın Askeri” olarak tanımlayan Sudan halkı, dünyadaki egemen güçlerin tüm kirli oyunlarına ve ekonomik ambargolarına, siyasi entrikalarına rağmen özgür ve Müslüman bir halk olarak gelecekte güçlü bir siyasi yapı oluşturma çabalarını göstermektedir. Dualarımız bu halkın ileride çok daha müreffeh, özgür, demokratik olarak güçlü, insan haklarına saygılı bir devlet yapısına sahip olmalarıdır. Türk milleti de İstiklâl Marşı’nda vurgulandığı gibi ezelden beri hür yaşayan, dini ve vatanı için her türlü mücadeleyi vermekten kaçınmayan onurlu bir millet olarak ebediyen yaşayacaktır. Demokratik sistem ve İnsan Haklarına Saygı ekseninde güçlü bir ekonomi ve siyasal arenada söz sahibi bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmaya doğru büyük adımlar attığımız bu günde Allah’tan aramızdaki birliği ve beraberliği daim etmesini niyaz etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Anadol, Cemal (2006), *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, s. 399
- Arık, Ş. (2010). İstiklâl Marşı ve Diğer Devlet Marşlarının Mukayesesi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, sayı: 121, s: 80-88
- Duran, Hakan (2010). *Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikal Yapı Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum, s. 18
- Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 54
- Mor, Gökmen & Bişkin, Hacı Veli (2013). “İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Âkif’in Millî Mücadeledeki Üstlendiği Rol Üzerine Bir Araştırma”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 1, 13: 1, s. 2
- Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1997, s.1151-1152
- Önal, Güliden Filiz (2017). “Ortadoğu Ülkeleri Milli Marşlarının Söz ve Müzik Açısından İncelenmesi”, *Ulakbilge*, 05-09-08Cilt: 5, Sayı: 9, DOI: 10.7816/ulakbilge-, s. 154
- Sağır, Turan (2010). “İstiklâl Marşı Besteleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 215
- Sarıhan, Z., *Vatan Türküsü (İstiklâl Marşı, Tarihi, Anlamı)*, s. 15, Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları’ndan aktaran Sağır, Turan (2010). “İstiklâl Marşı Besteleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Aralık 2010, s. 215
- Üngör, E., (1966). *Türk Marşları*, s 10-25, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü., Ankara
- Yener, Serhat & Duran, Hakan (2010). “Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo – Kültürel ve Müzikâl Açısından İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010): 185-206

MEHMET AKİF ERSOY'UN KİŞİLİĞİ ÜZERİNDE ATASPORU GÜREŞİN ETKİLERİ

THE EFFECTS OF ANCESTOR SPORT WRESTLING ON THE PERSONALITY OF MEHMET AKİF ERSOY

Aydoğan SOYGÜDEN

Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Orcid: 0000-0002-9117-3569

ÖZET

Bu çalışma, ata sporu güreşin Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'un kişilik gelişimi üzerinde etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Ata sporu güreş Türklerin binlerce yıllık engin tarihinde her zaman var olmuş bir spor dalıdır. Güreş sporunun içerisinde barındırdığı yiğitlik, erlik, mertlik, meydan okuma, merhamet, dini ritüeller, tek olma, güçlü ve zeki olmak gibi bilişsel ve fiziksel etkileri sebebiyle Türkler güreşi her zaman uygulamış ve desteklemişlerdir. Osmanlı döneminde güreşçiler o zamanın spor kulüpleri olan Güreş tekkelerinde barındırılarak hem güreş hem de ilmi eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'un gençlik yıllarında güreş sporu ile ilgilenmiştir. Bununla birlikte kendisinin yaptığı bazı açıklamalarda güreş sporunun karakteri üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Mehmet Akif Ersoy yaptığı açıklamalarda mücadele için sadece zihinsel değil aynı zamanda fiziksel olarak da güçlü olmanın önemini vurgulamıştır. İnsan kişiliğinin gelişimini etkileyen bazı enstrümanlar bulunmaktadır. Bu enstrümanlar içerisinde sportif faaliyetler, oyunlar, akran grupları, aile, mahalle, okul, büyüklerin davranışları, örnek alınan büyük insanlar gibi birçok etken vardır. Özellikle Türkiye'de sportif faaliyetlerin insanların kişilik gelişimleri üzerinde etkilerinin yeterli seviyede anlaşıldığı düşünülmektedir. Türkiye'de sportif faaliyetlerin akademik başarıyı etkilediği düşüncesi ile birçok aile çocuklarını sportif faaliyetlerden uzak tutmaktadır. Ancak, sportif faaliyetler ve diğer araçların gelecek nesil çocukların kişilik gelişimleri üzerinde etkileri çok fazladır. Bu sebeple Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'un hayatı mücadele ile geçmiş ve kararlı bir şekilde hiç pes etmeden vatani ve dini için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'da bu kişilik özelliklerinin oluşmasında ata sporu güreşin etkileri olduğu düşünülmektedir. Gelecek nesillerin kişilik özelliklerinin gelişiminde özellikle zihinsel ve fiziksel mücadele gerektiren güreş gibi spor dallarının uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Kişilik Gelişimi, Ata sporu Güreş

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the effects of ancestor sport wrestling on the personality development of National Poet Mehmet Akif Ersoy. Our ancestor sport wrestling is a sport that has always existed in the vast history of the Turks for thousands of years. The Turks have always practiced and supported wrestling because of the cognitive and physical effects of wrestling, such as bravery, courage, manhood, challenge, compassion, religious rituals, being one, being strong and intelligent. During the Ottoman period, wrestlers were housed in the wrestling lodges, which were the sports clubs of that time, and they were allowed to continue both wrestling and religious education. Our national poet Mehmet Akif Ersoy was interested in wrestling in his youth. However, in some statements he made, he stated that wrestling sport had positive effects on his character. Mehmet Akif Ersoy in his statements; He emphasized the importance of being struggle not only mentally but also physically. There are some instruments that affect the development of human personality. Among these instruments, there are many factors such as sports activities, games, peer groups, family, neighborhood, school, behaviors of adults and great people who are taken as an example. In particular, it is not considered adequate understanding of the effects on people's personality development of sporting activities in Turkey. In Turkey, many

families with the idea that affect the academic achievement of sporting activities, keep children away from sports activities. However, sports activities and other instruments have a great impact on the personality development of our future children. For this reason, the life of our National Poet Mehmet Akif Ersoy was a struggle and he resolutely never gave up and avoided any sacrifice for his homeland and religion. It is thought that the effects of our ancestor sport wrestling in the formation of these personality traits in our National Poet Mehmet Akif Ersoy. In the development of personality traits of future generations, it is recommended to apply sports branches such as wrestling, which require mental and physical struggle.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Personality Development, Ancestor Sport Wrestling

1. GİRİŞ

İnsanların yapmış oldukları spor faaliyetleri eğlence, güzel vakit geçirme, fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişim için yapılmaktadır. Bu özelliklere ilave olarak aynı zamanda kişilerin karakterlerinin şekillenmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bireylerin gelişimlerinde kararlı, hırslı, mücadeleci olmak ve pes etmemek gibi bazı özelliklerde sportif aktivitelerin önemli katkısı olduğu düşünülmektedir. İnsanlarda fiziksel olarak güçlü ve formda olmanın insanın psikolojik özelliklerine etkisi olduğu varsayımı mevcuttur. Mehmet Akif Ersoy'un kişilik özelliklerinde kararlı olma, mücadeleci olma, pes etmeme gibi davranışlar gözlemlenmektedir.

Ata sporu güreş içerisinde hem milli hem de dini ritüelleri görmek mümkündür. Milli ve dini duyguları besleyen bu söz ve davranışlar Akif'in hayatı boyunca mücadele ettiği en önemli hususlardır. Ayrıca ata sporu güreşin içerisinde barındırdığı güzel ahlaki davranışlar Akif'in etkilendiği önemli özelliklerindendir.

Geleneksel güreşlerde İslamiyet ile ilgili bazı terimler ve kurallar uygulanmaktadır. Pehlivanların Türklüğün ve İslamiyet'in değerlerine sahip tutum ve davranışlarda bulunmaları gerekmektedir (Güven, 2003).

Mehmet Akif Ersoy gençlik dönemlerinde bazı spor dalları ile ilgilenmiştir. Bununla birlikte Akif'in gençlik dönemlerinde bazı ahlak dışı davranışlardan din ve pehlivanlığın koruduğunu belirtmiştir. Akif güreş sporuna bünyenin fazileti olarak bakmaktadır. Dine gelince; "Dindar olmasaydım gençliğimde ahlaksız olabilirdim. Faziletin ictimai bir mefhum haline girmediği genç yaşta insanı din tutar" şeklinde söylemiştir (İmamoğlu, 1991).

Bu çalışma, ata sporu güreş içerisinde bulunan milli ve dini değerlerin Mehmet Akif'in karakter gelişimi üzerindeki etkilerini vurgulamak amacıyla yapılmıştır.

2. ATA SPORU GÜREŞ

Günümüzde ata sporu güreş geleneksel güreş ve modern güreş şeklinde uygulanmaktadır. Modern güreşe olimpik güreş denilen minder üzerinde, serbest güreş, grekoromen güreş ve kadın güreşi şeklinde yapılmaktadır. Türkiye, olimpiyatlarda en çok güreş branşında madalya kazanmıştır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yağlı güreş, karakucak ve şalvar güreşi gibi uygulamaları mevcuttur.

Güreş sporu Orta Asya'da çeşitli uygarlıklar kurmuş ve hala yaşamakta olan Türklerin başlıca sporlarından bir tanesidir. Orta Asya'da Türk boylarının deyimiyle "Küreş" denilmektedir. Türk tarihinde bu kadar köklü geçmişi olan güreşe "ata sporu" denilmesi engin tarihinden kaynaklanmaktadır (Atabeyoğlu, 2000). Güreş sporu Türk tarihinde köklü ve önemli bir yere sahiptir bu bakımdan ata sporu ifadesi kullanılmaktadır (Türktaş, 1999). Güreş sporu geçmişten günümüze atalarımız tarafından uygulanmış ve nesilden nesile aktararak devam eden önemli bir kültür varlığıdır (Bayraktar ve

Tozoğlu, 2015). Güreş sporu iki insanı birbiri ile herhangi bir araç kullanmadan belli kurallar çerçevesinde mertçe ve yiğitçe yaptıkları mücadeledir (Toksöz, 2011).

Osmanlı döneminde bazı spor faaliyetleri tekkelerin bünyesinde barındırılmaktadır. İslam dininin tavsiye ettiği bazı spor dalları tekkeler bünyesinde kurulması tavsiye edilmiştir. Bu tekkelerin başında Okçular Tekkesi ve Güreş Tekkeleri gelmektedir (Hatipler, 2010).

Genel olarak her yapılan yağlı güreşlerden önce pehlivan kispetini giymeden evvel iki rekât namaz kılar ve dua eder, kispetin kasnak kısmını öper ve kispeti giymeye önce sağ ayaktan başlardı (Bilgin, 1994; Köse, 1990).

Pehlivan için kispetin önemli bir yeri vardır. Kispet manda derisinden yapılır ve pehlivanın vücuduna tam oturması gerekmektedir. Kispet giymek ustasının müsaadesiyle gerçekleşmektedir. Pehlivanın kispet giyebilmesi için cesaretli, çalışkan, zeki ve ahlaklı olması aranır. Bu özellikleri gösteren pehlivanlara ustası tarafından kispet giyme merasimi yapılır. Bu törenlerde pehlivan ustasının ve yaşlı pehlivanların ellerini öper onların hayır dualarını alır. Gelen misafirleri pehlivanın ailesi karşılar temsili bir güreş tutulur ve yağlanırdı (Köse, 1990).

Kispetin kasnak bağını düğümlemeye besmele ile başlarlar ve üç düğüm atarlar ki bu her düğüm bir anlam ifade etmektedir. Birinci düğüm Allah (cc) için, ikinci düğüm Hz Muhammed (sav) için üçüncü düğüm ise Hz Ali (ra) için atıldıktan sonra sağa doğru uzatılan uç Hz Hasan (ra)'ı sola doğru uzatılan uç kısım ise Hz Hüseyin (ra)'ı işaret etmektedir (akt., Özbil, 2009).

Meydan güreşlerinde, pehlivanları halka tanıtan, güreş başlamadan dua okuyup meydana süren kişilere “cazgır”, “meydan şeyhi”, “tellâl” gibi adlar verilir. Cazgır güreşe çıkan pehlivanları önüne aldıktan sonra seyircilere yüksek sesle onların adlarını, sanlarını, maharetlerini, ünlü güreş oyunlarını anlatarak tanıtır. Bundan sonra salâvatlama adı verilen pehlivan duasını okur (Artun, 2002).

Salâvatlama (anonim)

Allah, Allah illâllah

Hayırlar gele inşallah

Pirimiz Hamza pehlivan

Aslımız, neslimiz, pehlivan

Vur sarmayı, künden at

Gönder Muhammed'e salâvat

Seğirttim gittim pınara

Allah ikinizin de işin onara

Salâvatlama (anonim)

Allah, Allah, illâllah

Sekiz Türk aslanı çıktı meydana

Birbirinden merdane

Alta düştüm diye yerinme

Üste çıktım diye sevinme

Çapraz gireyim deme yan baş atar,

Pehlivan, düşünme güven Allah'ına

Daima dua et millete, üstadına

Dünyaya geldik ayrı ayrı anadan

Kimimiz Rumeli'den

Kimimiz Anadolu'dan

Cazgır, bütün güreşçileri yakından tanır, pehlivanların yaptığı bütün eski güreşleri bilir, eşleştirdiği pehlivanların dualarını okurken pehlivanların kuvvetli yönlerini söyleyerek, hasmını uyarır, öğüt verir. Cazgır, pehlivanları beden gücünden çok akıl gücüne güvenmeğe çağırır (Kahraman 1989:171). Cazgır, pehlivanları motive eder; pirlerin onurlandığı, Allah ve mitsel atalar tarafından değer ve normların dile getirilerek bir anlam kazandırıldığı sözler pehlivanları motive eder (Artun, 2002).

Geleneksel güreşlerin hepsinde davul zurnalar kahramanlık havaları çalarlar, salâvatçılar millî kıyafetleriyle dinî, millî hamasî destanlar okurlar, atasözlerini sıralarlar. Geleneksel güreşlerde salâvatçıların önemli bir yeri vardır. Salâvatçı karakucak ve yağlı güreşlerde pehlivanları önüne alarak dualar ve coşturucu sözlerle onları seyircilere tanıtır, durmadan konuşur, güreş başlamadan önce vakur bir tavırla ağır ağır yürüyerek meydanın ortasına gelir (Artun, 2002).

3. MEHMET AKİF'İN ESERLERİNDE ATA SPORU GÜREŞ

Millî Şair Mehmet Akif Ersoy'un gençlik dönemlerinde bazı sportif aktivitelerde bulunduğu görülmektedir. Bu aktivitelerden en çok ata sporu güreş ile ilgilendiği söylenebilir. Güreş ile ilgili terimleri şiirlerinde kullanmaktadır (Zülfikar 1986/II: 517);

Önce peşrev yaparak sonra tutuşmazlar mı, ?

Güreş artık kızışır, hasmını tartar hasmı.

Uzanır şimdi göğüsler, kavuşur şimdi yine,

Dalga çarpar gibi çarpar, sarılır birbirine.

Kimi tek çapraza girmiş, mütemâdi sürüyor;

Kimi şirazeyi tartıp alıvermiş, yürüyor.

Kimi sarmayla çevirsem diye sardıkça sarar;

Kimi kılçık düşünür, atmak için fırsat arar

Adalı gövdeler altında o biçâre çayır,

Serilir toprağa, hem bir daha kalkar mı? Hayır!

Bu, el enseyle düşürmüş de hemen çullanıyor;

O da kurtulmak için türlü oyun kullanıyor.

Kimi almış paça kasnak, o açar, hasmı döner;

Kimi kündeyle giderken, topuk eller de yener.

Kimi cür'etli olur çifte dalar, hem de kapar;

Kimi baskın çıkarak kazkanadından çarpar. (Âsım)

Yukarıda bir bölümünü verilen güreşi anlatan şiirinde; çapraza girmek, çifte dalmak, kasnak, kazkanadı, kılçık atmak, künde, peşrev yapmak, sarma gibi çeşitli güreş terimleri ve deyimleri ustalıkla kullanılmaktadır (Küçük, 2014).

Âkif, Âsım' da ideal gençliğin bedenini spor yaparak sağlıklı ve güçlü tutmasını istemektedir. Bu amaçla Âsım' ı bedensel açıdan sağlıklı, güçlü ve sporcu bir genç olarak sergilediği gibi öykü akışında da birbirinden farklı işlevselliği bulunan üç güreş sahnesi kurgulamıştır. Bu sahnelemeler de kullanılan tasvirler şüphesiz şairin sporla yakından ilgilenmesinden kaynaklanmaktadır. Ertuğrul Düzdağ, Âkif 'in sporculuğu hakkında şunları yazar:

“Mehmed Âkif, okul yıllarında çeşitli sporlarla da yakından ilgilenmiş, daha önce başladığı yağlı güreşi ilerleterek ve kıspet giyerek Çatalca civarındaki köylerde güreşmeye başlamıştır. Uzun yürüyüşlerde, koşmada, gülle atmada ve yüzmede akranları arasında daima birinci gelmiştir. Spora olan bu düşkünlüğü daha sonraki yıllarda da devam edecektir. İstanbul boğazını yüzerek geçmiş, daima sabahtan akşama kadar yürüyecek halde bulunmuştur. Elli yaşında olduğu halde Ankara’daki günlerinde de spor yaptığı bilinmektedir.” (Düzdağ, 1996).

Âsım’ da yer ve zaman açısından olduğu gibi şairliği, sporculuğu, baytarlığı (Veteriner Hekim), vaizliği gibi kişilik özelliklerini ve yakın çevresini de kurmaca eserine dâhil eder (Mutlu, 2012).

3.1. Mehmet Akif’in Eğitiminde Sporun Etkisi

Akif insan eğitiminin bir parçası olarak sporun önemini vurgulamıştır. Gençlik yıllarında koşma, gülle atma, yüzme ve güreş sporuyla ilgilenmiştir. Akif güreş sporunu geliştirmesinde mahalle arkadaşı Kıyıcı Osman pehlivan vasıtasıyla olmuştur. Okulda, mahallede, çevre köy ve kasabalarda güreş müsabakalarında bulunmuştur. Güreş sporunu sevmesindeki ana sebeplerden biri dönemindeki güreşçilerin ahlaki değerlere olan bağlılıklarıdır. Ona göre pehlivanlar “içki bilmez” ve “fuhuş tanımaz” temiz insanlardır. Kendi açıklamalarına göre gençlik dönemlerinde bazı zararlı alışkanlıklardan sporculuğu ve dindarlığı sayesinde uzak kaldığını belirtmektedir (Pepe, 2008).

Akif’in yaşadığı dönem içerisinde spor faaliyetleri boş işler olarak görülmektedir. Bu önyargıya rağmen kendisini küçük düşüreceğini bile bile sportif faaliyetlerden vazgeçmemiştir (Özgen, 2013). Akif, kendisinin güreşe olan ilgisini belirttiği gibi, oğlunun sporla olan ilgisinden de iftiharla bahsetmiştir. Böylelikle, zihinsel ve bedensel eğitimin birlikte sürmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mehmet Akif mükemmel insan olmanın beyin gücü ile birlikte beden sağlığına sahip olmaktan geçtiğinin de farkındadır (Özgen, 2013).

Ata sporu güreşi yapanlara pehlivan denilmektedir. Pehlivanlarda; mertlik, cesaret, yiğitlik, ahlak ve edep gibi özelliklerin bulunması gerekmektedir. Geleneksel ata sporu güreş Türk kültürünün örf ve adetlerini en iyi şekilde yansıtan bir spor dalıdır. Bu özelliklerden dolayı Mehmet Akif’in ata sporu güreşe ilgi duymaktadır (Yardım, 2006).

3.2. Mehmet Akif’in Ahlak Ve Karakteri

Kur’an-ı Kerim de Hz. Muhammed’i ahlâk örneği olarak bildirmiştir. “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin” (Kalem Sûresi (68) 4), Peygamberin ahlâkının, insanlara örnek, model teşkil edecek bir yapıda olduğunu bildirmektedir. Hz. Muhammed Kur’an çizgisinden hiç ödün vermediği için de “yüce ahlâk üzeresin” taltifiyle (iltifatıyla) bizlere tanıtılmıştır. Yine Kur’an-ı Kerim’de “And olsun ki, Resulullah, sizin için,... güzel bir örnektir” (Ahzâb Sûresi (33) 21) buyrulurak Hz. Muhammed’in insanlığa örnek olacak bir ahlâkî yapıya sahip olduğunu tekrar vurgulamaktadır (Yazıcı, 2007).

Akif’e göre iman ve ahlâk iç içedir. Allah’a inanan kişide ahlâkın tüm prensipleri fiil haline gelmiş ve ortaya çıkmaya hazır bir halde bulunmaktadır. Fiil ve davranışlara dönüşmeyen bir imanın Akif’in gözünde bir değeri yoktur. İnanan insan Akif’e göre Allah’a inanacak, O’na teslim olacak, bu bağlılık ve teslimiyetin bir neticesi olarak da günlük yasayışındaki davranışlarını tanzim edecektir (İmamoğlu, 1996).

Akif, gençlik döneminde onu zararlı alışkanlıklara kapılmaktan “Kur’an’lı ev” ile “pehlivanlı mahalle” kurtarmıştır şeklinde belirtmiştir. Başta pehlivanlık olmak üzere ilgilendiği sporlar, Mehmet Âkif’in bünye bakımından “sağlam”, ahlak bakımından “iyi” ve irade bakımından “kararlı” bir şahsiyet olarak yetişmesini kolaylaştırmıştır. Pehlivanlık Akif’in en çok ilgi duyduğu sporlardan birisidir. Mehmet Âkif Ersoy’un karakter gelişimini besleyen ikinci kaynak “Pehlivanlı mahalledir” (Duymaz, 2006; Yardım, 2006).

Mehmet Akif, Safahat’ın Asım bölümünde gençlerin nasıl eğitilmesi gerektiği hakkında bilgiler aktarırken, Asım’a zekâ ve beden gücünü nasıl kullanması gerektiği ile bilgiler vermiş ve spora önem vermesini tavsiye etmiştir (Özgen, 2013).

Akif, yaşamı boyunca manevi ve fikri bir mücadele vermiştir. Ancak, ülkesini ve dinini savunabilmek için gerektiğinde bedenlen güçlü olmayı bir ibadet saydığı ve bunun için gayret gösterdiği anlaşılmaktadır (Düzdağ, 2006)

Mehmet Akif, kendisini yakından tanıyan dostları arasında verdiği sözleri her şartta tutmasıyla tanınan bir kişidir. Nitekim Baytar Mektebi'nde okurken bir arkadaşı ile birinin önce ölmesi halinde diğerinin onun çocuklarına bakacağına dair sözleşmeleri buna örnektir. Yirmi yıl sonra Âkif, geçim sıkıntısı içindeyken bile sözüne sadık kalarak vefat eden arkadaşının çocuklarını evine almış ve kendi evlâtlarıyla birlikte okutup yetiştirmiştir. Ayrıca yazdıklarıyla hayatı arasında tam bir uyum vardır ve buna aykırı davranışları affetmeyen bir karakter âbidesi olarak bilinir (TDV İslam Ansiklopedisi, 2020).

Çocukluğundan beri aile muhitinde, mekteplerde, arkadaş çevresinde tam bir İslâm kültürüyle beslenmiş, inancı, ahlâkı ve yaşayışıyla İslâm'dan taviz vermemiş olan Mehmet Akif, İslâm'ın ruhuna aykırı olmamak şartıyla diğer fikir sahipleriyle iş birliği yapabilecek bir karakter göstermiştir.

Nurullah Çetin, Akif'in milletimizin sosyal yapısında tespit ettiği olumsuz değerleri ve onun bunlara karşı önerdiği olumlu değerleri şöyle sınıflandırır: atâlete karşı sa'y, cehle karşı maârif, ihtilâfa karşı ittihâd, ye'se karşı ümit, medeniyete karşı insaniyet, kozmopolit ahlaka karşı Türk-İslâm kültürü, yabancılaşmaya karşı yerlilik (Çetin, 2006).

Akif toplumla ilgili görüşleri konu itibarı ile genel sosyolojinin günümüzdeki alt dalları olan edebiyat sosyolojisi ve din sosyolojisi alanlarına girmektedir. Mehmet Akif, sosyal kişiliği ile kendini öncelikle Türk toplumuna ve insanlığa adanmış bir sosyal düşündürür. O ihtiyacı olduğu halde kendi kişisel menfaatini değil toplumun menfaatini ön planda tutmuş, "İstiklal Marşı"nın yazılması için konulmuş para ödülünü almamış, yedeği olmadığı halde üstündeki paltosunu bir yoksula vermiş bir insan severdir (Kır, 1988).

Akif'in eğitiminde ve yetişmesinde doğduğu ve büyüdüğü İstanbul Fatih semti önemli katkıları bulunmaktadır. O dönemde Fatih mahallesinde Türk-İslam kültürünün gerektirdiği değerler yaşanmaktadır (Karakoç, 1968:10). Akif şahsiyet gelişiminde ailesinin ve yetiştiği çevrenin çok önemi bulunmaktadır.

"Mehmet Akif'in yetişmesinde önemli bir etken de mahalledir. Osmanlı kültürü, insan eğitiminin bu yönünü iyi bildiğinden, aile intizamı içinde bir mahalle sistemi kurmuştur. Mahalle manevi açıdan olduğu kadar, mimari yönden de çocuğun dürüst yetişmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Genellikle çeşme, sebil, park ve bahçelerle süslenen sokaklar, ortasında büyük bir cami bulunan meydanlarda birleşirler. Böylece çocuk daha sokağa çıkar çıkmaz; oyunla beraber temizliği, itaatle beraber ibadeti öğrenerek, hayatı boyunca ruhunu bu değerlerle süsleyecektir. Çünkü eğitimde aile, mahalle, okul bütünlüğü, ancak bu şekilde sağlanabilirdi. Onun için, her baba gibi Tahir Efendi de, tahsiline önem verdiği oğlunu hiç endişe duymadan mahalleye bırakabilirdi. İşte Akif de başkasından öğreneceği çok şeyi, bu içtimai müessesenin intizamı işleyişi sayesinde sokakta öğrendi" (Yaşar, 1987: 10).

Âkif, eğitim konusunda özellikle öğretmenlerin çok iyi yetişmesi gerektiğini, öğretmenin her şeyden önce "imanlı", "liyakatlı", "temiz" ve "edepli" olması gerektiğini savunur. Bu tespiti çok dikkatte değerdir çünkü öğretmenlik mesleği kutsal bir vazifedir, öğretmenler geleceğimizin hazırlayıcılarıdır (Bacaksız, 2008).

Milli ve manevi değerler bir topluma direkt olarak verilmesi yerine bazı gelenek ve görenekler vasıtasıyla verilmesi tavsiye edilmektedir. Değerler eğitimi verilmesinde, toplumumuz içinde var olan gelenek ve göreneklerimiz kullanılmalıdır (Soygüden ve Gül, 2018). Gelecek nesillerin yetiştirilmesinde; ABD eski başkanlarından Theodore Roosevelt; "Bir insanı ahlaken eğitmeden sadece zihnen eğitmek topluma bir bela kazandırmak demektir." şeklinde belirtmektedir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mehmet Akif yaşadığı dönem itibari ile zor zamanlardan geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun son ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemleridir. Osmanlının son dönemlerinde başlayan İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük gibi fikirlerin tartışıldığı, bununla birlikte gerilemenin dinden kaynaklandığı şeklinde düşüncelerin olduğu dönemlerde Mehmet Akif, Türk-İslam tezini savunmuştur. Türk-İslam tezini İstiklâl Marşının dizelerinde görmek mümkündür. Bu zor dönemlerde bedeli ne olursa olsun fikirlerini savunmuş, kişilik ve karakterinden ödün vermemiştir. Akif eserlerinde toplumsal sorunlara değinmiş, bu sorunları betimlemeler ile hikâyeleştirerek topluma anlatmaya çalışmıştır. Özellikle gençlerin ve toplumun eğitime büyük önem vermiştir. Toplumsal değerlerin öğretilmesi ve korunması konusunda çok hassastır.

Özellikle şahsiyetinin şekillendiği dönemlerde ailesi ve mahallesinin etkisi çok fazla olmuştur. Kendi açıklamalarında sportif faaliyetlerin onu birçok kötü alışkanlıklardan koruduğunu belirtmektedir. Yaşadığı dönem itibari ile sportif faaliyetlerin küçük görüldüğü, boş işler olarak nitelendirildiği zamanlarda sportif faaliyetlerden vazgeçmeyerek, sporu teşvik etmiştir. Akif, sporun eğitim sistemi içerisinde etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Akif dini bütün bir insandır, Kuran-ı Kerim'in mealini yazmıştır. Allah, Kur'an-ı Kerim'de, "Allah'ın ve sizin düşmanlarınızı ve on-ların gerisinde olup sizin bilmediğiniz, ama Allah'ın bildiklerini korku-tup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda harcadığınız her şeyin karşılığı, zerrece haksızlığa uğratılmadan size tastamam ödenecektir" (Enfâl, 8/60) buyurmaktadır. Bu ayete göre Müslümanların, düşmanlarına karşı her zaman hazırlıklı olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu hazırlıklar dönemin şartlarına göre fiziksel, zihinsel ve araç-gereçler olabilir. Bu hazırlıkları yapabil-mek için öncelikle sağlıklı nesiller olmamız gerekmektedir (Soygüden, 2020). Akif, hem zihinsel hem de bedenen güçlü olmanın önemli olduğunu vurgulamış ve kendi hayatında uygulamıştır.

Allah, Kur'an-ı Kerim'de güzel davranışlar ile ilgili ayetlerde şöyle buyurmaktadır; "(Allah'tan) Sakınanlara: "Rab-biniz ne indirdi?" dendiğinde, "Hayr" dediler. Bu dünyada güzel davranışlarda bulunanlara güzellik vardır; ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu ne güzeldir." (Nahl, 16/30). Akif, ayeti kerimde belirttiği gibi güzel davranışlarda bulunmayı ve güzel ahlaklı olmayı her zaman önemsemiştir.

Görüldüğü üzere ata sporu güreşin içerisinde milli ve dini değerlerin varlığı söz konusudur. Bununla birlikte yiğitlik, mertlik, cesaret ve güzel ahlakta ata sporu güreş içerisinde çok önem arz etmektedir. Böylelikle ata sporu güreşin içerisinde barındırdığı yüksek değerler ortamı Akif'in eğitiminde ve karakterinde çok fazla etkisinin olduğu düşünülmektedir. Gelecek nesillerin yetiştirilmesinde ata sporu güreş gibi milli ve dini değerleri barındıran sporların uygulanması ve yaygınlaştırılması tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Atabeyoğlu, C. (2000), "Geleneksel Türk Güreşi ve Kırkpınar", Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları No:5, A&B Kitapçılık ve Dağıtımçılık LTD. ŞTİ., Ankara, 88s. Atalay Besim, (a), a.g.e., l.cilt, s.368
2. Artun, E. (2002), "Çukurova'da Salâvatçılık Geleneği ve Âşıkların Pehlivan Salâvatlamaları", Erdem, 13(37), 1-52.
3. Bayraktar, G., & Tozoğlu, E. (2015), "Güreş Sporuna Küreselleşme Sürecinin Etkileri", Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2).
4. Bacaksız, H. (2008), Mehmet Akif Ersoy'da Aile, Toplum ve İnsan, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
5. Bilgin, O., (1994). Kırkpınar Deyince, Motif Basım, İstanbul, s24,43

- 6.Çetin, N. (2006), “Günümüze Işık Tutan Münevver Aydın” Mehmet Âkif Ersoy”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 7, (2006): 57/68.
- 7.Duymaz, R. (2006), “Mehmet Akif Ersoy’un Şahsiyetinin Kaynakları”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 7(73).
- 8.Düzdağ, M.E. (2006), “Mehmet Akif Ersoy’un Hayatı ve Eserleri”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 7(73).
- 9.Güven, Ö. (2003), “Geleneksel Okçuluk ve Güreş Sporunda Ahiliğin Etkileri”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, (27).
- 10.Hatıpler, M. (2010), “Rumeli Türklüğünün (Yağlı) Güreş Sporunun Gelişmesine Etkileri”, V. Uluslararası Tarihi Kırkpınar Sempozyumu bildiri kitabı, Edirne, 2010
- 11.İmamoğlu, A. V. (1991), “Akif’in hayatından seçmeler”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (10).
- 12.İmamoğlu A. Vahit. (1996), “Mehmet Akif ve İnanan İnsan”, İstanbul: Ravza Yayınları, Mart 1996, s.145-155.
- 13.Kahraman, A. (1989), “Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi”, Cilt 1-2, Ankara
- 14.Karakoç, Sezai (1968), “Mehmet Âkif”, Yağmur Yayınları, İstanbul.
- 15.Kır, İ. (1988). Mehmet Akif Ersoy’un Görüşlerinin Sosyolojik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ.
- 16.Köse, M., (1990), “Edirne- Kırkpınar ve Yağlı Güreş”, Polat Ofset, İstanbul, s. 87
- 17.Küçük, M. (2014), “Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe”, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 21, 2 (2014) 93-112
- 18.Mutlu, B. (2012), “Mehmet Âkif Ersoy’un Âsım Adlı Şiirinde Kişi Sunumu”, Journal of The Human And Social Science Researches, 2012 Cilt.1, Sayı:3 – Vol.1, Issue: 3
- 19.Özdağ, S., & Duman, S. (2012), “Mehmet Akif Ersoy’un Sporcu Kişiliği, Sporun Akif’in Kişiliği ve Mısraları Üzerindeki Etkisi”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Güz 2012 Sayı 29
- 20.Özbil, A., (2009), “Kispet ve Kispet Ustalığı”, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, y:2/2, s. 86, 87
- 21.Özgen, M. (2013), “Mehmet Akif Ersoy’un Türk Eğitimine Katkıları”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 13, Sayı 27, Eylül 2013, 1 – 22
- 22.Pepe, K. (2008), “Mehmet Akif Ersoy’da Spor Sevgisi ve Gençlik İdeali”, I. Uluslar Arası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-21 Kasım 2008 (s. 445-449) Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- 23.Soygüden, A. (2020), “İslam’da Namaz ve Beslenme Uygulamalarının Obeziteye Etkileri”, Akademik İslam Araştırmaları Dergisi, (9), 99-125.
- 24.Soygüden, A., & Gül, M. (2018), “Milli ve Manevi Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesinde Ata Sporumuz Güreşin Önemi”, Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 19, Aralık 2018, s. 68-78
- 25.TDV İslam Ansiklopedisi, (2020), “Mehmed Âkif Ersoy”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> (Erişim tarihi; 01.03.21)
- 26.Toksöz, İ. (2011), “Batı Trakya Türk Topluluğunun Rodoplardaki Buluşma Noktası: Seçek Yaylası Tarihi Seçek Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri”, Milli Folklor, 23(91).

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

27. Türkteş, M. (1999), “Divani Lügati-türk'te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(5), 61-65.
28. Yaşar, Selahaddin (1987), Mehmet Akif Hayatı Sanatı Fikirleri, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1987.
29. Yardım, M.N.(2006), “Mehmet Akif Ersoy’un Çocukluk Yılları”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, özel sayı 7(73). Ankara.
30. Yazıcı Aktaş, F.S. (2007), Mehmet Akif Ersoy’un Safahat İsimli Eserindeki Ahlâk Anlayışı ile ilgili Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.
31. Zülfıkar, H. (1986/II), “Mehmet Âkif Ersoy’un Şiir Dili Üzerine”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 420, 512-520

MİLLÎ MÜCADELEDE MEHMET AKİF'İN MEBUS OLARAK HİZMETLERİ SERVICES OF MEHMET AKİF AS DEPUTY IN THE NATIONAL STRUGGLE

Yüksel GÜNGÖR

Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Kartepe Turizm MYO. Turist Rehberliği Programı, ORCID: 0000-0001-9386-098X

ÖZET

Her yönüyle bir dava adamı olarak Mehmet Akif Milli Mücadele öncesi I.Dünya Savaşı içinde de devlet hizmetinde görevler almıştır. Bu hizmetleri arasında 1915 yılının ilk aylarında Almanya'ya gider ve esir alınan askerler arasında Müslüman askerlere propaganda faaliyetleriyle kendi yanlarına çekmeye çalışmıştır. Bu dönemde diğer faaliyetleri arasında Almanya dönüşü Hicaz bölgedeki aşiretlerin İngiliz propagandasından etkilenmemelerini ve Osmanlı'ya sadakatlerini devam ettirmeleri konusunda faaliyetlerde bulunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli “Mondros Mütarekesi”nin ardından İtilaf Devletleri'nin uyguladıkları işgal, kontrol ve baskı hareketlerine karşı Anadolu'nun birçok yerinde halk örgütlenmeleri başlamıştı. Bu süreçte Mehmet Akif yazarlığını yaptığı Sebilürreşad dergisinden halkına seslenip, halkın kurtuluş sesi olmaya çalışmıştır.

Payitaht İstanbul'da Meclis-i Mebusan 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından basılması ve İstanbul'un fiilen işgali karşısında Akif bu kez Ankara'ya giderek Sebilürreşad dergisini Ankara'da çıkarmaya başladı. Bu süreç onun Milli Mücadele Dönemindeki faaliyetlerinin ilk halkasını oluşturur. Meclis'in açılışından sonraki hafta 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Veli Camii'nde vaaz verdiği bilinen Mehmet Akif, Ankara'da toplum üzerinde etkili olmuştur. Mehmet Akif'in Burdur Mebusu olması ardından meclis çatısı altında verdiği çalışmalar bu çalışmanın ana konusu olarak incelenecektir. Meclis zabıt celseleri üzerinden bu faaliyetleri ve Milli Mücadeleye etkileri konusunda üzerinden değerlendirilecektir.

Meclis çatısı altında kendisinden beklenen en önemli görevler arasında öncelikli olarak; halkı millî mücadele tarafına sevk etmek, bilinçlendirmek, olumsuz propagandaların etkisini zayıflatmak üzerinedir. Bu amaçlarıyla çeşitli vilayetlere ziyaretlerde bulunarak Konya ve ardından Kastamonu'da halka verdiği hutbelerde millî mücadelenin önemini anlatarak halkı bu konuda bilinçlendirmiştir. Akif'in mebusluğu döneminde Yunanların Ankara'ya ilerleyişi karşısında meclisi Kayseri'ye taşımak için hazırlık vardı. Bunun bir dağılmaya yol açacağını düşünen Mehmet Âkif; Ankara'da kalınmasını, Sakarya'da yeni bir savunma hattı kurulmasını önerdi; teklifi tartışılıp kabul edilmiş olmasında Akif'in bu konudaki mebuslar üzerindeki etkili görüşleri yadsınamayacak kadar güçlü olmuştur.

I.Meclis çatısı altında Milli Mücadeleye büyük bir ruh katan Milli Marşımız olarak “İstiklal Marşı”nı yazarak Türk Milletine armağan etmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un meclis çatısı altındaki tüm bu hizmetlerini “meclis zabıtları” üzerinden değerlendirerek sonuç bölümünde ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Akif, Mebus, Meclis, İstiklal Marşı, Milli Mücadele,

ABSTRACT

As a case man in every aspect, Mehmet Akif served in the state service before the War of Independence during the First World War. Among these services, he went to Germany in the first months of 1915 and tried to attract Muslim soldiers among the captured soldiers with propaganda activities. In this period, he took action to ensure that the tribes in the Hejaz region, returning from Germany, not to be affected by British propaganda and maintain their loyalty to the Ottoman Empire, among other activities.

After the "Mondros Armistice" signed by the Ottoman State at the end of the First World War, on October 30, 1918, people's organizations started in many parts of Anatolia against the occupation, control and oppression movements implemented by the Entente States. During this period, Mehmet Akif addressed his people from the magazine Sebilürreşad, which he wrote, and tried to be the voice of salvation.

The Parliament in Payitah "capital city" Istanbul was published by the British on March 16, 1920 and Akif went to Ankara this time and started publishing the Sebilürreşad magazine in Ankara. This process constitutes the first link of his activities during the National Struggle Period. Known to preach at the Hacı Bayram Veli Mosque on Friday, April 30, the week after its opening, Mehmet Akif had an impact on the society in Ankara. After Mehmet Akif became a Burdur deputy, the works he gave under the roof of the parliament will be examined as the main subject of this study. These activities and their effects on the War of Independence will be evaluated through the minutes of the Assembly.

Among the most important tasks expected of him under the roof of the Assembly, primarily; It is about directing the people to the side of the national struggle, to raise awareness and to weaken the effect of negative propaganda. For these purposes, he made visits to various provinces and made the public conscious of the issue by explaining the importance of the national struggle in the sermons he gave to the people in Konya and then Kastamonu. During Akif's deputy period, there was preparation to move the parliament to Kayseri in the face of the Greeks' advance to Ankara. Mehmet Âkif, who thinks this will cause a breakup; He suggested staying in Ankara and establishing a new line of defense in Sakarya; Akif's influential views on MPs on this issue were undeniably strong in the proposal being discussed and accepted.

He wrote the "National Anthem" as our National Anthem that added a great spirit to the War of Independence under the roof of the First Assembly and presented it to the Turkish Nation. All these services of Mehmet Akif Ersoy under the roof of the parliament will be evaluated through "minutes of parliament" and will be discussed in the conclusion section.

Keywords: Akif, Deputy, Parliament, National Anthem, National Struggle.

1 GİRİŞ

Mehmet Âkif Ersoy, yaşadığı dönemde Osmanlı coğrafyasında patlak vermiş olan siyasal ve sosyal olayların bir sonucu olarak Osmanlı Devleti adeta bir yangın yerine dönmüştü. Bazı tarihçilerin Osmanlı İmparatorluğun en uzun asrı olarak isimlendirdiği XIX yüzyılın son ve XX. yüzyılın ilk çeyreği Akif'in hayatında önemli olaylara tekabül eden bir dönemdir.

Bu sürecin önemli II. Abdülhamid'in tahta çıktığı dönemden itibaren yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bu dönemde arasında yer alan II. Meşrutiyet'in ilanını, İttihat ve Terakki'nin kuruluşu ve iktidara gelişini hazırlayan süreci ve 31 Mart Vakasına bağlı olarak II. Abdulhamid'in tahtan indirildiği döneme tanıklık etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü, Trablusgarp Savaşını, I. ve II. Balkan savaşlarını, Birinci Dünya Savaşı, ve ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşmasının hemen ardından Anadolu'da yaşanan işgalleri bizzat yaşamış ve tüm bu gelişmelerin tarihsel şahidi olmuştur. Bu yaşanan felaketlerin acıları Akif'in, manevi şahsında Türk milleti için "vatan, millet, bayrak, özgürlük ve bağımsızlık" kavramlarının karşılığı olarak tebarüz etmiştir.

Mehmet Akif, ülkenin kurtuluşu konusunda toplumun tüm kesimlerini bilinçlendirmek ateşli konuşmalar yapan bir hatip, yazdığı eserler ile toplumsal yapının temel taşlarının ülke vatan sevgisi ön plana çıkarmıştır. Ayrıca batı ile doğu arasındaki değerler üzerinden XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki tahlilini gözler önüne süren son derece önemli fikriyat eserleri ortaya koymuştur. Milli Mücadele Döneminde 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanmış olan **Birinci Dönem Büyük Millet Meclisi**, (1 Nisan 1923'te yeni seçim kararı alarak 15 Nisan 1923'te son oturumunu yapmış olan mecliste) Burdur

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Mebusu olarak yer almıştır. Tüm bu yaşanmış olan sürecin içinde Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının önündeki karamsar bulutları ortadan kaldıracak olan İstiklal Marşımızın şairi olarak; Kurtuluş Savaşını on kıtaya, kırk bir dizeye sığdırarak Milli Mücadeleyi en mükemmel bir şekilde dile getiren şahsiyettir.

Ayrıca Milli Mücadele dönemi ve sonrasında Lozan'a gidecek yolu açan Mudanya Ateşkes Anlaşması, Lozan Antlaşması, Cumhuriyetin ilânı ve Modern Türkiye'nin oluşum sürecini görmüş ve yaşamış olan Akif, İdealist, sanatkâr, şair, hatip, devlet adamı, kahraman, âlim ve bilge bir düşünce adamıdır.

2. MEHMET AKİF'İN HAYATINDAN MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİNE KADAR OLAN KESİTLER.

Mehmet Akif, 1873 yılında İstanbul Fatih Medresesi'nde öğretmen Tahir Efendi ile Emine Şerif Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelir. Akif ailesine dair şiirinde bir not düşerek babası hakkında şunları zikretmektedir: “Babam Fatih müderrislerinden İpek'li Hoca Tahir Efendi merhumdur” (Ersoy,2003:181). Akif'in annesi ise Tokat'lı Hacı Emine Şerife Hanım'dır. Emine Hanım'ın babasıda Buhara'dan gelen bir tüccar olmasıdır (Çantay, 1966:14). Rüştüye tahsiline devam ederken, kendi ağzından Akif hayatına dair bilgileri bizimle paylaşır. babamdan yine Arapça okurdum ve epeyce ilerlemiştim. Seviyem mektep programından çok yüksekti. Babam okuturken o zamanın usulünü ve kitaplarını takip ederdi.” (Düzdağ,1989:27) Hatta bu yıllarda, babası Akif'i gezdirirken bile ona Arapça kaide ve kelimeleri öğretmektedir. Cündioğlu,2004:22) Rüştüye döneminde Mehmet Akif şiire merak salar ve bazı manzumeler yazar. Akif'in kendi kaleminden eğitim hayatına dair aktardıklarından “Rüşdiyeyi bitirince pederim, mektep ve meslek seçimini bana bıraktı. Ben de o zamanlar parlak bir mektep olan Mülkiye'yi tercih ettim. O vakit rüştiyeden mülkiyeye talebe alınmış olduklarından bahseder. Yüksek tahsiline, 1885 yılında Mülkiye Mektebinde başlar. Ancak 1888 yılında babasının vefatı ve ardından ailenin sorumluluğunu omuzlarına binmesi neticesinde Akif; maddi, manevi sıkıntıya düşer. Mehmet Akif, Mülkiye Mektebini bırakıp (Tansel,1973:7) mezunlarına hemen iş imkânı veren Halkalı Baytar Mektebine kaydolur.

Halkalı Baytar Mektebi ve Mehmet Akif'in Diploması

Mektep yıllarında sporla meşgul olan Akif, eğitimi süresince de şiirle ilgilenmeye devam eder. Baytar Mektebi'ne devam etmiştir. Burada okuduğu dönemde şiire olan ilgisi artmış ve eğitimi sırasında ilk şiiri 28 Aralık 1893'te Hazine-i Fünûn mecmuasında yayınlanmıştır 1893 yılında Halkalı Baytar Mektebini birincilikle bitirir (Arslan, 2010:12-13).

Eğitim hayatı sonrası ilk görevine 1894'te Orman ve Ma'adin Nezareti (Osmanlı orman ve madenlerini idare eden Bakanlık) emrine Müfettiş olarak atanmıştır. Asıl görev yeri İstanbul olmasına rağmen, müfettişlik görevinden dolayı Rumeli, Anadolu ve Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde çalışmıştır. Bu vesileyle bulunduğu bölgedeki insanları yakından tanıma fırsatı bulmuş, onların sıkıntılarını, dertlerini bizzat müşahade etmiştir. "Mehmet Akif'in tespit ve tahlilleri şiirlerine realist olarak aksetmiş, çözüm

tekliflerinin isabetli olmasını sağlamıştır" (Okay ve Düzdağ,1988:433) Mehmet Akif, 1898'de izdivacını Tophane Amiri Veznedarı Mehmet Emin Bey'in kızı İsmet Hanım'la yapar. Mehmet Akif'in bu evliliğinden üç kız ve üç erkek çocuğu dünyaya gelir.(Tanaçar,1970:8-9),

Mehmet Akif'in eşi ve kızları Mebusluk dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki toprak kayıpları ve yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Türklerin sömürgeci güçler tarafından vatanlarından kopartılışı şairi derinden sarsmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu içindeki Müslüman toplulukların ayrılıkçı hareketlerini eleştiriyordu. Ona göre, İslam ümmeti sömürgeci devletlere karşı birlik içinde hareket etmeliydi.(Arslan,1995:215-216) İmparatorluğu içinde bulunduğu bu olumsuz şartlar bir dava adamı olan Akif için ülkenin kurtuluş reçetesi İslam birliğinde görüyordu. Mehmet Akif'in bu düşüncesinde batının teknolojisini, ilmi gelişmelerini almayı, manevi değerlerde ise İslam dininin gerekliliklerine göre yaşamayı öngören, önderliğini Cemaleddin Afgani (1838-1897) ve Muhammed Abduh'un (1848-1897) yaptığı İslamcılık akımının etkileri önemli bir yer tutmaktaydı (Doğan,1989:20-23). Ayrıca diğer önemli faktör ise; İslam birliği düşüncesini savunan Sait Halim Paşa (1865-1921) da Mehmet Akif'in zihin dünyasını şekillendiren fikir adamlarından biriydi.(Karadeniz,2008:53-55)

Mehmet Akif, Sırat-ı Müstakim'in iki sayısında Efgani ile ilgili iki tane yazı kaleme almıştır. Bunların birincisinde Efgani'yi, "İslam aleminin yetiştirdiği en önemli kişiliklerden biri" şeklinde nitelendirerek, onun en büyük eserinin Muhammed Abduh olduğunu ifade etmektedir. Efgani'nin mühlid olduğu şeklindeki yanlış bir kanıya da cevap vermektedir. İkinci yazısında ise, "Dinsiz değildi ama Vehhabi idi" iddiasını, Müslümanlık için çalışan büyük insanların Vehhabi, Farmason, dinsiz, Babai şeklinde yaftalandığını ve Vehhabilik suçlamasının Abduh için de yapıldığını ifade ederek Efgani'yi savunmakta ve ona karşı saldırılara cevap vermektedir (Sarıhan, 1996:38).

23 Temmuz 1908 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda, II.Meşrutiyet ilan edilir. Bu sürece geçiş döneminde Akif; yazılarında baskı rejimini yeren, özgürlüğü öven, İstanbul'daki toplumsal durumu tasvir eden Akif, kısa zamanda derginin başyazarı olarak atanmıştı. Akif de II. Meşrutiyet'in ilanının ardından İttihat ve Terakki Partisi'ne katılır. Akif, Partinin halkı eğitim ve irşat faaliyetlerinde görev almaya başlar. Meşrutiyet'in ilanından sonra, Mehmet Akif dava ve sanat adamı olarak önemli bir rol oynamıştır. 1908'den sonraki II.Meşrutiyet döneminde İstanbul Edebiyat Fakültesi ile Darülhilâfe Medresesinde Osmanlı Edebiyatı okutmaya başladı. (Düzdağ,2007:16)

1911 YILINDA DARÜLFÜNUN EDEBİYAT ŞUBESİNDEN MEZUN OLAN HOCALARIYLA

Sandalyede oturanlar sağdan sola: Fehmi bey, Şevket bey, Safvet Bey, Faik Reşat Bey, M. Akif Ersoy, Babanzade Ahmet Naim Bey, Ahmet Mithat Efendi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, Müftüzade Ahmet Hikmet Bey, Ali Ekrem Bolayır, Hüseyin Daniş Bey, Şehbenderzade Hilmi Bey.

Mehmet Akif, halkı birliğe davet etmek ve orduya manevi destek vermek gibi konularda Beyazıt (2 Şubat 1913), Fatih (7 Şubat 1913), ve Süleymaniye (14 Şubat 1913) Camilerinde vaazlar verir (Düzdağ, 2003;436). Mehmet Akif, Balkan Savaşları sırasında kurulan ve Kurtuluş Savaşı esnasında Milli Mücadele'nin teşkilatlanmasında önemli rol alacak olan Müdafaa-i Milliye Cemiyetine bağlı Heyet-i Tenvirîyye'ye (İrşat Heyeti) katılır. Osmanlı İmparatorluğu'na isyan eden Müslümanları eleştirir Mehmet Akif. Yazılarıyla bir yandan halkı birlik olmaya davet ederken, muharip askerlerin de moralini düşünerek, onları şevke getirmek amacıyla 1912 yılında "Cenk Marşı" adlı, İstiklal Marşı gibi on kıta (dörtlükten) meydana gelen, bir marş yazar. Bu marş, Sebilürreşad dergisinde isimsiz olarak yayınlanır (Saruhan,2002).

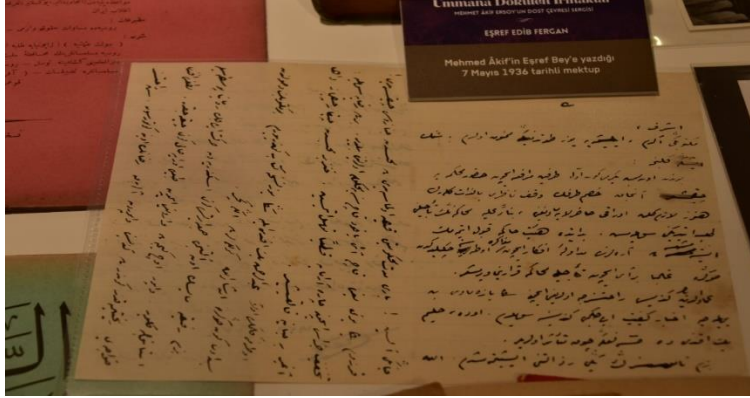
Balkan Savaşlarının yaraları sarılmamışken Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olur. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve üzerinde çeşitli devletlerin paylaşım hesabı yaptığı Osmanlı'nın da bu savaşa sürüklenmesiyle Osmanlı askerleri Galiçya'dan Kafkaslar'a, Çanakkale'den Sina'ya kadar pek çok cephede savaşmak zorunda kalır. Akif bu dönemde Sebilürreşad Dergisinde "cihadın artık farz olduğuna ilişkin fetvalar ve yazılar" yayımlar ve halkın umudunu güçlendirici, onları cihada teşvik edici metinlere ağırlık verir (Aslan 2010: 57). Teşkilat-ı Mahsusa tarafından görevlendirilmesiyle 1914 sonlarında Almanya'ya gider; 1915 Mart ortalarına kadar Berlin'de kalır (Düzdağ 1989: XXIII). Berlin'de bulunuşunun nedeni; İngiliz ve Fransızların, sömürgelerinden topladıkları Müslüman askerleri, "Almanlar İstanbul'u işgal edip halifeyi esir aldılar" propagandasıyla aldatmak suretiyle Osmanlı'nın müttefiki olan Almanların üzerine sürerek savaşmalarına sekte vurmaktır. Mehmet Akif Almanlar tarafından eşir alınmış olan (Yıldırım,2007:117-118). İngiliz ve Rus tebaası Müslüman esirlerin kamplarını ziyaret edip onlara "savaştan sonra bağımsızlıklarını kazanmak için faaliyet göstermeyi telkin eden konuşmalar" (Aslan 2010: 60) yapan Akif, teşkilatın verdiği görevi başarıyla tamamladıktan sonra yurda döner.

İstanbul'a döndükten iki ay sonra, 1915 Mayıs'ında yine Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Arap Yarımadasındaki isyanlara karşı Belagat yeteneği son derece etkili olan Akif'i, görevlendirmiştir. Öncelikle "İngilizlerle anlaşılan Mekke Şerifi Hüseyin'in öncülük ettiği isyan karşısında önlem almak üzere; dört buçuk ay süren bir görev ile bölgeye gitmiştir. Bu süreçte Akif, Necid (Riyad) Emîri İbn-i Reşid'in Osmanlı Devleti'ne sadâkatini korumasını sağlamak ve bunun için telkinlerde bulunmak" üzere bir (Çetin 2014: 15). Emir ile "hükümet merkezi olan Riyad'da görüşmesi üzerine görevlendirilmiştir. O günün şartlarında, çok zorlu bir görev olan bu görüşme yapılarak Şeyh İbnürreşid'e gerekenler söylenmiş ve yakınlarına gönderilen hediyeler verilmiştir" (Aslan 2010: 63).

Mehmet Akif Ersoy'un milli mücadele öncesi Ankara'ya gelemeden önceki yaşamından kesitlerini İzmir İşgalinin sonrasında, İzmir'in işgali 15 Mayıs 1919) – Kuvayı Milliye'nin ilk vücut bulduğu yere yani

Balıkesir'e giderek orada Zağanos Paşa Camii'nde halkı harekete çağırdı. Bu süreci Sebilürreşad'ın sahibi ve sorumlu müdürü olarak Akif'e yoldaşlık eden Eşref Edip'in ifadeleri üzerinden paylaşalım: "Ayvalık'ta, Karesi'de başlayan harekât-ı milliye'nin mutlaka büyüyeceğine, bütün memlekete yayılacağına inanır. "O taraflarda bir avuç kahramanın müdafaası, bu güzel topraklar için canlarını siper etmesi üstad üzerinde büyük tesir husule getirmiştir. Bir gün derginin idarehanesine çok heyecanlı bir biçimde gelir ve Eşref Edip'e, "Haydi hazırlan, gidiyoruz." der. Arkadaşının "Nereye?" sorusuna "Harekât-ı milliye'nin başladığı cepheye. Artık burada duramıyorum." yanıtını veren Akif, Balıkesir'e vardıklarında "oradaki Millî Müdafaayı görünce" heyecana gelip "Zafer yolu bu yoldur". (Fergan 1938: 51, 52) diyerek hemen o yolda çalışmalara koyulur.

Mehmet Akif'in Eşref Bey'e yazdığı 7 Mayıs 1936 tarihli mektup.

Sebilürreşad Dergisi, gizli açık demeden milli kuvvetler yararına neşriyat yapıyor ve Anadolu'ya geçenlere yardımcı oluyordu. Nihayet Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine Ali Şükrü Bey ve Mehmet Akif, yanına oğlu Emin'i alarak Ankara'ya gitmek üzere zorlu Milli Mücadele katılmak üzere yola çıkarlar.

3. MEHEMET AKİF ANKARA'YA GELİŞİ MİLLİ MÜCADELEYE KATILIŞI VE MEBUS SEÇİLMESİ

I.Dünya Savaşını Osmanlı açısından bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ülkenin manzarası hiç de iç açıcı değildir: Halk yorgunluk, yılgınlık ve yoksulluk içindedir; ordu, büyük ölçüde terhis edilmiştir; İtilaf devletleri, kendileri açısından oluşan bu elverişli koşulları değerlendirip işgallere başlamıştır. Bu sıralarda ülkede çeşitli kurtuluş çareleri aranıyor, mandacılık bile teklif ediliyordu. Sebilürreşad dergisinden haykıran Akif, bu fikri savunulara şiddetle karşı çıkıyordu: "Türklerin 25 asırdan beri İstiklallerini muhafaza etmiş bir millet oldukları tarihen müsbet bir hakikattir. Türkler İstiklâlsiz yaşayamaz." (Edip, 2010:102) diyerek itirazını ifade ediyordu. Aydınlar arasında ülkenin geleceği konusunda derin kaygılar ve birbirinden çok farklı arayışlar vardır. İstanbul basınında buna ilişkin tartışmalar sürerken Akif, Anadolu'da filizlenmeye başlayan millî direniş hareketlerini sekteye uğratabileceği, halkta kafa karışıklığı ve direnç zafiyeti yaratabileceği olasılığından dolayı, bağımsızlık dışındaki seçeneklerin gündeme getirilmesinden büyük rahatsızlık duymaktadır. Mehmet Akif'in de içinde yer aldığı bir grup asker ve sivil aydın; ülkeyi, bu örgütleniş etrafında tüm yurda yayılacak topyekûn bir bağımsızlık mücadelesinin kurtaracağına inanmakta ve bunun dışındaki her türlü seçeneği reddetmekteydi.

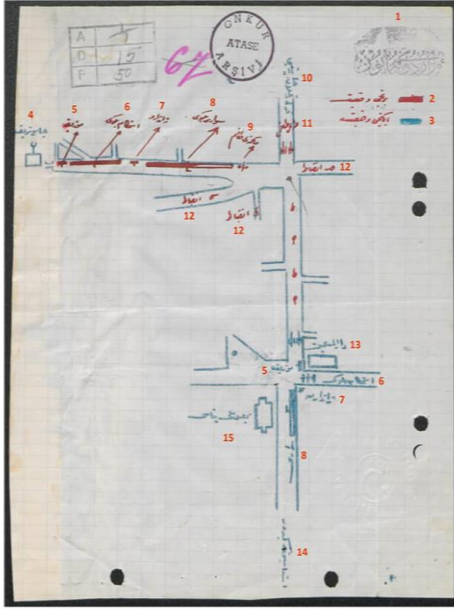
Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından basılıp dağıtıldıktan sonra meclis 18 Mart 1920'de aldığı bir kararla faaliyetlerine son vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920'de yayınladığı bir bildiri ile, olağanüstü yetkiler taşıyan bir Meclis'in Ankara'da toplanmasının ve dağılmış olan milletvekillerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu Meclis'e katılmalarının gerekli olduğunu bildirmiştir. (Nutuk; 2015) Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı üyelerinden bazıları, Ankara'da açılacak Meclis'e katılmak üzere İstanbul'dan ayrılmıştır.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

İngilizler tarafından dağıtılan Osmanlı Mebusan üyelerinden bazılarının ve 66 vilayetten gelen temsilcilerin katılımıyla 23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan Büyük Millet Meclisi Millî Mücadele’yi de fiilen yürütmeyi üstlenir. Meclis’e katılarak girişilecek eylem, kişisel çıkar sağlanacak bir uğraş değil, ölümü ve yargılanmayı göze alan ve yalnızca ulusal varlığını korumayı amaçlayan bir özveri girişimiydi. Bu meclis, geldikleri yörede sayılıp sevilen ve varlıklarını toplumun geleceğine adanmış önder konumdaki kişilerin, yurt savunması için oluşturduğu bir halk meclisiydi. Bu meclisin mebus sayısı; 115’le başlayan, daha sonraki katılımlarla 380’e çıkan Birinci Meclis’te; 115 memur ve emekli, 61 sarıklı hoca, 51 asker, 46 çiftçi, 37 tüccar, 29 avukat, 15 doktor, 10 aşiret reisi, 8 tarikat şeyhi, 6 gazeteci ve 2 mühendis bulunuyordu. (Aydemir, 1981:339)

23 Nisan Cuma günü açılacak olan Büyük Millet Meclisi için yapılacak törende bulunacak askerî birliklerin Hacı Bayram-ı Veli Camii’nden Milli Meclis binası önüne kadarki güzergâha konum alacakları düzeni gösteren kroki. (Kırmızı renkli rakamlar sonradan eklenmiştir)

[Sadeleştirme]

1. Kolordu-yı Hümayûn
2. Birinci Vaziyet
3. İkinci Vaziyet
4. Cami-i Şerif [Hacı Bayram-ı Veli Camii]
5. Muzika [Bando]
6. İstihkâm Bölüğü
7. Jandarma
8. Süvari Bölüğü
9. Makineli Takım
10. Karaoğlan Çarşısı
11. Topçu Takımı
12. İnzibat
13. Darülmuallimin [Öğretmen Okulu]
14. İstasyona Gider
15. Meclis-i Milli Binası [TBMM Binası]

[Çeviri Yazı]

1. Kolordu-yı Hümayûn
2. Birinci Vaz’iyet
3. İkinci Vaz’iyet
4. Câmî-i Şerif [Hacı Bayram-ı Veli Camii]
5. Muzika [Bando]
6. İstihkâm Bölüğü
7. Jandarma
8. Süvari Bölüğü
9. Makineli Takım
10. Karaoğlan Çarşısı
11. Topçu Takımı
12. İnzibât
13. Darülmuallimin [Öğretmen Okulu]
14. İstasyona Gider
15. Meclis-i Milli Binası [TBMM Binası]

Bu belge, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığından alınmıştır.
ATASE, İSH, 62-74-1 (22 Nisan 1920)

Kroki; Meclisin 23 Nisan Günü Açılışında güzergah konumu (Hacı Bayram Veli Cami ile Millet meclisi Binası arasındaki güzergah yolları)

Milletvekillerinin çoğunluğu Ankara’ya, atları, bir bölümü kağnılarıyla gelmişti. Meclis önündeki parmaklıklar, “atların bağlandığı bir tavra” gibiydi. Von Mikush, Mustafa Kemal adlı kitabında, 1920 Ankara Meclisi’nin önündeki görüntüleri, Kuzey Amerikalı çiftçilerin Bağımsızlık Bildirisi’nden sonra yaptıkları toplantılara benzetmişti. (Kinross, 1994:262)

İstanbul’daki bazı İtilafçı gazetelerin Anadolu’da başlayan bu hareketi İttihatçıların bir eseri olarak gösterme çabalarına karşı Akif’in tavrı şu sözleriyle netlik kazanır: “Artık buna da İttihatçılık denemez. Bu memleket meselesidir. Buna herkes el birliğiyle sarılmalıdır” (Fergan 1938: 675). Türkler için istiklâlsiz hayat müstahîldir. Tarih de gösteriyor ki Türk, istiklâlsiz yaşayamamıştır” (Semiz 2000: 399). Bu tarihsel saptamanın güncel pratiği, Mustafa Kemal Paşa’nın “Ya istiklal ya ölüm!” sözüyle somutlanan ilkeye dayalı bir örgütleniş olarak Anadolu’nun değişik yerlerinde karşılığını bulmaktaydı. Mehmet Akif’in de içinde yer aldığı bir grup asker ve sivil aydın; ülkeyi, bu örgütleniş etrafında tüm yurda yayılacak topyekûn bir bağımsızlık mücadelesinin kurtaracağına inanmakta ve bunun dışındaki her türlü seçeneği reddetmekteydi.

Bu süreçte Mehmet Akif’in millî mücadeleye katılma ve Ankara’ya gitme düşüncesinin fiiliyata geçmesinde Mustafa Kemal Paşa’nın bir girişimi etkili olmuştur. Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından 8 Nisan 1920 günü İstanbul Heyet-i Merkeziye Teşkilatı’ndan Zafer Bey’e hitaben yazılan bir şifre telgrafın 10’uncu ve son maddesinde, “Burada ulemaya ihtiyaç vardır. Ali

Bey'le görüşülerek Hoca Fatin, Şair Mehmet Akif Efendilerin ve sair tensip edileceklerin sür'at-i sevkleri" talimatıyla Mehmet Akif Ankara'ya çağırılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'dan bir çağrı alan Mehmet Akif, 10 Nisan Millî Mücadele'ye katkılarını oradan sürdürmek için Ankara'ya Oğlu Emin'i de yanına alarak yaptığı bu yolculuğu, "Üsküdar'dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik... O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı. Kenarından geçtik şeklinde o günkü güzergah yollarının güvenliği hakkında bilgi vermektedir.

Kâh öküz arabalarıyla, kâh beygirlerle Lefke'ye geldik (Kandemir 1936:6-7) Yolculuğun devamında Mehmet Akif, oğlu Emin ve Ali Şükrü Bey, Kuşçubaşı Eşref Bey'le Binbaşı Şükrü Bey'den ayrılarak Eskişehir'e ulaşmıştır. Eskişehir'den Ankara'ya tren ile gidilmiştir. Ankara'da trenden inilmesini müteakip Meclis'e gidilmiş, Meclis'in önünde Mustafa Kemal Paşa ile karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Paşa önce Ali Şükrü Bey'in elini sıkarak "hoş geldiniz" demiş, ardından Mehmet Akif'e iltifat ederek, "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim" diyerek ayrılmıştır. Mehmet Akif'le Ali Şükrü Bey'in Meclis'in 24 Nisan tarihli oturumunda ikinci celse ile üçüncü celse arasında verilen arada (13.00-15.00) Meclis'e ulaştıkları anlaşılmaktadır (TBMMZC, 2. İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi: 1, s.37.)

24 Nisan 1920'de Ankara'ya gelen Akif, Mustafa Kemal ile arasında geçen samimi diyalog ilk meyvesini Mustafa Kemal Paşa'nın 29 Nisan 1920 tarihli bir telgrafı ile Mehmet Akif Bey'in mebus namzedi yazılması, Burdur'un bağlı bulunduğu Konya Vilayeti Vali Vekili Kolordu Kumandanı Albay Fahrettin Bey'e bildirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Fahrettin Bey'e yazdığı telgrafın metni şöyledir (Güler,2014: 11)

"Ankara, 29.04.36

Konya'da 12. K. K. Fahrettin Bey Efendi'ye,

İstifasında musir bulunan Burdur livası Büyük Millet Meclisi azasından ve Ahz-ı Asker Reisi Miralay İsmail Bey Efendi'nin yerine livayı mezkur Büyük Millet Meclisi azasından Ankara'da bulunan Şair Mehmet Akif Efendi'nin intihabının temin ve neticenin iş'ar buyrulmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal (imza)"

Mehmet Akif için mebusluk yolunu açan Mustafa Kemal'in telgrafından bir gün sonra 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Veli Camii'nde vaaz verir. Mehmet Akif, Oğlu Emin'in aktardığına göre Mehmet Akif Ankara'dan ilk olarak Eskişehir'e gitmiştir. Oğlu Emin'le birlikte çıktığı bu ziyarette yanlarında Mümtaz Bey isminde bir Yüzbaşı da onlara refakat etmiştir. Eski Pendik Bakteriyolojihane Müdürü Şefik Bey tarafından misafir edilmişlerdir. Eskişehir'de Kuşçubaşı oğlu Eşref Bey Mehmet Akif'in ziyaretine gelmiştir. Eskişehir eşrafından Osman Bey isimli bir kişinin, Kuvayımilliye'ye katılanların talimhanesi haline getirilmiş olan çiftliği de ziyaret edilmiştir. Eskişehir'den Ankara'ya dönmüştür (Emin,2011:50-51).

Ankara'da on beş yirmi gün kadar kaldıktan sonra, Mehmet Akif, oğlu Emin ve Antalya Mebusu Süleyman Efendi güneye Burdur'a gitmiştir. Antalya gibi yerleşim yerlerini dolaşmış, şehirlerin ileri gelenleriyle görüşmüş, Kuvayı milliyecilerle temas kurmuş, vaaz ve konuşmalarla halka ulaşmaya çalışmıştır.

Meclisin açılışın hemen ardından önemli faaliyet olarak; Anadolu'daki iç ayaklanmalara karşı İrşat Heyeti kurulması heyetin, halkı Milli Mücadele'nin haklılığı hususunda aydınlatması ve irşat etmesi olacağına karar verilir. Beypazarı'nda çıkan isyanın ardından, süren Meclis görüşmelerinde Mustafa Kemal Paşa da irşat ve tenvirin (aydınlatma, bilgi verme) gerekliliğini şu sözleri ile ifade etmiştir: "Muhterem heyetiniz ulemayı kiramdan beş zat intihap etsin. Bunlar oradaki ulema ve eşrafi çağırsın; hakikatleri anlatsın. Yanlış fikirlere kapılanlar affedilsin. Bu, münhasıran Beypazarı'nda değil, aynı akıbete maruz kalan tüm vatanda uygulansın." (TBMM Zabıt Cerideleri (Tutanaklar), Cilt 3, İçtima 1, 25 Nisan 1920).

Hamdullah Suphi Bey, Ali Şükrü Bey, Refik Bey ve Mehmet Akif Bey'den oluşturulan "İrşat Heyeti" 25 Mayıs 1336 (1920) günü Konya'ya hareket etmiştir¹⁸. Mehmet Akif, Konya'da Kuvayı Milliye'yi

takviye edebilecek gönüllü kabilelerini çoğaltmak ve milletin gönlünde heyecanlar yaratmak maksadıyla konuşmalar ve sohbetler yapmıştır. Konya'dan ayrılmalarını müteakip oğluyla birlikte tren ile Afyon Sandıklı, Dinar ve Eskişehir'e, oradan da Ankara'ya dönmüşlerdir (Emin,2011: 67) .

Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile 5 Haziran 1920 tarihinde gerçekleştirilen toplantı ve seçim sonrasında Mehmet Âkif, bütün delegelerin oyunu (58 oy) alarak, Burdur Milletvekilliğine seçilmiştir. Aynı zamanda Biga'dan da vekil seçilen Mehmet Akif, 17 Temmuz 1920 tarihinde Meclis Başkanlığı'na Burdur milletvekilliğini tercih ettiğini bildirmiştir. Bu konuda Meclis kayıtlarında bu olayın gelişimi hakkındaki zabıtlardan takip ettiğimizde yaşanan olayın kısa özeti şu şekilde gelişmiştir.

Mehmet Âkif, 4 Haziran 1920 tarihinde Meclis'e katılmıştır. 17 Mayıs 1920'de Burdur, 5 Haziran 1920'de Biga, ve bazı kaynaklarda da tarihi belirtilmeden İzmit milletvekilliğine seçilmiştir. Malum olduğu üzere ancak bir ilden milletvekili olunabileceği için T.B.M.M. Başkanlığı 14 Temmuz 1920 tarihinde Mehmet Âkif'e bir yazı göndererek, milletvekili seçilmiş olduğu illerden birisinin milletvekili olma tercihini yapmasını ister. Bu yazıya 17 Temmuz 1920 tarihli aşağıdaki dilekçe ile cevap verir.

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine,

14.7.1336 tarih ve 270 numaralı emirname-i riyasetpenahileri cevabıdır. Evvelce Burdur Livasından intihab edilmiş ve Liva-i mezkura giderek müntehib ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğumdan Burdur Livası âzâlığını tercihan, Biga âzâlığından istifa ettiğimi arz ile teyid-i hürmet eylerim efendim. (BMMZC, 37. İctima, 18.7.1336 Pazar, Devre: 1, C 2, İctima Senesi: 1, s.361).

17 Temmuz 1336

Burdur Livası Azasından

Mehmet Âkif

Bu dilekçe 18 Temmuz' da T.B.M.M.' de görüşülerek onaylanmış ve Mehmet Âkif, Burdur Milletvekili olarak T.B.M.M.' deki yerini almıştır. Mehmet Akif Ersoy, bilindiği üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine 48 yaşında Burdur milletvekili seçilmiştir. Mehmet Akif o yıllarda, Sebilürreşat dergisindeki yazılarıyla, şiirleriyle düşman işgali ve zulmü altındaki halka sabır, ümit ve cesaret aşılamaya çalışmakta, camilerde vaaz kürsülerinden halka hitap etmekte, halkı Milli Mücadele'ye katılmaya çağırmaktadır.

[illegible]

TBMM. Arşivi 1920 (Meclis için yapılan seçimlerde Mehmet Akif Beyin Burdur Mebusu Seçildiğini Dair Mazbata

Milletveklinin adı: Mehmet Akif

Babasının adı: Mehmet Tahir Efendi

Sanatı: Yazarlık

Mesleği ve Vazifesi: Sebilü'r-Reşad Başyazarı

Yaşı: 48

Seçim Bölgesi Burdur

Kazandığı Oy: İttifakla 58

Ankara'ya Geliş Tarihi: 4 Haziran 1920

Memleketi ve Memleketindeki Ayrıntılı Adresi: İstanbul, Sebilü'r-Reşad Başyazarı Mehmet Akif

İmzası: Var

Bu mazbata incelendiği zaman ilk dikkat çeken Ankara'ya geliş tarihi (4 Haziran 1920) olarak yazılmıştır. Yukarıdaki paragraflarda 24 Nisan günü Ankara'ya geldiği hakkında oğlu Emin ve arkadaşı Eşref Edib'in anlatımlarında yer almaktadır. Bu iki bilgi arasındaki farkın sebebi; Akif Meclisin açılışından 1 gün sonra 24 Nisan 1920'de İstanbul'dan Ankara'ya oğlu Emin ile birlikte geldiğinde mebus değildi. Mustafa Kemal "Ankara, 29.04.36 (29 Nisan 1920'de Konya'da " 12. K. Komutanı. "Fahrettin Bey Efendi'ye, ölüm veya hastalık sebepleriyle mecliste boş olan temsilciliklerden Burdur Livası Mebusu için aday göstertmesi hakkındaki telgraf bu konuya açıklık getirmektedir. Yapılmış olan seçimleri kazanan mebuslardan Mehmet Akif'inde mazbatasını alıp meclis çatısında çalışmaya başladığı 4 Haziran 1920 tarihini ifade etmektedir.

Mehmet Akif mebusluk döneminde görev bilinci ile halkı aydınlatmak için vaazlar vermeye başlayan Mehmet Akif, Kuva-yı Milliye Hareketi'nin Anadolu'da tutunmasında, İstanbul Hükümeti'nin isteği üzerine Anadolu Milli Mücadeleye katılanları "katli vacib" gibi fetvanın etkisinde kalan Müslüman ahaliyi irşad etmek adına çok önemli bir rol oynamıştır.

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, İrşad Heyeti'nin ikna edici konferans, vaazlar yaptığı, bu heyetin genel sekreterinin Mehmet Akif olduğu ve faaliyetlere katılan aydınların çoğunun edebiyatçı ve din adamı olduğu da belirtilmiş ve şu isimler örnek olarak gösterilmiştir: Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Asım Efendi, Cemal Bey, Sadık Bey, Hacı Hasan Efendi, Hacı Ali Efendi. (Aydoğan,2003:73) Ankara'ya gelerek Milli Mücadelenin her safhasında Mebus olarak Meclis çalışmaları yanında halkı irşad yolunda aydınlatıcı hizmetleri bu süreçte son derece önemli yer tutar. Ekim ayında, genel kurul kararıyla 45 gün izinli sayılarak halkı aydınlatması, nasihatler vermesi ve Milli Mücadele'nin bir cihat olduğunu anlatması için Anadolu'ya gönderilir. Bunlardan en önemlisi Mehmet Akif'in Kastamonu Nasrullah Paşa Camii Vaazıdır. Mehmet Akif, Kastamonu'dan önce 16 Ekim 1920'de İnebolu'ya gelir. Burada halk tarafından yoğun bir ilgiyle karşılanan Mehmet Akif, İnebolu'daki camilerde vaazlarını verdikten sonra 19 Ekim 1920'de Kastamonu'ya geçer (Yıldırım, 2007: 185). Eşref Edib'in naklettiğine göre Kastamonu'da çıkan Açıksoz Gazetesi 21 Ekim 1920 (21Teşrin-i Evvel 1336) tarihli nüshasında Mehmet Akif'in Kastamonu'ya gelişine yer vermiştir. Mehmet Akif, Kastamonu'ya geldikten sonra 19 Kasım 1920'de vaazlarını vermeye başladı.

Nasrullah Paşa Camii vaazı içerik olarak dini temellere dayandırması yanında o günkü ahvalı umumiye hakkında insanları bilgilendirmek üzere fikirlerini topluluk ile paylaşmıştır:

Mehmet Akif, milletlerin topla, tüfekte, zırhlı ordularla ve tayyarelerle yıkılmadığına; milletlerin ancak herkesin kendi derdine kendi menfaatine düştüğü zaman yıkılabileceğine dikkat çekmektedir. Mehmet Akif, bu görüşe dikkat çekmek için "kale içinden alınır" sözünü işaret etmektedir. (Sebilürreşad,1920, Sayı,464: 253).

Mehmet Akif, vaazında I. Dünya Savaşı sonunda, 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanmış ola Sevr Antlaşmasında izah eder. Mehmet Akif, Anadolu'da aydın kesimin haricindeki kimsenin Sevr Antlaşmasını bilmediğini ifade etmektedir (Sebilürreşad,1920, S. 464: 254). Mehmet Akif,Sevr Antlaşmasının okunmasına yönelik tavsiyesinde cemaate şunları ifade etmektedir:

"...Heyhat! Düşmanlarımız bizine hale getirmek için geceli gündüzlü çalışıyorlar, biz ise hala ne gibi hayallerle kendimizi avutuyoruz! Allah rızası için olsun, şu muahedenamenin bizim hakkımızdaki maddelerini okuyunuz. Okumak bilmiyorsanız birisine okutunuz da dinleyiniz. Maazallah onu kabul ettiğimiz gün acaba nemiz kalır?..." (Sebilürreşad,1920, S. 464: 254).

Sevr Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren kısımlarını da cemaate izah eden Mehmet Akif, Çatalca istikameti dışındaki toprakların tamamen elden gittiğini, halifenin İstanbul'da bırakıldığını; ancak tıpkı Roma'daki papa gibi yedi yüz asker bulundurma hakkına sahip olacağını belirtmektedir. (Sebilürreşad, 1920, S. 464: 254).

Kastomonu Nasrullah Paşa Camii vaazında Mehmet Akif, özellikle artık kime hizmet edildiğini anlamalarının vaktinin geldiği, akıllarını başlarına almaları gerektiği, aksi takdirde ellerinde kalan bir avuç toprağı kaybedecekleri ve başlarını sokacakları bir delik bile bulamayacakları konusunda cemaati açık bir şekilde uyarmıştır. (Sebilürreşad, 1920, S. 464: 254)

Mehmet Akif'in bu vaazının etkisi Kastamonu'nun kazalarına ve köylerine kadar ulaşmış olduğu dönemin kaynaklarında vurgulanır.. Bu vaazın halk üzerindeki etkisini gören Ankara'da kurulan Meclis, Mehmet Akif'ten bu vaazları Kastamonu'nun kazalarında da vermesini ister. Kastamonu'nun kazalarına da giden Mehmet Akif, Nasrullah Paşa Camii'nde verdiği vaazını buralarda irşad adına sürdürmüştür. (Edib, 1938: 61) Akif'in Kastamonu'da halkı bilgilendirmek adına aydınlatıcı vaazları sonucu; Kastamonu halkı İstanbul'da; İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerine protesto telgrafları da çektiler (Çelebi, 2014: 112).

Mehmet Akif'in bu konuşması Sebilürreşad'ın Kastamonu'da 25 Kasım 1920 tarihinde çıkan 464. sayısında yayımlandı. Bu etkili konuşmanın metni bütün Anadolu'ya yayılması Sebilürreşad Dergisinde şu sözlerle anlatılmaktadır:

“Sebilürreşad Anadolu'da intişar eden bu ilk nüshasından Anadolu'nun bütün vilayetiyle bütün sancak ve kazalarındaki vali, mutasarrıf, kaymakam ve müftülere icabı kadarı gönderilmiştir. Anadolu'nun bütün camilerinde, bütün ictimagahlarında İslam cemaatleri huzurunda yüksek sesli zevata okutturulması, Anadolu'da intişar eden bütün gazeteler tarafından nakl olunması bir vecibe-i diniye olduğu enzar-ı hamiiyete arz olunur.” (Sebilürreşad, 1920, S. 464: 264).

Sebil-ür Reşâd Dergisinin sahibi ve müdürü Eşref Edib'le beraber 24 Aralık'ta Kastamonu'dan Ankara'ya hareket etmişlerdir. Ankara'ya gelişlerinde Mustafa Kemal Paşa tarafından istasyondaki küçük odasına davet edilerek, bir saat kadar görüşmüşlerdir. Eşref Edib'e göre Mustafa Kemal Paşa şunları söylemiştir:

“Kastamonu'daki vatanperver mesainizden çok memnun oldum. Sevr Muahedesi'nin memleket için ne kadar feci bir idam hükmü olduğunu Sebil-ür Reşâd kadar hiçbir gazete memlekete neşrelemedi. Manevi cephemizin kuvvetlenmesine Sebil-ür Reşâd'ın büyük hizmeti oldu. Her ikinizi de bilhassa teşekkür ederim”.

Mustafa Kemal'in Ankara'da Taceddin Şeyhi'nin kendisine tahsis ettiği Taceddin Dergahında ikâmet etmiştir. Böylece Meclis çalışmalarına da katılmaya başlamış, milletvekilliği vazifesine geri dönmüştür. 19 Ocak 1921 tarihinden itibaren Eşref Edib Beyle birlikte Sebil-ür Reşâd'ı Ankara'da çıkarmaya başlamışlardır.

Meclis adına ve Meclisin selamlarını ulaştırmak üzere seçilen heyetin içinde yer alır ve cepheleleri dolaşır. Askerin maneviyatının kuvvetlenmesi için gayret gösterir.

Burdur Mebusu Mehmet Akif, irşat encümeni ve irşat heyetleri dahilinde çeşitli vilayetlere yaptığı ziyaretlerle halkı aydınlatmak ve milli mücadele lehine sevk etmek için yaptığı faaliyetler ve bazı isyan hareketlerinin bastırılmasındaki katkısı dışında Meclis bünyesinde başka görevlerde de bulunmuştur. İrşat Encümeni dışında görev aldığı bir diğer encümen, Maarif Encümeni'dir. Belirli bir süre bu encümenin başkanlığını da yapmıştır. 13.1.1337 (1921) tarihli 133'üncü oturumda, Maarif Encümeni Reisi namına Mehmet Akif'in Maarif Encümeninde bulunan boş üyeliklerin doldurulmasına yönelik takriri okunmuştur.

Maarif Encümenine üye seçilmesi hususunda 28.9.1338 (1922) tarihli 110'uncu oturumda, bu defa Maarif Encümeni Reisi imzasıyla Mehmet Akif'in bir takriri okunmuştur.

Mehmet Akif “9 Aralık'ta” Maarif Encümeninden istifasına dair başvurusunu Meclis Başkanlığına vermiş, başvuru 16.12.1338 (1922) tarihli 157'nci oturumda okunarak işleme konulmuştur. Maarif

Encümeninden istifa eden Mehmet Akif'in bir süre sonra, Meclis'in "8.3.1339 (1923) tarihli toplantısında yeniden İrşat Encümenine seçildiği görülmektedir.

Akif'in mebus olarak irşad faaliyetleri dışında mecliste yapmış olduğu diğer çalışmalarından örnekler vermek gerekirse; kendisinin mebus olarak yaptığı hizmet faaliyetleri:

-Mehmet Akif'in 1922 yılı Kurban Bayramı için Meclis namına tebrik amacıyla cepheye gönderilen heyette de yer aldığı görülmektedir.

Büyük Millet Meclisi namına hem Kurban Bayramını tebrik etmek hem de ordunun moralini yükseltmek üzere I. ve II. Ordu, Kolordu ve Tümen karargahlarını ziyaret için cepheye bir heyetin gönderilmesi hakkında Erzurum Mebusu Salih Efendi tarafından Meclis Başkanlığına verilen önerge üzerine Başkanlıkça söz konusu heyet için Ankara Mebusu Ali Fuad Paşa, Karesi Mebusu Abdülgafur Efendi, Burdur Mebusu Akif Bey ve Kayseri Mebusu Âtîf Bey seçilmiştir.

Heyet, 1 Ağustos sabahı erken saatlerde Ankara'dan ayrılmıştır. Meclis'in tebriği ve başarı dilekleri heyetin başkanı olan Ali Fuat Paşa tarafından tebliğ edilmiştir. Çalışmalarını tamamlayan heyet 9 Ağustos 1922 günü Ankara'ya dönmüştür.

- Meclis zabıtlarında Mehmet Akif'in altında imzasının bulunduğu tahrir ve teklifler şöyledir: Meclis'in 19.8.1336 (1920) tarihli 53'üncü oturumunda, hukuku esasiye ve tahsisat hakkında Hukuku Esasiye Encümeninin Kanun teklifi ve mazbatasının Meclis'te görüşülmesi sırasında Mehmet Akif'in aralarında bulunduğu bazı milletvekilleri tarafından bir tahrir verilmiştir.

Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyle arkadaşlarının, Kars'ta toplanacağı haber alınan konferans hakkında bir gizli celse yapılarak Hükümetten izahat alınmasına dair tahririnin altında Mehmet Akif'in de ismi bulunmaktadır. Bu tahririn oylaması sonucu gizli celse yapılması kabul edilmiştir.

-Karesi Mebusu Vehbi Beyle arkadaşlarının, Meclis'in 15.9.1337 (1921) tarihli 76'ncı oturumunda, Sakarya zaferi münasebetiyle orduya bir teşekkürname yazılmasına veya bir heyet gönderilmesine dair verdikleri tahririn altında Mehmet Akif'in de ismi bulunmaktadır. Bu tahririn görüşülmesi sonucu orduya bir teşekkürname yazılması kabul edilmiştir.

- Meclis'in 28.9.1338 (1922) tarihli 110'uncu oturumunda, aralarında Mehmet Akif Bey'in de bulunduğu bazı mebuslar tarafından, memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri hakkındaki Encümeni Mahsus mazbatasının birinci maddesinin kaldırılmasına dair verilen teklif oylanmış ve oylama sonucu madde kaldırılmıştır.

-İcra Vekillerinin intihabına dair kanun lâyihasındaki ikinci maddenin değiştirilmesiyle ilgili teklif veren vekiller arasında Mehmet Akif de yer almaktadır.

Bayram münasebetiyle Meclisin 1922 Ağustosunun on yedisine kadar tatil edilmesine dair Meclis Başkanlığına verilen kırk imzalı tahririn altında imzası olan kişilerden birisi de Mehmet Akif'tir. Konu kurulda görüşülmüş ve yapılan oylama sonucu Meclis'in Ağustosun on dördüne kadar tatili kararlaştırılmıştır.

-Akif'in meclis zabıtlarına geçmiş kararlardaki imzaları yapmış olduğumuz incelemeler sonucu 120'nin üzerindeki zabıt tutanaklarında ismi geçer. Zabıt Celselerinden bahsetmek amacımız Mehmet Akif'in Ankara dışında yapmış olduğu İrşad faaliyetleri dışında zamanın tamamını meclis çalışmalarında yer alarak Milli Mücade sürecindeki toplumu gazete yazıları, şiir ve milli duyguları ön plana çıkaran hitabeti güçlü ve etkili vaazları yanında Meclis Celselerindeki alınan kararlara yüksek katılımları ile sunduğu hizmetleri paylaşarak Akif'in milli mücadeledeki önemini ortaya koymak istedik.

4. İSTİKLAL MARŞINI YAZMASI VE KABUL EDİLİŞİ

Bir ülkenin milli marşı, bir şiirin bestelenmesi ya da önceden belli olan bir besteye söz yazılması ile oluşturulur. Milli marşlar, ülkelerin dönüm noktası olarak kabul edilen zor dönemlerinde yazılırlar. Türk

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

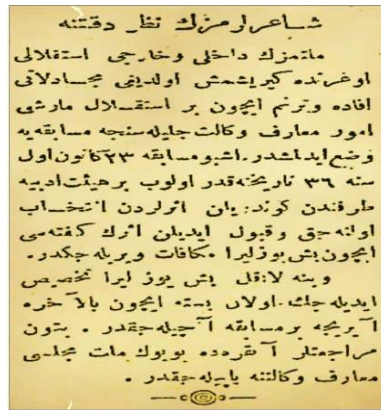

Milleti böyle bir ölüm kalım meselesi olarak böyle bir süreçten geçiyordu. İstiklal Marşı'nın yazılmasından bir sene evvel, 1920 yılında, Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Osmanlı ordusu terhis etmişti. Anadolu İtilaf Devletleri tarafından yer yer işgallere başlanmıştı. Bu durumda vatansever aydınlar bu işgallere karşı Müdafâ Cemiyetlerini kurmağa başladılar. Mondros Mütarekesi ile başlayan, İzmir ve 16 Mart 1920 tarihinde payitaht İstanbul'un işgali ile devam eden acılı süreçte kurulan Büyük Millet Meclisi, bir yandan işgalcilere, diğer yandan da Milli Mücadeleye karşı ortaya çıkarılan isyanlar karşısında, mücadele ediyordu.

23 Nisan 1920 tarihinde açılan Büyük Millet Meclisi'nde oluşturulan İrşat Heyeti ve Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi ise yanlış bilgilerle isyan ettirilen halkı bu isyancılara karşı bilgilendirmek ve ordunun moralini yükseltmek tutmak üzere irşad faaliyetlerine önem veriliyordu. Tüm bu faaliyetlerdeki amaç Milli Mücadele'nin haklılığını yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere her türlü türlü faaliyetlerle duyurmak için çalışıyordu

Türkiye Büyük Millet Meclisi açılalı henüz beş ay olmuştu. Anadolu bozkırının ortasında, Tarihin bağrında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, yeni kurdukları ordu ile bir yandan düşmanlarla, bir yandan da iç isyanlarla mücadele ediyorlar, yeni kurdukları Milli Meclis ile de Yeni Türk Devletini ortaya çıkarmaya çalışıyorlardı. İnsanları heyecanlandıracak, gönülleri coşturacak; milletimizi birleştirip, tek yürek, tek beden olmuşçasına diriltecek olan milli bir marşa ihtiyaç vardı.

İşte İstiklal Marşı bu amaçla yazdırılmak istenmiş ve 1920 yılının yaşlı ve yağmurlu Eylül Ayında yarışma açılmıştı. Milli Marş yazılması için, Büyük Millet Meclisi'nce bir yarışma açılır. Yarışma 25 Ekim 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde şöyle ilan edilir:

25 Ekim 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan ilan..

“Şairlerimizin nazar-ı dikkatine: Milletimizin dâhilive harici İstiklaliuğrunda girişmiş olduğu mücadele-i leyyüfde ve terennüm için bir İstiklal Marşı, Umur-u Maarif Vekâleti Celilesi'nce müsabakaya vaz edilmiştir. İş bu müsabaka, 23 Kanun-i evvel sene 1336 tarihine kadar olup bir heyet-i edebiye tarafından gönderilen eserlerden intihap olunacak ve kabul edilen eserin güftesi için beş yüz lira mükâfat verilecektir. Ve yine laakal beş yüz lira tahsis edilecek olan beste için bilahare ayrıca bir müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara'da Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine yapılacaktır.”

Millî Eğitim Bakanı Rıza Nur Bey in imzasıyla vilayetlere İstiklal Marşı Yarışması düzenlendiğine dair bir genelge gönderildi. Ayrıca Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde de yayımlandı. Üç ay içinde 724 şiir gönderildi. Bu arada Millî Eğitim Bakanı değişti, Rıza Nur Bey in yerine Hamdullah Suphi Bey geldi. Seçici kurul, gelen şiirleri incelemiş, hiçbirinin milli marş olabilecek niteliği taşımadığına karar vermişti. Gene de altı şiiri değer bulup ayırmıştı. bunun üzerine, Hamdullah Suphi Bey şairliği yönünden üstat sayılan ve dürüst kişiliği ile tanınan Burdur Milletvekili Mehmet Akif Bey e müracaat etmeyi düşünür.

Ancak, Maarif Bakanlığı'na yarışmaya katılmak için verilen 23 Aralık 1920 tarihine kadar gönderilen, hatta bu tarihten sonra dahi gönderilen eserler değerlendirildiği halde, İstiklal Marşı olacak bir eser

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

seçilemez. Maarif Bakanı Hamdullah Suphi Bey Büyük Millet Meclisi'nde Burdur Milletvekili olan ünlü şair Mehmet Akif'in neden yarışmaya katılmadığını soruşturur. Bu amaçla ilk iş olarak, Mehmet Akif Bey'in yakın dostu Balıkesir Milletvekili Hasan Basri (Çantay) Bey'e bu konuyu açar. Hamdullah Suphi, gönderilen şiirlerden hiçbirisinin kendisini tatmin etmediğini belirterek, -Acaba üstadı ikna edemez misiniz? diyerek, Akif'ten şiir beklediğini söyler. Hasan Basri Bey, "Akif Bey yarışma şeklini ve ödülü kabul etmiyor, eğer bir çare ve şekil bulursanız yazdırmaya çalışırım" der. Gerçekten de Mehmet Akif Bey'in müsabakaya katılmamasının tek sebebi, kazanana beş yüz liralık ödül verileceğinin ilan edilmiş olmasıydı.

Şairin Milli Marş için yarışmaya ödül koyulması nedeniyle katılmadığını öğrenen Hamdullah Suphi, Bakan, Mehmet Akif'e yazdığı aşağıdaki satırlardaki ele alınmış olan mektupla şairin yarışmaya katılmasını ister:

"Pek aziz muhterem efendim, İstiklal Marşı için açılan müsabakaya iştirak buyurmamalarındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zat-ı üstadların matlup şiiri vücuda getirmeleri, maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır. Asil endişenizin icap ettirdiğine varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehyic vasıtasından mahrum bırakmamızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetimi arz ve tekrar eylerim efendim."

5 Şubat 1337 (1921) Umur-u Maarif Vekili Hamdullah Suphi

Maarif Vekili Hamdullah Bey Suphi tarafından Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey'e gönderilen bu mektup sonrasında ödül olarak verilecek para konusunda şairi ikna etmesi sonucu; M Akif'i marş yazmaya razı eder. Mehmet Akif bu şiiri Taceddin Dergahına kapanarak 10 günde yazar ve komisyona teslim eder. Şiir 17 Şubat'ta Sebülürreşad'da yayımlanır. Şiir 1 Mart'ta Meclis kürsüsünden Hamdullah Suphi Bey tarafından okunmuş ve 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te yapılan görüşmede resmen kabul edilmiştir. (Edip, 2010:135)

İstiklal Marşı şiir olarak (10 kıta) olarak yazılmış metni

Âkif, ödül olarak verilen 500 lirayı Hilal-i Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Dar'ül Mesai vakfına bağışladı.

12 Mart 1921'de İstiklal Marşı şiiri Millet Meclisinde milli marşımız olarak kabul edilir. Şiirin bestesi için de . 1924 yılında açılan yarışmada Ali Rıfat Çağatay'ın bestesi kabul edilir. 1930 yılında ise tekrar yapılan bir yarışma sonucu Osman Zeki Üngör'ün bugünde okunan bestesi kabul edilir.

Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı'nı Kurtuluş Savaşı'nın zor ve karanlık günlerinde, halkın ve ordumuzun manevî desteğe en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda yazmıştı. Ankara'da, Tacettin Dergâhı'nda kaleme aldığı şiirinde İstiklâl Marşı'nın Millî Marş olarak kabul edilmesi, kahraman

ordumuza ve halka manevî güç ve destek vermiş; hayatı ve eserleri ile adeta ebedileşen Mehmet Akif Ersoy’u da Milli Mücadelenin manevî mimarlarından biri haline getirmişti.

5. SONUÇ:

1911 Trablusgarp ve, Balkan (8 Ekim 1912 - 10 Ağustos 1913) Savaşlarının yaraları daha henüz sarılmadan Osmanlı Devleti kendini bir anda içinde bulduğu I. Dünya (1914-1918) Savaşının yaşadığı çok büyük felaketler; Osmanlı Devleti adına sadece toprak kayıplarıyla sınırlı kalmayıp içte ve dışta bir çok buhranlı süreci beraberinde getirmiştir. Yaşanılan olumsuz gelişmeler, Osmanlı yönetiminin etkili ve sürekli bir politika üretebilmesine de engel olmuştur. Tüm bunlar; çocukluğu ve gençliği, iç ve dış sorunları çözmekte yetersiz kalan devletin ayakta kalma mücadelesi verdiği bu maddi ve manevî felaket sahnelerine tanıklıklarla geçen Mehmet Akif’in hem duygu ve düşünce dünyasını derinden etkilemiş hem de üzerinde, onu “çözüm” noktasında düşünceden eyleme doğru sevk eden bir baskı yaratmıştır. Akif’in, toplumsal sorunların çözümü yönünde eylem planında somut adımlar atmanın gereğine duyduğu inanç, “daha çok bağımsız, zaman zaman da siyasi, askerî, dinî maksatlı teşekkül ve gruplarla çalışmasına yol açmıştır”

Mehmet Akif, Milli Mücadele döneminde aktif bir rol oynadı. 16 Mart 1920’de İstanbul’un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesine bizzat şahit olan Mehmet Akif, devletin bu zor zamanlarında bir şeyler yapılması gerektiğine inanarak Anadolu’da Mustafa Kemal’in başlattığı direniş hareketine katıldı ve Milli Mücadele’ye önemli katkılarda bulundu. Mehmet Akif, Milli Mücadele döneminde Anadolu’nun çeşitli yerlerinde verdiği vaazlarıyla halkı birlik ve beraberliğe davet etti.

Meclis’in açılışının hemen ertesi günü, 24 Nisan’da Ankara’ya gelen Mehmet Akif, bir süre sonra Burdur ve Biga’dan milletvekili seçilmiş, kendisi Burdur milletvekilliğini tercih ederek Birinci Meclis’te Burdur milletvekili olarak görev almıştır. Birinci Meclis’in önemli faaliyetleri arasında olan, halkı Ankara Hükümeti tarafına çekebilmek, çıkan isyan hareketlerini bastırabilmek, İstanbul Hükümeti’nin ve işgalci devletlerin olumsuz propagandalarını bertaraf edebilmek amacıyla oluşturulan İrşat Encümenlerinde görevler alarak ülkenin birçok yerine ziyaretlerde bulunmuştur.

Milli Mücadele dönemi, silahlı mücadelelerin yanı sıra halkı bilinçlendirme ve Milli Mücadele’ye dâhil etme çabalarına da sahne oldu. Birinci Meclis’te İrşat Encümeninde görev alarak halkın irşad yoluyla bilinçlenmesinde önemli rol oynayan Mehmet Akif, Milli Mücadele döneminde aktif bir rol oynadı.

Kastamonu Nasrullah Paşa Camii’ndeki vaazında İtilaf Devletleri’nin amaçlarını ortaya koyarak onlara karşı birlik ve beraberlik içinde mücadele edilmesine yönelik tavsiyeleri halk üzerinde oldukça etkili oldu. Mehmet Akif, verdiği bu vaazında İtilaf Devletleri’nin Anadolu üzerindeki emellerini net bir şekilde ortaya koydu. Sevr Antlaşması’nı da izah eden Mehmet Akif, bu antlaşmanın kendilerine yaşam hakkı tanımadığı noktasında halkı bilinçlendirerek bu antlaşmaya karşı koymaya davet etti. Zaman içerisinde Mehmet Akif’in halkı aydınlatan fikirlerini matbuat yoluyla Anadolu’nun her yerine ulaştırılmış oldu. Milli Mücadelenin askeri faaliyetlerinde yer alan Mehmetçiklerin yer aldığı bütün cephelere dağıtılması ile halkın ve askerlerin bilinçlendirilmesi sağlandı.

Birinci Meclis’te İrşat Encümeninde görev alarak dışında Maarif Encümeninde de görev almış ve Aziz Milletine “**İstiklâl Marşı**” gibi çok anlamlı bir milli marş yazarak armağan etmiştir. Onu milletin kalbinde en üstlere yerleştiren, Âkif’in yazdığı eserlerinde ve Millet Meclisinde Mebus olarak verdiği hizmetler gelir. Çalışmalarında vatan sevgisini ön planda tutan, milli birlik ve bütünlük anlayışıyla ülkesine hizmet etmek amacı vardır. O her zaman sosyal meselelere çözüm bulmaya çalışır, Nesir türü ve şiirlerinde okuyucuya yansıtmak istediği anlatımı samimi bir üslup ile aktarır

Millî Mücadele döneminde yazarlığını yaptığı Sebilürreşad dergisinden halkına seslenip, halkın kurtuluş sesi olmaya çalışmıştır. İzmir’in işgalinden sonra Balıkesir’e geçip burada Zağanos Paşa Camii’nde hutbe vermiştir. Bu hutbesinden sonra önce İstanbul’a ve ardından Milli Mücadeleye katılmak üzere arkadaşı Eşref Edib ile birlikte Ankara’ya gelmiştir. Sebilürreşad dergisini Ankara’da Eşref Edip Beyle birlikte çıkarmaya başlamıştır Burdur Mebusu seçilmeden önce Milli Mücadeleye karşı başlatılan iç isyanlar ve işgal kuvvetlerinin Anadolu’nun dört bir yanına asker çıkarmasıyla yalın haldeki halkı aydınlatmak

üzere İrşad heyetinde yer almıştır İşgal ve isyanlara karşı, Konya ve Kastamonu'ya gitmiştir. Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği hutbesi Sebilürreşad dergisinde yayınlanmış, halka ve askere dağıtılmıştır. Sonuç olarak Milli Mücadele öncesinde olduğu gibi araştırma sahamız olan Milli Mücadele Döneminde I.Meclisin eğitim ve irşad komisyonlarında aktif görevler alarak hizmet vermiştir. Ayrıca Milli Mücadelenin Meclis zabıtlarındaki bir çok kararlarda Akif'in imzası görmektedir.

1.Mecliste, 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilen İstiklal Marşının 12 Mart 2021 tarihi olarak 100. Yılıni kutladığımız bu günde Milli Marşımızın şairi Mehmet Akif, geçmişte ve bugünde olduğu gibi İstiklal Marşının her okunuşunda; Aziz Türk Milletinin kalbinde saygıyla yer almaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Arslan,Turan (2010), “Mehmet Akif ve Milli Mücadele de Birlik ve Beraberliği Sağlamaya Dönük Faaliyetleri”, Gaziantep Üniversitesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
- Aydemir, Ş.Süreyya (1981)Tek Adam” II.Cilt, Remzi Kit., 8.Bas., İstanbul.
- Aydoğan, Erdal (Ocak 2003),“Paramiliter Bir Kuruluş Olan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Kuruluşu ve I. Dünya Savaşı'nda Bazı Çalışmaları”, Atatürk Dergisi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cilt: 3, Sayı: 3, Ocak
- Cündioğlu, Dücan (2004) Bir Kur'an Şairi Mehmed Akif Ersoy ve Kur'an Meali, İstanbul.
- Çantay, Hasan Basri (1966), Âkifnâme (Mehmed Âkif), Ahmet Sait Matbaası, İstanbul,
- Çantay, Hasan Basri (2008) Akifname, Erguvan yayınevi, İstanbul.
- Çelebi,Ercan(2014), .Milli Mücadele'de Kastamonu”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, (CTAD) , Yıl 10, Sayı. 19,
- Çetin Nurullah(2014)İstiklâl Marşı'mızı Anlamak , (7. Baskı), Ankara: Öncü Kitap
- Doğan,Mehmet (1989),Camideki Şair Mehmet Akif, Nehir Yayınları,İstanbul:
- Düzdağ M. Ertuğrul (1989). “Mehmet Âkif Ersoy-Hayatı ve Eserleri,” Mehmet Âkif Ersoy, Safahat, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 1989.
- Düzdağ, Ertuğrul (2003) “Mehmet Akif Ersoy Maddesi”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,
- Düzdağ, M. Ertuğrul (1988), Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar-1, İstanbul.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2007), Safahat,(5.baskı) Nesil Yayınları, İstanbul,
- Enginün, İnci (1997) “Safahat'ta İstanbul'un Romanı”, Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri,
- Ersoy, Emin (2011) Ersoy Âkif, Babam Mehmet Akif, Derleyen Yusuf Turan Günaydın, Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli.
- Ersoy, Mehmet Akif (1912). “Edebiyat,” Sebilürreşad, 24 Şubat 1327/ 8 Mart 1912, No: 183.
- Fergan, Eşref Edib (2010)Mehmet Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları (Yay. Haz. Fahrettin Gün), Beyan yayınları, İstanbul.
- Fergan, Eşref Edip(1938) Mehmet Akif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.Cilt:II, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı.İstanbul.
- Fergan,Eşref Edip (1938) Mehmet Akif'in Hayatı, Eserleri ve Muharririn Yazıları.,Cilt: I, Asarı İlmiye, Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul.
- Güler, Ali (Mart-Nisan 2014) “Yeni Arşiv Belgelerinin Işığında Mehmet Akif'in Ankara'ya Gelişi ve İlk Günleri”, Devlet, Yıl: 11, Sayı 452,

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

Güler, Ali (Aralık-2014), “Mehmet Akif’i Ankara’ya Gazi Mustafa Kemal Paşa Çağırır, İşte Belgesi”, Düşünce Tarih, Sayı: 3,

Kandemir, Feridun (Temmuz 1936) “Millî Edebiyatın En Kuvvetli Yazıcısı: M. Akif, ”Yedigün Dergisi, Cilt: 7, Numara: 173, İstanbul.

Karadeniz, Abdurrahim (2008) Karadeniz, Mehmet Akif’in Düşünsel Öncüleri ve Gelenek Algısı, Hece Yayınları, İstanbul.

Kinross, Lord (1994),. “Atatürk” Altın Kitapları. Yayını, (12. Baskı), İstanbul.

Sarıhan, Zeki (2002), Vatan Türküsü İstiklal Marşı, Tarihi ve Anlamı, Özyurt Matbaa, Ankara

Semiz, Yaşar (2000) “Millî Mücadele ve Mehmet Akif”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 7, Konya 2000.

Semiz, Yaşar ve Akandere, Osman (Kasım 2002) “Millî Mücadelede Mehmet Akif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C XVIII, Sayı: 54,

Tanaçar, Şükran, (1970) Mehmet Akif’ten Bir Demet, Yörük Matbaası, İstanbul:

Yazıcı, F.S. Aktaş (2007), Mehmet Akif Ersoy’un Safahat İsimli Eserindeki Ahlak Anlayışı İle İlgili Görüşleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yıldırım, Tahsin (2007) Milli Mücadele’de Mehmet Akif, İstanbul.

Yıldırım, Tahsin (2010), Milli Mücadelede Mehmet Akif, (ed) İsmail Demirci, İstanbul,

Dergiler

Sebilürreşad, C. XVII, S. 438, 24 Zilkade 1337/21 Ağustos 1919

Sebilürreşad, C. XVIII, S. 464, 10 Rebiülevvel 1339/22 Kasım 1920.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

BOA, Fon Kodu: 30.18.1.1; Yer No: 6.38.5.

BOA, Fon Kodu: 30.18.1.1; Yer No: 6.38.5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Celseleri

TBMMZC, . İçtima, 8.3.1339 Perşembe, Devre: 1, C 28, İçtima Senesi:

TBMMZC, 110. İçtima, 28.9.1338 Perşembe, Devre: 1, C 23, İçtima Senesi:

TBMMZC, 133. İçtima, 13.1.1337 Perşembe, Devre: 1, C 7, İçtima Senesi:

TBMMZC, 157. İçtima, 16.12.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 25, İçtima Senesi:

TBMMZC, 2. İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, Devre: 1, C 1, İçtima Senesi:

TBMMZC, 37. İçtima, 18.7.1336 Pazar, Devre: 1, C 2, İçtima Senesi:

TBMMZC, 82. İçtima, 29.7.1338 Cumartesi, Devre: 1, C 22, İçtima Senesi:

TBMMZC, Zabıt Cerideleri (Tutanaklar), Cilt 3, İçtima 1, 25 Nisan 1920.

İSTİKLAL MARŞI BESTECİSİ OSMAN ZEKİ ÜNGÖR'ÜN MÜZİK YAŞAMINA BİR BAKIŞ

AN OVERVIEW TO THE MUSICAL LIFE OF OSMAN ZEKİ ÜNGÖR, COMPOSER OF THE
NATIONAL ANTHEM

Bahadır ÇOKAMAY

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Devlet Konservatuarı, ORCID:0000-0001-5143-574X, 0544 2533523

ÖZET

Bir milletin ulusal marşı, sözüyle müziğiyle ait olduğu milletin verdiği mücadeleleri ve bağımsızlığını anlatan en iyi simgelerden biridir. Milli duygu ve düşüncelerin en etkili aktarımlarından biri olan İstiklal Marşımız da Türk milletin karakteristik özelliklerini gösteren bir marştır. Sözünün ve müziğinin yazılma süreçlerinin milli mücadele dönemlerine denk gelmesi bu özelliklerin belirtilmesinde etkili olmuştur. Uzun yıllar tam anlamıyla bir milli marşın olmayışı sonucunda TBMM tarafından ünlü şair Mehmet Akif Ersoy'a ısmarlanan şiir 12 Mart 1921'de kabul edilmiştir. Yazılan şiire uygun bir müziğin arayışları bir yarışma ile değerlendirilmiş fakat Milli Mücadelenin en çetin dönemlerine denk gelmesinden dolayı neticelendirilememiştir. Bu arada yarışmaya katılan bazı besteciler kendi bulundukları çevrelerde kendi bestelerini milli marş olarak söyletme çabalarına girmişlerdir. 1924 yılından 1930 yılına kadar Ali Rıfat Çağatay'ın bestelediği müzik, milli marş olarak kabul edilirken marşın bestelenme süreçleriyle ilgili tartışmalar sonucu Osman Zeki Üngör'ün İzmir'in işgalinden kurtuluşundan etkilenecek müziğini yazdığı marş kabul edilmiştir. Osman Zeki Üngör, besteci kimliğinin yanı sıra aynı zamanda dönemin önemli bir müzik adamıdır. Osmanlı döneminin son zamanlarında ve yeni kurulan Cumhuriyet'in ilk yılları boyunca müzik kurumlarının çeşitli kademelerinde görevler almıştır. Besteciliğinin yanı sıra keman sanatçılığı, orkestra şefliği ve eğitimciliği ile de ön plan çıkan, özellikle yeni kurulan Cumhuriyet'in müzik politikalarına değerli kazanımlar sağlamış önemli bir figürdür. Bu çalışmada İstiklal Marşımızın bestecisi Osman Zeki Üngör'ün hayatı ve müzik yaşamı incelenmiş, müzik kurumlarına ve müzik eğitimine katkıları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Marş, İstiklal Marşı, Osman Zeki Üngör

ABSTRACT

A national anthem of a nation, is one of the best symbols describing the struggles and independence of this community, which it belongs to, with its words and music. Our National Anthem, which is one of the most effective expressions of national feelings and thoughts, is also an anthem that shows the characteristic features of the Turkish nation. The fact that the writing processes of its words and music coincided with the periods of national struggle impacted in specifying these characteristics. As a result of the absence of a national anthem for many years, the poem was ordered by the Turkish Grand National Assembly to the famous poet Mehmet Akif Ersoy on 12 March 1921. Searching for a music, which would be suitable for the poem, was evaluated in a competition, but could not be concluded due to the fact that it coincided with the most difficult periods of the National Struggle. Meanwhile, some composers participating in the competition made efforts to have their own compositions singed as the national anthem in their own environment. Whereas from 1924 to 1930 the music composed by Ali Rıfat Çağatay was accepted as the national anthem, as a result of the discussions about Ali Rıfat Çağatay's composition of the anthem, the anthem was accepted as a national anthem that Osman Zeki Üngör wrote its music by influencing of the liberation of İzmir from the occupation. Besides his composer identity, Osman Zeki Ungor was also an important musician of the period. During the late Ottoman period and

the first years of the newly established Republic, he worked at various levels of musical institutions. In addition to being a composer, he was an important figure who stood out with his violin artist, orchestra conducting and educator, and provided important contributions to the music policies of the newly established Republic. In this study, daily and musical life of Osman Zeki Ungor who was a composer of our Turkish National Anthem, were investigated, and his contributions to musical institutions and music education were examined.

Keywords: Anthem, National Anthem, Osman Zeki Ungor

GİRİŞ

Geçmişten günümüze tarihsel akış içinde incelendiğinde Türklerde müzik ve müziğin kullanımı her zaman önemli olmuştur. Müziğin kullanımı sadece bir eğlence aracından öte, tören, tedavi, savaşta sevk ve idare gibi birbirinden farklı disiplinlerde kendine yer bulmuştur. Neredeyse bin yılı aşkın yıldır ordu geleneği ile bağlı Mehter ve Mehter müziği bunun en somut örneğidir. Mehter müziğinde yer alan marşlar ordunun sevk ve idaresinde kullanıldığı gibi askerin moral ve motivasyonunu artırıcı etkisiyle de kendini göstermiştir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı yerine yeni ordu sistemine geçişin ardından Mehter teşkilatının 1952 yılına kadar kapalı olması sebebiyle kurulan çoksesli bando teşkilatı aynı zamanda Türklerde müziğin kullanımına yönelik farklı bir pencere açmıştır. Özellikle törensel anlamda çoksesli müzik bir devlet politikası halini almıştır. Zaman zaman bazı eksik ve sorunlu yanları olduğu kabul edilebilirse de evrensel ve uluslar arası olma yolunda bu durumun olması kaçınılmazdır. Marş türü de bu anlamda daha da önemli bir yer kazanmıştır. Kelime anlamı olarak düzenli yürüyüş temposu ya da hızı olarak anılan marş, zamanla müzikal bir form, bir tür olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Marşlar sadece askeri amaçlı ya da moral-motivasyon için değil aynı zamanda milli duyguların öne çıkarıldığı birlik ve beraberliği yansıtan önemli bir simge halini almıştır. Milli Marş, Ulusal Marş ya da İstiklal Marşı olarak anılan marşlarımızın tarihsel geçmişi kısa bir dönemi kapsasa da oldukça yoğun bir deneme ve uğraşı süreçlerinden geçmiştir. Osmanlı döneminde uzun yıllar bir milli marşın olmayışının ardından ilk milli marş denemesi yeni kurulan askeri müzik teşkilatı Muzika-i Hümayun'un yöneticiliğine getirilen Donizetti (Paşa) tarafından yapılmıştır. Dönemin padişahı II. Mahmud'a ithafen *Mahmudiye Marşı* ardından yine dönemin padişahı Abdülmecid'e ithafen *Mecidiye Marşı* resmi ulusal marş olarak ilan edilmiştir. Fakat bu marşların sadece padişahların katıldığı törenlerde çalınması ve sözlerinin olmaması halk arasında yaygınlaşamamasının en büyük sebebi olarak görülebilir.

Marşlar özellikle milli mücadele döneminde daha da önem kazanmış, verilen bağımsızlık mücadelesinin sesi haline gelmişlerdir. Ahmet Cemalettin Çinkılıç'ın Sakarya Marşı, Leyla Saz Hanım'ın Akdeniz Marşı, İzzettin Hümayi Elçi'nin Kafkasya Marşı, Ahmet Yekta Madra'nın Bayrak Marşı, bunlardan birkaçı sayılabilir. Ulusal marşımız için harekete geçilmesi yukarıda anlatılan bu kadar bilgiye rağmen oldukça geç olmuştur. 'Bir milli marşımızın olmayışı özellikle yurtdışına giden bir spor takımını ya da heyeti zor duruma düşürmüştür. Bir futbol takımımız yurtdışına gittiği müsabakada milli marş yerine "Hamsi koydum tavaya" adlı türküyü okumak zorunda kalmıştır. Yine buna benzer bir örnek olarak, Reşadiye adlı savaş gemisinin İngilizlerden teslim töreni sırasında milli marşların söylenme sırası Türk denizcilere geldiğinde, denizciler hep bir ağızdan "Entarisi ala benziyor" türküsünü söylemişlerdir. Başka bir örnekte ise, Birinci Dünya savaşının son yıllarında bir Türk subayı kafilesinin Rusya'dan esaretlerinin dönüşünde misafir edildikleri yerde Alman askerlerinin Alman milli marşını söylemelerine karşın Türk kafilesi hep birlikte tekbir getirerek karşılık vermişlerdir' (Güngör, 1965). Her ne kadar bu anlatılanların abartılı olduğu varsayılsa da bir milli marşın yokluğu her anlamda hissedilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından hemen önce çalışmalara başlanmış ve bir İstiklal Marşı'nın oluşturulması için hazırlıklar yapılmıştı. 'Bu konuyla ilgilenmesi için Maarif Vekili Dr. Rıza Nur görevlendirilmişti. Önce şiir daha sonra beste yarışması yapılması kararlaştırıldı. Yarışma için gönderilen 724 şiiri, kurulan bir

komisyon inceleyerek yedisini seçti ve meclis üyelerine sundu³⁶¹. 12 Mart 1921 günü Mustafa Kemal Paşa başkanlığında T.B.M.M.'de Mehmet Akif (Ersoy)'in şiiri defalarca okutularak milli marş olması için seçildi. Ardından beste yarışmasına geçilmiş fakat şiir yarışması kadar fazla ilgi görmemiştir. Beste yarışması için hazırlıklar 1922 yılında ancak tamamlanabilmiş ve bir komisyon kurularak gönderilen 55 beste kabul edilmiştir. Ahmet Yekta (Madran), İsmail Zühtü, Rauf Yekta, Zati Bey (Arca), Kazım Bey (Uz), Mehmed Baha (Pars), Sadettin Bey (Kaynak), Osman Zeki (Üngör) ve Mehmet Suphi (Ezgi) gibi dönemin yetkin isimlerinin de katıldığı yarışmanın değerlendirme aşaması milli mücadelenin en yoğun dönemine denk geldiği için sekteye uğradı ve ara verildi. Bu arada yarışmaya katılan bazı besteciler besteledikleri marşı, bulundukları çevreye yaymaya ve söyletmeye başladılar. Edirne ve civarında Ahmet Yekta'nın, İstanbul'un Rumeli yakasında Zati Arca'nın, Kadıköy civarında Ali Rifat (Çağatay)'ın, Eskişehir'de İsmail Zühtü'nün, Balıkesir ve civarında Hasan Basri'nin, Ankara civarında ise Osman Zeki'nin besteleri söylenmekteydi. 1924 yılına kadar devam eden bu durum, Ali Rifat Çağatay'ın marşının seçilmesiyle son buldu ve resmi marş olarak kabul edildi. Fakat marşın kabulünde, Ali Rifat Bey'in Maarif Vekaletinde görevli milletvekili abisi Samih Rifat Bey'in nüfuzunun bu seçimde etkili olduğu gibi tepkiler üzerine ve Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle tekrar bir değerlendirmeye alınmış ve Osman Zeki Üngör'ün bestelediği marş³⁶², İstiklal Marşımız olarak kabul edilmiştir' (Üngör, 1965 ve Toker, 2020 ve Sağır, 2010 ve Ülger, 2017).

1. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

1.1 OSMAN ZEKİ ÜNGÖR

1.1.1 Hayatı

İstiklal marşımızın bestecisi Osman Zeki (Üngör), 1880 yılında İstanbul'un Üsküdar semtinde doğmuştur. İlk çoksesli müzik kurumu olan Muzika-i Hümayun bünyesindeki Fasl-ı Cedit'i kurmuş olan Santuri Miralay Hilmi Bey'in torunu, Hacıbekirzade Hüseyin Bey'in oğlu, besteci Ekrem Zeki Ün'ün de babasıdır. Küçük yaşta müzik eğitime başlamış kendini bu alanda göstermiştir. Ardından dönemin padişahı Abdülhamit tarafından yüksek eğitim görmesi için Paris Konservatuarı'na gönderilmiştir. Bu okulda Henri Marteu ile çalışan Üngör, ödül alarak mezun olmuştur. Eğitimi dönüşü çeşitli müzik kurumlarında icracı, solist, orkestra şefi ve yönetici olarak çalışmıştır (Say, 2005: 565 ve Sözer, 1986: 820 ve Yöre, 2014:204). 'Saray orkestrası ile Avrupa turnesine çıkmış ve orkestrayı aldığı yerden üst seviyelere çıkarmıştır. Yurtdışında konser veren ilk Türk olarak bilinen Üngör, yurtiçinde de birçok eserin ilk seslendirilişini bizzat kendisi yapmıştır'³⁶³. Aynı zamanda eğitimci olarak da görev almış, Türk müzik eğitimine büyük katkıları olmuştur. Marş formundaki eserlerinin yanı sıra çocuk şarkılarına da önem vermiştir. '1934'de sağlık sebebiyle emekliliğini istemiş ve İstanbul Moda'ya yerleşmiştir. Hayatının sonuna kadar bu semtte yaşayan Üngör 28 Şubat 1958'de ölmüştür. 1 Mart 1958 tarihinde yapılan cenaze töreninde İstiklal Marşı özel izinle çalınmıştır (Say, 2005: 566).

³⁶¹ Bu hususta bir başka görüş şöyledir: "...Yarışmaya 724 adet şiirle başvurulmuş fakat şiirlerin hiçbirisi millî marş güftesi olmaya layık bulunmamıştır. Vekillerden Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Hasan Basri Çantay Mehmet Akif'ten marşı yazmasını isterler. Mehmet Akif 500 lira olan ödülü almamak üzere marşı yazacağını ifade eder. Şiiri yazar ve ilk olarak Sebülürreşad Dergisinde yayınlar" (Okay'dan Aktaran Ülger, 2017: 393).

³⁶² Bu hususta bir başka görüş şöyledir: "11 Mart 1924'te Atatürk'ün buyruğu ile Ankara'da Milli Sinema Binası'nda Rumeli'den gelen muhacir vatandaşlar menfaatine bir konser düzenlenmiştir. Bu konseri Şef Osman Zeki (Üngör) Bey yönetmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, eşi Latife Hanımla birlikte salona girerken Zeki Bey yönetiminde kendi bestesi olan İstiklal Marşı çalınmaya başlamıştır. Salondaki herkesin ve Atatürk'ün o gece marşı çok beğendiği ve daha sonrasında ulusal marşımız olmasına karar verilmesinde o gecenin büyük etkisi olduğu birçok kaynaktan yer almaktadır" (Sonsel ve Bilgin, 2019: 1834).

³⁶³ <https://core.ac.uk/download/pdf/38330153.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2021).

Resim 1: Osman Zeki Üngör³⁶⁴

1.1.2 Müzik Yaşamı

Beşiktaş Askeri Rüştıyesi'ndeki eğitiminin ardından on bir yaşında Muzika-i Humayun'a giren Üngör, bu kurumda Hüseyin bey, Pepini Gayto ve Vondra Bey³⁶⁵'den keman, Safvet Atabinen ve D'aranda Paşa ile müzik teorisi çalışmıştır. Keman çalgısındaki üstün başarısı nedeniyle Fasl-ı Cedid topluluğunun konserlerinde solist olarak yer almıştır. Topluluğun başkemancısı Vondra bey'in ardından yerine geçen Üngör³⁶⁶, Safvet Atabinen'in kurup yönettiği senfoni orkestrasında da aynı görevi sürdürmüştür (Say, 2005: 565).

Osman Zeki Üngör, keman icracılığından müzik eğitimciliğine, bestecilikten orkestra şefliğine kadar geniş bir yelpazede çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Her ne kadar bando müziği ile ilgili bir eğitim almamışsa da bando ve orkestranın başında idareci ve şef olarak görev almıştır. Bu iki farklı müzik topluluğunun başındayken gösterdiği üstün başarı Üngör'ün müzikal değerine daha da fazla atıfta bulunmaya sebep olabilir. 'Türkiye'de keman repertuarının konçerto formundaki eserlerini orkestra eşliğinde seslendiren ilk Türk kemancı olarak görülen Üngör, Muzika-i Hümayun ve daha sonra eski adıyla Riyaset-i Cumhur Orkestrası yani Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın uzun yıllar başkemancılığını sürdürmüş, beraberinde orkestranın şeflik görevini de yürütmüştür. Aynı zamanda eğitimci yanıyla da öne çıkmakta olan Üngör'ün keman eğitimciliği yaptığı isimler; Ekrem Zeki Ün, İzzet Nezih Albayrak, Seyfettin Asal, Burhan Duyal, Sedat Ediz ve Enver Kopelman sayılabilir' (Ulucan Weinstein, 2018: 270).

'Üngör döneminde ilk kez bir Türk orkestrası Avrupa'da konser turnesine çıkmıştır. 17 Aralık 1917³⁶⁷ ve 31 Ocak 1918³⁶⁸ tarihleri arasında saray orkestrası ile Viyana, Berlin, Dresden, Münih, Peşte ve Sofya'da konserler vermiştir. Konserlerde Beethoven 3. Senfoni (Eroica), Wagner Prelude-Parsifal, Weber Oberon Uvertürü gibi zorlu eserlere yer verilmiştir. Bu repertuardan da anlaşılacağı üzere orkestranın üst düzey icra kabiliyeti olduğu anlaşılabilir. Daha sonrasında Cumhuriyet'in ilanının ardından başına geçtiği Riyaset-i Cumhur Orkestrası ile 7 Haziran- 5 Eylül 1926 tarihleri arasında

³⁶⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiklal-marshi> (Erişim Tarihi: 28.02.2021)

³⁶⁵ Türk keman okulunun ilk temsilcilerinden olan Vondra bey, Abdülhamit tarafından Viyana Konservatuari'nda eğitim alması için gönderilmiş ve bu okuldan birincilikle mezun olmuştur. Yurda dönmesinin ardından Muzika-i Humayun Orkestrası'nın başkemancılığı görevine getirilmiş, aynı kurumda keman eğitmenliği yapmıştır (Gazimihal'den Aktaran Kurtaslan, 2009: 414).

³⁶⁶ "Vondra Bey'in yerine başkemancı olarak orkestraya atanmış, çok genç yaşta binbaşılığa yükseldiyse de meşrutiyetle birlikte mülazımlı (teğmen rütbesine) indirilmiştir" (Kutlu, 2004: 180).

³⁶⁷ "O yıllarda İstanbul'a gelen iki Alman orkestrası ve bir Macar orkestrası da senfonik konserleriyle saray orkestrasının kalkınmasına örneklik ettiler...Orta Avrupa şehirlerinde orkestramızın bir konser gezisine çıkmasını başta Talat Paşa olmak üzere İttihat ve Terakki hükümeti kararlaştırdı. Dönemin bando ve orkestra şefi Saffet bey (Atabinen), henüz gelişme devresinde bulunan orkestramızın böyle bir turnede başarı gösteremeyeceğini söylese de...orkestranın şefliğini benimseyip daha girişken mizaçta olan Zeki bey ile bazı arkadaşları ise, Saffet Bey'e itiraz ettikleri için mesele bir münakaşa konusu oldu..." (Gazimihal, 2019: 138).

³⁶⁸ "O zamana kadar hiç tanınmayan ve sadece Mehter takımları bulunduğu sanılan Türklerin Viyana, Berlin, Dresden, Münih, Peşte ve Sofya gibi merkezlerde Beethoven'ın Eroica senfonisi gibi eserlerle halk karşısına çıkabilmeleri ne de olsa bir hadise idi. Zeki Bey ile arkadaşlarının gayretleri başarıda amil oldu" (Gazimihal, 2019: 139).

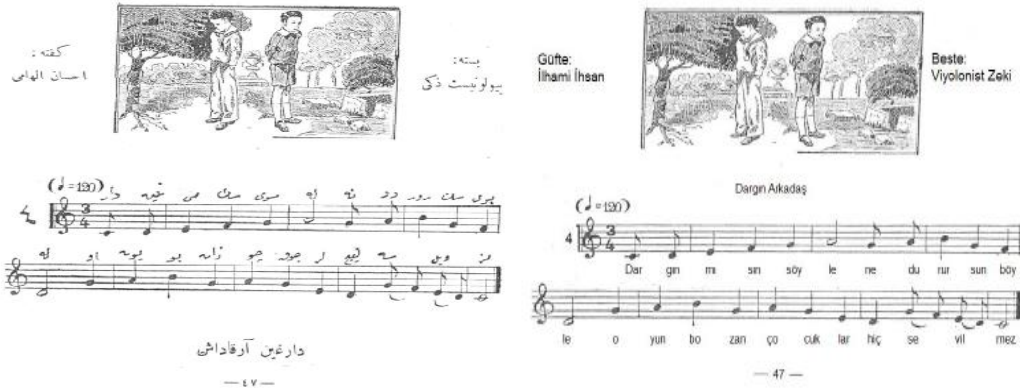
gemiyle Kuzey ve Güney Avrupa limanlarında konserler vermiştir' (Koçak, 2007: 141). 'Bu konserler Birinci Dünya Savaşı dönemindekilere göre daha başarılı geçmiştir' (Gazimihal, 2019: 142).

Üngör, orkestra ile 1928 yılında Moskova'ya davet edilerek Rus orkestraları eşliğinde, 1934 yılında da Bakü'de konserler vermiştir (Ege, 1948: 30)

1.1.3 Müzik Eğitime Katkıları

Osman Zeki Üngör, besteci, orkestra şefi ve keman icracılığı ile birlikte eğitimci yanıyla da Türk müzik eğitimi camiasına katkıda bulunmuştur. Yaşadığı yıllar itibarıyla hem Osmanlı hem de yeni kurulan Cumhuriyet dönemlerindeki müzik kurumlarında görev almış ve birçok öğrencinin yetişmesini sağlamıştır. Eğitim için gönderildiği Paris Konservatuarı'ndan döndükten sonra Muzika-i Humayun'da hem icracı hem şef hem de eğitimci olarak yer almıştır. Bu kurumun son şefi olarak görev yaptıktan sonra Musiki Muallim Mektebi müdürlüğüne atanmıştır. Üngör bu görevde 10 yıl süreyle başarıyla 1934 yılına kadar kalmıştır (Say'dan Aktaran Gül ve Bozkaya, 2010: 137). Kolunda oluşan rahatsızlık sonucu görevinden emekliliğini istemiştir (Gövza'dan Aktaran Özgiray, 1995: 282).

Üngör'ün 1925 yılında yazdığı "Çocuklara Teganni Dersleri" adlı kitabı yeni kurulan Cumhuriyet'in müzik alanında yapmak istediği atılımlara uygun olarak yayımlanmış ve ilköğretim müzik eğitimine oldukça geniş katkı sağlamıştır. Bu kitap ilkokullarda müzik eğitimi üzerine, o yıllarda yeni harflerin kabulünden önce, Osmanlıca harflerle ilkokullara yönelik olarak hazırlanmış ilk girişim/örneklerden birisi olup, Maarif Vekaleti Telif ve Tercüme Heyeti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından okullarda okutulması için kabul edilmiştir (Gül ve Bozkaya, 2010).

Resim 2: Osman Zeki Üngör'ün 1925 yılında yazdığı "Çocuklara Teganni Dersleri" adlı kitaptan *Dargın Arkadaş* adlı çocuk şarkısı (Gül ve Bozkaya, 2010: 139).

Üngör sadece kurum veya okul yöneticiliği ve öğretmenliği ile müzik eğitime katkıda bulunmamış, 'Cumhuriyet'in ilanının ardından şefliğini yaptığı Riyaset-i Cumhur Orkestrası ile verdiği eğitim konserleri ile halkın çoksesli müziğe ilgi duyması için çalışmıştır' (Koçak, 2007: 141).

1.1.4 Besteciliği

Genel olarak marş formunda ve çocuk şarkıları türünde eserler veren Üngör'ün bestecilik yanının diğer müzikal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda arka planda kalmış olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır.³⁶⁹ Ayrıca bestecilik anlamında en güçlü eserinin İstiklal Marşımız olduğu da ayrı bir gerçektir. Ancak Osman Zeki Üngör'ün yaşadığı süreç itibarıyla hem doğu hem batı müziğini bilen ve

³⁶⁹ "Keman icracısı ve orkestra şefi olarak öne çıkan Üsküdarlı Osman Zeki Üngör'ün bir diğer müziksel yönü olan besteciliği değerlendirildiğinde, en tanınmış ve tartışmalı bestesi olan İstiklal Marşı dışında yine daha çok 'marş' formunda eserler bestelediği tespit edilmiştir ki kendisinin müziksel ve bürokratik çalışmaları öne çıktığından besteciliğinin verimli olmadığı görülür" (Yöre, 2014: 208).

her iki müzik türünü tanıyan bir besteci olduğu düşünülebilir. Özellikle Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yeni kurulan devletin müzik politikalarına uygun eserler verme gayretinde olduğu bilinmektedir.

“Türk müziğine yeni bir şekil verme gayreti çok aşırı idi. Kendi sahasında uzman bir kişi olan Osman Zeki Bey, çeşitli motifler içerisinde olan seçkin ve ahenkli bir karışım müzik türünü yaratma formülü üzerinde epeyce mücadele etmiştir. Fakat her ne kadar tekniği Avrupalı gibi gözükmüş ise de, ilham kaynağını orijinal Türk duygusu oluştuyordu. Nitekim Avrupa müziğinden alıntı sağlanması sorunu, ilham yoluyla ülke müziğine ne vereceğini ifade eden unsurlar ve çizgiler doğrultusunda bazı küçük beste denemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu iş ilk başlangıçta kolay değildi. Zira uygulama ve adaptasyon görevi tabii olarak zor ve sabır istiyordu...” (Özgiray, 1995: 283).

Üngör'ün İstiklal Marşı'ndan başka bir çok marşı vardır: “Asakir-i Şahane Marşı, Hamidiye Marşı, İlim Marşı, Azm-ü Ümid Marşı, Töre Marşı, Cumhuriyet Marşı, Her Adımda Çiğnediğin Bu Toprak (Marşı), Gençlik Marşı, Kız Liseleri Marşı, Süngümü Marşı, Türk Marşı, Yeni Harfler Marşı, Bir Güzel Kız Salıncakta (Orkestra için) ve Gurur Marşı” (Aktaran Koçak, 2007: 141).

Resim 3: Osman Zeki Üngör'ün Çocuk Marşı (Üngör, 1966: 233)

Üngör'ün eğitim müziğinde kullanılmak üzere bestelediği marş formundaki eserleri oldukça eğitici ve akılda kalan ezgilerden oluşmakta idi. ‘Cumhuriyet’in ilk yıllarında Atatürk’ün direktifleriyle Türk çocukları için sözlü bir marş yarışması düzenlenmişti. Aka Gündüz’ün sözlerini yazdığı Üngör’ün iki sesli olarak bestelediği Çocuk Marşı (Türk Çocukları Marşı) birinciliği kazandı’ (Üngör, 1966: 233).

Ayrıca İstiklal Marşımızın müzikal analizi yapıldığında Üngör’ün kompozisyon tasarımı ve form konusunda oldukça bilgili olduğu da açıkça anlaşılmaktadır.

1.1.5 İstiklal Marşını Besteleme Süreci

Bağımsızlık, gençlik ve çocuk konulu pek çok marş besteleyen Üngör, İstiklal Marşımızın bestecisi olarak Türk müzik tarihindeki yerini almıştır. Mehmet Akif Ersoy’un mısralarına ses olan marşın yazılma süreci ile ilgili tarihsel kaynaklar oldukça sınırlıdır. Ancak Ethem Üngör, *Türk Marşları* adlı kitabında Osman Zeki Üngör’ün ağızdan net bir şekilde İstiklal Marşımızın bestelenme sürecini şöyle aktarmaktadır:

“İstiklal savaşının devam ettiği sıralarda ben (Osman Zeki), Muzika-i Humayun muallimi idim... Kurtuluş ordusu süvarilerinin İzmir’e girdiklerinden iki veya üç gün sonra... ilkokul öğretmeni İhsan merhum geldi. Büyük bir heyecan içinde süvarilerin İzmir’e girişlerini anlatmaya başladı. Hepimiz coşmuştuk. Hemen kalkıp piyano başına geçtim. Ve içimden doğan parçayı çalmaya koyuldum. Böylece marşın ilk (ti) yerine kadar olan akoru çıktı. Bu şekilde iki üç mezür (ölçü) yaptım... Böylece kısa zamanda eserin taslağı ortaya çıktı... İki gün sonra beste bitti. Arkadaşlara gösterdim çok beğendiler. Bunun üzerine bu müziği milli marş olarak takdime karar verdim” (1965: 73).

Resim 4: Osman Zeki Üngör’ün El Yazması ile İstiklal Marşı Notası³⁷⁰

Üngör daha sonra eseri müzikal açıdan değerlendirmesi için Viyana Konservatuvarı müdürüne göndermiş, eserin bir milli marşa çok yakışacağına dair cevap almıştır. Ardından Üngör, Muzika-i Hümayun’un Ankara’ya nakli için İstanbul’dan Ankara’ya gittiğinde bir baloda marşı Atatürk’e dinletme fırsatı bulmuş, ve çok beğenilmiştir. Ve böylece bugünkü İstiklal Marşımız sözü ve müziğiyle tamamen ortaya çıkmış olmuştur (Üngör, 1965: 73).

³⁷⁰ <http://www.musikidergisi.com/haber-4711>

[istiklal marsinin bestecisi osman zeki ungör el yazmasi nushasi%E2%80%A6.html](http://www.musikidergisi.com/haber-4711) (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

Resim 5: İstiklâl Marşı'nın İlk Kapak Kompozisyonu³⁷¹

2. SONUÇ

Bir ulusun milli marşı, ait olduğu milletin kültür haritasını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Özellikle bağımsızlık mücadelesi geçmişi olan ulusların milli marşlarına yansıttıkları karakteristik kavramları en ince detayıyla incelemek ve ele almak gerekmektedir. Sözleriyle Türk milletinin kudret ve inancını yansıtan, müziğiyle söyleyen ve dinleyen de kahramanlık hissi yaratan İstiklâl Marşı adeta Türk insanının vatanı için yazdığı destanın bir senedi olarak sayılabilir. Marşın sözü ve müziğinin milli mücadele yıllarında yazılmış olması bunun en önemli kanıtı olarak görülebilir. Bu anlamıyla dahi olsa bağımsızlığın ve mücadelesinin simgesi olan İstiklâl Marşımız sadece Türk yurdunda değil aynı zamanda tüm dünyada ilgi çekmektedir. Her ne kadar yazım süreçleri ile ilgili bazı sorunlar ve güçlükler olsa da Türk milleti için değişmez bir kabul ifadesidir.

Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un sözlerini yazdığı İstiklâl Marşımızın bestecisi Osman Zeki Üngör'ün hayatı ve müzik yaşamı ele alınmıştır. Üngör'ün besteci yönünün yanı sıra orkestra şefi, yönetici ve eğitimci yanları da anlatılmıştır. Ayrıca çalışmada Üngör'ün İstiklâl Marşımızı besteleme sürecine de yer verilmiştir. Sonuç olarak, Osman Zeki Üngör'ün, sadece İstiklâl Marşımızın bestecisi değil, aynı zamanda Türk müzik kültürüne kattıkları ile çok önemli bir figür olduğu değerlendirilmektedir.

3. KAYNAKÇA

1. Ege, H. (1948). "Musikçilerimiz". Bursa: Uygun Yayınevi.
2. Gazimihal, M.R. (2019). "Türk Askeri Muzikaları Tarihi", (Hazırlayan: Metin Özarslan), İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

³⁷¹ <https://www.haberturk.com/istikl-marşinin-bestesini-degistirilecek-mi-1890330> (Erişim Tarihi: 01.03.2021) Not: Bu belge Osman Zeki Üngör tarafından Sıhhiye Vekili Refik Bey'e (Saydam) imzalanmıştır.

3. Gül, G. ve Bozkaya, İ. (2010). “Osman Zeki Üngör’ün “Çocuklara Teganni Dersleri” Kitabı Üzerine Bir Çalışma”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, Cilt 23, Sayı 1, Sayfalar 133 – 156.
4. Kurtaslan, Z. (2009). “Türk Keman Okulunun Oluşum Süreci ve Temsilcileri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl 2009, Sayı 26, Sayfalar 409 – 429.
5. Kutlu, S. (2003). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türk Bandoculuğundaki Üç Önemli İsim”, Cumhuriyet Döneminde Askeri Müzik ve Gelişimi Sempozyumu, Ankara: KKK. Basımevi Müdürlüğü.
6. Özgiray, A. (1995). “Atatürk ve Musiki”, Atatürk Yolu Dergisi, Yıl 1995, Cilt 4, Sayı 15.
7. Sağer, T. (2010). “İstiklal Marşı Besteleri”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl : 3 Sayı : 5, ISSN: 1308-9196
8. Say, A. (2005). “Müzik Ansiklopedisi”, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
9. Sonsel, Ö. B. ve Bilgin, S. (2019). “Ön Elemeyi Geçen İstiklal Marşı Bestelerinin Eğitim Müziği Açısından İncelenmesi”, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39 (3), Ankara.
10. Sözer, V. (1986). “Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi”, İstanbul: Remzi Kitabevi.
11. Toker, H. A. (2020). “İstiklal Marşı Resmî Bestesinin Serüveni”, Z Kültür, Sanat, Şehir Tematik Dergi.
https://www.academia.edu/43510348/%C4%B0stiklal_Mar%C5%9F%C4%B1_Resm%C3%AE_Bestesinin_Ser%C3%BCveni (Erişim Tarihi: 07.03.2021).
12. Toros, T. (?). “Müzik Dünyamızda Baba- Oğul, Osman Zeki- Ekrem Zeki”, <https://core.ac.uk/download/pdf/38330153.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2021).
13. Ulucan Weinstein, S. (2011). “Türk Keman Okulu’nun Oluşumu”. (Sanatta Yeterlik Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
14. Ulucan Weinstein, S. (2018). “Yudumluk” İle “Tema Ve Çeşitlemeler” İçin Çalışma Ve Yorum Önerileri”, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Konservatoryum Dergisi, Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, 2018 ISSN: 2146-264X E-ISSN: 2618-5695.
15. Ülger, E. (2017). “15 Temmuz Darbe Girişiminden Sonra Bestelenen Marş Türü Eserlerin Milli İrade Nöbetlerinde Darbe Karşıtı Bilinç Oluşturmadaki Rolü”, 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye - Uluslararası Sempozyumu, Muş.
16. Üngör, E. (1965). “Türk Marşları”, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
17. Yöre, S. (2014). “Osmanlı ve Türkiye Müzik Kültüründe Bir Üsküdarlı: Osman Zeki Üngör”, Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, İstanbul.

İSTİQLAL ŞAİRİ MEHMED AKİF ƏRSOYUN VƏTƏN EŞQİ
MEHMED AKİF ERSOY'S LOVE FOR THE MOTHERLAND

Günel AHMADOVA

Bilim uzmanı, ORCID NO: 0000-0002-7552-7507

XÜLASƏ

Böyük türk şairi Mehmed Akif Ərsoyün əsərlərində Vətən, millət və hürriyyət mövzuları xüsusi əhəmiyyətə malikdir. O, qəlbindəki dərin, sərhədsiz Vətən eşqini şeirlərində əks etdirmiş və bunun nəticəsində əsərləri ilə ölümsüzlük zirvəsinə ucalmışdır. Qəlbi Vətən eşqi ilə döyünən Mehmed Akif Ərsoy “İstiqlal Marşı”nın yazarı olmaqla bərabər, eyni zamanda “Səfahət”, “Asim”, “Kölgələr”, “Xatirələr”, “Haqqın səsləri”, “Süleymaniyyə Kürsüsündə” kitabları ilə də məşhurdur.

Yurduna, Vətəninə, millətinə aşiq olan Mehmed Akif Ərsoy milli düşüncənin, milli şüurun oyanmasına fəaliyyəti və şeirləri ilə böyük töhfə vermişdir.

Vətəninə düşünərək yaşayan, qəlbi Vətən eşqi ilə döyünən, Vətənin dərdinə dərman olmağa çalışan, Vətənin dərdi ilə dərdlənib, sevincinə sevinən şair əsərlərində yurduna duyduğu eşqi ifadə etmişdir.

Mehmet Kaplan Mehmed Akif Ərsoydan bəhs edərək yazır: “İstiqlal Savaşına bütün varlığı ilə qatılan Akif, bu savaşda iştirak edənlərin duyğularına eynilə özü də sahib olduğu üçün onların hisslərinin ən yaxşı ifadəçisi olmuşdur. Şeiri söyləyən Akif olmaqla bərabər, əslində o, öz “mən”i ilə birləşdirdiyi Türk millətinin duyğu və inancını dilə gətirir”.

Mehmed Akif Ərsoy “İstiqlal Marşı”nda yurdunu göz bəbəyi kimi qorumağın əhəmiyyətini vurğulayır:

Arkadaş! Yurduma alçaqları uğratma sakın;

Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.

Şair “Atini qaranlıq görərək əzmi buraxmaq” şeirində insanları Vətənə sahib çıxmağa səsləyir:

Sahipsiz olan memleketin batması haktır,

Sen sahip olursan bu Vatan batmayacaktır.

Şeirləri ilə insanlara Vətən, millət eşqi və mübarizlik aşılayan Mehmed Akif Ərsoy əsərlərində şəhidlik və şəhidlər mövzusunda da bəhs edir. “Çanaqqala şəhidlərinə” şeirində o, şəhidlərin nə nə qədər uca bir məqama sahib olduğunu bu sözlərlə ifadə edir:

Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,

Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

Vətən şairi Mehmed Akif Ərsoy qəblərdə, zehinlərdə əbədi yaşayacaq, türk dünyası ona daim minnətdar olacaq!

Açar sözlər: Mehmed Akif Ərsoy, istiqlal şairi, milli düşüncə, Vətən eşqi, hürriyyət

ABSTRACT

The themes of homeland, nation and liberty have an important place in the works of the great Turkish poet Mehmet Akif Ersoy. He reflected the deep, immense love for the Motherland in his heart to his poems and as a result he gained immortality with his works. Mehmed Akif Ersoy, who appeals to many people who have the love for the Motherland in their hearts with his poems, is the author of the

Independence March, and is also famous for his books *Safahat*, *Asim*, *Shadows*, *Memories*, *The Voices of God*, *At the Suleymaniye Chair*.

Mehmed Akif Ersoy, who loves his homeland and nation, contributed greatly to the awakening of national thought and national consciousness with his activities and poems.

The poet who lives by thinking of his motherland, whose heart beats with his love for the motherland, who tries to solve the motherland's troubles, who worries about the troubles of the motherland and rejoices with its joy, expressed his love for his homeland in his works.

Mehmet Kaplan writes by mentioning Mehmed Akif Ersoy: “Akif, who participated in the War of Independence with all his existence, became the best translator for them, as he personally had the feelings of those who participated in this war. Although Akif is the one who tells the poem, he actually expresses the feelings and beliefs of the Turkish nation that he united with himself”.

Mehmed Akif Ersoy emphasizes the importance of defending the Motherland at all costs in the “Independence March”:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;

Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.

The poet invites people to protect the Motherland in his poem "To give up your determination by seeing the future dark":

Sahipsiz olan memleketin batması haktır,

Sen sahip olursan bu Vatan batmayacaktır.

Mehmed Âkif Ersoy, who instills people's love for homeland, love for nation and courage with his poems, also touches on martyrdom and martyrs in his works. In his poem "To the martyrs of Çanakkale", he expresses how high a position the martyrs have:

Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,

Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

Homeland poet Mehmed Akif Ersoy will live in hearts and minds forever and the Turkish world will always be grateful to him!

Keywords: Mehmed Akif Ersoy, the poet of independence, national thought, love for the Motherland, liberty

GİRİŞ

Türk dünyasının unudulmaz şairlerinden, türk edebiyatının qabaqcıl nümayəndələrindən biri olan Mehmed Akif Ersoy düşüncələrini, hisslərini ədəbi əsərlərinə böyük ustalıqla köçürmüşdür. Onun yaradıcılığında milli şüur, ictimai ideal və Vətən eşqi xüsusi yerə sahibdir. Bu onun əsərlərinin əbədiyyatını şərtləndirən əsas amillərdəndir. O, Vətən aşıqlərindəndir. Vətəninə elə dərin bir sevgi ilə bağlıdır ki, onun hər misrasında bu duyğu hiss edilir. O, dövrünün ədəbi və siyasi məsələlərinə xüsusi diqqət yetirmiş və bu sahədə fəaliyyəti ilə seçilmişdir. Şərq dünyasının tərəqqisi üçün çalışan, islamçılıq, vətənpərvərlik ideyaları aşıl原因an ədibin əsərlərində yüksək əxlaqi hisslər, vətənpərvərlik, sosial-ictimai hadisələrə münasibət geniş əksini tapmışdır. O, elmin, maarifin, millətin tərəqqisinin ən vacib məsələlərdən olduğunu ifadə etmişdir. O, yalnız şeirləri ilə deyil, eyni zamanda “Sirati-müstəqim” və “Səbilürrəşad” jurnallarında çap olunan məqalələri ilə də məşhurdur.

MEHMED AKİF ӨRSÖY YARADICILIĞININ ƏSAS İDEYALARI

Mehmed Akif Өrsoyun əsərlərində Vətən, millət, azadlıq, tərəqqi kimi ideyalar nəzərə çarpır. O, bu məsələlərlə bağlı çalışmış, Vətənin inkişafa, tərəqqiyə yönəltmək üçün əlindən gələni etmişdir. O, bədii yaradıcılığı ilə insanların düşüncə dünyasına nüfuz edərək onlara yüksək mənəvi dəyərlər aşılarmış, oxucularının qəlbinə Vətən, millət, bayraq sevgisi toxumları səpmişdir.

“O, bir vətənpərvər və dinə əsaslanan bir milliyyətçi olaraq müəyyən düşüncələrə, prinsiplərə bağlı idi, idealist bir adam idi. İdealından, prinsiplərindən bir an olsun ayrılmadı (Timurtaş, 1987: 21).

“Ey millət, oyan, cəhalətinə qurban gedirsən” deyən Mehmed Akif milləti gerilikdən, cəhalətdən xilas etmək, onu tərəqqiyə yönəltmək istəyirdi:

“Hiç bilenlərlə bilmeyenlər bir olur mu?” (Zümrə suresi, 9.ayətin bir kısmı)

Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan!

Öyleyse, “cehalet” denilen yüz karasından,

Kurtulmaya azmetmeli baştan başa millet.

(Ersoy, 2000: 408).

Mehmed Akif cəhaləti aradan qaldıraraq və birlik nümayiş etdirərək millətin ən yüksək dərəcəyə qalxacağını ifadə edir.

Şair tərəqqi üçün qərbdən yaxşı xüsusiyyətləri götürməyin müsbət cəhət olduğunu söyləsə də, qərbin təqlid edilməsinə qarşı çıxır.

İstiqlal şairi Mehmed Akif Өrsoyun yaradıcılığında islamçılıq düşüncələri diqqəti cəlb edir. Bu barədə M.Orhan Okay yazır: “Mehmed Akif islam idealının şairidir. Tam olaraq İslamdan bəhs etməsə də, “Səfahət”in tamamı bu fəlsəfə üzərində qurulmuşdur. Onun şeirlərində din də yuxarıda cəmiyyət bəhsində qeyd etdiyimiz kimi bir qismi lirik, bir qismi də didaktik olmaqla iki xüsusiyyəti özündə cəmləşdirir “ (Okay, 2013: 180).

Mehmed Akif ilə Cəmaləddin Əfqaninin islamla bağlı düşüncələri üst-üstə düşür. İki görkəmli mütəfəkkir də ilkin islama qayıdışın əhəmiyyətindən bəhs edir, islamın tərəqqiyə aparan yol olduğunu söyləyirlər. Cəmaləddin Əfqani də ilkin (həqiqi) islamın qanunlarını doğru hesab edir, islamı gerilik və cəhalətin mənbəyi kimi göstərənlərə qarşı çıxırdı. O, islamın inkişafa, elmə verdiyi dəyəri yüksək qiymətləndirirdi. Cəmaləddin Əfqani elmi yüksək qiymətləndirmiş və “aləmin sultanı elmdir” demişdir. Ş.Qurbanov C.Əfqaninin elm yaradıcısını, əsl alimi cəmiyyətin nur mənbəyi, düşünən beyni hesab etdiyini yazır. Mühafizəkarları, mövhumatçıları, islamdan, dindən, tarixi inkişafdan xəbərsiz olanları millətin yaramaz təbəqəsi kimi qeyd etdiyini göstərir (Qurbanov, 1997: 13-15).

“Fatih Kürsüsündə” əsərində Mehmed Akif islami dəyərlərə xüsusi diqqət yetirməyin vacibliyini vurğulayır. Bu haqda M.Orhan Okay yazır: “Fatih kürsüsündə” kitabı bir vaizin İslam dünyasını, qərb mədəniyyətini, itirdiyimiz dəyərləri, bunlara yenidən qayıtma üsullarını axtaran və insanları oyatmağa çalışan təlqinlər olduğundan buradakı dua şəklində olan ifadələr də didaktik mahiyyətdədir” (Okay, 1989: 129).

Mehmed Akif Өrsoyun əsərlərində cəmiyyət ön plandadır. O, daim cəmiyyəti və milləti düşünmüşdür. Yaradıcılığında fərdin başına gələn hadisələr deyil, bütövlükdə türk cəmiyyətinin, türk millətinin başına gələn hadisələr öz əksini tapmışdır. Bununla bağlı Faruk K. Timurtaş yazır: “Səfahət” məmləkət məsələləri haqqında düşünənlərin əsla diqqətdən kənarda qoya bilməyəcəyi bir qaynaqdır. Bu gün belə həll edilməsi üçün çalışdığımız bütün milli məsələlərimiz bu yeddi cildlik kitabda tutarlı görüş və düşüncələrlə dilə gətirilmişdir. Yurd və millət məsələlərini, dərdlərimizi bu qədər canlı, qüvvətli və

ətraflı şəkildə söyləyən, bunlar üçün çarələr, tədbirlər axtaran başqa bir şairimiz yoxdur” (Timurtaş, 1987: 15).

MEHMED AKİF ƏRSOY VƏ ONUN VƏTƏN EŞQİ

Mehmed Akif Ərsoy Vətən aşığıdır. Onun hər anı Vətəninə düşünərək, onun üçün çalışaraq keçmişdir. Vətən eşqinin gələcək nəsillərə aşılmasında onun şeirlərinin böyük rolu vardır.

O, insanları Vətən üçün çalışmağa, Vətən üçün lazım gələrsə, özünü fəda etməyə çağırır. Vətən onun üçün ən böyük dəyərlərdən biridir.

Vətənin azadlığı, rifahı üçün milli birliyin kəsb etdiyi əhəmiyyətə xüsusi diqqət yetirən şair bu haqda yazır:

Girmeden tefrika bir millətə, düşman giremez,

Toplu vurduqça yürekler, onu top sindiremez.

(Ersoy, 2000: 350)

Şair “Atini qaranlıq görərək əzmi buraxmaq” şeirində insanları Vətənə sahib çıxmağa səsləyir:

Sahipsiz olan memleketin batması haktır,

Sen sahip olursan bu Vatan batmayacaktır.

(Ersoy, 2000: 403)

Mehmed Akif Ərsoy şeirləri və məqalələri milləti mübarizliyə səsləmişdir. Onun “Ordunun duası” adlı şeiri də bu mövzuda olan əsərlərindəndir:

Yılmam ölümdən, yaradan, askerim;

Orduma “Gâzi” dedi Peygamberim.

Bir dileğim var, ölürüm isterim:

Yurduma tek düşman ayak basmasın!

Âmin! desin hep birden yiğitler,

“Allâhu ekber!” gökten şehidler.

Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...

Müslümanız, Hakk’a tapan Müslüman.

Putları Allah tanıyanlar, aman,

Mescidimin boynuna çan asmasın.

Âmin! desin hep birden yiğitler,

“Allâhu ekber!” gökten şehidler.

Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!

Millet için etti mi ordum sefer,

Kükremiş aslan kesilir her nefer.

Döktüğü kandan göğe vursun zafer,

Toprağa bir damlası boş akmasın.

Âmin! desin hep birden yiğitler,
“Allâhu ekber!” gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!
Ey Ulu Peygamberimiz nerdesin?
Dinle minâremde öten gür sesin!
Gel, bana yâr ol ki cihan titresin,
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.
Âmin! desin hep birden yiğitler,
“Allâhu ekber!” gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!
(Ersöy. Ordunun duası)

Bu şeir milli mücadilə illərində yazılmışdır. Şeir ordunun əzmini daha da artırmaq və Vətən övladlarını igidliyə, mübarizliyə səsləməkdə xüsusi rol oynamışdır.
Şair “Cəng marşı” adlı şeirində də xalqı mübarizliyə səsləyir:

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit
Arkadaşın gitti haydi sen de git
Bak ne diyor ceddi şehidin işit
Haydi git evladım uğurlar ola
Haydi git evladım açıktır yolun
Zalimlere karşı bükülmez kolun
Bayrağı çek ön safa geçmiş bulun
Uğurun açık olsun uğurlar ola.

Eşle bir yerleri örten karı
Ot değil onlar dedenin saçları
Dinle şehit sesleridir rüzgarı
Haydi git evladım uğurlar ola
Haydi git evladım açıktır yolun
Zalimlere karşı bükülmez kolun
Bayrağı çek ön safa geçmiş bulun
Uğurun açık olsun uğurlar ola
Haydi levent asker uğurlar ola
Yerleri yırtan sel olup taşmalı
Dağ demeyip taş demeyip aşmalı

Sendeki coşkunluğa er şaşmalı
Kahraman askerim uğurlar ola
Haydi git evladım açıktır yolun
Zalimlere karşı bükülmez kolun
Bayrağı çek ön safa geçmiş bulun
Haydi levent asker uğurlar ola
Haydi git evladım uğurlar ola.
(Ersöy. Cenk Marşı)

Şeirləri ilə insanlara Vətən, millət eşqi və mübarizlik aşıl原因 Mehmed Akif Ərsöy əsərlərində şəhidlik və şəhidlər mövzusunun da bəhs edir. “Çanaqqala şəhidlərinə” şeirində o, şəhidlərin nə nə qədər uca bir məqama sahib olduğunu bu sözlərlə ifadə edir:

Ey şəhid oğlu şəhid, isteme benden makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber!
(Ersöy. Çanakkale şəhitlerine)

Bu şeirdə şəhidlərlə bağlı nə etsək də, onların haqqını ödəyə bilməyəcəyimizi Mehmed Akif Ərsöy bu sözlərlə ifadə edir:

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd’i...
Bedr’in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni târîhe” desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
“Bu, taşındır” diyerek Kâ’be’yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ nâmıyle,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyle;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ’yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.

(Ersoy. Çanakkale şehitlerine)

MEHMED AKİF ERSOY VƏ “İSTİQLAL MARŞI”

“İstiqlal marşı” Türkiyə Cümhuriyyətinin yaranmasından əvvəl 1921-ci ildə yazılmışdır. “İstiqlal marşı”nın yazıldığı dövr ilə bağlı Mehmet Kaplan yazır: “İstiqlal Savaşı türk millətinin ölüm-qalım savaşıdır. Belə illərdə millətlər onları yaşadan əsas dəyərlərin fərqiə varırlar. Vətən, millət, hürriyyət və istiqlal kimi anlayışların əhəmiyyəti barış dövrlərində anlaşılmır. <...> Fəqət bir milləti ölüm ilə qarşı-qarşıya qoyan savaş onların nə qədər həyatı olduğunu dərinlən hiss etdirir. Bunlar elə dəyərlərdir ki, onlar olmadan yaşamaq olmaz. Buna görə də millət onlar uğrunda ölümü gözə alır. Mənlərlə insan onlar uğrunda öldüyü, yaralandığı üçün müqəddəs bir dəyər qazanır. Akif “İstiklal marşı”nda türk millətinin nə üçün savaşdığını, nəyə inandığını açıq şəkildə ortaya qoymuşdur. Şeirdə bu dəyərlər bəzən sənətkarənə bir ifadəyə bürünmüşdür” (Kaplan. İstiklal Marşı’nın təhlili).

“İstiqlal marşı” Vətən, hürriyyət, haqq, ədalət, mübarizlik kimi bir çox ülvə dəyərlərin bədii ifadəsidir. O, Vətən eşqinin bədii zirvələrindəndir. Vətəninə ayrı düşməmək üçün bütün varından, canından keçməyə hazır olan Mehmed Akif Ersoy bu fikirlərini böyük ustalıqla ifadə etmişdir. Şair bu şeirdə bütün türk millətinin düşüncələrini bədii boyalarla şeirinə həkk etmişdir. İstiqlal Savaşı zamanı keçirilən hisslər bundan daha gözəl ifadə edilə bilməzdi. Şeir öz bədii mükəmməlliyi, ifadə etdiyi dərin mənası ilə seçilir.

“Millətin həyatındakı böyük hadisələr sənətkarları səfərbər edir. Ölüm-qalım mücadilələrində bəzən əngin duyğulu bir şairin bir ordu qədər xidmət etdiyi görülmüşdür. Mehmed Akif belə bir ordu-şairdir” (Timurtaş, 1987: 28).

“İstiqlal marşı”nı mükəmməl araşdıranlardan biri Nihad Sami Banarlıdır. O, bu şeirin təhlilini və Mehmet Akif Ersoy haqqında ətraflı məlumatı “Şəkilli türk ədəbiyyatı tarixi II” kitabında oxuculara təqdim etmişdir.

“İstiqlal marşı”nı mükəmməl təhlil edənlərdən biri də Mehmet Kaplandır. O, şeirdə ifadə olunan bütün mənalara ən dərin məqamlarına qədər ətraflı izah etmişdir.

O, şeirin ilk iki bəndində bayraq və onun üzərindəki rəmzlərin əks olunmasından bəhs edir. O qeyd edir ki, al bayraq türk millətinin simvoludur. Şairin bu al rəngi alovla əlaqələndirdiyini söyləyir. “Yurdun üstündə tütən ən son ocaq qaldıqca bayrağın alovu bu şəfəqlərdə dalğalanacaqdır. Akif bu bənzətmə ilə “bayraq” və “millət” arasındakı əlaqəni sənətkarənə şəkildə ifadə etmişdir” (Kaplan. “İstiklal Marşı’nın təhlili”).

Türk bayrağının simvollarından birinin hilal olduğundan bəhs edən M.Kaplan hilalın türk ədəbiyyatında sevgiliyə bənzədildiyindən bəhs edərək yazır: “Türk bayrağındakı ay (sevgili) təhlükələr içində olduğu və onu sevnənlərdən fədakarlıq gözlədiyi üçün qaşlarını çatmışdır” (Kaplan. İstiklal Marşı’nın təhlili).

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...

Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmâhrem eli.
Bu ezanlar ki şehadetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım,
Her cerâhamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fıskırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!
(Ersoy. İstiklal Marşı)

Belə marşları olan türk dünyasının üstündə tütən ocaqlar heç zaman sönməyəcək! Haqqa tapan, əzəldən bəri azad yaşayan türk milləti daim var olacaq! Türklər cənnət Vətənin qarşılığında dünyaları alsalar belə, heç zaman onun bir qarışını da verməyəcəklər, Vətənin azadlığı üçün əllərindən gələni edəcəklər!

NƏTİCƏ

Mehmed Akif Ərsoy yalnız Türkiyədə deyil, bütün türk dünyasında ölməz əsərləri ilə məşhurdur. O, bütün türk dünyasının qəlbində böyük yeri olan, şeirləri ilə əbədilik zirvəsinə ucalan şairlərdəndir. Onun aşladığı ülvî dəyərlər həmişə qorunub saxlanacaq. Türk milləti daim onun görmək istədiyi ucalıqda olacaq. Mehmed Akifin Vətən, millət, azadlıq eşqi ilə yanan qəlbindən şeirlərinə köçürdüyü o böyük hisslər, ülvî duyğular gələcək nəsillərə onun şeirləri sayəsində ötürüləcək.

Türk dünyasının görkəmli ədibi, Vətən şairi Mehmed Akif Ərsoy qəblərdə, zehinlərdə əbədi yaşayacaq, türk dünyası ona daim minnətdar olacaq!

ƏDƏBİYYAT

Ersoy M.A. Cenk Marşı

<https://edebiyatvesanatakademisi.com/mehmet-akif-ersoy-siirleri/cenk-marsi/8077>

Ersoy M.A. Çanakkale şəhitlərinə <https://safahat.diyaret.gov.tr/PoemDetail.aspx?bID=11&pID=128>

Ersoy M.A. İstiklal marşı

<https://istiklalmarsi.org/istiklal-marsi-10-kita-dinle.html>

Ersoy M.A. Ordunun duası

<https://safahat.diyaret.gov.tr/PoemDetail.aspx?bID=13&pID=127>

Ersoy M.A. (2000). Safahat: Orijinal metin-sadeleştirilmiş metin-notlar. I cilt. Hazırlayanlar: Ömer Faruk Huyugüzel, Rıza Bağcı, Fazıl Gökçek. İstanbul: Zaman

Kaplan M. İstiklal Marşı'nın tahlili

<http://www.harfvehayal.com/2019/03/istiklal-marsnn-tahlili-prof-dr-mehmet.html>

Qurbanov Ş. (1997). Cəmaləddin Əfqani və türk dünyası. Bakı: Azərnəşr

Okay M.O. (1989). Mehmed Âkif: Bir karakter heykelinin anatomisi. Ankara: Akçağ

Okay M.O. (2013). Mehmed Akif'in karakteri ve sanatı // İstiklal şairimiz Mehmed Akif, hazırlayan Mustafa İsmet Uzun, İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 157-182

Timurtaş F.K. (1987). Mehmet Âkif ve cemiyetimiz. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Banarlı N.S. (1971). Resimli türk edebiyatı tarihi II. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı

AKİF'İN “MAHALLE KAHVESİ” ŞİİRİ VE KAHVE(HANE)LERİN GELENEK İÇİNDEKİ YERİ

AKİF'S "NEIGHBORHOOD COFFEEHOUSE" POEM AND THE PLACE OF COFFEEHOUSE'S IN THE TRADITION

Talha ÇİÇEK

Araş. Gör, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, ORCID:0000-0002-1849-7794

ÖZET

Edebiyat ve/veya sanat, toplumların refah seviyesini gösteren olgulardandır. Bir dönemin yazarları, şairleri ya da sanatçıları tarafından üretilen sanat ürünlerinin yansıttığı ve aktardığı doneler dönemin çözümlenmesinde aydınlatıcı niteliktedir. Bu açıdan Mehmet Akif Ersoy'un şiirleri toplumsal dinamikleri yansıtmaya sebebiyle dikkat çekicidir. İstiklal Marşı şairi olarak tanınan ve bilinen Mehmet Akif Ersoy Türk edebiyatı içinde konumunu koruyan ve koruyacak bir yere sahiptir. Çünkü Akif bir şair olmanın yanı sıra gözlemci kişiliğiyle halkı ve halkın ahvalini muhayyilesinde işleyerek bir nevi destek olmak istemiştir. O sokağın nabzını şiirlerine nakşetmiş, dünya görüşünü eserlerinde korkusuzca dile getirmiş bir şairdir. Yaşadığı dönemin siyasi atmosferine rağmen o, şair edindiği düşünceyi ilkelerinden taviz vermeden savunmuştur.

Akif şiirlerinde hem toplumsal hem de siyasi eleştiriler yapmıştır. Mahalle Kahvesi şiirinde yapmış olduğu tasvirler söz konusu dönemde var olan bir kahveyi gözümüzde canlandırır. Bu şiir, canlandırmadan ziyade dönemde var olan ve günümüzde de devam eden bir geleneği anlatmaktadır. Günümüzde kahvehane ismini sağlayan “kahve evi”, manasından uzaklaşmış olsa da farklı oyunların oynandığı, hoş zaman geçirilen bir mahfil haline bürünmüştür. Bu ortam, Akif'in aktardığı dönemden günümüze değişime uğrayarak ulaşmış olsa da Akif'in bahsettiği geleneksel unsurların varlığı dikkat çekicidir. Bu çalışmada, söz konusu şiirde geçen ortama dair göstergeler ve betimlemeler günümüz kahvehaneleri bağlamında tartışılacak, kahvehane geleneğinin dün ve bugün Akif'in şiiri doğrultusunda çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Şiir, Kahve, Kahvehane, Gelenek.

ABSTRACT

Literature and / or art are phenomena that show the welfare of societies. The data reflected and conveyed by the art products produced by the writers, poets or artists of a period are illuminating in the analysis of the period. In this respect, Mehmet Akif Ersoy poems are remarkable because they reflect social dynamics. Known and known as the poet of the Turkish National Anthem, Mehmet Akif Ersoy has a place in Turkish literature that preserves and preserves its position. Because, in addition to being a poet, Akif wanted to support the people and society by handling on his imagination with his observer personality. He is a poet who inscribed the pulse of the street in his poems and expressed his world view fearlessly in his works. Despite the political atmosphere of the period he lived, he defended the thought he adopted without compromising his principles.

Akif has made both social and political criticism in his poems. The descriptions he made in the poem of Mahalle Kahvesi envision a coffee that existed in that period. This poem describes a tradition that existed in the period and continues today, rather than envision. Today, the "coffee house", which provides the name of a coffeehouse, has moved away from its meaning, but has turned into a place where different games are played and a pleasant time is spent. Although this environment has evolved from the period conveyed by Akif to the present day, the existence of traditional elements mentioned by Akif is striking. In this study, the indicators and descriptions of the environment in the poem will be discussed in the

context of today's coffeehouses, and the past and present of the coffeehouse tradition will be analyzed in line with Akif's poetry.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Poetry, Coffee, Coffeehouse, Tradition.

Mehmet Akif Hayatı ve Sanatı

Mehmet Akif Ersoy, Aralık 1873'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Rumelili Mehmet Tahir Efendi annesi Emine Şerif Hanımdır. Karakoç bu durumu şöyle izah eder: "Akif, baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani tam bir doğu İslamlığının, Batı İslamlığının ve Merkez İslamlığının bir sentezi bir çocuk." (2012: 10). Karakoç'un bu söylemleri Akif'in çok yönlü şahsiyetinin ve İslam mefkuresinin hangi dönemden geldiğini idrak edebilmek için son derece önemlidir. Akif doğduğu ailenin farklı kültürel dinamikleriyle harmanlanmış doğduğu yer olan Fatih'te bunu pekiştirmiştir.

Birçok kimsede olduğu gibi Akif'in eğitimi de ailede başlamış daha sonra Fatih Emir Buharî mahalle mektebine gitmiş, iki senenin ardından ilkokula gitmiş ve bu dönemde babasından Arapça ve İslamî bilgiler almaya başlamıştır. Fatih Merkez Rüstiyesine devam ederken diğer taraftan Fatih Camii'nde müderrislik yapan babasından Farsça dersleri alır. Babası medrese eğitimini kendisi verebileceğini düşünerek Akif'i Mülkiye İdadisi'ne gönderir. Akif burada şiirle uğraşmaya başlar. Buradan mezun olan Akif Mülkiye'nin Baytar Mektebi'ne yatılı olarak kaydolur ve birincilikle bitirir.

Akif'in hem doğduğu aile hem de eğitim aldığı çevre onun hayat düşüncesini etkilemiştir. Küçük yaşlarda aldığı İslam merkezli eğitim sonraki yaşantısında kaleme aldığı şiirlerinde kendini hissettirmektedir. O, şiirlerinde sokağın nabzını tutan bir üsluba sahiptir. Nitekim Sezai Karakoç da Türk Edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiir hayata sokmuş şairin olmadığını söyler (Karakoç, 2012: 38). Akif gördüğü ve yaşadığı olayları şiirinde işlemiş eleştirilerde bulunmuş toplumu yönlendirmeye çalışmıştır. Öyle ki Karakoç da Âkif'in camiler, kahveler, hastalar, alıcılar ve satıcılar, meyhane, içki ve kumarın açtığı yaraları, yetimlerin, dulların, yoksulların içinde bulunduğu acı problemleri, idarenin bozukluğu, rüşvet felâketi, faiz faciasını... her yönüyle cemiyet, enstantaneler, çizgiler ve tablolar halinde bir çöküşün umumî görüntüsünü verdiğini ve bunları, yani cemiyetin alelade vakitlerini ve hallerini anlatırken, şiir, daha çok bunların tasviridir, objektifdir, bir ilim vesikası çekmek isteyen bir metoda sahiptir ve bir anket sadakati içindedir (2012: 41-42). O bu söylem şekliyle toplumu düşünmeye sevk etmeye çalışır. Onun şiirleri sadece sanat amacıyla üretilen metinler değildir sosyolojik tahlillerin yer aldığı tarihsel döneme ışık tutan metinlerdir. Bu şekilde bilhassa yaşadığı dönemde topluma düşünme gerekliliğini aşıl原因 bir şairdir. Âkif, "şiirle düşünme"yi edebiyatımıza sokan hemen hemen tek şairdir. (Karakoç, 2012: 46)

Mehmet Akif geleneği ve moderniteyi aynı zamanda yaşayan bir şahsiyettir. Babasının feraseti geleneksel eğitim yanında modern eğitim alma olanağı sağlamıştır. Ve bu durum şiirlerine tesir etmiştir. Sezai Karakoç Akif'in gelişmesini iki döneme ayırır; birinci dönem klasik okul kültürü dönemi, ikinci dönem çağdaş entelektüel kültür dönemidir. (2012: 16).

KAHVE VE KAHVEHANECİLİK KÜLTÜRÜ

Kahve, kahve çekirdeğinin öğütülerek toz haline getirilmesi ve suyla pişirilmesi neticesinde oluşan bir içecek türüdür. Güncel Türkçe sözlükte kahve: "1. Kök boyasığıllardan, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç, 2. Bu ağacın meyvesinin çekirdeği. 3. Bu çekirdeklerin kavrulup çekilmesiyle elde edilen toz. 4. Bu tozla hazırlanan içecek". (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanır. Öcal Oğuz Türk kültüründe kahvenin 16. Yüzyıldan bu yana önemli bir yeri olduğunu, kahvenin; kavurma, soğutma, öğütme, pişirme işlemlerinden geçtikten sonra ikram edildiğini açıklar (2017:199).

Kahve yapılan ve satılan yer, kahvehane olarak tanımlansa da güncel Türkçe sözlükte kahvehanenin karşılığı "kahve" olarak gösterilir. Ve kahve tanımlarından biri şudur: "Kahve, çay, ıhlamur, bira, nargile

içilen, hafif yiyecekler bulunduran, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer, kahvehane, kıraathane.” (<https://sozluk.gov.tr/>)

Öcal Oğuz, Kahvehanelerin, erkeklerin bir araya gelerek kamuoyu oluşturdıkları mekanlar olduğunu ilk kahvehanelerin camilerin yanında namazı bekleyen insanlara hizmet vermek amacıyla açıldığını, ancak zamanla hemen hemen her meslek grubunun kahvehanesi olmaya başladığını belirtir (Oğuz, 2017:199). Günümüzde kahve(hane)ler toplumun çoğunlukla zaman geçirdiği ya da eğlence amacıyla bulunduğu mekan haline bürünmüştür. Neredeyse her şehrimizde camilerin yakın çevresinde olduğu gibi meslek icracılarının yakınlarında da kahveleri görmek son derece mümkündür. Ancak burada kahve(hane)lerin oluşum amaçları farklıdır. Camii yakınında oluşan kahvehaneler namaz vakitlerini beklemek için toplanan bireylere hizmet verirken iş yakınında olan kahveler ise çalışan bireylerin dinlenmesi için hizmet eder. Diğer yandan merkez noktalarda bulunan kahveler ise eğlenceye dayalı oluşum gösterir. Özellikle maçların izlendiği, okey, tavla, kâğıt vb. oyunların oynandığı kahve(hane)ler günümüzde büyük yekûn tutar. Her ne kadar kahve(hane) ismi aynı olsa da hizmet ettikleri görevler oldukça farklıdır.

Kahve(hane) ismini taşıyan kahvenin sunulduğu satıldığı yer olarak günümüze ulaşsa da burada bir anlam kalıplaşması söz konusudur. Günümüzde kahve(hane)lerin en az sattıkları ya da sundukları ürünlerden birisi kahvedir. Hem üretim aşaması hem de diğer meşrubatlara göre pahalılığı tüketimini oldukça sınırlamıştır. Günümüzde kahve eşrafına verilen ürünlerin başında çay geldiği gibi yörelere göre farklı içecekler de bulunmaktadır.

Kahveler bir etkileşim ortamı olarak düşünülebilir. Söz konu mahfil oyunların oynandığı belli programların kolektif bir bilinçle izlendiği yerlerdir. Burada eğlence işlevinin varlığı bir ihtiyacın karşılandığını gösterir. Malinowski, İnsanın temel ya da bedensel ihtiyaçlarının nasıl giderildiğinin son derece açık olduğunu ve bunların her kültürü etkileyen temel unsurlar olduğunu belirtir (2016:42).

Temel İhtiyaçlar	Kültürel Tepkiler
1. Metabolizma	1. Beslenme
2. Üreme	2. Akrabalık
3. Bedensel Rahatlık	3. Barınma
4. Güvenlik	4. Korunma
5. Hareket	5. Faaliyetler
6. Büyüme	6. Eğitim
7. Sağlık	7. Temizlik

(Malinowski, 2016: 88)

Yukarıda görülen tabloda kahve(hane)lerin kültürel tepki olarak özellikle beslenme ve faaliyet kategorisinde yer aldığı rahatlıkla söylenebilir.

Güncel halde kahve(hane)ler her ne kadar kahve tüketiminde sınırlı olsa da kahve için özel tüketim alanlarının oluşumu ve bu yerlerin rağbet görmesi geleneksel olan ile modern olanın çatışması olarak yorumlanabilir. Georg Simmel, bir üretim tarzının, bir form olarak, başka bir üretim tarzını yerinden edecek enerjiye kendi içinde sahip olmadığını ve bu sürecin arkasındaki itici gücün, bütün kuvvetinin ve dinamizmiyle, dönüşümü ve farklılaşmasıyla hayat olduğunu açıklar (2015: 57). Nitekim kahve kültürünün kahve(hane)lerden ayrışacak başlı başına bir sektör oluşturması bunun kanıtıdır.

Kahve ve kahve(hane)cilik kültürümüzde farklı alanlarda konu olmuştur. Üzerine pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Bunun haricinde kahve ve kahve(hane)cilik edebi ürünlerde de kendisini gösterir. Bunun bir örneği olan Akif'in "Makalle Kahvesi" şiiri bu çalışmanın esasını oluşturur.

Söz konusu şiir, kahve kültürüne dair tarihsel bir perspektif sunmaktadır. "‘Mahalle Kahvesi!’ Osmanlılar bilir ne demek?" (Ersoy, 2012: 106) dizesiyle başlar. Bu dize kahvenin Osmanlılar için bilindik olduğunu gösterir.

Kahvehaneler, belli başlı kültürel unsuru görsel olarak sunan yerlerdir. Günümüzde dahi farklı yörelerin kültürüne ait görselleri kahvelerde görmek mümkündür. "Duvarda türlü resimler: Alındı Çamlıbel / Kaçırılmış Ayvaz'ı ağlar Köroğlu rahmetli / Arab Üzengi'ye çalmış Şah İsmail gürzü; / Ağaçta bağlı duran kızda işte şimdi gözü. / Firaklıdır Kerem'in Of! der demez yanışı, / Fakat şu Ah mine'l-aşka kim durur karşı? / Gelince Ezrakabanu denen acuze kadın, / Külüngü düşmüş elinden zavallı Ferhad'ın! / Görür de böyle Rufai'yi: Elde kamçı yılan, / Beyaz bir arslana binmiş; durur mu hiç dede can? / Bakındı bak Hacı Bektaş'a: Deh demiş duvara! / Resim bitince gelir şüphesiz ki beyte sıra." (Ersoy, 2012: 109-110). Şiirin verilen dizelerinde Akif, kahve(hane)de bulunan görseller üzerinden bir tasvir yapar. Ve görsellerin kültürel belleğimizde bulunan unsurlar olduğu açıkça görülür. Köroğlu, Hacı Bektaş, Kerem kültürümüz için son derece önemli şahsiyetlerdir. Günümüzde de kahve(hane)lerde benzer görsel motifleri görmek son derece olağandır.

Kahve(hane)lerde eğlence amaçlı pek çok oyun oynanır. Akif şiirde bu oyunlara değinmektedir. "Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın, / Yayılmış üstüne birçok kağıt ki, oynayanın, / Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam. / Ya tavlanın kiri? Kaabil değildir, anlatamam. / Harita-vari açılmış en orta yerde dama; / Beyaz mı taşları, yahud siyah mı, hiç sorma! / Hututu: Gayr-i muayyen hududu memleketin: / Nazarda haylice idman gerek ki fark etsin! / Deliklerindeki pislik lebaleb olsa, yine, / Bakınca bunlara gayet temiz kalır domine." (Ersoy, 2012: 110) şiirin verilen dizelerinde çeşitli oyun isimleri göze çarpmaktadır. Kâğıt, tavla, dama, domine(domino).

SONUÇ

Akif, geleneği şiirlerinde sanatsal bir üslupla işleyen şairlerdendir. O, toplumsal sorunları eleştirel bir dille şiirlerinde konu edinmiştir. Bu şiirlerin biri olan "Mahalle Kahvesi" şiirinde kahve(hane)lere karşı eleştirilerde bulunmuştur. Ancak burada önemli olan diğer bir husus bir mahfil olan kahve(hane)lerin geleneksel boyutunun tespiti.

Şiirde kahve(hane)lere dayalı pek çok tasvire yer verilmiştir. Günümüzde de bulunan kahve(hane)lerin yüzyıllık bir zaman diliminde gösterdiği değişiklikler kültürel açıdan da oldukça önemlidir. Şiirde tasvir edilen ortamla günümüzde bulunan mekân arasında farkın oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Eğlenceye dayalı oyunlardan dama, tavla, domino, kağıt oyunlarının günümüzde de kahve(hane)lerde oynanıyor olması geleneğin devam ettiğini gözler önüne serer.

KAYNAKÇA

1. Oğuz, Ö. (2017). *Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
2. Malinowski, B. (2016). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. (Çev: Deniz Uludağ). Ankara: Doğu batı Yayınları.
3. Karakoç, S. (2012). *Mehmed Âkif*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
4. Simmel, G. (2015). *Modern Kültürde Çatışma*. (Çev: Tanıl Bora, Utku Özmakas, Nazile Kalaycı, Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
5. <https://sozluk.gov.tr/>
6. Ersoy, M. A. (2012). *Safahat*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

MEHMED ÂKİF ERSOY VE ALİ ULVİ KURUCU
MEHMED ÂKİF ERSOY AND ALİ ULVİ KURUCU

Celal ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimleri Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD, ORCID NO: 0000-0001-6729-4531

ÖZET

Edebiyat anlayışı bakımından daha ilk mısralarından itibaren Mehmed Âkif'i ve *Safahat*'ını hatırlatan *Gümüş Tül ve Alevler*'deki aruzla yazılmış şiirleri Ali Ulvi Kurucu (1922-3 Şubat 2002) ile Âkif'i poetik anlayış çizgisinde birleştirir. Kurucu'nun, Âkif tarzında şiirler yazması, edebiyat anlayışından ve dünya görüşü yönüyle de Âkif'le benzerliğinden kaynaklanır. Âkif'e olan hayranlığı Kurucu'ya *Safahat*'ı ezberlettirecek kadar tesir etmiştir. Kurucu; "Mehmed Âkif", "Âkif (İstiklâl Marşı Şairimiz)", "Âkif (Ebedi Şairimiz)" ve "Âkif (İslâm Şairimiz)" başlıklı şiirlerinde Mehmed Âkif'i anlatır. Bu şiirlerde Âkif; Türk şiirine ufuk açan, mazinin iftihar tablolarını diriltten, aruz veznine hayatıyet kazandıran ve özellikle *İstiklâl Marşı*'yla milletin şairi olarak nitelenir. Âkif'e ve şiirine hem eseriyle hem de yaşamıyla hayranlık duyan Kurucu'nun şiiri; Mehmed Âkif şiirinin bir yankısı ve ona duyulmuş bir vefa örneği olarak görülebilir. Âkif'in şiiri ile Kurucu'nun şiiri arasındaki halef-selef ilişkisi özellikle içerik açısından oldukça örtüşür. Kurucu, Âkif'in ıstıraplarına ortak bir sesi şiirlerine yansıtır; "cehalet, tembellik, gaflet, tefrika, nemelazımcılık, manevi buhran" gibi *Safahat*'ta yer alan konular Kurucu'nun şiirinde de işlenir. Âkif'in toplumsal duyarlılığına ve bakış açısına yakın duran bu gibi tematik benzerlikler de Kurucu'nun şiiriyle Âkif'in şiiri arasındaki benzerlikleri gösteren hususlardır. Bu bildiride, Türk şiirine hem aruzla hem de Âkif tarzı şiirler kazandıran Ali Ulvi Kurucu'nun eseri, Mehmed Âkif şiiriyle kurduğu 'poetik akrabalık, tematik benzeşim ve metinlerarasılık' bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Âkif, Ersoy, Ali Ulvi Kurucu, poetik akrabalık, tematik benzeşim, metinlerarasılık.

ABSTRACT

In terms of his literary understanding, he unites the poems written with prosody in *Gümüş Tül and Alevler*, which reminds Mehmed Âkif and *Safahat* from the very first verses, Ali Ulvi Kurucu (1922-3 February 2002) and Âkif in the line of poetic understanding. The fact that Kurucu wrote poems in Âkif style is due to his understanding of literature and his similarity with Âkif in terms of his world view. His admiration for Âkif influenced Kurucu enough to make *Safahat* memorize. Kurucu; he describes Mehmed Âkif in his poems "Mehmed Âkif", "Âkif (Our Independence Anthem Poet)", "Âkif (Our Eternal Poet)" and "Âkif (Our Islamic Poet)". In these poems Âkif; he is described as the poet of the nation, which opened the horizon for Turkish poetry, revived the proud tables of the past, brought the prosody to life and especially with the Independence March. The poem of Kurucu, who admires Âkif and his poetry both with his work and his life; it can be seen as an echo of Mehmed Âkif's poem and an example of loyalty heard to him. The successor-predecessor relationship between Âkif's poem and Kurucu's poetry overlaps especially in terms of content. Kurucu, reflects a common voice to Âkif's suffering in his poems; topics in *Safahat* such as "ignorance, laziness, heedlessness, conspiracy, humiliation, spiritual depression" are also covered in the poetry of Kurucu. Such thematic similarities, which are close to Âkif's social sensitivity and perspective, are also aspects that show the similarities between the poetry of Kurucu and Âkif's poetry. In this paper, the work of Ali Ulvi Kurucu, who brought Turkish poetry both with prosody and Âkif's style poems, will be examined in the context of poetic kinship, thematic analogy and intertextuality, which he founded with Mehmed Âkif poetry.

Keywords: Mehmed Âkif, Ersoy, Ali Ulvi Kurucu, poetic kinship, thematic affinity, intertextuality.

HAYAT HİKÂYESİ

1922 yılında Konya'da doğdu. Hacı Veyiszade İbrahim Efendi'nin oğludur. İlk hocası olan babasının yanında hafızlığını tamamladıktan sonra ilk ve ortaokulu Konya'da bitirdi. Babasından sarf- nahiv, Kadiri şeyhi Hafız Ali Efendi'den kıraat okumaya başladı. O günkü şartlarda dinî eğitim için uygun bir ortam bulamayınca ailesiyle birlikte Medine'ye göç etti; oradan da yükseköğrenimini tamamlamak üzere Mısır'a gitti. Kahire'de Ezher Üniversitesi'ne kaydoldu (1939). Ezher'deki eğitimi süresince Kahire'de ikamet etmekte olan eski şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile Mehmed İhsan Efendi ve Zâhid Kevserî gibi tanınmış kişilerin yakın çevresinde bulundu, onlardan ders aldı, sohbetlerinden yararlandı. Altı yıllık bir eğitimden sonra babasının ölümü üzerine Medine'ye ailesinin yanına döndü. Burada uzun süre Evkaf Dairesi'nde İnşaat ve Sicillât emini olarak çalıştı. Ardından II. Mahmud'un inşa ettirdiği Mahmûdiye (1953-1975) ve Şeyhülislam Arif Hikmet (1975-1985) kütüphanelerinde müdür olarak görev yaptı, buradan emekliye ayrıldı. 3 Şubat 2002'de Medine'de vefat etti ve Cennetü'l-bâkî Mezarlığına defnedildi. (URL1)

Yayımlanan ilk şiiri "Mukaddes Türk Gençliğine" adıyla 1951 yılının Nisan ayında, dönemin münevver simalarından Ali Kemal Belviranlı'nın çıkardığı İslâm'ın Nuru dergisinin ilk sayısında yer aldı. Edebiyat ve şiire olan eğilimi Ezher'deki öğrencilik döneminde içine girdiği ortamda belirginlik kazanmış, bilhassa aruz ve Türk edebiyatı dersleri aldığı İhsan Efendi ile Victor Hugo, Lamartine gibi Fransız şairlerinden Türkçe'ye çeviriler yapan Mustafa Sabri'nin oğlu İbrahim Sabri'den şiir yazma konusunda teşvik görmüştür. Türk, Arap, Fars ve Fransız edebiyatları hakkında sohbet ve değerlendirmelerin yapıldığı bu ortamdaki insanların Mehmed Akif'e olan hayranlığı onu da etkilemiş, hatta bir ara Mehmed Akif gibi şair, Cenab Şahabeddin gibi nasir olma arzusuna kapılmıştır. Daha çok Mehmed Akif tarzını sürdüren dinî ve millî muhtevalı bu manzumeler o dönemde geniş okuyucu kesimlerince ilgiyle karşılanmıştır. Ali Ulvi'nin, "Doğmazdı kalbe iman, inmezdi arza Kur'an"; "Dermendim ya Resûlellah, devâ ol derdime"; "Ey âşık-ı dîdâr, ulu yezdâna gönül ver"; "Bülbüller sazda"; "Mevlam sana ersem diye"; "Âşık-ı yezdan" gibi bazı şiirleri Sadettin Kaynak, Zeki Altın, Ali Kemal Belviranlı, Fevzi Özçimi ve Tahir Karagöz tarafından bestelenmiştir. (URL1, URL2)

Kurucu, şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmıştır. Mehmed Âkif'le üslup, konu ve tercih ettiği aruz kalıpları hususunda benzerlik gösteren Kurucu, Âkif'e göre daha sade bir dil tercih etmiştir. Kurucu'nun yazmış olduğu şiirler sırasıyla önce Nurdan Sesler, ardından Gümüş Tül ve son olarak da Gümüş Tül ve Alevler ismiyle yayınlanmıştır (Sert, 2016, 161; Cığa, 2018).

ALİ ULVİ KURUCU'NUN MEHMED ÂKİF PORTRESİ

Mehmed Âkif Ersoy'un (1873-1936) Türk şiir tarihindeki yeri ile ilgili söylenen ve yazılanların devasa boyutuna her gün yeni tespitler, yorumlar eklenmeye devam edilmektedir. Mehmed Âkif'in hayat yolculuğuna sahne olan vadinin yolcularından biri de Ali Ulvi Kurucu'dur. Âkif'in izinden giden Kurucu'nun, rehberi olarak gördüğü Âkif'i konu edinen dört şiiri vardır: "Mehmed Âkif", "Âkif (İstiklâl Marşı Şâirimiz)", "Âkif (Ebedî Şâirimiz)" ve "Âkif (İslâm Şâirimiz)". Portre şiir niteliğinde olan bu dört şiirin muhtevasına bakıldığında Mehmed Âkif'in düşünce ve duygu dünyasının şiir kanalıyla Kurucu üzerindeki yansımaları kolaylıkla görülür.

Bildirimde; Kurucu'nun sözü edilen dört şiiri odağında tasvir edilen Âkif portresini incelemeye çalışacağım. Öncelikle şiirlerin adına dikkat edildiğinde Âkif'in; "İstiklâl Marşı Şâirimiz", "Ebedî Şâirimiz" ve "İslâm Şâirimiz" sıfatlarıyla vasıflandırıldığı görülür. Bu sıfatların, her ne kadar Âkif söz konusu olduğunda söylenegelen nitelemeler olsa da, Kurucu'nun şahsi yaklaşımının kendine özgüllüğü içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyim.

Zira dört şiirde Âkif'in dört farklı cephesine dikkat çekilir. Alt başlıksız ilk şiir, Âkif'in insanlık âlemi içerisindeki değerine odaklanır. İnsani değerinin öne çıkarıldığı bu söylem içerisinde Âkif, insanlığa rehber olan dahi ve şair sınıfına dâhil edilir. Eser ve müessir ilişkisi bağlamında Âkif'in insanlığa mirasının övgüsünün dile geldiği dizeler onun hem millî hem de evrensel değerine vurgu yapar:

“Milyonları irşâd ediyorken: (Safahât’ın),
İnsanlığa örnek oluyor, şanlı hayâtın!..

Târihe şerefler veren ismin: lekesizdir!

Ölmez eserin: gençliğe gösterdiğin izdir!.. ” (Kurucu, 1980, 116)

İkinci şiir; Âkif’in, bir milleti temsil eden en önemli sembollerden biri olan millî marş şairi vasfını öne çıkarır. “İstiklâl Marşı”nın birçok dizesine yapılan atıf, metinlerarasılığa ek olarak, Kurucu’nun millî marşı alımlama biçimini de yansıtır.

Üçüncü şiir, Âkif’in millet nezdindeki değerini ve bu kıymetin onu “ebedî şâirimiz” kılmasını odağa alır. Âkif şiirinin içeriksel değerinin yanı sıra şiirsel niteliği de söz konusu edilir. Mehmed Âkif’in, Yahya Kemal’le birlikte Türk şiirinde aruzu diriltten ve ölümsüzleştiren şairler olduğu hep söylenmiştir. Kurucu da Âkif’in izinde aruzla şiir yazmaya devam eder. Aruzun bunca önemsenmesi şekilsel bir kıymetten öte geleneğin sembolü olarak görülmesinden kaynaklanır. Hele ki erken Cumhuriyet döneminin edebiyat politikaları anımsandığında Kurucu’nun poetik olarak hem kendini hem de rehberi olan Âkif’i konumlandırma biçimi söz konusu yaklaşımlara örtük bir tepki olarak okunabilir:

“Eşsiz zaferindir, unutulmaz ebediyyen,

Bin yıllık aruz veznini, kurtardın ölümden!..” (Kurucu, 1980, 118)

Üçüncü şiirde Âkif’in şiir külliyyatına atıf yapılan şiir numuneleri Kurucu’nun Âkif’in şiirselliğine yaklaşımını ve tutumunu yansıtır. Şiirde telmih yapılan Âkif şiirleri şunlardır: “Âsım”daki şiirler, “Hüsran”, “Gölgeler”, “Leylâ”, “Gece”, “Bülbül” ve “Secde”. Bu örnekler Kurucu’nun, Âkif’le poetik akrabalığının tam da kendi şiir anlayışıyla uyum gösterdiğini belirtmek gerekir. Kurucu’nun kendi şiirsel yönelimini konu edindiği şiirleri vardır ve bu şiirlerde poetik tutumunun his, ilham ve sezgi üzerine inşa edildiği görülür. Safahat’ta manzume tarzı şiirlerin ağır bastığı bilinen bir olgudur. Lirik şiir sınıfına katabileceğimiz bu numunelere yapılan atıflar, Kurucu’nun şiiri öncelikle bir duygu aktarımı olarak benimseyen poetik tutumundan kaynaklanır.

Dördüncü şiirde Âkif için “İslâm Şâirimiz” nitelemesi yapılır. Şiir Âkif’in İslâm’a ve ümmete adanmış hayatının hikâyesidir. Mücadele yaşamından seçilen kesitler, şiirin omurgasını inşa eder. Âkif portresinin içselleştirildiği dizeler, aynı zamanda Kurucu’nun his dünyasına açılan bir pencere olur. Din ve ümmet duyarlılığı ortak paydalarıdır. Sanatın ve geniş anlamda yaşamın gayesi hususunda aynı çizgide yürüdüklerinin ifadeleri olan

“Üç kıt’ada, seller gibi kan, çalkalanırken,

Beş yüz senelik devletimiz, parçalanırken,

Hâşâ, başı boş san’ata, âlet olamazdın,

Bin parça olan memleketin derdini yazdın!..” (Kurucu, 1980, 121)

dizeleri aynı duyarlılığa sahip halef selef iki şairin portresi olarak okunmalıdır.

SONUÇ

Ali Ulvi Kurucu, “Âkif-i sâni” (İkinci Âkif) unvanıyla tanınır. Şiirlerinde Âkif etkisi o kadar güçlüdür ki Kurucu şiirlerinin içerik ve anlam dünyasının -üslup ve biçim farkı görmezden gelinirse- Safahât’la

birebir örtüştüğü görülür. Bildirimde konu edilen Mehmed Âkif başlıklı dört portre şiir, Âkif'in duygu ve zihin evrenine odaklanan metinlerdir. Bu şiirlerde Âkif'in fiziki portresinin konu edilmediği görülür. Kurucu'nun tüm dikkat ve yaklaşımı Âkif'in düşünce ve his dünyasına yöneliktir. Bu şiirlerde Âkif, hem eylemleri hem de duygu dünyası ile tasvir edilir. Zira tüm yaşamını inandığı değer ve fikirler üzerine inşa etmiş olan Mehmed Âkif'in fiziki portresi, anlam ve kıymet açısından iç portresiyle kıyaslanamaz. Kurucu'nun şiirleştirdiği Âkif portresi, tıpkı maddi yaşamını gözlerden ırak yaşamış ve mücadele dolu hayatının her safhasında bedensel varlığını hep saklamış olan Mehmed Âkif'in hatırasına ve mirasına yakışır bir eser olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1.Ciğa, K. (2018), “Ali Ulvi Kurucu Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- 2.Kurucu, A. U. (1980), “Gümüş Tül ve Alevler”, Nedve Yayınları, Konya.
- 3.Sert, F. (2016), “Ali Ulvî Kurucu Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinde Dinî Muhteva”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- 4.URL1. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurucu-ali-ulvi>
- 5.URL2. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-ulvi-kurucu>
- 6.URL3.https://www.academia.edu/42278410/AL%C4%B0_ULV%C4%B0_KURUCU_1922_2002_HAYATI_VE_M%C3%9CCADELES%C4%B0_Ali_ULV%C4%B0_KURUCU_1922_2002_LIFE_AND_STRUGGLE

MEHMET AKİF ERSOY KONULU AFİŞ TASARIMLARININ GRAFİK TASARIM TEKNİĞİ AÇISINDAN YORUMLANMASI

INTERPRETATION OF POSTER DESIGNS ON MEHMET AKİF ERSOY IN TERMS OF GRAPHIC DESIGN TECHNIQUE

Engin UĞUR

Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, ORCID: 0000-0001-7831-5449

ÖZET

Milli marşımızın (İstiklal marşı) yazarı olan Mehmet Akif Ersoy, hem Kurtuluş savaşında verilen büyük mücadeleyi şiirleri ile ölümsüzleştirmiş bir şair hem de kurtuluş savaşında üstlendiği görevlerle mücadeleye katkı vermiş bir vatanperverdir. Ülkemizin kurtuluş mücadelesinde ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinde büyük emek ve katkıları olan mümtaz şahsiyetlerin gelecek kuşaklara aktarılması, milli birliğimizin devamı için ve tarih bilincimiz açısından büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle son yıllarda Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un genç kuşaklara tanıtılması ve edebi yönünün yaşatılması için farklı platformlarda çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Bu etkinliklerin kitlelere duyurulması için afişler hazırlanmaktadır. Afişler kalabalıkların görebileceği yerlere asılan kitle iletişim araçlarıdır. Enformasyon çağı olarak adlandırdığımız günümüzde hem elektronik hem de basılı çok sayıda iletişim unsuru içinde fark edilir olmak çok kolay olmamaktadır. Özellikle afiş çalışmalarında okuyucunun dikkatini çekebilmek için içerikten daha öncelikli olarak görsel tasarım boyutunun çok iyi bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Birbirinin benzeri olan her türlü afiş çalışması, kalıplaşmış yapısı ve bilinirliğinden dolayı okuyucunun bakma ve okuma gereksinimi duyacak ilgiyi sağlayamamaktadır. Bu nedenle var olanların dışına çıkarak ve görsel tasarım tekniklerini çok iyi kullanarak özenli bir çalışma ortaya koymak gerekmektedir. Makalede Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'la ilgili hazırlanmış afişler arasından rastgele seçilen örnekler görsel iletişim tasarımı açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeler geçmişten günümüze kadar gelen grafik tasarım kavramları çerçevesinde kişisel bakış açısı ile yapıldığı için her türlü farklı yorum ve değerlendirmeye açıktır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, afiş, grafik tasarım

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy, the author of our national anthem(National Anthem), is both a poet who immortalized the great struggle in the war of independence with his poems and a patriot who contributed to the struggle with the tasks he undertook in the war of independence. The transfer of Mumtaz personalities who have made great efforts and contributions in the struggle for the liberation of our country and the foundations of the New Republic of Turkey to future generations is of great importance for the continuation of our national unity and for our historical consciousness. Especially in recent years, a large number of works are being carried out on different platforms to introduce our national poet Mehmet Akif Ersoy to the younger generations and to keep his literary aspect alive. Posters are being prepared to announce these events to the masses. Banners are mass media that hang where crowds can see. At present, which we call the information age, it is not easy to be noticed in a large number of communication elements, both electronic and printed. In order to attract the attention of the reader, especially in banner studies, it is necessary to prepare the visual design dimension very well, as a priority than the content. All kinds of Banner works that are similar to each other cannot provide the attention that the reader needs to look and read Due to their stereotypical structure and awareness. For this reason, it is necessary to put forward painstaking work by going outside the existing ones and using visual

design techniques very well. In the article, randomly selected examples from posters prepared for our national poet Mehmet Akif Ersoy were evaluated in terms of Visual Communication Design. Since the evaluations are made from a personal point of view within the framework of graphic design concepts from the past to the present, they are open to all kinds of different interpretations and evaluations.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, poster, graphic design

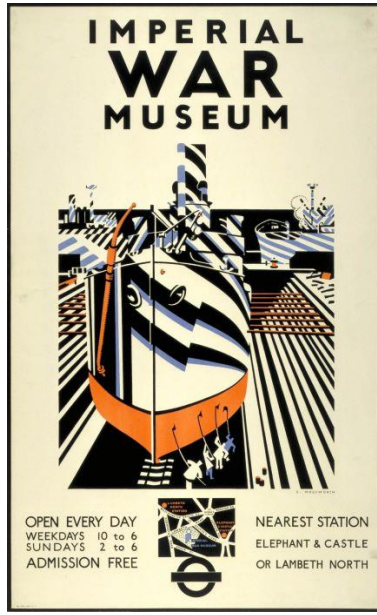
1. GİRİŞ

Mehmet Akif Ersoy, Ülkemizin sevgi, saygı ve minnet duygularını fazlasıyla hak eden değerlerinden birisidir. Bu nedenle ülkenin her ferdinin ve gelecek kuşakların hakkıyla tanınması ve kavramasının büyük bir önemi vardır. Son yıllarda bu amaca yönelik olarak her seviyedeki eğitim kurumlarında, üniversitelerde belediyelerde vb. kurumlarda konferanslar, paneller, sempozyumlar düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde katılımın çok olması amaçlanmaktadır. Bu amaçla ilgilenen kitlelerin haberdar olması için afişler hazırlanmaktadır. Haberdar olmak için afişi görmekten daha önemlisi mesaja gereken hassasiyeti göstererek okuma ve algılama zahmetinde bulunmak gerekmektedir. Günümüzün hızlı ve çok sayıda iletişim ürünleri arasında çoğu gözden kaçabilmektedir. Gözümüze çarpanların bizi ilgilendirme önceliği olanlar olduğu kadar dikkatimizi çekecek görsellikte olmasının da büyük bir etkisinin olduğu bir gerçektir. Bu nedenle bir kitle iletişim aracı olan afişin dikkat çekicilik taşıyacak tasarıma sahip olmasının büyük önemi vardır. Özellikle ciddi organizasyonlarda etkinliğe verilen önem kadar afiş tasarımına da verilmesini gerektirmektedir. Çok emeklerle hazırlanan ve sonucunda önemli kazanımlar beklenen bir organizasyona gereken katılımın sağlanmasında hedef kitlelerin haberdarlığının önemli bir yeri vardır. Fazla uğraş göstermeden ve öncekilerin tekrarı olan tasarımların gereken ilgiyi görmemesi kaçınılmazdır. Bu nedenle tasarımda kolaycılığa kaçmadan ve faklı olma adına çok uç noktalara savrulmadan başarılı bir çalışma yapmak gerekmektedir.

2. Afiş Tasarımı

Afiş tasarımı, sanat ve estetik kaygının benzer ağırlıkta olduğu, konusunu toplumsal yapı içinde bulan, ihtiyaçlara uygun, sosyal, siyasi, ticari, kültürel alanları konu edinen, tasarlandığı ülkenin kültürel, ticari ve politik özelliklerini yansıtan, geniş kitlelere sesini duyuran, genellikle resimli duvar ilanlarıdır(Ceylan, Bahattin Ceylan, 2015: 69).

1900'lerin başında değişen yeni dünya düzeni ve bu düzenin en önemli katkı sağlayıcısı kapitalizm sanat alanında da yeni arayışları zorunlu kıldı. Pazarlama temeline dayanan kapitalizm afiş tasarımını araçsallaştırdı. Afiş; popüler bir kültür materyali olarak tüm yaşam alanlarına sızmıştır(lehimler, 2018: 2384).

<https://tr.pinterest.com/jacobonline/polish-movie-posters/> <https://www.ltmuseumshop.co.uk/imperial-war-museum-poster> <https://www.uludag.edu.tr/haber/view/7249/avrupa-caz-okulu-bursada>

Görsel 1. Afiş Örnekleri

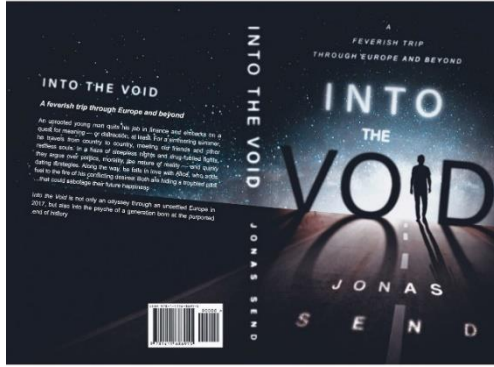
Bir söylem biçimi ve imgelerin etkileşim platformu olarak afiş; tasarımcısının iletmek istediği ve alıcıda bir anlam yaratması gereken soyut bir ifade tarzına sahiptir. Tasarımcı mesajı farklı enstrümanlarla kodlayarak afişin kendine ait özel diliyle vermektedir (Lehimler, 2018: 2385).

Eğer bir afiş iyi bir şekilde tasarlanmaz ise kendisi diğer görsel iletişim araçlarıyla çevrelendiğinde göz ardı edilmiş olur. Etkileyici bir afiş tasarımı dikkatimizi çekip zihnimize yerleşebilir ve belki de hiçbir grafik ürünün yapamadığı şekilde bizi provoke edebilir. Kelime ve görseller etkili bir şekilde birleştirilebilirse, afiş potansiyel olarak iletişim kurar ve görsel iletişimden fazlasını sunar (Landa, 2011: 172).

Bu doğrultuda tasarımda yer alacak tipografik metin ve diğer öğeler arasında tutarlı bir ilişkinin sağlanması gerekir (Turgut, 2013: 93).

3. Grafik Tasarımcı

Grafik tasarım çalışmalarında hedeflenen amaç, mesajı en uygun maliyetle, en kısa yoldan ve en etkili olabilecek şekilde hedefe ulaştırmaktır. Bu aşamada çözüm ortağı olarak reklam ajansına ve dolayısıyla da grafik tasarımcıya büyük sorumluluk düşmektedir. Verilmek istenen mesajın görselleştirilme kısmından grafik tasarımcı sorumludur. Söylenmek isteneni hayata geçirerek hedef kitlenin dikkatini çekmeyi başarması gereken tasarımcıdır. Dolayısıyla tasarımcının bir diğer sorumluluğu ise görsele dönüşecek mesajın en etkin ve dolaysız yoldan hayata nasıl geçirileceğini biliyor olmasıdır (Tuzcu, 2017: 1665).

<https://www.shillingtoneducation.com/blog/graphic-design-examples/>

<https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/11/08/urunlerin-tanitimina-yardimci-yaratici-poset-tasarimlari/creative-bag-advertisements-2-22/>

Görsel 2. Grafik tasarım örnekleri

Bir grafik tasarımcının doğru bilgiye ulaşabilmesi için kaynak ve zaman yönetimi unsurlarına ek olarak tecrübe aktarımına ihtiyacı bulunmaktadır. Edinilen bilginin süreç içinde ne sağladığı ya da hangi bilginin pratik fayda sunduğu tecrübe edilerek anlaşılabilir (Tuzcu, 2017: 1670).

Her sahada olduğu gibi grafik tasarım sektöründe de müşterinin en az maliyetle en fazla faydaya ulaşmaya çalıştığı bir gerçektir. Düşük maliyet ve zaman kısıtlılığı çalışmaların kalitesini büyük oranda aşağıya çekmektedir.

4. Grafik Tasarım Teknikleri

Bir tasarımı oluşturabilmek ve farklılık sunabilmek için, belli rehberlere gereksinim duyulmaktadır. Bu rehberler tasarım ilkeleri ve teknikleri olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke ve teknikler, bir kompozisyon içindeki objelerin düzenlenmesini, birbiriyle olan etkileşimini etkilemektedir. Farkındalığı yaratmak ve etkileşimin kontrolünü sağlamak ise tasarımcının ana amaçlarından birisidir. Bu ilke ve öğeler, tasarımcıya ve sanatçıya evrensel bir rehber olmuş, tasarımın olmazsa olmazı haline gelmiştir (Gezer, 2019: 595).

Grafik tasarım çalışmaları, Bauhaus'tan Pop'a uzanan birçok sanat akımıyla etkileşimli olarak farklı tarz ve tekniklerin ortaya çıkmasına zemin oluşturmıştır. Kubist çalışmalarında reklam imgelerine yer verdiler. Futuristler, reklam sloganları ile şiiri bir araya getirdi. Dadacılar ise reklamcılık dilini alaya aldılar (Becer, 2005: 239). Buradaki kısa alıntıda dahi sanat ve tasarımın akımlarla içiçe ya da karşıt biçimlerde bir arada yürüdüğü görülebilmektedir. Bir tasarımcının gelişim göstererek özgün, yaratıcı ve elbette işlevsel tasarımlar ortaya koyabilmesinin en önemli yollarından biri olarak bu gibi bilgileri edinmesi ve bunu kendi imgelem dünyasında yaratıcı düşünceleriyle harmanlaması olarak gösterilebilir (Tuzcu, 2017: 1669).

Günümüzde yapılan çalışmalar, dünyanın farklı bölgelerinde yetişen sanatçı ve tasarımcıların gelişen küreselleşme sayesinde karşılıklı etkileşime geçebilen kültürel farklılıklarının eserlerine de yansıdığını ortaya koymaktadır. Tasarım ilkeleri birçok disiplinden, örneğin davranış bilimi, sosyoloji, fizik ve ergonomiden yararlanmaktadır. Gelişen teknoloji ve endüstriye paralel olarak ortaya çıkan yeni tasarım alanları veya mevcut alanlardaki gelişmeler de yeni öğe ve ilkelerin oluşmasına sebep olmaktadır. Yeni tipografi, şeffaflık (transparency), grid, çerçeveleme (framing), rastgelelik (randomness), derinlik (depth), malzeme (material), kitle (mass), anlam (meaning), sembol, tasvir (imagery) gibi unsurlar bunlara örnektir. (Gezer, 2019: 611). Bir tasarımcının gelişim göstererek özgün, yaratıcı ve elbette işlevsel tasarımlar ortaya koyabilmesinin en önemli yollarından biri olarak bu gibi bilgileri edinmesi ve

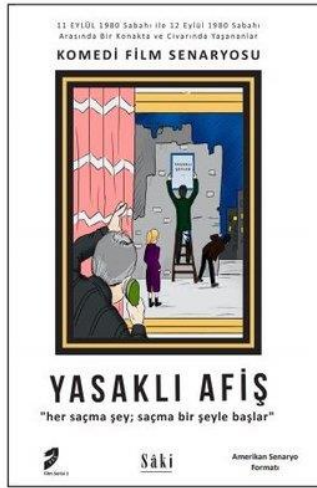

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

bunu kendi imgelem dünyasında yaratıcı düşünceleriyle harmanlaması olarak gösterilebilir(Tuzcu, 2017: 1669).

Afiş tasarımı ilk olarak en uygun tasarım tekniğinin belirlenmesi gerekmektedir. Tasarlanacak afişin; sadece tipografik unsurlarla mı oluşturulacağı ya da tipografik unsurlarla birlikte hangi görsellerin kullanılacağı, renk seçimi, çalışmanın elle veya hazır tasarım elemanları kullanılarak mı yapılacağı ve tasarımdaki mesajın anlamsal yapısının(düz anlam- yan anlam) oluşturulması seçilen tasarım tekniğine göre somut hale gelmeye başlar.

<http://www.gencgrafiker.com/30-carpici-tipografik-poster/>

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Yasakli-Afis-Buyuk-Boy/Saki/Sanat-Tasarim/Sinema/urunno=0001811912001>

<https://www.afissepeti.com/bold-pilot-film-afisi-bizim-icin-sampiyon-filmi-posteri.html>

Görsel 3. Farklı tasarım teknikleri ile tasarlanmış afiş örnekleri

Her alanda olduğu gibi grafik tasarım alanında da günümüzün gelişmiş teknolojileri grafik tasarımcıya teknik imkanlar sunmaktadır. Kolaylıkla ulaşma imkanına sahip olduğu zengin doku, desen, şekil, illüstrasyon, fotoğraf, resim ve tipografik unsurlar tasarımcının işini çok kolaylaştırmaktadır. Başarılı bir tasarımın formülü sadece sahip olun teknolojik imkânlarla bağlı değildir. Evet, teknolojinin büyük kolaylıklar sağlaması tartışma götürmez bir gerçektir. Fakat başarılı tasarımın rotasını belirleyen temel unsur tercih edilen teknik tercihlerdir. Grafik tasarımda doğru tekniklerle çalışma yapabilmek için geçmiş görsel tasarım akım ve üsluplarını ve bugünün popüler yaklaşım ve tercihlerini çok iyi bilmek gerekmektedir.

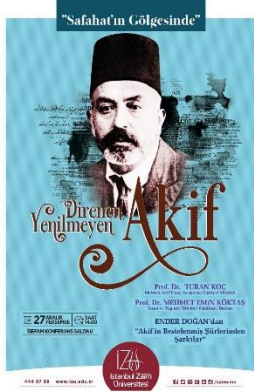

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

5. Mehmet Akif Ersoy Konulu Afişlerin Grafik Tasarım Tekniklerine Göre Değerlendirilmesi

1. Afiş

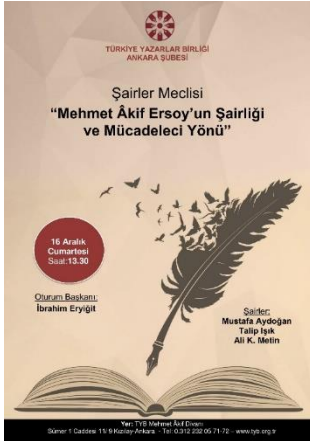

<https://izu.edu.tr/etkinlik-detay/2018/12/27/default-calendar/mehmet-akif-ersoy%27u-anma-program%C4%B1-direnen-akif-yenilmeyen-akif>

Görsel 4. Mehmet Akif Ersoy konulu afiş

1. Afiş Değerlendirmesi: Afiş; mavi zemin üzerine Mehmet Akif Ersoy'un fesli siyah – beyaz fotoğrafı ve tipografik(yazı) elemanlarından meydana gelen bir tasarım yapısına sahip. Fotoğrafın etrafında görsel açıdan tam olarak ne olduğu anlaşılamayan yazı ve siyah lekelere yer verilmiş. Ayrıca afişte dikkat çeken diğer bir unsurda kitap dizgilerinde paragrafın ilk harfin büyük ve gösterişli dizilmesi tekniğine(inisyal) benzer bir teknik uygulanmış. Afiş; genel olarak fotoğraf, yazı elemanları ve renkli fonun simetrik dengenin gözetildiği bir tasarım tekniğine sahip. Mavi zemin kırmızı ve kahverengi yazı elemanlarının optik açıdan okunabilirlik düzeyinin belirli oranda azalmasına neden olmaktadır.

2. Afiş.

<https://www.tyb.org.tr/mehmet-akif-ersoyun-sairligi-ve-mucadeleci-yonu-bugun-13-30da-32160h.htm>

Görsel 5. Mehmet Akif Ersoy konulu afiş

2. Afiş Değerlendirmesi: Mehmet Akif Ersoy ve istiklal Marşı konulu afişler arasından farklı tasarım yapısı ile karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş zaman edebiyatçıları ve edebi çalışmaları tasvir eden tasarım elemanlarının tercih edilmiş. Açık kırmızı-gri fon üzerine gri renkli hazır illüstrasyonlarla farklı bir tasarım ortaya konulmuş. Klasik Mehmet Akif Ersoy afiş tasarımlarının dışına çıkılmış olması ve seçilen renklerle başarılı bir tasarım ortaya konulmuş.

3. Afiş

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

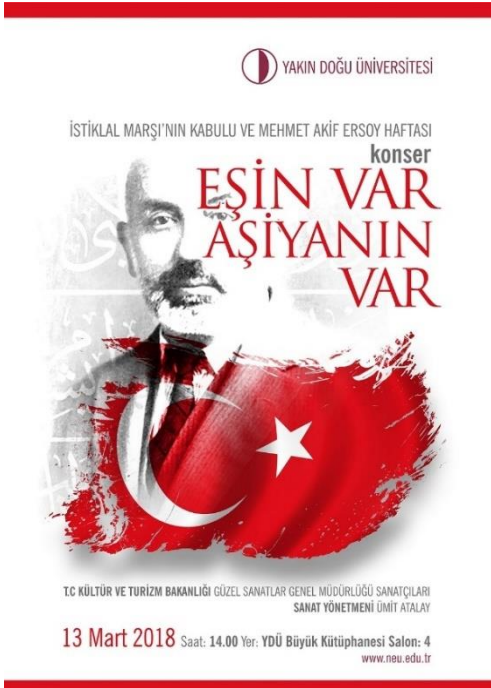

<https://www.ahievran.edu.tr/arsiv-etkinlikler/5812-istiklal-semasinda-parlayan-bir-yildiz-mehmet-akif-ersoy-konulu-konferans>

Görsel 6. Mehmet Akif Ersoy konulu afiş

3.Afiş Değerlendirmesi: Bayrağımızın sembolleri olan ay yıldızın içine Mehmet Akif Ersoy'un fotoğrafının yerleştirilmiş. Sadece ay sembolünün içinden başlayarak yıldızın ucuna kadar olan alanın kırmızı zemine dönüştürülmesi tasarım açısından kötü bir kompozisyon oluşmasına neden olmuş. Bunun yerine ay yıldız içine alacak bayrağımızın biçimi olan dikdörtgen alan kırmızı olması daha doğru bir tercih olurdu. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy isminin "O" harfi yerine ay yıldız olması da tercih edilen ince yazı sitil ile uyumlu bir yapı oluşturmamaktadır. Eğer yazı sitili kalın(bold) tercih edilmiş olsaydı ay yıldız bütünsel yapının bir parçasına dönüşmüş olurdu.

4. Afiş

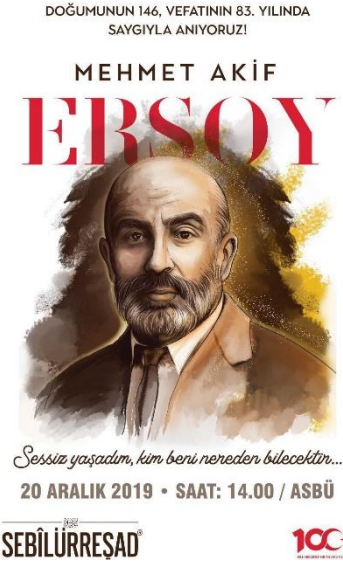
<https://neu.edu.tr/events/istiklal-marsinin-kabulu-ve-mehmet-akif-ersoy-haftasi-cesitli-etkinliklerle-yakin-dogu-universitesinde-anilacak/>

Görsel 7. Mehmet Akif Ersoy konulu afiş

4.Afiş Değerlendirmesi: Mehmet Akif Ersoy siyah fotoğrafının yarıya yakın bir kısmının üzerine “EŞİN VAR AŞİYANIN VAR” yazısının getirilmesi fotoğrafın görsel algısını zorlaştırdığı gibi estetik açıdan da sakıncalı bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuş. Yazı biraz daha küçük boyutlarda tercih edilerek yüz kısmı ile çakışması engellenebilirdi. Alt kısımda yer alan Bayrağımızın biçimi (Ay sembolünün yarısının, dışta kalan bir görüntüye sahip olması) ve kenarlarının eskitilmiş bir yapıya yerine sanki zımparalanmış bir yapıya sahip olması tasarım açısından çok sıkıntılı bir durum oluşturmaktadır.

5. Afiş

<https://www.asbu.edu.tr/tr/etkinlik/mehmet-akifin-dusuncesinde-istiklal-paneli-ve-fotograf-sergisi>

Görsel 8. Mehmet Akif Ersoy konulu afiş

5.Afiş Değerlendirmesi: Afişte, Mehmet Akif Ersoy’a ait klasik fotoğrafının usta ellerde çizilmiş resmine yer verilerek farklı bir afiş tasarımı oluşturulmuş. Fakat “ERSOY” yazısının gereğinden çok büyük olması ve yazı sitilinin ile ismin yazı sitiliyle olan uyumsuzluğu başarılı tasarıma gölge düşürmüştür. “ERSOY” soyadının, görsel hiyerarşi olarak diğer tasarım elemanlarından çok belirgin oranda ön plana çıkartılmış olması da olumsuz bir kompozisyon oluşturmuş.

SONUÇ

Grafik tasarımcı, kullandığı tasarım elemanlarının temsil ettikleri anlamları, işlevlerini, bir araya geldiklerinde ortaya çıkan anlam bütünü, bütününün oluşturduğu üst anlamı okuyabilme ve kullanabilme becerisine sahip olmalıdır.

Tasarımda söz konusu olan birçok estetik kaygının yanı sıra anlam oluşturma ve anlamı iletme çabası, tasarımda imge-simgelerin kullanımına ilişkin okuryazarlık gereksinimini doğurmuştur (Deveci, Bulut, 2016: 88)

Tasarımcı, özgün üretimler yapmak yerine daha önce yapılan tasarımları tekrarlama yolunu seçmektedir. Bu durum, grafik tasarım sektörünün genelinde birbirini tekrar eden tasarım trendleri oluşmasına neden olmaktadır.

Grafik sanatların önemli ürünlerinden biri olan afiş, bir kurumsal kimlik tasarımı, bir ambalaj veya kitap kapağı tasarımı gibi uzun süre varlık sürdürmeyen yapısından dolayı çok özen gösterilmemektedir. İlkokuldan başlayarak üniversitelere kadar her kademede eğitim kurumları tarafından ayrıca belediyeler ve farklı özel ve kamu kurumları tarafından Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı konulu her yıl onlarca farklı etkinlik düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin kitlelere duyurulması amacıyla hazırlanan afişlerle karşılaşmaktayız. Günümüzün enformasyon aşırılığı içinde gözümüzün aşına olduğu iletişim unsurlarına dikkat edip bakma gereksinim dahi duymamaktayız. Bu çeşitlilikte dikkatimizi çekecek tasarımın önemi karşımıza çıkmaktadır. Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı konulu afişler incelendiğinden tasarım elemanları ve tasarım tekniğinin çok büyük oranda birbirinin tekrarı olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebepleri; Yapılan etkinliğin ticari bir kaygı taşımamasından dolayı gereken önem verilmemektedir. Diğer bir sebepte tasarımcının ülkemizde streotipleşmiş görsellerle zahmete girmeden mesajı kolay bir şekilde oluşturma yolunun tercih edilmesidir. Ülkemizde bugün grafik tasarım alanında yetişmiş insan kaynakları imkânları ve gelişmiş grafik teknolojileri dikkate alındığında amatör düzeyde çalışmaların yapılmış olması manidar bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ceylan, İ. G. Bahattin Ceylan, H. (2015) "Afiş Tasarımında Popüler Kültürün Yansımaları". idil 4.17
- Deveci, M. Bulut, E. (2016) "Grafik tasarımda anlam bağlantılarının kurulmasına ilişkin program önerisi", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Ocak, Cilt-Sayı 43
- Gezer, Ülkü. (2019) "Çağdaş Sanat ve Tasarım Eğitiminde Görsel Tasarım Öğeleri ve İlkeleri". ulakbilge, 40, Eylül
- Landa, R. (2011) Graphic Design Solutions. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Lehimler, Z. (2018) "Afiş Tasarımında İki Dil Kullanımı", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık 22(4)
- Turgut, E. (2013) Grafik Dil ve Anlatım Biçimleri. Ankara: Anı Yayıncılık
- Tuzcu, T. İ. (2017) Grafik Tasarımda Bilgi Birikiminin İnovasyona Ve Sektöre Etkisi. ulakbilge, 5 (16)

İSTİKLAL MARŞI ve SANAT İSTİKLAL MARŞI and ART

Kifayet ÖZKUL

Öğr. Gör. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID: 0000-0001-5778-9557

ÖZET

Anadolu'da, Millî Mücadele devam ederken, Mehmet Âkif Ersoy tarafından kaleme alınarak yazılmış olan şiir, 12 Mart 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından İstiklâl Marşı olarak kabul edilmiştir. Esaret nedir bilmeyen, elinden kılıç düşmemiş, at üstünden inmemiş olan atalarından; cesareti ilmek ilmek öğrenmiş bir neslin cesaretinin kelimelerle ve cümlelerle anlatıldığı İstiklâl Marşı'nda; anlam ve mana yüklü ifadelerin yer aldığı ve oldukça cesur cümlelerle bir milletin bütün dünyaya haykırış sözleri bulunmaktadır. Vatan, millet, bayrak sevdasının nakış nakış işlendiği derin anlamlar içeren ve her okunduğunda insanı sarsan, düşündüren ve daha da derin duyulara gebe bırakan bu sözler; Türk askerinin yürekliliğini, özverisini, kendine olan güvenini ve güvenilirliğini; Türk milletinin bağımsızlığına, yurduna, Hakk'a ve dinine bağlılığını dile getirmektedir.

On kıtasında da oldukça derin anlamlar bulunan, Mehmet Akif Ersoy'un manevi duyularını da barındıran İstiklâl Marşı günümüzde birçok sanatçının eserlerinde de yer almaktadır. Sanatçıların İstiklâl marşına olan sevgisi ve bağlılığı sanat alanında da kendini göstermektedir. Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy, İstiklâl Marşı ve İstiklâl Marşının uygulandığı sanat dalları görselleri ile birlikte incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, İstiklâl Marşı, Türkçe, Sanat.

ABSTRACT

In Anatolia, while the national struggle continued, Mehmet Akif Ersoy poetry written by pen on March 12, 1921 was adopted as the National Anthem by Turkey Grand National Assembly. From his ancestors who did not know what captivity was, did not fall from his sword, and did not get off a horse; In the Turkish National Anthem, where the courage of a generation that has learned courage knot by knot is told in words and sentences; There are words of a nation shouting to the whole world with expressions laden with meaning and meaning and with very bold sentences. These words, which contain deep meanings embroidered by the love of homeland, nation and flag, shake people every time they are read, make them think, and conceive deeper senses; The courage, devotion, self-confidence and reliability of the Turkish soldier; It expresses its loyalty to the independence of the Turkish nation, its homeland, God and religion.

The Turkish National Anthem, which has deep meanings in all ten continents and contains the spiritual senses of Mehmet Akif Ersoy, is also included in the works of many artists today. The love and dependence of the artists for the Turkish National Anthem also manifests itself in the field of art. In this study, Mehmet Akif Ersoy will be examined together with the visuals of the branches of art in which the Turkish National Anthem and the National Anthem are applied.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Turkish National Anthem, Turkish, Art.

1. GİRİŞ

Bir milletin millî birlik ve beraberlik inancını, birlikte var olma duygularını, ortak düşüncelerini, heyecanlarını, ümitlerini ve yaşama dair azimlerini anlatan metinlere marş denilmektedir. Mehmet Akif Ersoy'un, Türk milletinin bağımsızlığını anlatmak üzere yazmış olduğu İstiklal Marşı, Türk milletinin ortak mutabakat metnidir. İstiklal Marşı, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üzerinde kurulduğu toprakların savaşa birlikte tekrar vatan yapılmasının bir nişanesidir, Türk milletinin direnişinin, kararlılığının, ruhunun, ortak heyecanının, iradesinin, hassasiyetinin bir ürünüdür, devletin ve vatanının tapusudur.

Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un hayatı, İstiklal Marşı ve İstiklal Marşının uygulandığı sanat dalları görselleri ile birlikte incelenecektir.

2. MEHMET AKİF ERSOY

Mehmet Akif Ersoy, 1873 Aralık ayında, İstanbul'un Fatih ilçesinde doğmuştur. Babası Kosova'da doğmuş, Fatih Camii medrese hocalarından Mehmet Tahir Efendi, annesi Buhara'dan Anadolu'ya gelmiş olan bir ailenin kızı Emine Şerife Hanımdır (Düzdağ, 2006).

Babası ebced hesabında doğum tarihini işaret eden "Ragîf" adını vermiştir. Ancak söylenişi zor olduğundan dolayı arkadaşları ve annesi ona "Akif" demişlerdir. İlköğrenimi Fatih Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde yapmıştır, ayrıca babasından Arapça öğrenmiştir. Ortaöğrenimini Fatih Merkez Rüştiyesinde başlamıştır, aynı zaman diliminde Fatih Camii'nde Farsça dersleri almıştır. Rüştiyeyi bitirdikten sonra Mülkiye İdadisi'ne kayıt olmuştur. Evvela babasını kaybetmiş bir sonraki yıl büyük Fatih yangınında evleri yanmıştır ve ailesi yoksulluk içinde kalmıştır. Babasının öğrencilerinden biri olan Mustafa Sıtkı Bey aynı arsa üzerinde küçük bir ev yapmış ve Akif'in ailesini bu eve yerleştirmiştir (Düzdağ, 2006).

Mehmet Akif yatılı okumak ve ayrıca da bir meslek sahibi olmak istediği için Mülkiye İdadisi'ni bırakmıştır. O yıllarda yeni açılmış olan ve ilk Veteriner Yüksekokulu olan Tarım ve Veterinerlik Okuluna (Ziraat ve Baytar Mektebi) kaydolmuştur, baytarlık bölümünü birincilikle bitirmiştir. Okul yıllarında spora olan alakasından dolayı güreş, yüzme, yürüyüş, koşu ve gülle fırlatma yarışmalarına katılmıştır. Okulun son yıllarında şiire olan alakası da artmıştır. İlerleyen yıllarda mezun olduğu okulda Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Resimli Gazetede, Servet-i Fünun Dergisinde şiirleri ve yazıları yayımlanmıştır (Düzdağ, 2006).

II. Meşrutiyet'in etkisinde kalmış olan Akif, Eşref Edip ve Ebül'ula Mardin tarafından çıkarılan ve ilk sayısı 27 Ağustos 1908 yılında yayımlanmış olan Sırat-ı Müstakim dergisinin başyazarı olmuştur. Balkan Savaşı, Çanakkale Muharebeleri ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde çeşitli görevler yapmış, 6 Şubat 1920 günü Balıkesir'de Zağnos Paşa Camii'nde hutbe vermiştir. Halkın beklenmedik ilgi ve alakası karşısında daha birçok yerde hutbe vermiş, konuşmalar yapmış ve sonrasında İstanbul'a dönmüştür (Düzdağ, 2006).

Mehmet Akif, 1921 yılında Ankara'da Taceddin Dergâhına yerleşmiştir. O sıralarda İstiklâl Marşı yarışması açılmıştır. 500 lira ödül konulan bu yarışmaya öncelikle katılmamıştır. Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphin'in rica etmesi üzerine, arkadaşı Hasan Basri'nin de teşvikiyle ikna olmuştur. Büyük ve yoğun bir duyguyla, heyecanla, hatta ilk sözlerini kâğıt ve kalem bulamadığı için duvara tırnaklarıyla kazımış olduğu, Türk ordusuna ve Türk Milletine ithaf ettiği İstiklâl Marşı, Hamdullah Suphi tarafından mecliste okunurken ayakta dinlenmiş ve sonrasında 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45 de Milli Marş olarak kabul edilmiştir.

Akif, İstiklâl Marşı için ödül olarak verilen 500 lirayı almayarak hayır kurumuna bağışlamıştır. Akif hayatı boyunca iki önemli eser bırakmıştır; birisi İstiklal Marşıdır, diğeri şiirlerini topladığı yedi kitaptan oluşan Safahat külliyesidir.

Kurtuluş Savaşı zaferi sonrasında uzun bir müddet Mısır'da yaşamış olan Mehmet Akif Ersoy, 17 Haziran 1936 yılında İstanbul'a tedavisi için dönmüştür. 27 Aralık 1936 yılında İstanbul, Beyoğlu'nda Mısır apartmanında vefat etmiştir, Edirnekapı Şehitliğinde yatmaktadır (Resim 1).

Resim 1: Mehmed Âkif'in Kızı Feride'ye Göndermiş Olduğu İmzalı Fotoğrafı.

3. İSTİKLAL MARŞI

Genel Kurmay Başkanlığı Milli Eğitim Bakanlığı'na müracaat ederek İstiklal savaşımızın anlamını anlatarak halkı ve askeri heyecanlandıracak ve diğer milletlerin milli marşlarına denk olacak bir marş yazılmasını istemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı konu ile alakalı olarak bütün kuruluşlara genelge göndermiş ve gazetelere ilan vermiştir. Birincilik alacak marşın sözlerine 500 lira, bestesine 500 lira olmak üzere 1000 lira da ödül koyarak yarışmayı daha makbul hala getirmiştir.

Başvuru süresince 724 şiir gelmiştir. Lakin bunların içinde millî marş olmaya uygun bir şiir adayı bulunmamıştır. Maarif vekili olan Hamdullah Suphi, Balıkesir milletvekili Hasan Basri'ye böyle bir şiiri Mehmet Akif'ten beklediğini söyleyerek onu ikna etmek için aracı olmasını istemiştir. Hasan Basri Bey, Mehmet Akif'in 500 lira olan ödülü kabul etmediğinden dolayı yarışmaya katılmadığını belirtmiştir. Hamdullah Suphi bu şartı Mehmet Akif için kaldırabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Mehmet Akif bir süredir üzerinde çalıştığı eserini tamamlayarak göndermiştir (Düzdağ, 2006).

İstiklâl Marşı, Maarif Vekâletinden gönderilmiş olan bir önerge ile Büyük Millet Meclisi'nin 26 Şubat 1921 tarihli oturumunda gündeme alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında yapılan meclisin 1 Mart 1921 tarihindeki oturumunda, Hasan Basri'nin önergesi üzerine söz almış olan Hamdullah Suphi, yarışmaya katılmış olan yedi adet şiirin istenen şartlara uygun olduğunu beyan ederken, kendisinin ise Mehmet Akif'in şiirini beğendiğini söylemiş ve tamamını okumuştur. Okunma sırasında her bir kıtasının arkasından alkışlar yükselmiştir. 12 Mart 1921 tarihinde, meclisin son oturumunda, Abdülhak Adnan Adıvar başkanlığında, meclise sunulmuş bulunan altı önerge arasından Hasan Basri'nin "*Mehmet Akif Bey'in şiirinin tercihan kabulü*" teklifi çoğunluk ile kabul edilmiştir. Hamdullah Suphi bir defa daha okumuş ve bütün mebuslarca ayakta alkışlanmıştır (Okay, 2001). Hasan Basri Çantay, Mustafa Kemal Paşa'nın marşın sözleri okunurken ayakta dinlediğini ve alkışladığını söylemiştir (Âkifnâme, 73). Mehmet Akif Ersoy 500 lira olan mükâfatı Dârülmescâî'ye bağışlamıştır (Nalbantoğlu, 1964).

İstiklâl Marşı, ilk defa "Kahraman Ordumuza" ithafıyla Sebîlürreşâd dergisinde (sy. 468, 17 Şubat 1337/1921), dört gün sonra da Kastamonu Açıksoz gazetesinde yayımlanmıştır (Düzdağ, 2006). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre; İstiklal Marşı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez millî marşıdır.

3.1.Mûsikisi

İstiklâl Marşı millî marş olarak kabul edildikten sonraki gün meclis, Abdülhak Adnan Adıvar imzasıyla beste için gereken çalışmaların yapılmasını Maarif Vekâleti'ne bildirmiştir. Vekâlet aracılığıyla Hilâlahmer Cemiyeti (Kızılay) tarafından 500 lira ödüllü bir beste yarışması açılmasına karar verilmiş ve gerekli duyurular yapılmıştır. Mayıs 1922 tarihinde Maarif Vekâleti'ne 55 adet beste ulaştırılmıştır. 12 Şubat 1923 tarihinde Maarif Vekâleti, İstanbul Maarif Müdürlüğü'ne bir yazıyla göndererek, marş bestelerinin İstanbul'da Mûsiki Encümeni Reisi Ziyâ Paşa başkanlığında kurulacak olan bir komisyonda incelettirilerek uygun bestenin seçilmesini istemiştir. Komisyon çalışmalarını 12 Temmuz 1923 tarihinde tamamlamış ve Ali Rifat Çağatay'ın bestesi kabul edilmiştir. Bu duruma itiraz edildiyse de beste 1930 yılına kadar çalınıp söylenmiştir. Aynı yıl içinde, Maarif Vekâleti tarafından resmî kuruluşlara gönderilen bir genelge ile artık Riyâset-i Cumhur Mûsiki Heyeti şefi Osman Zeki Üngör'ün İstiklâl Marşı bestesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî marşı olarak kabul edildiği bildirilmiştir. Armonik düzenlemesi kompozitör Edgar Manas, bando düzenlemesi İhsan Servet Künc'er'e aittir.

Osman Zeki Üngör, İstiklâl Marşı'nın bestesinde ritmin marş esaslarına göre ağır kaldığı konusunda söylenen sözlere; *"Stüdyoda kayıt esnasında teknisyenler marşın süratli olmasından dolayı plağın sadece yarısının dolduğunu, bu sebepten ötürü devamına bir marş daha kaydedilmesinin gerektiğini beyan etmeleri üzerine, -Kayıt sırasında marş biraz ağır çalınır ise plak dolar ve daha sonra dinleme esnasında cihaz biraz daha hızlıya ayarlanıp istenilen ritim elde edilir"* demiştir. Fakat bu detay için marş plaklarının üzerinde herhangi bir şekilde uyarıda bulunulmadığından dolayı uygulanamamıştır, plaktaki ağır ritim hâfızalara yerleşmiş ve marş sürekli olarak bu şekilde icra edilmiştir (Özcan, 2001).

4.İSTİKLAL MARŞI'NIN MANASI

Bu marş aziz Türk milletinin, öz ve has benliğini Müslüman olduktan sonra bulduğu ve sonrasında kazandığı bütün değerleri, yücelikleri ve güzelliklerini de dile getiren; insanı heyecanlandıran, müthiş bir duygu akışı sağlayan, coşkulu ve yaşama gayesini tespit ve ilan eden, oldukça muazzam bir bildiri ve milli yemindir. İstiklal Marşının şiir olarak, Büyük Millet Meclisi'nde ilk defa okunduğunda, üst üste bir daha okutulduğu, ayakta ve her kıtası uzun uzun alkışlanarak dinlenilmiş olmasından da bu yoğun duygular ortadadır. Dini ve milli kültürünü iyi bilen, seçkin kimselerden oluşan ve savaşın heyecanını da içinde bulunduran Birinci Meclis topluluğu ve bu topluluğun takdiri ve ayakta alkışlaması çok önemlidir.³⁷²

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Mehmet Akif, Türk milletinin kendinde var olan cesaret ve tahammülünü aşlamak için ve duygularını harekete geçirmek için şiirine **"korkma"** kelimesiyle başlamıştır. Olumsuzluk ifadesi olan **"korkma"** kelimesi ile başlamasının manevi değeri oldukça yüksektir. İslam kültüründen izler taşımaktadır. İslam'ın temel ilkesi olan kelime-i şehadet; *"Eşhedü En Lâ İlâhe İllallah Ve Eşhedü Enne Muhammeden Abduhu ve Resulühü"* cümlesi, olumsuz bir ifade olan **"lâ"** ile başlamaktadır. **"lâ"**; hayır, yok, değildir anlamına gelmektedir. Yani **"hiçbir tanrı, ilah yoktur, ancak Allah vardır"** ifadesiyle başlamaktadır. İslam, önce olumsuz olanı, olmaması gerekeni ortaya koymaktadır, daha sonra olumlu olan değeri vermektedir. Ayrıca 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret ederken Hz. Muhammed Sevr mağarasında Hz. Ebubekir ile kaldığı sırada **"Korkma! Üzülme Allah bizimle birlikte"** demiştir. Âkif de manevi duyguların yoğunluğu ile bu hadiseye telmihte bulunarak önce olumsuz durumu, korkuyu anlatır; korkma diyerek, korkunun olmaması gerektiğini söyler, daha sonra olumlu cümleler kurarak asıl değerleri vermiştir (Çetin, 2014).

Müşriklerin Sevr Mağarası'nı kuşattığı gibi, 1918 yılından itibaren Müslüman Türk milletini kuşatan batı devletleri, Türk Milletini Sevr anlaşmasıyla yok etmeyi istedikleri sırada Hz. Muhammed'in Hz.

³⁷² <https://mae.maku.edu.tr/mehmet-akif-ersoy-hayati.php>

Ebubekir'e dediği gibi Akif de; "Ey Türk milleti korkma! Allah bizimle beraberdir" meali ile teselli vermektedir (Çetin, 2014).

Kalacak en son Türk bireyinin son nefesine kadar Türk istiklalini ve bağımsızlığını yok etmek, bayrağını indirmek, ocaklarını söndürmek isteyenlere bunun mümkün olmadığını göstermek gerektiğini anlatmıştır. Zira bayrak bir milletin geleceğinin ve bağımsızlığının sembolüdür, milletin yıldızıdır. Bayrağın kaderi, milletin kaderi birbirine bağlıdır. Bayrağın sönmesi Türk milletinin istiklalini kaybetmesi demektir. Bayrağı Türk Milleti yaşadıkça elinden kimse alamaz, bağımsızlığını kimse yok edemeyecektir.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;

Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Bayrağa ithafen yazılmış olan bu kıtada; Türk bayrağına kaşlarını çatmaması, yüzünü ekşitmemesi, kötü kötü bakmaması, öfkelenmemesi, böyle devam ederse dökülen kanların helal olmayacağı anlatılmaktadır. Türkler bağımsızlıkları için ve bayrakları uğruna çok kan dökmüşler, çok şehit vermişlerdir. Allah'a inanan, doğruluktan ayrılmayan Türk milletinin hür ve bağımsız bir millet olarak yaşaması, esir olmaması onun hakkıdır, bu sebepten dolayı Türk Milletine gülümsemesi istemiştir (Çetin, 2014). Türk bayrağının gülümsemesi onun göklerde dalgalanması demektir. Bir sevdalının sevgilisinden güler yüz beklediği gibi bağımsızlığa âşık Türk milleti de özgürlüğün sembolü olan bayraktan gülmesini beklemektedir.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Şairin burada "ben" kelimesi ile Türk milleti adına konuşmaktadır. Türk milleti ezelden beri hür yaşamıştır, sömürge olmamış, köle olmamış hür yaşayacaktır. Bu milleti esir etmeye çalışanlar, özgürlüğünü elinden almak isteyenler çıldırmış olmalıdır, zira böyle bir teşebbüste bulunanlar ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır. Türk milleti bağımsızlığı uğruna önüne çıkacak her engeli aşacaktır ve o güçtedir (Ayvazoğlu, 1986).

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,

"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Şair vatani istilaya etmeye kalkışan Avrupa'ya meydan okumaktadır. Avrupa medeniyetini tek dişi kalmış canavara benzetmektedir. Batının her tarafı çelikten zırhlı duvarlarla, en yeni teknoloji ürünü aygıtlar ve silahlarla sarılmış olsa dahi bunlara karşı koyacak güç, sınırlarını koruyacak göğüsleri iman dolu Türk milletini vardır. Kendine "medeniyet" diyen ve maddeye değer veren tek dişli emperyalist batı, köpek gibi ulusun dursun, sen korkma, senin imanını yok edemez, Mehmetçik ona iman dolu altın göğüsüyle ve topla, tüfekte, mızrakla, kılıçla karşılık vermektedir demiştir (Ayvazoğlu, 1986).

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va'd ettiği günler Hakk'ın.

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Mehmet Akif burada kahraman Türk askerine hitap etmektedir. Türk yurduna alçakları uğratmamaları için gerekirse canlarını feda etmelerini söylemektedir. Düşmanın çok kısa bir müddet sonra bu hayâsızca akınlarına elbet son vereceği, Allah'ın Türk milletine Kuran-ı Kerimde vaat ettiği zafer gününün yakında geleceğini, yarından bile daha yakın zamanda doğacağını anlatmaktadır. Yeter ki sen inancını yitirme demektir (Çetin, 2014).

Bastiğın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatani.

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Akif burada Türk ordusuna vatanın kutsal olduğunu hatırlatıyor. Toprak ile vatan arasındaki farka işaret ediyor. Toprağı vatan yapan ve onu korumak için savaşan fertlerdir, sıradan bir toprak parçası değer taşımaz; ancak o toprak uğruna şehit olan ataların kanı toprağı değerli kılarak, vatan yapmaktadır. Bu kutsal vatan dünyalara değişilmez. Her gün üzerinde gezdiği ve dolaştığı toprakları kuru, sıradan ve anlamsız bir toprak yığını olarak görmeyip, onun mahiyetini, derinliğini iyi düşünmek gerektiğini anlatmaktadır. Bu topraklar, altında binlerce kefensiz yatan şehitler tarafından korunmuş, teslim edilmemiştir. Aslının şehit olduğu, onları incitmeden, onların niçin şehit olduklarını da düşünerek, unutmayarak hareket et demiştir. Dünyayı teklif etseler de şehit kanıyla sulanmış bu cennet vatan hiçbir şeye değişilmez demiştir (Çetin, 2014).

Kim bu cennet vatanının uğruna olmaz ki feda?

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Bu vatan cennet kadar değerlidir. Şehit olanların ruhları İslami inanca göre doğrudan cennete gitmektedir. Şehitleri bu vatan toprağında yattığı için cennetten farksızdır, ayrıca bir avuç toprağı sıksan her yerden şehitler fışkıracaktır. Canından çok sevdiğin insanlar için, her şeyi feda edebileceğini, vatanından ayrı düşmeyi istemeyeceğini ifade etmiştir. Vatanı korumak, elde tutmak, sahip çıkmak için bütün Türklerin kendilerini seve seve feda edebileceklerini anlatmaktadır (Çetin, 2014).

Rûhumun senden, ilâhî, şudur ancak emeli,

Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli,

Bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli

Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

Mehmet Akif burada Allah'a hitap ediyor. Allah'tan tek dileğinin ibadet yerleri olan göğsüne düşman elinin değmemesini, dinin temeli olan ezanların, sonsuza kadar Türk yurdunun üstünde olması gerektiğini ifade ediyor.

O zaman vecd ile bin secde eder - varsa- taşım.

Her cerîhamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,

Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na'sım;

O zaman yükselerek arşa değer belki başım!

Türk milleti bağımsızlığına kavuşunca, yok olma korkusu kalmayacaktır. Ezan sesleri dinmedikçe şehitlerin de ruhları huzurlu olacaktır. Şehitlerin her şeyden arınmış olan ruhları yerden fışkıracak, ezan sesiyle ayağa kalkacak ve dışa yükselecektir demektir. Ezan sesi hem yaşayanlara, hem de ölülere,

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

hatta onların mezar taşlarına bile tesir eden yüce bir anlam taşımaktadır. Bayrak şehitlerin kanlarını hak etmiştir. Bağımsızlık, Allah'a inanan ve doğruluktan ayrılmayan Türk milletinin en doğal hakkıdır.³⁷³

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;

Hakkıdır; Hakk'a tapan milletimin istiklâl! (Resim 2)

Mehmet Akif zafer günü heyecanını anlatmaktadır. Şanlı bayrağın dalgalandıkça şafakla yarış edencesine gökyüzünü kızıl renge boyamaktadır. Sonsuza kadar ne sana ne de aziz millete izmihlal yok, hür yaşamış ve Allaktan başka ilah tanımamış bir milletin bağımsızlığı da sonuna kadar hakkıdır diye noktalamıştır.³⁷⁴

Resim 2: Resne Fotoğrafhanesi tarafından kartpostal olarak basılmış İstiklâl Marşı

(M. Ruyan Soydan koleksiyonu)

³⁷³ <https://www.diyadinnet.com/bilgi-110-istiklal-marsinin-aciklamasi-anlami#:~:text=%C4%B0istiklal%20Mar%C5%9F%C4%B1'n%C4%B1n%201.%20k%C4%B1tas%C4%B1n%C4%B1n%20anlam%C4%B1,-Mehmet%20Akif%20T%C3%BCrk&text=Bayrak%20bir%20milletin%20bir%20milletin,s%C3%B6nmesi%20T%C3%BCrk%20milletinin%20istiklalini%20kaybetmesidir.&text=Bayrak%20bizimdir%2C%20biz%20ya%C5%9Fad%C4%B1k%C3%A7a%20onu,%C3%B6ld%C3%BCrmedik%C3%A7e%20ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1l%C4%B1n%C4%B1n%20kimse%20yok%20edemez.>

³⁷⁴ https://www.youtube.com/watch?v=zuOyVT3L_S4

5. İSTİKLAL MARŞI VE SANAT

Bir milletin bağımsızlığını anlatan ve her bir kelimesinde, cümlesinde derin manalar barındıran İstiklal Marşı'nı geçmişten günümüze birçok sanatçı severek ve gururla eser olarak uygulamıştır.

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa T.B.M.Y.O. Seramik ve Cam Tasarımı bölümü Öğretim Görevlisi Kifayet Özkul İstiklal Marşı'nı Osmanlıca (Eski Türkçe) olarak, çini sanatında çini bisküvi üzerine siyah sır altı boyalar ile uygulamıştır. Sağ ve sol kenarları içlerinde kuş figürleri olan lale motifleri ile bezemiştir. Lale motifleri ebced hesabında 66 rakamına denk gelmektedir ve Allah lafzı da 66 olduğundan dolayı, lale motifi Allah ismini simgelemektedir. Lalelerin içlerinde uygulanmış olan kuşlar özgürlüğü ifade etmektedir. Sağ tarafta bulunan ve lalelerin tepesinde olan Hilal ve yıldız Türk bayrağını temsil ederken aynı zamanda; Hilal İslamiyet'i ve Yıldız İslamiyet'in şartlarını simgelemektedir. Zeminde görülen kuş silüetleri de şehitleri temsil etmektedir (Resim 3).

Resim 3: İstiklal Marşı, Osmanlıca (Eski Türkçe), 2020, Kifayet Özkul.

İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa T.B.M.Y.O. Seramik ve Cam Tasarımı bölümü Öğretim Görevlisi Kifayet Özkul, çini sanatında çini bisküvi üzerine siyah ve turkuaz sır altı boyalar ile uygulamış olduğu Göktürkçe İstiklal Marşını, üst tarafında teşkilatı Mahsusasın sembolü iç içe geçmiş üç Hilal ve İslamiyet'in sembolü yıldız ile taçlandırmıştır.

Göktürkçe yazılmış olan İstiklal Marşı'nın sağ tarafında 24 Oğuz boyu, boylara ait bayrak tamgaları bulunmaktadır ve çadırlarının üzerine işlenmiştir. Kayı boyunun sancağının üzerinde Türk anıtları bulunmaktadır. İçerisinde kus figürü bulunan Rumi deseninin ucunda Türklüğün simgesi olan ve Kurt başı bulunan Göktürk bayrağı asılmıştır.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

İstiklal Marşı'nın sol tarafında doğuya ve batıya hükmedildiğini sembolize eden çift başlı kartal, rumi deseni ile aşağı doğru akan ve yedi sayısının muhtevisini ve maneviyatını barındıran Türklüğün sembolü yedi adet kurt kafası bulunmaktadır. Zeminde 16 Türk devletine atıf yapmak amacıyla 13 adet yıldız kullanılmıştır.

Selçuklu döneminde özellikle sanatsal eserlerde mührünü vurmuş olan ve Osmanlı döneminde Avrupa'ya dostluk ifadesi olarak gönderilmiş olan Türk rengi turkuaz kullanılmıştır. Siyahın baskın olduğu eserde; siyah Kâbe'nin örtüsü, Peygamberin sarığının rengi, gecenin zifiri karanlığından sonra aydınlığa kavuşmanın sevinci gibi birçok manevi duygu ve anlamları içerdigi için kullanılmıştır. İslamiyet'i teklifsiz ve davetsiz kabul eden Türk milletin, vatan sevdasının İslam sevdasıyla eşit olduğunu da ifade etmiştir. (Resim 4).

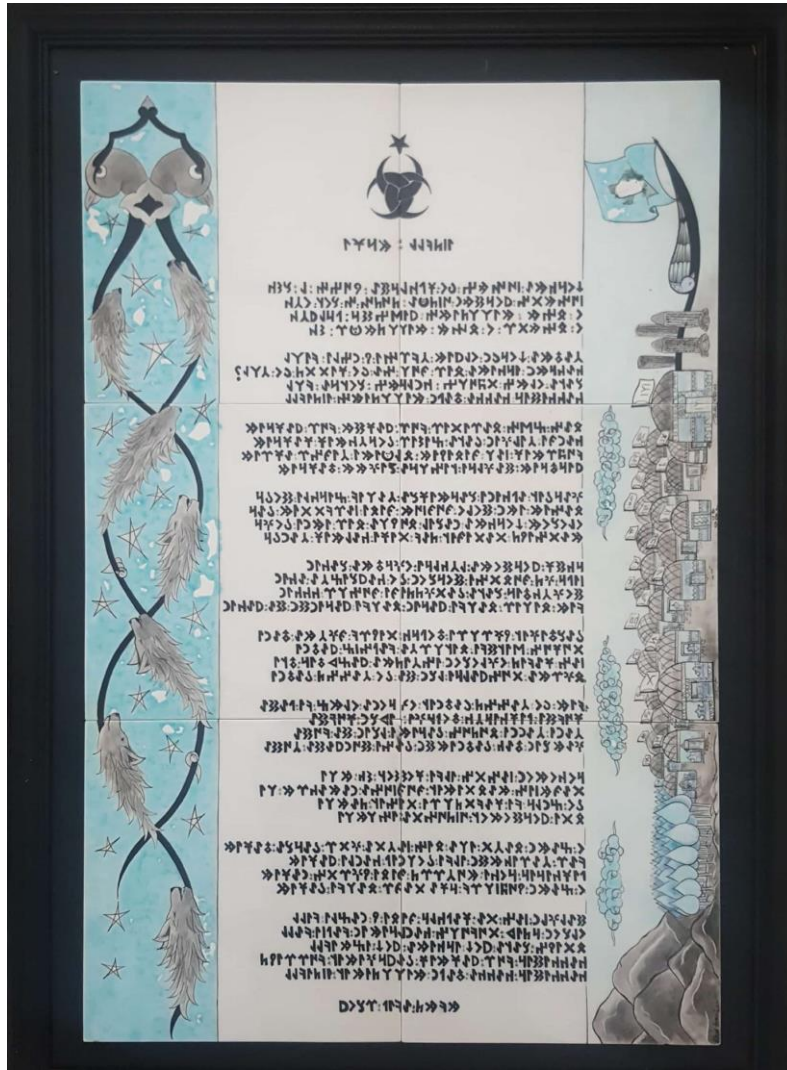
15 Temmuz sonrasında Selman Yılmaz tarafından yazılmış olan bu eserde; İstiklal Marşının ilk kıtası bayrak şeklinde ve süsül yazı olarak uygulanmıştır. Fikriyat dergisi için uygulanmış olan eserin ortasında Hilal ve Yıldız uygulanmıştır (Resim 5).

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalında görev yapan Prof. Dr. Fatih Özkafa İstiklal Marşını kahverengiye yakın renkli zemin üzerine altın varak ve sülüs yazı karakteriyle yazmıştır. Kenarlarına tezhip deseni uygulanmıştır (Resim 6).

Kaligrafi sanatçısı ve logo tasarımcısı Zafer Akbayır tarafından İstiklal Marşı, latin harfleri ile yazılmıştır (Resim 7).

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

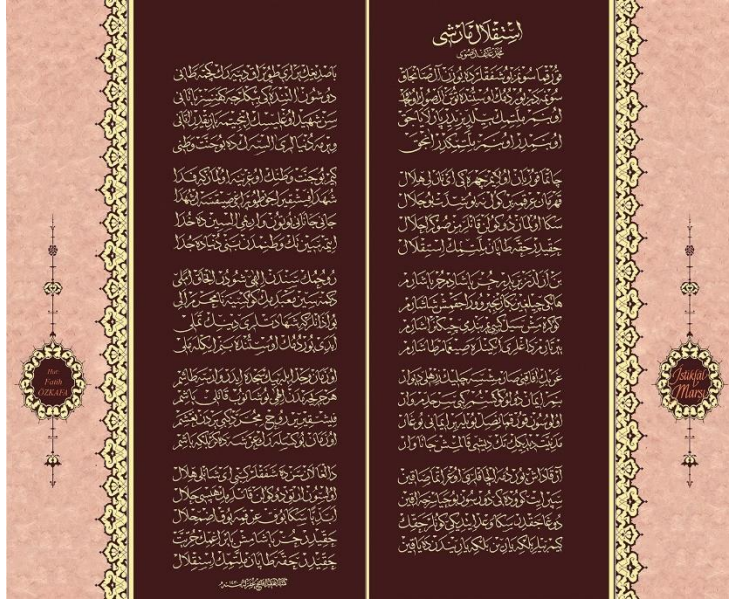

Resim 4: İstiklâl Marşı, Göktürkçe, 2020, Kifayet Özkul.

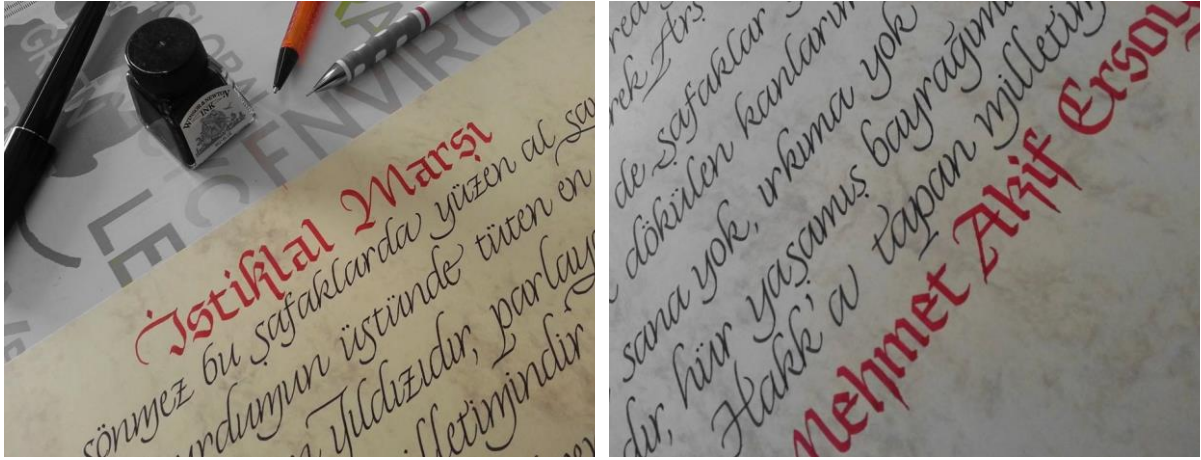

Resim 5: İstiklâl Marşı, 1. Kıta, Sülüs Hat Yazısı, 2016, Selman Yılmaz.

(Fikriyat için hazırlanmıştır.)

Resim 6: İstiklal Marşı, 2017, Sülüs Hat Yazısı, Fatih Özkafa.

Resim 7: İstiklal Marşı, Latin Alfabesi, 2015, Zafer Akbayır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Anadolu'nun milli mücadelesi esnasında, heyecanlı zamanların yaşandığı bir sırada ihtiyaca binaen gündeme gelen İstiklâl Marşı, Mehmet Akif'in de Tâceddin Dergâhı'nda bulunan odasında yoğun duygular içerisinde bulunduğu günlerin ürünü olmuştur. İstiklâl Marşı öyle bir atmosfer içerisinde yazılmıştır ki Akif daha sonra Safahat adlı külliyyatında marşa yer vermeyerek; “İstiklâl Marşı’nı milletime hediye ettim. O milletindir, benimle alakası kesilmiştir. Zaten o milletin öz malı ve eseridir. Ben yalnız gördüğümü yazdım” demiştir. Hasta yatağında, "Allah bu millete bir daha 'İstiklâl Marşı' yazdırmasın!" duasında bulunmuştur.

İstiklâl Marşı, muhtevası ve nazım tekniği bakımından herhangi bir millî marş güftesinden farklı ve çok daha ileride, Türk edebiyatının en güzel şiirlerindendir. Aruz ölçüsü ile yazılan bu şiirde her kıta

mısraları tam kafiyelidir ve her kıta, kendini oluşturan konusu, duygusu ile uyumlu ton ve vurguların yer aldığı sağlam bir yapıya sahiptir. Tamamen bir bütünlük gösteren şiirde mecaz ve semboller de ifadeyi zenginleştirmiştir. Milletin iradesine ve Allah'ın müminlere söz verdiği zaferin gerçekleşeceğine inanan Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı'nda millî ve ulvî değerlerle dinî motifleri dengeli bir şekilde kıtalara yerleştirmiştir.

Mehmet Akif Ersoy İstiklâl Marşında; orduya, bayrağa, millete hitap ederken üstünde yaşadığımız toprağın vatan olduğunu, düşmana çiğnetilmemesi gerektiğini, ezan seslerinin hiç dinmemesi gerektiğini de telkin etmektedir.

Bugün Türk milletinin hep birlikte, yüksek sesle okuduğu iki önemli metin bulunmaktadır: Birisi, dinî kimliğimizin simgesi olan, İtrî'nin bestelediği ve bayram namazlarında okunulan bayram tekbiri ve diğeri de bütün resmî toplantılarda okunan ve millî kimliğin vesikası olan İstiklâl Marşı'dır. Türk Milleti, bu iki temel değerden asla vazgeçmeyecektir.

KAYNAKLAR

1. Ayvazoğlu, B. (1986). İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası, s. 20-63., İstanbul.
2. Çantay, H. B. (1966). Âkifnâme, s. 62-77., İstanbul.
3. Çetin, N. (2014). İstiklâl Marşı'mızı Anlamak. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21, 2., sy. 25-92.
4. Düzdağ, M. E. (2006). Mehmet Akif Ersoy. *Aylık Eğitim Dergisi, Mehmet Akif Ersoy Özel Sayısı*, Yıl:7, Sayı 73, Ankara. <https://mae.mehmetakif.edu.tr/mehmet-akif-ersoy-hayati.php>
5. Nalbandoğlu, M. (1964). *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul.
6. Okay, O. (2001). İstiklâl Marşı. TDV İslâm Ansiklopedisi, c.23, sy. 355-356 İstanbul. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiklal-marsi>
7. Özcan, N. (2001). Musiki. TDV İslâm Ansiklopedisi, c.23, sy. 356-358 İstanbul. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiklal-marsi>
8. Mehmet Akif Ersoy Hayatı, 25. 02. 2021 tarihinde <https://mae.maku.edu.tr/mehmet-akif-ersoy-hayati.php> adresinden erişilmiştir.
9. İstiklâl Marşının Anlamı 25. 02. 2021 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=zuOyVT3L_S4 adresinden erişilmiştir.
10. İstiklâl Marşının açıklaması anlamı 25.02. 2021 tarihinde <https://www.diyadinnet.com/bilgi-110-istiklal-marsinin-aciklamasi>
anlami#:~:text=%C4%B0stiklal%20Mar%C5%9F%C4%B1n%C4%B1n%201.%20k%C4%B1tas%C4%B1n%C4%B1n%20anlam%C4%B1,-
Mehmet%20Akif%20T%C3%BCrk&text=Bayrak%20bir%20milletin%20bir%20milletin,s%C3%B6nmesi%20T%C3%BCrk%20milletinin%20istiklalini%20kaybetmesidir.&text=Bayrak%20bizi
adresinden erişilmiştir.

MEHMET AKİF ERSOY'UN ÜZERİNDE DURDUĞU KAVRAMLARIN KUTADGU BİLİĞ'DEKİ KARŞILIĞI

KUTADGU BILIG EQUIVALENT OF THE CONCEPTS EMPHASIZED BY MEHMET AKİF
ERSOY

Nülüfer ÇELİK

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Dili Anabilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-6998-6109.

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy, yakın tarihimizin en büyük millî şairi, çok önemli birdüşünce adamı ve yüksek ahlâkıyla her bakımdan örnek bir şahsiyettir. Edebiyatımızda, milletin ruhuna tercüman olan şiiirleri, fikir hayatımıza derin etkiler yapmış olan dergisi, yazıları, tercümeleri ve nihayet Millî Mücadele yıllarındaki büyük hizmetleriyle birlikte İstiklâl Marşımızın da yazarı olması, adını milletimizin çoksevdığı, unutulmaz bir kahraman olarak tarihe ve millî hafızamıza yazdırmıştır. Küçük yaşta Arapça, Farsça ve Fransızca'yı öğrendiğinden dolayı edebiyata olan ilgisi artmış, babasının ölümü ve yaşadığı talihsizliklerden dolayı Baytarlık mesleğini seçmeğe mecbur kalmıştır. Devrinin sosyal şartları onun sanat anlayışının biçimlenmesinde en önemli etken olmuştur. Duygu ve düşüncelerini şiiirlerine yansıtan Akif aslında bu yolla bir nevi topluma ayna tutmuş, iç dünyasını ve onu kuşatan dış dünyanın gerçeklerini bu şekilde dışa vurmuştur. Eserlerinde milliyet, din, dil, ahlâk, erdem, hürriyet, eğitim, aile, çalışmak, edebiyat, sanat, mimarî, gündelik hayat, hastalık, yoksulluk, zenginlik, çocuk, kadın, erkek, cehalet, hurafe, sapkınlık, savaş, barış, statü, gibi bireysel ve toplumsal unsurların hepsi irdelenmiş, bu konuların ve kavramların ne olduğu, nasıl olması gerektiğine yönelik düşünceler ileri sürülmüş, Türk-İslam dünyasının içinde bulunduğu durum tüm açıklığıyla ortaya konulmuştur. Akif tarafından irdelenen bu konular Türk tarihinin hemen her döneminde ele alınmış ve önemi vurgulanmıştır. Köklü millet olmanın prensipleri olarak kabul edilen bu unsurlara Tarihi Türk yazı dillerinde yazılmış eserlerde de sıkça rastlanmaktadır.

Bu bildiride Akif'in bakış açısıyla yukarıda bahsi geçen konu ve kavramlar örnek beyitlerle verilecek, bu kavramların Karahanlı Türkçesi döneminde yazılmış önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig'de nasıl işlendiği ele alınacak ve karşılaştırılması yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Kutadgu Bilig.

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy is the greatest national poet of our recent history. He is a very important thinker and an exemplary personality in all respects with his high ethics. In our literature, there are poems that translate the spirit of the nation, magazines, articles and translations that have deeply influenced our intellectual life. Due to his great services during the years of the National Struggle and being the author of the Turkish National Anthem, he has written his name in history and national memory as an unforgettable hero, loved by our nation. As he learned Arabic, Persian and French at a young age, his interest in literature increased. Due to the death of his father and his misfortunes, he had to choose the veterinary profession. The social conditions of his era have been the most important factor in shaping his understanding of art. Reflecting his feelings and thoughts in his poems, Akif actually has a kind of mirror to the society in this way. In this way, he expressed his inner world and the realities of the outer world surrounding him. His works include nationality, religion, language, morality, virtue, freedom, education, family, work,

literature, art, architecture, daily life, illness, poverty, wealth, children, women, men, ignorance, superstition, heresy, war, peace, individual and social factors such as status, were all examined. Ideas about what these issues and concepts are and how they should be have been put forward. The situation in the Turkish-Islamic world clearly laid out. These issues examined by Akif have been handled in almost every period of Turkish history and their importance has been emphasized. These elements, which are accepted as the principles of being a Rooted Nation, are frequently encountered in works written in Historical Turkish written languages.

In this paper, from Akif's point of view, the aforementioned subjects and concepts will be given with sample couplets, how these concepts are handled in Kutadgu Bilig, the most important historical work written in Turkish written language, and will be compared.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Kutadgu Bilig.

1. GİRİŞ

Türk edebiyatının her döneminde nasihatnâme türünde yazılmış birçok eser vardır. Öğüt içerikli olarak yazılmış bu eserler genel olarak toplumlara ve kişilere yönelik olmakla beraber, devlet adamlarına ve yöneticilere yönelik olanları da vardır. Kişilere yazılanlar pendnâme, devlet adamlarına yönelik yazılanlara ise siyasetnâme denilmektedir. Yazıldığı konu itibarı ile sınıflandırma yapılmakla birlikte aslında genel olarak tümü öğüt içerikli eserler olması bakımından benzerdir. Eserlerin bazıları doğrudan nasihatnâme olarak yazıldığı gibi bazıları da içinde barındırdığı yoğun nasihat türü söylemlerden dolayı nasihatnâme özelliğini kazanmaktadır.

Nasihatnâme türü eserler genelde milletlerin geçiş dönemlerinde yazıldığında önem kazanırlar. Oluşturulması gereken yeni devlet-toplum örgüsünde öncelikle kutsalları hatırlatıcı nitelikte, takiben döneme özgü gereklilikleri ortaya koyan bu eserler siyasi hayat açısından da önem arz ederler. Eserlerde genel olarak doğruluk, yardımseverlik, merhamet, cesaret, adalet gibi evrensel konular işlenmekle birlikte insan ilişkileri, sosyal yapı, günlük hayat, inanç kavramları da ele alınarak döneme uygun ideal bir toplum yapısı hedeflenmektedir. Kişi, toplum, devlet güzergâhının tümünde ya da bazı noktalarında bir şekilde bağdaştırıcı rol üstlenen nasihatler, yazılmış bazı eserlerde olduğu gibi Türk toplumunda ebed-müddet devlet felsefesi içerisinde kendisine daha farklı roller bulmaktadır. (1)

Bu türde yazılan eserlerin ilk ve en önemli olanı Yusuf Has Hacıb tarafından Karahanlı Türkçesiyle yazılmış olan ve nasihatnâme olarak kabul edilen Kutadgu Bilig'dir (2). Eser, dört kavramı temsil eden kurgulanmış dört şahsın, karşılıklı konuşmalarının manzum hikâye şeklinde verilmesi üzerine oluşturulmuştur. Kutadgu Bilig' de bu kurgu kahramanlar üzerinden, Türk toplumunun her ferdinde bulunması gereken değerler, kavramlar aracılığı ile ayrı ayrı işlenmiştir. Genel olarak, Türk toplumunda ahlâkî konular, inanç gibi temelde insan ve toplumu ilgilendiren kavramları ele alırken oluşturduğu kahramanlar ve onlara yüklediği anlamlar ile devletin görevleri ve görevlilerini de olaya dâhil ederek kişi, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri de gözden geçirmekte, toplumun farklı katmanlarını oluşturan her ferдин durması gereken yeri belirlemekte, onlara gerekli nasihatlarde bulunmaktadır. Kahramanlar; KünTogdu (hakan), Ay Toldu (vezir), Ögdülmüş (vezirin oğlu), Ogdurmuş (zâhid) tur.

Türk töresinde devlet idaresinin omurgasını ortaya koyan bu kahramanlaştırma modelinde dikkat çeken iki isimden birisi Ay Toldu'dur. Yüksek ahlaklı, zeki, meziyetleri olan, Han iradesinden hemen sonra gelen vezirlik makamının sahibi olabilecek düzeyde yetenek sahibidir. Han soyundan değildir ancak Han iradesinin tecelli etmesi noktasında fonksiyonel ana unsur olan vezirlik makamına oturabilmiş, milletin içinden çıkmış bir Türk gencidir. Bir diğeri Ay Toldu'nun oğlu olan Ögdülmüş'tür. Daha sonra vezirlik görevini üstlenen bu genç, konumu itibarıyla münevver bir ailenin çocuğunu temsil etmektedir. Vezirin oğlu olmasının avantajlarını heba etmeden onları kendini yetiştirmek üzere kullanan akıllı bir genci anlatmaktadır. Ay Toldu'nun oğlu olan Ögdülmüş'ün, babasının ölümünden sonra vezirlik makamına getirilmesi, zamanın şartlarına uygun olarak soya ve liyâkata verilen önemi göstermektedir.

Öte yandan Ögdülmüş'ün eğitim süreci, devletin sonraki dönemlerde kendisini yönetecek olan nesli yetiştirmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ahmet Bican Ercilasun, “Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi” adlı eserinde “Kutadgu Bilig’in ana teminin “ideal insan” olduğunu söyler ve ardından Arat’ın şu cümlelerine yer verir. “*Arat’a göre eser... İnsana her iki dünyada, tam manası ile, kutlu olmak için lâzım olan yolu göstermek maksadı ile kaleme alınmış bir eserdir. Birbiri ile çok sıkı bağlı olan ferd, cemiyet ve devlet hayatının ideal bir şekilde tanzimi için lâzım olan zihniyet, bilgi ve faziletlerin ne olduğu ve bunların ne şekilde elde edileceği ve nasıl kullanılacağı üzerinde durur*”. (3).

Türk tarihinde öğüt içerikli olması bakımından üzerinde durulması gereken bir diğer eser de Mehmet Âkif Ersoy tarafından kaleme alınmış olan Safahat’tır (4,5). Bu isim altında Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım ve Gölgeleler olmak üzere 7 ayrı kitap bulunmaktadır. Her birinde yer yer nasihatlar mevcut olmakla birlikte, altıncı kitap olan Âsım işleniş şekli itibarı ile konumuz açısından özel bir yere sahiptir. Bu kitap, Kutadgu Bilig’deki gibi karşılıklı konuşmaların geçtiği 2292 mısralık tek bir manzum hikâye şeklinde yazılmıştır. Hikâyenin dört kahramanı vardır. Bunlar; Hocaîade (Mehmet Âkif), Köse İmam (Hocaîade’nin babasının öğrencisi), Âsım (Köse İmam’ın oğlu) ve Emin (Hocaîade’nin oğlu) dir. Günlük olayların, geçmişin, geleceğin, sosyal hayatın ve din anlayışının ve uygulamalarının konuşulduğu bir eserdir (4). Hikâyenin öne çıkan kahramanı Âsım’dır. Âsım; bizzat babası tarafından nasihate ihtiyacı olduğu düşünülerek Mehmet Âkif’in nasihat etmesi için onunla yan yana getirilmiş bir genç konumundadır. Deli dolu, yüreği temiz, muhitinde saygın olan bir babanın oğlu, yardımsever, düşkünü koruyan ancak gerek yaşadığı coğrafi dünyanın gerekse hayatın farkında olmayan, henüz işlenmemiş bir cevherdir. Akif’e göre bunun işlenmesi gerekir. Âsım, devlet nizamı, devlet toplum ilişkisi, hak ve hukukun öğretilmesi gereken, tuzakları anlayabilecek bilgi ve sevgilere sahip, zeki, fiziken ve ruhen kendini geliştirmiş, enerjisinin yerli yerinde kullanıldığında neleri başarabileceğine inandırılması gereken muhteşem bir varlık olarak Âkif’in önünde oturmaktadır. Âkif’e göre de onun nasihate, kendisinin farkına varmasına ihtiyaç vardır. Eğer bu gerçekleşirse onun başaramayacağı hiçbir şey yoktur. O Türk gençliğidir. İnançlı, yüksek ahlak ve erdem sahibi, bilgi ve bilime önem veren, dünyayı tanıyan, geçmişi inkâr etmeksizin geleceğe yürüyen bir nesildir. Nitekim bu nesil, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir savaşı kazanan ve “Çanakkale Geçilmez” gerçeğini tüm dünyaya gösteren bir gençliktir.

Bu bildiride Millî Şairimiz Mehmet Âkif’in eserlerinde geçen bazı konu ve kavramların Yusuf Has Hacib tarafından yazılan Kutadgu Bilig’deki karşılıkları araştırılmıştır.

2. AMAÇ VE METOD

Kutadgu Bilig esas itibarıyla “ideal insan” ve onda olması gereken vasıflar üzerinde durur. Eserde ideal insanın vasıfları genel olarak inançlı, ilim sahibi, adâletli ve doğruluktan ayrılmayan, alçak gönüllü, iyi huylu, merhametli, yiğit vs. olarak karşımıza çıkar. Mehmet Âkif Ersoy Safahat’ın altıncı bölümü olan Âsım’da, Âsım’ın neslini inançlı, yüksek ahlâklılı ve erdem sahibi, bilgiye önem veren, korkusuz, merhametli, doğruluktan ayrılmayan, öz değerlerine sahip, âdil, asil, zeki, kötü huylardan uzak vs. olarak tanımlar. Amacımız “Kutadgu Bilig” de kahramanların karşılıklı konuşmalarından ortaya çıkan “ideal insan” tipi ile Mehmet Âkif’in “Âsım’ın nesli” olarak adlandırdığı bu kavramların içeriğinin aslında benzer özellikler taşıdığını ortaya koymak, onların Müslüman Türk gençliği ve onun nezdinde toplumu oluşturan her bireyden beklentilerinin aynı olduğunu ve bu değerlerin önemini vurgulamaktır. Bu doğrultuda Safahat ve Kutadgu Bilig’de geçen yukarıda bahsettiğimiz konu ve kavramlar tespit edilmiş, ardından her iki eserde bu kavramların kullanımıyla ilgili örnek cümleler italik verilmiş, Kutadgu Bilig’le ilgili asıl metin dipnotta gösterilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Kavramlar

3.2. Zulme ve Zalime karşı durmak

“Benim beğenmediğim şeylerden biri yalandır.

Ondan sonra zulüm edenler gelir” (KB,848)³⁷⁵

“Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem.

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem” (Safahat, 2007: 380).

“Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırim.

Zalimin hasmıyım amma severim mazlumumu...” (Safahat, 2007: 381)

3.3. Adâlet

“Eğer devamlı ve ebedî beylik istiyorsan,

adâletten ayrılma ve halk üzerinden zulmü kaldır” (KB,1435)³⁷⁶.

“Heybe sırtında «adâlet» dilenirken millet,

Müsterih olmanın imkânı mı var, insâf et?” (Safahat, 2007: 379)

3.4. Merhamet

“Bütün halka içten merhamet göster

Daima iyilik yap ve kendin iyi ol” (KB,2169)³⁷⁷

“Bütün halka karşı merhametli ol

Büyüğe de küçüğe de doğruluk ile hükmet” (KB,5197)³⁷⁸

“Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!

İhtiyarlar, kanlar, bir de küçükler; bunlar

Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;

³⁷⁵ Özüm taplamaz neñ bir yalğan ol
Munında basası bu küç kılğan ol (KB,848)

³⁷⁶ Özün meñü beglik tilese tuçı
Törü kıl boğundın kötürgil küçi (KB,1435)

³⁷⁷ Akı hem tüzün hem uvutluğ silig
Bağırsağ bolup ked küdezse ilig (KB,2169)

³⁷⁸ Bağırsağ kılun barça bondun öze
Törü kıl uluğka kiçigke tüze (KB,5197)³⁷⁸

Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan” (Safahat, 2007: 118)

3.5. Cesaret

“Ey yiğit insan, insan ol ve yüksel.

İnsan, insanlık yolunu böyle tarif etti” (KB,5788)³⁷⁹

“Yiğit dediğin haysiyet sahibi olur.

Haysiyetli insan ölürken vuruşarak ölür” (KB.2293)³⁸⁰

“Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;” (Safahat, 2007: 324)

“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;” (Safahat, 2007: 509)

“Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,” (Safahat, 2007: 509)

“Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.

Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırm” (Safahat, 2007:481).

3.6. İnançlı olmak

“Gerçek töreyi(yasayı) koyan adil ve Kadir-i Mutlak (Tanrı) tır.

Yarattığı bütün yaratıklara gücü yeter.” (KB, 3192)³⁸¹

“Türk eriyiz, silsilemiz kahraman ...

Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman” (Safahat, 2007:567)

3.7. Bilgiye Önem Verme

“Her türlü işi bilgi ile işle.

Her güzel iş bilgi ile meydana gelir”(KB, 5253)³⁸²

“Sen ya bilgi bil, insan ol ve kendini yükselt

³⁷⁹ Kişilik kıl ay er kişi bol uluğ

Kişi mundağ urdı kişilik yoluğ (KB,5788) .

³⁸⁰ Yüreklik tegüçi uvutluğ bolur

Uvutluğ kişi ölse urşu ölür (KB.2293)

³⁸¹ Uğan ol köni çin törü bérğüçü

Törümüş kamuğ halkқа yetrür küçi (KB, 3192)

³⁸² Bilig birle işle kamuğ törlüğ iş

Biligden kelir ol kamuğ körklüğ iş (KB, 5253)

yahut hayvan adını al ve insanlardan uzaklaş.” (KB,6611)³⁸³

“Marifet bir de fazilet... İki kudret lazım

Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek

Bütün esbabı taşır sonra fazilet gelecek” (Safahat, 2007:430)).

“Nasihatim sana: Herzeyle iştigâli bırak;

Adamlığın yolu neredense, bul da girmeye bak.

Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;

Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.

Adam değil misin, oğlum: Gönüllüstün semere;

Küfür savurma boyun kestiğin semercilere” (Safahat, 2007: 384)

3.8.Vatanperver / ülkesini sevmek

“Başkasını gönlünü etmeye bakma.

Onların yararına değil ülke yararını iste. Kendini güç duruma düşürme.” (KB, 5537)³⁸⁴

“«Feda-yı can edeceksin! » demiş «Vatan» hissi ...

Demek: Heder değil oğlun, vatan fedaisi.

Bilir misin ne kadar anne var bugün, yasta,

Tunus 'ta, sonra Cezayir' de, sonra Kafkas'ta?” (Safahat, 2007: 310)

3.9. Doğruluk

“Bütün erdemlerde herkesten üstün olmalı.

Halka karşı adaletle muamele etmelidir” (KB,2171)³⁸⁵

“Doğruluk, ahde vefâ, va'de sadâkat, şefkat;

Âcizin hakkını i 'lâya samîmî gayret;” (Safahat,2007: 159)

3.10. Asalet (Soyluluk)

“Soysuz adamlar temiz olmazlar,

temiz olmayan kimse vezirliğe yakışmaz” (KB, 2194)³⁸⁶

“İhtiyar amcamı dinler misin, oğlum, Nevruz?

Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işde gerek.

³⁸³ Bilig bil kişi bol bedütgil özün
Ya yılkı atanıl kişide yıra (KB,6611)

³⁸⁴ Kişi könlü körme ol asığı üçün
El asğı ile özni buzma küçün

³⁸⁵ Kamuğ erdemi bolsa erde örü
Boğunka berür bolsa edğü törü(KB,2171)

³⁸⁶ Uruğsuz kişiler arıgsız bolur
Arıgsız vazırka yarağsız bolur.

Lafı bol, karnı geniş soyları taklid etme;

Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek.” (Safahat,2007:496)

3.11. Cömertlik

“Er (yiğit) o kimsedir ki bin arzusuna ulaşacağı anda ondan erkekçe yüz çevirir, yedirir, içirir ve malını fakirlere dağıtarak Kadim Tanrı’ya can ve gönülden ibadet eder.” (KB,3444-3445)³⁸⁷

“En ufak şeyle kana' ât, çoğa kudret varken;

Yine ifrât ile vermek, veren eller darken;” (Safahat,2007: 159)

3.11.İnsanlara Yararlı Olma

“Yararsız kimseler insanların kötüsüdür. Yararlı insandan bütün ülkeye yarar vardır.” (KB.5731)³⁸⁸

“Duruyor her evin önünde Ömer,

Dinliyor, bî-haber içerdeki.

“Geçmedik en harâb bir yapıyı.

Yokladık sağlı sollu her kapıyı” (Safahat, 2007: 84)

3.12.Alçakgönüllülük

“Alçak gönüllü insan ne kadar iyi ve güzel olur; onun işi daima yolunda gider.” (KB,1705)³⁸⁹

“Cenâb-ı Hak ne diyor bak Resûl-i Ekrem'ine:

«Bütün serâiri kalbin ihâta etse, yine,

Danış sahâbene dünyaya âid işler için;

Rahîm ol onlara . . . Sen, çünkü, rûh-i rahmetsin.

Hatâ ederseler aldırma, affet, ihsân et;” (Safahat, 2007: 247)

3.13.Sabırlı olmak

“Hiçbir işte acele etme, sabırlı ol, kendini tut.

Sabırlı insanlar arzularına ulaşırlar.” (KB,1310)³⁹⁰

³⁸⁷ Er ol er bolur kör miñ ârzû bulup

Añar yüz evürse eren teg bolup

Yetürse içürse çıgayka ülep

Bayatka tapuğ kılsa köñlin ulap (KB,3444-3445)

³⁸⁸ Asıgsız kişiler kişide turı

Asıglıg kişi asğı ilke tolur (KB, 5731)

³⁸⁹ Ne edgü bolur qodkı alçak kişi

Ne körklüg bulur künde itlür işi (KB,1705)

³⁹⁰ Qamuğ işte ivme serin öz buğa

Serimlig kişiler tegir ârzûka (KB,1310)

“Senin bu yaptığın Allah'a karşı isyandır;

Asıl felâkete sabreyleyenler insandır ...”(Safahat, 2007: 51)

4.SONUÇ

Kutadgu Bilig ve özellikle çalışmamıza konu olan Safahat’ın altıncı kitabı Âsım’ın, manzum hikâye şeklinde yazılmaları, kahramanlar üzerinden zaman zaman öğütler verilmesi, kahramanlarının sayısı ve kısmi benzeyişi ile dikkat çekicidir.

Yusuf Has Hacib’in kahramanlarının çeşitli konular hakkındaki karşılıklı soru ve cevapları neticesinde ortaya çıkan “ideal insan” tipi inançlı, ilim sahibi, adâletli ve doğruluktan ayrılmayan, alçak gönüllü, iyi huylu, asil, vatanperver, merhametli, cömert, yiğit vb. vasıflara sahiptir. Mehmet Âkif ‘in tanımladığı “Âsım’ın nesli” de benzer özellikleri göstermektedir.

Her iki eserde tanımlanan birey özellikleri ve toplum, birey ve devlet arasındaki ilişkiler “ebed müddet Türk Devleti” felsefesinin ana hatları olarak sahip çıkılması gereken değerler olarak sunulmaktadır.

Türk İslam kültürü üzerinden günümüze aktarılan bu kutsal değerler ve onlara sahip çıkılması Müslüman Türk’ün bekası için temel unsurlardır.

KAYNAKLAR

- 1-Rıdvan Canım, Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 153-156, 2015
- 2- Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, (Çev.Yaşar Çağbayır) Ötüken neşriyat, İstanbul 2019
- 3-Ahmet Bican Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınevi, 2007
- 4- M.Ertuğrul Düzdag, Mehmet Akif Ersoy Safahat, Nesil yayınları İstanbul, 2007
- 5-Ümmüğülsüm Candegir, MehmetAkif Ersoy Hakkında Yazılan Lisans Üstü Tezler Üzerine Bir Araştırma, Akademik Baki Dergisi Sayı: 51 Eylül-Ekim 2015

MEHMET AKİF ERSOY VE AHMET CEVAT: ULUSAL “İSTİKLAL MARŞI” NIN YAZARLARI

MEHMET AKİF ERSOY AND AHMET CEVAT: AUTHORS OF THE NATIONAL “NATIONAL
ANTHEM”

Bağır BABAYEV

Doç. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy Türkiye Cumhuriyeti, Ahmet Cevat -Azerbaycan Halk Cumhuriyeti milli ”İstiklal marşı” yazarlarıdır. Farklı mekanlarda ve zamanlarda yaşamalarına rağmen, yaşamlarında ve çalışmalarında birçok ortak paralellik vardır. Milli mücadelede kendilerini kolayca kanıtladılar ve hem kalem hem de silahlarıyla savaştılar. Mehmet Akif, millete “Çanakkale Destanı”, ”İstiklal marşı” gibi milli marşı ve “Safahat” gibi şaheserler verdi. Sadece Türkiye’de değil, tüm Türk halkları arasında sevgili, gayretli bir vatandaş olarak bilinen bir şair. Özellikle Azerbaycan’da çocukluğundan beri herkes Mehmet Akif’i “İstiklal marşı ” nın yazarı olarak tanıyor.

Hem Mehmet Akif hem de Ahmet Cevat, ”İstiklal Marşı”nın ilk satırlarında, bayrağın kutsallığını, onun kaderinin ve ulusumuzun kaderinin ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Bayrak, ulusun geleceği ve bağımsızlığının bir sembolüdür. Mehmet Akif şiiri “korkma ” kelimesiyle başlıyor, Türk milletine cesaret diliyor, çünkü Akif’e göre bayrağın enmesi milletin bağımsızlığını kaybetmek anlamına geliyor. Şiirinin her satırında, Anavatanı, toprağı sevmeye sesler, Anavatana şehit düşmüş olanlara sesleniyor, diyor ki: "ayağını toprağa bastığınızda, altında binlerce kefensiz yatanları düşünün." M. Akif, Türk Bayrağının şafakta yüksek sallanmasından gurur duyuyor, bu bayrak millete ait. Haklı halkın bayrağı, bağımsızlığının, gururunun bir sembolüdür. Doğu’nun inanç dolu kalbinin Batı’nın zırhlı duvarından daha güçlü olduğuna inanıyor.

Bayrak ulusumuzun yıldızıdır. Ulusunu mutlu ve müreffeh görmek isteyen Ahmet Cevat, Anavatanının bağımsızlığı için “can vermeye hazırız, kan dökmeye hazırız” diyor. Çünkü Türkler Anavatan için, bağımsızlık ve bayrak için bin yıllarca çoklu kanlar döktüler, canlarını feda etdiler. Gökyüzünde çırpınan bir bayrakta, şehitlerin kanının öldüğünü görebilirsiniz.

Ama şehitlerimizin kanıyla sulanan bu topraklar, Anavatanın kutsal topraklarıdır. Ahmet Cevat’ın yazdığı gibi, “binlerce canın kurban” edildiği topraklar vatanıdır. 27 Mayıs 1992’de Parlamento tarafından kabul edilen yasaya göre, Ahmet Cevat’ın "Azerbaycan marşı" Azerbaycan Cumhuriyeti milli marşı olarak onaylanmıştır.

Sonuçta, Mehmet Akif ve Ahmet Cevat için, İslam’a hizmet eden halkların ulusal fikirlerinin birliği İstiklal Marşı’nın gerçek zaferi olacak.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Cevat,” İstiklal marşı”, Bayrak, bağımsızlığın sembolü

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy is the author of the National ”national anthem” of the Republic of Turkey, Ahmet Cevat-Azerbaijan people's Republic. Although they live in different places and times, there are many common parallels in their lives and work. They easily proved themselves in the national struggle and fought with both their pen and their weapons. Mehmet Akif gave the nation masterpieces such as “Çanakkale epic”, ”national anthem” and “Safahat”. A poet known not only in Turkey, but also among

all Turkic peoples as a dear, diligent citizen. Especially since childhood in Azerbaijan, everyone knows Mehmet Akif as the author of the "National Anthem".

Both Mehmet Akif and Ahmet Cevat, in the first lines of the "National Anthem", emphasize the sanctity of the flag, its fate and the fate of our nation are inextricably linked. The flag is a symbol of the future and independence of the nation. Mehmet Akif's poem begins with the word "do not be afraid", wishing the Turkish nation courage, because according to Akif, the most important flag means losing the independence of the nation. In every line of his poem, he calls out to love the Motherland, the land, to those who have been martyred to the Motherland, he says: "when you step on the ground with your foot, think of those who lie under it without a thousand shrouds." M. Akif is proud that the Turkish flag is waved high at dawn, this flag belongs to his nation. The flag of the righteous people is a symbol of their independence, their pride. He believes that the faith-filled heart of the East is stronger than the armored wall of the West.

The flag is the star of our nation. Ahmet Cevat, who wants to see his nation happy and prosperous, says that "we are ready to give life, we are ready to shed blood" for the independence of his homeland. Because the Turks have shed multiple blood for millennia for the Fatherland, for independence and for the flag, they have sacrificed their lives. In a flag fluttering in the sky, you can see the blood of the martyrs dying.

But this land, watered with the blood of our martyrs, is the Holy Land of the motherland. As Ahmet Cevat wrote, the land where "thousands of lives were sacrificed" is the homeland. According to the law adopted by the Parliament on May 27, 1992, Ahmet Cevat's "Azerbaijani anthem" was approved as the national anthem of the Republic of Azerbaijan.

In the end, for Mehmet Akif and Ahmet Cevat, the unity of the National ideas of the Peoples serving Islam will be the true victory of the National Anthem".

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Cevat, "National Anthem", Flag, symbol of independence

GİRİŞ

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan və Türkiyədə mədəni sahədə yeni axtarış və təşəkküllərin formalaşdığı illərdir. Bu dövrdə ədəbi inkişaf arasında əhəmiyyətli oxşarlıqlar olduğu görülür. Bu da siyasi, sosial və mədəni inkişafın yaratdığı nəticələrdir. Sosial siyasi hadisələrlə zəngin olan XIX əsrin sonu, XX əsrin ilk yarısı Azərbaycan ədəbiyyatında yeni və güclü bir canlanmaya səbəb olmuşdur. Digər sahələrdə olduğu kimi ədəbiyyat sahəsində də yeni mərhələ başlamışdı. İctimai şüurun sürətlə və cəmiyyət məsələlərinə müdaxilə ədəbiyyatın əsas mövzusu halına gəlmişdi. Tarixə nəzər saldıqımızda görürük ki, bir millətin düşüncə həyatını ən çox ədəbiyyatçılar davam etdirmişlər. XX əsrin əvvəllərində türk mədəniyyət həyatında əsərləri ilə möhrünü vuran Akif, türk cəmiyyətinin mühüm məsələlərini ələ almış, tənqid etmiş və həll yollarını taparaq milləti gələcəyə səsləmişdir (12,402).

XX əsrin əvvəllərində Türkiyədə və Qafqaz coğrafiyasında- Azərbaycanda Türk dünyasının iki məşhur mütəfəkkiri Mehmet Akif Ersoy və Əhməd Cavad istiqlalının ən sevimli şairi kimi tanınmış və sevilmişlər. Mehmet Akif Türk dünyasını aydınlayan, yaradıcılığı gələcək nəsillərə örnək olacaq bir şəxsiyyətdir. "Onu daim türk-islam birliyi düşündürmüş və bu amalla da yazıb yaratmışdır. Mehmet Akifin müasirlərinə, xüsusilə Məhəmməd Hadi, Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad, Almaz İldırım yaradıcılığına böyük təsiri olmuş onların milli ruhda yazıb yaratmalarına bir örnək olmuşdur. Onun təsiri ilə Əhməd Cavad Azərbaycanın Dövlət Himnini yazmışdır" (2,39). "Azərbaycanda uzun illər Sovet təzyiqi yazıçıların sənətinə və fikirlərinə də sərhəd çəkmişdir. Amma Azərbaycanlı ədiblər gizli də olsa sərhədin digər tərəfindəki qardaşlarından xəbər almağa çalışaraq, onların fikir və sənətindən təsirlənmişlər"(12, 402).

Azərbaycanın milli aydınları XX əsrin əvvəllərində zamanın çağırışlarına cavab olaraq, gələcək nəsillərin istiqlala qovuşmaq diləyini, millilik qururunu rəhbər tutaraq, çar Rusiyasının müstəmləkə

əsarətindən qurtuluş yollarını tapmağa çalışırdılar. Onlar Azərbaycan türkləri qarşısında, bütövlükdə isə Rusiya əsarətindəki türklərin- müsəlmanların xilas uğrunda apardıqları mücadiləni qurtuluşun başlıca məqsəd və vəzifələri bilirdilər. XX əsrin əvvəllərində daha da güclənən sosial-siyasi proseslərin sürətli inkişafı müxtəlif ideyaların irəli sürülməsinə münbit zəmin hazırlayırdı. Milli aydınlarımız “müstəbid hökumət, zalımanə üsul” ilə azadlıq- “hürriyyət” uğrunda mübarizə meydanına atılmışdılar. Azadlıq ideyası millətin şüuruna hakim kəsilməyə başlayırdı və millətin, ölkənin gələcəyinin xilas birbaşa onunla bağlı idi.

Azərbaycan xalqının türk deyil, müsəlman adlandırılması, onun etnik-millî kimliyinin danılması, gizlədilməsi idisə, onun dini kimliyinin önə keçirilməsi, daha dəqiq desək, onun etnik-millî kimliyindən qoparılması çox hiyləgər bir siyasətin nəticəsi idi. Rusiya imperiyasının Azərbaycan türklərinə qarşı yönəldilən məqsədyönlü şovinist-millətçi siyasəti məhkum millətlərin varlıqlarını unutdurmağa, özünü tanımağa və dünyaya tanıtdırmağa mane olan zəhərli bir siyasət idi. Bu siyasət imperiyanın müstəmləkə təbiətindən yaranırdı. Çünki Rusiya imperiyası tabeliyində- əsarətdə saxladığı çoxmilyonlu türkləri- müsəlmanları əsrdən, zamandan, dünyada baş verən və baş verəcək hadisələrdən xəbərsiz saxlamışdı. Onların maarifdən, elmdən xəbərsiz cəhəldə saxlanılması, tamamilə təhsildən kənarlaşdırılması, imperiyanın zülmünə məruz qalması Azərbaycan türkləri də daxil olmaqla türk- müsəlmanların bütövlükdə milli-mənəvi inkişafının qarşısını kəsib saxlayırdı. Bu da özlüyündə Azərbaycan türklərinə qarşı müstəmləkə zülmünün, əsarətinin daha uzun ömürlü olmasına, daha çox davam etməsinə əlverişli şərait yaradırdı.

Deməli, yalnız Qafqazda deyil, eləcə də nəhəng Rusiya imperiyasının türklər- müsəlmanlar yaşayan hər tərəfində, o cümlədən də Dağıstandan, Tatarıstandan, Türküstandan gələn- eşidilən xəbərlər bir daha təsdiqləyirdi ki, imperiya siyasəti məzhəb ayrımcılığı salmaqla onların milli birliyinə qəsdən maneçilik törədir, onların imperiyanın əsarətindən xilas ola biləcəklərinin qarşısını kəsirdi.

Onlar təkcə öz yaradıcılıqları ilə deyil, həm də həyatlarının oxşarlığı ilə yaxın olub, fəaliyyətləri ilə cəmiyyəti oyatmağa çalışırdılar. Demək olar ki, eyni dövrdə yaşayan, tarixin əzablı sınaqlarından keçən, Vətəninə, xalqını sonsuzadək sevən, həyatlarını onlara qurban verməyə hazır olan bu insanlar türk dünyasının unudulmaz şəxsiyyətləridir. Onların həyatlarında olduğu kimi, yaradıcılıqlarında da paralellər və oxşarlıqlar vardır. Lakin onlar talelərində ağırlı bir həyat yaşamağa məcbur olmuşlar.

Mehmet Akif Ersoy Türkiyə Cumhuriyyətinin, Əhməd Cavad Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin milli istiqlal marşlarının müəllifləridir. Bayraq bir millətin bir millətin gələcəyinin və müstəqilliyinin simvolidir. Məmməd Akif də Əhməd Cavad da yazdıqları istiqlal himninin ilk sətirlərində bayrağın müqəddəsliyini və bayrağın qədəri ilə millətimizin qədərinin bir-birinə bağlı olduğunu vurğulayırlar.

«İstiqlal marşı»nda milləti Allahın qüdrətinə tapınıb daha ürəkli, cəsur olmağa çağırış, haqqədalət savaşında Allahın insanlara yardımçı olmasına inam var. Tarixçi Yavuz Bahadıroğlunun, şair Bədixan Gökçənin isbat etdikləri kimi, bu şeirdəki «qorxma» kəlməsi Məhəmməd peyğəmbərin təsirilə yazılmışdır. Hər iki tədqiqatçı Məmməd Akifin şeirində Peyğəmbərimizin hicrət əsnasında Sevr mağarasında Hz. Əbubəkirə söylədiyi “qorxma, ey Əbu Bəkir, Allah bizimlədir” sözündən ilhamlanaraq bu ifadəni işlətdiyini qeyd edirlər. Şair burada millətinin ulduzunun sönməyəcəyinə, ocağının həmişə gur yanacağına sarsılmaz inamını əks etdirir (13, 442):

Qorxma, sönməz bu şəfəqlərdə üzən al sancaq.

Sönmədən yurdumun üstündə tütən ən son ocaq.

O mənim millətimin ulduzudur, parlayacaq,

O mənimdir, o mənim millətimindir ancaq.

Azadlıq düşmənlərinə kəskin nifrətini bildirən Məmməd Akif Ərsoy şeirində istiqlal bütün nemətlərin zirvəsində dayanır. Şairin cəsarətli poeziyası Türkiyəyə düşmən münasibət bəsləyənlərə qarşı qılıncdan kəsərli sözlə döyüşür, onların mənfur niyyətlərinə qarşı etiraz səsinə ucaldır. Hətta vətəninin dar günlərində, ölkəsinin azadlıq mübarizəsində çoxlarının qələbəyə ümidini itirdiyi vaxtlarda belə Məmməd Akif şeirlərində türkün sarsılmaz gücü qarşısında yadellilərin məğlub olacağına qəti inamını

ifadə edir. Şairə görə türkün yenilməsi mümkün deyil, çünki onun bu millətə sahib çıxan saysız-hesabsız fədakar, cəsur igidləri var(13, 443).

“Bir millət iki dövlət” olub, tarixin ağır sınaqlarından çıxıb ağır-açılı və sevincli günlərində birbirindən ayrılmaz olub, bir-birinə dəstəkçi olan Türkiyə və Azərbaycanın istiqlal marşlarını yazmaq Məmməd Akif Ersoy, Əhməd Cavad nəsb olub. İstiqlal mübarizəsinin ən çətin bir mərhələsində millətin duyğularını ifadə edəcək, İnsanları həyəcanlandıracaq, könülləri coşduracaq gözlərdə damla damla yaşlar sıralayacaq bir mənəvi atmosferin yaradılması, xalqı "vətən, millət, bayraq, bayraq istiqlal sevdası" kimi müqəddəs bir məqsəddə birləşdirən milli bir yeniliyə ehtiyac olur. "İstiqlal Marşı" da məhz bu ehtiyacdən doğur.

Üçrəngli bayrağı ilə millətini məsud, xoşbəxt görmək istəyən Əhməd Cavad Vətənin istiqlalı uğrunda “can verməyə hazırız, qan tökməyə qadirik” söyləyir. Çünki türklər müstəqillikləri və bayraqları uğrunda bir çox qan tökmüşlər. Bu qanları bayrağa halal etmələri üçün onun göylərdə dalğalanması lazımdır:

Azərbaycan! Azərbaycan!

Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!

Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!

Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!

Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Namusunu hifz etməyə,

Bayrağını yüksəltməyə

Namusunu hifz etməyə,

Cümlə gənclər müştaqdır!

Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!

Azərbaycan! Azərbaycan!

Azərbaycan! Azərbaycan!

Azərbaycanın istiqlalına tək şeirləri ilə deyil, mübarizəsiylə də qatılan Əhməd Cavad, 1918-ci ildə Türk ordusu ilə Bakıya gəlir, və azadlığına qovuşmuş Müsəlman dünyasında ilk cumhuriyyət olan Azərbaycanı vəsf edən qızgın şeirlər yazır. Bütün varlığıyla türkçülük, müasirlik və müsəlmanlıq təməli üzərində meydana gəlməyə başlayan yeni, milli mədəniyyət həyatına qatılır.

Əsrin əvvəllərində Türkiyənin düşdüyü ağır vəziyyət bir türk övladı kimi Əhməd Cavadı ciddi narahat etmişdir. O, klassik ədib və şair pedaqoq Abdulla Şaiqin qardaşı Axund Yusifziya Talıbzadə ilə birlikdə könüllü əsgər kimi İstanbulda qurulan “Qafqaz könüllü hissəsi” sıralarına qatılır. Trakiya cəbhəsində Türkiyənin müstəqilliyi uğrunda türk qardaşları ilə çiyin-çiyinə vuruşur. Birinci Dünya Müharibəsi zamanı Türkiyənin şərq hissəsi rus ordusunun işğalına, Qars və Ərzurum əhalisi rus və ermənilərin qırğına məruz qalmışdı. 1915-ci ildə Türkiyədə rus və erməni istilasına, özbaşnalığına qarşı ç ıxaraq "Azərbaycan xeyriyyə cəmiyyəti" vasitəsilə vaxtaşırı türk xalqına kömək göstərmişdir. Bakıda yerləşən “Azərbaycan xeyriyyə cəmiyyəti” Türkiyənin şərq vilayətlərindəki əhaliyə yardım etməkdə idi. Bu işdə Əhməd Cavad da yaxından iştirak edir, Bakı ilə Qars arasında rusların törətdikləri maneələrə baxmayaraq gedib-gəlir, yardım işlərində yorulmadan çalışırdı. Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurulmasını sevinclə qarşılayan Ə.Cavad gecə-gündüz çalışmış, əməli işi, bədii yaradıcılığı ilə xalqının xoşbəxtliyi, azadlığı üçün əlindən gələni əsirgəməmişdi.

1920-ci il yanvarın 30-da Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Nazirlər Şurası Cümhuriyyətin milli himninin hazırlanması haqqında qərar qəbul etdi və bu məqsədlə Xalq Maarif Nazirliyi tərəfindən

müsabiqə elan edildi. Lakin 1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycanın Sovet Rusiyası qoşunları tərəfindən işğalı və Xalq Cümhuriyyətinin süqutu Azərbaycanın milli himnini qəbul etməyə imkan vermədi.

1992-ci il mayın 27-də parlament "Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni haqqında" Qanun qəbul etdi. Qanuna əsasən, 1919-cu ildə bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov və şair Əhməd Cavad tərəfindən tərtib edilmiş "Azərbaycan marşı" Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni kimi təsdiq edildi.

SONUÇ

«İstiqlal marşı»nda türkün gələcək istiqbalına böyük inam və ümid hissini müşahidə edən tədqiqatçılar burada düşməyə qarşı amansız olmağa çağırışın da orijinal poetik ifadəsinə diqqət yetirmişlər. Bəli, türk gəncliyinə edilən bu müraciət eynilə Azərbaycan gəncliyinə də aiddir. Torpaqlarımızın 20 faizini rus silahının köməyi ilə işğal edən erməni qəsbkarları Türkiyə Cümhuriyyətinin mənəvi dəstəyi ilə müzəffər Azərbaycan Ordusunun qalib gücü ilə Qarabağ və ətraf rayonları işğaldan azad etdi. Minlərlə şəhid vermişik. Ona görə də o torpaqları azd etdik, şəhidlərin və babalarımızın, eləcə də türk dünyasının vətənpərvər şairi Məhməd Akif Ərsöyün ruhunu bizdən inciməyə qoymadıq.

Bir zamanlar M. Akif ömrünün son günlərində xəstə yatağında yatarkən, yaxın dostlarından biri Akifə soruşub ki: -Ustad, görəsən yenidən bir istiqlal Marşı yazılısa daha yaxşı olmazmı? Xəstə şair yatağından qalxaraq, -Allah bir daha bu millətə İstiqlal marşı yazdırmasın. Onu mən belə yaza bilməm, demişdi .

KAYNAKÇA

1. "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan.
- 2.Aslan Bayramov. Türk dünyasının vətənsəvər nəğməkari. "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan. ss.39-41.
- 3.Arslan KÜÇÜKYILDIZ (2013). İki kişi / iki adam; Ahmed Cevad Ahundzade, Mehmet Akif Ersoy, "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan., ss. 35- 38
- 4.Elmira Abasova(2013).Mehmet Akif Ersoy-Hüseyin Cavid şiir dünyasının ulusal ruhu ve islami duyguları. "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan. ss, 91-94.
- 5.Minara ALİYEVA(2013). Çocukların milli ruh ve vatanseverlik eğitimi bağlamında Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinin rolü, "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan. ss. 244-248.
- 6.Mustafa KARAKAYA(2013). Mehmet Akif Ersoy'un Türk dünyası ile doğu aydınlarından Akran ve dostları, "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azerbaycan. ss. 286-298.
- 7.Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu. Bildiriler Kitabı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun Destekleriyle Bastırılmıştır. Birinci Baskı Cilt I (488 sah.)- Cilt II (993 sah.). 19-20-21 Kasım 2008 Mart 2009 Burdur
- 8.Fergane KAZIMOVA(2009). Türk Dünyasının İki Ünlü Şairi: Mehmet Akif Ersoy ve Ehmed Cavad, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu. Bildiriler 19-20-21 kasım 2008 cilt I mart 2009 urdur 488 sah. ss. 265-270.
- 9.İsmail ÇETİŞLİ (2009). Mehmet Akif'in Şiir Kaynaklarından Biri Olarak Kur'an-ı Kerim, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu. Bildiriler Kitabı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun Destekleriyle Bastırılmıştır. Birinci Baskı Cilt I (488 sah.), ss. 417- 424.

*Qəbulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

10.Lutfiye ASGERZADE (2009). Mehmet Akif Ersoy ve Azerbaycan Şairleri, Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu. Bildiriler 19-20-21 Kasım 2008 cilt I. Mart 2009 Burdur 488 sah. ss. 479-482.

11.Maarife HACIYEVA (2009). Marş ve himn anlayışı: Mehmet Akif Ersoy ve Ahmed Cevat. Cilt 2. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu. Bildiriler Kitabı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun Destekleriyle Bastırılmıştır. Birinci Baskı Cilt II (993 sah.) 19-20-21 Kasım 2008 Mart 2009 Burdur, ss. 489-494.

12.Səriyyə Gündoğdu, Bayram Gündoğdu. M. Akif Ərsoyun XX əsrin başlarında Azərbaycan şairlərinə təsiri. "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyn Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azərbaycan. Səh. 402.

13.Təranə Rəhimli. Mehmet Akif Ersoy və Hüseyn Cavid yaradıcılıqlarında türkçülük və turançılıq ideyalarının tərənnümü. "Türk dünyasını aydınlatanlar: Mehmet Akif Ersoy, Hüseyn Cavit". Uluslararası Konferans. Kafkas Üniversitesi 16-18 Mayıs 2013 Bakü, Azərbaycan. səh. 442-.

BAĞIMSIZLIK DEVRİ EDEBİYATIMIZDA MARŞLAR

ANTHEMS IN OUR INDEPENDENCE ERA LITERATURE

Merziyye NECEFOVA

Prof. Dr. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, ORCID: 0000-0001-9502-3392

ÖZET

Milli ruhlu şiirler, her zaman milletimize, askerimize moral veren etken olmuştur. Özellikle de bağımsızlığın korunmasında, istiklal savaşlarında marş türü şiirlerin büyük önem taşıdığı bilinmekte. İster Türkiye’de isterse de Azerbaycan’da marşlar her zaman edebiyat eleştirmenleri tarafından takdir edilerek yüksek değerlendirilmiştir. Marşlar askerlerimize ve gençlerimize güven, cesaret ve moral vermektedir. Birinci Dünya Savaşı’nda Azerbaycan halkının Türk topraklarının korunmasında kardeş Türk halkına destek vermesi, Sarıkamış harekatı ve onunla ilgili acı olaylar geniş bir şekilde dönemin edebi eserlerine yansımıştır. Ahmet Cevad, Hüseyin Cavid, Muhammed Hadi, Abbas Sihhat, Abdullah Şaik, Ümmü Gülsüm gibi onlarca şair ve yazarımız Birinci Dünya Savaşı’nın acılarını ve sonuçlarını şiire taşımış, eserlerinde zafere büyük inam ve ümit beslediklerini ifade etmişler. Milli mücadele döneminde faaliyet gösteren Türk şairlerinin Vatan ve millet sevgisinden bahseden çok sayıda şiirleri vardır. Yalnız Akif Ersoy bir ulusu yüzyıllarca ayakta tutarak yaşatacak nitelikde şiir yazarak ölümsüzlük kazanmayı başardı. Onun kaleme aldığı “İstiklal Marşı” Türk milletinin istiklal mücadelesi ve zafer tarihini en güzel şekilde yansıtan önemli eserdir. Kurtuluş mücadelesinde yaptığı konuşmalarıyla ve yazdığı İstiklal Marşı ile milli şair özelliği kazanan Mehmet Akif milli şuuru ile kendinden sonra gelen istiklal şairlerine iyi bir örnek teşkil ediyor. Belirtmeliyiz ki, “Çırpınırdı Kara deniz” şiirinin yazarı Ahmet Cevad, “İstiklal Marşı”nın müellifi Mehmet Akif Ersoy gibi güçlü milli şiura sahip şahsiyetlerin eserlerinden birçok şairimiz ilham almıştır. Bugün yaşadığımız Karabağ savaşı aynı zamanda Ermenilerin Türklere karşı yürüttüğü haksız bir savaş olduğu için her iki ulusun edebiyatına yansdı. Hem Azerbaycan’da, hemde Türkiye’de Karabağ’ın işgalden kurtarılmasını konu alan marş türü şiirler yazıldı. Bahtiyar Vahabzade, Halil Rza Ulutürk, Memmed Araz ve diğerlerinin marş tipi şiirleri askerlerimizin mücadele ruhunu artırmaya hizmet etti. Bildirimizde Türklerin milleti ayakta tutan, savaşlar sırasında büyük önem taşıyan marşlarından bahsedecek, örnekler üzerinde analiz ve karşılaştırma yaparak marş türü şiirlerin ve marş yazarlarının üslup özelliklerini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: bağımsızlık, edebiyat, marş, milli, şiir

ABSTRACT

National spirit poetry has always been the morale of our soldiers in wars. It is known that march type poems are especially important in wars. In the First World War, the support of the Azerbaijani people to the brotherly Turkish people in the protection of Turkish lands, the Sarikamish operation and the painful events related to it were reflected in the literary works of the period. Dozens of poets and writers have carried the painful events and consequences of the First World War into poetry and expressed that they have great faith and hope for victory in their works. There are many poems of Turkish poets, who were active in the period of national struggle, mentioning the love of homeland and nation. Only Akif Ersoy managed to gain immortality by writing poems that would keep a nation alive for centuries. His "Independence March" is an important work that reflects the history of the Turkish nation's struggle for independence and victory in the best way possible. We should state that many of our poets have been inspired by the works of people with strong national poems such as Ahmet Cevad, and Mehmet Akif Ersoy. The Karabakh war we are experiencing today was also reflected in the literature of both nations as it was an unjust war waged by Armenians against Turks. In our paper, we will talk about the anthems

of the Turks that keep the nation alive and are of great importance during wars, and we will examine the stylistic features of anthem poems and anthem writers by analyzing and comparing examples.

Keywords: independence, literature, anthem, national, poetry

GİRİŞ

Müharibə aparan ölkənin şairi onun əsgəri ilə doğmalaşmalı, onda qələbələrə inam hissi oyatmalıdır. Birinci Qarabağ müharibəsi illərində əsgərə müraciətlə yazılan marş tipli şeirlərin də rolunu, əhəmiyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bəxtiyar Vahabzadənin «Azərbaycan əsgəri», Nəbi Xəzrinin «Qeyrət», Zəlimxan Yaqubun «Əsgər qardaşıma məktub», Fəxrəddin Mehdi «İrəli, irəli, ancaq irəli!», «Silahlan, silahlan, silahlan əsgər!», Şahin Musaoğlunun «İgid əsgər möhkəm dayan», Əflatun Saraclının «Ya Qarabağ, ya ölüm», «Marş» v. s. şeirləri konkret olaraq Azərbaycan döyüşçüsünə ünvanlanmışdır. Bu şeirlərdə marş ruhu, qələbəyə çağırış motivi aparıcıdır.

B.Nəbiyev müharibə mövzusunda toxunaraq yazırdı: «Şairimiz üçün çağırış ruhu səciyyəvi idi. Xüsusən davanın ilk aylarında dərc edilən əsərlərdə səfərbərliyə, döyüşə, düşməni məhv etməyə qüvvətli və ehtirash bir çağırış hakim idi. Azərbaycan şairləri poeziyanın ən çevik, oynaq, yığcam formalarından istifadə edir, şerdə günün şüarlarını təkrar etməkdən çəkinmir, əksər halarda öz qəhrəmanlarına birbaşa, müstəqil müraciət yolunu tuturdular. (1, 53)

Qarabağ müharibəsində də bu məsələlər öndə idi. Qarabağ mövzusunda yazılan poeziya nümunələri onu göstərir ki, vətən müdafiəsi poeziyamızda, çox sanballı şəkildə əks olunmuşdur.

1990-cı illər Qarabağ mövzusunda yaranan şeirlərdə vətənpərvərlik hissinin ən bariz nümunələrinə şair Fəxrəddin Mehdi yaradıcılığında təsadüf edilir. Müharibənin ilk illərində yazdığı «İrəli, irəli, ancaq irəli!», «Qarabağdan əlini çək!», «Silahlan, silahlan, silahlan əsgər!» çağırış ruhlu şeirləri ilə şair Vətən övladlarını haqq, ədalət uğrunda savaşa səsləyirdi:

Dar gündə bir yol var,

Vətən yoludur.

Dar gündə qadın da vətən oğludur.

Qalx, ey Azərbaycan qadını sən də,

Eşit igidlərin andını sən də,

Düşündən süd əmən oğul basılmaz.

Qeyrətin, qüdrətin nağıla sığmaz (2, 288).

Dövrün siyasi mənzərəsi də bu şairin yaradıcılığında öz əksini tapır. Məsələn, şair 1990-cı illərdə hakimiyyət davası edənlərə üz tutaraq, bu mənasız çəkişmələri bir yana qoyub, iqtidar müxalifət birliyini tələb edir və bütün milli qüvvələri birləşdirib ön cəbhəyə səfərbərliyə çağırır. Şairə görə, vətənin dar günündə ancaq vətənpərvərlik duyğusunu gücləndirmək gərəkdir. «İrəli, irəli, ancaq irəli!» şeirinin ideyası, pafosu, bütün poetik imkanları bir həqiqəti təsdiq edir: - Düşmən nə qədər amansız, qəddar olsa da, onunla mübarizədə öz torpağını qoruyan xalqın mənəvi-fiziki qüvvəsi, dözümlü və iradəsi bir o qədər böyük və tükənməz, sarsılmaz olmalıdır. Şair poetik fikrini «Silahlan, silahlan, silahlan, əsgər!» şeirində də inkişaf etdirərək zamanın xalqımızı ağır imtahana çəkdiyini bəyan edir, əsər ritorik sualla bitirir. Vətənpərvərlik missiyasını layiqincə əks etdirən bu şeir Qarabağ mövzusunda onun yazdığı bütün əsərlər üçün poetik proqram hesab edilə bilər:

Silahlan, silahlan, silahlan, əsgər,

Möhkəm tut, bərk yapış silahdan əsgər,

Bu, hökmü-zamandır, hökmü yamandır,
Yamandır, zamanın hökmü yamandır,
Zaman qandırandır, zaman qanandır,
Zaman yandırandır, zaman yanandır.

Allahın hökmüdür zamanın hökmü,
Bilmirəm, hökmüdür, bilmirəm, görkmü,

Keçirir sınaqdan, əmr edir zaman:

Öldün, ölümünlə yaşamalısan

Qaldın, qalımınla yaşamalısan,

Bəs kim yaşayacaq, sən yaşamasan?! (2, 397)

Sonrakı hadisələr də təsdiqləyir ki, o dövrdə Famil Mehдинin şair fəhmi ilə əsgərə, xalqa müraciətlə kütləvi silahlanmaya çağırışı ən doğru qərar idi.

Qalx,namus,qeyrət də ayaqlanıbdır,

Düşmən üstümüzə ayaq alıbdır

Niyə dünya bizi nacins tanısin,

Ya qorxaq tanısin,aciz tanısin.

Qalx, düşmən əlində vətən çırpınır,

Qayaya çırpılır,daşa çırpılır,

Qalx, qovaq göylərdən bu qara yeli.

İrəli,irəli,ancaq irəli!(2,117)

Müasir dövrümüzdə yaranan yüksək poeziya nümunələrini nəzərdən keçirərkən vətənpərvərlik duyğularının poetik təənnümü ömrünün yarım əsrdən çoxunu Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda çalışan şair, ədəbiyyatşünas Əflatun Saraçlının yaradıcılığında müşahidə olunur. Ümumiyyətlə, bu şairin poeziyası oxunaqlı və cazibədardır. Təbiilik, səmimilik şairin vətənə, el-obaya, doğma torpağa sevgisindən, məhəbbətindən irəli gəlir. Şair-publisist Nizami Saraçlı həmyerlisi Əflatun Saraçlının «Dünya həmən dünyadı» şeirlər kitabının ön sözündə yazır: «Ə.Saraçlının bu kitabındakı şeirləri Vətən və yurd sevgili nəğmələrdir. Bunların sərti, kövrəyi də var, bəmi, zili də. Hamısını birləşdirən isə bədii ifadə gözəlliyi, xalq şeiri ruhu, təbiiliyi, səmimiliyi və səlisliyidir» (3, 3-8).

Əflatun Saraçlının yaradıcılığında vətənpərvərlik ruhunda yazılmış hərbi marşlar önəmli yer tutur. Məlumdur ki, himn və marşlar şeirimizin janrları sırasında doğma bir mövqe, böyük nüfuz qazana bilmişdir. Müstəqillik dövründə ictimai həyatın müxtəlif sahələrində qarşıya çıxan problemləri əhatə edən, birlik, əzm, qüdrət, çağırış, həyəcan, səfərbərlik və s. duyğuları ifadə edən döyüş ovqatlı marşlara hər zaman ehtiyac vardır. AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli marşların çağdaş zəmanəmizdə aktuallığı və əhəmiyyəti barədə yazmışdır: «Himnin hər millətin və ya dövlətin tarixində bir dəfə yazılması şərəf işidir. Marşlar isə cəmiyyətin həyatının çətin dönüş dövrlərində, sınaq məqamlarında, şərəf anlarında yenidən, təkrar-təkrar yazıla bilər. Müstəqil Azərbaycanın yeni mərhələsi öz milli marşlarını gözləyir» (4, 417). Bu baxımdan Əflatun Saraçlının qələmə aldığı marşlarda vətənin ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün birliyə, mübarizəyə çağırış motivlərinin aparıcılığı, qabarıqlığı ilə diqqəti çəkir. Şairin «Marş» adlı şeiri Azərbaycan türk əsgərini döyüşlərə səsləyir, onda qalibiyyət əzmini gücləndirir:

Qoru doğma elini,

Ananı, sevgilini,

Yağların belini

Qır, mənim türk əsgərim! (5, 61).

Şairin marş tipli şeirlərini yüksək qiymətləndirən ədəbiyyatşünas Salidə Şərifova yazır: «Vətənin vahidliyini təmin etmək naminə birliyə çağırış ədibin lirikasının əsas leytmotividir. Belə ki, Ə.Saraçlının poeziyasında Vətən uğrunda, onun vahidliyi və istiqlalı uğrunda mübarizənin daimi aparılmasına dair mülahizələr geniş əksini tapmışdır. Bu baxımdan, «Marş» adlı şeir milli mübarizənin zəruriliyini özündə əks etdirən, millətə ünvanlanmış müraciət kimi qəbul oluna bilər» (6, 98).

Ə.Saraçlının «Ya Qarabağ, ya ölüm» şeirində də mübarizlik əzmi, döyüş ruhu güclüdür. Bu bir həqiqətdir ki, ölkənin ayağa qalxması üçün güclü ordunun olması ilə yanaşı, vətənpərvərlik şüurunun yüksək olması da əsas şərtlərdən biridir. Şair şeirin bədii ümumiləşdirməsində pafosu, çağırış gücünü lazımı məqama çatdırır və oxucunun bu həqiqəti dərk etməsinə nail olur:

Bu millət qol qoymaz şərəfsiz sülhə,

Bu qədər alçalmaz vətənim, elim;

Ya Allah, ayağa qalxsın qoy ölkə:

Ya doğma Qarabağ, ya da ki, ölüm!... (5, 54)

Son anda şairin bu millətin şərəfsiz sülhə qol qoymayacağını bəyan etməsi yalnız şairin poetik “mən”inin, ruhunun etirafı kimi deyil, həm də cəmiyyətin, xalqın düşüncəsinin ümumiləşdirilmiş ifadəsi kimi səsləndiyindən tam yerinə düşür. Ümumiyyətlə, şairin «Dünya həməni dünyadı» kitabına daxil olan şeirlərin əksəriyyəti marş tipli şeirlərdən ibarətdir.

Ümumiyyətlə, poeziyanın ideya-məzmun qatında şəhidliklə qəhrəmanlığın eyni səviyyədə təqdim olunması, eyni meyarlarla dəyərləndirilməsi prosesi 1996-cı ildən etibarən daha geniş vüsət almağa başlayıb. Bu vaxta qədər ağı, kədər, elegiya, bir sözlə minor motivlər poeziyada geniş əks olunurdusa, 90-cı illərin ortalarından etibarən qəhrəmanlıq ruhunun ifadəsi, müharibənin qələbə, zəfər əzmi ilə başa çatması üçün inam, ümid hissəsinin aşılınması prioritet məsələ olaraq gündəmdə yer almışdı. Bu dövrdə yaradılan poeziya nümunələrində torpaqlarımızın azadlığı uğrunda qəhrəmanlıq göstərənlərin tərənnümü aparıcı xətt kimi diqqəti cəlb edir. Çağırış ruhu, qələbə əzminin ifadəsi səciyyəvi xarakter almağa başlayır. Azərbaycan şairləri poeziyanın ən çevik, oynaq, yığcam janrlarından istifadə edir, şeirdə zamanın tələb-lərinə, günün mövzusa xüsusi əhəmiyyət verilir, əksər hallarda öz lirik qəhrəmanlarına birbaşa, müstəqil müraciət yolunu tuturdular. 20 Yanvar faciəsindən müəyyən bir müddət keçməsinə baxmayaraq bu faciənin qurbanları müxtəlif şairlərin şeirlərdə indiyədək qəhrəmanlıq nümunəsi kimi təqdir olunur, igidlik, cəsurluq rəmzi kimi tərənnüm edilir. Bu cəhətdən B.Vahabzadənin «Azərbaycan əsgəri» adlı mahnı janrında yazdığı şeir xüsusi olaraq diqqət çəkir:

Başımızın üstündədir üçrəngli bayraq,

Əvvəlimiz, axırmız bu ana torpaq.

Bu torpağın keşiyində əzm ilə durmaq

Bu millətin oğlu üçün şöhrət, şərəf, şan.

Azərbaycan əsgəriyik, bu ada qurban!

Qara torpaq Vətən oldu hünərimizdən,

Hünərimiz xəbər versin zəfərimizdən

Şəhid ruhu baxır bizə göylərimizdən

Sərhəd çəkək sinəmizdən yurda hər zaman,
Azərbaycan əsgəriyik, bu ada qurban! (7, 37).

Qeyd etmək lazımdır ki Bəxtiyar Vahabzadənin “Azərbaycan əsgəri” mahnı janrında yazdığı bu şeir bir çox marş tipli şeirlərin yaranmasına təsir etmişdir.

Şahin Musaoğlunun “İgid əsgər möhkəm dayan “marş tipli nəğməsi marş tipli mahnıları məşhur ifaçısı Şəmistan Əlizamanlının ifasında döənə-döənə ifa edilir və əsgərlərimizə mübarizlik ruhu bəxş edir.

Çox sınağı bizi zaman
Neçə şəhid getdi qurban
Sinəsinə sipər olan,
İgid əsgər möhkəm dayan.
Ya azad ol, ya candan keç

İki Yoldan birini seç, birini seç
Azadlığın şərbətin , şərbətin iç.
İgid əsgər möhkəm dayan...(8,)

Bu mahnı əsgərlərimizin ən çox sevdiyi bir marş tipli mahnıdır.

Və bu marş tipli marşlar daha çox yazılmalıdır. Ona görə ki torpaqlarımız yağlı düşmən taptağı altındadı, əsgərlərimizin bu tipli marşlara, nəğmələrə ehtiyacları var.

Bu kimi marş tipli şeirlərimiz Azərbaycan döyüşçülərinin qələbə əzminin inkişafında böyük rol oynadı desək yanılmarıq. 2020-ci il sentiyabrın 27 -ə qədər xalqımız aprel hadisələri, iyul hadisələrinin canlı şahidi oldular. Yenə də yüzlərcə şəhid verdik. Azərbaycan əsgəri bu illərə qədər çox ölüm-dirim savaşı verdi ki, bu savaşların yolu Azərbaycan marşlarından keçirdi. 44 günlük ikinci Qarabağ savaşı, qazandığımız zəfərimiz yenə də şairlərimizi marş tipli şeirlərin yaranmasına səsləyirdi. Xüsusi ilə Xanım İsmayılqızının, Elnur Uğurun, İbrahim İlyaslının, Səlim babiloğlunun, İlqar Fəhminin və onlarca şairin marş tipli şeirləri diqqət çəkir. Xanım İsmayıl qızının “Vətənim”(qələbə marşı) şeirində bir bütöv xalqın qalibiyyət əzmi, qürur, fəxarət hissi hökm sürür.

Yurdumuz qovuşdu torpaqlarına
Hər vətən oğlunun rəşadətiylə,
Əsgərin qəlbinin odu , atəşi
Zirvəni fəth etdi cəsarətiylə
Alnımız açıqdır, üzümüz də ağ,
Hər qarış torpağı alıb gəlmişik.
İgidlik yolunda tarix yazaraq,
Döyüş meydanında qalib gəlmişik.

Müəllif Azərbaycan əsgərinin dilindən onun qalibiyyət sevincini izhar edir. Tariximizi yenidən zəfər fırçası ilə yazan Azərbaycan əsgərinin obrazı gözümüz önündə canlanır. Bu əsgər xalqına vurğun ,

elinə sevdalı biridir. Azərbaycan kəlməsin ürəyində yaşadan , ürəyi vətənlə çırpınan biridir. Elə buna görə də haq, ədalət yolunda qalib olub.

Vətənim, vüqarım və şərəfimsən,
Qələbə çalmısan , sənə qurban can.
Qarabağ bizimdir ey ana yurdum,
Ürəkdə döyünən can Azərbaycan.
Xalqında yaşayan can, Azərbaycan.
(" Vətən marşı")

Əyyub Qiyasın "Diriliş marşı" da özünəməxsusluğu ilə yadda qalır. Marşda türk millətinin birliyi, cəsarəti, haqqa-ədalətə qalib gəlməsi marşın əsas ideyasıdır. "Vulkan kimi olan türk millətini yağmurlar söndürə bilməz" deyən şair türk uğurunu, zəfərini haqq yolundan dönmədiyi üçün qazandığını vurğulayır.

Türk milləti vulkan kimidir-yağmura sönməz!
Türk əsgərihaqq bildiyi yoldan geri dönməz!
Bir tamdır bu torpaq, mərə kafir,və bölünməz!
Ölməzdir bu millət!onu bil,hər zaman ölməz!

Sonrakı bənddə şair qana-qan deyərək, ordunu, döyüşçünü "o andır gəlib dediyin an" deyərək mübarizəyə həm də , qələbəyə səsləyir.ermənini mərə kafir adlandıran şair bu selin qarşısına çıxmaq üçün səsləyir, amma əmindir ki, bu selin qarşısını "mərə kafir" dayandıra bilməyəcək. Dədə Qorqud çağırışı marşın təsir gücünü artırır, tariximizə qayıdış, bu xalqın böyük uğurlarını yada salır.

Çatmış da qisas vaxtıdır, məşəlləri yandır!
Bir an dediyim an yetişib, an həmin andır!
Sən ey mərə kafir, görəcəksən,qana, qandır!
Bir seldir gəlir, qarşısına çıx da dayandır!
Bir seldir gəlir, qarşısına çıx da datandır!
("Diriliş marşı")

İbrahim İlyaslının " Zəfər marşı" isə Müzəffər Azərbaycan ordusunun Bakının Azadlıq Meydanında düzlənən Zəfər paradına həsr edilib. Marşda Azərbaycanın qalib əsgərinin duruşu, qüruru, şərəfi, şanı öz əksini tapır.

Ayağını yerə bir az da bərk vur,
Başını bir az da uca tut , əsgər!
Sən başdan ayağa qürursan, qürur,
Sən ey komutanı Tanrıkut əsgər!

Göylər zəfərinə maşallah deyir,
Yerlərdə baqısən, inşallah, deyir!

Azərbaycan əsgərinin Şuşa qalasında diş-dırnağıyla yağılardan qisasını alan Azərbaycan əsgərinin ərliyi, mərdliyi, hünəri və yağı düşməni aslan kimi qapması marşın misralarında qəhrəmanlıq nəğməsi kimi ifadə edilib. Bu misralar oxucuda qəhrəmanlıq sevinci yaradır.

Sən Tanrıdağından qopan ərənsən,
Qanı bozkırlara hopan ərənsən.
Şuşa qalasında diş-dırnağıyla
Yağını aslantək qapan ərənsən.
Göylər zəfərinə maşallah deyir,
Yerlərdə baqısən, inşallah, deyir!

Marşda türk yenilməzliyi xatırladılır. "Səni yenmək üçün yaradıb Allah" ifadəsi marşın ən güclü deyimidi, tariximizə döndü, keçmiş qəhrəmanlığımız göz önünə gəlir. "Bəşərin xilasını səni gözləyir, Ey haqqın ordusu, Tanrıqut əsgər" misraları yenə xalqımızın bu savaşda haqqı olmasını yada salır. Torpağının azadlığı naminə döyüşə atılan əsgər qalib olacaq, ona görə ki, bu savaş haqqın savaşdır.

"Azərbaycan-Marş"ı Səlim Babulloğlu və İlqar Fəhmi qələmə alıb.

Gözəl Vətən! Sənin üçün neçə igid keçdi candan,
Yenildilər düşmənlərin, şax dayandın sən hər zaman.
Azərbaycan – anam mənim!
Azərbaycan - Odlar yurdu!
Keşiyində ayıq-sayıq durub yenə qadir ordu!

Marşda Azərbaycan ordusunun odlar ölkəsinin qarşısında ayıq-sayıq dayanması diqqətə çatdırılır. Bütöv bir xalqın qalibiyyət nəğməsi fərəh, qürur hissi oyadaraq, yenilən düşmənin məğlubiyyətini əks etdirir. Nəqarət hissəsində Azərbaycan falqının vüqarı və bayrağımızın rəngləri, müqədəsliyi diqqət çəkir.

Bayrağımın göy rəngində millətimin ad-sanı var,
Ay-ulduzlu al rəngində qutsal şəhid qanı sağlar,
Yaşılında babaların haqq inamı süslər səni,
Azərbaycan! Yalnız zəfər, yalnız zəfər səslər səni!

Zəfər sevinclərini dünyaya yayan bu tipli marşlarımız ədalətdən su içir.

İllərdi düşmən taptağında qalan torpaqlarımız azdılgə ona görə qovuşdu ki, bu müharibə ədalətli müharibədir. Bizim bu tipli marşlarımız Azərbaycan xalqının birlik və bərabərliyini əks etdirməklə uğurlardan – uğurlara aparır, bu xalqın qəhrəmanlığını vəsf edir.

KAYNAKÇA

- 1.Nəbiyev Bəkir. “Böyük Vətən müharibəsi və Azərbaycan ədəbiyyatı”,Bakı: Yazıçı,1981.
- 2.Mehdi Famil. “Dilən,professor,utanma, dilən” Bakı: 2002,464 s.
3. Saracılı Nizami. “Vətən və yurd sevgili nəğmələr”, “Dünya həmən dünyadır” Önsöz. Bakı,Borçalı,2001,166s.
4. Həbibbəyli İsa. “Himn və Marş”, “Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi poetikası”, II kitab, Bakı: Elm, 2006, 422 s.
5. Saracılı Əflatun. “Dünya həmən dünyadır”, Bakı: Borçalı,2001,166s.
6. Şərifova Salidə. “Ədəbi prosesə nəzəri baxış”, Bakı:Maarif, 2006,210 s.
7. Vahabzadə Bəxtiyar. “Seçilmiş əsərlər”, Bakı:Öndər, 2004, 328 s.
8. Şahin Musaoğlu, internet resursu.

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

*Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz
Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu
12 Mart 2021, Şanlıurfa*

